Aulí Gellíi, sive Agellíi, ut alíis placet, Noctes Atticæ, puræ Latinitatis, ac multiplicis eruditionis.

Card. J. Bona.

Biblioteka
Ojców Kamedułów
w Bieniszewie

AULI GEL
OCTES AT
manibus docti ho
cura multo castig
AM
apud Joannem
Elzevi

AMSTELODAMI,
Apud Joannem Janssonium à Waesberge et
Elizæum Weyerstraet. 1666.

A.VI.19

Bibliothecæ Cœnob.
Camald. prope Varsch.
adscripty. Ao. 1724

RABODO HERMANNO DE SCHELE.

S. P.

PAucarum horarum, quas ad lumina in Atticis, velut Initiorum festis, Noctibus egi pervigiles, te conscium arbitrumque cupio, Scheli Nobilissime. Recténe instauratum, an quid offensum sit, nemo verius existimabit. quis enim omnium, nisi tu, his sacris castissimè penitissiméque initiatus? Erit ubi probes sedulitatem nostram, si hoc exemplar conferes cum quibus antehac usus: doctrinam, subtilitatem, elegantiam, hîc utique, ne exigas, præmoneo. Te quidem

iſtæ laudes nuſquam deſerunt, quicquid commentere, quicquid dicas: niſi tamen numero pateris eſſe aliquo etiam, qui ad tuam ſummam accedere metuunt, temetipſe deprimis. Eleuſinia quoque non tam meditatos ſtrepitus & numeroſos motus venerantium quàm puram & fidelem mentem deſiderabant. Eam profectò nos conamur (neque enim omnem me adſecutum, rem omnium difficillimam, auſim dicere) primum in litteris, non ad oſtentationem, ſed ad uſum exercendis; deinde in te colendo. quem pro meritis in me tuis, pro excelſo rectiſſimóque animo, pro conſummata eruditione, pro loco & ordine, quem in republica tranſmiſſum à majoribus, nemine fortiſſimorum & ampliſſimorum virorum inferior, tenes, ſuſpicio & admiror; ob conſuetudinis dulcedinem & τὸ ἑλκυστικὸν, tanquam innoxiam Sirena, depereo & demorior. Sed de his omnibus multo melior ſum tacitus quàm loquens. & incepi à ſacris nulla magis re quàm ſilentio ſolennibus. Itaque & me diſſimulabo, ut tutiorem à faſcino gratiæ tuæ poſſeſſio-

possessionem habeam. Ubi sustinendæ simul invidiæ, simul rei parcendo, apertius nos ire per omnem (sic amor est) heroa feres. nunc satis magnum alter alteri theatrum sumus. Vale Lux mea. Patria, quod in te habet agnoscat. A. D. IV. NONAS Decembres. CIↃ IↃ CL.

QUÆ HOC VOLUMINE Continentur.

Præfatio Auctoris, cum Indice Capitum.

AVLI GELLII Noctes Atticæ.

Index scriptorum ab A. Gellio laudatorum.

Legum & aliorum monumentorum, itemque incertorum scriptorum index.

Index rerum & verborum in A. Gellio memorabilium.

Interpretatio Græcarum dictionum, quæ à Gellio Græcè citatæ, nec ab eo Latinæ factæ sunt.

Index Græcarum vocum, quæ Gellii libris sunt insertæ.

Doctorum virorum in aliquot A. Gellii locos conjecturæ.

A. GEL-

A. GELLII
IN
NOCTES ATTICAS
PRÆFATIO.

IUcundiora alia reperiri queunt. ipse autem ad hoc scripsi, ut liberis quoque meis paratæ istiusmodi remissiones essent: quando animus eorum interstitione aliqua negotiorum data, laxari indulgerique potuisset. usi autem sumus ordine rerum fortuito, quem antea in excerpendo feceramus. nam proinde ut librum quemque in manus ceperam seu Græcum seu Latinum, vel quid memoratu dignum audieram, ita, quæ libitum erat, cujus generis cumque erant, indistincte atque promiscè annotabam: eaque mihi ad subsidium memoriæ, quasi quoddam litterarum penus, recondebam; ut, quando usus veniisset, aut rei aut verbi, cujus me fortè repens oblivio tenuisset, & libri, ex quibus ea sumseram, non adessent: facile inde nobis inventu atque depromtu foret. facta igitur est in his quoque commentariis eadem rerum disparilitas, quæ fuit in illis annotationibus pristinis: quas breviter & indigestè

& inconditè eruditionibus, tractationibus, lectionibusque variis, feceramus. Sed quoniam longinquis, per hiemem, noctibus, in agro, sicuti dixi, terræ Atticæ commentationes hasce ludere ac facere exorsi sumus: iccirco eas inscripsimus, *Noctium Atticarum*: nihil imitati festivitates inscriptionum, quas plerique alii utriusque linguæ scriptores in id genus libris fecerunt. nam quia variam & miscellam & quasi confusaneam doctrinam conquisierant; eò titulos quoque ad eam sententiam exquisitissimos indiderunt. namque alii *Musarum* inscripserunt; alii *Silvarum*; ille Πέπλον, hic Κέρας ἀμαλθείας; alius Κήπια, partim Λειμῶνας, quidam *Lectionis suæ*; alius *Antiquarum lectionum*; atque alius Ἀνθηρῶν; & item alius Ἐυρημάτων; Sunt etiam, qui Λύχνες inscripserunt: sunt item, qui Σκορπιοῖδες: sunt adeò, qui Πανδέκτας & Ἐλικῶνα & Περιπλόματα & Ἐγχειρίδια & Παραξίφους. Est qui *memoriales titulum* fecerit. est qui Πραγματικὰ & Πάρεργα & Διδασκαλικὰ. est item qui *historiæ naturalis*. est qui Παντοδαπῆς ἱστορίας. est præterea qui *Pratum*; est itidem qui Παράδεισον; est qui Τόπων scripsit: sunt item multi qui *Conjectanea*; neque item non sunt, qui indices libris suis fecerunt

cerunt aut *epistolarum moralium* aut *epistolicarum quæstionum* aut *confusarum*; & quædam alia inscripta nimis lepida, multasq; prorsum concinnitates redolentia. Nos verò, ut captus noster est, incuriosè & immediatè ac propè etiam subrusticè ex ipso loco ac tempore hibernarum vigiliarum, *Atticas Noctes*, inscripsimus; tanquam cæteris omnibus in ipsius quoque inscriptionis laude cedentes, quantum cessimus in cura & elegantia scriptionis. Sed ne consilium quidem in excerpendis notandisque rebus idem mihi, quod plerisque istis, fuit. namque illi omnes, & eorum maximè Græci, multa & varia lectitantes, in quas res cumque inciderent, alba, ut dicitur, linea sine cura discriminis, solam copiam sectati converrebant: quibus in legendis antè animus senio aut tædio languebit; quàm unũ alterumve repereris, quod sit aut voluptati legere, aut cultui legisse, aut usui meminisse. Ego verò, quum illud Heracliti Ephesii viri summè nobilis verbum cordi haberem, quod profectò ita est: Πολυμαθίη νόον ἔ διδάσκει. *** ipse quidem volvendis transeundisque multis admodum voluminibus, per omnia semper negoti-

orum intervalla, in quibus furari otium potui, exercitus defessusque sum: sed modica ex iis, eaque sola accepi, quæ aut ingenia prompta expeditaque ad honestæ eruditionis cupidinem utiliumque artiũ contemplationem celeri facilique compendio ducerent, aut homines aliis jam vitæ negotiis occupatos à turpi certè agrestique rerum atque verborum imperitiâ vindicarent. Quæ erunt autem in his commentariis pauca quædam scrupulosa & anxia, vel ex grammatica, vel ex dialectica, vel etiam ex geometria, quæque erunt item paucula remotiora super augurio jure & pontificio; non oportet ea defugere quasi aut cognitu non utilia, aut perceptu difficilia. non enim fecimus altos nimis & obscuros in his rebus quæstionum sinus: sed primitias quasdam & quasi libamenta ingenuarum artium dedimus: quæ virum civiliter eruditum neque audisse umquam neque attigisse, si non inutile, at quidem certè indecorũ est. ab his igitur, si cui fortè nonnumquam tempus voluptasque erit lucubratiunculas istas cognoscere, petitum impetratumque volumus; ut in legendo, quæ pridem scierint, non aspernentur quasi

quasi nota invulgataque. nam & quid tam remotũ in litteris est, quin id tamen complusculi sciant? & satis hoc blandum est, non esse hæc neque in scholis decantata neq; in commentariis protrita. quæ porro nova sibi ignotaque offenderint; æquum esse puto ut sine vano obtrectatu considerent, an minutæ istæ admonitiones pauxillulæ nequaquam tamen sint vel ad alendum studium inhonestæ, vel ad oblectandum frigidæ fovendumque animum: sed ejus seminis generisq; sint, ex quo facilè adolescant aut ingenia hominum vegetiora, aut memoria adminiculatior, aut oratio sollertior, aut sermo incorruptior, aut delectantior in otio, aut in ludo liberalior. quæ autem parum plana videbuntur, aut minus plena instructaque; perimus, inquam, ut ea non docendi magis, quàm admonendi gratia scripta existiment: & quasi demonstratione vestigiorum contenti persequantur ea post, si libebit, vel libris repertis vel magistris. quæ verò putaverint reprehendenda; his, si audebunt, succenseant, unde ea nos accepimus. sed enim, quæ aliter apud alium scripta legerint, ne jam statim temerè obstrepant: sed tractationes

tiones rerum & auctoritates hominum pensitent quos illi quosve nos sequuti sumus. Erit autem id longè optimum, ut, qui in lectitando, scribendo, commentando, numquam voluptates, numquam labores ceperunt, nullas hoc genus vigilias vigilarunt, neque ullis inter ejusdem Musæ æmulos certationibus disceptationibusque percunctando, scribendo, elimati sunt, sed intemperiarum negotiorumque pleni sunt: abeant à Noctibus his procul; atque alia sibi oblectamenta quærant. vetus adagium est, Nihil cum fidibus graculo, nihil cum amaracino sui. Atque etiam, quò sit quorumdam malè doctorum hominum scævitas & invidentia irritatior, mutuabor ex Aristophanis choro anapæsta pauca, & quam ille, homo festivissimus, fabulæ suæ spectandæ legem dedit, eamdem ego commentariis his legendis dabo; ut ea ne attingat néve adeat pro festum & profanum vulgus, à ludo Musico diversum. Versus legis datæ hi sunt:

Εὐφημεῖν χρὴ καθίστασθαι τοῖς ἡμετέροισι χοροῖσιν,
Οἷσιν ἄπειρος τὰ δὲ λόγων ἡ γνώμη μὴ καθαρεύοι
Ἢ χθυναίων ὄρμα μεσῶν, μήτ' ἴδῃ πω, μήτ' ἐχέρδοσι.

Volumina commentariorum ad hunc diem viginti jam facta sunt. quantum autem vitæ mihi deinceps deûm voluntate erit, quantumque à tuenda re familiari procurandóque cultu liberorum meorum dabitur otium: ea omnia subsiciva & subsecundaria tempora ad colligendas hujuscemodi memoriarum disceptatiunculas conferam. Progredietur igitur numerus librorum, diis bene juvantibus, cum ipsius vitæ, quantuli quique fuerint, progressibus, neque longiora mihi dari spatia vivendi volo, quàm dum ero ad hanc quoque facultatem scribendi commentandique idoneus. Capita rerum, quæ cuique commentario insunt, exposuimus hîc universa: ut jam statim declaretur, quid quove in libro quæri invenirique possit.

IN-

INDEX CAPITUM.

Commentario primo hæc insunt.

CAPUT I.

Quali proportione quibusque collectionibus Plutarchus ratiocinatum esse Pythagoram philosophum dixerit de comprehendenda corporis proceritate, qua fuit Hercules, quum vitam inter homines viveret. Pag. 1

2 *Ab Herode Attico C. V. tempestivè deprompta in quemdam jactabundum & glorioſum adoleſcentem, ſpecie tantum philoſophiæ ſectatorem, verba Epicteti Stoici, quibus feſtiviter à vero Stoico ſejunxit vulgus loquacium nebulonum, qui ſe Stoicos nuncuparent.* 2

3 *Quòd Chilo Lacedæmonius conſilium anceps pro ſalute amici cepit; quòdque eſt circumſpectè & anxiè conſiderandum, an pro utilitatibus amicorum delinquendum aliquando ſit: notataque inibi & relata quæ & Theophraſtus & M. Cicero ſuper ea re ſcripſerunt.*

4 *Quàm tenuiter curioſéque exploraverit Antonius Julianus in oratione M. Tullii verbi ab eo mutati argutiam.* 9

5 *Quòd Demoſthenes rhetor cultu corporis atque veſtitu probris obnoxio infamique mundicia fuit; quòdque item Hortenſius orator ob ejuſmodi mundicias geſtumque in agendo hiſtrionicum Dionyſiæ ſaltatriculæ cognomento compellatus eſt.* 11

6 *Verba ex oratione Metelli Numidici, quam dixit ad populum in cenſura, quum eum ad uxores ducendas adhortaretur; eaque ratio quam ob cauſam reprehenſa, & quem contra in modum defenſa ſit.* ibid.

INDEX

7 *In hisce verbis Ciceronis ex oratione quinta in Verrem*, Hanc sibi rem sperant præsidio futurum, *neque mendam esse neque vitium ; errareque istos qui bones violant libros, &* futuram *scribunt : atque inibi de quodam alio Ciceronis verbo dictum, quod probè scriptum perperam mutatur. & adsperſa pauca de modulis numerisque orationis, quos Cicero avide sectatus est.* 13

8 *Historiæ in libris Sotionis philosophi reperta super Laide meretrice & Demosthene rhetore.* 16

9 *Qui modus fuerit, quis ordo disciplinæ Pythagoricæ ; quantumque temporis imperatam observatumque sit dicendi simul ac tacendi.* 17

10 *Quibus verbis compellaverit Favorinus philosophus adolescentem cascè nimis & vetustè loquentem.* 18

11 *Quòd Thucydides historiæ scriptor inclutus Lacedæmonios in acie non tuba sed tibiis esse usos dicit ; verbaque ejus super ea re posita : quodque Herodotus Halyattem regem fidicinis in procinctu habuisse tradit : atque inibi quædam notata de Gracchi fistula concionatoria.* 19

12 *Virgo Vestæ quid ætatis, ex quali familia, & quo ritu quibusque cærimonis & religionibus, ac quo nomine a pontifice maximo capiatur, & quo statim jure esse incipiat simulatque capta est : quodque, ut Labeo dicit : nec illa intestato cuiquam, nec ei intestatæ quisquam jure hæres est.* 22

13 *Quæsitum in philosophia, quidnam foret in recepto mandato rectius, idne omnino facere quod mandatum est ; an nonnumquam etiam contra, si id speres ei qui mandavit utilius fore : superque ea quæstione expositæ diversæ sententiæ.* 24

14 *Quid dixerit feceritque C. Fabricius, magna vir gloria magnisque rebus gestis, sed familiæ pecuniæque inops ; quum ei Samnites tamquam indigenti grave aurum donarent.* 26

CAPITUM.

15 *Quàm importunum vitium sit, plenumque odii futilis inanisque loquacitas, & quàm multis in locis à principibus utriusque linguæ viris detestatione justa culpata sit.* ibid.

16 *Quod verba isthæc Quadrigarii ex annali tertio*, ibi milli hominum occiditur, *non licentia neque de poëtarum figura, sed ratione certa & probâ grammaticæ disciplinæ dicta sunt.* 29

17 *Quanta cum animi æquitate toleraverit Socrates uxoris ingenium intractabile: atque inibi, quid M. Varro in quadam satyra de officio mariti scripserit.* 30

18 *Quòd M. Varro in quartodecimo Humanarum L. Ælium magistrum suum περὶ ἐτυμολογίας dissérentem falsa reprehenderit, quodque idem Varro in eodem libro furis ἔτυμον dicit falsum.* 31

19 *Historia super libris Sibyllinis ac de Tarquinio Superbo rege.* 32

20 *Quid geometræ dicant schemata, quibusque omnia ista Latinis vocabulis appellentur.* 33

21 *Quòd Julius Higinius affirmatissimè contenderit legisse se librum P. Virgilii domesticum in quo scriptum esset*, & ora Tristia tentantum sensu torquebit amaror, *non, quod vulgus legeret*, sensu torquebit amaro. 34

22 *An, qui causas defendit, rectè Latinèque dicat* supereſſe se ei quod defendit; &, supereſſe, *propriè quid sit.* 35

23 *Quis fuerit Papirius Prætextatus, quæve ipsius causa cognomenti sit: historiaque ista omnis super eodem Papirio cognitu jucunda.* 37

24 *Tria epigrammata trium veterum poëtarum, Nævii, Plauti, Pacuvii; quæ facta ab ipsis sepulcris ipsorum incisa sunt.* 39

25 *Quibus verbis M. Varro* inducias *definierit: quæsitumque ibi curiosiùs quænam ratio sit, vocabuli* induciarum. ibid.

26 *Quem*

26 *Quem in modum mihi Taurus philosophus respon-*
derit percunctanti an sapiens iraſceretur. 41

Commentario ſecundo hæc inſunt.

1 *Quo genere ſolitus ſit philoſophus Socrates exer-*
cere patientiam corporis : deque ejuſdem viri pa-
tientia. 42
2 *Quæ ratio obſervatioque officiorum eſſe debeat in-*
ter patres filioſque in diſcumbendo ſedendoque, at-
que in id genus rebus domi foriſque, ſi filii magiſtra-
tus ſunt & patres privati : ſuperque ea re Tauri
philoſophi diſſertatio, & exemplum ex hiſtoria Ro-
mana petitum. 43
3 *Qua ratione verbis quibuſdam vocabuliſque vete-*
res, immiſerint, h, litteræ ſpiritum. 45
4 *Quam ob cauſam Gabius Baſſus genus quoddam*
judicii divinationem appellari ſcripſit, & quam
alii cauſam eſſe ejuſdem vocabuli dixerint. 46
5 *Quam lepidè deſignatèque dixerit Favorinus phi-*
loſophus quid interſit inter Platonis & Lyſiæ ora-
tionem. ibid.
6 *Quibus verbis ignaviter & abjectè Virgilius uſus*
eſſe dicatur, & quid his qui id improbè dicunt re-
ſpondeatur.
7 *De officio erga patres liberorum : deque ea re ex*
philoſophiæ libris, in quibus ſcriptam quæſitum-
que eſt, an ſemper omnibuſque patris juſſis obſequen-
dum ſit. 50
8 *Quod parum æqua reprehenſio Epicuri à Plutar-*
cho peracta ſit in ſyllogiſmi diſciplina. 52
9 *Quod Plutarchus evidenti calumnia verbum ab*
Epicuro dictum inſectatus ſit. 53
10 *Quid ſint* faviſſæ Capitolinæ, *& quid ſuper eo*
verbo M. Varro Servio Sulpicio quærenti reſcri-
pſerit. ibid.

11 De Siccio Dentato, egregio bellatore, multa memoratu digna. 54
12 Considerata perpensaque lex quædam Solonis, speciem habens primorem iniquæ injustæque legis, sed ad usum emolumentumque salubritatis penitus reperta. ibid.
13 Liberos in multitudine numero etiam unum filium filiamve veteres dixisse. 56
14 Quod M. Cato in libro, qui inscriptus est contra Tiberium exsulem, stetisse vadimonium, per i litteram dicit, non stetisse: ejusque verbi ratio reddita. ibid.
15 Quod antiquitus ætati senectæ potissimum habitæ sunt ampli honores: & cur postea ad maritos & patres idem isti honores delati sint, atque ibi quædam de capite legis Juliæ septimo. 57
16 Quod Cæsellius Vindex d Sulpicio Apollinari reprehensus est in sensus Virgiliani enarratione. 58
17 Cujusmodi naturam esse quarumdam propositionum M. Cicero animadverterit: disceptatumque ibi super eo ipso quod Cicero observaverat. 59
18 Quod Phædon Socraticus servus fuit; quodque item alii philosophi complusculi servitutem servierunt. 60
19 Rescire verbum quid sit, & quam habeat veram atque propriam significationem. 61
20 Quæ vulgo dicuntur vivaria, id vocabulum veteres non dixisse, & quid pro eo P. Scipio in oratione ad populum, quid postea M. Varro in libris de re rustica dixerit usurpatum. 62
21 Super eo sidere, quod Græci ἁμάξαν, nos septemtriones vocamus: ac de utriusque vocabuli ratione & origine. 63
22 De vento japyge, deque aliorum ventorum vocabulis regionibusque accepta è Favorini sermonibus. 65
23 Consultatio dijudicatioque locorum facta ex comœdia

mœdia Menandri & Cæcilii, quæ Plocium inscripta est. 68
24 De vetere parsimonia, déque antiquis legibus sumtuariis. 71
25 Quid Graci ἀνωμαλίαν, quid contra ἀνωμαλίαν vocent. 73
26 Sermones M. Frontonis & Favorini philosophi de generibus colorum vocabulisque eorum Græcis & Latinis: atque inibi color spadix cujusmodi sit. 77
27 Quid T. Castricius existimaverit super Sallustii verbis & Demosthenis, quibus alter Philippum describit, alter Sertorium. 77
28 Non esse compertum, cui deo rem divinam fieri oporteat quum terra movet. 78
29 Apologus Æsopi Phrygis memoratu non inutilis. 97
30 Quid observatum sit in undarum motibus: quæ in mari alio atque alio modo fiunt austris flantibus aquilonibusque.

Commentario tertio hæc insunt.

1 Quæsitum ac tractatum, quam ob causam Sallustius avaritiam dixerit non animum modò virilem, sed corpus quoque ipsum effeminare. 82
2 Quemnam esse natalem diem M. Varro dicat eorum qui ante noctis horam sextam postve eam nati sunt: atque inibi de temporibus terminisque dierum, qui civiles nominantur & usquequaque gentium variè observantur: & præterea quid Q. Mucius scripserit super ea muliere, quam maritus non jure usurpavisset, quia rationem civilis anni non habuerit. 84
3 De noscendis explorandisque Plauti comœdiis, quoniam promiscè veræ atque falsæ nomine ejus inscriptæ ferantur: atque inibi, quòd Plautus in pistrino,

no, & Nævius in carcere, fabulas scriptitavint. 86
4 Quòd P. Africano & aliis tunc viris nobilibus ante ætatem senectam barbam & genas radere moris fuit. 88
5 Deliciarum vitium & mollities oculorum & corporis ab Arcesilao philosopho cuidam opprobrata acerbè simul & festiviter. 89
6 De vi atque natura palmæ arboris, quòd lignum ex ea ponderibus impositis renitatur. ibid.
7 Historia ex annalibus sumta de Q. Cædicio tribuno militum; verbaque ex Originibus M. Catonis apposita, quibus Cædicii virtutem cum Spartano Leonida æquiperat. 90
8 Litteræ eximiæ consulum C. Fabricii & Æmilii ad regem Pyrrhum à Q. Claudio scriptore historiarum in memoriam datæ. 92
9 Quis & cujusmodi fuerit qui in proverbio fertur equus Sejanus: & qualis color equorum sit qui spadices vocantur; deque istius vocabuli ratione. 93
10 Quod est quædam septenarii numeri vis & facultas in multis naturæ rebus animadversa, de qua M. Varro in hebdomadibus disserit copiosè. 94
11 Quibus & quam frivolis argumentis Accius in Didascalicis utatur, quibus docere nititur Hesiodum esse quam Homerum natu antiquiorem. 97
12 Largum atque avidum bibendi, à Publio Nigidio doctissimo viro, novo & propemodum absurdo vocabulo bibosum dictum. 98
13 Quod Demosthenes, etiam tùm adolescens, quum Platonis philosophi discipulus foret, audito forte Callistrato rhetore in concione populi, desistit à Platone, & sectatus est Callistratum. ibid.
14 Dimidium librum legi, aut, dimidiam fabulam audivi, aliaque ejuscemodi qui dicat, vitiosè dicere: ejusque vitii causas reddere M. Varronem; nec quemquam veterum ipsce verbis ita usum esse. 99
15 Exstare in litteris, perque hominum memorias traditum,

ditum, quod repentè multis mortem attulit gaudium ingens inſperatum; intercluſa anima & vim magni nonque metus non ſuſtinente. 101

16 *Temporis varietas in puerperiis mulierum quænam ſit à medicis & philoſophis tradita. atque inibi poëtarum quoque veterum ſuper eadem re opiniones multaque alia auditu atque memoratu digna: verbaque ipſa Hippocratis medici ex libro illius ſumta, qui inſcriptus eſt* περὶ τρόφης. ibid.

17 *Id quoque eſſe agraviſſimis viris memoriæ mandatum, quod tres libros Platonis Pythagorici & Ariſtoteles pauculos Speuſippi philoſophi mercati ſunt pretiis fidem non capientibus.* 105

18 *Quid ſint* pedarii ſenatores, *& quam ob cauſam ita appellati: quumque habeant originem verba hæc ex edicto tralaticio conſulum,* SENATORES. QUIBUS. QUÆ. IN. SENATU. SENTENTIAM. DICERE. LICET. 106

19 *Qua ratione Gabius Baſſus ſcripſerit* parcum *hominem appellatum: & quam ejus vocabuli cauſam putarit; & contra, quem in modum quibuſque verbis Favorinus hanc traditionem ejus eluſerit.* 107

Commentario quarto hæc inſunt.

1 *Sermo quidam Favorini philoſophi cum grammatico juniore factus in Socraticum modum: atque inibi in ſermone dictum, quibus verbis* penus *a Q. Scævola definita ſit, quodque eadem definitio culpata reprehenſaque eſt.* 108

2 *Quid differant* morbus *&* vitium; *& quam vim habeant vocabula iſta in edicto ædilium: & an eunuchus & ſteriles mulieres redhiberi poſſint, diverſaque ſuper ea re ſententia.* 111

3 *Quod nullæ fuerint rei uxoriæ actiones in urbe Roma ante Carvilianum divortium: atque inibi quid*

CAPITUM.

quid sit propriè pellex, *quæque ejus vocabuli ratio sit.* 113

4 *Quid Servius Sulpicius, in libro, qui est de dotibus, scripserit de jure atque more veterum sponsaliorum.* 114

5 *Historia narrata de perfidia haruspicum Etruscorum, quodque ob eam rem versus hic a pueris Romæ urbe totâ cantatus est:* Malum consilium consultori pessimum est. ibid.

6 *Verba veteris senatusconsulti, in quo decretum est hostiis majoribus expiandum, quod in sacrario hastæ Martiæ movissent: atque inibi enarratum quid sint* hostiæ succidaneæ, *quid item* tempora præcidanea, *quodque Capito Ateius* ferias *quasdam* præcidaneas *appellavit.* 115

7 *De epistola Valerii Probi grammatici ad Marcellum scripta, super accentu nominum quorumdam Pœnicorum.* 117

8 *Quid C. Fabricius de Cornelio Rufino homine avaro dixerit; quem, quum odisset, inimicusque esset, designandum tamen consulem curavit.* ibid.

9 *Quid significet propriè* religiosus, *& in quæ diverticula significatio vocabuli istius flexa sit, & verba Nigidii Figuli ex commentariis ejus super ea re sumta.* 118

10 *Quid observatum de ordine rogandarum sententiarum in senatu, jurgiorumque in senatu C. Cæsaris consulis & M. Catonis diem dicendo eximentis.* 120

11 *Quæ qualiaque sint quæ Aristoxenus quasi magicè comperta de Pythagoræ memoriæ commendavit: & quæ item Plutarchus eundem in modum de eodem Pythagora scripsit.* 121

12 *Notæ & animadversiones censoriæ in veteribus monumentis repertæ memoria dignæ.* 123

13 *Quod incentiones quædam tibiarum certo modo factæ ischiacis mederi possint.* ibid.

14 *Nar-*

14 Narratur historia de Hostilio Mancino ædili & Mamilia meretrice: verbaque decreti tribunorum ad quos à Mamilia provocatum est. 124
15 Defensa à culpa sententia ex historia Sallustii, quam inimici ejus cum insectatione malignè reprehenderint. ibid.
16 De Vocabulis quibusdam à Varrone & Nigidio, contra quotidiani sermonis consuetudinem, declinatis: atque inibi, id genus quædam cum exemplis veterum relata. 125
17 De natura quarumdam particularum, quæ præpositæ verbis intendi atque produci barbarè atque insciè videtur, exemplis rationibusque plusculis disceptatum. 127
18 De Africano superiore sumta quædam ex annalibus memoratu dignissima. 129
19 Quod Marcus Varro in Logistorico scripserit de moderando victu puerorum impubium. 130
20 Notati à censoribus, qui audientibus iis dixerant joca quædam intempestiviter: ac de ejus nota deliberatum, qui steterat fortè apud eos oscitabundus. ibid.

Commentario quinto hæc insunt.

1 Quod Musonius philosophus reprehendit improbavitque laudari philosophum differentem à vociferantibus & in laudando gestientibus. 132
2 Super equo Alexandri regis, qui Bucephalus appellatus est. 133
3 Quæ causa, quodque initium fuisse dicatur Protagoræ ad philosophiæ litteras adeundi. ibid.
4 De verbo duo & vicesimo, quod vulgo incognitum, à viris doctis multifariam in libris scriptum est. 135
5 Cujuscemodi loco cavillatus sit Antiochum regem Pœnus Hannibal. ibid.

CAPITUM.

6 *De coronis militaribus, quæ sit earum* triumphalis, *quæ* obsidionalis, *quæ* civica, *quæ* muralis, *quæ* castrensis, *quæ* navalis, *quæ* ovalis, *quæ* oleaginea. 136

7 Personæ *vocabulum quam lepidè interpretatus sit, quamque esse vocis ejus originem dixerit Gabius Bassus.* 138

8 *Defensus error à Virgilii versibus, quos arguerat Julius Higinius grammaticus, & ibidem quid sit* lituus; *deque etymologia vocis ejus.* 139

9 *Historia de Cræsi filio sumta ex Herodoti libris.* 140

10 *De argumentis quæ Græcè ἀντιπέφοντα appellantur, à nobis reciproca dici possunt.* 141

11 *Biantis de re uxoria syllogismum non videri posse ἀντιπέφοντα.* 142

12 *De nominibus deorum populi Romani* Dijovis & Vejovis. 143

13 *De officiorum gradu atque ordine moribus populi Romani observato.* 145

14 *Quod Appion doctus homo, qui Pistonices appellatus est, vidisse se Romæ scripsit recognitionem inter se mutuam ex vetere notitia hominis & leonis.* 146

15 *Corpusne sit vox, an ἀσώματον, varias esse philosophorum sententias.* 149

16 *De vi oculorum atque videndi rationibus.* 150

17 *Quam ob causam dies primi post kalendas, nonas, idus, atri habeantur: & cur diem quoque quartum ante kalendas, vel nonas, vel idus quasi religiosum plerique vitant.* ibid.

18 *In quid & quantum differat historia ab annalibus: superque ea re verba posita ex libro rerum gestarum Sempronii Asellionis primo.* 151

19 *Quid sit* adoptatio, *quid item sit* arrogatio, *quantumque hæc inter se differant; verbaque ejus quæ qualiaque sint, qui in liberis arrogandis super ea re populum rogat.* 152

20 *Quod*

20 *Quod vocabulum Latinum* Solœcismo *fuerit Capitoni Sinnio ; quid autem id ipsam appellaverint veteres Latini ; quibusque verbis Solœcismum definierit idem Capito Sinnius.* 154
21 Pluria *qui dicat &* compluria *&* compluries *non barbarè dicere, sed Latinè.* 155

Commentario sexto hæc insunt.

1 *Quem in modum responderit Chrysippus adversus eos qui providentiam consistere negavernnt.* 157
2 *Quo itidem modo & vim necessitatemque fati constituerit , & esse tamen in nobis consilii judiciique nostri arbitrium confirmaverit,* 158
3 *Historia sumpta ex libris Tuberonis de serpente inusitatæ longitudinis.* 160
4 *Quid idem Tubero novæ historiæ de Attilio Regulo a Karthaginiensibus capto litteris mandaverit : quid etiam Tuditanus super eodem Regulo scripserit.* 161
5 *Quod Alphenus jurisconsultus in verbis veteribus interpretandis erraverit.* ibid.
6 *Temerè ineptèque reprehensum esse a Julio Higino Virgilium , quod* præpetes *Dædali pennas dixit : atque ibi quid sint aves* præpetes *, & quid illæ sint aves quas Nigidius* inferas *appellavit.* 163
7 *De Acca Laurentia & Caja Taratia ; deque origine sacerdotii* fratrum arvalium. 164
8 *Notata quædam de rege Alexandro & de P. Scipione memoratu digna.* 165
9 *Locus exemtus ex annalibus L. Pisonis historiæ & orationis lepidissimæ.* 166
10 *Historia super Euclide Socratico , cujus exemplo Taurus philosophus adhortari adolescentes suos solitus est ad philosophiam graviter sectandam.* 167
11 *Verba ex oratione Q. Metelli Numidici , quæ lipura*

error biblio, legi.

A. GELLII
NOCTIUM ATTICARUM
COMMENTARIUS.
LIBER PRIMUS.
CAPUT I.

Quali proportione, quibusque collectionibus Plutarchus ratiocinatum esse Pythagoram philosophum dixerit, de comprehendenda corporis proceritate, qua fuit Hercules, quum vitam inter homines viveret.

PLUTARCHUS in libro, qui de Herculis quali inter homines fuerit animi corporisque ingenio & virtutibus, conscripsit, scitè subtiliterque ratiocinatum Pythagoram philosophum dicit, in reperienda modulandaque status longitudinisque ejus præstantia. nam quum fere constaret, curriculum stadii, quod est Pisæ ad Jovis Olympii, Herculem pedibus suis metatum, idque fecisse longum pedes sexcentos; cætera quoque stadia in terra Græcia, ab aliis postea instituta, pedum quidem esse numero sexcentum, sed tamen aliquantulum breviora: facilè intellexerit, modum spatiumque plantæ Herculis, ratione proportionis habita, tanto fuisse quàm aliorum procerius, quanto Olympicum stadium longius esset quàm cætera. Comprehensa autem mensura Herculani pedis, quanta lon-

ginquitas corporis ei menſuræ conveniret, ſecundùm naturalem membrorum omnium inter ſe competentiam, modificatus eſt: atque ita id colligit, quod erat conſequens; tanto fuiſſe Herculem corpore excelſiorem quàm alios; quanto Olympicum ſtadium cæteris pari numero factis anteiret.

Cap. II.

Ab Herode Attico Cl. V. tempeſtivè deprompta in quendam jactabundum & glorioſum adoleſcentem, ſpecie tantùm philoſophiæ ſectatorem, verba Epicteti Stoici, quibus feſtiviter à vero Stoico ſejunxit vulgus loquacium nebulonum, qui ſe Stoicos nuncuparent.

HErodes Atticus, vir & Græca facundia & conſulari honore præditus, arceſſebat ſæpe nos, quum apud magiſtros Athenis eſſemus, in villas ei urbi proximas, me & Cl. V. Servilianum, complureiſque alios noſtrates, qui Roma in Græciam ad capiendum ingenii cultum conceſſerant. Atque ibi tunc, quum eſſemus apud eum in villa, cui nomen eſt Chephiſia, & æſtu anni & ſidere autumni flagrantiſſimo; propulſabamus caloris incommoda lucorum umbra ingentium, longis ambulacris & mollibus ædium poſticum refrigerantibus, lavacris nitidis & abundis, & collucentibus, totiuſque villæ venuſtate aquis undique canoris atque avibus perſonante. Erat ibidem nobiſcum ſimul adoleſcens philoſophiæ ſectator, diſciplinæ, ut ipſe dicebat, Stoicæ, ſed loquacior, impendio & promptior. Is plerumque in convivio, ſermonibus, qui poſt epulas haberi ſolent, multa atque immodica de philoſophiæ doctrinis intempeſtivè atque inſubidè differebat, præq; ſe uno cæteros omneis linguæ Atticæ principes, gentemque omnem togatam, totumq; nomen Latinum, rudes eſſe & agreſtes prædicabat: atque interea vocabulis haud facilè cognitis,

gnitis, ſyllo
laqueis ſtrep
ſe, aliiſque
niſi ſe diſſolv
manii ingenii
rum confinii
que fraudes,
ſeverabat nu
perta, medit
boribuſque c
bus habitum
eptum putal
bat; ac ne
hominis ur
Has ille ina
finem cuper
ſent: tum
fuit, oratio
ampliſſime
mus quo
quid de h
dixeritqu
que profe
Arriano ſ
nex juven
neque op
galibus &
bus obleć
igitur func
Quibus ve
ſejunxit at
qui eſſet pr
alind nebu
parent; a
ob oculos
nomen em

gnitis, syllogismorum captionumque dialecticarum laqueis strepebat, κυκλεύοντας, ἠσυχάζοντας καὶ σωρήτας, aliosque id genus gryphos neminem posse dicens nisi se dissolvere: rem vero ethicam, naturamque humani ingenii, virtutumque origines, officiaque earum confinitima aut contraria, morborum vitiorumque fraudes, animorumque labes ac pestilentias, asseverabat nulli esse magis ea omnia explorata, comperta, meditataque quàm sibi. cruciatibus autem doloribusque corporis & periculis mortem minitantibus habitum statumque vitæ beatæ, quem se esse adeptum putabat, neque lædi, neque imminui existimabat; ac ne oris quoque & vultus serenitatem Stoici hominis unquam ulla posse ægritudine obnubilari. Has ille inaneis quum fiaret glorias, jamque omnes finem cuperent, verbisque ejus defatigati pertæduissent: tum Herodes Græca, ut hujus plurimus mos fuit, oratione utens, Permitte, inquit, philosophorum ampiissime, quoniam respondere nos tibi non quimus quos idiotas & rudes vocas, recitari ex libro, quid de hujuscemodi magniloquentia vestra senserit dixeritque Epictetus, Stoicorum vel maximus; jussitque proferri dissertationum Epicteti digestarum ab Arriano secundum librum: in quo ille venerandus senex juvenes, qui se Stoicos appellabant, neque frugis neque operæ probæ, se in theorematis tantùm nugalibus & puerilium isagogarum commentationibus oblectantes, objurgatione justa incessivit. Lecta igitur sunt ex libro, qui prolatus est, ea quæ addidit. Quibus verbis Epictetus severè simul ac festiviter sejunxit atque divisit à vero atque sincero Stoico, qui esset procul dubio ἀκώλυτος, ἀνεμπόδιστος, ἀπαραπόδιστος, ἀβλαβὴς, εὔροος, εὐδιάμων, vulgus aliud nebulonum hominum, qui se Stoicos nuncuparent; atraque verborum & argutiarum fuligine ob oculos audientium jacta sanctissimæ disciplinæ nomen ementirentur.

Εἰπέ μοι σοὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν. Ἀνηκεστότερον μὲν φέρον ἀνεμος κινήσεσι πέλαστον. Τῶν ὄντων τὰ μὲν ἔστιν ἀγαθὰ, τὰ δὲ κακὰ, τὰ δ' ἀδιάφορα. ἀγαθὰ μὲν ἔστιν ἀρεταὶ καὶ τὰ μετέχοντα αὐτῶν. κακὰ δὲ κακίαι, καὶ τὰ μετέχοντα κακίας. ἀδιάφορα δὲ, τὰ μεταξὺ τούτων, πλοῦτος, ὑγίεια, ζωὴ, θάνατος, ἡδονὴ, πόνος. πόθεν οἶδας, ὅπως Ἕλλανικος λέγει ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς. τί γὰρ διαφέρει τοῦτο εἰπεῖν, ἢ ὅτι Διογένης ἐν τῇ Ἠθικῇ, ἢ Χρύσιππος, ἢ Κλεάνθης; βεβασάνικας δ' ἐν σοὶ τὸ κῆρυγμα σεαυτὸν πεποίησον, δείκνυε πῶς ἔσῃ ἐν πλοίῳ χειμάζεσθαι. μέμνησαι ταύτης τῆς διατρέσεως, ὅταν φοβῇσαι τὸ ἰξίον. καὶ ἀνακραυγάσαντά σοι ἐκ τῶν κακόζηλος παρεστὼς εἴπῃ, λέγε μοι σὺ περὶ τοῦ θεοῦ, ἃ περὶ σοῦ ἔλεγες, μὴ κακία ἐστὶ τὸ ναυαγῆσαι. μή τι κακίας μετέχει; ἢ ἀρα ξύλον ἐπείσειε αὐτῷ; τὶ ἡμῖν καὶ σοὶ, ἄνθρωπε, λοιδορεῖσθαι, καὶ σὺ θέλων παίζεις. ἂν δέ σε ὁ Καῖσαρ μεταπέμψηται κατηγορήσοντα, μέμνησαι τῆς διατρέσεως. ἂν τις σοὶ εἰσόντι καὶ ἀχρεῖόν τι εἴπῃ, τὶ τρέμεις ἄνθρωπε; πρὸς τίνων σοὶ ἐστὶν ὁ λόγος; μήτι ἔσω ὁ Καῖσαρ ἀρετὴν καὶ κακίαν τοῖς εἰσερχομένοις δίδωσι; τί μοι ἐμπαίζῃς καὶ σὺ περὶ τοῖς ἐμοῖς κακοῖς; ὅμως φιλόσοφε εἰπέ μοι τί τρέμεις; ὀχλοθανάτου ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, ἢ πόνος τὸ σῶμα, ἢ φυγὴ, ἢ ἀδικία; τί γὰρ ἄλλο; μήτι κακία; μήτι μετέχον κακίας, σὺ οὖν τίνα περὶ τούτων ἔλεγες; τί ἐμοὶ καὶ σοὶ ἄνθρωπε; ἀρνεῖ ἐμοὶ τὰ ἐμὰ κακά. καὶ κακῶς λέγῃς, ἀρνεῖ γάρ σε τὰ σὰ κακὰ, ἢ ἀγένεια, ἢ δειλία, ἢ ἀλαζονεία ἐν ἀλαζονδύκ ἐν τῇ σχολῇ καθήμενον. τί τοῖς ἀλοτρίοις ὀναλωπήξ; τί Στωϊκὸν ἔλεγες σεαυτὸν, τηρεῖτε ἔπως ἀνητὲς ἐν οἷς φοβεῖσθε, καὶ εὑρήσετε πόσ' ἔσθ' αἱρέσεως. ὧν πλείστας ὑμῶν Ἐπικυρείας εὑρήσετε, ὀλίγας τινὰς Περιπατητικούς, καὶ τούτους σκελαλυμένους. His ille auditis insolentissimus adolescens obticuit, tamquam si ea omnia non ab Epicteto in quosdam alios, sed ab Herode in eum dicta essent.

CAP.

CAP. III.

Quòd Chilo Lacedæmonius consilium anceps pro salute amici cepit, quodque est circumspectè & anxiè considerandum, an pro utilitatibus amicorum deliquendum aliquando sit: notataque inibi & relata quæ Theophrastus & M. Cicero super ea re scripserunt.

LAcedæmonium Chilonem, unum ex illo inclyto numero sapientium, scriptum est in libris eorum qui vitas resque gestas clarorum hominum memoriæ mandaverunt, quum die vitæ suæ postremo eum inibi mors occuparet, ad circumstantes amicos sic loquutum. Dicta mea, inquit, factaque in ætate longa pleraque omnia fuisse non pœnitenda, forsitan vos etiam sciatis. Ego certè in hoc quidem tempore non fallo me, nihil esse quicquam commissum à me, cujus memoria rei aliquid pariat ægritudinis: nisi profectò illud unum sit, quod rectène an perperam fecerim, nondum mihi planè liquet. Super amici capite judex cum duobus aliis fui. lex ita fuit, uti eum hominem condemnari necesse esset. Aut amicus igitur capitali perdendus, aut adhibenda fraus legi fuit. Multa cum animo meo ad casum tam ancipitem medendum consultanti visum est id quod feci, præ hoc quod erant alia, toleratu facilius. tacitus ad condemnandum sententiam tuli: his, qui simul judicabant, ut absolverent, persuasi. sic mihi & judicis & amici officium in re tanta salvum fuit. sed hanc capio ex eo facto molestiam, quòd metuo ne à perfidia & culpa non abhorreat, in eadem re eodemque tempore, inque communi negotio, quod mihi optimum factu duxerim, diversum ejus aliis suasisse. Hic autem Chilo, præstabilis homo sapientia, quonam usque debuerit contra legem contraque jus pro amico progredi, dubitavit;

eaque res in fine quoque vitæ ipso animum ejus anxit. & alii deinceps multi philosophiæ sectatores, ut in libris eorum scriptum est, satis anquisitè satisque sollicitè quæsierunt, ut verbis quæ scripta sunt, ipsis utar, εἰ δεῖ βοηθεῖν τῷ φίλῳ παρὰ τὸ δίκαιον, καὶ μέχρι πόσου, καὶ πόσα. Ea verba significant, quæsisse eos, an nonnunquam contra jus contrave morem faciendum pro amico sit, & in qualibus, & in quibus causis, & quemnam adusque modum. Super hac quæstione cùm ab aliis, sicuti dixi, multis, tum vel diligentissimè à Theophrasto disputatur, viro in philosophia Peripatetica modestissimo doctissimoque. Eaque disputatio scripta est, si rectè meminimus, in libro ejus de amicitia primo. Eum librum M. Cicero videtur legisse, quum ipse quoque librum de amicitia componeret. & cetera quidem, quæ sumenda à Theophrasto existimavit, ut ingenium facundiaque ejus fuit, sumsit & transposuit commodissimè aptissimeque: hunc autem locum, de quo satis quæsitum esse dixi, omnium rerum aliarum difficillimum strictim atque cursim transgressus: neque ea, quæ à Theophrasto pensim atque enucleatè scripta sunt, exsecutus est; sed, anxietate illa & quasi morositate disputationis prætermissa, genus ipsum rei tantùm paucis verbis notavit. ea verba Ciceronis, si recensere quis vellet, apposui. *His igitur finibus utendum esse arbitror, ut, quum emendati mores amicorum sunt, tum sit inter eos omnium rerum, consiliorum, voluntatum, sine ullâ exceptione communitas: ut etiam si qua fortuna acciderit ut minus justa voluntates amicorum adjuvandæ sint, in quibus eorum aut caput agatur aut fama, declinandum de via sit, modò ne summa turpitudo sequatur, est enim quatenus amicitiæ venia dari possit. Quum agetur,* inquit, *aut caput amici, aut fama, declinandum est de via*, ut etiam iniquam voluntatem illius adjuremus. sed cujusmodi declinatio ista esse debeat, qua-

qualisque ad adjuvandum digressio, & in quanta voluntatis amici iniquitate, non dicit. Quid autem refert scire me, in hujusmodi periculis amicorum, si non magna me turpitudo sequutura est, de via recta esse declinandum, nisi id quoque me docuerit, quam putet magnam turpitudinem, & quum decessero de via, quousque degredi debeam? *Est enim*, inquit, *quatenus dari amicitiæ venia possit*. hoc immo ipsum est, quod maximè discendum est, quodque ab his, qui docent, minimè dicitur, quatenus quoque fine dari amicitiæ venia debeat. Chilo ille sapiens, de quo paulo ante dixi, conservandi amici causa de via declinavit, sed video quousque progressus est, falsum enim pro amici salute consilium dedit. id ipsum tamen in fine quoque vitæ, an jure posset reprehendi culparique dubitavit. *Contra patriam*, inquit Cicero, *arma pro amico sumenda non sunt*. hoc profectò nemo ignoravit, etjam priusquam Theognis, ut Lucilius ait, nascereture. sed id quæro, id desidero: quum pro amico contra jus & contrà quàm licet, salva tamen libertate atque pace, faciendum est; & quum de via, sicut ipse ait, declinandum est: quid & quantum, & in quali causa, & quonam usque id fieri debeat. Pericles ille Athenienfis, egregius vir ingenio, bonisque omnibus disciplinis ornatus, in una quidem specie, sed planiùs tamen, quid existimaret professus est. nam quum amicus eum rogaret ut pro re causaque ejus falsum dejeraret: his ad eum verbis usus est, Δεῖ μὲ συμπρᾶξαι τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι θεῶν. Theophrastus autem, quo dixi libro anquisitiùs quidem super hac re ipsa & exactiùs pressiusque quàm Cicero disserit, sed is quoque in docendo non de unoquoque facto singillatim existimat, neque certis exemplorum documentis, sed generibus rerum summatim universumque utitur: ad hunc ferme modum: Parva, inquit, & tenuis vel turpitu-

do, vel infamia subeunda est, si ea re magna utilitas amico quæri potest. rependitur quippe & compensatur leve damnum delibatæ honestatis majore alia gravioreque in adjuvando amico honestate: minimaque illa labes & quasi lacuna famæ munimentis partarum amico utilitatum solidatur. neque nominibus, inquit, moveri nos oportet, quòd paria genere ipso non sunt honestas meæ famæ & rei amici utilitas. ponderibus hæc enim potestatibusque præsentibus, non vocabulorum appellationibus neque dignitatibus generum dijudicanda sunt. nam quum in rebus aut paribus, aut non longè secus, utilitas amici & honestas nostra consistit, honestas procul dubio præponderat: quum verò amici utilitas nimio est amplior; honestatis autem nostræ in re non gravi levis jactura est: tunc, quod utile amico est, id primum illo, quod honestum nobis est, fit plenius, sicuti magnum pondus æris parva lamina auri fit preciosius. Verba adeo ipsa Theophrasti super ea re adscripsi: ὡς οὖν εἴπα τὸ τῷ γένει τιμιώτερον ἤδη, καὶ ὁπόταν ἀν ἢ μέρος, τέλος, φησὶ τὸ τηλίκον θατέρῳ συγκεκινδύνευκε μεῖζον ἔσεσθαι· οἷον χρυσὸν τιμιώτερον χαλκοῦ, καὶ τηλίκον τὸ χρυσίον ὅσον τὸ τηλίκον χαλκοῦ μέγεθος ἀντιπαραβαλλόμενον, πλέον δύναται· ἀλλὰ ποιήσῃ πυρὸν πλείω καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος. Favorinus quoque philosophus hujuscemodi indulgentiam gratiæ tempestivius, laxato paulum remissoque subtili justitiæ examine, his verbis definivit, ἡ χαρις μικρὰ χάρις παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τότε ἐστὶν ὑρεσις ἀκριβείας ἐν δέοντι. post deinde idem Theophrastus ad hanc fermè sententiam disseruit: Has tamen, inquit, & parvitates rerum & magnitudines, atque has omnes officiorum existimationes alia nonnunquam momenta extrinsecus atque aliæ quasi appendices personarum & causarum & temporum, & circumstantiæ ipsius necessitates, quas includere in præcepta difficile est, moderantur

dir & regant & quasi gubernant, & nunc ratas efficiunt, nunc irritas. Hæc taliaque Theophrastus caute & sollicite & religiosè, causa differendi magis disputandique diligentia, quàm cum decernendi sententia atque fiducia, differuit. quoniam profectò causas scientiæ, corporum varietates, disceptatiqnumque differentiam ignorantes directum atque perpetuum distinctumque in rebus singulis præceptum, quod ego nos in prima tractatus istius parte desiderare dixeram, non capiunt. Ejus autem Chilonis, à quo disputatiunculæ hujus initium fecimus, quum alia quædam sunt monita utilia atque prudentia, tum id maximè exploratæ utilitatis est, quod duas ferociſſimas affectiones amoris atque odii intra modum tantum coërcuit. *Hac*, inquit, *fini ames, tamquam forte fortuna osurus: hac itidem tenus oderis, tamquam fortasse post amaturus.* Super hoc eodem Chilone Plutarchus philosophus in libro περὶ ψυχῆς primo ita scripsit, Χείλων ὁ παλαιὸς, ἀκούσας τινὸς λέγοντος, μηδένα ἔχειν ἐχθρὸν, ἠρώτησεν εἰ καὶ μηδένα φίλον ἔχ. νομίζων ἐξ ἀναγκης ἐπακολουθεῖν καὶ συνεπάγεσθαι φιλίας καὶ ἀπεχθείας.

CAP. IV.

Quàm tenuiter curioseque exploraverit Antonius Julianus in oratione M. Tullii verbi ab eo mutati argutiam.

ANtonius Julianus rhetor perquam fuit honesti atque amœni ingenii, doctrina quoque ista utiliore ac delectabili, veterumque elegantiarum cura & memoria multa fuit: ad hoc, scripta pleraque omnia antiquiora tam curiosè spectabat, aut virtutes pensitabat, aut vitia rimabatur, ut judicium esse factum examussim diceres. Is Julianus super eo enthymemate, quod est in oratione M. Tullii, qua pro Cn. Plancio dixit, ita existimavit, Sed verba

ta prius, de quibus ab eo judiciuu factum est, ipsa ponam. *Quamquam dissimilis est pecuniæ debitio & gratiæ: nam qui pecuniam dissolvit, statim non habet di, quod reddidit: qui autem debet, æs retinet alienum: gratiam autem & qui refert, habet; qui habet, in eo ipso quod habet, refert. Neque ego nunc Plancio desinam debere, si hoc solvero: nec minus ei redderem voluntate ipsa, si hoc molestiæ non accidisset.* Crispum sanè, inquit, agmen orationis rotundumque, ac modulo ipso numerorum venustum, sed quod cum venia legendum sit verbi paulùm ideo immutati, ut sententiæ fides salva esset. namque debitio gratiæ & pecuniæ collata verbum utrobique servare posset. ita enim rectè oppositа inter sese gratiæ pecuniæque debitio videbitur, si & pecunia quidem deberi dicatur & gratia, sed quid eveniat in pecunia debita solutâve, quid contrà in gratia debita redditâve, debitionis verbo utrimque servato differatur. Cicero autem, inquit, quum gratiæ pecuniæque debitionem dissimilem esse dixisset, ejusque sententiæ rationem redderet, verbum *debet* in pecunia ponit; in gratia subjicit *habet*, pro *debet*: ita enim dicit, *Gratiam autem & qui refert, habet; & qui habet, in eo ipso quod habet, refert.* sed id verbum, cum proposita comparatione non satis convenit. debitio enim gratiæ, non habitio, cum pecunia confertur. atque ideò consequens quidem fuerat sic dicere: *& qui debet, in eo ipso quod debet, refert.* quod absurdum & nimis coactum foret, si nondum redditam gratiam eo ipso redditam diceret, quia debetur. immutavit ergo, inquit, & subdidit verbum ei verbo, quod omiserat, finitimum; ut videretur & sensum debitionis collatæ non reliquisse, & concinnitatem sententiæ retinuisse. Ad hunc modum Iulianus eludabat dijudicabatque veterum scriptorum sententias, quas apud eum adolescentes lectitabant.

CAP.

CAP. V.

Quòd Demosthenes rhetor cultu corporis atque vestitu probris obnoxio, infamique munditia fuit: quodque item Hortensius orator ob ejusmodi munditias gestumque in agendo histrionicum Dionysia saltatriculæ cognomento compellatus est.

DEmosthenem tradunt vestitu sincero & cultu corporis nitido venustoque & nimis accurato fuisse. hinc etiam κομψὸν illi χλανὶς καὶ μαλακοὶ χλανίσκοι ab æmulis adversariisque probro data: hinc erjam turpibus indignisque in eum verbis non temperatum, quin parum vir, ore quoque polluto, diceretur. Ad eundem modum Hortensius omnibus fermè oratoribus ætatis suæ, nisi M. Tullio, clarior, quòd multa munditia & circumspectè compositèque indutus & amictus esset, manuisq; ejus inter agendum forent argutæ admodum & gestuosæ, maledictis compellationibusque probrosis jactatus est; multaque in eum, quasi in histrionem, in ipsis causis atque judiciis dicta sunt. Sed quum L. Torquatus, subagresti homo ingenio & infestivo, gravius acerbiusque apud consilium judicum, quum de causa Sullæ quæreretur, non jam histrionem eum esse diceret, sed gesticulariam Dionysiamque eum notissimæ saltatriculæ nomine appellaret: tum voce molli atque demissa Hortensius, *Dionysia*, inquit, *Dionysia malo equidem esse, quam quod tu, Torquate, ἐμέσους, ἀναιδῆ δήλους, ἀπαιδεύτους*

CAP. VI.

Verba ex oratione Metelli Numidici, quam dixit ad populum in censura, quum eum ad uxores ducendas adhortaretur: eaque oratio quam ob causam reprehensa, & quem contra in modum defensa sit.

MUltis & eruditis viris audientibus legebatur oratio Metelli Numidici, gravis ac diserti viri,

quam in censura dixit ad populum de ducendis uxoribus, quum eum ad matrimonia capessenda adhortaretur. In ea oratione ita scriptum fuit, *Si sine uxore, Quirites, possemus esse, omnes ea molestia careremus: sed quoniam ita natura tradidit, ut, nec cum illis satis commodè, nec sine illis ullo modo vivi possit; saluti perpetuæ potius, quàm brevi voluptati consulendum.* Videbatur quibusdam, Metellum censorem, cui consilium esset ad uxores ducendas populum hortari, non oportuisse neque de molestia incommodisque perpetuis rei uxoriæ confiteri; neque adhortari magis, quàm dissuadere, absterrereque: sed contrà in illud potius orationem debuisse sumi dicebant, ut & nullas plerumque esse in matrimoniis molestias asseveraret, &, si quæ tamen accidere non nunquam viderentur, parvas & leves facilesque esse toleratu diceret; majoribusque eas emolumentis & voluptatibus oblitterari: easdemque ipsas neque omnibus, neque naturæ vitio, sed quorundam maritorum culpa & injustitia evenire. Titus autem Castricius rectè atque condignè Metellum esse loquutum existimabat. Aliter, inquit, censor loqui debet, aliter rhetor. rhetori concessum est sententiis uti falsis, audacibus, subdolis, captiosis, si modò verisimiles sunt & possunt ad movendos hominum animos qualicumque astu irrepere. præterea turpe esse ait rhetori, si quid in mala causa destitutum atque impugnatum relinquat. Sed enim Metellum, inquit, sanctum virum, illa gravitate & fide præditum, cum tanta honorum atque vitæ dignitate, apud populum Romanum loquentem, nihil decuit aliud dicere, quàm quod verum sibi esse atque omnibus videbatur: præsertim quum super ea re diceret, quæ quotidiana intelligentia & communi pervulgatoque vitæ usu comprehenderetur. De molestia igitur cunctis hominibus notissima confessus; eaque confessione fidem sedulitatis veritatisque commeritus; tum denique facilè

& pro-

& procliviter, quod fuit rerum omnium validissimum atque verissimum, persuasit, civitatem salvam esse sine matrimoniorum frequentatione non posse. Hoc quoque aliud ex eadem oratione Metelli dignum esse existimavimus assidua lectione, non hercle minus, quàm quæ à gravissimis philosophis scripta sunt. Verba Metelli hæc sunt, *Di immortales plurimum possunt; sed non plus velle nobis debent, quàm parentes. at parentes, si pergimus errare, suis bonis nos exheredant. Quid ergo nos a dis immortalibus divinitus exspectemus, nisi errationibus finem faciamus? His demum deos propitios esse æquum est, qui sibi adversarii non sunt. di immortales virtutem approbare, non adhibere debent.*

CAP. VII.

In hisce verbis Ciceronis ex oratione quinta in Verrem, hanc sibi rem sperant præsidio futurum, *neque mendam esse nec vitium: errareque istos, qui bonos violant libros. &*, futuram *scribunt: atque inibi de quodam alio Ciceronis verbo dictum, quod probè scriptum perperam mutatur: & adspersa pauca de modulis numerisque orationis, quos Cicero avidè sectatus est.*

IN oratione Ciceronis quinta in Verrem, in libro spectatæ fidei Tironiana cura atque disciplina facto, ita scriptum fuit, *Homines tenues obscuro loco nati navigant: adeunt ad ea loca, quæ numquam ante adierant; ubi neque noti essent, quò venerunt; neque semper cum cognitoribus esse possunt. Hac una tamen fiducia civitatis, non modo apud nostros magistratus, qui & legum & existimationis periculo continentur, neque apud civeis solum Romanos, qui & sermonis & juris & multarum rerum societate juncti sunt, fore se tutos arbitrantur, sed quocumque venerint hanc sibi rem præsidio sperant futurum.* Vi-

debatur compluribus in extremo verbo menda esset. debuisse enim scribi non *futurum*, sed *futuram*: neque dubitabant quin liber emendandus esset, neut in Plauti comœdia mœchus, (sic enim mendæ suæ illudebant) ita in Ciceronis oratione solœcismus esset manifestarius. Aderat fortè ibi amicus noster, homo lectione multa exercitus; cui pleraque omnia veterum litterarum quæsita, meditata, evigilataque erant: is libro inspecto ait nullum esse in eo verbo neque mendum neque vitium: Ciceronem probè ac venustè loquutum. nam *futurum*, inquit, non refertur ad *rem*, sicut legentibus temerè & incuriosè videtur; neque pro participio positum est: sed verbum est indefinitum, quod Græci appellant ἀπαρέμφατον, neque numeris neque generibus præserviens, sed liberum undique & impromiscuum est, quali C. Gracchus verbo usus est in oratione, cujus titulus est, De *quinto Popilio circum conciliabula*, in qua ita scriptum est, *Credo ego inimicos meos hoc dicturum. Inimicos* inquit, *dicturum*, & non *dicturos*, videturne ea ratione positum esse apud Gracchum, *dicturum*, qua est apud Ciceronem, *futurum*? sicut in Græca oratione, sine ulla vitii suspicione, omnibus numeris generibusque sine discrimine attribuuntur hujusce modi verba ποιήσειν, ἔσεσθαι, λέξειν, & similia. In Q. quoque Quadrigarii tertio annali libro verba hæc esse dixit, *Dum ii concidercntur; hostium copias ibi occupatas futurum.* in duodevicesimo annali ejusdem Quadrigarii principium libri sic scriptum, *Si pro tua bonitate & nostra voluntate tibi valetudo suppetit; est quod speremus deos bonis bene facturum.* item in Valerii Antiatis quarto & vicesimo simili modo scriptum: *Si hæres divina facta ritèque perlitata essent, haruspices dixerunt omnia ex sententia processurum esse.* Plautus etiam in Casina, quum de puella loqueretur, *occisuram* dixit, non *occisuram*, his verbis,

Et-

Etiamne Habet Casina gladium? habet, sed duos, Quibus, altero te occisurum ait, altero villicum.

Item Laberius in Gemellis,

Non putant, inquit, *hoc eam facturum.* Non ergo isti omnes solœcismus quid esset ignoraverunt. sed & Gracchus, *dicturum*, & Quadrigarius, *futurum*, & *benefacturum*: & Plautus, *occisurum*, & Antias, *processurum*; & Laberius, *facturum*, indefinito modo dixerunt. qui modus neque in numeros, neque in personas, neque in genera, neque in tempora distrahitur, sed omnia isthæc una eademque declinatione complectitur. sicuti M. Cicero dixit, *futurum*, non virili genere neque neutro (solœcismus enim foret planè,) sed verbo usus est ab omni necessitate generum absoluto. Idem autem ille amicus noster in ejusdem M. Tullii Ciceronis oratione, quæ est de imperio Cn. Pompeji, ita scriptum esse, à Cicerone dicebat, atque ipse ita lectitabat: *Quum vestros portus, atque eos portus, quibus vitam ac spiritum ducitis, in prædonum fuisse potestatem sciatis.* Neque solœcismum esse ajebat *in potestatem fuisse*, ut vulgus semidoctum putat, sed ratione dictum certa & proba contendebat, qua & Græci ita uterentur: & Plautus verborum Latinorum elegantissimus in Amphitryone dixit, *Numero mihi in mentem fuit.* non, ut dici solitum est, *in mente.* Sed enim præter Plautum, cujus ille in præsenti exemplo usus est, multam nos quoque apud veteres scriptores loquutionum talium copiam offendimus; atque his vulgo annotamentis insperfimus. Ut rationem istam missam faciamus & autoritates: sonus tamen & positura ipsa verborum satis declarant, id potius ἐμμελείᾳ τῆς λέξεως modulamentisque orationis M. Tullii convenisse, ut, quoniam utrumvis dici Latinè posset, *potestatem* dicere mallet, non *potestate*. illud enim sic compositum jucundius ad aurem complet iusque; insuavius hoc imperfectiusque est, si modo

ita

ita explorata aure homo sit, non surda nec jacenti; sicuti est hercle quòd, *explicavit* dicere maluit, quàm *explicuit*: quod esse jam usitatius cœperat. Verba sunt hæc ipsius ex oratione, quam de imperio Cn. Pompeii habuit: *Testis est Sicilia, quam multis undique cinctam periculis non terrore belli, sed consilii celeritate explicavit.* at si, *explicavit*, diceret, imperfecto & debili numero verborum sonus clauderet.

CAP. VIII.

Historia in libris Sotionis philosophi reperta super Laide meretrice & Demosthene rhetore.

SOtion ex Peripatetica disciplina haud sanè ignobilis vir fuit. Is librum multæ variæque historiæ refertum composuit; eumque inscripsit, Κέρας ἀμαλθείας. ea vox hoc fermè valet, tamquam si dicas, *cornucopiæ*. In eo libro super Demosthene rhetore & Laide meretrice historia hæc scripta est: Laïs, inquit, Corinthia ob elegantiam venustatemque formæ grandem pecuniam demerebat: convenitusque ad eam ditiorum hominum ex omni Græcia celebres erant: neque admittebatur, nisi qui dabat, quod popposcerat. poscebat autem illa nimium quantum. hinc ait natum esse illud frequens apud Græcos adagium, ϗ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς. quòd frustra iret Corinthum ad Laïdem qui non quiret dare quod poscceretur. Ad hanc ille Demosthenes clanculum adit; &, ut sibi sui copiam faceret, petit, at Laïs μυρίας δραχμὰς ἢ τάλαντον popposcit. hoc facit numi nostratis denarium decem millia. Tali petulantia mulieris atque pecuniæ magnitudine ictus expaviduque Demosthenes avertit; & discedens, Ego, inquit, pœnitere tanti non emo. Sed Græca ipsa, quæ fertur dixisse, lepidiora sunt, ἀλλ' ὠνοῦμαι, inquit, μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.

CAP.

CAP. IX.

Qui modus fuerit, quis ordo disciplinæ Pythagoricæ quantumque temporis imperatum observatumque sit dicendi simul ac tacendi.

ORdo atque ratio Pythagoræ, ac deinceps familiæ successionis ejus, recipiendi instituendique discipulos hujusmodi fuisse traditur. Iam à principio adolescentes qui sese ad discendum obtulerant, ἐυσιογνωμόνες. Id verbum significat, mores naturasque hominum, conjectatione quadam de oris & vultus ingenio, deque totius corporis filo atque habitu, scisciatari eum, qui exploratus ab eo idoneusque fuerat, recipi in disciplinam statim jubebat, & tempus certum tacere; non omnes idem, sed aliud aliis tempus pro æstimato captu sollertiæ. Is autem qui tacebat, quæ dicebantur ab aliis, audiebat; neque percunctari, si parum intellexerat, neque commentari, quæ audierat, fas erat. sed non minus quisquam tacuit quàm biennium. hi prorsus appellabantur intra tempus tacendi audiendique ἀκουστικοὶ. ast ubi res didicerant rerum omnium difficillimas, tacere audireque, atque esse jam cœperant silentio eruditi, cui erat nomen ἐχεμυθία: tum verba facere & quærere quæque audissent scribere, & quæ ipsi opinarentur expromere potestas erat. hi dicebantur in eo tempore μαθηματικοὶ; ab his, scilicet, artibus, quas jam discere atque meditari inceptaverant: quoniam Geometriam & Gnomonicam, Musicam, ceteraque item disciplinas altiores μαθήματα veteres Græci appellabant: vulgus autem, quos gentilitio vocabulo Chaldæos dicere oportet, mathematicos dicit. exinde his scientiæ studiis ornati ad perspicienda mundi opera & principia naturæ procedebant: ac tunc denique nominabantur φυσικοὶ. Hæc eadem super Pythagora noster

noster Taurus quum dixisset; Nunc autem, inquit, isti qui repentè pedibus illotis ad philosophos devertunt, non est hoc satis, quod sunt omnino θεόφιλοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι; sed legem etiam dant, qua philosophari discant. alius ait; hoc me primùm doce. item alius: hoc volo, inquit, discere, istud nolo. hic à sympotio Platonis incipere gestit propter Alcibiadis comissationem, ille à Phædro propter Lysiæ orationem. Est etiam, inquit, prò Jupiter qui Platonem legere postulet, non vitæ ornandæ, sed linguæ orationisque comendæ gratia, nec ut modestior fiat, sed ut lepidior. Hæc Taurus dicere soltus novitios philosophorum sectatores cum veteribus Pythagoricis pensitans. Sed id quoque non prætereundum est, quòd omnes simul, qui à Pythagora in conortem illam disciplinarum recepti erant, quod quisque familiæ pecuniæque habebat, in medium dabant; & coibatur societas inseparabilis, tamquam illud fuerit antiquum consortium, quod re atque verbo appellabatur κοινόβιον.

Cap. X.

Quibus verbis compellaverit Favorinus philosophus adolescentem cascè nimis & vetustè loquentem.

FAvorinus philosophus adolescenti veterum verborum cupidissimo, & pleraque voces nimis priscas & ignotissimas in quotidianis communibusque sermonibus expromenti, Curius, inquit, & Fabricius, & Coruncanius antiquissimi viri nostri, & his antiquiores Horatii illi trigemini, planè ac dilucidè cum suis fabulati sunt: neque Auruncorum, aut Sicanorum, aut Pelasgorum, qui primi incoluisse Italiam dicuntur, sed ætatis suæ verbis locuti sunt. tu autem, proinde quasi cum matre Evandri nunc loquare, sermone abhinc multis annis jam desito uteris, quod scire atque intelligere neminem vis,

vis, quæ dicas. Nonne, homo inepte, ut quod vis abunde consequaris, taceres? sed antiquitatem tibi placere ais, quòd honesta & bona & sobria & modesta sit. vive ergo moribus præteritis; loquere verbis præsentibus: atque id, quod à C. Cæsare excellentis ingenii ac prudentiæ viro, in primo de Analogia libro, scriptum est, habe semper in memoria atque in pectore, ut tamquam scopulum, sic fugias insolens verbum.

CAP. XI.

Quod Thucydides historia scriptor inclytus Lacedæmonios in acie non tuba, sed tibiis esse usos dicit: verbaque ejus super ea reposita: quodque Herodotus Haliatten regem fidicinas in procinctu habuisse tradit: atque inibi quædam notata de Gracchi fistula concionatoria.

AUctor historiæ Græcæ gravissimus Thucydides Lacedæmonios summos bellatores non cornuum tubarumve signis, sed tibiarum modulis in præliis usos esse refert: non prorsus ex aliquo ritu religionum, neque rei divinæ gratia, neque etiam ut excitarentur atque evibrarentur animi, quod cornua & litui moliuntur; sed contrà, ut moderatiores modulatioresque fierent; quod tibicinis numeris temperatur. nihil adeò in congrediendis hostibus atque in principiis præliorum ad salutem virtutemque aptius rati, quàm si permulcti sonis mitioribus non immodicè ferocirent. Quum procinctæ igitur classes erant, & instructæ acies, cœptumque in hostem progredi: tibicines inter exercitum positi canere incœptabant. ea ibi præcentione tranquilla & delectabili atque adeò venerabili, ad quandam quasi militaris musicæ disciplinam vis & impetus militum, ne sparsi dispalatique proruerent, cohibebatur. Sed ipsius illius egregii scriptoris uti verbis licet, quæ

quæ & dignitate & fide graviora sunt. καὶ μὴ ταῦτα ἦν ξύνοδος ἦν. Ἀργεῖοι μὲν καὶ οἱ ξύμμαχοι αὐτῶν καὶ ὀργῇ χωροῦντες; Δαιμόνιοι δὲ βραδέως καὶ ὑπὸ αὐλητῶν πολλῶν τόμῳ ἐγκαθεστώτων. τὸ δεῖα χρέων. ἀλλ' ἵνα ὁμαλῶς μὴ ῥυθμοῦ βαίνοντες φορσύλοιεν, καὶ μὴ διαπαιδεῖν αὐτοῖς ἦ τάξις. ὅπερ φιλεῖ μεγάλα στρατόπεδα ποιεῖν ἐν ᾧ φορσύδοις.

Cretenses quoque prælia ingredi solitos memoriæ datum est præcinente ac præmoderante cithara gressibus. Halyattes autem rex terræ Lydiæ, more atque luxu barbarico præditus, quum bellum Milesiis faceret, ut Herodotus in historiis tradit, concinentes fistulatores & fidicines, atque feminas etiam tibicinas, in exercitu atque in procinctu habuit, lascivientium deliciasque conviviorum. Sed enim Achæos Homerus pugnam indipisci ait non fidicularum tibiarumque concentu, sed mentium animorumque conspiratu tacito nitibundos.

Οἶσῃ ἀρίστην στῆμένεα πνείοντες Ἀχαιοὶ,
Ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀρήϊον ἀλλήλοισιν.

Quid ille vult ardentissimus clamor militum Romanorum, quem in congressibus prœliorum fieri solitum scriptores annalium memoravere? contrane institutum fiebat antiquæ disciplinæ tam probabile? an tum etiam gradu clementi & silentio est opus, quum ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantem? quum verò propè ad manus ventum est, tum jam è propinquo hostis & impetu propulsandus & clamore terrendus est? Ecce autem, per tibicinia Laconica, tibiæ quoque illius concionatoriæ in mentem venit, quam C. Graccho cum populo agenti præisse ac præmonstrasse modulos ferunt. sed nequaquam sic est, ut à vulgo dicitur, canere tibia solitum, qui ponè eum loquentem staret, variisque modis tum demulcere animum actionemque ejus, tum intendere. quid enim foret ista re ineptius, si, ut planipedi saltanti, ita Graccho concionanti

cionanti numeros & modos & frequentamenta quædam varia tibicen incineret ? Sed qui hoc compertius memoriæ tradiderunt, stetisse in circumstantibus dicunt occultius, qui fistula brevi sensim graviusculum sonum inspiraret ad deprimendum sedandumque impetum vocis ejus. effervescente namque impulsu & instinctu extraneo naturalis illa Gracchi vehementia indiguisse, non, opinor, existimanda est. Marcus tamen Cicero fistulatorem istum utrique rei adhibitum esse à Graccho putat; ut sonis tum placidis tum citatis aut demissam jacentemque orationem ejus erigeret, aut ferocientem fœvientemque cohiberet. verba ipsius Ciceronis apposui : *Itaque idem Gracchus, quod potes audire, Catule, ex Licinio cliente tuo litterato homine, quem servum sibi habuit ille ad manum, cum eburnea solitus est habere fistula, qui staret post ipsum occulte quum concionaretur, peritum hominem; qui inflaret celeriter eum sonum, qui illum aut remissum excitaret, aut à contentione revocaret.* Morem autem illum ingrediendi ad tibicinum modulos prælii, institutum esse à Lacedæmonis, Aristoteles in libris problematum scripsit; quo manifestior fieret exploratiorque militum securitas & alacritas. nam diffidentiæ, inquit, & timori cum ingressione hujuscemodi minimè convenit : & mœsti atque formidantes ab hac tam intrepida ac tam decora incedendi modulatione alieni sunt. verba pauca Aristotelis super ea re apposui. διατί ἐπειδὰν πολεμεῖν μέλλωσι, πρὸς αὐλὸν ἐμβαίνουσιν ; ἵνα δὴ θεῖοι ὡς ἀσχημονοῦντας γινώσκωσιν.

CAP. XII.

Virgo Vestæ quid ætatis, ex quali familia, & quo ritu, quibusque cærimoniis & religionibus, & quo nomine a Pontifice Maximo capiatur: & quo statim jure esse incipiat simulatque capta est: quod. que, ut Labeo dicit, nec illa intestato cuiquam, nec ei intestatæ quisquam jure hæres est.

QUi de Vestali virgine capienda scripserunt, quorum diligentissimè scripsit Labeo Antistius, minorem quàm annos VI, majorem quàm annos X, natam, negaverunt capi fas esse. item quæ non sit patrima & matrima. item quæ lingua debili sensuve aurium diminuta aliave qua corporis labe insignita sit: item quæ ipsa aut cujus pater emancipatus sit; etiam si vivo patre in avi potestate sit: item cujus parentes alter ambove servitutem servierunt, aut in negotiis sordidis diversantur. sed eam, cujus soror ad id sacerdotium lecta sit, excusationem mereri ajunt. item cujus pater flamen, aut augur, aut XV-vir S. F. aut qui VII-vir epulonum, aut Salius est, sponsæ quoque pontificis & tibicinis sacrorum filiæ vacatio à sacerdotio isto tribui solet. Præterea Capito Atejus scriptum reliquit, neque ejus legendam filiam qui domicilium in Italia non haberet, & excusandam ejus qui liberos treis haberet. Virgo autem Vestalis simul est capta atque in atrium Vestæ deducta & pontificibus tradita; eo statim tempore sinè emancipatione ac sine capitis minutione è patris potestate exit, & jus testamenti faciundi adipiscitur. De more autem rituque capiundæ virginis litteræ quidem antiquiores non exstant, nisi, quæ capta prima est, à Numa rege esse captam. Sed Papiam legem invenimus; qua cavetur, ut pontificis maximi arbitratu virgines è populo viginti legantur: sortitioque in concione ex eo numero fiat; &,

cujus

cujus virginis ducta erit, ut eam pontifex maximus capiat, eaque Vestæ fiat. sed ea fortitio ex lege Papia non necessaria nunc videri solet. nam, si quis honesto loco natus adeat Pontificem max. atque offerat ad sacerdotium filiam suam, cujus dumtaxat salvis religionum observationibus ratio haberi possit, gratia Papiæ legis per senatum fit. Capi autem virgo propterea dici videtur, quia pontificis maximi manu prehensa ab eo parente, in cujus potestate est, veluti bello capta abducitur. In libro primo Fabii Pictoris, quæ verba pontificem maximum dicere oporteat, qnum virginem capit, scriptum est. Ea verba hæc sunt: SACERDOTEM. VESTALEM. QUÆ. SACRA. FACIAT. QUÆ. JOUS. SIET. SACERDOTEM. VESTALEM. FACERE. PRO. POPOLO. ROMANO. QUIRITIUM. UTEI. QUÆ. OPTUMA. LEGE. FOVIT. ITA. TE. AMATA. CAPIO.

Plerique autem capi virginem solam debere dici putant. sed flamines quoque Diales, item pontifices & augures capi dicebantur. L. Sylla rerum gestarum libro 11. ita scripsit: *P. Cornelius, cui primum cognomen Syllæ impositum est, flamen Dialis captus.* M. Cato de Lusitanis, quum Ser. Galbam accusavit: *Tamen dicunt deficere voluisse. Ego me nunc volo jus pontificium optimè scire. jam ne ea causa pontifex capiar? Si volo augurium optimè tenere, ecquis me ob eam rem augurem capiat?* Præterea in commentariis Labeonis, quæ ad duodecim tabulas composuit, ita scriptum est: *Virgo Vestalis neque hæres est cuiquam intestato, neque intestatæ quisquam: sed bona ejus in publicum redigi ajunt. id quo jure fiat, quæritur.* Amata inter capiendum à Pont. max. appellatur, quoniam, quæ prima capta est, hoc fuisse nomine traditum est.

CAP.

Cap. XIII.

Quæsitum in philosophia, quidnam foret in recepto mandato rectius, id ne omnino facere quod mandatum est, nonnunquam etiam contra, si id speres ei, qui mandavit, utilius fore. Superque ea quæstione expositæ diversæ sententiæ.

In officiis capiendis, censendis judicandisque quæ Græcè καθήκοντα philosophi appellant, quæri solet an negotio tibi dato & quid omnino faceres definito, contrà quid facere debeas, si eo facto videri possit res eventura prosperiùs, exque utilitate ejus, qui id tibi negotium mandavit; anceps quæstio & in utramque partem à prudentibus viris arbitrata est. sunt enim non pauci qui sententiam suam una in parte defixerint, &, re semel statuta deliberataque ab eo, cujus negotium id potissimum esset, nequaquam putaverint contra dictum ejus esse faciendum, etiam si repentinus aliquis casus rem commodiùs agi posse polliceretur, ne, si spes fefellisset, culpa imparentiæ & pœna indeprecabilis subeunda esset: si res fortè melius vertisset; diis quidem gratia habenda, sed exemplum tamen intromissum videretur, quo bene consulta consilia religione mandati soluta corrumperentur. Alii existimaverunt incommoda priùs, quæ metuenda essent si res gesta aliter foret quàm imperatum est, cum emolumento spei pensitanda esse: &, si ea leviora minoraque; utilitas autem contrà gravior & amplior spe quantum potest firma ostenderetur: tum posse adversum mandata fieri censuerunt; ne optata divinitus rei bene gerendæ occasio amitteretur. neque timendum exemplum non parendi crediderunt, rationes hujuscemodi dumtaxat non adessent. cumprimis autem respiciendum putaverunt ingenium naturamque illius, cujus res præceptumque esset; ne ferox, durus

durus, indomitus, inexorabilisque sit; qualia fuerunt Postumiana imperia & Manliana. nam si tali præceptori ratio reddenda sit, nihil faciendum esse monuerunt aliter, quàm præceptum est. Instructius deliberatiusque fore arbitramur theorematium hoc de mandatis hujusce modi obsequendis, si exemplum quoque P. Crassi Muciani clari ac illustris viri appositum apposuerimus. Is Crassus à Sempronio Asellione & plerisque aliis historiæ Romanæ scriptoribus traditur quinque habuisse rerum bonarum maxima & præcipua; quòd esset ditissimus, quòd nobilissimus, quòd eloquentissimus, quòd jurisconsultissimus, quòd pontifex maximus. Is, quum in consulatu obtineret Asiam provinciam, & circumsidere oppugnareque Leucas oppidum pararet, opusque esset firma atque procera trabe, qui ariétem faceret, quo muros ejus oppidi quateret: scripsit ad magistrum architectonem Elathensium sociorum amicorumque populi Romani, ut ex malis duobus, quos apud eos vidisset uter major esset eum mittendum curaret, tum magister architecton, compérto quamobrem malum desideraret, non uti jussus erat, majorem, sed, quem esse magis idoneum aptioremque faciendo arieti, facilioremque portatu existimabat, minorem misit. Crassus eum vocari jussit; & quum interrogasset cur non, quem jusserat, misisset, causis rationibusque quas dictitabat spretis, vestimenta detrahi imperavit, virgisque multum cæcidit; corrumpi atque dissolvi officium omne imperantis ratus, si quis ad id, quod facere jussus est, non obsequio debito, sed consilio non desiderato respondeat.

CAP. XIV.

Quid dixerit feceritque C. Fabricius magna vir gloria magnisque rebus gestis, sed familiæ pecuniæque inops; quum ei Samnites tamquam indigenti grave aurum donarent.

JULIUS Higinus, in libro de vita, rebusque illustrium virorum sexto, legatos dicit à Samnitibus ad C. Fabricium Imperatorem populi Romani venisse, & memoratis multis magnisque rebus, quæ benè ac benivolè post redditam pacem Samnitibus fecisset, obtulisse dono grandem pecuniam, orassèque uti acciperet utereturque: atque id facere Samnites dixisse, quòd viderent multa ad splendorem domus atque victus defieri; neque pro magnitudine dignitateque lautum paratum esse: tum Fabricium planas manus ab auribus ad oculos, & infra deinceps ad nares, & ad os ad gulam, atque inde porrò ad ventrem imum deduxisse; & legatis ita respondisse; dum illis omnibus membris, quæ attigisset, obsistere atque imperare posset, nunquam quicquam defuturum: propterea pecuniam, qua nihil sibi esset usus, ab iis, quibus eam sciret usui esse, non accipere.

CAP. XV.

Quàm importunum vitium sit plenumque odii futilis inanisque loquacitas, & quàm multis in locis à principibus utriusque linguæ viris detestatione justa culpata sit.

QUI sunt leves & futiles & importuni locutores, quique nullo rerum ponderè innixi verbis humidis & lapsantibus diffluunt; eorum orationem bene existimatum est in ore nasci, non in pectore: linguam autem debere ajunt non esse liberam nec vagam

gam, sed vinclis de pectore imo ac de corde aptis moveri & quasi gubernari. Sed enim videas quosdam sic scatere verbis sine ullo judicii negotio cum securitate multa & profunda, ut loquentes plerumque videantur loqui sese nescire. Ulyssem contrà Homerus virum sapienti facundia præditum, vocem mittere ait non ex ore sed ex pectore: quod scilicet non ad sonum magis habitumque vocis, quàm ad sententiarum penitus conceptarum altitudinem pertineret: petulantiæque verborum coërcendæ vallum esse oppositum dentium luculentè dixerit, ut loquendi temeritas non cordis tantùm custodia, atque vigilia cohibeatur, sed & quibusdam quasi excubiis in ore positis sæpiatur. Homerica, de quibus suprà dixi, hæc sunt:

Αλλ' ὁτε δὴ ὁ ὅπα τε μεγαλὴν ἐκ στήθεος ἵεν
Τέκνον ἐμὸν, πῶς σ' ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων;

M. Tullii quoque verba posui, quibus stultam & inanem dicendi copiam graviter & vere detestatus est. *Dum modo*, inquit, *hoc constet, neque infantiam ejus qui rem novit, sed eam explicare dicendo non queat, neque insciti am illius cui res non suppetat, verba non desint, esse laudanda. quorum si alterum sit optandum, malim equidem indisertam prudentiam, quam stultam loquacitatem.* Item in libro de oratore primo verba hæc posuit. *Quid enim est tam furiosum, quam verborum vel optimorum atque ornatissimorum sonitus inanis, nulla subjecta sententia nec scientia?* Cum primis autem M. Cato atrocissimus hujuscemodi vitii insectator est; namque in oratione quæ inscripta est, SI. SE. COELIUS. TRIB. PLEB. APPELLASSET. *Nunquam*, inquit, *tacet, quem morbus tenet loquendi, tamquam vetemosum bibendi atque dormiendi. quod si non conventatis, cum convocari jubet; ita est cupidus orationis, ut conducat, qui auscultet: itaque auditis, non auscultatis, tanquam pharmacopolam: nam ejus verba auditantur; verum ei se nemo*

committit, si æger est. Idem Cato in eadem oratione eidem M. Cœlio Trib. pleb. vilitatem opprobrans non loquendi tantum, verùm etiam tacendi, Frustò, inquit, panis conducti potest, vel uti taceat, vel uti loquatur. neque non meritò Homerus unum ex omnibus Therſiten, ἀμετροεπῆ ἀκριτόμυθον appellat: modo verba illius multa, & ἄκοσμα ſtrepentium ſine modo graculorum ſimilia eſſe dicit. quid enim eſt aliud ἀμετροεπὴς ἀκολάστα? Eupolidis quoque verſus de id genus hominibus conſignatiſſimè factus eſt, λαλεῖν ἄριστος, ἀλλ' ἀκαίρως πάλιν λέγειν. quod Salluſtius noſter imitari volens, loquax, inquit magis, quam facundus. Quapropter Heſiodus poëtarum prudentiſſimus, linguam non vulgandam, ſed recondendam eſſe dicit, proinde ut theſaurum: ejuſque eſſe in promendo gratiam plurimam, ſi modeſta & parca & modulata ſit,

Γλῶσσα τοι ἀνδράσιν ἐν θνητοῖσιν ἄριστον
Φειδωλὴ, πλείστη δὲ χάρις καὶ μέτρον ἰδυῖα.

Epicharmium quoque illud non inſcitè ſe habet,

Οὐ λέγειν δεινὸς, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος.

Ex quo profectò hoc ſumtum eſt;

Qui quum loqui non poſſet, tacere non poterat.

Favorinum ego audivi dicere verſus iſtos Euripidi, ὦ χαλίνων στόμασιν, ἀνόμαστε ἀφροσύνας τὸ τέλος δυσχερές, non de iis tantùm factos accipi debere, qui impia aut illicita dicerent; ſed vel maxime de hominibus quoque poſſe dici ſtulta & immodica blateranibus; quorum lingua tam prodiga infreniſque ſit, ut fluat ſemper æſtuerque colluvione verborum tetterrima: quod genus homines a Græcis ſignificantiſſimo vocabulo λάλοι appellatos. Valerium Probum Grammaticum illuſtrem, ex familiari ejus docto viro comperi, Salluſtianum illud, *Satis eloquentiæ, ſapientiæ parum*, brevi antequam vita decederet, ſic legere cœpiſſe, & ſic à Salluſtio relictum affirmaſſe, *Satis loquentiæ, ſapientiæ parum*, quòd *loquentia*

no-

novatori verborum Salluſtio maximè congrueret, *eloquentia* cum inſipientia minimè conveniret. Hujuſcemodi autem loquacitatem verborumque turbam magnitudine inani vaſtam facetiſſimus poëta Ariſtophanes inſignibus vocabulis denotavit in his verſibus:

Ἀνθρωπον ἀγερωποιὸν αὐθαδόστομον,
ἔχοντ' ἀχάλινον, ἀκρατές, ἀπύλωτον στόμα.
ἀπεριλάλητον, κομποφαμελοῤῥήμονα.

Neque minus inſigniter veteres quoque noſtri hoc genus homines in verba projectos locutulejos, & blatterones, & lingulacas dixerunt.

CAP. XVI.

Quòd verba iſthæc Quadrigarii ex Annali tertio, ibi mille hominum occiditur, non licentia neque de poëtarum figura, ſed ratione certa & proba grammaticæ diſciplinæ dicta ſunt.

QUadrigarius in tertio Annalium ita ſcripſit: *Ibi occiditur mille hominum*, occiditur, *inquit*, non, *occiduntur*. Item Lucilius in tertio Satyrarum: *Ad portam mille, à porta eſt ſex inde Salernum. mille*, inquit, *eſt*, non, *mille ſunt*. Varro in octavodecimo Humanarum: *Ad Romuli initium plus mille & centum annorum eſt*. M. Caro in 1. Originum, *Inde eſt fermè mille paſſuum*. M. Cicero in ſexta in Antonium, *Itane Janus medius in L. Antonii clientela eſt? quis unquam in illo Jano inventus eſt, qui L. Antonio mille nummùm ferret expenſum?* In his atque multis aliis, *mille*, numero ſingulari dictum eſt. neque hoc, ut quidam putant, vetuſtati conceſſum eſt, aut per figurarum concinnitatem admiſſum eſt: ſed ſic videtur ratio poſcere. *mille* enim non pro eo ponitur, quod Græcè χίλιοι dicitur, ſed quod χίλιας. & ſicuti una χιλιας & duæ χιλιάδες; ita *unum mille* & *duo millia* certa atque directa ratio-

ne dicitur. quamobrem id quoque rectè & probabiliter dici solitum, *mille denarium in arca est, & mille equitum in exercitu est.* Lucilius autem, præter quod supra posui, alio quoque in loco id manifestius demonstrat. nam in libro quintodecimo ita dicit,

Hunc milli passum qui vicerit atque duobus,
Campanus sonipes subcursor nullus sequetur
Majorespatio; ac diversus videbitur ire.

Item alio in libro nono:

Tu milli nummum potes uno quærere centum.

Milli passum dixit, pro *mille passibus*, & *uno milli nummum*, pro *unis mille nummis*; aperteque ostendit *mille* & vocabulum esse, & singulari numero dici, ejusque plurativum esse, *millia*, & casum etiam capere ablativum; neque cæteros casus requiri oportere, quum sint alia pleraque vocabula, quæ in singulos tantùm casus, quædam etiam quæ in nullum declinentur. quapropter nihil jam dubium est, quin M. Cicero in oratione, quam scripsit pro Milone, ita scriptum reliquerit: *Ante fundum Clodii, quo in fundo, propter insanas illas substructiones, facile mille hominum versabatur valentium:* non *versabantur.* quod in libris minus accuratè scriptis est: alia enim ratione *mille hominum*, alia *mille homines*, dicendum est.

CAP. XVII.

Quanta cum animi aquitate toleraverit Socrates uxoris ingenium intractabile: atque inibi quid M. Varro in quadam Satyra de officio mariti scripserit.

XAnthippe Socratis philosophi uxor morosa admodum fuisse fertur & jurgiosa: iramque & molestiarum muliebrium per diem perque noctem satagebat. Has ejus intemperies in maritum Alcibiades demiratus, interrogavit Socratem, quænam ratio esset, cur mulierem tam acerbam domo non exi-

exigeret. Quoniam, inquit Socrates, quum illam domi talem perpetior, insuesco & exerceor, ut ceterorum quoque foris petulantiam & injuriam facilius feram. Secundum hanc sententiam quoque Varro in Satyra Menippea, quum de officio mariti scripsit; *Vitium*, inquit, *uxoris aut tollendum, aut ferendum est. qui tollit vitium, uxorem commodiorem præstat. qui fert, sese meliorem facit.* Hæc verba Varronis, *tollere* & *ferre*, lepidè quidem composita sunt: sed *tollere*, apparet dictum pro, *corrigere*. Id etiam apparet, ejusmodi vitium uxoris, si corrigi non possit, ferendum esse Varronem censuisse; quod ferri scilicet à viro honestè potest. vitia enim flagitiis leviora sunt.

CAP. XVIII.

Quod M. Varro in quartodecimo Humanarum, L. Ælium magistrum suum ἀεὶ ἐτυμολογίας differentem falsa reprehenderit: quodque idem Varro in eodem libro suis ἐτυμον dicit falsum.

IN quartodecimo Humanarum libro M. Varro doctissimum tunc civitatis hominem L. Ælium errasse ostendit; quod vocabulum Græcum vetus traductum in linguam Romanam, proinde atque si primitùs Latinè fictum esset, resolverit in voces Latinas ratione etymologicâ falsa, verba ipsa super ea re Varronis posuimus. *In quo L. Ælius noster litteris ornatissimus memoria nostra erravit aliquotiens. nam aliquot verborum antiquorum Græcorum, proinde atque essent propria nostra, reddidit causas falsas. non enim leporem dicimus, ut ait, quod est levipes: sed quod est vocabulum antiquum Græcum. multa enim vetera illorum ignorantur, quòd, pro eis, alia nunc vocabulis utuntur; & illorum esse plerique ignorent Græcum, quod nunc nominant ἑλλιπα; puteum quod vocant φρέαρ; leporem, quod λαγωὸν dicunt.*

erunt. in quo non modò Ælii ingenium non reprehendo, sed industriam laudo. successum enim fortuna, experientiam labor sequitur. hæc Varro in primore libro scripsit de ratione vocabulorum scitissimè, de usu utriusque linguæ peritissimè, de ipso Ælio clementissimè. sed in posteriore ejus libri parte dicit, *furem* ex eo dictum, quòd veteres Romani furvum atrum appellaverint; & fures per noctem, quæ atra sit, faciliùs furentur. nonne sic videtur Varro de fure erraſſe, tamquam Ælius de lepore? nam quod à Græcis nunc κλέπτης dicitur, antiquiore Græca lingua, φῶρ, est dictum. hinc per affinitatem litterarum, qui φῶρ Græcè, Latinè fur est. Sed ea res fugeritne tunc Varronis memoriam; an contrà aptius & cohærentius putarit furem à furvo, id est nigro, appellari; in hac re de viro tam excellentis doctrinæ non meum judicium est.

CAP. XIX.

Historia super libris Sibyllinis, ac de Tarquinio Superbo rege.

IN antiquis annalibus memoria super libris Sybillinis hæc prodita est. Anus hospita atque incognita ad Tarquinium Superbum regem adiit, novem libros ferens, quos esse dicebat divina oracula: eos velle venundare. Tarquinius precium percunctatus est: mulier nimium immensum poposcit. rex, quasi anus ætate desiperet, derisit. tum illa foculum coram cum igni appositit, & tris libros ex novem deussit; &, ecquid reliquos sex eodem precio emere vellet, regem interrogavit. sed enim Tarquinius id multò risit magis; dixitque anum jam proculdubio delirare. mulier ibidem statim tris libros alios exussit; atque idipsum denuo placidè interrogavit, an tris reliquos eodem precio emat. Tarquinius ore jam serio, atque attentiore animo fit. eam constantiam

tiam confidentiamque non insuper habendam intelligit : libros tris reliquos mercatur nihilo minore precio quàm quod erat petitum pro omnibus. Sed eam mulierem tunc à Tarquinio degressam postea nusquam loci visam constitit. Libri tres in sacrarium conditi Sibyllini appellati. ad eos, quasi ad oraculum, XV viri adeunt, quum dii immortales publicè consulendi sunt.

CAP. XI.

Quid Geometræ dicant schemata, quibusque omnia ista Latinis vocabulis appellentur.

FIgurarum, quæ σχήματα geometræ appellant, genera sunt duo ; planum & solidum. hæc ipsi vocant ἐπίπεδον καὶ στερεόν. *Planum* est, quod in duas partis solùm lineas habet, qua latum est & qua longum : qualia sunt triquetra & quadrata, quæ in area fiunt, sine altitudine. *Solidum* est, quando non longitudines modò & latitudines planas numeri linearum efficiunt, sed etiam extollunt altitudinem : quales sunt fermè metæ triangulæ, quas pyramidas appellant : vel qualia sunt quadrata undique, quæ κύβους illi, nos quadrantalia dicimus. κύβος enim est figura ex omni latere quadrata : *quales sunt*, inquit M. Varro, *tesseræ, quibus in alveolo luditur : ex quo ipsæ quoque appellatæ κύβοι.* in numeris etiam similiter κύβος dicitur, quum omne latus ejusdem numeri æqualiter in sese solvitur : sicuti fit quum ter terna ducuntur : atque idem ipse numerus triplicatur. Hujus numeri cubum Pythagoras vim habere lunaris circuli dixit : quòd & luna orbem suum lustret septem & viginti diebus : qui numerus ternio, qui Græcè dicitur τριὰς, tantumdem efficiat in cubo. *Linea* autem à nostris dicitur, quam γραμμὴν Græci vocant. eam M. Varro ita definit. *Linea est*, inquit, *longitudo quædam sine la-*

titudine. Euclides autem brevius, prætermissa altitudine, γραμμὴ inquit, est μῆκος ἀπλατὲς: quod exprimere uno Latino verbo non queas, nisi audeas dicere *illatabile*.

Cap. XXI.

Quod Julius Higinus affirmatissimè contenderit legisse se librum P. Virgilii domesticum, in quo scriptum esset: & ora Tristia tentantum sensu torquebit amaror, *non, quod vulgus legeret*, sensu torquebit amaro.

VErsus istos ex Georgicis Virgilii plerique omnes sic legunt.

At sapor indicium faciet manifestus: & ora
Tristia tentantum sensu torquebit amaro.

Higinus autem non hercle ignobilis grammaticus; in commentariis, quæ in Virgilium fecit, confirmat & perseverat non hoc à Virgilio relictum; sed quod ipse invenerit in libro, qui fuerit ex domo atque familia Virgilii,

— *& ora*
Tristia tentantum sensu torquebit amaror.

neque id soli Higino, sed doctis quibusdam etiam viris complacitum. quoniam videtur absurdè dici; *sapor sensu amaro torquet*: quum ipse, inquiunt, sapor sensus sit, non alium in semet ipso sensum habeat: ac proinde sit quasi dicatur; *sensus sensu amaro torquet*. Sed enim quum Favorinus Higini commentarium legisset; atque ei statim displicita esset insolentia & insuavitas illius; *sensu torquebit amaro*: risit, &, Jovem lapidem, inquit, quod sanctissimum jusjurandum est habitum, paratus sum ego jurare Virgilium hoc nunquam scripsisse, sed Higinum ego dicere verum arbitror, non enim primus finxit hoc verbum Virgilius insolenter: sed in carminibus Lucretii inventum est; nec est aspernatus au-

auctoritatem poëtæ ingenio & facundia præcellentis, verba ex quarto Lucretii hæc sunt;

— *dilutaque contra,*
Quam tuimur misceri absynthia, tangit amaror.

Non verba autem sola, sed versus propè totos & locos quoque Lucretii plurimos sectatum esse Virgilium videmus.

CAP. XXII.

An, qui causas defendit, rectè Latineque dicat superesse se ei, quod defendit, & superesse, propriè quid sit.

IRroboravit inveteravitque falsa atque aliena verbi significatio ejus, quod dicitur; *hic illi superest*; quum dicendum est, *advocatum esse quem cuipiam*, causamque ejus defendere. atque id dicitur, non in compitis tantùm, neque in plebe vulgaria, sed in foro, in comitio, apud tribunalia. qui integrè autem loquuti sunt, magnam partem, *superesse*, ita dixerunt, ut eo verbo significarent superfluere & supervacare atque esse supra necessarium modum. itaque M. Varro in Satyra, quæ inscripta est. *Nescis quid vesper serus vehat*, *superfuisse* dicit immodicè & intempestivè fuisse. verba ex eo libro hæc sunt: *In convivio legi nec omnia debent, & ea potissimum quæ simul sunt ἡσυχαῖα, & delectent potius: ut id quoque videatur non defuisse magis quam superfuisse.* Memini ego prætoris docti hominis tribunali me forte assistere, atque ibi advocatum non incelebrem sic postulare, ut extra causam diceret, remque quæ agebatur, non attingeret. tunc prætorem ei, cujus res erat, dixisse, advocatum eum non habere: & quum is, qui verba faciebat, reclamasset, *ego illi V. Cl. superfum*, respondisse prætorem festiviter; *tu planè superes, non ades.* M. autem Cicero in libro, qui inscriptus est de jure civili in artem redigendo, ver-

ba hæc posuit: *Nec verò scientia juris majoribus suis Ælius Tubero defuit, doctrina etiam superfuit.* in quo loco, *superfuit*, significare videtur, *supra fuit* & *præstitit*, superavitque majores suos doctrina sua superfluenti, tum & nimis abundanti. disciplinas enim Tubero Stoicas & dialecticas percalluerat. In libro quoque de Rep. secundo id ipsum verbum Ciceronis non temere transeundum. verba ex eo libro hæc sunt: *Nongravarer, Læli, nisi & hos velle putarem, & ipse cuperem te quoque aliquam partem hujus nostri sermonis attingere: præsertim quum heri ipse dixeris, te nobis ettam superfuturum. verum, si id quidem fieri non potest, ne desis omnes te rogamus.* exquisitè igitur & compertè Julius Paulus dicebat, homo in nostra memoria doctissimus, *supereesse* non simplici ratione dici tam Latinè, quàm Græcè: Græcos περιεῖναι in utramque partem ponere; vel quòd supervacaneum esset, ac non necessarium, vel quòd abundans nimis & affluens & exsuperans. sic quoque nostros veteres *supereesse* aliàs dixisse, pro superfluenti & supervacuo neque admodùm necessario, ita ut suprà posuimus Varronem dicere: aliàs ita, ut Cicero dixit, pro eo quòd copia quidem & facultate cæteris anteiret, supra modum tamen & largius prolixiusque flueret, quàm esset satis. Qui dicit ergo se supereesse ei, quem defendit, nihil istorum vult dicere: sed nescio quid aliud indictum inscitumque dicit. at ne Virgilii quidem poterit auctoritate uti, qui in Georgicis ita scripsit:

Primus ego in patriam mecum, modò vita supersit.

hoc enim in loco Virgilius ὑπερφυῶς verbo usus videtur; quòd supersit dixit pro longinquius diutiusque adsit. illud contra ejusdem Virgilii est aliquanto probabilius:

Florentisque secant herbas, fluviosque ministrant,
Farraque, ne blando nequeant supereesse labori.

significat enim supra laborem esse, neque opprimi

à la-

à labore. An autem *superesse* dixerint veteres pro restare & perficiendæ rei deesse quærebamus. nam Sallustius in significatione ista non *superesse*, sed *superare* dicit. verba ejus in Jugurtha hæc sunt: *Is plerumque seorsum à rege exercitum ductare, & omnia res exsequi solitus erat, quæ Jugurthæ fesso aut majoribus astricto superaverant.* Sed invenimus in tertio Ennii annalium in hoc versu:

Inde sibi memorat unum superesse laborem.

Id est, reliquum esse & restare. quod quidem divisè pronunciandum est, ut non una pars orationis esse videatur, sed duæ. Cicero autem in secunda Antonianarum, quod est reliquum, non *superesse*, sed *restare* dicit. præter hæc, *superesse*, invenimus dictum pro *superstitem esse*. ita enim scriptum est in libro epistolarum M. Ciceronis ad Plancum, in epistola Asinii Pollionis ad Ciceronem verbis his, *Nam neque deesse reip. volo, neque superesse.* per quod significat, si respublica emoriatur & pereat, nolle se vivere. in Plauti autem Asinaria manifestius idipsum scriptũ est in iis versibus, qui sunt ejus comœdiæ primi,

Sicut tuum vis unicum gnatum tuæ
Superesse vitæ sospitem & superstitem.

Cavenda igitur est non improprietas solùm verbi, sed etiam pravitas omnis; si quis senior advocatus adolescenti se superesse dicat.

CAP. XXIII.

Quis fuerit Papirius Prætextatus: quæve istius causa cognomenti sit: historiaque ista omnis super eodem Papirio cognitu jucunda.

HIstoria de Papirio Prætextato dicta scriptaque est à M. Catone in oratione, qua usus est ad milites contra Galbam, cum multa quidem venustate atque luce atque munditia verborum. ea Catonis verba huic prorsus commentario indidissem,

si libri copia fuisset id temporis quum hæc dictavi. quòd si non virtutes dignitatesque verborum, sed rem ipsam scire quæris; fermè ad hunc modum est. Mos antea senatoribus Romæ fuit in curiam cum prætextatis filiis introire. Quum in senatu res major quæpiam consultata, eaque in diem posterum prolata est; placuitque ut hanc rem, super qua tractavissent, ne quis enunciaret prius quàm decreta esset: mater Papirii pueri, qui cum parente suo in curia fuerat, percunctatur filium, quidnam in senatu Patres egissent. puer respondit tacendum esse, neque id dici licere. mulier fit audiendi cupidior. secretum rei & silentium deberi puer affirmans animum ejus ad inquirendum everberat. quærit igitur compressius violentiusque. tum puer, matre urgente, lepidi atque festivi mendacii consilium capit. actum in senatu dixit, utrum videretur utilius magisque è republica esse, unusne ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta esset. hoc illa ut audivit, animo compavescit: domo trepidans egreditur: ad ceteras matronas defert quod audierat. perveniunt ad senatum postera die matrum familias caterva: lacrymantes atque obsecrantes orant una potius ut duobus nupta fieret, quàm ut uni duæ. Senatores ingredientes in curiam, quæ illa mulierum intemperies & quid sibi postulatio isthæc vellet, mirabantur. puer Papirius in medium curiæ progressus, quid mater audire instituisset, quid ipse matri dixisset, rem, sicuti fuerat, denarrat. senatus fidem atque ingenium pueri deosculatus consultum facit, uti posthac pueri cum patribus in curiam ne introëant, nisi ille unus Papirius: eique puero postea cognomentum, honoris gratia, inditum Prætextatus: ob loquendi tacendique in ætate prætextata prudentiam.

CAP.

CAP. XXIV.

Tria epigrammata trium veterum poëtarum, Nævi, Plauti, Pacuvii, quæ, facta ab ipsis, sepulchris ipsorum incisa sunt.

TRium poëtarum illustrium epigrammata, Cn. Nævii, M. Plauti, M. Pacuvii, quæ ipsi, fecerunt & incidenda suo sepulchro reliquerunt, nobilitatis eorum gratia & venustatis, scribenda in his commentariis esse duxi. Epigramma Nævii plenum superbiæ Campanæ: quod testimonium esse justum potuisset, nisi ab ipso dictum esset:

Mortalis immortalis flere si foret fas:
Flerent divæ Camœnæ Nævium poëtam.
Itaque postquam est Orcino traditus thesauro;
Oblitei sunt Romæ loquier Latina lingua.

Epigramma Plauti: quod dubitassemus an Plauti foret, nisi a M. Varrone positum fuisset in libro de poëtis primo?

Postquam morte datu'st Plautus, comœdia luget;
Scena est deserta, dein Risus, Ludu', Locusque,
Et numeri innumeri simul omnes collacrumarunt.

Epigramma Pacuvii verecundissimum & purissimum, dignumque ejus elegantissima gravitate.

Adolescens, tamen etsi properas, hoc te saxum rogat,
Ut te ad se adspicias: deinde quod scriptu'st legas.
Hic sunt poëtæ Marcei Pacuvici sita
Ossa, hoc volebam nescius ne esses. vale.

CAP. XXV.

Quibus verbis M. Varro inducias definierit: quæsitumque inibi curiosius, quænam ratio sit vocabuli inductarum.

DUobus modis M. Varro in libro Humanarum, qui est *de bello & pace*, Inducias quid sint definit. *Inducias*, inquit, *sunt pax castrensis paucorum dierum*

item

item alio in loco, *Induciæ*, inquit, *sunt belli feriæ*. Sed lepidæ magis atque jucundæ brevitatis utraque definitio, quàm aliena aut proba esse videtur. nam neque pax est induciæ (bellum enim manet, pugna cessat.) Neque in solis castris, neque paucorum tantùm dierum induciæ sunt. quid enim dicemus, si induciis in mensium aliquot factis ex castris concedatur? nonne tum quoque induciæ sunt? an rursus quid esse dicemus, quod in primo annali Quadrigarii scriptum est, C. Pontium Samnitem à dictatore Romano sex horarum inducias postulasse, si induciæ paucorum tantum dierum appellandæ sunt? belli autem ferias festivè magis dixit quàm apertè atque definitè. Græci autem significantiùs consignantiusque cessationem istam pugnæ pactitiam ἐκεχειρίαν dixerunt, exempta una litera sonitus vastioris, & subjuncta lenioris. nam quòd eo tempore non pugnetur & manus cohibeantur, ἐκεχειρίαν appellarunt. Sed profectò non id fuit Varroni negotium ut inducias superstitiosè definiret, & legibus rationibusque omnibus definitionum inserviret. satis enim visum est, ejusmodi facere demonstrationem, quod genus Græci, τύπους magis & ὑπογραφὰς, quam ὁρισμοὺς vocant. Induciarum autem vocabulum qua sit ratione factum jam diu est quod quærimus. sed ex multis quæ jam audivimus vel legimus probabilius id, quod dicam, videtur. *Inducias* sic dictas arbitramur, quasi tu dicas *inde uti jam*. Pactum induciarum hujusmodi est, ut in diem certum non pugnetur, nihilque incommodi detur: sed ex eo die postea uti jam omnia belli jure agantur, quòd dicitur dies certus præfinitus, pactumque fit, ut ante eum diem ne pugnetur, atque is dies ubi venit inde uti jam pugnetur: iccirco ex iis quibus dixi, vocibus, quasi per quemdam coitum & copulam nomen induciarum connexum est. Aurelius autem Opilius, in primo librorum quos Musarum inscripsit, *Induciæ* inquit, *dicuntur, quum*

hostes

hostes inter se utrimque utroque alter ad alterum impune & sine pugna ineunt. Inde ab eo, inquit, *nomen esse factum videtur, quasi initiæ, hoc est, initus atque introitus.* Hoc ab Aurelio scriptum propterea non præterii, ne cui harum Noctium æmulo eo tantùm nomine elegantius id videretur, tamquam id nos originem verbi requirentes fugisset.

CAP. XXVI.

Quem in modum mihi Taurus Philosophus responderit percunctanti, an sapiens irasceretur.

INterrogavi in diatriba Taurum an sapiens irasceretur. dabat enim sæpe post quotidianas lectiones quærendi quod quis vellet potestatem. is quum graviter & copiosè de morbo affectúve iræ disseruisset, quæ & in veterum libris & in ipsius commentariis expositæ sunt: convertit ad me, qui interrogaveram, &, Hæc ego, inquit, super irascendo sentio. sed &, quid Plutarchus noster vir doctissimus ac prudentissimus senserit, non ab re est, ut id quoque audias. Plutarchus, inquit, servo suo, nequam homini & contumaci, sed libris disputationibusque philosophiæ aures imbutas habenti, tunicam detrahi ob nescio quod delictum, cædique eum loro jussit. cœperat verberari, obloquebatur non meruisse ut vapulet, nihil mali, nihil sceleris admisisse. postremò vociferari inter vapulandum incipit: neque jam querimonias aut gemitus ejulatusque facere, sed verba seria & objurgatoria: Non ita esse Plutarchum ut deceret, philosophum irasci turpe esse: sæpe eum de malo iracundiæ edissertavisse: librum quoque περὶ ἀοργησίας pulcherrimum conscripsisse; iis omnibus, quæ in eo libro scripta sunt, nequaquam convenire, quòd provolutus effususque in iram plurimis se plagis mulcaret. Tum Plutarchus lente & leniter, Quid autem, inquit, verbero, nunc ego tibi irasci

sci videor? ex vultune meo, an ex voce, an ex colore, an etiam ex verbis correptum esse me ira intelligis? mihi quidem neque oculi opinor truces sunt, neque os turbidum: neque immaniter clamo; neque in spumam ruboremve efferveſco: neque pudenda dico aut pœnitenda: neque omnino trepido ira & gestio. hæc enim omnia, si ignoras, signa esse irarum solent, & simul ad eum, qui cædebat, conversus, interim, inquit, dum ego atque hic disputamus, hoc tu age. Summa autem totius sententiæ Tauri hæc fuit. non idem esse existimavit ὀργισθεὶς καὶ ἀναλγησίαν aliudque esse non iracundum animum, aliud ἀναλγήτου καὶ ἀπαθοῦς. nam ut aliorum omnium, quos Latini philosophi affectus vel affectiones, Græci πάθη appellant: ita hujus quoque motus animi, qui quum est ulciscenda causa lævior, ira dicitur, non privationem esse utilem censuit, quam Græci στέρησιν dicunt: sed mediocritatem, quam μετριότητα illi appellant.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Quo genere solitus sit philosophus Socrates exercere patientiam corporis: deque ejusdem viri patientiam.

INTER labores voluntarios & exercitia corporis, ad fortuitas patientiæ vices firmandi, id quoque accepimus Socratem facere insuevisse. Stare solitus Socrates dicitur, pertinaci statu, perdius atque pernox à summo lucis ortu ad Solem alterum orientem, inconnivens, immobilis, iisdem in vestigiis, & ore atque oculis eumdem

eumdem in locum directis cogitabundus, tamquam quodam secessu mentis atque animi facto à corpore. Quam rem quum Favorinus, de fortitudine ejus viri ut pleraque differens, attigisset, πολλάκις, inquit, ἐξ ἡλίκε εἰς ἥλικον ἐστὶν ἡ ἀσραξότερος τῶν φρενῶν. Temperantia quoque eum fuisse tanta traditum est, ut omnia ferè vitæ suæ tempora valetudine inoffensa vixerit. in illius etiam pestilentiæ vastitate, quæ, in belli Peloponnesiaci principiis ipsam Athenienſium civitatem internecino genere morbi depopulata est, is parcendi moderandique rationibus dicitur & à voluptatum labe caviſſe, & salubritates corporis retinuisse: ut nequaquam fuerit communi omnium cladi obnoxius.

CAP. II.

Quæ ratio observatioque officiorum esse debeat inter patres filiosque in discumbendo sedendoque, atque in id genus rebus domi forisque, si filii magistratus sunt & patres privati: superque ea re Tauri philosophi dissertatio, & exemplum ex historia Romana petitum.

AD philosophum Taurum Athenas, visendi cognoscendique ejus gratia, venerat V. Cl. præses Cretæ provinciæ: & cum eo simul ejusdem præsidis pater. Taurus, sectatoribus commodùm dimissis, sedebat pro cubiculi sui foribus, & cum assistentibus nobis sermocinabatur. introivit provinciæ præses & cum eo pater, assurrexit placidè Taurus: & post mutuam salutationem resedit. allata mox una sella est, quæ in promptu erat: atque dum aliæ promebantur, apposita est. invitavit Taurus patrem præsidis ut sederet. atque ille ait: Sedeat hic potius, qui populi Romani magistratus est. Absque præjudicio, inquit Taurus, tu interea sede, dum inspicimus quæremusque utrũ conveniat, téne potius sedere qui pater es,

an

an filium qui magistratus est. &, quum pater assedisset, appositumque esset aliud filio quoque ejus sedile, verba super ea re Taurus facit cum summa, di boni! honorum atque officiorum perpensatione. Eorum verborum sententia hæc fuit: In publicis locis atque muneribus atque actionibus patrum jura cum filiorum, qui in magistratu sunt, potestatibus collata interquiescere paululum & connivere: sed quum extra rempub. in domestica re atque vita sedeatur, ambuletur, in convivio quoque familiari discumbatur, tum inter filium magistratum & patrem privatum publicos honores cessare: naturales & genuinos exoriri. hoc igitur, inquit, quòd ad me venistis, quòd colloquimur nunc', quòd de officiis disceptamus: privata actio est. itaque utere apud me iis honoribus prius, quibus domi quoque vestræ te uti priorem decet. Hæc atque alia in eandem sententiam Taurus graviter simul & comiter disseruit. Quid autem super hujuscemodi partis atque filii officio apud Claudium legerimus non ab re visum est ut adscriberemus. posuimus igitur verba ipsa Quadrigarii ex annali ejus sexto transcripta: *Deinde facti consules Sempronius Gracchus iterum, & Fabius Maximus filius ejus, qui priore anno erat consul. ei consuli pater proconsul obviam in equo vehens venit, neque descendere voluit, quòd pater erat: &, quod inter eos sciebant maxima concordia convenire, lictores non ausi sunt descendere jubere. Ubi juxta venit; tum consul ait, Descendere jube. quod postea quam lictor ille, qui apparebat, cito intellexit, Maximum proconsulem descendere jussit. Fabius imperio paret: & filium collaudavit, quum imperium, quod populi esset, retineret.*

CAP. III.

Quæ ratione verbis quibusdam vocabulisque veteres immiserint, h, litteræ spiritum.

HLitteram, sive illam spiritum magis quàm litteram dici oportet, inserebant eam veteres nostri plerisque vocibus verborum firmandis roborandisque, ut sonus earum esset viridior vegetiorque; atque id videntur fecisse studio & exemplo linguæ Atticæ. satis enim notum est Atticos ἰχθυς, ἑορτὴ, multa itidem alia, citra morem Gentium Græciæ cæterarum, inspirantis primæ litteræ dixisse. sic lachrymas, sic sepulchrum, sic ahenum, sic vehemens, sic inchoare, sic helluari, sic hallucinari, sic honera, sic honustum dixerunt. in his enim verbis omnibus litteræ seu spiritus istius nulla ratio visa est, nisi ut firmitas & vigor vocis, quasi quibusdam nervis additis, intenderetur. Sed quoniam, *ahenus*, quoque exemplo usi sumus, venit nobis in memoriam Fidum Optatum multi nominis Romæ grammaticum ostendisse mihi librum Æneidos secundum, mirandæ vetustatis, emptum in Sigillariis x x aureis, quem ipsius Virgilii fuisse credebat: in quo duo isti versus quum ita scripti forent:

Vestibulum ante ipsum primoque in limine Pyrrhus
Exsultat telis & luce coruscus aëna.

additam supra vidimus, *h*, litteram, &, *ahena*, factum. Sic in illo quoque Virgilii versu in optimis libris scriptum invenimus:

Aut foliis undam tepida despumat aheni.

Cap. IV.

Quam ob causam Gabius Bassus genus quoddam judicii divinationem appellari scripsit : & quam alii causam esse ejusdem vocabuli dixerint.

QUum de constituendo accusatore quæritur, judiciumque super ea re redditur, cuinam potissimum ex duobus pluribusve accusatio subscriptiove in reum permittatur; ea res atque judicum cognitio, *divinatio*, appellatur. id vocabulum quam ob causam ita factum sit quæri solet. Gabius Bassus in tertio librorum quos de origine vocabulorum composuit, *Divinatio*, inquit, *judicium appellatur : quoniam divinet quodammodo judex oporteat, quam sententiam sese ferre par sit.* Nimis quidem est in verbis Gabii Bassi ratio imperfecta vel magis inops & jejuna. sed videtur eum significare velle, iccirco dici divinationem; quòd in aliis quidem causis judex ea quæ didicit, quæque argumentis vel testibus demonstrata sunt, sequi solet : in hac autem re, quum eligendus accusator est, parva admodum & exilia sunt, quibus moveri judex possit; & proterea, quinam magis ad accusandum idoneus sit, quasi divinandum sit. hoc Bassus. Sed alii quidem *divinationem* esse appellatam putant, quoniam quum accusator & reus duæ res quasi cognatæ conjunctæque sint, neque utra sine altera constare possit : in hoc tamen genere causæ reus quidem jam est, sed accusator nondum est : & iccirco, quod adhuc usque deest & latet, divinatione supplendum est, quisnam sit accusator futurus.

Cap. V.

Quàm leptdè designatèque dixerit Favorinus Philosophus, quid interesset inter Platonis & Lysiæ orationem.

FAvorinus de Lysia & Platone solitus est dicere, Si ex Platonis, inquit, oratione verbum aliquod demas

mas mutesve, atque id commodissimè facias: de elegantia tantum detraxeris: si ex Lysiæ: de sententia.

CAP. VI.

Quibus verbis ignaviter & abjectè Virgilius usus esse dicatur; & quid iis, qui id improbè dicunt, respondeatur.

NOnnulli grammatici ætatis superioris, in quibus est Cornutus Annæus, haud sanè indocti neque ignobiles, qui commentaria in Virgilium composuerunt, reprehendunt quasi incuriosè & abjectè verbum positum in his versibus:

Candida succinctam latrantibus inguina monstris
Dulichias vexasse rates, & gurgite in alto
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis.

vexasse enim putant verbum esse leve, & tenuis ac parvi incommodi: nec tantæ atrocitati congruere, quum homines repentè à bellua immanissima rapti laniatique sint: item aliud hujuscemodi reprehendunt,

— *Quis aut Eurystheа durum*
Aut illaudati nescit Busiridis aras?

illaudati parum idoneum esse verbum dicunt: neque id satis esse ad faciendum scelerati hominis detestationem: qui quòd hospites omnium gentium immolare solitus fuit, non laude indignus, sed detestatione, exsecrationeque totius generis humani dignus esset. item aliud verbum culpaverunt.

Per tunicam squalentem auro latus haurit apertum.

tamquam si non convenerit dicere, *auro squalentem*: quoniam nitoribus splendoribusque auri squaloris illuvies sit contraria. sed de verbo, *vexasse*, ita respondeti posse credo. *vexasse* grave verbum est: factumque ab eo videtur, quod est, *vehere*. in quo inest jam vis quædam alieni arbitrii. non enim sui

potens

potens est, qui vehitur. *Vexare* autem, quod ex eo inclinatum est, vi atque motu proculdubio vastiore est. nam qui fertur & raptatur atque huc atque illuc distrahitur, is vexari propriè dicitur. sicuti *taxare* pressius crebriusque est, quàm *tangere*: unde proculdubio id inclinatum est: & *jactare* multo fusius largiusque est quàm *jacere*; unde id verbum traductum est: & *quassare*, quàm *quatere* gravius violentiusque est. non igitur quia vulgo dici solet vexatum esse quem fumo aut vento aut pulvere, propterea debet vis vera atque natura verbi deperire: quæ à veteribus, qui propriè aut signatè loquuti sunt, ita ut decuit, conservata est. M. Catonis verba sunt ex oratione, quam de Achæis scripsit, *Quumque Hannibal terram Italiam laceraret atque vexaret, vexatam* Italiam dixit Cato ab Hannibale, quando nullum calamitatis aut sævitiæ aut immanitatis genus reperiri queat, quod in eo tempore Italia non perpessa sit. M. Tullius IV. in Verrem: *Quæ ab isto sic spoliata atque direpta est, ut non ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionem & consuetudinis jura retineret, sed ut à barbaris prædonibus vexata esse videatur. De illaudato* autem duo videntur responderi posse. unum est ejusmodi: nemo quisquam tam efficiis est moribus, quin faciat aut dicat nonnunquam aliquid quod laudari queat. unde hic antiquissimus versus vicem proverbii celebratus est: Πολλάκι γὰρ μωὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν. sed enim qui omni in re atque omni tempore laude omni vacat, is illaudatus est: isque omnium pessimus deterrimusque est. sicuti omnis culpæ privatio inculpatum facit, inculpatus autem instar est absolutæ virtutis; illaudatus igitur quoque finis est extremæ malitiæ. itaque Homerus non virtutibus appellendis, sed vitiis detrahendis laudare ampliter solet. hoc enim est:

ὕυδε μάντις ἀμύμων.
πὼ δ' ὃν ἀκοντε πεπεδήσιν.

&c

& item illud;

Ἐν ᾧ δὲ αὖ βρίζονται ἴδιος Ἀχαμέμνονα δῖον.

Οὐδὲ κολαπτώσσονσ', οὐδ' ὅσ ἐθέλοντα μάχεσθαι.

Epicurus quoque simili modo maximam voluptatem detractionem privationemque omnis doloris definivit his verbis; ὅρος τῆς μεγέθους τῆς ἡδονῶν, ἡ πανὸς τὸ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. Eadem ratione idem Virgilius *inamabilem* dixit Stygiam paludem. nam sicut *illaudatum* κατ' laudis στέρεσιν, ita *inamabilem*, κατ' amoris στέρεσιν detestatus est. Altero modo *illaudatus* ita defenditur. *laudare* significat prisca lingua nominare appellareque. sic in actionibus civilibus auctor laudari dicitur, quod est nominari. *illaudatus* enim est quasi *illaudabilis*, qui neque mentione aut memoria ulla dignus, neque unquam nominandus est. sicuti quondam à communi concilio Asiæ decretum est, uti nomen ejus, qui templum Dianæ Ephesiæ incenderat, ne quis ullo in tempore nominaret. Tertium restat ex iis, quæ reprehensa sunt, quòd *tunicam squallentem auro* dixit. id autem significat copiam densitatemque auri in squamarum speciem intexti. squallere enim dictum est à squamarum crebritate asperitateque; quæ in serpentium pisciumque coriis visuntur. quam rem & alii, & hic quidem poëta locis aliquot demonstrat:

Quem pellis, inquit, *aheneis*
In plumam squamis auro conserta tegebat.

Et alio loco,

Jamque adeò rutilum thoraca indutus aheneis
Horrebat squamis.

Accius in Pelopidis ita scribit,

Ejus serpentis squamæ squallido auro & purpuræ
prætextæ.

Quicquid igitur nimis inculcatum obsitumque aliqua re erat, ut incuteret visentibus facie nova horrorem, id *squallere* dicebatur. sic in corporibus inculcatis squamosisque alta congeries sordium squal-

lor appellatur. cujus significationis multo assiduoque usu totum id verbum ita contaminatum est, ut jam squallor de re alia nulla, quàm de solis inquinamentis dici cœperit.

Cap. VII.

De officio erga patres liberorum: deque ea re ex philosophiæ libris, in quibus scriptum quæsitumque est, an semper omnibusque patris jussis obsequendum sit.

Quæri solitum est in philosophorum disceptationibus, an semper inque omnibus jussis patri parendum sit. Super ea re Græci, nostrique, qui de officiis scripserunt, tres sententias esse, quæ spectandæ considerandæque sint, tradiderunt; easque subtilissimè dijudicaverunt. earum una est, omnibus quæ pater imperat parendum. altera est, in quibusdam parendum, quibusdam non obsequendum. tertia est, nihil necessum esse patri obsequi & parere. Hæc sententia, quoniam primore adspectu nimis infamis est: super ea prius, quæ dicta sunt, dicemus. aut rectè, inquiunt, imperat pater, aut perperam. si rectè imperat; non quia imperat parendum, sed, quoniam id fieri jus est, faciendum est. si perperam; nequaquam scilicet faciendum, quod fieri non oportet. deinde ita concludunt, nunquam est igitur patri parendum, quæ imperat. Sed neque istam sententiam probari accepimus: argutiola quippe hæc, sicuti mox ostendemus, frivola & inanis est. neque autem illa, quam primo in loco diximus, vera & proba videri potest: omnia esse, quæ pater jusserit, parendum. quid enim? si proditionem patriæ, si matris necem, si alia quædam imperarit turpia aut impia. media igitur sententia optima atque tutissima visa est; quædam esse parendum, quædam non obsequendum. sed ea tamen, quæ obsequi non oportet, leniter & verecundè ac sine detestatione nimia sineque opprobatione

ne acerba reprehensionis declinanda sensim & relinquenda esse dicunt, quàm respuenda. conclusio vero illa qua colligitur, sicuti supradictum est, nihil patri parendum, imperfecta est, refutarique ac dilui sic potest. Omnia, quæ in rebus humanis fiunt, sicut docti censuerunt, aut honesta sunt aut turpia, quæ sua vi recta aut honesta sunt, ut fidem colere, ut patriam defendere, ut amicos diligere, ea fieri oportet, sive imperet pater, sive non imperet. sed quæ his contraria, quæque turpia & omnino iniqua sunt; ea ne si imperet quidem: quæ verò in medio sunt, & à Græcis tum ἀδιάφορα tum μέσα appellantur, ut in militiam ire, rus colere, honores capessere, causas defendere, uxorem ducere, uti jussum proficisci, uti accersitum venire; quoniam & hæc & his similia per se ipsa neque honesta sunt neque turpia, sed, proinde ut à nobis aguntur, ita ipsis actionibus aut probanda fiunt aut reprehendenda: propterea in ejusmodi omnium rerum generibus patri parendum esse censent; veluti si uxorem ducere imperet aut causas pro reis dicere. quod enim utrumque in genere ipso per se neque honestum neque turpe est; iccirco, si pater jubeat, obsequendum est. quid enim? si imperet uxorem ducere infamem, propudiosam, criminosam: aut pro reo Catilina aliquo, aut Tubulo, aut P. Clodio causam dicere. non scilicet parendum. quoniam accedente aliquo turpitudinis numero desinunt esse per se hæc media atque indifferentia. non ergo integra est propositio dicenda: aut honesta sunt quæ imperat pater aut turpia: neque ὑγιὲς νόμιμον διεζευγμένον videri potest. deest enim disjunctioni isti tertium': aut neque honesta sunt neque turpia. quod si additur: potest ita concludi: nonnunquam est igitur patri parendum.

CAP. VIII.

Quod parum æqua reprehensio Epicuri à Plutarcho peracta sit in syllogismi disciplina.

PLutarchus secundo librorum, quos de Homero composuit, imperfectè atque præposterè atque inscytè syllogismo esse usum Epicurum dicit: Verbaque ipsa Epicuri ponit: ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. τὸ γὰρ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ. τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. nam prætermisit, inquit, quod in prima parte sumere debuit: ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις. tum deinde eodem ipso, quod omiserat, quasi posito concessoque ad confirmandum aliud, utitur. progredi autem hic, inquit, syllogismus nisi illo priùs posito, non potest. Verè hoc quidem Plutarchus de forma & ordine syllogismi scripsit. nam si, ut in disciplinis traditur, ita colligere & ratiocinari velis: sic dici oportet ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις. τὸ δὲ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ. τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Sed Epicurus, cuicuimodi homo est, non insciti videtur partem illam syllogismi prætermisisse. neque id ei negotium fuit syllogismum, tamquam in scholis philosophorum cum numeris omnibus & cum suis finibus dicere. & profectò, quia separatio animi & corporis in morte evidens est, non est ratus necessariam esse ejus admonitionem, quòd omnibus prorsus erat obvium. sicuti etiam quòd conclusionem syllogismi non in fine posuit, sed in principio: nam id quoque non imperitè factum quis non videt? apud Platonem quoque multis in locis reperias syllogismos repudiato conversoque ordine isto, qui in docendo traditur, cum eleganti quadam reprehensionis contentione positos esse.

CAP.

CAP. IX.

Quod Plutarchus evidenti calumnia verbum ab Epicuro dictum insectatus sit.

IN eodem libro idem Plutarchus eumdem Epicurum reprehendit, quòd verbo usus sit parum proprio & alienæ significationis. ita enim scripsit Epicurus: ὅρος τῶ μεγέθους περὶ ἡδονῶν, ἡ πᾶσιν ἢ ἀλγεῖν καὶ ὑπερβαίνεσις non inquit, πᾶσιν ἢ ἀλγεῖν, sed πᾶσιν τῶ ἀλγεινῶ dicere oportuit. detractio enim significanda est doloris, inquit, non dolentis. Nimis minutè ac propè etiam subfrigidè Plutarchus in Epicuro accusando λέξεις περεῖ has enim curas vocum verborumque elegantias non modò non sectatur Epicurus, sed etiam insectatur.

CAP. X.

Quid sint faviſſæ Capitolinæ: & quid ſuper eo verbo M. Varro Servio Sulpicio quærenti reſcripſerit.

SERvius Sulpicius juris civilis auctor, vir bene literatus, scripsit ad M. Varronem: rogavitque ut reſcriberet quid significaret verbum, quod in censoriis libris scriptum esset. id erat verbum: *faviſſæ capitolinæ.* Varro reſcripsit, in memoria sibi esse, quòd Q. Catulus curator reſtituendi Capitolii dixisset: Voluisse se aream capitolinam deprimere, ut pluribus gradibus in ædem conscenderetur, fuggeſtuſque pro fastigii magnitudine altior fieret: sed facere id non quisse, quoniam faviſſæ impedissent, id esse cellas quasdam & cisternas, quæ in area sub terra essent: ubi reponi solerent signa vetera, quæ ex eo templo collapsa essent, & alia quædam religiosa è donis consecratis. at deinde eadem epistola negat quidem se in litteris inveniſſe cur faviſſæ dictæ sint: sed Q. Valerium Soranum solitum dicere ait,

quos thesauros Græco nomine appellaremus, priscos Latinos *flaviſſas* dixiſſe: quòd in eos non rude æs argentumque, ſed flata ſignaraque pecunia conderetur. conjectare igitur ſe detracta eſſe ex eo verbo ſecundam literam, *& faviſſas* eſſe dictas cellas quaſdam & ſpecus, quibus æditui Capitolini uterentur ad cuſtodiendum res veteres religioſas.

Cap. XI.

De Siccio Dentato egregio bellatore multa memoratu digna.

L. Siccium Dentatum, qui trib. plebi fuit, Sp. Tarpejo, A. Haterio conſulibus, ſcriptum eſt in libris annalibus, plus, quam credi debeat, ſtrenuum bellatorem fuiſſe, nomenque ei factum ob ingentem fortitudinem: appellatumque eſſe Achillem Romanum. is pugnaſſe in hoſtem dicitur centum & xx præliis: cicatricem averſam nullam, adverſas quinque & xl tuliſſe: coronis eſſe donatus aureis octo, obſidionali una, muralibus tribus, civicis xiv. torquibus tribus & lxxx. armillis plus centum lx. haſtis duodeviginti. phaleris item donatus eſt quinquies vicieſque. Spolia (militaria dona) habuit multijuga: in his provocatoria pleraque, triumphavit cum imperatoribus ſuis triumphos novem.

Cap. XII.

Conſiderata perpenſaque lex quædam Solonis ſpeciem habens primorem insque injuſtæque legis, ſed ad uſum emolumentumque ſalubritatis penitus reperta.

IN legibus Solonis illis antiquiſſimis, quæ Athenis axibus ligneis inciſæ ſunt, quaſque latas ab eo Athenienſes, ut ſempiternæ manerent, pœnis & religionibus ſanxerant, legem eſſe Ariſtoteles refert ſcriptam ad hanc ſententiam: Si ob diſcordiam diſſenſio-

sionemque seditio atque discessio populi in duas partis fieret, & ob eam causam irritatis animis utrimque arma caperentur, pugnaretur que, tum qui, in eo tempore in eoque casu civilis discordiæ, non alterutræ patri sese adjunxerit, sed solitarius separatusque à communi malo civitatis secesserit, is domo, patria, fortunisque omnibus careto: exsul extorrisque esto. Quum hanc legem Solonis singulari sapientia præditi legissemus: tenuit nos gravis quædam in principio admiratio, requirentes quam ob causam dignos esse pœna existimaverit, qui se procul à seditione & civili pugna removissent. Tum, qui penitus atque altè usum ac sententiam legis inspexerat, non ad augendam sed ad definendam seditionem legem hanc esse dicebat, & res prorsum se sic habet: nam si boni omnes, qui in principio coërcendæ seditioni impares fuerint, populumque partitum & amentem non deterruerint, ad alterutram partem diviſi sese adjunxerint: tum eveniet, ut quum socii patris seorsum utriusque fuerint, æque partes ab iis, ut majoris auctoritatis viris temperari ac regi cœperint, concordia per eos potissimum restitui conciliarique possit: dum & suos, apud quos sunt, regunt atque mitificant, & adversarios sanatos magis cupiunt quàm perditos. Hoc idem Favorinus philosophus inter fratres quoque aut amicos dissidentes oportere fieri censebat: ut, qui in medio sunt utriusque partis benevoli, si in concordia annitenda parum auctoritatis quasi ambigui amici habuerint, tum alteri in alteram partem discedant: ac per id meritum viam sibi ad utriusque concordiam mœniant. Nunc autem pleraque, inquit, pars utriusque amici, quasi probè faciant; duo litigantes destituunt & relinquunt: deduntque eos advocatis malevolis aut avaris, qui lites animasque eorum inflamment, aut odii studio, aut lucri.

Cap. XIII.

Liberos *in multitudinis numero etiam unum filium filiamve veteres dixisse.*

Antiqui oratores, historiæque aut carminum scriptores, etiam unum filium filiamve *liberos* multitudinis numero appellaverunt. id quoque nos quum in complurium veterum libris scriptum aliquotiens adverterimus, nunc quoque in libro Sempronii Asellionis rerum gestarum quinto, ita positum esse offendimus. Is Asellio sub P. Scipione Africano tribunus militum ad Numantiam fuit: resque eas, quibus gerendis ipse interfuit, conscripsit. ejus verba de Tiberio Graccho tribuno plebi, quo in tempore interfectus in Capitolio est, hæc sunt: *Nam Gracchus domo quum proficisceretur, nunquam minus terna aut quaterna milia hominum sequebantur.* atque inde infrà de eodem Graccho ita scripsit: *Orare cœpit, ut se defenderent liberosque suos: eum, quem virilis sexus tum in eo tempore habebat, produci jussit, populoque commendavit propè flens.*

Cap. XIV.

Quod M. Cato in libro, qui inscriptus est, CONTRA TIBERIUM EXSULEM, *stitisses vadimonium, per, i, litteram dicit, non, stetisses: ejusque verbi ratio reddita.*

In libro vetere M. Catonis, qui inscribitur, CONTRA TIBERIUM EXSULEM, scriptum quidem sic erat, *Quid si vadimonium capite obvoluto stitisses?* Rectè quidem ille *stitisses* scripsit: sed falsi & audaces emendatores, *e*, scripto per libros, *stetisses* fecerunt, tamquam *stitisses* vanum & nihili verbum esset. quin potius ipsi nequàm & nihili sunt, qui ignorant, *stitisses*, dictum à Catone, quoniam *sisteretur vadimonium*, non *staretur*.

Cap.

CAP. XV.

Quòd antiquitus ætati senectæ potissimum habiti sunt ampli honores, & cur postea ad maritos & patres idem isti honores delati sint: atque ibi quædam de capite legis Juliæ septimo.

APud antiquissimos Romanorum neque genere neque pecuniæ præstantior honos tribui quàm ætati solitus: majoresque natu à minoribus colebantur, ad deûm propè & parentum vicem. atque in omni loco, inque omni specie honoris, priores potioresque habiti. à convivio quoque, ut scriptum est in antiquitatibus, seniores à minoribus domum deducebantur: eumque morem accepisse Romanos à Lacedæmoniis traditum est: apud quos, Lycurgi legibus, major rerum omnium honos majori ætati habebatur. Sed postquam suboles civitati necessaria visa est: & ad prolem populi frequentandam, præmiis atque invitamentis usus fuit: tum antelatis quibusdam in rebus, qui uxorem quique liberos haberent, senioribus neque liberos neque uxores habentibus. sic capite septimo legis Juliæ priori ex consulibus fasces sumendi potestas fit, non qui pluris annos natus est, sed qui pluris liberos quàm collega aut in sua potestate habet, aut bello amisit. sed si par utrique numerus liberorum est, maritus, aut qui in numero maritorum est, præfertur. si verò ambo & mariti & patres totidem liberorum sunt, tum ille pristinus honos instauratur: & qui major natu est, prior fasces sumit. Super his autem, qui aut cælibes ambo sunt, aut parem numerum filiorum habent, aut mariti sunt & liberos non habent, nihil scriptum in lege de ætate est. solitos tamen audio, qui lege potiores essent, fasces primi mensis collegis concedere aut longè ætate prioribus, aut nobilioribus multo, aut secundum consulatum ineuntibus.

Cap. XVI.

Quod Cæsellius Vindex à Sulpicio Apollinari reprehensus est in sensus Virgiliani enarratione.

Virgilii versus sunt è libro sexto:

Ille, vides pura juvenis qui nititur hasta,
Proxima sorte tenet lucis loca. primus ad auras
Ætherias Italo commistus sanguine surget
Silvius Albanum nomen, tua postuma proles;
Quem tibi longævo serum Lavinia conjunx
Educet silvis regem regumque parentem.
Unde genus longa nostrum dominabitur Alba.

Videbantur hæc nequaquàm convenire:

Tua postuma proles, &,
Quem tibi longævo serum Lavinia conjunx
Educet silvis regem.

nam si hic Silvius, ita ut in omnium fermè annalium monumentis scriptum est, post mortem patris natus est, ob eamque causam prænomen ei Postumo fuit: qua ratione subjectum est?

Quem tibi longævo serum Lavinia conjunx
Educet silvis.

Hæc enim verba significare videri possunt, Æneæ vivo ac jam sene, natum ei Silvium & educatum. itaque hanc sententiam esse verborum istorum Cæsellius opinatus in commentario lectionum antiquarum, *Postuma*, inquit, *proles non eum significat, qui patre mortuo, sed qui postremo loco natus est. sicuti Silvius; qui Æneæ jam sene, tardo seroque partu est editus.* Sed hujus historiæ auctorem nullum idoneum nominat. Silvium autem post Æneæ mortem, sicuti diximus, natum multi tradiderunt. idcirco Apollinaris Sulpicius inter cætera, in quibus Cæsellium reprehendit, hoc quoque ejus quasi erratum animadvertit: errorisque istius hanc esse causam dixit, quod scriptum ita sit: *Quem tibi longævo. lon-*

gævo,

gævo, inquit, non *seni* (significatio enim esset contra historiæ fidem) sed in longum jam ævum perpetuum recepto immortalique facto. Anchises enim qui hæc dicit ad filium, sciebat eum, quum hominum vita discessisset, immortalem atque indigetem futurum. & longo perpetuoque ævo potiturum. Hoc sanè Apollinaris argutè. sed aliud tamen est longum ævum, aliud perpetuum. neque dii longævi appellantur, sed immortales.

CAP. XVII.

Cujusmodi naturam esse quarumdam præpositionum M. Cicero animadvertit: disceptatumque ibi super eo ipso, quod Cicero observaverat.

OBservatè curioseque animadvertit M. Tullius *in* & *con* præpositiones verbis aut vocabulis præpositas tunc produci atque protendi, quum litteræ sequerentur, quæ primæ sunt in *sapiente* atque *felice*: in aliis autem omnibus correptè pronunciari. Verba Ciceronis hæc sunt; *Quid vero hoc elegantius quod non sit natura, sed quondam institutoꝰ indoctus dicimus brevi prima littera, insanus producta: inhumanus brevi, infelix longa. &, ne multis, quibus in verbis eæ primæ litteræ sunt, quæ in sapiente atque felice, producte dicuntur: in cæteris vero omnibus breviter. itemque composuit, concrepuit, confecit: consule veritatem: reprehendet. refer ad auris: probabunt. quære cur ita? se dicent juvari. voluptati autem aurium morigerari debet oratio.* Manifesta quidem ratio suavitatis est in his vocibus. de quibus Cicero loquutus est. sed quid dicemus de præpositione, *proꝰ* quæ, quum produci & corripi soleat, observationem hanc tamen M. Tullii aspernata est. non enim semper producitur quum sequitur ea littera, quæ prima est in verbo *felix*: quam Cicero hanc habere vim significat ut propter eam rem, *in* & *con* præpositiones

producantur. nam *proficiſci* & *profundere*, & *profugere*, & *profanum*, & *profeſtum* correptè dicimus; *proferre* autem & *profligare*, & *proficere* productè. Cur igitur ea littera, quam Cicero productionis cauſam facere obſervavit, non in omnibus conſimilibus eandem vim aut rationis aut ſuavitatis tenet: ſed aliam vocem produci facit, aliam corripi? neque verò, *con*, particula tum ſolùm producitur quum ea littera, de qua Cicero dicit, inſequitur. nam & Cato & Salluſtius, *fœnoribus*, inquiunt, *coopertus eſt*. Prætereà *coligatus* & *conexus* productè dicuntur. ſed tamen videri poteſt in iis, quæ poſui, ob eam cauſam particula hæc produci, quoniam eliditur ex ea, *n* littera. nam detrimentum litteræ productione ſyllabæ compenſatur. quod quidem etiam in eo ſervatur quod eſt, *cogo*. neque repugnat quod, *coëgi*, correptè dicimus, non enim ſalva σωζομένῃ dicitur à verbo, quod eſt, *cogo*.

CAP. XVIII.

Quòd Phædon Socraticus ſervus fuit, quodque item alii complusculi ſervitutem ſervierunt.

PHædon Elidenſis ex cohorte illa Socratica fuit: Socratique & Platoni per fuit familiaris. ejus nomini Plato illum librum divinum de immortalitate animæ dedit. Is Phædon ſervus fuit forma atque ingenio liberali, &, ut quidam ſcripſerunt, à lenone domino puer ad merendum coactus. Eum Cebes Socraticus hortante Socrate emiſſe dicitur, habuiſſeque in philoſophiæ diſciplinis. atque is poſtea philoſophus illuſtris fuit; ſermoneſque ejus de Socrate admodum elegantes leguntur. Alii quoque non pauci ſervi fuerunt qui poſt philoſophi clari extiterunt. ex quibus ille Menippus fuit, cujus libros M. Varro in Satyris æmulatus eſt: quas alii cynicas, ipſe appellat Menippeas. Sed & Theophraſti Peripatetici ſervus

vus Pompylus, & Zenonis Stoici servus, qui Perseus vocatus est, & Epicuri, cui nomen Mys fuit, philosophi non incelebres vixerunt. Diogenes etiam Cynicus servitutem servivit: sed is ex libertate, in servitutem venum ierat; quem quum emere vellet Xeniades Corinthius, & quid is artificii novisset percunctatus: Novi, inquit Diogenes, hominibus liberis imperare tum Xeniades responsum ejus demiratus emit & manumisit; filiosque suos ei tradens, Accipe, inquit, liberos meos, quibus imperes. De Epicteto autem philosopho nobili, quòd is quoque servus fuit, recentior est memoria, quàm ut scribi quasi oblitteratum debuerit. Ejus Epicteti etiam de se scripti duo versus feruntur: ex quibus latenter intelligas non omnes omnimodis diis exosos esse, qui in hac vita cum ærumnarum varietate luctantur: sed esse arcanas causas, ad quas paucorum potuit pervenire curiositas.

Δοῦλος ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σώματι πηρὸς,
Καὶ πενίην ἔρροις, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

CAP. XIX.

Rescire *verbum quid sit, & quam habeat veram atque propriam significationem.*

VErbum *rescire*, observavimus vim habere propriam quandam, non ex communi significatione cæterorum verborum, quibus eadem præpositio, *re*, imponitur, neque ut, *referibere*, *relegere*, *restituere*, dicimus; itidem, *rescire*. nam qui factum aliquod occultius aut inopinatum insperatumque cognoscit, is dicitur proprie *rescire*. cur autem in hoc uno verbo, *re*, particula hujus sententiæ vim habeat, equidem adhuc quæro. aliter enim dictum esse, *rescivi*, aut *rescire*, apud eos, qui diligenter loquuti sunt, nondum invenimus, quàm super his rebus, quæ aut occulto consilio latuerint, aut contra spem opinio-

nemve usu venerint. Quanquam ipsum *scire* de omnibus communiter rebus dicatur vel adversis vel prosperis vel exspectatis. Nævius in Triphallo ita scripsit:

Si unquam quicquam filium rescivero
Argentum amoris causa sumpse mutuum:
Ex templo illo te ducam, ubi non despuas.

Claudius Quadrigarius in primo annali: *Ea Lucani ubi resciverunt sibi per fallacias verba data esse.* idem Quadrigarius in eodem libro in re tristi & inopinata verbo isto ita utitur: *Id ubi resciverunt propinqui obsidum, quos Pontio traditos supra demonstravimus: eorum parentes cum propinquis capillo passo in viam provolarunt.* M. Cato in quarto Originum: *Deinde Dictator jubet postridie magistrum equitum arcessi. Mittam te, si vis, cum equitibus. Sero est, inquit magister equitum: jam rescivere.*

CAP. XX.

Quæ vulgo dicantur vivaria; *id vocabulum veteres non dixisse: & quid pro eo P. Scipio in oratione. ad populum, quia postea M. Varro in libris de re rustica dixerit usurpatum.*

VIvaria, quæ nunc dicuntur sæpta quædam loca, in quibus feræ vivæ pascuntur, M. Varro in libro de re rustica tertio dicit *leporaria* appellari. Verba Varronis subjeci: *Villaticæ pastionis genera sunt tria, ornithones, leporaria, piscinæ. nunc ornithones dico omnium alitum, quæ intra parietes villæ solent pasci. Leporaria te accipere volo, non ea quæ tritavi nostri dicebant, ubi soli lepores sint: sed omnia sæpta afficta ædificia villæ quæ sunt, & habent inclusa animalia quæ pascuntur.* is item infrà in eodem libro ita scribit: *Quum emisti fundum Tusculanum a M. Pisone, in leporario apri fuere multi. Vivaria* quæ nunc vulgus dicit, sunt quos παραδείσους

Græ-

Græci appellant: quæ autem *leporaria* Varro dicit, haud usquam memini apud vetustiores scriptum: sed quòd apud Scipionem omnium ætatis suæ purissimè loquutum legimus *roboraria*; aliquot Romæ doctos viros dicere audivi id significare, quod nos *vivaria* dicimus: appellataque esse à tabulis roboreis, quibus sæpta essent: quod genus sæptorum vidimus in Italia locis plerisque. Verba ex oratione ejus contra Claudium Asellum quinta hæc sunt: *Ubi agros optimè cultos & villas expolitissimas vidisset, in his regionibus excelsissimo locorum murum statuere ajebat: inde corrigere viam, aliis per vineas medias, aliis per roboravium atque piscinam, aliis per villam.* Lacus verò & stagna, quæ piscibus vivis coërcentur clausa, suo atque proprio nomine *piscinas* nominaverunt. *Apiaria* quoque vulgus dicit loca, in quibus siti sint alvei apum: sed neminem eorum fermè, qui incorruptè loquuti sunt, aut scripsisse memini aut dixisse. Marcus autem Varro de re rustica tertiò, μελισσῶνας, inquit, *ita facere oportet, quæ quidam mellaria appellant.* sed hoc verbum, quo Varro usus est, Græcum est: nam μελισσῶνες ita dicuntur, ut ἀμπελῶνες & ἀλφιῶνες.

CAP. XXI.

Super eo sidere, quod Græci Ἔριφον, nos septemtriones vocamus: ac de utriusque vocabuli ratione & origine.

AB Ægina in Piræum compluscùli earumdem disciplinarum sectatores Græci Romanique homines eadem in navi trajiciebamus. nox fuit, & clemens mare, & anni ætas, cœlumque liquidè serenum. sedebamus ergo in puppi simul universi, & lucentia sidera considerabamus. tum quispiam ex iis, qui eodem in numero Græcas res eruditi erant, quid Ἔριφος esset, & quid ἄρκτος, quid βοώτης, & quæ-

nam

nam major ἄρκτος; & quæ minor, cur ita appellata, & quam in partem procedentis noctis spatio moverentur: & quamobrem Homerus solam eam non occidere dicat, quum & quædam alia non occidant: scitè ista omnia ac peritè differebat. Hic ego ad nostros juvenes convertor, &, Quid, inquam, vos opici dicitis mihi? quare quod ἄμαξαν Græci vocant, nos *septemtriones* vocamus? non enim satis est, quod septem stellas videmus; sed quid hoc totum, quod *septemtriones* dicimus, significet, scire, inquam, id prolixius volo. Tum quispiam ex iis, qui se ad litteras memoriasque veteres dediderant, Vulgus, inquit, grammaticorum *septemtriones* à solo numero stellarum dictum putat. *triones* enim per se nihil significare ajunt, sed vocabuli esse supplementum: sicut in eo quod *quinquatrus* dicimus, quòd quinque ab idibus dierum numerus sit; *atrus* nihil significet: sed ego quidem cum L. Ælio & M. Varrone sentio, qui *triones* rustico certo vocabulo boves appellatos scribunt, quasi quosdam *terriones*, hoc est, arandæ colendæque terræ idoneos. itaque hoc sidus, quod à figura positura que ipsa, quia simile plaustri videtur, antiqui Græcorum ἄμαξαν dixerunt, nostri quoque veteres à bobus junctis *septemtriones* appellarunt, id est, à septem stellis, ex quibus quasi juncti *triones* figurantur. præter hanc, inquit, opinionem, id quoque Varro addit, dubitare se se an propterea magis hæ septem stellæ *triones* appellatæ sint, quia ita sunt sitæ, ut ternæ stellæ proximæ quæquæ inter se faciant trigona, id est, triquetras figuras. Ex his duabus rationibus, quas ille dixit, quod posterius est, subtilius elegantiusque visum est. intuentibus enim nobis in illud, ita propemodum res erat, ut ea forma esse triquetra videretur.

CAP. XXII.

De vento Japyge, deque aliorum ventorum vocabulis regionibusque, accepta è Favorini sermonibus.

APud mensam Favorini in convivio familiari legi solitum erat aut vetus carmen melici poëtæ, aut historia partim Græcæ linguæ, aliàs Latinæ. Legebatur ergo tunc ibi in carmine Latino ἰάπυξ ventus. quæsitum est quis hic ventus, & quibus ex locis spiraret, & quæ tam infrequentis vocabuli ratio esset: atque etiam petebamus, ut super cæterorum nominibus regionibusque ipse nos docere vellet, quia vulgo neque de appellationibus eorum, neque de finibus, neque de numero conveniret. Tum Favorinus ita fabulatus est: Satis, inquit, notum est, limites regionesque esse cœli quatuor, *exortum*, *occasum*, *meridiem*, *septemtrionem*. *exortus* & *occasus* mobilia & varia sunt: *meridies septemtrionesque* statu perpetuo stant & manent. oritur enim sol non indidem semper; sed aut *æquinoctialis oriens* dicitur, quum in circulo currit, qui appellatur ἰσημερινὸς, aut ἰσημερινὸς; aut *solstitialis*, aut *brumalis*, quæ sunt τροπαὶ θερειναὶ καὶ χειμερινοί. item cadit sol non in eumdem semper locum. fit enim similiter *occasus* ejus aut *æquinoctialis*, aut *solstitialis*, aut *brumalis*. qui ventus igitur ab oriente verno, id est, æquinoctiali venit, nominatur *Eurus*, ficto vocabulo, ut isti ἐτυμολογικοὶ ajunt ἀπὸ τῆς εὐροίας. is alio quoque à Græcis nomine ἀπηλιώτης, à Romanis nauticis *Subsolanus* cognominatur. sed qui ab æstiva & solstitiali orientis meta venit, Latinè *Aquilo*, *Boreas* Græcè dicitur: eumque propterea quidam dicunt ab Homero ὠρηγενέτην appellatum. Boream autem putant dictum ἀπὸ τῆς βοῆς; quoniam sit violenti flatus & sonori. tertium ventum, qui ab oriente hiberno spirat, *Vulturnum*

Roma-

Romani vocant. eum plerique Græci mixto nomine, quod inter *Notum* & *Eurum* sit; εὐρόνοτον appellant. hi sunt igitur tres venti orientales, *Aquilo*, *Vulturnus*, *Eurus*, quorum medius *Eurus* est. his oppositi & contrarii sunt alii tres occidui; *Caurus*, quem solent Græci ἀργέστην vocare; is adversus Aquilonem flat: item alter *Favonius*, qui Græcè vocatur ζέφυρος; is adversus *Eurum* flat: tertius Africus, qui Græce vocatur λίψ; is adversus *Vulturnum* flat, eæ duæ regiones cœli *orientis occidentisque* inter sese adversæ iex habere ventos videntur. meridies autem, quoniam certo atque fixo limite est, unum meridialem ventum habet: is Latinè *Auster*, Græcè νότος nominatur, quoniam est nebulosus atque humectus: νοτὶς enim Græcè *humor* nominatur: *Septemtriones* autem habent ob eandem causam unum. is objectus directusque in Austrum, Latinè *Septemtrionarius*, Græcè ἀπαρκτίας appellatus. ex his octo ventis alii quatuor detrahunt ventos; atque id facere se dicunt Homero auctore qui solos quatuor ventos noverit, *Eurum*, *Austrum*, *Aquilonem*, *Favonium*, versus Homeri sunt:

Σὺν δ' εὖρός τ' ἔπεσε, ζέφυρός τε, νότος τε δυσαὴς,
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

à quatuor cœli partibus, quas quasi primas nominavimus, oriente scilicet atque occidente latoribus atque simplicibus, non tripertitis. Partim autem sunt, qui pro octo duodecim faciunt: inter hos quatuor, in media loca inserentes, cum meridie septemtriones: eadem ratione, qua secundi quatuor interstiti sunt inter primores duos apud orientem occidentemque. Sunt porrò alia quædam nomina quasi peculiarium ventorum, quæ incolæ in suis quisque regionibus fecerunt, aut locorum vocabulis in quibus colunt, aut ex aliqua causa, quæ ad faciendum vocabulum acciderat. nostri namque Galli ventum ex sua terra flantem, quem lævissimum

mum patiuntur, *Circium*, appellant, à turbine, o pinor, ejus ac vertigine. Japygiæ ipsius ore proficiscentem quasi finibus Appuli eodem, quo ipsi sunt, nomine Japygem dicunt, eum esse propemodum *Caurum* existimo: nam est occidentalis, & videtur adversus *Eurum* flare. itaque Virgilius Cleopatram è navali prœlio in Ægyptum fugientem vento Japyge ferri ait. Equum quoque Apulum, eodem quo ventum vocabulo, *Japygem* appellavit, est etiam ventus nomine *Cæcias*, quem Aristoteles ita flare dicit, ut nubes non procul propellat, sed ut ad sese vocet, ex quo versum istum proverbialem factum ait:

— καὶγὰ
ἐφ' ἑωυτὸν ἕλκων ὡς ὁ Καικίας νέφη.

Præter hos autem, quos dixi, sunt alii plurifarlam venti commentitii suæ quisque regionis indigenæ; ut est Horatianus quoque ille *Atabulus*, quos ipse quoque exsequuturus fui: addidissemque eos, qui *Etesias* & *Prodromi* appellantur, qui certo tempore anni, quum canis oritur, ex alia atque alia parte cœli spirant; rationesque omnium vocabulorum, quia plus paulò adhibi, effudissem, nisi multa jam prorsus omnibus vobis reticentibus verba feciissem, quasi fieret à me ἀκεφάλιστος ἐπιδειπνία. in convivio autem frequenti loqui solum unum neque honestum est, inquit, neque commodum. Hæc nobis Favorinus in eo, quo dixi, tempore apud mensam suam summa cum elegantia verborum, totiusque sermonis comitate atque gratia denarravit. sed quod ait ventum, qui ex terra Gallia flaret, *Circium* appellari. M. Cato tertio libro Originum eum ventum *Cercium* dicit, non *Cercium*. nam quum de Hispanis scriberet, qui citra Hiberum colunt, verba hæc posuit: *Sunt in his regionibus ferrariæ, argenti fodinæ pulcherrimæ, mons ex sale mero magnus: quantum demas, tantum adcrescit. ventus Cercius, quum loquare, buccam implet: armatum hominem, plaustrum one-*

oneratum percellit. Quod suprà autem dixi, etesias ex alia atque alia cœli parte flare, haud scio an sequutus opinionem multorum temerè dixerim. P. Nigidii in secundo librorum, quos de vento composuit, verba hæc sunt: *Etesiæ & Austri anniversarii secundo Sole fiant.* considerandum igitur est quid sit *secundo Sole.*

Cap. XXIII.

Consultatio dèjudicatioque locorum facta ex comœdia Menandri & Cæcilii, quæ Plocium *inscripta est.*

Comœdias lectitamus nostrorum poëtarum sumtas ac versas de Græcis, Menandro ac Posidio aut Apollodoro aut Alexide & quibusdam item aliis comicis. atqui quum legimus eas, nihil sane displicent, quin lepidè quoque & venustè scriptæ videantur, prorsus ut melius posse fieri nihil censeas. at enim si conferas & componas Græca ipsa, unde illa venerunt, ac singula considerate atque aptè junctis & alternis lectionibus committas; oppidò quàm jacere atque sordere incipiunt, quæ Latina sunt ita Græcarum, quas æmulari nequiverunt facetiis atque luminibus obsolescunt. Nuper adeo usus hujus rei nobis venit. Cæcilii Plocium legebamus: haudquaquam mihi & qui aderant displicebat. Libitum est Menandri quoque Plocium legere, à quo istam comœdiam verterat. sed enim postquam in manus Menander venit, à principio statim, di boni! quantum stupere atque frigere, quantumque mutare à Menandro Cæcilius visus est! Dionedis hercle arma & Glauci non dispari magis pretio existimata sunt. accesserat dehinc lectio ad eum locum, in quo maritus senex super uxore divite atque deformi querebatur, quod ancillam suam, non inscito puellam ministerio, & facie non inliberali, coactus erat venundare suspectam uxori quasi pellicem: nihil dicam ego quantum differat

rat versus utriusque eximius : sit satis aliis ad judicium faciendum exponi. Menander sic :

ἐπ' ἀμφοῖν ἐν ὀπίκληρος ἢ μέλλῃ καθευδήσειν
κατεργάσασα μέγα, καὶ παρεβόπτον ἔρχον
ἐκ τ' εἰκίας ἐξέβαλε τὴν λυτέσαν, ἵνα βλέπῃ.
ἵν' ὀπιλέπωσι πάντες εἰς τὸ κρεωδύλης παράσιτον.
ἦ γ' ὀδυνᾶσ' εἶχέ με γυνὴ δέσποινα,
καὶ τὴν ὀλίγην ὧν ὀλίσθιλο ὀνθ' ὧν πεπόκοις
τὸ λεγόμενον βρύειν ὅτι δὴ τὸ σπαπᾶν βέλομαι.
τὴν νίκλα τὴν πολλῶν κακῶν ἀρχαγὸν
οἵμοι κρεωδύλην λαβεῖν ἐμέ. καὶ δέκα τάλαντα;
γύναιον ἔστι πηχέως. εἶτ' ὅτι τὸ φρέαγμα.
εἴπως ἀνυπόστατον. Δία τ' ὀλύμπιον,
καὶ Ἀθηνᾶν ἐδαμῶς παιδίσκαριον, ἀσεπτικὸν δὲ
λόγε, τάχιον. ἀπαγέσθω δέ τις ἢ ἀπὸ αὐτεσυάγορι.

Cæcilius autem sic :

SEN. *Is demum miser est, qui arumnam suam nequit*
Occultare. MA. *Fevè ita me uxor forma & factis facit*
Sè taceam ; tamen indicium est. quæ, nisi dotem, omnia
Quæ nolis, habet ; qui sapit, de me discet. qui, quasi
Ad hostes captus ; libere servio, salva urbe atque arce.
Quæ mihi quidquid placet : eo privatu' vin' me servatum?
Dum ejus mortem inhio, egomet vivo mortuus
Inter vivos. ea me, clam se, cum mea ancilla ait
Consuetum. id me arguit. ita plorando, orando,
Inflando atque objurgando me obtudit, uti eam
Venumdarem. nunc credo inter suas æqualis
Et cognatas sermonem serit : Quæ vostrum fuit
Integra ætatula, quæ hoc itidem a viro
Impetrarit suo, quod ego anus modo
Effeci, pellice ut meum privarem virum?
Hæc erunt conciliæ hodie. differor sermone miser.

Præter

Præter venustatem autem rerum atque verborum in duobus libris nequaquam parem, in hoc equidem soleo animum attendere; quòd quæ Menander præclarè & appositè & facetè scripsit, ea Cæcilius nequaquam potuit, ne quidem conatus est, enarrare; sed quasi minimè probanda prætermisit; & alia nescio quæ mimica inculcavit, & illud Menandri de vita hominum media sumtum simplex & verum & delectabile, nescio quo pacto, omisit. idem enim ille marius senex cum altero sene vicino colloquens, & uxoris locupletis superbiam deprecans, hæc ait:

Ἐ᾽γὼ σ᾽ ὀπίκληρον, λαμία σε εἴρηκά σοι.
Τοῦτ᾽ ἐγὼ κωφὸν τῆς οἰκίας καὶ τῆς ἀγρῶν,
Καὶ παῖδων ἀνθ᾽ ἑκείνης ἔχουσιν ἀφ᾽ ὅλων χαλεπῶν
Χαλεπώτατον. ἅπασι δ᾽ ἀργαλέα ὀξὺν ἐμοὶ μόνῳ,
Υἱὸς πολὺ μᾶλλον δυσκόλως φέρημ᾽ ἅμαχον λέγῃς,
Εὖ οἶδα.

Cæcilius verò hoc in loco ridiculus magis quam personæ isti, quam tractabat, aptus atque conveniens videri maluit. sic enim hæc corrupit:

SE. *Sed tua morosane uxor quæso est?* MA. *Quam? rogas?*
SE. *Quî tandem?* MA. *Tædet mentionis quoque mihi.*
Ubi domum adveni ac sedi, exemplo sævium
Dat jejuna anima. SE. *Nihil peccat de sævio.*
Ut depromas volt quod foris poraveris.

Quid de illo quoque loco in utraque comœdia posito existimari debeat manifestum est. cujus loci hæc fermè sententia: Filia hominis pauperis in pervigilio vitiata est. ea res clam patre fuit: & habebatur pro virgine. ex eo vitio gravida mensibus exactis parturit. servus bonæ frugi, quum pro foribus domus staret, & propinquare partum herili filiæ, atque omnino vitium esse oblatum ignoraret, gemitum & ploratum audit puellæ in puerperio enitentis: timet, irascitur, suspicatur, miseretur, dolet. hi omnes

omnes motus ejus, affectionesque animi}, in Græca quidem comœdia mirabiliter acres & illustres: apud Cæcilium autem pigra hæc omnia, & à rerum dignitate atque gratia vacua sunt, Post, ubi idem servus percunctando quod acciderat repperit, has apud Menandrum voces facit:

Ὦ τρὶς ἀκρόδυμον ὅστις ὢν πένης γαμεῖ,
καὶ παιδοποιεῖ. ὡς ἀλόγιστος ἐστ' ἀνὴρ,
Ὅς μήτε φυλακὴν τὴν ἀναγκαίων ἔχει,
Εἰ μήτε ἀναλίσκοι εἰς τὰ κοινὰ τὸ βίᾳ,
Ἐ' παμφιέσαι δυσὶ ἀτεμ τοῦτο χρήμασιν,
Ἀ'λλ' ὢν ἀναγκαιότατον καὶ πολυπόνῳ βίῳ
Χειμαζόμενον, ζητῶν κρύψ, ἀνιαρὸν δ' ἔχων τὸ μέσον
Ἀ' πάντων ἀγαθῶν ἐ δυσὶ μόνῳ.

Τ' πὲρ γὰρ ἑνὸς ἀλεγῶν, ἅπαντας νοσεῖς.

Ad horum autem finceritatem veritatemque verborum an adspiraverit Cæcilius consideremus. versus sunt hi Cæcilii trunca quædam ex Menandro dicentis, & consarcinantis verba tragici tumoris:

——— *Is demum infortunatus est homo*
Pauper, qui educit in egestate liberos:
Fortuna & res est ut continuo pareat.
Nam opulento famam facilè occultat factio.

Itaque, ut suprà dixi, quum hæc Cæcilii verba seorsum lego, neutiquam videntur ingrata ignavaque: quum autem Græca comparo & contendo, non puto Cæcilium sequi debuisse quod assequi nequiret.

CAP. XXIV.

De veteri parsimonia, deque antiquis legibus sumptuariis.

PArsimonia apud veteres Romanos & victus atque cœnarum tenuitas non domestica solum observatione ac disciplina, sed publica quoque animadversione, legumque complurium sanctionibus, custodita est. Legi adeò nuper in Capitonis Atei con-

conjectaneis senatus decretum vetus C. Fannio & M. Valerio Messala Coss. factum ; in quo jubentur principes civitatis , qui ludis Megalensibus antiquo ritu mutitarent , id est , mutua inter sese dominia agitarent , jurare apud Consules verbis conceptis , non amplius in singulas cœnas sumtus esse facturos , quàm centenos vicenosque æris , præter olus & far & vinum ; neque vino alienigena , sed patrio , usuros ; neque argenti in convivio plus pondo , quàm libras centum illaturos. Sed post id senatusconsultum lex Fannia lata est , quæ ludis Romanis , item ludis plebejis & Saturnalibus , & aliis quibusdam diebus , in singulos dies centenos æris insumi concessit , decemque aliis diebus in singulis mensibus tricenos ; cæteris autem omnibus diebus denos. hanc Lucilius poëta legem signat , quum dicit :

— Fanni centussisque misellos.

in quo erraverunt quidam commentariorum in Lucilium scriptores , quòd ; utaverunt Fannia lege perpetuos in omne dierum genus centenos æris statutos. centum enim æris Fannius constituit , sicuti suprà dixi , festis quibusdam diebus , eosque ipsos dies nominavit. aliorum autem dierum omnium in singulos dies sumtus inclusit intra æris alias tricenos , alias denos. Lex deinde Licinia rogata est ; quæ quum certis diebus , sicuti Fannia , centenos æris impendi permisisset. nuptiis ducenos indulsit ; cæterisque diebus statuit æris tricenos ; quum & carnis aridæ & salsamenti certa pondera in singulos dies constituerit : si quicquam esset natum è terra , vite , arbore ; promiscè atque indefinitè largita est. Hujus legis Lævius poëta meminit in Erotopægniis , Verba Lævii hæc sunt , quibus significat hœdum , qui ad epulas fuit allatus , dimissum , cœnamque ita , ut lex Licinia sanxisset , pomis oleribusque instructam.

Lex Licinia , inquit , *introducitur :*
Lux liquida hœdo redditur.

Lu-

Lucilius quoque legis istius meminit in his verbis: *Legem vitemus Licini.* Postea L. Sylla dictator, quum legibus istis situ atque senio oblitteratis plerique in patrimoniis amplis helluarentur, & familiam pecuniamque suam prandiorum gurgitibus proluissent, legem ad populum tulit, qua cautum est ut kalendis, idibus, nonisque diebus ludorum, & feriis quibusdam sollemnibus sestertios tricenos in cœnam insumere jus potestasque esset; ceteris autem aliis diebus omnibus non amplius ternos. Præter has leges Æmiliam quoque legem invenimus; qua lege non sumtus cœnarum, sed ciborum genus & modus præfinitus est. Lex deinde Antia præter sumtum æris id etiam sanxit, ut, qui magistratus esset, magistratumve capturus esset, ne quò ad cœnam, nisi ad certas personas, itaret. Postremò lex Iulia ad populum pervenit Cæsare Augusto imperante: qua profestis quidem diebus ducenti siniuntur; kalendis, idibus, nonis, & aliis quibusdam festivis trecenti; nuptiis autem & repotiis H S. mille. Esse etiam dicit Capito Atejus edictum, Divine Augusti, an Tiberii Cæsaris, non satis commemini: quo edicto per dierum varias sollemnitates à trecentis H S. adusque duo milia sumtus cœnarum propagatus est; ut his saltem finibus luxuriæ effervescentis æstus coërceretur.

CAP. XXV.

Quid Græci ἀναλογίαν, quid contrà ἀνωμαλίαν vocent.

IN Latino sermone, sicut in Græco, alii ἀναλογίαν sequendam putaverunt, alii ἀνωμαλίαν. Ἀναλογία est similium similis declinatio, quam quidem Latinè proportionem vocant. Ἀνωμαλία est inæqualitas declinationum consuetudinem sequens. Duo autem Græci Grammatici illustres Aristarchus & Crates

summa ope, ille Ἀναλογίαν, hic ἀνωμαλίαν defensitavit. M. Varronis ad Ciceronem de lingua Latina liber octavus nullam esse observationem similium docet, inque omnibus pænè verbis consuetudinem dominari ostendit. *Secuti quum dicimus*, inquit, *lupus lupi, probus probi, & lepus leporis: item paro paravi, lavo lavi, pungo pupugi, tunto tutudi, & pingo pinxi. quumque*, inquit, *à cœno & prandeo & poto, & cœnatus sum, & pransus sum, & potus sum dicamus: & ab adstringor tamen & extergeor & lavor, adstrinxi & extersi & lavi dicimus. item quum dicamus ab Osco, Tusco, Græco; Oscè, Tuscè, Græcè: à Gallo tamen & a Mauro Gallicè & Mauricè dicimus. item à probus probè, à doctus doctè, sed à rarus non dicitur rarè, sed alii rarò dicunt, alii raventer.* Idem M. Varro in eodem libro. *Sentior*, inquit, *nemo dicit, & id per se nihil est: assentior tamen fere omnes dicunt. Sisenna unus assentio in senatu dicebat: & eum postea multi secuti neque tamen vincere consuetudinem potuerunt.* sed idem Varro in aliis libris, multa pro ἀναλογίᾳ tuenda scripsit. Sunt igitur hi tamquam loci quidam communes contra ἀναλογίαν dicere, & item rursus pro ἀναλογίᾳ.

CAP. XXVI.

Sermones M. Frontonis & Favorini philosophi de generibus colorum, vocabulisque eorum Græcis & Latinis: atque inibi color stadix cujusmodi sit.

FAvorinus philosophus, quum ad M. Frontonem consularem pedibus ægrum viserit, voluit me quoque ad eum secum ire. ac deinde, quum ibi apud Frontonem plerisque viris doctis præsentibus sermones de coloribus vocabulisque eorum agitarentur, quòd multiplex colorum facies, appellationes autem incertæ & exiguæ forent: Plura sunt, inquit Favorinus, in sensibus oculorum, quàm in verbis vo-

vocibusque colorum discrimina. nam, ut alias eorum concinnitates omittamus, simplices isti & rufi & virides colores singula quidem vocabula, multas autem species differentes habent. Atque eam vocum inopiam in lingua magis Latina video, quàm in Græca. quippe qui rufus color, à rubore quidem appellatus est: sed quum aliter rubeat ignis, aliter sanguis, aliter ostrum, aliter crocum; has singulas rufi varietates Latina oratio singulis propriisque vocabulis non demonstrat, omniaque ista significat una ruboris appellatione, quum tamen ex ipsis rebus vocabula colorum mutuetur; & igneum aliquid dicit & flammeum & sanguineum & croceum & ostrinum & aureum. Rufus enim color & ruber nihil à colore rufi differunt: neque proprietates ejus omnes declarant, ξανθὸς autem & ἐρυθρὸς & πυῤῥὸς & φοῖνιξ habere quasdam distantias coloris rufi videntur vel augentes eum, vel remittentes, vel mista quadam specie temperantes. Tum Fronto ad Favorinum; Non inficias, inquit, imus, quin lingua Græca, quam tu videre legisse, prolixior fusiorque sit, quam nostra. sed in iis tamen coloribus, quibus modò dixisti, denominandis, non proinde inopes sumus, ut tibi videmur. non enim hæc sunt sola vocabula rufum colorem demonstrantia, quæ tu modò dixisti, *rufus* & *ruber*; sed alia quoque habemus plura, quàm quæ producta abs te Græca sunt: fulvus enim & flavus & rubidus & phœniceus & rutilus & luteus & spadix appellationes sunt rufi coloris, aut acuentes eum quasi incendentes, aut cum colore viridi miscentes, aut nigro infuscantes, aut virenti sensim albo illuminantes. nam phœniceus, quem tu Græce φοινικοῦν dixisti, noster est, & rutilus, & spadix phœnicei σωφάνυμα, qui factus Græcè noster est. exuberantiam splendoremque significat ruboris; quales sunt fructus palmæ arboris non admodum sole incocti, unde spadicis & phœnicei

nicei nomen est. spadica enim Dorici vocant avul-
sum è palma termitem cum fructu. fulvus autem vi-
detur de rufo atque viridi mixtus in aliis plus viri-
dis, in aliis plus rufi habere: sicut poëta verborum
diligentissimus, *fulvam aquilam* dicit & *jaspidem*,
fulvos galeros, *fulvum aurum*, *& arenam fulvam*
& *fulvum leonem*. sic Q. Ennius in annalibus *ære*
fulvo dixit. *flavus* contrà videtur ex viridi & rufo &
albo concretus, sic *flaventes comæ*, &, quod mirari
quosdam video. *frondes olearum* à Virgilio dicuntur
flavæ. sic multo antè Pacuvius *aquam flavam* dixit,
& *flavum pulverem*. cujus versus, quoniam sunt
jucundissimi. libens commemini:

Cedo tamen pedem lymphis flavis: flavum ut pulve-
rem
Manibus isdem, quibus Ulyssi sæpè permulsi, abluam;
Lassitudinemque minuam manuum mollitudine.

Rubidus autem est rufus atrior & nigrore multo
mixtus: *luteus* contrà rufus color est delutior; unde
ei quoque nomen esse factum videtur. Non ergo, in-
quit, mi Favorine, species rufi coloris plures apud
Græcos, quàm apud nos nominantur. Sed ne viri-
dis quidem color pluribus ab illis, quàm à nobis
vocabulis dicitur. neque non potuit Virgilius, co-
lorem equi significare viridem volens, cæruleum
magis dicere equum quàm glaucum: sed maluit ver-
bo uti notiore Græco, quàm inusitato Latino. Nostris
autem Latinis veteribus cæsia dicta est, quæ à Græcis
γλαυκῶπις, ut Nigidius ait, de colore cæli. quasi
cælia. Postquam hæc Fronto dixit, tum Favorinus
scientiam rerum uberem, verborumque ejus elegan-
tiam exosculatus, Absque te, inquit, uno forsitan
lingua profectò Græca longè anteisset: sed tu, mi
Fronto, quod in versu Homerico est, id facis;

Καὶ νίκλυε ἔπ' ἀρείῃ ἀμφήκεσιν ἔδμεναι.

Sed quum omnia libens audivi, quæ peritissimè
dixisti, tum maximè quòd varietatem flavi coloris
enar-

enarrasti, feciſtique ut intelligerem verba illa ex annali quartodecimo Ennii amœniſſima, quæ minimè intelligebam:

Verrunt extemplò placidè mare marmore flavo
Cæruleum ſpumat mare conferta rate pulſum.

non enim videbatur cæruleum mare cum marmore flavo convenire. Sed quum ſit ita ut dixiſti, flavus color viridi & albo mixtus, pulcherrimè prorſus ſpumas virentis maris flavum marmor appellavit.

CAP. XXVII.

Quid T. Caſtricius exiſtimaverit ſuper Salluſtii verbis & Demoſthenis; quibus alter Philippum deſcripſit, alter Sertorium.

VErba ſunt hæc gravia atque illuſtria de rege Philippo Demoſthenis: ἐωρᾶν δ' αὐτὸν εἰλιπόδων, περὶ σὸν ἡμῶν ὁ ἀγὼν ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας, τὸν ὀφθαλμὸν ἐκπεκομμένον, τὴν κλεῖν κατεαγότα, τὴν χεῖρα, τὸ σπέλος πεπηρωμένον, πᾶν ὁτιοῦν ἐκλιθέμενον καὶ τύχῃ τῷ σώματος παρεκδοθέν, ὥστε τοιοῦτον μὴ τιμᾶς καὶ δόξης ζῆν. Hæc æmulari volens Salluſtius de Sertorio duce in hiſtoriis ita ſcripſit: *Magna gloria tribunus militum in Hiſpania T. Didio imperatore, magno uſu, bello Marſico, paratu militum & armorum fuit: multaque tum ducis ejus curata, primo per ignobilitatem, deinde per invidiam ſcriptorum celata ſunt: quæ eminus facie ſua oſtentabat, aliquot adverſis cicatricibus & effoſſo oculo, quo ille dehoneſtamento corporis maxime lætabatur: neque illis anxius, quia reliqua glorioſius retinebat.* De utriuſque his verbis T. Caſtricius quum percontaretur, Nonne, inquit, ultra naturæ modum humanæ eſt dehoneſtamento corporis lætari? ſiquidem lætitia dicitur exſultatio quædam animi cum gaudio efferventiore rerum expetitarum. quanto illud ſincerius & humanis magis rationibus conveniens?

παῖ ὄ, τι ἂν βελτίω μέρος, ἢ τόγε τῦ σώματος παρελέσθαι, τῦτο προϊέμενον. Quibus verbis, inquit, ostenditur Philippus non, ut Sertorius, corporis dehonestamento lætus, quod est, inquit, insolens & immodicum; sed, præ studio laudis & honoris, jacturam damnorumque corporis contemptor, qui singulos artus suos fortunæ producendos daret quæstu atque compendio gloriarum.

CAP. XXVIII.

Non esse compertum cui deorum divinam fieri oporteat, quum terra movet.

QUænam esse causa videatur, quamobrem terræ tremores fiant, non modò his communibus hominum sensibus opinionibusque compertum non est, sed ne inter physicas quidem philosophias satis constitit, ventorumne vi accidant specus hiatusque terræ subeuntium, an aquarum subter in terrarum cavis undantium fluctibus pulsibusque, ita uti videntur existimasse antiquissimi Græcorum, qui Neptunum ἐνοσίγαιον καὶ σεισίχθονα appellaverunt, an cujus aliæ rei causa, alteriusve dei vi ac numine, nondum etiam, sicut diximus, pro certo creditum. propterea veteres Romani, quum in omnibus aliis vitæ officiis, tum in constituendis religionibus; atque in diis immortalibus animadvertendis, castissimi cautissimique, ubi terram moviisse senserant, nunciatumve erat, ferias ejus rei causa edicto imperabant; sed dei nomen, ita uti solet, cui servari ferias oporteret, statuere & edicere quiescebant; ne, alium pro alio nominando, falsa religione populum alligarent. eas ferias si quis polluisset, piaculoque ob hanc rem opus esset, hostiam, SI. DEO. SI. DEÆ. immolabat. idque ita ex decreto pontificum observatum esse M. Varro dicit: quoniam & qua vi, & per quem deorum dearumve terra tremeret incertum esset.

esset. sed de Lunæ motibus solisque defectibus; non minus in ejus rei causa reperienda sese exercuerunt. quippe M. Cato, vir in cognoscendis rebus multi studii, incerta tamen & incuriosa super ea re opinatus est. Verba Catonis ex Originum quarto hæc sunt: *Non libet scribere quod in tabula apud pontificem maximum est, quotiens annona cara, quotiens Lunæ aut Solis lumini caligo aut quid obstiterit.* usque adeo parvifecit rationes veras Solis & Lunæ deficientium vel scire vel dicere.

CAP. XXIX.

Apologus Æsopi Phrygis memoratu non inutilis.

ÆSopus ille è Phrygia fabulator haud immerito sapiens existimatus est; quum quæ utilia monitu, suasuque erant, non severè, non imperiosè præcepit & censuit, ut philosophis mos est, sed festivos delectabilesque apologos commentus, res salubriter ac prospicienter animadversas, in mentes animosque hominum cum audiendi quadam illecebra induit. velut hæc ejus fabula de aviculæ nidulo lepidè atque jucunde præmonet, spem fiduciamque rerum, quas efficere quis possit, haud unquam in alio, sed in semetipso habendam. Avicula, inquit, est parva. nomen est cassita. habitat nidulaturque in segetibus, id fermè temporis, ut apperit messis, pullis jam jam plumantibus. Ea cassita in sementes fortè concesserat tempestiviores. propterea frumentis flavescentibus pulli etiam tunc involucres erant. Quum igitur ipsa iret cibum pullis quæsitum, monet eos ut, siquid ibi rei novæ fieret diceretur, animadverterent; idque uti sibi, ubi redisset, nunciarent. Dominus postea segetum illarum filium adolescentem vocat: & Videsne, inquit, hæc ematuruisse, & manus jam postulare? iccirco die crastini, ubi primùm diluculabit, fac amicos adeas, & roges veniant, operamque

mutuam dent, & messem hanc nobis adjuvent. Hæc ubi ille dixit, discessit. atque, ubi rediit cassita, pulli trepiduli circumstrepere, orareque matrem ut statim jam properet, atque alium in locum sese adsportet: nam dominus, inquiunt, misit qui amicos rogaret, uti luce oriente veniant & metant. mater jubet eos à metu otiosos esse. si enim dominus, inquit, messem ad amicos rejicit; crastino seges non metetur. neque necesse est, hodie uti vos auferam. die igitur postero mater in pabulum volat. dominus, quos rogaverat, operitur. sol fervit: & fit nihil: & amici nulli erant. tum ille rursum ad filium, Amici isti, inquit, magnam partem cessatores sunt. quàm potius imus, & cognatos affinesque & vicinos nostros oramus, ut assint cras tempori ad metuendum? iidem hoc pulli pavefacti matri nunciant. mater hortatur ut tum quoque sine metu ac sine cura sint: cognatos affinesque nullos fermè tam esse obsequibiles, ut ad laborem capessendum nihil contentur, & statim dicto obediant. vos modò, inquit, advertite, si modò quid denuò dicetur. Alia luce orta avis in pastum profecta est. cognati & affines operam quam dare rogati sunt supersederunt. ad postremum igitur dominus filio, Valeant, inquit, amici cum propinquis. afferes prima luce falces duas. unam egomet mihi, & tu tibi capies alteram; & frumentum nosmetipsi manibus nostris cras metemus. Id ubi ex pullis dixisse dominum mater audivit; Tempus, inquit, est cedendi & abeundi. fiet nunc dubio procul, quod futurum dixit. in ipso enim jam vertitur, cuja est res; non in alio, unde petitur. atque ita caussita nidum migravit, segesà domino demessa est. Hæc quidem est Æsopi fabula de amicorum & propinquorum levi plerumque & inani fiducia. sed quid aliud sanctiores libri philosophorum monent, quàm ut in nobis tantùm ipsis nitamur; alia autem omnia, quæ extra nos, extraque nostrum animum sunt, neque pro nostris neque pro nobis ducamus.

mus. Hunc Æsopi apologum Q. Ennius in satyris scitè admodum & venustè versibus quadratis composuit: quorum duo postremi isti sunt, quos habere cordi & memoriæ operæ pretium esse herclè puto.

Hoc erit tibi argumentum semper in promtu situm;
Néquid exspectes amicos, quod tute agere possies.

CAP. XXX.

Quid observatum sit in undarum motibus, qui in mari alio atque alio modo fiunt, Austris flantibus Aquilonibusque.

HOc sæpenumero in undarum motu observatum est, quas Aquilones venti, quique ex eadem cœli regione aër fluit, quasve faciunt in mari Austri atque Africi. nam fluctus qui flante Aquilone maximi & crebrissimi excitantur, simul ac ventus posuit, sternuntur & conflacceſcunt; & mox fluctus esse desinunt. at non idem fit flante Austro vel Africo: quibus jam nihil spirantibus undæ tamen factæ diutius tument, & à vento quidem jamdudum tranquillæ sunt; sed mare est etiam atque etiam undabundum. Ejus rei causa esse conjectatur, quòd venti à septemtrionibus ex altiore cæli parte in mare incidentes deorsum in aquarum profunda quasi præcipites deferuntur, undasque faciunt non prorsus impulsas, sed vi intus commotas, quæ tantisper erutæ volvuntur, dum illius infusi desuper spiritus vis manet. Austri verò & Africi ad meridianum orbis circulum atque ad partem axis infimam depressi, inferiores & humiles, per suprema æquoris euntes protrudunt magis fluctus quàm eruunt: & idcirco non desuper læsæ, sed propulsæ in adversum aquæ etiam desistente flatu retinent aliquantisper de pristino pulsu impetum. id autem ipsum, quod dicimus, ex illis quoque Homericis versibus, si quis non incuriosè legat, adminiculari potest: nam de Austri flatibus ita scripsit:

Ἐνθα νότος πόντιο κλυδῶνα εἰς λάαν ὠθεῖ.
Contrà autem de Borea, quem Aquilonem appellamus, alio dicit modo:

Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.
ab Aquilonibus enim, qui alti supernique sunt, fluctus excitatos quasi per prona volvi dicit: ab Austris autem iis, qui humiliores sunt, majore vi quadam propelli sursum, atque rursum subjici. id enim significat verbum λάαν ὠθεῖ; sicut in alio loco λάαν ἄνω ὠθεῖ. Id quoque à peritissimis rerum philosophis observatum est, Austris spirantibus mare fieri glaucum & cæruleum, Aquilonibus obscurius atriusque: cujus rei causam, quum Aristotelis libros problematum percerpsimus, notavi. *Cur Austro spirante mare cæruleum fiat: Aquilone obscuriùs atriusque? An propterea quòd Aquilo minus mare perturbat; omne autem, quod tranquillius est, atrum esse videtur?*

LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

Quæsitum ac tractatum quam ob causam Sallustius avaritiam dixerit non animum modò virilem, sed corpus quoque ipsum effeminare.

Ieme jam discedente apud balneas Sitias in area sub calido Sole cum Favorino philosopho ambulabamus: atque ibi inter ambulandum legebatur Catilina Sallustii, quem in manu amici conspectum legi jusserat: quumque hæc verba ex eo libro lecta essent: *Avaritia pecuniæ studium habet, quam nemo sapiens concupivit.*

ea

ea quasi recentis malis imbuta corpus animumque virilem effeminat: semper infinita & insatiabilis est: neque copia neque inopia minuitur. Tum Favorinus me adspiciens, Quo, inquit, pacto corpus hominis avaritia effeminat? quid enim istuc sit quod animum virilem ab ea effeminari dixit, videor ferme assequi. sed, quonam modo corpus quoque hominis effeminet, nondum repperio. Et ego, inquam, longè jamdiu in eo ipso quærendo fui; ac, nisi tu occupasses, ultro te hoc rogassem. Vix ego hæc dixeram cunctabundus; atque inibi quispiam de sectatoribus Favorini, qui videbatur esse in litteris veterator, Valerium, inquit, Probum audivi hoc dicere; usum esse Sallustium circumloquutione quadam poëtica, &, quum dicere vellet hominem avaritia corrumpi, corpus & animum dixisse, quæ duæ res hominem demonstrarent: namque homo ex anima & corpore est. Nunquam, inquit Favorinus, quod equidem scio, tam importuna tamque audaci argutia fuit noster Probus, ut Sallustium vel subtilissimum brevitatis artificem periphrasin poëtarum facere diceret. Erat tum nobiscum in eodem ambulacro homo quispiam sanè doctus. Is quoque à Favorino rogatus, & quid haberet super ea re dicere, hujuscemodi verbis usus est. Quos, inquit, avaritia minuit & corrumpit, quique sese in quærenda undique pecunia dedidérunt, eos plerosque tali genere vitæ occupatos videmus; ut, sicuti alia in his omnia præ pecunia, ita labor quoque virilis, exercendique corporis studium relictui sit: negotiis se plerumque umbraticis & sellulariis quæstibus intentos habent; in quibus omnis eorum vigor animi corporisque elangueścit, &, quod Sallustius ait, effeminatur. Tum Favorinus legi denuo verba eadem Sallustii jubet; atque, ubi lecta sunt, Quid igitur dicemus, inquit, quòd multos videre est pecuniæ cupidos, & eosdem cum corpore esse vegeto & valenti? tum ille ita respondit, non her-

clè inscitè, Quisquis est, inquit, pecuniæ cupiens, & corpore tamen est benè habito ac strenuo, aliarum quoque rerum vel studio vel exercitio eum teneri necessarium est; atque in sese colendo non æquè esse parcum. nam si avaritia sola summa omnes hominis partes affectionesque occupet, & si ad incuriam usque corporis grassetur, ut per illam unam neque virtutis, neque virium, neque corporis, neque animi cura adsit; tum denique is verè dici potest effeminato esse & animo & corpore, qui neque sese, neque aliud curet, nisi pecuniam. Tum Favorinus, Aut hoc, inquit, quod dixisti probabile est, aut Sallustius odio avaritiæ plus, quàm potuit, eam criminatus est.

CAP. II.

Quemnam esse natalem diem M. Varro dicat eorum, qui ante noctis horam sextam, postve eam nati sunt: atque inibi de temporibus terminisque dierum qui civiles nominantur, & usquequaque gentium variè observantur: & præterea quid Q. Mucius scripserit super ea muliere quam maritus non jure usurpavisset, quia rationem civilis anni non habuerit.

QUæri solitum est, qui noctis hora tertia, quartave, sive qua alia nati sunt, uter dies natalis haberi appellarique debeat, is ne quem nox ea consequuta est, an qui dies noctem consequutus est. M. Varro in libro rerum humanarum, quem de diebus scripsit, *Homines*, inquit, *qui ex media nocte ad proximam mediam noctem in his horis viginti quatuor nati sunt, una die nati dicuntur.* Quibus verbis ita videtur dierum observationem divisisse, ut, qui post solem occasum ante mediam noctem natus sit, is ei dies natalis sit, à quo die ea nox cœperit: contrà verò, qui in sex noctis horis posterioribus nascatur, eo die

die videri natum qui post eam noctem diluxerit. Athenienses autem aliter observare idem Varro in eodem libro scripsit: eosque à sole occaso ad solem iterum occidentem omne id medium tempus unum diem esse dicere; Babylonios porrò aliter, à sole enim exorto ad exortum ejusdem incipientem totum id spatium unius diei nomine appellare: multos verò in terra Umbria unum & eumdem diem esse dicere à meridie ad insequentem meridiem. *Quod quidem*, inquit, *nimis absurdum est. nam qui kalendis hora sexta natus est apud Umbros, dies ejus natalis videri debebit & kalendarum dimidiatus, & qui est post kalendas dies ante horam ejusdem diei sextam.* Populum autem Romanum ita, uti Varro dixit, dies singulos annumerare à media nocte usque ad mediam proximam multis argumentis ostenditur. Sacra sunt Romana partim diurna, partim nocturna: sed ea, quæ inter noctem fiunt, diebus addicuntur, non noctibus. quæ igitur sex posterioribus noctis horis fiunt, eo die fieri dicuntur, qui proximus eam noctem illuxerit. ad hoc, ritus quoque & mos auspicandi eandem esse observationem docet. nam magistratus, quando una die eis auspicandum est, & id super quo auspicaverunt agendum, post mediam noctem auspicantur, & post meridiem sole magno; auspicatique esse & egisse ex eodem die dicuntur. præterea tribuni plebei, quos nullum diem abesse Roma licet, quum post mediam noctem proficiscuntur, & post primam facem ante mediam sequentem revertuntur, non dicuntur afuisse unum diem; quando ante horam noctis sextam regressi parte aliqua illius in urbe Roma sunt. Quintum quoque Mucium jurisconsultum dicere solitum legi, non esse usurpatam mulierem, quæ kalendis Januariis apud virum causa matrimonii esse cœpisset, & ante diem quartum kalendas Januarias sequentis usurpatum isset. non enim posse impleri trinoctium, quod abesse à

viro usurpandi causa ex duodecim tabulis deberet: quoniam tertiæ noctis posteriores sex horæ alterius anni essent, qui inciperet ex kalendis. Isthæc autem omnia de dierum temporibus & finibus ad observationem disciplinamque juris antiqui pertinentia quum in libris veterum inveniremus, non dubitabamus quin Virgilius quoque idipsum ostenderit, non expositè atque apertè, sed, ut hominem decuit poëticas res agentem, recondita & quasi operta veteris ritus significatione.

— *Torquet*, inquit, *medios nox humida cursus:*
Et me sævus equis oriens afflavit anhelis.

his enim versibus oblique sicuti dixi, admonere voluit diem, quem Romani civilem appellaverint, à sexta noctis hora oriri.

CAP. III.

De noscendis explorandisque Plauti comœdiis, quoniam promiscue veræ atque falsæ nomine ejus inscriptæ feruntur: atque inibi quod Plautus in pistrino, & Nævius in carcere fabulas scriptitarint.

VErum esse comperior, quod quosdam bene litteratos homines dicere audivi, qui pleraque Plauti comœdias curiosè atque contentè lectitaverunt, non indicibus Ælii nec Sedigiti nec Claudii nec Aurelii nec Accii nec Manilii super his fabulis, quæ dicuntur ambiguæ, creditures, sed ipsi Plauto moribusque ingenii atque linguæ ejus. hac enim indicii norma Varronem quoque esse usum videmus. nam præter illas unam & viginti, quæ Varronianæ vocantur, quas iccirco à ceteris segregavit, quoniam dubiosæ non erant, sed consensu omnium Plauti esse censebantur; quasdam item alias probavit adductus stylo atque facetia sermonis Plauto congruentis: easque jam nominibus aliorum occupatas Plauto vindicavit; sicuti istam quam nuperrimè legebamus:

cui

cui est nomen, *Bœotia*. nam quum in illis una & viginti non sit, & esse Aquilii dicatur: nihil tamen Varro dubitavit quin Plauti foret; neque alius quisquam non infrequens Plauti lector dubitaverit, si vel hos solos versus ex ea fabula cognoverit: qui quoniam sunt, ut de illius more dicam, Plautinissimi, propterea & meminimus eos & adscripsimus. parasitus ibi esuriens hæc dicit:

Ut illum di perdant, primus qui horas repperit,
Quique adeò primus statuit hic solarium.
Qui mihi comminuit miserò articulatim diem,
Nam me puero uterus erat solarium
Multo omnium istorum optumum & verissimum,
Ubi ubi iste monebat esse, nisi quum nihil erat.
Nunc etiam quod est, non est, nisi Soli lubet.
Itaque adeò jam oppletum est oppidum solariis.
Major pars populi aridi rerepant fame.

Favorinus quoque noster, quum Nervolariam Plauti legerem, quæ inter incertas est habita, & audisse: ex ea comœdia versum hunc,

Sratea, scrupeda, stratiotula, sordida:

delectatus faceta verborum antiquitate meretricum vitia atque deformitates significantium, Vel unus hercle, inquit, hic versus Plauti esse hanc fabulam satis potest fidei fecisse. Nos quoque ipsi nuperrimè quum legeremus *Fretum* (nomen id est comœdiæ, quam Plauti esse quidam non putant) haud quicquam dubitavimus quin Plauti foret, & omnium maxime genuina. ex qua duos hos versus exscripsimus, ut historiam quæreremus oraculi arietini.

— nunc illud est
Quod arietinum respondsum magnis ludis dicitur:
Peribo, si non fecero: si fexo, vapulabo.

Marcus autem Varro in libro de comœdiis Plautinis primo Accii verba hæc ponit: *Nam nec Gemini, nec Leones, nec Condalium, nec Anus Plauti, nec Bis compressa, nec Bœotia unquam fuit, neque adeò ἀχρεῖον, neque*

neque Commorientes; sed M. Aquilii. in eodem libro Varronis id quoque scriptum est, Plautium fuisse quempiam poëtam comœdiarum, cujus quoniam fabulæ Plauti inscriptæ forent, acceptas esse quasi Plautinas, quum essent non à Plauto Plautinæ, sed à Plautio Plautianæ. Feruntur autem sub Plauti nomine comœdiæ circiter centum atque triginta. sed homo eruditissimus L. Ælius quinque & viginti esse ejus solas existimavit. non tamen dubium est, quin istæ & quæ scriptæ à Plauto non videntur, & nomini ejus addicuntur, veterum poëtarum fuerint, & ab eo retractatæ & expolitæ sint; ac propterea respiant dictum Plautinum. Sed enim Saturionem & Addictum & tertiam quandam, cujus nunc mihi nomen non suppetit, in pristino eum scripsisse Varro & plerique alii memoriæ tradiderunt, quum pecunia omni, quam in operis artificum scenicorum pepererat, in mercationibus perdita, inops Romam rediisset; & ob quærendum victum ad circumagendas molas, quæ trusatiles appellantur, operam pistori locasset: sicuti de Nævio quoque accepimus fabulas eum in carcere duas scripsisse, Hariolum & Leontem; quum ob assiduam maledicentiam & probra in principes civitatis de Græcorum poëtarum more dicta, in vincula Romæ à triumviris conjectus esset. unde post à tribunis plebei exemptus est, quum in iis, quas supra dixi, fabulis delicta sua & petulantias dictorum, quibus multos ante læserat, diluisset.

Cap. IV.

Quòd P. Africano & aliis tunc viris nobilibus ante ætatem senectam barbam & genas radere mos fuit.

In libris, quos de vita P. Scipionis Africani compositos legimus, scriptum esse animadvertimus P. Sci-

P. Scipioni Pauli f. postquam de Pœnis triumpha-
verat, censorque fuerat, eidem diem dictum esse ad
populum à Claudio Asello tribuno plebei, cui equum
in censura ademerat: eumque, quum esse reus, ne-
que barbam desisse radi, neque non candida veste
uti, neque fuisse cultu solito reorum. Sed, quum in
eo tempore Scipionem minorem quadraginta anno-
rum fuisse constaret, quod de barba rasa ita scriptum
esset mirabamur. comperimus autem cæteros quo-
que in isdem temporibus nobiles viros barbam in
ejusmodi ætate rasitavisse: iccircoque plerasque
imagines veterum non admodùm senum sed in me-
dio ætatis ita factas videmus.

CAP. V.

Delitiarum vitium & mollicies oculorum & corporis ab Arcesilao philosopho cuidam opprobrata acerbè simul & festiviter.

PLutarchus refert Arcesilaum philosophum vehe-
menti verbo usum esse de quodam nimis delica-
to divite; qui incorruptus tamen & castus & perin-
teger dicebatur. nam quum vocem ejus infractam
capillumque arte compositum & oculos ludibundos
atque illecebræ voluptatisque plenos videret: Nihil
interest, inquit, quibus membris cinædi sitis, poste-
rioribus an prioribus.

CAP. VI.

De vi atque natura palmæ arboris; quod lignum ex eâ ponderibus impositis renitatur.

PEr hercle rem mirandam Aristoteles in septimo
Problematum & Plutarchus in octavo Sympo-
siacorum dicit. Si super palmæ, inquit, arboris li-
gnum magna pondera imponas, ac tam graviter ur-
geas onereque, ut magnitudo oneris sustineri non
queat,

queat; non deorsum palma cedit nec intra flectitur, sed adversus pondus resurgit, & sursum nititur recurvaturque. propterea, inquit Plutarchus, in certaminibus palmam signum esse placuit victoriæ; quoniam ingenium ejusmodi ligni est, ut urgentibus opprimentibusque non cedat.

Cap. VII.

Historia ex annalibus sumta de Q. Cædicio tribuno militum: verbaque ex Originibus M. Catonis apposita, quibus Cædicii virtutem cum Spartano Leonida æquiparat.

Pulchrum, dii boni! facinus Græcarumque facundiarum magniloquentia condignum, M. Cato in libris Originum de Q. Cædicio tribuno militum scriptum reliquit. id profectò est ad hanc fermè sententiam. Imperator Pœnus in terra Sicilia, bello Karthaginiensi primo, obviam Romano exercitui progreditur, colles locosque idoneos prior occupat. milites Romani, uti res nata est, in locum insinuant fraudi & perniciei obnoxium. tribunus ad consulem venit: ostendit exitium de loci importunitate & hostium circumstantia. Maturum censeo, inquit, si rem servare vis, faciundum, ut quadringentos aliquot milites ad verrucam illam (sic enim M. Cato locum editum asperumque appellat) ire jubeas; eamque uti occupent imperes horteriſque. hostes profectò ubi id viderint, fortissimus quisque & promtissimus ad occursandum pugnandumque in eos prævertentur; unoque illo negotio sese alligabunt: atque illi omnes quadringenti proculdubio obtruncabuntur. tu interea, occupatis in ea cæde hostibus, tempus exercitus ex hoc loco educendi habebis. alia nisi hæc, salutis via nulla est. consul tribuno respondit, consilium quidem fidum atque providens sibi viderier: sed istos, inquit, milites quadrin-

dringentos ad eum locum in hostium cuneos quisnam erit qui ducat? Si alium, inquit tribunus, neminem reperis, me licet ad hoc periculum utare. ego hanc tibi & reipublicæ animam do. consul tribuno gratias laudesque egit. tribunus & quadringenti ad moriendum proficiscuntur. hostes eorum audaciam demirantur: quorsum ire pergant in exspectando sunt. sed ubi apparuit ad eandem verrucam occupandam iter intendere; mittit adversum illos Imperator Karthaginiensis peditatum equitatumque, quos in exercitu viros habuit strenuissimos. Romani milites circumveniuntur; circumventi repugnant. fit prælium diu anceps. tandem superat multitudo. quadringenti omnes tum unà perfossi gladiis, aut missilibus operti cadunt. consul interibi dum ea pugna fit se in locos tutos atque editos subducit. Sed quod illi tribuno duci militum quadringentorum divinitus in eo prælio usus venit, non jam nostris sed ipsius Catonis verbis subjecimus. verba Catonis: *Dii immortales tribuno militum fortunam ex virtute ejus dedere. nam ita evenit: quum sauciis multisfariam ibi factis esset; tum vulnus capiti nullum evenit: cumque inter mortuos defatigatum vulneribus ægreque spirantem, quod sanguem defluxerat, cognovere, eum sustulere. isque convaluit: sæpéque post illa operam reipublicæ fortem atque strenuam perhibuit: illoque facto, quod illos milites subduxit, exercitum cæterum servavit. Sed idem benefactum in quo loco ponas, nimium interest. Leonidas Lacedæmonius laudatur, qui simile apud Thermopylas fecit. propter ejus virtutes omnis Græcia gloriam atque gratiam præcipuam claritudinis incluti ssimæ decoravere monimentis, signis, statuis, elogiis, historiis, aliisque rebus gratissimum id ejus factum habuere. at tribuno militum parva laus pro factis relicta, qui idem fecerat, atque rem servaverat.* Hanc. Q. Cædicii virtutem M. Cato tali suo testimonio decoravit. Claudius autem

Qua-

Quadrigarius, annali tertio, non Cædicio nomen fuisse refert, sed Valerio.

Cap. VIII.

Litteræ eximiæ consulum C. Fabricii & Æmilii ad regem Pyrrhum à Q. Claudio scriptore historiarum in memoriam datæ.

QUum Pyrrhus rex in terra Italia esset, & unam atque alteram pugnam prosperè pugnasset, satisque agerent Romani, & pleraque Italia ad regem desciviſſet: tum Ambracienſis quispiam Timochares, regis Pyrrhi amicus, ad C. Fabricium consulem furtim venit, ac præmium petivit; &, ſi de præmio conveniret, promiſit regem venenis necare: idque facile esse factu, quoniam filii ſui pocula in convivio regi miniſtrarent. eam rem Fabricius ad ſenatum ſcripſit. ſenatus legatos ad regem miſit; mandavitque ut de Timochare nihil proderent, ſed monerent uti rex circumſpectiùs ageret, atque à proximorum inſidiis ſalutem tutaretur. hoc ita, uti diximus, in Valerii Antiatis hiſtoria ſcriptum eſt. Quadrigarius autem in libro tertio non Timocharem ſed Niciam adiſſe ad conſulem ſcripſit; neque legatos à ſenatu miſſos ſed à conſulibus, & regem populo Romano laudes atque gratias ſcripſiſſe, captivoſque omnes, quos tum habuerit, reſtituiſſe & reddidiſſe. conſules tum fuerunt C. Fabricius & Q. Æmilius. Litteras, quas ad regem Pyrrhum ſuper ea cauſa miſerunt, Claudius Quadrigarius ſcripſit fuiſſe hoc exemplo: *Conſules Romani ſalutem dicunt Pyrrho regi. Nos pro tuis injuriis continuo animo ſtrenui, commoti inimiciter, tecum bellare ſtudemus. ſed communis exempli & fides viſum eſt, uti te ſalvum velimus; ut eſſet quem vincere poſſimus. Ad nos venit Nicias familiaris tuus, qui ſibi pretium à nobis peteret, ſi te clam interfeciſſet, id nos negavimus*

vimus velle; neve ob eam rem quicquam commodi ex-
spectaret: & simul visum est, ut te certiorem faceremus; ne quid ejusmodi; si accidisset, nostro consilio civitates putarent factum. & quod nobis non placet pre-
cio aut præmio aut dolis pugnare. tu, nisi caves, je-
cebis.

CAP. IX.

Quis & cujusmodi fuerit, qui in proverbio fertur, equus Sejanus, & qualis color equorum sit qui spadices vocantur: deque istius vocabuli ratione.

GAbius Bassus in commentariis suis, item Julius Modestus in secundo quæstionum confusarum historiam de equo Sejano tradunt dignam memoria atque admiratione. Cn. Sejum quempiam scribunt fuisse; eumque habuisse equum natum Argis in terra Græcia: de quo fama constans esset, tamquam de genere equorum progenitus foret, qui Diomedis Thracis fuissent; quos Hercules Diomede occiso è Thracia Argos perduxisset. Eum equum fuisse dicunt magnitudine inusitata, cervice ardua, colore phœniceo, flora & comanti juba; omnibusque aliis equorum laudibus quoque longè præstitisse: sed eumdem equum tali fuisse fato sive fortuna ferunt, ut, quisquis haberet eum possideretque, ut is cum omni domo, familia, fortunisque omnibus suis ad internecionem deperiret. itaque primum illum Cn. Sejum dominum ejus à M. Autonio, qui postea III. VIR. P. C. fuit, capitis damnatum miserandodo supplicio affectum esse: eodem tempore Cornelium Dolabellam consulem, in Syriam proficiscentem fama istius equi adductum Argos devertisse; cupidineque habendi ejus exarsisse; emisseque HS. centum milibus: sed ipsum quoque Dolabellam in Syria bello civili obsessum atque interfectum esse: mox eumdem equum, qui Dolabellæ fuerat,

fuerat, C. Cassium, qui Dolabellam obsederat, abduxisse. eum Cassium postea satis notum est victis partibus fusoque exercitu suo miseram mortem oppetiisse: deinde Antonium post interitum Cassii, parta victoria, equum illum nobilem Cassii requisisse; &, quum eo potitus esset, ipsum quoque postea victum atque desertum detestabili exitio interisse. hinc proverbium de hominibus calamitosis ortum, dicique solitum; *ille homo habet equum Sejanum.* Eadem sententia est illius quoque veteris proverbii, quod ita dictum accepimus: *aurum Tholosanum.* nam quum oppidum Tholosanum in terra Gallia Q. Cæpio consul diripuisset, multumque auri in ejus oppidi templis fuisset, quisquis ex ea direptione aurum attigit, misero cruciabilique exitu periit. Hunc equum Gabius Bassus vidisse se Argis refert haud credibili pulchritudine, vigoreque & colore exuberantissimo. quem colorem nos, sicuti dixi, Phœniceum, Græcè partim φοίνικα, alii καστάνης appellant: quoniam palmæ termes ex arbore cum fructu avulsus spadix dicitur.

Cap. X.

Quod est quædam septenarii numeri vis & facultas, in multis naturæ rebus animadversa, de qua M. Varro in Hebdomadibus disserit copiose.

M. Varro in primo librorum qui inscribuntur, *Hebdomades vel de imaginibus*, septenarii numeri, quem Græci ἑβδομάδα appellant, virtutes potestatesque multas variasque dicit. *is namque numerus*, inquit, *septentriones majores minoresque facit in cælo, item vergilias, quas πλειάδας vocant. facit etiam stellas, quas alii erraticas, P. Nigidius errones appellat.* circulos quoque ait in cœlo circum longitudinem axis septem esse; è quis duos minimos, qui axem extimum tangunt, πόλους appellari dicit; sed eos in sphæra,

sphæra, quæ κριικώτη vocatur, propter brevitatem non inesse. Atque neque ipse Zodiacus septenario numero caret. nam in septimo signo fit solstitium à bruma; in septimo bruma à solstitio. In septimo æquinoctium ab æquinoctio. dies deinde illos, quibus halcyones hieme anni in aqua nidulantur, eos quoq; septem esse dicit. præterea scribit lunæ curriculum confici integris quater septenis diebus. *nam duodetriceſimo luna*, inquit, *ex quo veſtigio profecta eſt, eodem redit:* auctoremque opinionis hujus Aristidem esse Samium: in qua re non id solùm animadverti debere dicit, quod quater septenis, id est, octo & viginti diebus conficeret iter luna suum; sed quòd is numerus septenarius, si ab uno profectus dum ad semetipsum progreditur, omnes, per quos progressus est, numeros comprehendat, ipsumque se addet, facit numerum octo & viginti: quot dies sunt curriculi lunaris. ad homines quoque nascendos vim numeri istius porrigi pertinereque ait: *nam quum in uterum*, inquit, *mulieris genitale ſemen datum eſt; primis ſeptem diebus conglobatur coagulaturque, ſitque ad capiendum figuram idoneum. poſt deinde quarta hebdomade, quod ejus virile ſecus futurum eſt, caput & ſpinam, quæ eſt in dorſo, informatur. ſeptima autem fere hebdomade, id eſt, nono & quadrageſimo die totus*, inquit, *homo in utero abſolvitur.* Illam quoque vim numeri hujus observatam refert, quòd ante mensem septimum neque masculus neque femina salubriter ac secundùm naturam nasci potest; & quod hi, qui justissimè in utero sunt, post ducentos octuaginta dies, postquam sunt concepti, quadragesima denique hebdomade ita nascuntur. periculi quoque vitæ fortunarumque hominum quos climacteras Chaldæi appellant, gravissimos quosque fieri affirmat septenariis. præter hoc modum esse dicit summum adolescendi humani corporis septem pedes. quod esse magis verum arbitramur, quàm quod Herodotus,

homo

homo fabulator, in primo historiarum, inventum esse sub terra scripsit Oresti corpus cubita longitudinis habens septem; quæ faciunt pedes duodecim & quadrantem: nisi si, ut Homerus opinatus est, vastiora prolixioraque fuerint corpora hominum antiquorum: & nunc quasi jam mundo senescente, rerum atque hominum decrementa sunt. dentes quoque & in primis septem mensibus & septenos ex utraque parte gigni ait, & cadere annis septimis, & genuinos annasci annis ferè bis septenis. venas etiam in hominibus, vel potiùs arterias, medicos musicos dicere ait numero moveri septenario: quod ipsi appellant, πρὸς διὰ τεσσάρων συμφωνίαν, quæ fit in collatione quaternarii numeri. discrimina etiam periculorum in morbis majore vi fieri putant in diebus, qui conficiuntur ex numero septenarii: eosque dies omnium maximè, ita ut medici appellant, κρίσιμους ἢ κριτίμους, cuique videri, primam hebdomadam & secundam & tertiam. Nec non id etiam est ad vim facultatesque ejus numeri augendas, quod, quibus inedia mori consilium est, septimo demum die mortem oppetunt. Hæc Varro de numero septenario scripsit admodum conquisitè. sed alia quoque ibidem congerit frigidiuscula; veluti septem opera esse in orbe terrarum miranda, & sapientes item veteres septem fuisse, & curricula ludorum circensium solemnia septem esse, ad oppugnandas Thebas duces septem delectos. tum ibi addit se quoque jam duodecimam annorum hebdomadam ingressum esse, & ad eum diem septuaginta hebdomadas librorum conscripsisse: ex quibus aliquammultos, quum proscriptus esset, direptis bibliothecis suis non comparuisse.

CAP.

CAP. XI.

Quibus & quàm frivolis argumentis Accius in Didascalicis utatur: quibus docere nititur Hesiodum esse quàm Homerum natu antiquiorem.

SUper ætate Homeri atque Hesiodi non consentitur. alii Homerum quàm Hesiodum majorem natu fuisse scripserunt; in quis Philochorus, & Xenophanes. alii minorem; in quis L. Accius poëta & Ephorus historiæ scriptor. Marcus autem Varro, in primo de imaginibus, uter natus prior sit parum constare dicit; sed non esse dubium, quin aliquo tempore eodem vixerint; idque ex epigrammate ostendi, quod in tripode scriptum est, qui in monte Helicone ab Hesiodo positus traditur. Accius autem in primo Didascalico levibus admodum argumentis utitur, per quæ ostendit Hesiodum natu priorem. *Quòd Homerus*, inquit, *quum in principio carminis Achillem esse filium Pelei diceret, quis esset Peleus non addidit, quam rem procul*, inquit, *dubio dixisset, nisi ab Hesiodo jam dictum videretur. de Cyclope itidem*, inquit, *vel maximè quòd unoculus fuit, rem tam insignem non præterisset, nisi æque prioris Hesiodi carminibus vulgatum esset.* De patria quoque Homeri multo maximè dissensum est. alii Colophonium, alii Smyrnæum, sunt qui Atheniensem, sunt qui Ægyptium dicant fuisse, Aristoteles tradit ex insula Jonatum. M Varro, in libro de Imaginibus primo, Homeri imagini hoc epigramma apposuit:

Capella Homeri candida hæc tumulum indicat.
Quod hac lætæ mortuo faciunt sacra.
Ἑπτὰ πόλεις διεριζέσι περὶ δίζαν Ὁ μήρε,
Σμύρνα, Ῥόδος, Κολοφών, Σαλαμὶς, Ἰος, Ἄργος
Ἀθῆναι.

CAP. XII.

Largum atque avidum bibendi à P. Nigidio doctissimo viro novo & propemodum absurdo vocabulo biboſum *dictum.*

BIbendi avidum P. Nigidius in commentariis grammaticis *bibacem* & *biboſum* dicit. *bibacem* ego, ut *edacem* à pleriſque aliis dictum lego. *biboſum* dictum etiam nuſquam reperi, niſi apud Laberium; neque aliud eſt quod ſimili inclinatu dicatur. non enim ſimile eſt, ut, *vinoſus*, aut, *vitioſus*, ceteraque, quæ hoc modo dicuntur: quoniam à vocabulis, non à verbis, inclinata ſunt. Laberius in mimo (vel primo) qui ſalinator inſcriptus eſt, verbo hoc ita utitur.

Non mammoſa, non annoſa, non biboſa, non procax.

CAP. XIII.

Quod Demoſthenes etiam tum adoleſcens, quum Platonis philoſophi diſcipulus foret, audito ſortè Calliſtrato rhetore in concione populi deſtitit à Platone, & ſectatus eſt Calliſtratum.

HErmippus hoc ſcriptum reliquit, Demoſthenem admodum adoleſcentem ventitare in academiam, Platonemque audire ſolitum. atque is, inquit, Demoſthenes domo egreſſus, ut ei mos erat, quum ad Platonem pergeret, compluriſque populos concurrentis videret; percontatur ejus rei cauſam, cognoſcitque currere eos auditum Calliſtratum. is Calliſtratus Athenis orator in republica fuit. illi δημαγωγὸς appellant. viſum eſt paulum deverterе, experirique an ad digna auditu tanto properatum ſtudio foret. venit, inquit, atque audit Calliſtratum nobilem illam περὶ Ὠρωπῦ δίκην dicentem: atque ita motus & demulctus & captus eſt, ut

ut Calliſtratum jam inde ſectari cœperit; academiam cum Platone reliquerit.

CAP. XIV.

Dimidium librum legi, *aut*, dimidiam fabulam audivi, *aliaque ejuſcemodi qui dicat, vitioſè dicere, ejuſque vitij cauſas reddere M. Varronem: nec quemquam veterum iiſce verbis ita uſum eſſe.*

D*Imidium librum legi*, aut *dimidiam fabulam audivi*, vel quid aliud hujuſcemodi, malè ac vitioſè dici exiſtimat Varro, *oportet enim*, inquit, *dicere dimidiatum librum*, non, *dimidium. & dimidiatam fabulam*, non, *dimidiam. contrà autem ſi è ſextario hemina fuſa eſt, dimidium, non dimidiatum ſextarium fuſum dicendum eſt. & qui ex mille nummum, quod ei debebatur, quingentos recepit, non dimidiatum recepiſſe dicemus, ſed dimidium. at ſi ſcyphus*, inquit, *argenteus mihi cum alio communis in duas partes dijectus ſit; dimidiatum eum dicere eſſe ſcyphum debeo, non dimidium: argenti autem, quod in eo ſcypho ineſt, dimidium meum eſſe, non dimidiatum.* diſſerit ac dividit ſubtiliſſimè, quid *dimidium dimidiato* interſit. & Q. Ennium ſcienter hoc in annalibus dixiſſe ait:

Sicuti ſiquis ferat vas vini dimidiatum.

ſicuti pars, quæ deeſt ei vaſi, non *dimidiata* dicenda eſt, ſed *dimidia*. Omnis autem diſputationis ejus, quam ſubtiliter quidem, ſed ſubobſcurè explicat, ſumma hæc eſt, *Dimidiatum* eſt quaſi *dismediatum*, & in partis duas pares diviſum. *dimidiatum* ergo niſi ipſum quod diviſum eſt dici haud convenit. *dimidium* verò eſt non quod ipſum *dimidiatum* eſt, ſed quæ ex *dimidiato* pars altera eſt. quum igitur partem libri dimidiam legiſſe volumus dicere, aut partem dimidiam fabulæ audiſſe: ſi *dimidiam fabulam*, aut *dimidium librum* dicimus, peccamus, totum enim

ipsum quod *dimidiatum* atque divisum est, *dimidium* dicis. itaque Lucilius eadem sequutus,

Uno oculo, inquit, *pedibusque duobus dimidiatus*
Ut porcus.

& alio loco:

Quid ni: & scruta quidem ut vendat scrutarius laudat.

Præfractam strigilem, oleam improbus dimidiatam.

Jam in vicesimo manifestius *dimidiam horam* dicere studiosè fugit: sed pro, *dimidia, dimidium* ponit in hisce versibus:

Tempestate sua atque eodem uno tempore & horæ
Dimidio, tribus confectis dumtaxat eamdem
Et quartam.

nam quum obvium proximumque esset dicere:

— *& horæ*
Dimidiæ tribus confectis:

vigilate atque attente verbum non probum mutavit. per quod satis apparet ne *horam* quidem *dimidiam* recte dici, sed vel *dimidiatam horam*, vel *dimidiam partem horæ*. propterea Plautus in Bacchidibus *dimidium auri* dicit, non, *dimidiatum aurum*. item in Aulularia *dimidium obsonii*, non *dimidiatum obsonium* in hoc versu:

Et adeo obsonii hinc jussit dimidium dari.

In Menæchmis autem *dimidiatum diem*, non, *dimidium* in hoc versu:

Dies quidem jam ad umbilicum dimidiatus mortuus est.

M. Cato in libro, quem de agricultura conscripsit: *Semen cupressi serito crebrum, ita uti linum seri solet. eo crebro terram insternito, dimidiatum digitum. jam id bene tabula aut pedibus aut manibus complanato dimidiatum* autem, inquit, *digitum*, non, *dimidium*. nam digiti quidem *dimidium*, digitum autem *dimidiatum* dici oportet. item M. Cato de Carthaginiensibus ita scripsit: *Homines defoderunt in terram dimidiatos*,

diatos, ignemque circumposuerunt. ira interfecerunt, neque quisquam omnium, qui probè locuti sunt, his verbis secus, quàm dixi, usus est.

CAP. XV.

Exstare in litteris perque hominum memorias traditum, quod repentè multis mortem attulit gaudium ingens insperatum, interclusa anima, & vim magni novique motus non sustinente.

COgnito repentè insperato gaudio expirasse animam refert Aristoteles philosophus Polycritam nobilem feminam Naxo insula. Philippides quoque comœdiarum poëta haud ignobilis, ætate jam edita, quum in certamine poëtarum præter spem vicisset, & lætissime gauderet; inter illud gaudium repentè mortuus est. De Rhodio etiam Diagora celebrata historia est. is Diagoras tres filios adolescentes habuit, unum pugilem, alterum pancratiasten, tertium luctatorem: eosque omnes vidit vincere coronarique eodem Olympiæ die: & quum ibi eum tres adolescentes amplexi, coronis suis in caput patris positis, suaviarentur, quumque populus granula fundus flores undique in eum jaceret: ibi in stadio, inspectante populo, in oculis atque in manibus filiorum animam efflavit. Præterea in nostris annalibus scriptum legimus, quà tempestate apud Cannas exercitus populi Romani cæsus est, anum matrem nuncio de morte filii allato, luctu atque mœrore affectam esse. sed is nuncius non verus fuit: atque is adolescens non diu post ex ea pugna in urbem rediit. anus repentè filio viso, copia atque turba & quasi ruina incidentis inopinati gaudii oppressa exanimataque est.

CAP. XVI.

Temporis varietas in puerperiis mulierum quænam sit & à medicis & à philosophis tradita: atque in-

ibi poëtarum quoque veterum super eadem re opiniones: multaque alia auditu atque memoratu digna; verbaque ipsa Hippocratis medici ex libro illius sumta, qui inscriptus est Περὶ Ἑβδομάδων.

ET medici & philosophi illustres de tempore humani partus quæsiverunt: πόσος ὁ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κυήσεως χρόνος. & multa opinio est, eaque jam pro vero recepta, postquam mulieris uterus conceperit semen, gigni hominem septimo rarenter, nunquam octavo, sæpe nono, sæpius numero decimo mense: eumque esse hominem gignendi summum finem, decem menses non inceptos, sed exactos. idque Plautum veterem poëtam dicere videmus in comœdia Cistellaria his verbis:

— tum illa quam compresserat,
Decimo post mense exacto hic peperit filiam.

Hoc idem tradit etiam Menander poëta vetustior, humanarum opinionum vel peritissimus. Versus ejus super ea re de fabula Plocio posui:

Γυνὴ κυεῖ δεκάμηνον.

Sed noster Cæcilius, quum faceret eodem nomine & ejusdem argumenti comœdiam, ac pleraque à Menandro sumeret; in mensibus tamen genitalibus nominandis, non prætermisit octavum, quem præterierat Menander. Cæcilii versus hisce sunt:

Insoletne mulier decimo mense parere?
Pol nono, etiam septimo, atque octavo.

eam rem Cæcilium non inconsideratè dixisse, neque temere à Menandro atque à multorum opinionibus desciviisse M. Varro uti credamus facit. nam mense nonnunquam octavo editum esse partum in libro quartodecimo rerum divinarum scriptum reliquit. quo in libro etiam undecimo mense aliquando nasci posse hominem dicit: ejusque sententiæ, tam de octavo quàm de undecimo mense, Aristotelem laudat auctorem. Sed hujus de mense octavo dissensionis causa cognosci potest in libro Hippocratis, qui inscriptus

scriptus est περὶ ὑφῆς ex quo libro verba hæc sunt: ἔστι δ' ὅτε καὶ ἔστιν ὁκτάμηνα θρέμματα γένηται id tam obscurè atque præcisè tamque adversè dictum Sabinus medicus, qui Hippocratem commodissimè commentatus est his verbis enarravit: ἔστι μὲν φανόμενα ὡς ζῶα, μὴ τελεσφορήσαντα· καὶ ἔστι γὰρ ἃ τελεσφορήσαντα μὴ ταῦτα· καὶ ἔστιν ἃ φαντασία μὲν παραπλήσια ὄντα, ἀλλ' οὐκ ἄμοιρα ὄντα. Antiquos autem Romanos Varro dicit non recepisse hujusce modi quasi monstruosas raritates; sed nono mense aut decimo, neque præter hos, aliis partionem mulieris secundùm naturam fieri existimasse: iccircoque eos nomina Fatis tribus fecisse à pariendo & à nono atque decimo mense. nam *Parca*, inquit, *immutata litera una à partu nominata: item Nona & Decima à partus tempestivi tempore*, Cæsellius autem Vindex in lectionibus suis antiquis. *Tria*, inquit, *nomina Parcarum sunt, Nona, Decima, Morta*, & versum hunc Livii antiquissimi poëtæ ponit ex Ὀδυσσείᾳ:

Quando dies adveniet, quem profata Morta est?

sed homo minimè malus Cæsellius, *Mortam*, quasi nomen accepit, quum accipere quasi, Mœram deberet. Præterea ego de partu humano, præterquam quæ scripta in libris legi, hoc quoque venisse usu Romæ comperi. Feminam bonis atque honestis moribus non ambigua pudicitia, in undecimo mense, post mariti mortem, peperisse; factumque esse negotium propter rationem temporis, quasi marito mortuo postea concepisset, quoniam decemviri in decem mensibus gigni hominem, non in undecimo scripsisset: sed divum Hadrianum, causa cognita, decrevisse in undecimo quoque mense partum edi posse: idque ipsum ejus rei decretum nos legimus. in eo decreto Hadrianus id statuere se dicit requisitis veterum philosophorum & medicorum sententiis. Hodie quoque in satyra M. Varronis quæ inscribitur, *testamentum*, legimus verba hæc: *Si quis mihi filius unus*

pluresve in decem mensibus gignuntur: ei si erunt ὄνοι λύραι, exheredes sunto: quod si quis undecimo mense, κατ' Αἰγυπτίους, natus est; Accio idem quod Titio jus esto apud me. Per hoc vetus proverbium Varro significat, sicuti vulgo dici solitum erat de rebus inter se nihil distantibus, *idem Accii quod Titii*: ita pari eodemque jure esse in decem mensibus natos & in undecim. quod si ita; neque ultra decimum mensem fetura mulierum protolli potest: quæri oportet, cur Homerus scripserit Neptunum dixisse puellæ à se recens compressæ:

Χαῖρε γύναι φιλότητι, περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ
Τέξεις ἀγλαὰ τέκνα· ἐπεὶ οὐκ ἀτιτάλλιοι ὦυαὶ
Ἀθανάτου περ.

Id quum ergo ad compluris grammaticos attulissem, partim eorum disputabant Homeri quoque ætate, sicuti Romuli, annum fuisse non duodecim mensium, sed decem. alii convenisse Neptuno majestatique ejus dicebant, ut longiore tempore fetus ex eo grandesceret. alii alia quædam nugalia. sed Favorinus mihi ait περιπλομένου ἐνιαυτοῦ non confecto esse anno, sed affecto. in qua re usus est verbo non vulgariæ significationis. *affecta* enim, sicuti M. Cicero & veterum elegantissimi locuti sunt, ea propriè dicebantur, quæ non ad finem ipsum, sed proximè finem progressa deductave erant. hoc verbum ad hanc sententiam in Ciceronis oratione fuit, quam dixit de provinciis consularibus. Hippocrates autem in eo libro de quo suprà scripsi, quum & numerum dierum, quibus conceptum in utero coagulum conformatur, & tempus ipsius partionis nono aut decimo mense definisset, neque id tamen semper eadem esse fini dixisset, sed aliàs ocius fieri alias serius; hisce ad postremum verbis usus est. γίνεται δὲ ἐν τέτοισι καὶ πλείω καὶ ἐλάσσω καὶ ὅλως μὴ μέσος καὶ ἕπομβρος ἢ καὶ πλείω πλειόνων, καὶ ἐλάσσω ἐλασσόνων. quibus verbis significat quod aliquando ociùs fieret, non multo tamen fieri

fieri ociùs ; neque, quod serius, multo serius. Memini ego Romæ accuratè hoc atque solicitè quæsitum, negotio non rei tunc parvæ postulante, an octavo mense infans ex utero vivus editus & statim mortuus jus trium liberorum supplevisset ; quum abortio quibusdam, non partus, videtur mensis octavi intempestivitas. Sed quoniam de Homerico annuo partu ac de undecimo mense diximus quæ cognoveramus ; visum est non prætereundum quod in Plinii Secundi libro septimo naturalis historiæ legimus. id autem quia extra fidem esse videri potest, verba ipsius Plinii posuimus : *Massurius auctor est, L. Papirium prætorem, secundo hærede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, quum mater partum se tredecim mensibus tulisse diceret, quoniam nullum certum tempus pariendi statum ei videretur.* in eodem libro Plinii Secundi verba hæc scripta sunt : *Oscitatio in nixu lethalis est, sicut sternuisse a cœtu abortivum.*

CAP. XVII.

Id quoque esse a gravissimis viris memoriæ mandatum, quod tres libros Platonis Philolai Pythagorici, Aristoteles pauculos Speusippi philosophi, mercati sunt precibus fidem non capientibus.

MEmoriæ mandatum est Platonem philosophum tenui admodum pecunia familiari fuisse ; atque eum tamen tris Philolai Pythagorici libros decem millibus denarium mercatum. id ei precium donasse quidam scripserunt amicum ejus Dionem Syracusanum. Aristotelem quoque traditum libros pauculos Speusippi philosophi, post mortem ejus, emisse talentis Atticis tribus. ea summa fit numi nostri HS. duo & septuaginta. Timon amarulentus librum maledicentissimum conscripsit, qui σίλλος inscribitur, in eo libro Platonem Philosophum, quem diximus tenui admodum pecunia familiari fuisse, con-

rumeliosè appellat, quòd impenso precio librum Pythagoricæ disciplinæ emisset, exque eo Timæum nobilem illum dialogum concinnasset. Versus super ea re Timonis hi sunt:

Καὶ σὺ Πλάτων. καὶ γάρ σε μαθητεύω ὁ πόθος ἔχει.
Πολλῶν σ' ἀργυρίων ὀλίγου ἥλαξας βίβλον.
Οὕνεκ' ἀπαχθόμενος γεύσειν ἐδιδάχθης.

CAP. XVIII.

Quid sint pedarii senatores, *& quam ob causam ita appellati: quamque habeant originem verba hæc ex edicto tralatitio consulum:* SENATORES. QUIBUS. Q. IN. SENATU. SENTENTIAM. DICERE. LICET.

NOn pauci sunt qui opinantur *pedarios senatores* appellatos, qui sententiam in senatu non verbis dicerent, sed in alienam sententiam pedibus irent. quid igitur; quum senatusconsultum per discessionem fiebat, nonne universi senatores sententiam pedibus ferebant? atque hæc etiam vocabuli ejus ratio dicitur, quam Gabius Bassus in commentariis suis scriptam reliquit. senatores enim dicit in veterum ætate, qui curulem magistratum gessissent, curru solitos honoris gratia in curiam vehi, in quo curru sella esset, supra quam considerent; quæ ab eam causam *curulis* appellaretur: sed eos senatores, qui magistratum curulem nondum ceperant, pedibus itavisse in curiam: propterea senatores nondum majoribus honoribus functos *pedarios* nominatos. Marcus autem Varro in satyra Menippea, quæ Ἀπροκύων inscripta est, equites quosdam dicit pedarios appellatos: videturque eos significare, qui nondum à censoribus in senatum lecti erant, senatores quidem non erant; sed quia honoribus populi usi quidem erant, in senatum veniebant & sententiæ jus habebant. nam & curulibus magistratibus functi, qui nondum

dum à censoribus in senatum lecti erant, senatores non erant: & quia in postremis scripti erant, non rogabantur sententias, sed, quas principes dixerant, in eas discedebant. Hoc significabat edictum, quo nunc quoque consules quum senatores in curiam vocant, servandæ consuetudinis causa tralatitio utuntur. Verba edicti hæc sunt: SENATORES. QUIBUS. Q. IN. SENATU. SENTENTIAM. DICERE. LICET. versum quoque Laberii, in quo id vocabulum positum est, notari jussimus, quem legimus in mimo qui, *Scriptura*, inscriptus est:

Caput sine lingua pedaria sententia est. Hoc vocabulum à plerisque barbarè dici animadvertimus. nam pro, *pedarius*, *pedaneos* appellant.

CAP. XIX.

Quâ ratione Gabius Bassus scripserit, parcum hominem *appellatum*, & *quam ejus vocabuli causam putarit*: & *contra*, *quem in modum*, *quibusque verbis Favorinus hanc traditionem ejus eluserit.*

APud cœnam Favorini philosophi quum discubitum fuerat, cœpitusque erat apponi cibus: servus assistens mensæ ejus legere inceptabat, aut Græcarum quid litterarum aut nostratium: velut eodie, quo affui ego, legebatur Gabii Bassi eruditi viri liber de origine verborum & vocabulorum. in quo ita scriptum fuit: *Parcus compositio vocabulo dictus est, quasi par arcæ: quoniam sicut in arca omnia reconduntur, ejusque custodia servantur & continentur; ita homo tenax parvoque contentus omnia custodita & recondita habet sicuti arca. quam ob causam parcus, quasi par arcæ nominatus est*; tum Favorinus ubi hæc audivit, Superstitiosè, inquit, & nimis molestè atque odiosè confabricatus commolitusque magis est originem vocabuli Gabius iste Bassus quam enarravit, nam, si licet res dicere commentitias, cur

non probabilius videatur ut accipiamus *parcum* ob eam causam dictum, quòd pecuniam consumi atque impendi arceat & prohibeat, quasi, *pecuniarcus*. Quin potius, quod simplicius, inquit, veriusque est id dicimus? *Parcus* enim neque ab arca, neque ab arcendo, sed ab eo quod est *parum*, & *parvum*, denominatus est.

LIBER QUARTUS.

CAPUT I.

Sermo quidam Favorini philosophi cum grammatica jactantiore factus in Socraticum modum: atque ibi in sermone dictum quibus verbis penus *a Q. Scævola definita sit.*

IN vestibulo ædium Palatinarum omnis fere ordinum multitudo opperientes salutationem Cæsaris constiterant. atque ibi, in circulo doctorum hominum, Favorino philosopho præsente, ostentabat quispiam grammaticæ rei doctor scholica quædam nugalia, de generibus & casibus vocabulorum differens, cum arduis supercilliis vocisque & vultus gravitate composita, tanquam interpres & arbiter Sibyllæ oraculorum: tum adspiciens ad Favorinum, quamquam ei etiam nondum satis notus esset. *Penus quoque*, inquit, *variis generibus dictum & varie declinatum est. nam & hoc penus & hæc penus, & hujus peni & penoris & penoris & penoris veteres dictaverunt. mundum quoque muliebrem Lucilius in Satyrarum sextodecimo non virili genere, ut ceteri, sed neutro appellavit his versibus:*

Legavit quidam uxori mundum omne penumque.

Quid mundum; quid non? nam quis dijudicet istuc?

atque

atque omnium horum & testimoniis & exemplis constrepebat. quumque nimis odiosè sibi placeret, interceſſit placidè Favorinus, & ', jam bone, inquit, magiſter, quicquid eſt nomen tibi, abundè multa docuiſti, quæ quidem ignorabamus, & ſcire haud ſanè poſtulabamus. quid enim refert mea, ejuſque quicum loquor, quo genere *penum* dicam aut in quas extremas litteras declinem, ſi nemo id non nimis barbarè fecerit? ſed hoc planè indigeo addiſcere, quid ſit *penus*, & quo ſenſu id vocabulum dicatur, ne rem cotidiani uſus, tamquam qui in venalibus Latinè loqui tentant, alia, quàm oportet, voce appellem. Quæris, inquit, rem minimè obſcuram. quis adeò ignorat *pinum* eſſe vinum & triticum & oleum & lentem & fabam atque hujuſcemodi cætera? Et jamne, inquit Favorinus, milium & panicum & glans & ordeum *penus* eſt? ſunt enim propemodum hæc quoque ejuſmodi. cùmque ille reticens hæreret: Nolo, inquit, hoc jam labores an iſta, quæ dixi *penus* appellentur. ſed poteſne mihi, non ſpeciem aliquam de penu dicere, ſed definire genere propoſito & differentiis appoſitis quid ſit *penus*? Quæ genera & quas differentias dicas, non hercle, inquit, intelligo. Rem, inquit, Favorinus, planè dictam poſtulas, quod eſt difficillimum, dici planius. nam hoc quidem pervulgatum eſt, definitionem ex genere & differentia conſiſtere. ſed ſi item mihi præmandere, quod ajunt, poſtulas; faciam ſanè id quoque honoris tui habendi gratia. atque deinde ita exorſus eſt: Si inquit, ego te nunc rogem uti mihi dicas & quaſi circumſcribas verbis, quid *homo* ſit; non, opinor, reſpondeas hominem eſſe te atque me. hoc enim, quis homo ſit, oſtendere eſt; non, quid homo ſit, dicere. ſed ſi, inquam, peterem ut ipſum illud, quod homo eſt, definires, tum profectò mihi diceres, hominem eſſe mortale animal rationis & ſcientiæ capiens; vel quo alio modo

diceres, ut eum à cæteris animalibus omnibus separarent. proinde igitur nunc te rogo, ut, quid sit *penus*, dicas, non ut aliquid ex *penu* nomines. Tum ille ostentator voce jam molli atque demissa, Philosophias, inquit, ego non didici nec discere appetivi; &, si ignoro an ordeum ex *penu* sit, aut quibus verbis *penus* definiatur, non ea re litteras quoque alias nescio. Scire, inquit ridens jam Favorinus, quid *penus* sit, non ex nostra magis est philosophia quàm grammatica tua. meministi enim credo quæri solitum quid Virgilius dixerit, *penum instruere* vel *longam* vel *longo ordine*. utrumque enim profecto scis legi solitum, sed, ut faciam æquiore animo ut sis; ne illi quidem veteris juris magistri, qui Sapientes appellati sunt, definisse satis rectè existimantur quid sit *penus*. nam Q. Scævolam, ad demonstrandum *penum*, his verbis usum audio: *Penus est*, inquit, *quot esculentum aut poculentum est. quod enim ipsius patris familias, liberorum patris familias ejusque familiæ, quæ circum eum aut liberos ejus est & opus eorum facit, causa paratum est, ut Mucius ait, penus videri debet. nam quæ ad edendum bibendumque in dies singulos prandij aut cœnæ causa parantur, penus non sunt: sed ea potius, quæ hujusce generis longæ usionis gratia contrahuntur & recunduntur, ex eo quòd non in promtu sint, sed intus & penitus habeantur, penus dicta sunt.* hæc ego, inquit, quum philosophiæ me dedissem, non insuper tamen habui discere: quoniam civibus Romanis Latinè loquentibus rem non suo vocabulo demonstrare non minus turpe esset, quàm hominem non suo nomine appellare. Sic Favorinus sermones in genus communes à rebus parvis & frigidis abducebat ad ea, quæ esset magis utile audire ac discere, non allata extrinsecus, non per ostentationem, sed indidem nata acceptaque. Præterea de penu adscribendum hoc etiam putavi, Servium Sulpicium in reprehensis Scævolæ capiti-

pitibus scripsisse, Seio Ælio placuisse non quæ esui tantùm & potui forent, sed tus quoque & cereos in *penu* esse, quodque esset ejus ferme rei causa comparatum. Massurius autem Sabinus, in libro juris civilis secundo, etiam quod jumentorum causa apparatum esset, quibus dominus uteretur, *penori* attributum dicit. Ligna quoque & virgas & carbones, quibus conficeretur *penus*, quibusdam ait videri esse in *penu*. ex his autem, quæ promercalia & usuaria in locis isdem essent, ea sola esse *penoris* putat, quæ sint usui annuo.

CAP. II.

Quid differat morbus & vitium, & quam vim habeant vocabula ista in edicto ædilium; & an eunuchus & steriles mulieres redhiberi possint, diversæque super ea re sententiæ.

IN edicto ædilium curulium, qua parte de mancipiis vendundis cautum est, scriptum sic fuit: TITULUS. SERVORUM. SINGULORUM. UTEI. SCRIPTUS. SIT. CORRATO. ITA. UTEI. INTELLEGI. RECTE. POSSIT. QUID. MORBI. VITII. VE. QUOI. Q. SIT. QUIS. FUGITIVUS. ERRO. VE. SIT. NOXA. VE. SOLUTUS. NON. SIT. propterea quæsierunt jureconsulti veteres, quod *mancipium morbosum* quodve *vitiosum* rectè diceretur; quantumque *morbus* à *vitio* differret. Cæcilius Sabinus, in libro quem de edicto ædilium Curulium composuit, Labeonem refert, quid esset *morbus*, hisce verbis definisse: *Morbus est habitus cujusque corporis contra naturam; qui usum ejus facit deteriorem*, sed *morbum* alias in toto corpore accidere dicit alias in parte corporis. totius corporis *morbum* esse, veluti phthisis aut febris; partis autem, veluti cæcitas aut pedis debilitas. *Balbus autem*, inquit, *& atypus vitiosi*

magis quàm morbosi sunt : ut equus mordax calcitro, vitiosus non morbosus est. sed cui morbus est, id etiam vitiosum est. neque id tamen contra sit. potest enim, qui vitiosus est, non morbosus esse. quamobrem, quum de homine morboso ageretur, nequaquam, inquit, *ita diceretur* : QUANTI. OB. ID. VITIUM. MINORIS. ERIT. De eunucho quidem quæsitum est, an contra edictum ædilium videretur venundatus, si ignoraffet emtor eum eunuchum esse. Labeonem respondisse ajunt, redhiberi posse quasi morbosum : sues autem feminas, si steriles essent, & venum issent, ex edicto ædilium posse agi Labeonem scripsisse. de sterili autem muliere, si nativa sterilitate sit, Trebatium contra Labeonem respondisse dicunt. nam quum redhiberi eam Labeo, quasi minus sanam, putasset necesse: *non oportere* ajunt Trebatium ei edicto apposuisse, *si ea mulier a principio genitali sterilitate esset.* at si valetudo ejus offendisset, exque ea vitium factum esset, ut concipere fetus non posset; tum fanum non videre, & esse in causa redhibitionis. de myope quoque, qui *luscitiosus* Latinè appellatur, & τῷ νυκτὸς dissensum est. alii enim redhiberi omnimodis debere, alii contra, nisi id vitium morbo contractum esset eum verò, cui dens deesset, Servius redhiberi posse respondit: Labeo in causa esse redhibendi negavit. *nam & magna*, inquit, *pars dente aliquo carent : neque eo magis plerique homines morbosi sunt. & absurdum admodum est dicere, non sanos nasci homines ; quoniam cum infantibus non simul dentes gignuntur.* Non prætereundem est, id quoque in libris veterum jurisperitorum scriptum esse *morbum* & *vitium* distare : quòd *vitium* perpetuum, *morbus*, cum accessu discessuque sit. sed hoc si ita est : neque cæcus neque eunuchus morbosus est, contra Labeonis, quam suprà dixi, sententiam, verba Massurii Sabini apposui ex libro juris civilis secundo : *Furiosus mutusve, cuive quod membrum la-*

lacerum læsumque est, aut obest quominus ipse aptus sit, morbosi sunt. qui non longè videt, tam sanus est, quam qui tardius currit.

CAP. III.

Quòd nullæ fuerint rei uxoriæ actiones in urbe Roma ante Carvilianum divortium: atque inibi quid sit propriè pellex: quæque ejus vocabuli ratio sit.

MEmoriæ traditum est, quingentis ferè annis post Romam conditam, nullas rei uxoriæ neque actiones neque cautiones in urbe Romana aut in Latio fuisse: quia profectò nihil desiderabantur, nullis etiam tunc matrimoniis divertentibus. Servius quoque Sulpicius in libro, quem composuit de dotibus, tum primùm cautiones rei uxoriæ necessarias esse visas scripsit, quum Sp. Carvilius, cui Ruga cognomentum fuit, vir nobilis divortium cum uxore fecit; quia liberi ex ea, corporis vitio, non gignerentur, anno urbis conditæ DXXIII. M. Attilio P. Valerio COSS. atque is Carvilius traditur uxorem, quam dimisit, egregiè dilexisse, carissimamque morum ejus gratia habuisse; sed jurisjurandi religionem animo atque amori prævertisse; quòd jurare à censoribus coactus erat uxorem se liberûm quærendorum gratia habiturum. *Pellicem* autem appellatam, probrosamque habitam eam, quæ juncta consuetaque esset cum eo, in cujus manu mancipioque alia matrimonii causa foret, hac antiquissima lege ostenditur, quam Numæ regis fuisse accepimus: PELLEX. ASAM. JUNONIS. NE. TAGITO. SI. TAGET. JUNONI. CRINIBOUS. DEMISSIS. ARNUM. FEMINAM. CAIDITO. pellex autem quasi πάλλαξ, id est, quasi παλλακὶς: ut pleraque alia, ita hoc quoque vocabulum de Græco flexum est.

CAP.

CAP. IV.

Quid Servius Sulpicius in libro, qui est de dotibus, scripserit de jure atque more veterum sponsaliorum.

SPonsalia in ea parte Italiæ, quæ *Latium* appellatur, hoc more atque jure solita fieri scripsit Servius Sulpicius in libro, quem scripsit de dotibus: *Qui uxorem*, inquit, *ducturus erat, ab eo, unde ducenda erat, stipulabatur eam in matrimonium ductum iri. qui daturus erat, itidem spondebat daturum. is contractus stipulationem sponsionumque dicebatur sponsalia. tum, quæ promissa erat, sponsa appellabatur; qui sponderat ducturum, sponsus. sed si post eas stipulationes uxor non dabatur, aut non ducebatur; qui stipulabatur ex sponsu agebat. judices cognoscebant. judex, quamobrem data acceptave non esset uxor, quærebat. si nihil justæ causæ videbatur; litem pecunia æstimabat: quantique interfuerat eam uxorem accipi aut dari, eum, qui spoponderat aut qui stipulatus erat, condemnabat.* hoc jus sponsaliorum observatum dicit Servius ad id tempus, quo civitas universo Latio, lege Julia, data est. hæc eadem Neratius scripsit, in libro, quem de nuptiis composuit.

CAP. V.

Historia narrata de perfidia haruspicum Etruscorum: quodque ob eam rem versus hic à pueris Romæ urbe tota cantatus est; Malum consilium consultori pessimum est.

STatua Romæ in comitio posita Horatii Coclitis fortissimi viri de cœlo tacta est. ob id fulgur piaculis luendum, haruspices ex Etruria acciti, inimico atque hostili in populum Romanum animo, instituerant eam rem contrariis religionibus procurare. atque illam statuam suaserunt inferiorem locum perperàm

peràm transponi, quem sol oppositu circum undique aliarum ædium nunquam illustraret. quod quum ita fieri persuasissent, delati ad populum proditique sunt; &, quum de perfidia confessi essent: decati sunt: constititque eam statuam, proinde ut veræ rationes pòst compertæ monebant, in locum editum subducendam, atque ita in area Volcani sublimiori loco statuendam: eaque res benè & prosperè reipubl. cessit. tunc igitur, quòd in Etruscos haruspices malè consulentes animadversum vindicatumque fuerat, versus hic scitè factus cantatusque esse à pueris urbe tota fertur,

Malum consilium consultori pessimum est.

Ea historia de haruspicibus ac de versu isto senario scripta est in Annalibus Maximis libro undecimo, & in Verrii Flacci libro primo rerum memoria dignarum. videtur autem hic versus de Græco illo Hesiodi versu expressus:

Ἡ δ' ἀγαθὴ βουλὴ τοῦ βελτίονος ἀγαθή ἐστιν.

CAP. VI.

Verba veteris S. C. in quo decretum est hostiis majoribus expiandum, quòd in sacrario hastæ Martiæ movissent: atque inibi enarratum quid sint hostiæ succidaneæ: *quid item* tempora præcidanea: *quòdque Capito Ateius* ferias *quasdam* præcidaneas *appellavit.*

UT *terram movisse* nunciari solet; eaque res procuratur: ita in veteribus memoriis scriptum legimus, nunciatum esse senatui, in sacrario, in regia, hastas Martias movisse. ejus rei causa senatusconsultum factum est M. Antonio A. Postumio coss. ejusque exemplum hoc est: QUOD. C. JULIUS. L. F. PONTIFEX. NUNCIAVIT. IN. SACRARIO. IN. REGIA. HASTAS. MARTIAS. MOVISSE. DE. EA. RE. ISTA. CENSUERUNT.

RUNT. UTI. M. ANTONIUS. CONSUL° HOSTIIS. MAJORIBUS. JOVI. ET. MARTI. ET. CÆTERIS. DIS. QUIBUS. VIDERETUR. PLACANDIS. UTI. PROCURASSET. SATIS. HABENDUM. CENSUERUNT. SI. QUID. SUCCIDANEIS. OPUS. ESSET. ROBIGUS. ACCEDERET.

Quòd *succidaneas hostias* senatus appellavit, quæri solet quid verbum id significet. In Plauti quoque comœdia, quæ Epidicus inscripta est, super eodem ipso verbo requiri audio in his versibus:

Men' piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam,
Ut meum tergum stultitiæ tuæ subdas succidaneam?

Succidaneæ autem *hostiæ*, dicuntur, *e*, littera per morem compositi vocabuli in, *i*, litteram commutata. nam quasi *succædaneæ* appellatæ: quoniam, si primis hostiis litatum non erat, aliæ post easdem ductæ hostiæ cædebantur. quæ, quasi prioribus jam cæsis, luendi piaculi gratia, subdebantur & succidebantur: ob id *succidaneæ* nominatæ, litteræ, *i*, scilicet tractim pronunciata. audio enim quasdam eam litteram in hac voce barbare corripere. Eadem autem ratione verbi *præcidaneæ* quoque hostiæ dicuntur, quæ ante sacrificia sollemnia pridie cæduntur. *porca* etiam *præcidanea* appellata, quam piaculi gratia, ante fruges novas captas immolari Cereri mos fuit, siqui familiam funestam aut non purgaverant, aut aliter eam rem, quàm oportuerat, procuraverant. sed porcam & hostias quasdam præcidaneas, sicuti dixi, appellari, volgo notum est. *ferias præcidaneas* dici, id, opinor, à vulgo remotum est: propterea verba Ateii Capitonis ex quinto librorum, quos de pontificio jure composuit, scripsi. *Tib. Coruncanio pontifici maximo feriæ præcidaneæ in atrum diem inauguratæ sunt. collegium decrevit non habendum religioni, quin eo die feriæ præcidaneæ essent.*

CAP.

CAP. VII.

De epistola Valerii Probi grammatici ad Marcellum scripta super accentu nominum quorumdam Pœnicorum.

VAlerius Probus grammaticus inter suam ætatem præstanti scientia fuit. is *Hannibalem* & *Hasdrubalem* & *Hamilcarem* ita pronunciabat, ut penultimam circumflecteret: ut testis est epistola ejus scripta ad Marcellum; in qua Plautum & Ennium multosque alios veteres eo modo pronunciasse affirmat. solius tamen Ennii versum unum ponit, ex libro, qui *Scipio* inscribitur. eum versum quadrato numero factum subjecimus: in quo, nisi tertia syllaba de Hannibalis nomine circumflexa ponatur, numerus claudus est. versus Ennii, quem dixit, ita est:

Qui propter Hannibalis copias considerant.

CAP. VIII.

Quid C. Fabricius de Cornelio Rufino homine avaro dixerit: quem quum odisset inimicusque esset, designandum tamen consulem curavit.

FAbricius Luscinus magna gloria vir magnisque rebus gestis fuit. P. Cornelius Rufinus manu quidem strenuus & bellator bonus, militarique disciplina peritus admodum fuit: sed furax homo & avaritia acri erat. hunc Fabricius non probabat, neque amico utebatur: odiosque eum morum causa fuit. Sed quum in temporibus reipubl. difficillimis consules creandi forent; & is Rufinus peteret consulatum; competitoresque ejus essent imbelles quidam & futiles: & summa ope adnisus est Fabricius, uti Rufino consulatus deferretur. eam rem plerisque ammirantibus, quòd hominem avarum, cui esset inimi-

inimicissimus, creari consulem peteret, quem hostiliter oderat: Fabricius inquit, *Nihil est quod mireamini; si malui compilari quam venire.* Hunc Rufinum postea bis consulatu & dictatura functum censor Fabricius senatu movit, ob luxuriæ notam; quòd decem pondo libras argenti facti haberet. id autem, quod supra scripsi, Fabricium de Cornelio Rufino ita, ut in pleraque historia est, dixisse, M. Cicero non aliis à Fabricio, sed ipsi Rufino gratias agenti, quòd ejus gratias dedignatus consul esset, dictū esse refert in libro se cundo de Oratore. Verba Ciceronis hæc sunt: *Arguta etiam significatio est, quum parva re & sæpe verbo res obscura & latens illustratur: ut quum C. Fabricio P. Cornelius homo, ut existimatur, avarus & furax, sed egregiè fortis & bonus imperator gratias ageret, quod se homo inimicus consulem fecisset, bello præsertim magno & gravi: Nihil est quo mihi gratias agas,* inquit, *si malui compilari quam venire.*

Cap. IX.

Quid significet proprie, religiosus, *& in quæ diverticula significatio vocabuli istius flexa sit, & verba Nigidii Figuli ex commentariis ejus super ea re sumta.*

Nigidius Figulus, homo, ut ego arbitror, juxta M. Varronem doctissimus, in undecimo commentariorum grammaticorum refert versum ex antiquo carmine memoria Hercle dignum,

Religentem esse oportet; religiosum nefas.

Cujus autem id carmen sit, non scribit. atque in eodem loco Nigidius, *Hoc*, inquit *inclinamentum semper hujuscemodi verborum, ut, vinosus, mulierosus, religiosus, nummosus, signat copiam quamdam immodicam rei, super qua dicitur. quocirca religiosus is appellabatur, qui nimia & superstitiosa religione se-

seſe alligaverat, eâque res vitio assignabatur. Sed præter iſta, quæ Nigidius dicit, alio quodam diverticulo ſignificationis *religiosus* pro caſto atque obſervanti cohibentique ſeſe certis legibus finibuſque dicicœptus. ſimili autem modo illa quoque vocabula, ab eadem profecta origine, diverſum ſignificare videntur, *religiosi dies*, & *religiosa delubra*. *religiosi* enim *dies* dicuntur triſti omine infames impeditique: in quibus & res divinas facere & rem quampiam novam exordiri temperandum eſt, quos multitudo imperitorum pravè & perperam *nefaſtos* appellant. itaque M. Cicero in libro epiſtolarum nono ad Atticum, *Majores*, inquit *noſtri funeſtiorem diem eſſe voluerunt Alienſis pugnæ, quàm urbis captæ; quòd hoc malum ex illo. itaque alter religioſus etiamnunc dies, alter in vulgus ignotus.* idem tamen. M. Tullius. in oratione de accuſatore conſtituendo, *religiosa delubra* dicit, non ominoſa nec triſtia, ſed majeſtatis venerationiſque pena. Maſſurius autem Sabinus, in commentariis quos de indigenis compoſuit, *Religioſum*, inquit, *eſt quod propter ſanctitatem aliquam remotum ac ſepoſitum à nobis eſt. verbum à veluquendo dictum, tamquam cærimoniæ à carendo.* Secundùm hanc Sabini interpretationem templa quidem ac delubra, quia horum cumulus in vituperationem non cadit, ut illorum, quorum laus immodeſta eſt, *religioſa* ſunt, quæ non vulgo ac temere, ſed cum caſtitate cærimoniaque adeunda & reverenda & reformidanda ſunt magis quàm invulganda. ſed dies *religioſi* dicti, quos ex contraria cauſa, propter ominis diritatem, relinquimus. iccirco ait Terentius in Heautontimorumeno:

Tum, quot dem ei, rectè eſt. nam, nihil iſſe mihi, religio eſt dicere.

Quòd ſi, ut ait Nigidius, omnia iſtiuſmodi inclinamenta nimium ac præter modum ſignificant, & iccirco in culpas cadunt, ut, *vinoſus, mulieroſus, verboſus*

bosus, morosus, famosus : cur *ingeniosus*, *formosus* & *officiosus* & *speciosus*, quæ pariter ab ingenio & forma & officio inclinata sunt; cur etiam *disciplinosus*, *consiliosus*, *victoriosus*, quæ M. Cato ita effiguravit; cur item *facundiosa*, quod Sempronius Asellio tertiodecimo rerum gestarum ita scripsit, *Facta sua spectari oportere; dicta non, si minus facundiosa essent*: cur, inquam, ista omnia nunquam in culpam, sed in laudem dicuntur; quamquam hæc quoque incrementum sui nimium demonstrent? an propterea, quia illis quidem, quæ suprà posuit, adhibendus est modus quidam necessarius? nam & *gratia*, si nimia quidem atque immodica, & *mores*, si multi atque varii, & *verba*, si perpetua atque infrunita & obtundentia, & *fama*, si magna & inquieta & invidiosa sit, neque laudabilia neque utilia sunt. *ingenium* autem & *officium* & *forma* & *disciplina* & *consilium* & *victoria* & *facundia*, sicut ipse virtutum amplitudines, nullis finibus cohibentur, sed quanto majora auctoriaque sint, etiam tanto laudatiora sunt.

CAP. X.

Quid observatum de ordine rogandarum sententiarum in senatu jurgiorumque in senatu C. Cæsaris Consulis & M. Catonis diem dicendo eximentis.

ANte legem, quæ nunc de senatu habendo observatur, ordo rogandi sententias varius fuit. aliàs primus rogabatur, quia à censoribus princeps in senatum lectus fuerat; aliàs qui designati consules erant. quidam è consulibus studio aut necessitudine aliqua adducti, quem iis visum erat, honoris gratia, extra ordinem sententiam primum rogabant. observatum tamen est quum extra ordinem fieret, ne quis quemquam, ex alio quàm ex consulari loco, sententiam primum rogaret. C. Cæsar in consulatu, quem cum M. Bibulo gessit, quatuor solos extra ordi-

ordinem rogasse sententiam dicitur, ex ijs quatuor principem rogabat M. Crassum. sed, postquam filiam Cn. Pompejo desponderat, primum cœperat Pompejum rogare. ejus rei rationem reddidisse eum senatui Tiro Tullius M. Ciceronis libertus refert: itaque se ex patrono suo audisse scribit. id ipsum Capito Atejus in libro, quem de officio senatorio composuit, scriptum reliquit. in eodem libro Capitonis id quoque scriptum est. *Cajus*, inquit, *Cæsar consul M. Catonem sententiam rogavit. Cato rem quam consulebatur, quoniam non è rep. videbatur, perfici nolebat. ejus rei gratia ducendæ, longa oratione utebatur; eximebatque dicendo diem. erat enim jus senatori, ut, sententiam rogatus, diceret antè quicquid vellet alii rei & quoad vellet. Cæsar consul viatorem vocavit; eumque, quum finem non faceret, prehendi loquentem & in carcerem duci jussit. senatus consurrexit: prosequebatur Catonem in carcerem. hac, inquit, invidia facta Cæsar destitit, & mitti Catonem jussit.*

CAP. XI.

Quæ qualiaque sint, quæ Aristoxenus, quasi magis comperta, de Pythagoræ memoriæ commendavit, & quæ item Plutarchus eumdem in modum de eodem Pythagora scripsit.

OPinio vetus falsa occupavit & convaluit, Pythagoram philosophum non esitavisse ex animalibus; item abstinuisse fabulo, quem κύαμον Græci appellant. ex hac opinione Callimachus poëta scripsit:

Καὶ κυάμων ὅτο χεῖρας ἔχεν ἀνιόντων ἐδεδώς
Κἀγὼ πυθαγόρης ὡς ἐκέλευε λέγω.

Ex eadem item opinione M. Cicero in libro de divinatione primo, hæc verba posuit; *Jubet igitur Plato sic cæli somnum proficisci corporibus affectis, ut nihil sit quod errorem animis perturbationemque asse-*

rat, ex quo etiam Pythagoreis interdictum putatur, ne faba vescerentur; quod habet inflationem magnam is cibus tranquillitatem mentis quærentibus contrariam. hæc quidem M. Cicero. sed Aristoxenus musicus vir litterarum veterum diligentissimus, Aristotelis philosophi auditor, in libro, quem de Pythagora reliquit, nullo sæpius legumento Pythagoram dicit usum quàm fabis. quoniam is cibus & subduceret sensim alvum & lævigaret; verba ista Aristoxeni subscripsi: Πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσπρίων μάλιστα τὸν κύαμον ἐδοκίμασε λίαν πνευματικόν τε ὀφεῖναι, καὶ διαφορητικόν. διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ. porculis quoque minusculis & hœdis tenerioribus victitasse idem Aristoxenus refert. quam rem videtur cognovisse ex Xenophilo Pythagorico familiari suo, & ex quibusdam aliis natu majoribus, qui ab ætate Pythagoræ haud multum aberant. ac de animalibus Alexis etiam poeta in comœdia, quæ Pythagoræ vita inscribitur, docet. videtur autem de κυάμου non esitato causam erroris fuisse, quia in Empedocli carmine, qui disciplinas Pythagoræ secutus est, versus hic invenitur:

Δειλοὶ, παῦ' δειλοὶ, κυάμων ἄπο χεῖρας ἐέσθαι.

opinati enim sunt plerique κύαμον legumentum vulgo dici. sed qui diligentius anquisitiusque carmina Empedocli arbitrati sunt, κυάμους hoc in loco testiculos significare dicunt; eosque, more Pythagoræ operte atque symbolicè κυάμους appellatos, quia sint εἰς τὸ κυεῖν δεινοὶ καὶ ἀπὸ τοῦ κυεῖν; & genituræ humanæ vim præbeant, iccircoque in Empedocli versu isto non à fabulo edendo, sed à rei veneræ profluvio voluisse homines deducere. Plutarchus quoque homo in disciplinis gravi auctoritate in primo librorum quos de Homero composuit Aristotelem philosophum scripsit eadem ipsa de Pythagoricis scripsisse; quòd non abstinuerunt edundis animalibus, nisi pauca carne quadam. verba ipsa Plutarchi,

quo-

quoniam res inopinata est, subscripsi: Ἀριστοτέλης δὲ μήτρας, καὶ καρδίας, καὶ ἀκαλύφης, καὶ τριγλῶν ἄλλων ἀπέχεσθαι φησι τοὺς Πυθαγορικούς. χοίρου δὲ τοῖς ἄλλοις. Ἀκαλύφη autem est animal marinum, quod urtica appellatur. sed & piscibus nonnullis abstinere Pythagoricos Plutarchus in Symposiacis dicit: Pythagoram verò ipsum sicuti celebre est Euphorbum primo se fuisse dictitasse; ita hæc remotiora sunt his, quæ Blearchus & Dicæarchus memoriæ tradiderunt, fuisse eum postea Pyrandrum, deinde Callicleam, deinde feminam pulchra facie meretricem, cui nomen fuerat Alce.

CAP. XII.

Notæ & animadversiones censoriæ in veteribus monumentis repertæ memoria dignæ.

SI quis agrum suum passus fuerat sordescere, eumque indiligenter curabat, ac neque araverat: neque purgaverat; sive quis arborem suam vineamque habuerat derelictui: non id sine pœna fuit: sed erat opus censorium: censoresque ærarium faciebant. item si quis eques Romanus equum habere gracilentum aut parum nitidum visus erat, *impolitiæ* notabatur. id verbum significat quasi si tu dicas, *incuriæ*: cujus rei utriusque auctoritates sunt. & M. Cato id sæpe numero attestatus est.

CAP. XIII.

Quòd inventiones quædam tibiarum certo modo factæ ischiacis mederi possint.

PRoditum hoc plerisque est & memoriæ mandatum; ischiaci quum maxime doleant, tum, si modulis lenibus tibicen incinat, minui dolores. ego nuperrimè in libro Theophrasti scriptum inveni viperarum morsibus tibicinem scitè modulateque adhibitum mederi, refert etiam idem Democriti liber, qui

inscribitur περὶ λοιμῶν ἢ λοιμικῶν κακῶν. in quo docet plurimis hominum morbis medicinam fuisse incentiones tibiarum. tanta prorsus est affinitas corporibus hominum mentibusque; & propterea quoque vitiis aut medelis animorum & corporum.

CAP. XIV.

Narratur historia de Hostilio Mancino ædili & Mamilia meretrice: verbaque decreti tribunorum ad quos à Mamilia provocatum est.

QUum librum nonum Atei Capitonis Conlectaneorum legeremus, qui inscriptus est; *de judiciis publicis:* decretum tribunorum visum est gravitatis antiquæ plenum. propterea id meminimus; idque ob hanc causam & in hanc sententiam scriptum est: A. Hostilius Mancinus ædilis curulis fuit, is Mamiliæ meretrici diem ad populum dixit, quòd de tabulato ejus noctu lapide ictus esset, vulnusque ex lapide ostendebat. Mamilia ad tribunos plebei provocavit. apud eos dixit comissatorem Mancinum ad ædes suas venisse: eum sibi fas recipere non fuisse in æde sua; sed quum vi irrumperet, lapidibus depulsum. tribuni decreverunt; ædilem ex eo loco jure dejectum, quo eum venire cum coronario non decuisset: propterea, ne cum populo ædilis ageret, intercesserunt.

CAP. XV.

Defensa à culpa sententia ex historia Sallustii, quam inimici ejus cum insectatione malignè reprehenderint.

ELegantia orationis Sallustii verborumque facundia & novandi studium cum multa prorsus invidia fuit: multique non mediocri ingenio viri conati sunt reprehendere pleraque & obtrectare. in quibus plura inscitè aut malignè vellicant: nonnulla ra-

tamen videri possunt non indigna reprehensione. quale illud in Catilinæ historia repertum est ; quod habeat eam speciem , quasi parum attentè dictum: verba Sallustii hæc sunt, *Ac mihi quidem , tametsi haudquaquam par gloria sequatur scriptorem & auctorem rerum, tamen inprimis arduum videtur res gestas scribere. primùm , quòd facta dictis exæquanda sunt : deìn, quòd plerique, quæ delicta reprehenderis, malivolentia & invidia dicta putant. ubi de magna virtute atque gloria bonorum memores ; quæ sibi quisque facilia factu putat , æquo animo accipit : supra ; veluti ficta pro falsis ducit.* Proposuit , inquiunt, dicturum causas, quamobrem videatur esse arduum res gestas scribere: atque ibi non primum causam , sed querelas dicit. non enim causa videri debet, cur historiæ opus arduum sit , quid ii, qui legunt , aut inique interpretantur quæ scripta sunt , aut vera esse non credunt. obnoxiam quippe & objectam falsis existimationibus eam rem dicendam magis ajunt quàm arduam. quia , quod arduum est, sui operis difficultate est arduum, non opinionis alienæ erroribus. Hæc illi malivoli reprehensores dicunt, sed, *arduum*, Sallustius non pro difficili tantùm , sed pro eo quoque ponit, quod Græci δυσχερὲς aut χαλεπὸν appellant : quod est tum difficile tum molestum quoque & incommodum & intractabile, quorum verborum significatio à sententia Sallustii suprà scripta non abhorret.

CAP. XVI.

De vocabulis quibusdam a Varrone & Nigidio contra quotidiani sermonis consuetudinem declinatis : atque inibi id genus quædam cum exemplis veterum relata.

M. Varronem & P. Nigidium, viros Romani generis disertissimos , comperimus non aliter

locutos esse & scripsisse, quàm *senatuis*, & *domuis*, & *fluctuis*: qui est patrius casus, ab eo quod est, *senatus*, *domus*, & *fluctus*. hinc *senatui*, *domui*, *fluctui*, cæteraque his consimilia pariter dixisse. Terentii quoque comici versus in libris veteribus itidem scriptus est:

Ejus annuis, opinor, causa, quæ est mortua.

Hanc eorum auctoritatem quidam è veteribus grammaticis ratione etiam firmare voluerunt, quòd omnis dativus singularis littera finitus, *i*, si non similis est genitivi singularis; littera addita genitivum singularem facit. ut, *patri patris*, *duci ducis*, *cædi cædis*. Quum igitur, inquiunt, in casu dandi *huic senatui*, dicamus; genitivus ex singularis *senatuis* est, & non *senatus*. Sed non omnes concedunt in casu dativo *senatui* magis dicendum, quàm *senatu*. sicut Lucilius in eodem casu, *victu*, & *anu*, dicit, non, *victui*, & *anui*; in hisce versibus,

Quod sumtum atque epulas victu præponis honesto.

& alio in loco

Anu noceo, inquit,

Virgilius quoque in casu dandi *aspectu*, dicit, non *aspectui*.

— Teque aspectu ne subtrahe nostro.

& in Georgicis:

Quod nec concubitu indulgent.

Cajus etiam Cæsar gravis auctor linguæ Latinæ in Anticatone, *Unius*, inquit, *arrogantiæ superbiæque*, *dominatuque*. item in Dolabellam actionis III. *ibi ædes quorum in ædibus fanisque posita & honori erant & ornatui*. in libris quoque analogicis omnia istiusmodi sine, *i*, littera dicenda censet.

CAP.

CAP. XVII.

De naturâ quarumdam particularum, quæ præpositæ verbis intendi atque produci barbarè atque inscitè videntur, exemplis rationibusque plusculis disceptatum.

LUcilii ex undecimo versus sunt:

Scipiadæ magno improbus objiciebat Asellus
Lustrum, illo censore, malum infelixque fuisse.

objiciebat, o, littera producta multos legere audio; idque eo facere dicunt, ut ratio numeri salva sit. idem infra:

— & jam
Conjicere in versus dictum præconis volebam
Grani.

in hoc quoque prima verbi præpositio ob eandem causam producitur. item quintodecimo.

Subjicit hanc humilem, & sufferctus posteriorem.

subjicit, u, littera longa legunt; quia primam syllabam brevem esse in versu heroico non convenit. item apud Plautum in Epidico, *con*, syllabam productam pronunciant,

Age nunc jam, orna te Epidice & pallium in collum conjice.

Apud Virgilium quoque *subjicit*, verbum produci à plerisque audio.

— etiam Parnasia laurus
Parva sub ingenti matris se subjicit umbra.

Sed neque, *ob*, neque, *sub*, præpositio producendi habent naturam; neque item, *con*; nisi quum eam litteræ sequuntur, quæ in verbis, *constituit*, &, *confecit*, secundùm eam primæ sunt, vel quum eliditur ex ea, *n*, littera: sicut Sallustius, *Facinoribus*, inquit *coopertus*. in his autem, quæ suprà posui, & metrum esse integrum potest, & præpositiones istæ possunt non barbarè protendi: secunda enim littera in his

verbis per duo *ii*, non per unum scribenda est. nam verbum istud, cui suprà dictæ particulæ præpositæ sunt, non *icio* est sed *iacio*, & præteritum non *icit* facit sed *iecit*. idq; ubi compositum est ex *a* littera, *a* in *i* mutantur; sicuti fit in verbis *insilio* & *incipio*: atque ita vim consonantis capit. & idcirco ea syllaba productius latiusque paulò pronunciata priorem syllabam brevem esse non patitur; sed reddit eam positu longam; propterea que & numerus in versu & ratio in pronunciatu manet. hæc, quæ diximus, eò etiam conducunt, ut, quod apud Virgilium in sexto positum invenimus.

Eripe me his invicte malis, aut tu mihi terram
Inice:

sic esse, *inice*, ut supra dixi, & legendum & scribendum sciamus: nisi quis tam indocilis est, ut, in hoc quoque verbo, *in* præpositionem metri causa protendat: quærimus igitur in *obicibus*, *o*, littera qua ratione intendatur, quum id vocabulum factum sit à verbo, *obicio*; & nequaquam simile sit, quod à verbo *moveo* *motus*, *o*, littera longa dicitur. Equidem memini Sulpicium Apollinarem, virum præstanti litterarum scientia, *obices* & *obicibus*, *o*, littera correpta dicere; in Virgilio quoque sic eum legere;

— qua vi maria alta tumescant
Obicibus ruptis.

sed ita, ut diximus, *i*, litteram quæ in vocabulo quoque gemina esse debet, paullo uberius largiusq; pronunciabat. congruens igitur est ut *subices* etiam, quod proinde ut *obices* compositum est, *u*, littera brevi dici oporteat. Ennius in tragœdia, quæ Achilles inscribitur, *subices* pro aere alto ponit, qui cœlo subjectus est; in his versibus:

Per ego deum sublimes subices, humidus
Unde oritur imber sonitu sævo & spiritus.

pleroſque homines tamen legere audias, *u*, littera producta. id ipsum autem verbum M. Cato sub alia præ-

præpositione dicit, in oratione, quam de consulatu suo habuit. *Ita hos*, inquit, *fert ventus ad priorem Pyrenæum quos projicit in altum.* & Pacuvius item in Chryse: *promontorium, cujus linguam in altum projicit.*

CAP. XVIII.

De Africano superiore sumta quædam ex annalibus memoratu dignissima.

SCipio Africanus antiquior quanta virtutum gloria præstiterit, quàm fuerit altus animo atque magnificus, & qua sui conscientia nixus; pluribus rebus quæ dixerit quæque fecerit declaratum est. ex quibus sunt hæc duo exempla ejus fiduciæ atque exsuperantiæ ingentis. Quum M. Nævius tribunus plebei accusaret eum ad populum; diceretque à rege Antiocho accepisse pecuniam, ut conditionibus gratiosis ac mollibus pax cum eo populi Romani nomine fieret; & quædam item alia crimini daret indignatali viro: tum Scipio pauca præfatus, quæ dignitas vitæ suæ atque gloria postulabat, *Memoria*, inquit, *Quirites, repeto diem esse hodiernum, quo Hannibalem Pœnum imperto nostro inimicissimum, magno prælio vici in terra Africa: pacemque & victoriam vobis peperi insperabilem. non igitur simus adversum deos ingrati: sed censeo relinquamus nebulonem hunc; eamus nunc protinus Jovi optimo maximo gratulatum.* id quum dixisset, avertit, & ire in Capitolium cœpit. tum concio universa, quæ ad sententiam de Scipione ferendam convenerat, relicto tribuno, Scipionem in Capitolium comitata, atque inde ad ædes ejus, cum lætitia & gratulatione sollemni prosecuta est. Fertur etiam oratio, quæ videtur habita eo die à Scipione, & qui dicunt eam non veram, non eunt inficias, quin hæc quidem verba fuerint, quæ dixi, Scipionis. item aliud est factum ejus præclarum. Pœtilii quidam

tribuni plebei à Marco, ut ajunt, Catone inimico Scipionis comparati in eum atque immissi desiderabant in senatu instantissimè, ut pecuniæ Antiochenæ, prædæque, quæ eo in bello capta erat, rationem redderet. fuerat enim L. Scipioni Asiatico fratri suo imperatori in ea provincia legatus. ibi Scipio exsurgit; & prolato è sinu togæ libro, rationes in eo scriptas esse dixit omnis pecuniæ omnisque prædæ. Illi tum ut palàm recitaretur, & ad ærarium deferretur. sed enim id jam non faciam, inquit, nec meipse afficiam contumelia. eumque librum statim coram discidit suis manibus, & concerpsit; ægrè passus, quòd cui salus imperii ac reip. accepta ferri deberet, rationem pecuniæ prædaticiæ poscceretur.

Cap. XIX.

Quid M. Varro in logistorico scripserit de moderando victu puerorum impubium.

PUeros impuberes compertum est, si plurimo cibo nimioque somno uterentur, hebetiores fieri, veterni usque aut eluci tarditatem, corporaque eorum improcera fieri, minusque adolescere. idem plerique alii medicorum philosophorumque, & M. Varro in logistorico scripsit; quæ inscripta est *Capys aut de liberis educandis.*

Cap. XX.

Notati à censoribus, qui audientibus iis dixerant joca quædam intempestiviter: ac de ejus nota deliberatum, qui steterat sortè apud eos oscitabundus.

INter censorias severitates tria hæc exempla in litteris sunt castigatissimæ disciplinæ. unum est hujusmodi. Censor adigebat de uxoribus sollemne jusjurandum. verba ita erant concepta: UT. TU. EX. ANIMI. TUI. SENTENTIA. UXOREM. HABES

HABES. qui jurabat, cavillator quidam & canalicula & nimis ridicularius fuit. is locum esse sibi joci dicendi ratus, quum ita, uti mos erat, censor dixisset; ET. TU. EX. ANIMI. TUI. SENTENTIA. UXOREM. HABES? *Habeo equidem*, inquit, *uxorem, sed non ex animi tui sententia.* tum censor eum, quod intempestivè lasciviisset, in ærarios retulit; causamque hanc joci scurrilis apud se dicti subscripsit. Altera severitas ejusdem sectæ disciplinæque est. deliberatum est de nota ejus, qui ad censores ab amico advocatus est, &, in jure stans, clarè nimis ac sonorè oscitavit. atque inibi, prope ut plecteretur, fuit; tamquam illud indicium vagi animi foret & allucinantis, & fluxæ atque apertæ securitatis. sed quum ille dejerasset invitissimum sese ac repugnantem oscitatione victum, tenerique eo vitio quod *oscedo* appellatur; tum notæ jam destinatæ exemtus est. P. Scipio Africanus Pauli F. utramque historiam posuit in oratione, quam dixit in censura, quum ad majorum mores populum hortaretur. item aliud refert Sabinus Massurius in septimo memoriali severè factum, *Censores*, inquit, *P. Scipio Nasica & M. Popillius quum equitum censum agerent: equum nimis strigosum & malè habitum, sed equitem ejus uberrimum & habitissimum viderunt. Et cur, inquiunt, ita est, ut tu sis quam equus curatior? quoniam, inquit, ego me curo; equum Statius meus servus, visum est parum reverens esse responsum; relatusque in ærarios, ut mos est. Statius* autem servile nomen fuit. plerique apud veteres servi eo nomine fuerunt. Cæcilius quoque ille comœdiarum poëta inclutus servus fuit: & propterea nomen habuit *Statius*. sed postea versum est quasi in cognomentum, appellatusque *Caecus Statius*.

Liber Quintus.

Caput I.

Quòd Musonius philosophus reprehendit improbavitque laudari philosophum differentem à vociferantibus & in laudando gestientibus.

Usonium philosophum solitum dicere accepimus: quum philosophus, inquit, hortatur, monet, suadet, objurgat, aliudve quid disciplinarum differit: tum, qui audiunt, si summo & soluto pectore obvias vulgatasque laudes effutiunt; si clamitant etiam, si vocum ejus festivitatibus, si modulis verborum, si quibusdam quasi frequentamentis orationis moventur, exagitantur, & gestiunt; tum scias & qui dicit & qui audit frustra esse: neque illic philosophum loqui, sed tibicinem canere. animus is, inquit, audientis philosophum, si, quæ dicuntur, utilia ac salubria sunt & errorum atq; vitiorum medicinas ferunt, laxamentum atque otium prolixè profuséque laudandi non habet: quisquis ille est qui audit, nisi ille est planè deperditus, inter ipsam philosophi orationem & perhorrescat necesse est & pudeat tacitus & pœniteat & gaudeat & admiretur. varios adeò vultus dispariles que sensus gerat; proinde ut eum conscientiamque ejus affecerit utrarumque animi partium aut sincerarum aut ægrarum philosophi pertrectatio. præterea dicebat magnam laudem non abesse ab admiratione: admirationem autem, quæ maxima est, non parere verba sed silentium: iccirco, inquit, poëtarum sapientissimus auditores illos Ulyxi labores suos illustrissimè narrantis, ubi loquendi finis factus, non ex-

exsultare nec strepere nec vociferari facit, sed consuluisse universos dicit, quasi attonitos & obstupidos delenimentis aurium ad origines usque vocis parmanentibus.

CAP. II.

Super equo Alexandri regis, qui Bucephalas appellatus est.

EQuum Alexandri regis & capite & nomine *Bucephalus* fuit. emptum Cares scripsit talentis tredecim & regi Philippo donatum: æris nostri summa est HS. CCCXII. Super hoc equo dignum memoria visum; quòd, ubi ornatus erat armatusque ad prœlium, haud umquam insceudi sese ab alio nisi à rege passus sit. id etiam de isto equo memoratum est; quod, quum in eo insidens Alexander, bello Indico, & facinora faciens fortia, in hostium cuneum non satis sibi providens immisisset, conjectis undique in Alexandrum telis vulneribus altè in cervice atque in latere equus perfossus est: moribundus tamen ac propè jam exsanguis è mediis hostibus regem vivacissimo cursu retulit: atque, ubi eum extra tela extulerat, illico concidit, & domini jam superstitis securus, quasi cum sensus humani solatio, animam exspiravit. tum rex Alexander, parta ejus belli victoria, oppidum in isdem locis condidit; atque, ob equi honores, Bucephalon appellavit.

CAP. III.

Quæ causa, quodque initium fuisse dicatur Protagoræ ad philosophiæ litteras adeundi.

PRotagoram, virum in studiis doctrinarum egregium, cujus nomen Plato libro illi suo inclyto inscripsit, adolescentem ajunt, victus quærendi gratia, in mercedem missum; vecturasque onerum com-

pore suo factitavisse. quod genus Græci βαστάζοντας vocant ; Latinè *bajulos* appellamus. is de proximo rure in Abderam oppidum, cujus popularis fuit, cardices ligni plurimos funiculo brevi circumdatos portabat. tum fortè Democritus civitatis ejusdem civis, homo ante alios virtutis & philosophiæ gratia venerandus, quum egrederetur extra urbem, videt eum cum illo genere oneris tam impedito ac tam incohibili, facilè atque expeditè incedentem: & propè accedit; & vincturam posituramque ligni scitè peritèque factam considerat; petitque ut paulum acquiescat, quod ubi Protagoras, uti erat petitum, fecit atque itidem Democritus acervum illum & quasi orbem caudicum, brevi vinculo comprehensum, ratione quadam quasi geometrica librari continerique animadvertit: interrogavit quis id lignum ita composuisset: &, quum ille à se compositum dixisset, desideravit uti solveret, ac denuo in modum eumdem collocaret. at postquam ille solvit, ac similiter composuit: tum Democritus, animi aciem sollertiamque hominis non docti demiratus, Mi adolescens, inquit, quum ingenium benefaciendi habeas, sunt majora melioraque quæ facere mecum possis: abduxitque eum statim, secumque habuit, & sumptum ministravit, & philosophias docuit, & esse eum fecit, quantus postea fuit. is tamen Protagoras insincerus quidem philosophus, sed acerrimus sophistarum fuit. pecuniam quippe ingentem quum à discipulis acciperet annuam, pollicebatur se id docere, quanam verborum industria causa infirmior, fieret fortior. quam rem Græcè ita dicebat; τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν.

CAP.

CAP. IV.

De verbo, duoetviceſimo, quod vulgo incognitum, à viris doctis multifariam in libris ſcriptum eſt.

APud Sigillaria forte in libraria ego & Iulius Paulus vir memoria noſtra doctiſſimus conſederamus: atque ibi expoſiti erant Fabii annales, bonæ atque ſinceræ vetuſtatis libri, quos venditor ſine mendis eſſe contendebat. Grammaticus autem quiſpiam de nobilioribus, ab emtore ad ſpectandos libros adhibitus, reperiſſe unum in libro mendum dicebat, ſed contrà librarius in quodvis pignus vocabat, ni in una nuſpiam littera delictum eſſet. oſtendebat grammaticus ita ſcriptum in libro quarto: *Quapropter tum primum ex plebe alter conſul factus eſt. duoetviceſimo anno, poſtquam Romam Galli ceperunt.* non, inquit, *duoetviceſimo*, ſed, *duodeviceſimo* ſcribi oportuit. quid enim eſt, *duoetviceſimo?* alio quoque loco hic ita ſcripſit, *mortuus eſt anno duoetviceſimo. rex fuit annos viginti & unum.*

CAP. V.

Cujuſcemodi joco cavillatus ſit Antiochum regem Pœnus Hannibal.

IN libris veterum memoriarum ſcriptum eſt Hannibalem Karthaginienſem apud regem Antiochum facetiſſimè cavillatum eſſe. ea cavillatio hujuſcemodi fuit. Oſtendebat ei Antiochus in campo copias ingentes, quas bellum populo Romano facturus comparaverat: convertebatque exercitum inſignibus argenteis & aureis florentem. inducebat etiam currus cum falcibus, & elephantos cum turribus; equitatumque frenis, ephippiis, monilibus, phaleris præfulgentem. atque ibi rex contemplatione tanti ac tam ornati exercitus gloriabundus Hannibalem adſpicie-

spicit: &, Putasne, inquit, conferri posse, ac satis esse credis Romanis hæc omnia? tum Pœnus eludens ignaviam imbelliamque militum ejus pretiose armatorum: Satis planè, inquit, satis esse credo Romanis hæc omnia, etiamsi avariſſimi sunt. Nihil prorsus neque tam lepidè neque tam acerbè dici potest. rex de numero exercitus sui ac de æquiparatione æstimanda quæsierat: respondit Hannibal de præda.

Cap. VI.

De coronis militaribus; quæ sit earum triumphalis, *quæ* obsidionalis, *quæ* civica, *quæ* muralis, *quæ* castrensis, *quæ* navalis, *quæ* ovalis, *quæ* oleaginea.

Militares coronæ multifariæ sunt. quarum quæ nobiliſſimæ sunt, has fermè esse accepimus, *triumphalem*, *obsidionalem*, *civicam*, *muralem*, *castrensem*, *navalem*. est ea quoque corona quæ *ovalis* dicitur. est item postrema *oleaginea*, qua uti solent qui in prœlio non fuerunt, sed triumphum procurant. *Triumphales* coronæ sunt aureæ, quæ imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. id vulgo dicitur *aurum coronarium*. hæ antiquitus è lauru erant; pòst fieri ex auro cœptæ. *Obsidionalis* est, quam ii, qui liberati sunt obsidione, dant ei duci, qui liberavit. ea corona graminea est: obſervariqne solitum ut fieret è gramine, quod in eo loco generatum esset, intra quem clausi erant, qui obsidebantur. Hanc coronam gramineam senatus populusque Romanus Q. Fabio Maximo dedit bello Pœnorum secundo, quòd urbem Romanam obsidione hostium liberasset. *Civica* corona appellatur, quam civis civi à quo servatus est in prœlio testem vitæ salutisque perceptæ dat. ea fit è fronde querna, quoniam cibus victusque antiquiſſimus quernus capi solitus sit: etiam ex ilice, quod

quod genus superiori proximum est, sicut scriptum est in quadam comœdia Cæcilii:

Advehuntur, inquit, *cum ilignea corona & chlamyde.*

Di vostram fidem!

Massurius autem Sabinus, in undecimo librorum memorialium, civicam coronam tum dari solitum dicit, quum is, qui civem servaverat, eodem tempore etiam hostem occiderat; neque locum in ea pugna reliquerat: aliter jus civicæ coronæ negat concessum: Tiberium tamen Cæsarem consultum, an civicam coronam capere posset, qui civem in prœlio servasset & hostes ibidem duos interfecisset, sed locum, in quo pugnabat, non retinuisset, eoque loco hostes potiti essent; rescripsisse dicit eum quoque civica dignum videri; quòd appareret tam iniquo loco civem ab eo servatum, ut etiam à fortiter pugnantibus retineri non quiverit. hac corona civica L. Gellius vir censorius in senatu Ciceronem consulem donari è republica censuit; quod ejus opera esset atrocissima illa Catilinæ conjuratio detecta vindicataque. *Muralis* est corona, qua donatur ab imperatore qui primus murum subiit, inque oppidum hostium per vim escendit. iccirco quasi muri pinnis decorata est. *Castrensis* est corona, qua donat eum imperator, qui primus hostium castra pugnans introivit. ea corona insigne valli habet. *Navalis* est: qua donari solet, maritimo prœlio, qui primus in hostium navem armatus vi transilivit. ea quasi navium rostris insignita est. & *muralis* autem & *castrensis* & *navalis* fieri ex auro solent. *ovalis* verò corona myrtea est. ea utebantur imperatores qui ovantes introibant urbem. ovandi autem ac non triumphandi causa est, quum aut bella non ritè indicta, neq; cum justo hoste gesta sunt; aut hostium nomen humile & non idoneum est, ut servorum piratarumque: aut, deditione repente facta, impulverea, ut dici solet, incruentaque victoria,

victoria obvenit. cui facilitati aptam esse Veneris frondem crediderunt, quòd non Martius, sed quasi Venerius quidam triumphus foret. Hanc myrteam coronam M. Crassus, quum bello fugitivorum confecto ovans rediret, insolenter aspernatus est: senatusque consultum faciendum per gratiam curavit, ut lauro, non myrto, coronaretur. M. Cato objecit M. Fulvio Nobiliori, quòd milites per ambitionem coronis, de causis levissimis, donasset. de qua re verba ipsa apposui Catonis. *Nam principio quis vidit corona donari quemquam, quum oppidum captum non esset: aut castra hostium non incensa essent?* Fulvius autem, in quem hoc à Catone dictum est, coronis donaverat milites, quia vallum curaverant, aut quia puteum strennuè foderant. Prætereundum non est, quod ad ovationes attinet: super quo dissensisse veteres scriptores scio. partim enim scripserunt, qui ovaret introire solitum equo vehentem: at Sabinus Massurius pedibus ingredi ovantes dicit, sequentibus eos non militibus sed universo senatu.

CAP. VII.

Personæ *vocabulum quàm lepidè interpretatus sit, quamque esse vocis ejus originem dixerit Gabius Bassius.*

LEpidè mehercules & scitè Gabius Bassus in libris, quos de origine vocabulorum composuit, unde appellata *persona* sit interpretatur: à *personando* enim id vocabulum factum esse conjectat. *Nam caput*, inquit, *& os cooperimento personæ tectum, undique tantum vocis emittendæ via pervium, quoniam non vaga neque diffusa est, in unum tantum modò exitum collectam, coactamque vocem, & magis claros canorosque sonitus facit. quoniam igitur indumentum illud oris claresçere & resonare vocem facit: ob eam causam persona dicta est, o, littera, propter vocabuli formam, productiore.*

CAP.

CAP. VIII.

Defensus error à Virgilii versibus, quos arguerat Julius Higinus grammaticus: & ibidem quid sit lituus; déque etymologia vocis ejus.

IPse *Quirinali lituo parvaque sedebat*
Succinctus trabea: levaque ancile gerebat.

in his versibus erraſſe Virgilium Higinus ſcripſit, tanquam non animadverterit deeſſe aliquid hiſce verbis:

Ipſe Quirinali lituo.

nam, ſi nihil, inquit, deeſſe animadvertimus, videtur, ita dictum ut fiat, *lituo & trabea ſuccinctus*, quod eſt, inquit, abſurdiſſimum. quippe quum *lituus* ſit virga brevis, in parte, qua robuſtior eſt, incurva: qua augures utuntur: quonammodo *lituo ſuccinctus* videri poteſt? immo ipſe Higinus parum animadvertit ſic hoc eſſe dictum, ut pleraque dici per defectionem ſolent, veluti quum dicitur: *M. Cicero homo magna eloquentia.* & *Q. Roſcius hiſtrio ſumma venuſtate.* non plenum hoc utrumque, non perfectum eſt: ſed enim pro pleno atque perfecto auditur. ut Virgilius alio in loco dixit:

Victorem Buten immani corpore,

id eſt, corpus immane habentem. & item alibi:

In medium geminos immani pondere cæſtus
Projecit.

ac ſimiliter:

——— *domus ſanie dapibuſque cruentis,*
Intus opaca ingens.

ſic igitur id quoque videri dictum debet, *Picus Quirinali lituo erat*: ſicuti dicimus, *ſtatua grandi capite erat. eſt* autem, *erat*, & *fuit*, plerumque abſunt, cum elegantia, ſine detrimento ſententiæ. Et, quoniam facta *litui* mentio eſt, non prætermittendum eſt, quod poſſe quæri animadvertimus, utrum lituus augu-

ralis

guralis à tuba, quæ *lituus* appellatur, ân tuba à lituo augurum *lituus* dicta sit. utrumque enim pari forma & pariter incurvum est. sed si, ut quidam putant, tuba à sonitu lituus appellata est ex illo Homerico versu, Αἰγ ξιβόὸς : necesse est ita accipi ut virga auguralis à tubæ similitudine *lituus* vocetur. utitur autem vocabulo isto Virgilius & pro tuba :

Et lituo pugnas insignis obibat & hasta.

CAP. IX.

Historia de Cræsi filio sumta ex Herodoti libris.

FIlius Cræsi regis, quum jam per ætatem fari posset, infans erat, & quum jam multum adolevisset, item nihil fari quibat. mutus adeò & elinguis diu habitus est. quum verò in patrem ejus bello magno victum, & urbe, in qua erat, capta, hostis gladio deducto regem esse ignorans invaderet : diduxit adolescens os clamare nitens : eoque nisu & impetu spiritus vitium nodumque linguæ rupit ; planeque & articulatè elocutus est, clamans in hostem, ne rex Crœsus occideretur. tum & hostis gladium reduxit, & rex vita donatus est, & adolescens loqui prorsum deinceps incœpit. Herodotus in historiis hujus memoriæ scriptor est : ejusque verba sunt, quæ prima dixisse filium Crœsi refert ; Ἄνθρωπε μὴ κτείνε Κροῖσον. Sed & quispiam Samius athleta, nomen illi fuit Αἴγλης, quum antea non loquens fuisset, ob similem dicitur causam loqui cœpisse. nam quum in sacro certamine sortitio inter ipsos & adversarios non bona fide fieret ; & sortem nominis falsam subjici animadvertisset : repente in eum, qui id faciebat, sese videre, quid faceret, magnum inclamavit. atque is oris vinculo solutus, per omne inde vitæ tempus, non turbidè neque adhæsè locutus est.

CAP.

CAP. X.

De argumentis quæ Græcè ἀντιστρέφοντα appellantur, à nobis reciproca dici possunt.

INter vitia argumentorum longè maximum esse vitium videtur eorum, quæ ἀντιστρέφοντα Græci dicunt. ea quidam ex nostris non Hercules nimis absurdè *reciproca* appellaverunt. id autem vitium accidit hoc modo: quum argumentum propositum referri contrà convertique potest in eum à quo dictum est: & utrumque pariter valet: quale est pervulgatum illud quo Protagoram sophistarum acerrimum usum esse ferunt adversus Euathlum discipulum suum. lis namque inter eos & controversia super pacta mercede hæc fuit: Euathlus adolescens dives eloquentiæ discendæ causarumque orandi cupiens fuit. is in disciplinam Protagoræ sese dedit: daturumque promisit mercedem grandem pecuniam, quantam Protagoras petiverat: dimidiumque ejus jam tunc dedit statim prius quàm disceret: pepigitque, ut reliquum dimidium daret, quo primo die causam apud judices oraret & vicisset. postea quum diutulè auditor assectatorque Protagoræ fuisset: & in studio quidem facundiæ abundè promovisset, causas tamen non reciperet: tempusque jam longum transcurreret: & facere id videretur ne reliquum mercedis daret: capit consilium Protagoras, ut tum existimabat, astutum. petere instituit ex pacto mercedem: litem cum Euathlo contestatur. & quum ad judices, conjiciendæ consistendæque causæ gratia, venissent: tum Protagoras sic exorsus est, Discе, inquit, stultissime adolescens, utroque id modo fore ut reddas quod peto, sive contra te pronunciatum erit, sive pro te. nam, si contra te lis data erit, merces mihi ex sententia debebitur, quia ego vicero: sin verò secundùm te judi-

judicatum erit, merces mihi ex pacto debebitur, quia tu viceris. ad ea respondit Euathlus: Potui, inquit, huic tuæ tam ancipiti captioni esse obviam, si verba non ipse facerem, atque alio patrono uterer. sed majus mihi in ista victoria prolubium est, quum te non in causa tantùm sed in argumento quoq; isto vinco. Disce igitur tu quoque, magister sapientissime, utroque modo fieri, uti non reddam quod petis: sive contra me pronunciatum erit, sive pro me. nam, si judices pro causa mea senserint, nihil tibi ex sententia debebitur: quia ego vicero. sin contra me pronunciaverint: nihil tibi ex pacto debebo, quia non vicero. Tum judices dubiosum hoc inexplicabileque esse, quod utrimque dicebatur, rati, ne sententia sua, utramcumque in partem dicta esset, ipsa sese rescinderet, rem injudicatam reliquerunt: causamque in diem longissimam distulerunt. sic ab adolescente discipulo magister disciplinæ eloquentiæ inclutus suo sibi argumento confutatus est, & captionis versutè excogitatæ frustratus fuit.

Cap. XI.

Biantis de re uxoria syllogismum non videri posse ἀντιστρέφειν.

Existimavit quidem etiam illud Biantis, viri sapientis ac nobilis, responsum consimile esse atque est Protagorion illud, de quo dixi modò, antistrephon. nam quum rogatus esset à quodam Bias, deberne uxorem ducere, an vitam vivere cælibem. ἅπτοι, inquit, καλὸν ἔξεις, ἢ αἰσχρόν. καὶ εἰ καλὸν, ἔξει· ποιῶ. εἰ δὲ αἰσχρόν, ἔξῃς ποιῶ. ἐκ ἀμφοτέρων δὲ λυπηρόν ἐστιν. sic autem hoc responsum convertunt: εἰ μὴ καλὸν ἔξω, οὐκ ἔξω ποιῶ. εἰ δὲ αἰσχρόν, οὐκ ἔξω ποιῶ. χαμηλὸν ἄρα. sed minime hoc esse videtur ἀντιστρέφον, quoniam ex altero latere conversum frigidius est infirmiusque. nam Bias proposuit non esse ducen-

ducendam uxorem propter alterutrum incommodum, quod necessario patiendum erit ei qui duxerit. qui convertit autem, non ab se defendit incommodum quod adest: sed carere se altero dicit quod non adest. satis est autem tuendæ sententiæ, quam Bias dixit; quòd eum, qui duxit uxorem, pati necesse est ex duobus incommodis alterum, ut aut κοινὸν habeat aut πονηρὸν. sed Favorinus noster, quum facta esset forte mentio syllogismi istius, quo Bias usus est, cujus prima πρόταπις est, ἢ τι καλὸν ἕξεις, ἢ αἰσχρὸν; non ratum id neque justum disjunctum esse ait: quoniam non necessarium est alterum ex duobus, quæ disjunguntur, verum esse. quod in proloquio disjunctivo necessarium est. eminentia enim quadam significari formarum turpes & pulchræ videntur. est autem, inquit, tertium quoque inter duo ista, quæ disjunguntur: cujus rationem prospectumque Bias non habuit. inter enim pulcherrimam feminam & deformissimam media quædam forma est; quæ à nimiæ pulchritudinis periculo & à summo deformitatis odio vacat. qualis à Q. Ennio in Menalippa perquam eleganti vocabulo, *stata*, dicitur; quæ neque κοινὴ futura sit, neque πονηρὰ, quam formam modicam & modestam Favorinus non mehercle inscitè appellabat uxoriam. Ennius autem in ista, quam dixi, tragœdia, eas ferè feminas ait incolumi pudicitia esse, quæ stata forma forent.

CAP. XII.

De nominibus deorum populi Romani Dijovis & Vejovis.

IN antiquis spectionibus nomina hæc deorum inesse animadvertimus, *Dijovis & Vejovis*. Est autem etiam ædes Vejovis Romæ inter arcem & capitolium. Eorum nominum rationem esse hanc compeii: *Jovem* Latini veteres à juvando appellavere eumdem

eumdemque alio vocabulo juncto patrem dixerunt, nam quod est in elisis aut immutatis quibusdam litteris Jupiter: id plenum atque integrum est *Iovispater*. sic & *Neptunuspater* conjunctè dictus est, & *Saturnuspater* & *Januspater*, & *Marspater*. hoc enim est, *Marspiter*. item Jovis *Diespater* appellatus est, id est, diei & lucis pater. iccircoque simili nomine *Dijovis* dictus est, & Lucetius: quòd nos die & luce quasi vita ipsa afficeret & juvaret. *Lucetium* autem *Jovem* Cn. Nævius in libris belli Pœnici appellat. Quum Jovem igitur & Dijovem à juvando nominassent: eum quoque contrà deum, qui non juvandi potestatem sed vim nocendi haberet (nam deos quosdam ut prodessent celebrabant, quosdam ne obessent placabant) *Vejovem* appellaverunt demta atque detracta juvandi facultate. *Ve* enim particula, quæ, in aliis atque aliis vocabulis variatim per has duas litteras, cum *a*, littera media immissa dicitur, duplicem significatum eumdemque inter sese diversum capit. nam & augendæ rei & minuendæ valet, sicuti aliæ particulæ plurimæ; propter quod accidit, ut quædam vocabula, quibus particula ista præponitur, ambigua sint & utroque versum dicantur: veluti *vescum*, *vehemens* & *vegrande*; de quibus alio in loco, uberiore tractatu facto, admonuimus: *vesani* autē & *vecordes* ex una tantùm parte, quæ privativa est, quam Græci στερητικὴν μόριον dicunt. Simulachrum igitur dei *Vejovis*, quod est in æde, de qua suprà dixi, sagittas tenet, quæ sunt videlicet paratæ ad nocendum. quapropter eum deum plerique Apollinem esse dixerunt; immolaturque illi, ritu humano, capra: ejusque animalis figmentum juxta simulachrum stat. propterea Virgilium quoque ajunt, multæ antiquitatis hominem sine ostentationis odio peritum, numina læva in Georgicis quoque deprecari significantem quandam vim esse hujuscemodi deorum in lædendo magis quàm in juvando potentem. Versus Virgilii hi sunt:

Iæ

In tenui labor, at tenuis non gloria, si quem
Numina læva sinunt, auditque vocatus Apollo,

In istis autem dis, quos placari oportet uti mala à nobis vel à frugibus natis amoveantur, *Averruncus quoque* habetur & *Robigus*.

CAP. XIII.

De officiorum gradu atque ordine moribus populi Romani observato.

SEniorum hominum & Romæ nobilium, atque in morum disciplinarumque veterum doctrina memoriaque præstantium, disceptatio quædam fuit, præsente & audiente me, de gradu atque ordine officiorum. quumque quæreretur, quibus nos ea prioribus potioribusque facere oporteret, si necesse esset in opera danda faciundoque officio alios aliis anteferre: non constabat. Conveniebat autem facilè, constabatque, ex moribus populi Romani, primum juxta parentes locum tenere pupillos debere fidei tutelæque nostræ creditos, secundùm eos proximum locum clientes habere, qui sese itidem in fidem patrociniumque nostrum dediderunt: tum in tertio loco esse hospites: postea esse cognatos affinesque. Hujus moris observationisque multa sunt testimonia documentaque in antiquitatibus perscripta. ex quibus unum hoc interim, de clientibus cognatisque, quod præ manibus est, ponemus. M. Cato in oratione, quam dixit apud censores in Lentulum, ita scripsit: *Quod majores sanctius habuere defendi pupillos, quam clientem non fallere; adversus cognatos pro cliente testatur. testimonium adversum clientem nemo dicit: patrem primum, deinde patronum proximum nomen habere.* Massurius autem Sabinus, in libro juris civilis tertio, antiquiorem locum hospiti tribuit quàm clienti. Verba ex eo libro hæc sunt: *In officiis apud majores ita observatum*

est, primum tutelæ, deinde hospiti, deinde clienti, tum cognato, postea affini. de qua causa feminæ viris potiores sunt habitæ, pupillarique tutelæ muliebris prælata: etiam adversus quem assuissent, ejus filii tutores relicti in eadem causa pupillo aderant. Firmum atque clarum isti testimonium rei perhibet auctoritas C. Cæsaris pontificis maximi: qui in oratione, quam pro Bithynis dixit, hoc principio usus est, *Vel pro hospitio regis Nicomedis, vel pro horum necessitate quorum res agitur, defugere hoc munus M. V. non potui. nam neque hominum morte memoria deleri debet, quin a proximis retineatur: neque clientes sine summa infamia deseri possunt: quibus etiam à propinquis nostris opem ferre instituimus.*

Cap. XIV.

Quòd Appion doctus homo, qui Plistonices appellatus est, vidisse se Romæ scripsit recognitionem inter se mutuam ex vetere notitia hominis & leonis.

Appion, qui Plistonices appellatus est, litteris homo multis præditus, rerumque Græcarum plurima atque varia scientia fuit. ejus libri non incelebres feruntur, quibus omnium fermè quæ mirifica in Ægypto visuntur audiunturque, historia comprehenditur. sed in his quæ audivisse vel legisse sese dicit, fortasse à vitio studioque ostentationis fit loquacior. est enim sanè quàm in prædicandis doctrinis suis venditator. hoc autem, quod in libro Ægyptiacorum quinto scripsit, neque audisse neque legisse, sed ipsum sese in urbe Romana vidisse oculis suis confirmat. In circo maximo, inquit, venationis amplissimæ pugna populo dabatur: ejus rei, Romæ quum forte essem spectator, inquit, fui. multæ ibi sævientes feræ, magnitudines bestiarum excellentes: omniumque inusitata aut forma erat aut ferocia. sed præter alia omnia leonum, inquit; im-

immanitas admirationi fuit: præterque omnis ceteros unius. is unus leo corporis impetu, & vastitudine, terrificoque fremitu & sonoro, toris comisque cervicum fluctuantibus animos oculosque omnium in se convertit. introductus erat inter complures cæteros ad pugnam bestiarum datus servus viri consularis. ei servo Androclus nomen fuit. hunc ille leo ubi vidit procul, repente, inquit, quasi admirans stetit: ac deinde sensim atque placidè tamquam noscitabundus ad hominem accedit: tum caudam more atque ritu adulantium canum clementer & blandè movet; homini sese corpori adjungit; cruraque ejus & manus propè jam exanimati metu lingua leniter demulcet. homo Androclus inter illa tam atrocis feræ blandimenta amissum animum reciperat: paulatim oculos ad contuendum leonem refert. tum, quasi mutua recognitione facta, lætos, inquit, & gratulabundos videres hominem & leonem. ea re prorsus tam admirabili maximos populi clamores excitatos dicit, arcessitumque à Cæsare Androclum, quæsitumque causam cur illo atrocissimus leonum uni pepercisset. ibi Androclus rem mirificam narrat atque admirandam. Quum provinciam, inquit, Africam proconsulari imperio meus dominus obtineret, ego ibi iniquis ejus & cotidianis verberibus ad fugam sum coactus; &, ut mihi à domino terræ illius præsidè tutiores latebræ forent, in camporum & harenarum solitudines concessi: ac, si defuisset cibus: consilium fuit mortem aliquo pacto quærere. tum sole, inquit, medio rapido & flagrante specum quamdam nactus remotam latebrosamque, in eam me penetro & recondo, neque multò post ad eamdem specum venit hic leo, debili uno & cruento pede, gemitus edens & murmura dolorem cruciatumque vulneris commiserantia: atque illic primo quidem conspectu advenientis leonis territum sibi & pavefactum animum

dixit. sed postquam introgressus, inquit, leo, ut rè ipsa apparuit, in habitaculum illud suum vidit me procul delitescentem, mitis & mansuetus accessit: ac sublatum pedem offendere ac porrigere, quasi opis petendæ gratia, visus est. ibi, inquit, ego stirpem ingentem vestigio pedis ejus hærentem revelli: conceptamque saniem vulnere intimo expressi: accuratiusque, sine magna jam formidine, siccavi penitus atque deterfi cruorem. Ille tunc mea opera & medela levatus, pede in manibus meis posito recubuit & quievit. atque, ex eo die, triennium totum ego & leo in eadem specu eodemque victu viximus. nam, quas venabatur feras, membra opimiora ad specum mihi suggerebat. quæ ego, ignis copiam non habens, solo meridiano tosta edebam. sed ubi me, inquit, vitæ illius ferinæ jam pertæsum est, leone in venatum profecto, reliqui specum: &, viam ferme tridui permensus, à militibus visus apprehensusque sum, & ad dominum ex Africa Romam deductus. is me statim rei capitalis damnandum, dandumque ad bestias curavit. intelligo autem, inquit, hunc quoque leonem, me tunc separato, captum gratiam mihi nunc etiam beneficii & medicinæ referre. Hæc Appion dixisse Androclum tradit: eaque omnia scripta circumlataque tabella populo declarat: atque ideo, cunctis petentibus, dimissum Androclum & pœna solutum, leonemque ei suffragiis populi donatum. postea, inquit, videbamus Androclum & leonem loro tenui revinctum urbe tota circum tabernas ire: donari ære Androclum; floribus spargi leonem: omnes ferè ubique obvios dicere: *Hic est leo hospes hominis, hic est homo medicus leonis.*

CAP.

CAP. XV.

Corpusne sit vox, an ἀσώματον, varias esse philosophorum sententias.

VEtus atque perpetua quæstio inter nobilissimos philosophorum agitata est: corpusne sit vox an incorporeum. hoc enim vocabulum quidam finxerunt proinde quòd Græcè dicitur ἀσώματον. Corpus autem est, quod aut efficiens est aut patiens. Id Græcè definitur, τὸ δρῶν ἢ πάσχον σῶμά ἐστι. quam definitionem significare volens Lucretius ita scripsit:

Tangere enim aut tangi nisi corpus nulla potest res.

alio quoque modo corpus esse Græci dicunt τὸ τριχῆ διαστατόν. sed vocem Stoici corpus esse contendunt. eamque esse dicunt ictum aëra: Plato autem non esse vocem corpus putat. non enim percussus, inquit, aër, sed plaga ipsa atque percussio, vox est, ἔχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος· ἔστιν ἡ φωνή· πλήττει γὰρ τὸν ἀέρα καὶ δάκτυλος παραγράμμου καὶ οὐδέπω ποιεῖ φωνήν. ἀλλ' ἡ πόση πληγὴ, καὶ φοδρὰ, καὶ τόση ἦ ὥστε ἀκοὴν ἡδυέσθαι. Democritus ac deinde Epicurus ex individuis corporibus vocem constare dicunt, eamque, ut ipsis earum verbis utar, ῥεῦμα λόγων appellant. Hos aliosque tales argutæ delectabilisque desidiæ aculeos quum audiremus, vel lectitaremus; neque in his scrupulis aut emolumentum aliquod solidum ad rationem vitæ pertinens, aut finem ullum quærendi videremus: Ennianum Neoptolemum probabamus, qui profecto ita ait;

Philosophandum est paucis. nam omnino haud placet.

CAP. XVI.

De vi oculorum atque videndi rationibus.

DE videndi ratione deque cernendi natura diversas esse opiniones philosophorum animadvertimus. Stoïci causas esse videndi dicunt, radiorum ex oculis in ea quæ videri queunt, emissionem, aëriſque simul intentionem. Epicurus autem affluere semper ex omnibus corporibus simulachra quædam corporum ipsorum, eaque sese in oculos inferre, atque ita fieri sensum videndi putat. Plato existimat genus quoddam ignis lucisque de oculis exire: idque conjunctum continuatumque vel cum luce solis vel cum alterius ignis lumine, sua vi & externa nixum, efficere, ut, quæcumque offenderit illustraveritque, cernamus, sed & hîc neque diutius immorandum: ejusdemque illius Enniani Neoptolemi, de quo suprà scripsimus, consilio utendum est: qui degustandum ex philosophia censet, non in eam ingurgitandum.

CAP. XVII.

Quam ob causam dies primi post kalendas, nonas, idus, atri habeantur: & cur diem quoque quartum ante kalendas, vel nonas, vel idus, quasi religiosum plerique vitant.

VErrius Flaccus, in quarto de verborum significatione, dies, qui sunt postridie kalendas, nonas, idus, quos vulgus imperitè *nefastos* dicit, propter hanc causam dictos habitosque atros esse scribit. *Urbe*, inquit, *a Gallis Senonibus reciperata, L. Atilius in senatu verba fecit, Q. Sulpicium Tribunum militum ad Aliam adversus Gallos pugnaturum rem divinam dimicandi gratia postridie idus fecisse: eum exercitum populi Romani occidione occisum, & post*

post diem tertium ejus diei urbem præter Capitolium captam esse: complureſque alii ſenatores recordari ſeſe dixerunt, quotiens belli gerendi gratia res divina poſtridie kalendas, nonas, idus, a magiſtratu populi Romani facta eſſet, ejus belli proximo deinceps prælio rem publicam malè geſtam eſſe. tum ſenatus eam rem ad pontifices rejecit, ipſi, quod viderentur, ſtatuerent. pontifices decreverunt nullum his diebus ſacrificium rectè futurum. Ante diem quoque quartum kalendas vel nonas vel idus, tamquam ominalem diem plerique vitant. ejus obſervationis an religio ulla ſit tradita, quæri ſolet. nihil ſuper ea re ſcriptum invenimus: niſi quod Q. Claudius Annalium quinto cladem pugnæ Cannenſis vaſtiſſimam factam dicit ante diem quartum nonas Sextilis.

CAP. XVIII.

In quid & quantum differat hiſtoria ab annalibus: ſuperque ea re verba poſita ex libro rerum geſtarum Sempronii Aſellionis primo.

HIſtoriam ab annalibus quidam differre eo putant, quod, quum utrumque ſit rerum geſtarum narratio, earum tamen propriè rerum ſit hiſtoria, quibus rebus gerendis interfuerit is, qui narret. eamque eſſe opinionem quorundam Verrius Flaccus refert, in libro de ſignificatu verborum quarto; ac ſe quidem dubitare ſuper ea re dicit: poſſe autem videri putat nonnihil eſſe rationis in ea opinione, quod hiſtoria Græcè ſignificet rerum cognitionem præſentium. ſed nos audire ſoliti ſumus annales omnino id eſſe quod hiſtoriæ ſint; hiſtorias non omnino eſſe id quod annales ſint. ſicuti, quod eſt homo, id neceſſariò animal eſſe; quod eſt animal non id neceſſe eſt hominem eſſe: ita hiſtorias quidem eſſe ajunt rerum geſtarum vel expoſitionem vel demonſtrationem, vel quo alio nomine id dicendum

est. annales verò esse quum res gestæ plurium annorum, observato cujusque anni ordine, deinceps componuntur. quum verò non per annos sed per dies singulos res gestæ scribuntur, ea historia Græco vocabulo ἐφημερὶς dicitur, cujus Latinum interpretamentum scriptum est in libro Sempronii Asellionis primo: ex quo libro pluria verba adscripsimus, ut simul ibidem quid ipse inter res gestas & annales esse dixerit ostenderemus: *Verum inter eos*, inquit, *qui annales relinquere voluissent, & eos qui res gestas à Romanis perscribere conati essent, omnium rerum hoc interfuit. annales libri tantummodò quod factum quoque anno gestumve sit, id demonstrabant. id est eorum quasi qui diarium scribunt, quam Græci ἐφημερίδα vocant. nobis non modò satis esse video quod factum esset id pronunciare, sed etiam quo consilio quaque ratione gesta essent demonstrare.* paulo pòst idem Asellio in eodem libro. *Nam neque alacriores ad rempublicam defendendam, neque segniores ad rem perperam faciundam annales libri commovere quicquam possunt. scribere autem bellum quo initum consule, & quo modo confectum sit, & quis triumphans introierit, & quæ eo in bello gesta sint iterare: non prædicare autem interea quid senatus decreverit, aut quæ lex rogatione lata sit, neque quibus consiliis ea gesta sint: id fabulas pueris est narrare, non historias scribere.*

CAP. XIX.

Quid sit adoptatio, *quid item sit* arrogatio, *quantumque inter se differant; verbaque ejus quæ qualiaque sint, qui in liberis arrogandis super ea re populum rogat.*

QUum in alienam familiam inque liberorum locum extranei sumuntur, aut per prætorem fit, aut per populum; quod per prætorem fit, adoptatio

tio dicitur : quod per populum ; arrogatio. Adoptantur autem, quum à parente, in cujus potestate sunt, tertia mancipatione in jure ceduntur ; atque ab eo qui adoptat, apud eum apud quem legis actio est, vindicantur. Arrogantur ii, qui, quum sui juris sunt, in alienam sese potestatem traduut : ejusque rei ipsi actores fiunt. sed arrogationes non temerè nec inexplorate committuntur. nam comitia arbitris etiam Pontificibus præbentur, quæ *curiata* appellantur : ætatisque ejus, qui arrogare vult, an liberis potius gignundis idonea sit, bonaque ejus qui arrogatur ne insidiosè appetita sint, consideratur : jusque jurandum à Q. Mucio pontifice maximo conceptum dicitur quod in arrogando juraretur. sed arrogari non potest nisi jam vesticeps. arrogatio autem dicta ; quia genus hoc in alienam familiam translitus per populi rogationem fit ejus. rogationis verba hæc sunt : VELITIS. JUBEATIS. QUIRITES. UTI. LUCIUS. VALERIUS. LUCIO. TITIO. TAM. JURE. LEGE. Q. FILIUS. SIBI. SIET. QUAM. SI. EX. EQ. PATRE. MATRE. Q. FAMILIAS. EJUS. NATUS. ESSET. UTI. Q. EI. VITÆ. NECIS. Q. IN. EO. POTESTAS. SIET. UTI. PATRI. ENDO. FILIO. EST. HÆC. ITA. UTI. DIXI. ITA. VOS. QUIRITES. ROGO. Neque pupillus autem, neque mulier, quæ in parentis potestate non est, arrogari possunt. quoniam & cum feminis nulla comitiorum communio est ; & tutoribus in pupillos tantam esse auctoritatem potestatemque fas non est, ut caput liberum fidei suæ commissum alienæ ditioni subjiciant. Libertinos verò ab ingenuis adoptari quidem jure posse Massurius Sabinus scripsit. sed id neque permitti dicit, neque permittendum esse umquam putat, ut homines libertini ordinis per adoptationem in jura ingenuorum invadant, alioquin, si juris ista antiquitas serveturn

etiam servus à domino per prætorem dari in adoptionem potest. idque ait plerosque juris veteris auctores posse fieri scripsisse. Animadvertimus in oratione P. Scipionis, quam censor habuit ad populum de moribus, inter ea, quæ reprehendebat quod contra majorum instituta fierent, id etiam eum culpavisse, quod filius adoptivus patri adoptatori inter præmia patrum prodesset. Verba ex ea oratione hæc sunt: *In alia tribu patrem, in alia filium suffragium ferre; filium adoptivum tam prodesse, quam si ex se natum habeat; absentes censeri jubere, ut ad censum nemini necesse sit venire.*

Cap. XX.

Quod vocabulum Latinum Solœcismo fecerit Capitoni Sinnio. quid autem id ipsum appellaverint veteres Latini, quibusque verbis Solœcismum definierit idem Capito Sinnius.

Solœcismus à Sinnio Capitone ejusdemque ætatis aliis imparilitas appellatus, vetustioribus Latinis stribligo dicebatur, à versura videlicet & pravitate tortuosæ orationis, quasi sterobiligo quædam. quod vitium Sinnius Capito in litteris, quas ad Clodium Tuscum dedit, hisce verbis definit: Solœcismus est; inquit, impar & inconveniens compositura partium orationis. Quum Græcum autem vocabulum sit solœcismus; an Attici homines, qui elegantius locuti sunt, usi eo sint, quæri solet. sed nos neque solœcismum, neque barbarismum apud Græcorum idoneos adhuc invenimus. nam sicut βαρβαρισμὸν, ita σολοικισμὸν dixerunt, nostri quoque antiquiores Solœcum facile, Solœcismum haud scio an umquam dixerint. quod si ita est, neque in Græco neque in Latino solœcismus probè dicitur.

Cap.

CAP. XXI.

Pluria *qui dicat & compluria & compluries, non barbarè dici, sed Latinè.*

P*Luria* fortè quis dixit sermocinans vir apprimè doctus, amicus meus; non Herclè studio ostentandi, neque quo *plura* dicendum non putaret. est enim doctrina homo seria & ad vitæ officia devincta ac nihil de verbis laborante. sed, opinor, assidua veterum scriptorum tractatione inoleverat linguæ illius vox, quam in libris sæpe offenderat. Aderat, quum ille hoc dixit, reprehensor audaculus verborum; qui perpauca eademque à vulgo protrita legerat: habebatque nonnullas disciplinæ grammaticæ inauditiuncula, partim rudes inchoataque, partim non probas; easque quasi pulverem ob oculos, quum adortus quemque fuerat, adspergebat. sicut tunc amico nostro, Barbarè, inquit, dixisti *pluria*. nam neque rationem verbum hoc, neque auctoritatem habet. ibi ille amicus ridens. Amabo te, inquit, vir bone, quia nunc mihi à magis seriis rebus otium est, velim doceas nos cur *pluria* sive *compluria* (nihil enim differt) non Latinè sed barbarè dixerint M. Cato, Q. Claudius, Valerius Antias, L. Ælius, P. Nigidius, M. Varro; quos subscriptores approbatoresque hujus verbi habemus, præter poetarum oratorumque veterum multam copiam. Ad quæ ille nimis arroganter, Tibi, inquit, habeas auctoritates istas ex Faunorum & Aboriginum sæculo repetitas: atque huic rationi respondeas. nullum enim vocabulum neutrum comparativum, numero pluralivo, casu recto, ante extremam, *a*, habet, *i* litteram; sicuti, *meliora*, *majora*, *graviora*, proinde igitur *plura* & non *pluria* dici consuevit; ne contra formam perpetuam in comparativo, *i*, littera sit ante extremam, *a*. Tum ille amicus noster,

quum hominem confidentem pluribus verbis non dignum existimaret, Sinnii, inquit, Capitonis doctissimi viri epistolæ sunt uno in libro multæ, opinor, positæ in templo Pacis. prima epistola scripta est ad Pacuvium Labeonem: cui titulus præscriptus est; PLURIA NON PLURA DICI DEBERE. in ea epistola rationes Grammaticas posuit, per quas docet *pluria* Latinum esse, *plura* barbarum. ad Capitonem igitur te dimittimus. ex eo id quoque simul disces, si modò assequi poteris quòd in ea epistola scriptum est, *pluria* sive *plura* absolutum esse sive simplex; non, ut tibi videtur, comparativum. Hujus opinionis Sinnianæ id quoque adjumentum est, quod, *complurium* quum dicimus, non comparative dicimus. ab eo autem quod est, *complurium*, adverbium est factum *compluries*. id quoque quoniam minus usitatum est; versum Plauti subscripsi, ex comœdia, quæ Persa inscribitur,

Quid metuis? Metuo Hercle verò. Sensi ego compluries.

Item M. Cato, in quarto Originum, eodem in loco ter hoc verbum posuit: *Compluries eorum milites mercenarii inter sese multi alteri alteros occidere; compluries multi simul ad hostes transfugere; compluries in imperatorem impetum facere.*

LIBER SEXTUS.

CAP. I.

Quem in modum responderit Chrysippus adversus eos, qui providentiam consistere negaverunt.

* * * homines feciſſe dicatur : tantam vim eſſe ærumnarum & malorum. adverſus ea Chryſippus quum in libro περὶ προνοίας quarto diſſereret; Nihil eſt prorſus iſtis, inquit, imperitius, nihil inſubidius, qui opinantur bona eſſe potuiſſe, ſi non eſſent ibidem mala. nam quum bona malis contraria ſint; utraque neceſſarium eſt, oppoſita inter ſeſe & quaſi mutuo, adverſo nuæque fulta niſu, conſiſtere. nullum adeò contrarium ſine contrario altero. quo enim pacto juſtitiæ ſenſus eſſe poſſet, niſi eſſent injuriæ? aut quid aliud juſtitia eſt, quàm injuſtitiæ privatio? quid item fortitudo intelligi poſſet, niſi ex ignaviæ oppoſitione? quid continentia niſi ex intemperantiæ? quo item modo prudentia eſſet, niſi foret contrà imprudentia? proinde, inquit, homines ſtulti cur non hoc etiam deſiderant ut veritas ſit & non ſit mendacium, namque itidem ſunt bona & mala, felicitas & infortunitas, dolor & voluptas. alterum enim ex altero, ſicuti Plato ait, verticibus inter ſe contrariis deligatum eſt. ſuſtuleris unum; abſtuleris utrumque: Idem Chryſippus in eodem libro tractat conſideratque dignumque eſſe id quæri putat, εἰ αὐ τῶν ἀνθρώπων νόσοι καὶ φύσιν ἔχουσι. id eſt, naturane ipſa rerum vel providentia, quæ compagem hanc mundi & genus hominum fecit, morbos quoque & debilitates & ægritudines corporum, quas patiuntur homines, fecerit. exiſtimat autem non fuiſſe hoc principale naturæ conſilium, ut faceret homines morbis obnoxios. numquam enim hoc

conveniſſe naturæ auctori parentique rerum omnium bonarum. ſed quum multa, inquit, atque magna gigneret pareretque aptiſſima & utiliſſima: alia quoque ſimul agnata ſunt incommoda iis ipſis, quæ faciebat, cohærentia: eaque non per naturam, ſed per ſequelas quaſdam neceſſarias facta dicit, quod ipſe appellat, κατὰ παρακολούθησιν. ſicut, inquit, quum corpora hominum natura fingeret, ratio ſubtilior & utilitas ipſa operis poſtulavit ut tenuiſſimus minutiſque officulis caput compingeret. ſed hanc utilitatem rei majoris alia quædam incommoditas extrinſecus conſecuta eſt: ut fieret caput tenuiter munitum, & ictibus offenſionibuſque parvis fragile. proinde morbi quoque & ægritudines partæ ſunt, dum ſalus paritur. ſic Hercle, inquit, dum virtus hominibus per conſilium naturæ gignitur, vitia ibidem per affinitatem contraria nata ſunt.

CAP. II.

Quo itidem modo & vim neceſſitatemque fati conſtituerit, & eſſe tamen in nobis conſilii, judicique noſtri arbitrium confirmaverit.

FAtum, quod Græci πεπρωμένην, vel εἱμαρμένην vocant, ad hanc ferme ſententiam Chryſippus Stoicæ princeps philoſophiæ definit: *Fatum* eſt, inquit, ſempiterna quædam & indeclinabilis ſeries rerum & catena, volvens ſemetipſa ſeſe & implicans per æternos conſequentiæ ordines. ex quibus apta connexaque eſt. ipſa autem verba Chryſippi, quantum valui memoria, adſcripſi; ut, ſi cui meum iſtud interpretamentum videbitur eſſe obſcurius, ad ipſius verba animadvertat. In libro enim περὶ προνοίας quarto εἱμαρμένην eſſe dicit συνεχῆ τάξιν τῶν ὅλων καὶ εἰρμὸν ἀΐδιον ἃ ἐπιόντα τοῖς ἑπομένοις ἑπακολουθήσαντα, καὶ μὴ πολὺ μᾶλλον ἓν ἃ παραβάτα τὸ ἔσπερ ἀκίνητος συμπλοκῆς. aliarum autem opinionum diſciplinarumque auctores

res huic definitioni ita obstrepunt. si Chrysippus, inquiunt, fato putat omnia moveri & regi, nec declinari transscendique posse agmina fati & volumina: peccata quoque hominum & delicta non sustentanda neque condicenda sunt ipsis voluntatibusque eorum; sed necessitati cuidam & instantiæ, quæ oritur ex fato; omnium quæ sit rerum domina & arbitra; per quam necesse sit fieri quicquid futurum est: & propterea nocentium pœnas legibus iniquè constitutas, si homines ad maleficia non sponte veniunt, sed fato trahuntur. contra ea Chrysippus tenuiter multa & argutè differit. sed omnium fere, quæ super ea re scripsit, sententia hujuscemodi est: Quamquam ita sit, inquit, ut ratione quadam principali necessariò coacta atque connexa sint fato omnia; ingenia tamen ipsa mentium nostrarum proinde sunt fato obnoxia, ut proprietas eorum est ipsa & qualitas. nam si sunt per naturam primitus salubriter utiliterque ficta; omnem illam vim, quæ de fato extrinsecus ingruit, inoffensius tractabiliusque transmittunt. sin verò sunt aspera & insita & rudia, nullisque artium bonarum adminiculis fulta: etiam si parvo sive nullo fatalis incommodi conflictu urgeantur; sua tamen scævitate & voluntario impetu in assidua delicta & in errores ruunt. idque ipsum ut ea ratione fiat naturalis illa & necessaria rerum consequentia efficit, quæ fatum vocatur. est enim genere ipso quasi fatale & consequens, ut mala ingenia peccatis & erroribus non vacent. hujus deinde rei exemplo non hercle nimis alienè neque illepidè utitur. sicut, inquit, lapidem cylindrum si per spatia terræ prona atque derupta jacias, causam quidem ei & initium præcipitantiæ feceris; mox tamen ille præceps volvitur, non quia tu id jam facis, sed quoniam ita sese modus ejus & formæ volubilitas habet: sic ordo & ratio & necessitas fati genera ipsa & principia causarum movet; impetus verò consiliorum

rum mentiumque nostrarum actiones que ipsas, voluntas cujusque propria & animorum ingenia moderantur. Infert deinde verba hæc, his, quæ dixit, congruentia. Διο τον τ πυθοχρείων ἔπος εἰρηται,

Γνωσει δ' ἀνθρωπους αθεμιστα πημ' ἔχοντας.

ὡς τ βλαβων ἐκ ἐστις παρ' αὐτοῖς γινομένων, καθ' ὁρμὴν αὐτῶν, ἀμαρταινόντων τε καὶ βλαπτομένων, καὶ κρ' τῶν αὐτῶν διάνοιαν καὶ τρόπον.

Propterea negat oportere ferri audirique homines aut nequam aut ignavos & nocentes & audaces: qui, quum in culpa & in maleficio revicti sunt, perfugiunt ad fati necessitatem, tamquam in aliquod fani asylum; &, quæ pessimè fecerunt, ea non suæ temeritati, sed fato esse attribuenda dicunt. primus autem Homerus sapientissimus & antiquissimus poetarum dixit in hisce versibus:

Ὡς πόποι, οἷον δὴ νυ θεὸς βροτοὶ αἰτιόωνται.

Ἐξ ἡμεων γὰρ φασι κάκ' ἔμμεναι. οἱ δ' καὶ αὐτοὶ

Σφῆσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχουσιν.

itaque M. Cicero in libro, quem de fato conscripsit, quum quæstionem istam diceret obscurissimam esse & implicatissimam, Chrysippum quoque philosophum non expedisse se in ea refert, his verbis: *Chrysippus æstuans laboransque, quonam pacto explicet & fato omnia fieri, & esse aliquid in nobis, intricatur hoc modo.*

Cap. III.

Historia sumta ex libris Tuberonis de serpente inusitatæ longitudinis.

TUbero in historiis scriptum reliquit, bello primo Pœnico Attilium Regulum consulem, in Africa, castris apud Bagradam flumen positis, prœlium grande atque acre fecisse adversus unum serpentem illic stabulantem, inusitatæ immanitatis; eumque, magna totius exercitus confictione, ballistis atque cata-

catapultis diu oppugnatum: ejusq; interfecti corium longum pedes centum & viginti Romam misisse.

CAP. IV.

Quid idem Tubero novæ historiæ de Attilio Regulo & Karthaginiensibus capto litteris mandaverit, quid etiam Tuditanus super eodem Regulo scripserit.

QUod satis celebre est de Attilio Regulo; id nuperrimè legimus scriptum in Tuditani libris: Regulum captum, ad ea quæ in senatu Romæ dixit, suadens ne captivi cum Karthaginiensibus permutarentur, id quoque addidisse, venenum sibi Karthaginienses dedisse non præsentarium, sed ejusmodi quod mortem in diem proferret; eo consilio, ut viveret quidem tantisper quoad fieret permutatio; post autem grassante sensim veneno cor tabesceret. Eumdem Regulum Tubero in historiis rediisse Karthaginem, noviisque exemplorum modis excruciatum à Pœnis dicit. *In atras*, inquit, *& profundas tenebras eum claudebant, ac diu post, ubi erat visus sol ardentissimus, repente educebant, & adversus ictus solis oppositum continebant, atque intendere in cœlum oculos cogebant. palpebras quoque ejus, ne connivere posset, sursum ac deorsum diductas insuebant.* Tuditanus autem somno diu prohibitum atque ita vita privatum refert. idque ubi Romæ cognitum est, nobilissimos Pœnorum captivos liberis Reguli à senatu deditos, & ab iis in armario muricibus præfixo destitutos, eademque insomnia cruciatos interisse.

CAP. V.

Quòd Alfenus jurisconsultus in verbis veteribus interpretandis erraverit.

ALfenus jurisconsultus, Servii Sulpicii discipulus, rerumque antiquarum non incuriosus, in libro

libro Digestorum trigesimo & quarto, Conjectaneorum autem secundo, *In fœdere*, inquit, *quod inter populum Romanum & Karthaginienses factum est, scriptum invenitur, ut Karthaginienses quotquot annis populo Romano darent certum pondus argenti puri puti. quæsitumque est quid esset argentum purum putum.* respondi ego, inquit, *esse purum putum valde purum: sicut novum novicium dicimus & proprium propicium, augere atque intendere volentes novi & proprii significationem.* Hoc ubi legimus, mirabamur eamdem affinitatem visam esse Alfeno *puri* & *puti*, quæ sit *novi* & *novicii*. nam si esset *puricium*, tum sanè videretur dici, quasi *novicium*. id etiam mirum fuit, quòd *novicium* per augendi figuram dictum existimavit; quum sit *novicium* non quod magis novum sit, sed quod à *novo* dictum inclinatumque sit. his ergo assentimus, qui *purum* esse dicunt à *putando* dictum; & ob eam causam prima syllaba brevi pronunciant, non longa: uti existimasse Alfenum videtur, qui à *puro* id esse factum scripsit. *putare* autem veteres dixerunt, vacantia ex quaque re ac non necessaria aut etiam obstantia & aliena auferre & excidere, &, quod esse utile ac sine vitio videretur, relinquere. sic namque arbores & vites, & sic etiam rationes *putari* dictum. verbum quoque ipsum *puto*, quod declarandæ sententiæ nostræ causa dicimus, non signat profectò aliud quàm id agere nos in re dubia obscuraque, ut, decisis amputatisque falsis opinionibus, quod videatur esse verum & integrum & incorruptum, retineamus, argento ergo in Karthaginiensi fœdere *putum* dictum esse, quasi *exputatum*, excoctumque, omnique aliena materia carens omnibusque ex eo vitiis detractis emaculatum & candefactum. scriptum est autem *purum putum* non in Karthaginiensi solum fœdere, sed tum in multis aliis veterum libris, tum in Q. quoque Ennii tragœdia, quæ inscribitur *Alexander*,

der, & in satyra M. Varronis, quæ inscripta est Αἰς κακοδαίμων γεγυίης.

CAP. VI.

Temerè ineptéque reprehensum esse à Julio Higinio Vergilium, quòd præpetes *Dædali* pennas *dixit: atque inibi quid sint* aves præpetes, *& quid illæ sint aves, quas Nigidius* inferas *appellavit.*

Dædalus, ut fama est, fugiens Minoia regna
Præpetibus pennis ausus se credere cœlo.

In his Vergilii versibus reprehendit Higinus, *præpetibus pennis*, quasi impropriè & inscitè dictum. nam *præpetes*, inquit, *aves* ab auguribus appellantur, quæ aut opportunè prævolant, aut idoneas sedes capiunt. non aptè igitur usum verbo augurali existimavit in Dædali volatu nihil ad augurum disciplinam pertinente. sed Higinus nimis Herclè ineptus est, quum quid *præpetes* essent se scire ratus est: Vergilium autem & Cn. Mattium doctum virum ignorasse, qui in septimo Iliadis, victoriam volucrem, præpetem appellavit hoc versu:

Dum det vincenti præpes victoria palmam.

Cur autem non Q. quoque Ennium reprehendit, qui in annalibus, non pennas Dædali præpetes, sed longè diversius, inquit;

Quid
Brunduſium pulchro præcinctum præpete portu:

& si vim potius naturamque verbi considerasset, neque id solum quod augures dicerent, inspexisset; veniam prorsus poëtis daret similitudine ac translatione verborum non significatione propria utentibus. nam quoniam non ipsæ tantùm aves quæ prosperiùs prævolant; sed etiam loci, quos capiunt, qui idonei felicesque sunt, *præpetes* appellantur; idcirco Dædali pennas *præpetes* dixit: quoniam ex locis in quibus periculum metuebat in loca tutiora perve-

pervenerat. *locos* porrò *præpetes* & augures appellant; & Ennius in annalium primo dixit,

Præpetibus hilares sese pulchrisque locis dant.

avibus autem *præpetibus* contrarias aves *inferas* appellari Nigidius Figulus in libro primo augurii privati ita dicit. *Discrepat dextra sinistræ; præpes infera*, ex quo est conjectare *præpetes* appellatas, quæ altiùs sublimiùsque volitent: quum differre à *præpetibus* Nigidius *inferas* dixerit. Adolescens ego Romæ, tum quum etiam ad grammaticos itarem, audivi Apollinarem Sulpicium, quem in primis sectabar, quum de jure augurio quæreretur, & mentio *præpetum avium* facta esset, Erucio Claro præfecto urbi dicere; *præpetes* sibi videri esse alites, quas Homerus πανυπέρτας appellaverit: quoniam istas potissimum augures spectarent, quæ ingenuibus alis patulæ atque porrectæ prævolarent. Atque ibi hos Homeri versus dixit,

Τύνη δ' οἰωνοῖσι πανυπέρτατος ἐκλάδος ἦεν
Ἥ δεξιὸς, τῷ ἐπὶ μάλιστ' ἐέλπομ' ἀλεγίζων.

CAP. VII.

De Acca Larentia & Caja Tarratia, deque origine sacerdotii fratrum Arvalium.

ACcæ Larentiæ & Cajæ Tarratiæ, sive illa Fusetia est, nomina in antiquis annalibus celebria sunt, earum alteræ post mortem, Tarratiæ autem vivæ amplissimi honores à populo Romano habiti sunt, & Tarratiam quidem Virginem Vestæ fuisse lex Horatia testis est, quæ super ea ad populum lata, qua lege ei plurimi honores sunt, inter quos, jus quoque testimonii dicendi tributur; *testabilisque* una omnium feminarum ut sit datur. Id verbum est ipsius legis Horatiæ. Contrarium est in XII. tabulis scriptum. IMPROBUS. INTESTABILIS. QUE-ESTO. præterea si quadraginta annos nata sacerdotio

dotio abire ac nubere voluisset, jus ei potestasque exaugurandi atque nubendi facta est, munificentiæ & beneficii gratia, quòd campum Tiberinum sive Martium populo Romano condonasset. sed Acca Larentia corpus in vulgus dabat, pecuniamque emeruerat ex eo quæstu uberem, ea testamento, ut in Antiatis historia scriptum est, Romulum regem, ut quidam alii tradiderunt, populum Romanum bonis suis hæredem fecit. ob id meritum à flumine Quirinali sacrificium ei publicè fit: & dies è nomine ejus in fastos additus. Sed Sabinus Massurius in primo Memorialium secutus quosdam historiæ scriptores Accam Larentiam Romuli nutricem fuisse dicit. *Ea*, inquit, *mulier ex duodecim filiis maribus unum morte amisit, in illius locum Romulus Accæ Larentiæ sese filium dedit; seque & ceteros ejus filios fratres arvales appellavit. ex eo tempore collegium mansit fratrum arvalium numero duodecim. cujus sacerdotii insigne est spicea corona & albæ infulæ.*

CAP. VIII.

Notata quædam de Alexandro & de P. Scipione memoratu digna.

APpion Græcus homo, qui Plistonices est appellatus, facili atque alacri facundia fuit. is quum de Alexandri regis laudibus scriberet, Victi, inquit, hostis uxorem facie incluta mulierem vetuit in conspectum suum deduci, ut eam ne oculis suis quidem contingeret. Lepida igitur quæstio agitari potest, utrum videri continentiorem par sit, Publiumne Africanum superiorem, qui, Karthagine ampla civitate in Hispania expugnata virginem tempestivam, forma egregia, nobilis viri Hispani filiam captam perductamque ad se patri inviolatam reddidit; an regem Alexandrum, qui Darii regis uxorem eamdemque ejusdem sororem prælio magno captam, quam esse

esse audiebat exsuperanti forma, videre noluit, perducique ad sese prohibuit. sed hanc utramque declamatiunculam super Alexandro & Scipione celebraverint, quibus abundè & ingenii & otii & verborum est. nos satis habebimus, quod ex historia est, id dicere; Scipionem istum verone an falso incertum; fama tamen, quam esset adolescens, haud sincera fuisse, & propemodum constitisse hosce versus à Cn. Nævio poëta in eum scriptos esse;

Etiam qui res magnas manu sæpe gessit gloriosè;
Cujus facta viva nunc vigent; qui apud gentes solus
Præstat: eum suus pater cum pallio uno ab amica abduxit.

His ego versibus credo adductum Valerium Antiatem adversum cæteros omnes scriptores de Scipionis moribus sensisse, & eam puellam captivam non redditam patri scripsisse, contrà quàm nos suprà diximus, sed retentam à Scipione atque in deliciis amoribusque ab eo usurpatam.

CAP. IX.

Locus exemtus ex annalibus L. Pisonis historiæ & orationis lepidissimæ.

QUod res videbatur memoratu digna, quam fecisse Cn. Flavium Annii filium ædilem curulem L. Piso in tertio annali scripsit, eaque res perquam purè & venustè narrata à Pisone: locum istum totum huc ex Pisonis annali transposuimus. *Cn.* inquit, *Flavius patre libertino natus scriptum faciebat: usque in eo tempore ædili curuli apparebat, quo tempore ædiles subrogantur: eumque pro tribu ædilem curulem renunciaverunt. at ædilis, qui comitia habebat, negat accipere, neque sibi placere, qui scriptum faceret, eum ædilem fieri. Cn. Flavius Annii filius dicitur tabulas posuisse; scriptu se se abdicasse: usque ædilis curulis factus est. idem Cn. Flavius Annii*

filius

filius dicitur ad collegam venisse visere ægrotum: &, in conclave posiquam introivit, adolescentes ibi complures nobiles sedebant contemnentes eum: assurgere ei nemo voluit. Cnæus Flavius Anni filius ædilis id arrisit. sellam curulem jussit sibi asserri, eam in limine apposuit, noquis illorum exire posset: utique ei omnes invîti viderent se se in sella curuli sedentem.

CAP. X.

Historia super Euclide Socratico; cujus exemplo Taurus philosophus adhortari adolescentes suos solitus est ad philosophiam gnaviter sectandam.

PHilosophus Taurus, vir memoria nostra in disciplina Platonica celebratus, cum aliis bonis multis salubribusque exemplis hortabatur ad philosophiam capessendam, tum vel maximè ista re animos juvenum expergebat, Euclidem quam dicebat Socraticum factitavisse. *Decreto*, inquit, *suo Athenienses cavêrant, ut, qui Megaris civis esset, si intulisse Athenas pedem prehensus esset, ut ea res ei homini capitalis esset, tanto Athenienses*, inquit, *odio flagrabant finitimorum hominum Megarensium. tum Euclides, qui indidem Megaris erat, quique ante id decretum & esse Athenis & audire Socratem consuerat, postquam id decretum sanxerunt, sub noctem, quum adversperasceret, tunica longa muliebri indutus & pallio versicolore amictus, & caput rica velatus è domo sua Megaris Athenas ad Socratem commeabat; ut vel noctis aliquo tempore consiliorum sermonumque ejus fieret particeps: vicissimque sub lucem milia passuum paulo amplius viginti, eadem veste illa tectus redibat. At nunc*, inquit, *videre est philosophos ultro currere, ut doceant, ad fores juvenum divitum; eosque ibi sedere atque operiri prope ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne vinum edormiant.*

CAP.

Cap. XI.

Verba ex oratione Q. Metelli Numidici, quæ libuit meminisse, ad officium gravitatis dignitatisque vitæ decentia.

CUm inquinatissimis hominibus non esse convicio decertandum; neque in maledictis adversus impudentes & improbos velitandum, quia tantisper similis & compar eorum fias, dum paria & consimilia dicas atque audias, non minus ex oratione Q. Metelli Numidici sapientis viri cognosci potest, quàm ex libris & disciplinis philosophorum. verba hæc sunt Metelli adversus Cn. Manlium tribunum plebei, à quo apud populum in concione lacessitus jactatusque fuerat dictis petulantibus. *Nunc quod ad illum attinet, Quirites, quoniam se ampliorem putat esse, si se mihi inimicum dictitaverit, quem ego mihi neque amicum recipio, neque inimicum reffpicio, in eum ego non sum plura dicturus. nam eum indignissimum arbitror, cui a viris bonis benedicatur; tum ne idoneum quidem, cui a probis maledicatur. nam si in eo tempore hujuscemodi homunculum nomines, in quo pœnitere non possis; majore honore quam contumelia afficias.*

Cap. XII.

Quid neque testamentum, *sicuti Servius Sulpicius existimavit: neque* sacellum, *sicuti C. Trebatius, duplicia verba sunt, sed a* testatione *alterum productum, alterum a sacro diminutum.*

SErvius Sulpicius jureconsultus, vir ætatis suæ doctissimus, in libro de sacris detestandis secundo, qua ratione adductus testamentum verbum esse duplex scripserit, non reperio. nam compositum esse dixit à mentis contestatione. quid igitur *calceamentum*,

mentum, quid *paludamentum*, quid *pavimentum*, quid *vestimentum*, quid alia mille per hujuscemodi formam producta; etiamne ista omnia compositæ dicemus? Obrepsisse autem videtur Servio, vel si quis alius est qui id prior dixit, falsa quidem sed non abhorrens neque inconcinna quasi mentis quædam in hoc vocabulo significatio. sicut hercle C. quoque Trebatio eadem concinnitas obrepsit. nam in libro de religionibus secundo, *Sacellum est*, inquit, *locus parvus deo sacratus cum ara.* deinde addit verba hæc: *Sacellum ex duobus verbis arbitror compositum sacri & cellæ; quasi sacra cella.* hoc quidem scripsit Trebatius, sed quis ignorat *sacellum* & simplex verbum esse, & non ex *sacro* & *cella* copulatum, sed ex *sacro* diminutum?

CAP. XIII.

De quæstiunculis apud Taurum philosophorum in convivio agitatis, quæ symposiacæ vocantur.

FActitatum observatumque hoc Athenis est ab iis, qui erant philosopho Tauro junctiores. quum domum suam nos vocaret, ne omnino, ut dicitur, immunes & asymboli veniremus, conjectabamus ad cœnulam non cupedias ciborum sed argutias quæstionum. Unusquisque igitur nostrum commentus paratusque ibat quod quæreret: eratque initium loquendi, edundi finis. Quærebantur autem non gravia nec reverenda, sed ἀστυμιήλατα quædam lepida & minuta & florentem vino animum lacessentia. quale hoc ferme est subtilitatis ludicræ, quod dicam. Quæsitum est, quando moriens moreretur; quum jam in morte esset, an tum etiam quum in vita foret: & quando surgens surgeret; quum jam staret, an tum etiam quum sederet: &, qui artem disceret, quando artifex fieret; quum jam esset, an tum quum etiam non esset. utrum enim ho-

rum dicas ; absurdè atque ridiculè dixeris : multoque absurdius esse videbitur , si aut utrumque esse dicas aut neutrum. sed ea omnia quum captiones esse quidam futiles & inanes dicerent ; Nolite , inquit Taurus , hæc quasi nugarum aliquem ludum aspernari. graviſſimi philoſophorum ſuper hac re ſerio quæſiverunt : & alii moriendi verbum atque momentum manente adhuc vita dici atque fieri putaverunt ; alii nihil in eo tempore vitæ reliquerunt ; totumque illud , quod mori dicitur , morti vindicaverunt. item de cæteris ſimilibus in diverſa tempora & in contrarias ſententias diſceſſerunt. Sed Plato , inquit , noſter neque vitæ id tempus neque morti dedit ; idemque in omni conſimilium rerum diſceptatione fecit. vidit quippe utrumque eſſe pugnans : neque poſſe ex duobus contrariis , altero manente alterum conſtitui : quæſtionemque fieri per diverſorum inter ſeſe finium mortis & vitæ cohærentiam : & idcirco peperit ipſe expreſſitque aliud quoddam novum in confinio tempus ; quod verbis propriis atque integris πλὴν ἐξαίφνης φύσιν appellavit : idque ipſum ita , uti dico , inquit , in libro cui Parmenides titulus eſt , ſcriptum ab eo reperietis : τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιοῦτόν τι ἔοικε σημαίνειν, ὡς ἐξ οὗ ἴνα μεταβαλλον εἰς ἠρέμιαν. tales apud Taurum ſymbolæ , taliaque erant ſecundarum menſarum , ut ipſe dicere ſolitus erat , τετραγωνίσματα.

Cap. XIV.

Pœniendis peccatis tres eſſe rationes à Philoſophis attributas , & quamobrem Plato tantum duarum ex his memnerit.

POEniendis peccatis tres eſſe debere cauſas exiſtimatum eſt. una eſt , quæ , κόλασις , vel παραίτησις dicitur ; quum pœna adhibetur caſtigandi atque emendandi gratia , ut is , qui fortuito deli-

deliquit, attentior fiat correctiorque: altera est, quam ii, qui vocabula ista curiosius diviserunt, τιμωρίαν appellant. ea causa animadvertendi est, quum dignitas auctoritasque ejus, in quem est peccatum, tuenda est, ne prætermissa animadversio contemtum ejus pariat & honorem levet: idcircoque id ei vocabulum à conservatione honoris factum putant. tertia ratio vindicandi est, quæ παράδειγμα à Græcis nominatur, quum pœnitio propter exemplum est necessaria: ut cæteri similibus à peccatis, quæ prohiberi publicitus interest, metu cognitæ pœnæ deterreantur. idcirco veteres quoque nostri exempla pro maximis gravissimisque pœnis dicebant. quando igitur aut spes magna est, ut is, qui peccavit, citra pœnam ipse sese ultro corrigat: aut spes contrà nulla est emendari eum posse & corrigi: aut jactura dignitatis, in quam peccatum est, metui non necessum est: aut non id peccatum est, cujus exemplo necessario metu succurrendum sit: tum, quicquid ita delictum est, non sanè dignum esse imponendæ pœnæ studium visum est. Has tres ulciscendi rationes & philosophi alii plurifariam & noster Taurus in primo commentariorum, quos in Gorgiam Platonis composuit, scriptas reliquit. Plato autem ipse verbis apertis duas solas esse pœniendi causas dicit: unam, quam primo loco propter corrigendum: alteram, quam in tertio propter exempli metum posuimus. Verba sunt hæc Platonis in Gorgia: περισσὴ δὲ παιδεία, τῷ ἐν τιμωρίᾳ ὀλίγου τὸν ἄλλον ὁρῶντα τιμωρούμενον ἢ βελτίονι γίνεσθαι, καὶ ὀνίνασθαι, ἢ παράδειγμά τι τοῖς ἄλλοις γίνεσθαι, ἵνα ἄλλοι δεδιότες πάσχοντα ἃ ἂν πάσχοντες βελτίους γίγνοιντο. in hisce verbis, facile intelligas τιμωρίαν Platonem dixisse, non ut suprà scripsi quosdam dicere, sed ita ut promiscuè dici solet, pro omni pœnitione. an ne autem quasi omnino parvam & contemtu dignam præterierit pœnæ sumendæ causam

propter tuendam læsi hominis auctoritatem, an magis, quasi ei, quam dicebat, rei non necessariam prætermiserit, quum de pœnis, non in vita, neque inter homines, sed post vitæ tempus capiendis scriberet, ego in medium relinquo.

CAP. XV.

De verbo, quiesco, *an* e *littera corripi an produci debeat.*

AMicus noster homo multi studii atque in bonarum disciplinarum opere frequens, verbum, *quiescit*, usitatè, *e*, littera correpta dixit. alter item amicus homo in doctrinis, quasi in præstigiis, mirificus, communiumque vocum respuens nimis & fastidiens, barbarè eum dixisse opinatus est; quoniam producere debuisset non corripere. nam, *quiescit*, ita oportere dici prædicavit, ut, *calescit*, *nitescit*, *stupescit*, atque alia hujuscemodi multa. id etiam addebat, quod, *quies*, *e*, producta, non brevi diceretur. noster autem, qua est omnium rerum verecunda mediocritate, ne si Ælii quidem, Cincii, & Satyri dicendum ita censuissent, obsecuturum sese fuisse ait contra perpetuam Latinæ linguæ consuetudinem: neque se tam insignitè locuturum, absona inauditaque ut diceret. litteras autem super hac re fecit inter exercitia quædam ludicra: &, *quiesco*, non esse his simile, quæ suprà posui, nec à *quiete* dictum, sed ab eo *quietem*; Græcæque vocis ἡσυχον ionicè à verbo ἥκω ἧκω & modum & originem verbum illud habere demonstravit: rationibusque haud sanè frigidis docuit, *quiesco*, *e*, littera longa dici non convenire.

CAP.

CAP. XVI.

Notatum verbum, deprecor, *à poëta Catullo inusitatè quidem, sed aptè positum & propriè: deque ratione ejus verbi, exemplisque veterum scriptorum.*

EJusmodi quispiam qui tumultuariis & inconditis linguæ exercitationibus ad famam se facundiæ permiserat, neque orationis Latinæ usurpationes veras didicerat, quum in Lycio forte vesperi ambularemus, ludo ibi & voluptati nobis fuit. nam quum esset verbum, *deprecor*, doctiusculè positum in Catulli carmine; quia id ignorabat, frigidissimos versus esse dicebat, omnium quidem meo judicio venustissimos, quos subscripsi:

Lesbia mi dicit semper male, nec tacet unquam
De me Lesbia: me dispeream nisi amat.
Quo signo? quasi non totidem mox deprecer illi
Assidue: verum dispeream nisi amo.

deprecor hoc in loco vir bonus ita dictum esse putabat, ut plerumque à vulgo dicitur: quod significat valde precor & oro & supplico. in quo, *de*, præpositio ad augendum & cumulandum valet, quod si ita esset; frigidi sanè versus forent. nunc enim contrà omnino est. nam, *de*, præpositio, quoniam est anceps, in uno eodemque verbo diversitatem significationis capit. sic enim, *deprecor*, à Catullo dictum est, quasi detestor, vel exsecror, vel depello, vel abominor. contra autem valet, quum Cicero pro P. Sylla ita dicit: *Quam multorum hic vitam à Sylla deprecatus.* item in dissuasione legis agrariæ: *Si quid deliquero; nulla sunt imagines quæ me à vobis deprecentur.* Sed neque solus Catullus ita isto verbo usus est, pleni adeo sunt libri veterum similis in hoc verbo significationis, ex quibus unum & alterum, quæ supperierant, apposui. Q. Ennius in Erechtheo non longè secus dixit quam Catullus:

Quibus nunc, inquit, *ærumna mea libertatem paro, Quibus servitutem mea miseria deprecor.*

significat abigo & amolior, vel prece adhibita, vel quo alio modo. item Ennius in Ctesiphonte:

Ego quum meæ vitæ parcam; letum inimico deprecor.

Cicero in libro sexto de republica ita scripsit: *Quod quidem co fuit majus, qui quum causa pari collegæ essent, non modò invidia pari non erant, sed etiam Claudii invidiam Gracchi caritas deprecabatur.* hic quoque item non est valde precabatur, sed quasi propulsabat & defendebat invidiam. quod Græci propinqua significatione παραιτεῖσθαι dicunt. Item pro A. Licinio consimiliter Cicero verbo isto utitur. *Quid*, inquit, *huic homini facias? nonne concedas interdum ut excusatione, summæ stultitiæ summæ improbitatis odium deprecetur?* item in Verrem actionis secundæ primo; *Nunc verò quid faciat Hortensius? avaritiæne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? an hominem flagitiosissimum, libidinosissimum, nequissimumque defendat?* Sic igitur Catullus eadem se facere dicit, quærens veniam quòd & malediceret ei palam, respueretque & recusaret detestareturque assiduè, & tamen eam penitus deperiret.

Cap. XVII.

Quis omnium primus libros publicè præbuerit legendos; quantusque numerus fuerit Athenis ante clades Persicas librorum in bibliothecis publicorum.

Libros Athenis disciplinarum Liberalium publicè ad legendum præbendos primus posuisse dicitur Pisistratus tyrannus: deinceps studiosius accuratiusque ipsi Athenienses auxerunt: sed omnem illam postea librorum copiam Xerxes Athenarum potitus, urbe ipsa præter arcem incensa abstulit asportavitque in Persas. hos porrò libros universos multis

post

post tempestatibus Seleucus rex, qui Nicanor appellatus, referendos Athenas curavit, ingens postea numerus librorum in Ægypto à Ptolemæis regibus vel conquisitus vel confectus est ad milia fermè voluminum septingenta: sed ea omnia bello priore Alexandrino, dum diripitur ea civitas, non sponte neque opera consulta, sed à militibus forte auxiliariis incensa sunt.

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT I.

Admiranda quædam de P. Africano superiore ex annalibus sumta.

QUOD de Olympiade Philippi regis uxore Alexandri matre, in historia Græca scriptum est; idem de P. Scipionis quoque matre, qui prior Africanus appellatus est, memoriæ datum est. nam & C. Oppius & Julius Higinus, aliique, qui de vita & rebus Africani scripserunt, matrem ejus diu sterilem existimatam tradunt; Publium quoque Scipionem, cum quo nupta erat, liberos desperavisse. postea in cubiculo atque in lecto mulieris, quum absente marito cubans sola obdormisset, visum repente juxta eam cubare ingentem anguem; eumque, iis qui viderant territis & clamantibus, elapsum inveniri non quisse: idipsum P. Scipionem ad haruspices retulisse: eos, sacrificio facto, respondisse fore ut liberi generentur: neque multis diebus post, quàm ille anguis in lecto visus est, mulierem cœpisse concepti fetus signa atque sensum pati: exinde mense decimo peperisse; natumque esse hunc P. Scipionem Africanum, qui Hanni-

balem & Karthaginienſes in Africa bello Pœnico ſecundo vicit. Sed & eum impendio magis ex rebus geſtis quàm ex illo oſtento virum eſſe virtutis divinæ creditum eſt. Id etiam dicere haud piget, quod idem illi, quos ſuprà nominavi, litteris mandaverint Scipionem hunc Africanum ſolitaviſſe noctis extremo, prius quàm dilucularet, in capitolium ventitare, ac jubere aperiri cellam Jovis, atque ibi ſolùm diu demorari quaſi conſultantem de republica cum Jove; ædituoſque ejus templi ſæpe eſſe demiratos, quòd ſolùm id temporis in capitolium ingredientem canes ſemper in alios ſævientes neque latrarent eum neque incurrerent. Has vulgi de Scipione opiniones confirmare, atque approbare videbantur dicta factaque ejus pleraque admiranda. ex quibus eſt unum hujuſcemodi, Aſſidebat oppugnabatque oppidum in Hiſpania, ſitu, mœnibus, defenſoribus validum & mœnitum, re etiam cibaria copioſum: nullaque ejus potiundi ſpes erat, & quodam die jus in caſtris ſedens dicebat: atque ex eo loco id oppidum procul videbatur. tum è militibus, qui in jure apud eum ſtabant, interrogavit quiſpiam ex more in quem diem locumque vadimonium promitti juberet. & Scipio manum ad ipſam oppidi; quod obſidebatur, arcem protendens, Perendie, inquit, ſeſe ſiſtant illo in loco: atque ita factum. die tertio, in quem vadari juſſerat, oppidum captum eſt: eodemque die in arce ejus oppidi jus dixit.

Cap. II.

De Caſellii Vindicis pudendo errore; quem offendimus in libris ejus, quos inſcripſit Antiquarum Lectionum.

TUrpe erratum offendimus in illis celebratiſſimis commentariis Lectionum antiquarum Cæſellii Vindicis, hominis Herclè pleraque haud indiligen-

tis. quod erratum multos fugit, quamquam multa in Cæsellio reprehendendo etiam per calumnias rimarentur. scripsit autem Cæsellius Q. Ennium in tertiodecimo libro annalium, *cor*, dixisse masculino genere. verba Cæsellii subjecta sunt: *Masculino genere*, cor, *ut multa alia, enunciavit Ennius. nam in tertiodecimo annali quem cor, dixit.* adscripsit deinde versus Ennii duos:

Hannibal audaci cum pectore dehortatur
Ne bellum faciam: quem credidit esse meum cor?

Antiochus est, qui hoc dicit, Asiæ rex is admiratur & permovetur, quòd Hannibal Karthaginiensis bellum se facere populo Romano volentem dehortetur. hos autem versus Cæsellius sic accipit, tamquam si Antiochus sic dicat: Hannibal, me, ne bellum geram dehortatur. quod quum facit, æquale cor putat habere me ei. quàm stultum esse me credit, quum id mihi persuadere vult? hoc Cæsellius quidem, sed aliud longè Ennius. nam tres versus sunt, non duo, ad hanc Ennii sententiam pertinentes, ex quibus tertium versum Cæsellius non respexit:

Hannibal audaci cum pectore dehortatur
Ne bellum faciam: quem credidit esse meum cor
Suasorem summum & studiosum robore belli.

horum versuum sensus atque ordo sic opinor est: Hannibal ille audentissimus atque fortissimus, quem ego credidi (hoc enim est *cor meum credidit*: proinde atque diceret, quem ego stultus homo credidi) fore summum suasorem ad bellandum, is me dehortatur, dissuadetque ne bellum faciam. Cæsellius autem forte παθυμαγεσν μαχῃ ista verborum captus *quem cor* dictum putavit, & *quem* accentu acuto legit, quasi ad cor referatur, non ad Hannibalem. sed non fugit me, si aliquis sit tam inconditus, sic posse defendi *cor* Cæsellii masculinum, ut videatur tertius versus separatim atque divisè legendus. proinde quasi præcisis interruptisque verbis exclamet,

Antiochus ; *suaſorem ſummum !* ſed non dignum eſt eis, qui hoc dixerint, reſponderi.

CAP. III.

Quid Tullius Tiro Ciceronis libertus reprehenderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodienſibus in ſenatu dixit ; & quid ad ea, quæ reprehenderat, reſponderimus.

CIvitas Rhodienſis & inſulæ oportunitate & operum nobilitate & navigandi ſollertia navalibuſque victoriis celebrata eſt. ea Rhodienſis civitas, quum amica atque ſocia populi Romani foret, Perſa tunc Philippi filio Macedonum rege, cum quo bellum populo Romano fuit, amico uſa eſt : connixique ſunt Rhodienſes, legationibus Romam ſæpe miſſis, id bellum inter eos componere. ſed, ubi iſta pacificatio perpetrari nequivit, verba à pleriſque Rhodienſibus in concionibus eorum ad populum facta ſunt, ut, ſi pax non fieret, Rhodienſes regem adverſus populum Romanum adjutarent. ſed nullum ſuper ea re publicum decretum factum eſt. At, ubi Perſes victus captuſque eſt : Rhodienſes pertimuere ob ea, quæ compluries in cœtibus populi acta dictaque erant : legatoſque Romam miſerunt, qui temeritatem quorumdam popularium ſuorum deprecarentur : & fidem conſiliumque publicum expurgarent. legati poſtquam Romam venerunt, & in ſenatum intromiſſi ſunt, verbiſque ſupplicitèr pro cauſa ſua factis è curia exceſſerunt : ſententiæ rogari cœptæ, quumque partim ſenatorum de Rhodienſibus quererentur, maleque eos animatos fuiſſe dicerent, bellumque eo illis faciundum cenſerent : tum M. Cato exſurgit : & optimos fidiſſimoſque ſocios, quorum opibus diripiendis poſſidendiſque non pauci ex ſummatibus viris intenti infeſtique erant, defenſum conſervatumque per-

pergit: orationemque inclutam dicit, quæ & seorsum fertur, inscriptaque est pro Rhodiensibus; & in quinto Originum libro scripta est. Tiro autem Tullius M. Ciceronis libertus sanè quidem fuit ingenio homo eleganti, & haudquaquam rerum litterarumque veterum indoctus: eoque ab ineunte ætate liberaliter instituto adminiculatore & quasi administro in studiis litterarum Cicero usus est. sed profectò plus ausus est quàm ut tolerari ignoscique possit. namque epistolam conscripsit ad Q. Axium familiarem patroni sui confidenter & nimis calidè, in qua sibimet visus est orationem istam pro Rhodiensibus acri subrilique ingenio & judicio percensuisse. ex ea epistola libitum forte nobis est reprehensiones ejus quasdam attingere; majore scilicet venia reprehensuri Tironem, quàm tum ille reprehendit Catonem. culpavit autem primum hoc, quòd Cato ineruditè & ἀναγώγως, ut ipse ait, principio nimis insolenti nimisque acri & objurgatorio usus sit: quum vereri sese ostendit, ne Patres, gaudio atque lætitia rerum gestarum prospere de statu mentis suæ deturbati, non satis consiperent, neque ad rectè intelligendum consulendumque essent idonei. *In principiis autem*, inquit, *patroni, qui pro reis dicunt, conciliare sibi & complacare judices debent: sensusque eorum exspectatione causæ suspensos rigentesque honorificis verecundisque sententiis commulcere; noninjuriis atque imperiosis minationibus confutare.* ipsum deinde principium apposuit; cujus verba hæc sunt: *Scio solere pleriſque hominibus rebus secundis atque prolixis atque prosperis animum excellere, superbiam atque ferociam augescere atque crescere, quod mihi nunc magnæ curæ est, quia hæc res tam secundæ processit, ne quid in consulendo adversi eveniat, quod nostras secundas res confutet: ne ve hæc lætitia nimis luxuriosè eveniat. adversæ res se domare & docent quid opus sit facto. secundæ res lætitia*

transvorsum trudere solent à rectè consulendo atque intelligendo. quo majore opere edico suadeoque, uti hæc res aliquot dies proferatur, dum ex tanto gaudio in potestatem nostram redeamus. quæ deinde Cato juxta dicit, *ea*, inquit, *confessionem faciunt non defensionem, neque propulsationem translationemve criminis habent, sed cum pluribus aliis communicationem. quod scilicet nihil ad purgandum est. atque etiam*, inquit, *insuper profitetur Rhodienses, qui accusabantur, quòd adversus populum Romanum regi magis cupierint faverintque, id eos cupisse atque favisse utilitatis suæ gratia: ne Romani, Persa quoque rege victo, ad superbiam ferociamque & immodicum modum insolescerent.* eaque ipsa verba ponit, ita uti infrà scriptum est. *Atque ego quidem arbitror Rhodienses noluisse nos ita depugnare uti depugnatum est: neque, regem Persen vicisse, non Rhodienses id modò voluêre, sed multos populos ac multas nationes idem noluisse arbitror. atque haud scio, an partim eorum fuerint, qui non nostræ contumeliæ causa id noluerint evenire: sed enim id metuêre, si nemo esset homo quem veneremur, & quicquid luberet faceremus: ne sub solo imperio nostro in servitute nostra essent. libertatis suæ causa in ea sententia fuisse arbitror. atque Rhodienses tamen Persen publicè numquam adjuvere. cogitate quanto nos privatim cautius facimus. nam unusquisque nostrum, si quis adversus rem suam quid fieri arbitratur, summa vi contra nititur, ne adversus eam fiat. quod illi tamen perpessi.* Sed, quod ad principium reprehensum attinet; scire oportuit Tironem defensos esse Rhodienses à Catone, sed ut à senatore & consulari & censorio viro id, quod optimum esse publicum existimabat, suadente, non ut à patrono causam pro reis dicente. alia namque principia conducunt reos apud judices defendenti, & clementiam misericordiamque undique indaganti; alia, quum senatus de republica consulitur, viro auctori-

tate

tate præstanti sententiis quorumdam iniquissimis permoto, & pro utilitatibus publicis ac pro salute sociorum graviter ac liberè indignanti simul ac dolenti. quippe rectè & utiliter in disciplinis rhetorum præcipitur judices de capite alieno deque causa ad sese non pertinenti cognituros, ex qua præter officium judicandi nihil ad eos simul periculi vel emolumenti redundaturum est, conciliandos esse ac propitiandos laudabiliter ac placabiliter & leniter existimationi salutique ejus qui apud eos accusatus est, at quum dignitas & fides & utilitas omnium communis agitur, ob eamque rem aut suadendum quid ut fiat, aut fieri jam cœpto differendum est: tum qui se in hujusmodi principiis occupat ut benivolos benignosque sibi auditores paret, otiosam operam in non necessariis verbis sumit. jamdudum enim negotia periculaque ipsa rerum communia consiliis eos capiendis conciliant: & ipsi potius sibi exposcunt consultoris benivolentiam. Sed quod ait confessum Catonem noluisse Rhodienses ita depugnari uti depugnatum est, neque regem Persen à populo Romano vinci, atque id eum dixisse non Rhodienses modò, sed multas quoque alias nationes voluisse, sed id nihil ad purgandum extenuandumve crimen valere: jam hoc primùm Tiro improbè mentitur, verba ponit Catonis: & aliis tamen eum verbis calumniatur. non enim Cato confitetur Rhodienses noluisse victoriam esse populi Romani, sed sese arbitrari dixit id eos noluisse: quod erat proculdubio suæ opinionis professio, non Rhodiensium culpæ confessio. in qua re, ut meum quidem judicium est, non culpa tantùm vacat, sed dignus quoque laude admiratione neque est; quum & ingenuè & religiosè dicere visus est contra Rhodienses quod sentiebat & parta sibi veritas fide ipsum illud tamen, quod contrarium putabatur, flexit & transtulit: ut eos idcirco vel maximè æquum esset acceptiores carioresque fieri po-

pulo Romano, quòd quum & utiles illi essent & vellent regi esse factum, nihil tamen adjuvandi ejus gratia fecerint. postea verba hæc ex eadem oratione ponit: *Ea nunc derepente tanta nos beneficia ultro citroque, tantam amicitiam relinquemus? quod illos dicimus voluisse facere, id nos priores facere occupabimus?* hoc, inquit, enthymema nequam & vitiosum est. responderi enim potuit, occupabimus certè: nam, si non occupaverimus, opprimemur, incidendumque erit in insidias à quibus ante nos non caverimus rectè, inquit, hoc vitio dat Lucilius poëtæ Euripidi; quod, quum Polyphontes rex propterea se interfecisse fratrem diceret, quòd ipse ante consilium de nece ejus cepisset, Merope fratris uxor hisce eum verbis eluserit:

Εἰ γάρ σ' ἔμελλεν, ὡς σὺ φῂς κτείνειν πόσις,
Χρῆν καὶ σὲ μέλλειν, ὡς χρόνῳ δ' ὤφθη πανῶν.

At hoc enim, inquit, plane stultitiæ plenum est eo consilio atque ea fini facere nolle aliquid, uti nunquam id facias quod velis. sed videlicet Tiro animum non advertit non esse in omnibus rebus cavendis eamdem causam: neque humanæ vitæ negotia & actiones & officia vel occupandi vel differendi, vel etiam ulciscendi, vel cavendi similia esse pugnæ gladiatoriæ. nam gladiatori, compositio ad pugnandum, pugnæ hæc præposita sors est, aut occidere si occupaverit, aut occumbere si cessaverit. hominum autem vita non tam iniquis, neque tam indomitis necessitatibus circumscripta est, ut idcirco prior injuriam facere debeas, quam, nisi feceris, pati possis. quod tantum aberat à populo Romano occupare, ut sæpe etiam in se sese factas injurias ulcisci neglexerit. post deinde usum esse Catonem dicit in eadem oratione argumentis parum honestis & nimis audacibus, ac non viri ejus, qualis fuit, sed vafris ac fallaciosis, & quasi Græcorum sophistarum sollertiis. nam, *quum objiceretur*, inquit, *Rhodien-*

bus

bus quod bellum populo Romano facere voluissent, nec negavit pœne, & ignosci poposcit, quia id non fecissent & si maximè voluissent: induxisseque eum dicit quam dialectici epagogen appellant, non rem admodum insidiosam & sophisticam, neque ad veritates magis quam ad captiones repertam: quum conatus sit exemplis decipientibus colligere confirmareque, neminem, qui male facere voluit, plecti æquum esse, nisi, quod factum voluit, etiam fecerit, verba autem ex ea oratione M. Catonis hæc sunt: *Qui acerrimè adversus eos dicit, ita dicit: hostes voluisse fieri. Et quis tandem est nostrum, qui quod ad sese attinet, æquum censeat quempiam pœnas dare ob eam rem, quod arguatur male facere voluisse? nemo opinor: nam ego, quod ad me attinet, nolim.* deinde paulo infrà ita dicit. *Quid nunc? & quæ tandem lex est tam acerba, quæ dicat: Si quis illud facere voluerit, mille nummi dimidium familiæ multa esto: Si quis plus quingenta jugera habere voluerit: tanta pœna esto: Si quis majorem pecudum numerum habere voluerit: tantum damni esto. atqui nos omnia plura habere volumus, & id nobis impune est.* postea ita dicit; *Sed si honorem non æquum est haberi ob eam rem, quod bene facere voluisse quis dicit neque fecit tamen: Rhodiensibus male erit, non quod male fecerunt, sed quia voluisse dicuntur?* His argumentis Tiro Tullius M. Catonem contendere & conficere dicit Rhodiensibus quoque impune esse debere, quod hostes quidem esse populi Romani voluissent, etsi maximè non fuissent. dissimulari autem non posse ait quin paria & consimilia non sint plus quingenta jugera habere velle, quod plebiscito colonis prohibitum fuit & bellum injustum atque impium populo Romano facere velle: neque item inficiari posse, quin alia causa in præmio sit, alia in pœnis. nam beneficia, inquit, promissa opperiri oportet, neque antè remunerari, quam facta sint: injurias autem immineu-

tes præcaviſſe juſtum eſt quàm exſpectaviſſe. ſumma enim profeſſio ſtultitiæ, inquit, eſt non ire obviam ſceleribus cognatis, ſed manere opperirique, ut, quum admiſſa & perpetrata fuerint, tum denique, ubi quæ facta ſunt infecta fieri non poſſunt, pœniantur. hæc Tito in Catonem non minus frigide ſane quàm inaniter. Sed enim Cato non nudam neque ſolitariam nec improtectam hanc epagogen facit: ſed multis eam modis præfulcit, multisque aliis argumentis convelat: &, quia non Rhodienſibus magis quàm reipublicæ conſultabat, nihil ſibi dictu factuque in ea re turpe duxit, quin omnium ſententiarum via ſervatum ire ſocios niteretur. ac primùm ea non incallidè conquiſivit, quæ non jure naturæ aut jure gentium fieri prohibentur, ſed jure legum rei alicujus medendæ aut temporis cauſa juſſarum: ſicut eſt de numero pecoris & de modo agri præfinito aut ejuſmodi aliquo. in quibus rebus, quod prohibitum eſt fieri, per leges quidem non licet: velle id tamen facere, ſi liceat, inhoneſtum non eſt. atque eas res contulit ſeorſum, miſcuitque cum eo quod nefas facere neque velle per ſeſe honeſtum eſt; tum deinde, ne diſparilitas collationis evidens fieret, pluribus id propugnaculis defenſat: neque tenues iſtas & enucleatas voluntatum in rebus illiciris reprehenſiones, qualia in philoſophorum otio diſputantur, magni facit; ſed id ſolùm ex ſumma ope nititur, ut cauſa Rhodienſium, quorum amicitiam retineri ex republica fuit, aut æqua judicaretur, aut quidem certè ignoſcenda: atque interim neque feciſſe Rhodienſes bellum neque facere voluiſſe dicit; interim autem facta ſola cenſenda dicit atque in judicium vocanda, ſed voluntates nudas inaneſque neque legibus neque pœnis fieri obnoxias: interdum autem, quaſi deliquiſſe eos concedat, ignoſci poſtulat, & ignoſcentias utiles eſſe rebus humanis docet: ac, niſi ignoſcant, metus in republi-

ea rerum novarum movet: sed enim contrà, si ignoscatur, conservatum iri ostendit populi Romani magnitudinem. superbiæ quoque crimen, quod tunc præter cetera in senatu Rhodiensibus objectum erat, mirifica & prope divina responsionis figura elusit & eluit. verba adeò ipsa ponemus Catonis: quoniam Tiro ea prætermisit. *Rhodienses superbos esse ajunt, id objectantes quod mihi a liberis meis minimè dici velim. sint sane superbi. quid id ad nos attinet? idne trascimini si quis superbior est quam nos?* nihil prorsus hac compellatione potest neque gravius neque munitius adversus homines superbissimos facta, qui superbiam in sese amarent, in aliis reprehenderent. præterea animadvertere est in tota ista Catonis oratione omnia disciplinarum rhetoricarum arma atque subsidia mota esse: sed non proinde ut indecursibus ludicris aut simulachris prœliorum voluptariis fieri videmus: non, inquam, distinctè nimis nimisque comptè atque modulatè res acta est. sed quasi in ancipiti certamine, quum sparsa acies est, multis locis Marte vario pugnatur: sic in ista tum causa Cato, quum superbia illa Rhodiensium famosissima multorum odio atque invidia flagraret, omnibus promiscè tuendi atque propugnandi modis usus est: & nunc ut optimè meritos commendat: nunc, tanquam si innocentes purgaret, ne bona divitiæque eorum expetantur, objurgat: nunc etiam quasi sit errarum deprecatur: nunc ut necessarios reipublicæ ostentat: nunc clementiæ, nunc mansuetudinis majorum, nunc utilitatis publicæ commonefacit. eaque omnia distinctiùs numerosiusque ac comptius fortasse an dici potuerunt: fortiùs atque vividiùs potuisse dici non videntur. iniquè igitur Tiro Tullius, qui ex omnibus facultatibus tam opulentæ orationis aptis inter sese & cohærentibus parvum quippiam nudumque sumsit: quod obtrectaret: tamquam non dignum M. Catone fuerit quod delictorum non perpetratorum voluntates tantum non

non censuerit pœniendas. Commodiùs autem erectiusque de his meis verbis, quibus Tullio Tironi respondi modò, existimabit judiciumque faciet, qui & orationem ipsam Catonis totam acceperit in manus, & epistolam Tironis ad Axium scriptam requirere & legere curaverit. ita enim nos sinceriùs exploratiusque vel corrigere poterit vel probare.

Cap. IV.

Cujusmodi servos & quam ob causam Cælius Sabinus juris civilis auctor pileatos *venundari solitos scripserit, & quæ mancipia sub corona more majorum venierint; atque id ipsum,* sub corona, *quid sit.*

Pileatos servos venum solitos ire, quorum nomine venditor nihil præstaret, Cælius Sabinus juris peritus scriptum reliquit. cujus rei causam esse ait, quod hujusmodi conditionis mancipia insignia esse in vendundo deberent, ut emtores errare & capi non possent; neque lex vendundi opperienda esset: sed oculis jam perciperent quodnam esset mancipiorum genus. *sicuti*, inquit, *antiquitus mancipia jure belli capta coronis induta veniebant, & iccirco dicebantur sub corona venire. namque ut ea corona signum erat captivorum venalium, ita pileus impositus demonstrabat ejusmodi servos venum dari, quorum nomine emtori venditor nihil præstaret.* est autem alia rationis hujus opinio, cur dici solitum sit captivos sub corona venundari, quòd milites, custodiæ causa, captivorum venalium greges circumstarent: eaque circumstatio militum corona appellata sit, sed id magis verum esse, quod supra dixi, Cato quoque in libro, quem composuit de re militari, docet. verba sunt hæc Catonis: *Ut populus sua opera potius ob rem benè gestam coronatus supplicatum eat, quam re malè gesta coronatus veniat.*

Cap

CAP. V.

Historia de Polo histrione memoratu digna.

HIstrio in terra Græcia fuit fama celebri: qui gestus & vocis claritudine & venustate cæteris antestabat. nomen fuisse ajunt Polum. tragœdias poëtarum nobilium scitè atque asseveratè actitavit. is Polus unice amatum filium morte amisit. eum luctum quum satis visus est eluxisse, rediit ad quæstum artis. in eo tempore Athenis Electram Sophoclis acturus gestare urnam quasi cum Orestis ossibus debebat. Ita compositum fabulæ argumentum est, ut veluti fratris reliquias ferens Electra comploret commiseretur que interitum ejus qui per vim extinctus existimatur. igitur Polus lugubri habitu Electræ indutus ossa atque urnam à sepulchro tulit filii, & quasi Oresti amplexus opplevit omnia non simulachris neque imitamentis, sed luctu atque lamentis veris & spirantibus. itaque quum agi fabula videretur, dolor accitus est.

CAP. VI.

Quid de quorumdam sensuum naturali defectione Aristoteles scripserit.

EX quinque his sensibus quos animantibus natura tribuit, visu, auditu, gustu, tactu, odoratu, quos Græci ὄψιν, ἀκοὴν, γεῦσιν, ἁφὴν, ὄσφρησιν appellant, quædam animalium alia alio carent; & aut cæca natura gignuntur aut inora inauritave. nullum autem gigni animal Aristoteles dicit, quod aut gustus sensu careat aut tactus. verba ex libro ejus, quem περὶ μυίας composuit, hæc sunt: πᾶν δ' ἄρρυν καὶ πᾶν γεῦσιν πάντα ἔχει, πλὴν ὅσα τῶν ἀτελῆ ζώων.

CAP.

CAP. VII.

An, affatim, *quasi* admodum *prima acuta pronunciandum sit*, *& quædam itidem non incuriose tractata super aliarum vocum accentibus.*

ANnianus poëta, præter ingenii amœnitates litterarum quoque veterum & rationum in litteris oppido quam peritus fuit: & sermocinabatur mira quapiam & scita suavitate. is *affatim*, ut *admodum*, prima acuta non media pronunciabat; atque ita veteres locutos censebat. itaque se audiente Probum Grammaticum hos versus in Plauti Ciftellaria, legisse dicit:

Potin' es tu homo facinus facere strenuum?
Aliorum est affatim qui faciant. sane ego
Me volo fortem perhiberier virum.

causamque esse huic accentui dicebat, quòd *affatim*; non essent duæ partes orationis; sed utraque pars in unam vocem coaluisse; sicuti in eo quoque, quod *exadversum* dicimus, secundam syllabam debere acui existimabat; quoniam una non duæ essent orationis partes: atque ita oportere apud Terentium legi dicebat in his versibus:

In quo hæc discebat ludo exadversum loco
Tonstrina erat quædam.

addebat etiam quod, *ad*, præverbium tum fermè acueretur, quum significaret ἐπί τινων quàm intentionem nos dicimus, sicuti *adfabre* & *admodum* & *adprobe* dicuntur. cætera quidem satis commode Annianus. sed hanc particulam, *ad*, quam semper, quum intentionem significaret, acui putavit. non id perpetuum videtur: nam & *adpotus* quum dicimus & *adprimus* & *adprime*; intentio his in verbis demonstratur: neque tamen, *ad*, particula satis commode accentu acuto pronunciatur. *adprobus* tamen, quòd significat *valde probus*, non inficias eo quin pri-

ma syllaba acui debeat. Cæcilius in comœdia, quæ inscribitur TRIUMPHUS, vocabulo isto utitur:

Hierocles hostes est mihi adolescens adprobus.

num igitur in istis vocibus, quas non acui diximus, ea causa est quod syllaba insequitur natura longior, quæ non ferme patitur acui priorem in vocabulis syllabarum plurium quàm duarum? *Adprimum* autem *longe primum* L. Livius in Odyssea dicit in hoc versu:

Ibi denique vir summus adprimus Patroclus.

idem Livius in Odyssea *præmodum* dicit, quasi *admodum. Parcentes*, inquit, *præmodum.* quod significat *supra modum*; dictumque est quasi *præter modum*: in quo scilicet prima syllaba acui debuit.

CAP. VIII.

Res ultra fidem tradita super amatore delfino & puero amato.

DElfinos Venerios esse & amasios non modò historiæ veteres, sed recentes quoque memoriæ declarant. nam & sub Cæsaribus, in Puteolano mari, ut Appion scriprum reliqnit, & aliquot sæculis ante apud Naupactum, ut Theophrastus tradidit, amatores flagrantissimi quidam delfinorum cogniti compertique sunt neque ii amaverunt, quod sunt ipsi genus; sed pueros forma liberali in naviculis forte aut in vadis litorum conspectos miris & humanis modis arserunt. Verba subscripsi Appionis eruditi viri ex Ægyptiacorum libro quinto: quibus delfini amantis & pueri non abhorrentis consuetudines, lusus, gestationes, aurigationes refert; eaque omnia sese ipsum multosque alios vidisse dicit. ἡμῖν οὖν περὶ Δικαιάρχειαν ἐν εὐλίμενον παῖς ἐπορεύετο παιδὸς, καὶ πρὸς παιδιὰν ἐπιτηδείως ἔχοντα. ἀπαρξαμένου γὰρ τοῦ παιδὸς ὑπὸ τῶν νεανίσκων καὶ τὰς ἀκάνθας ἀφιέναι, ἵνα μὴ τὸ παιδάριον χρῶτα

χρῆται ἀμύξεσι, καὶ ἐπαινήσῃ τοσουτοκότα μέχρι διακοσίων αὐτῷ στατήρων. ἔξαχέστο δ' ἔσχ ἡ Ῥώμη καὶ πᾶσα ἡ Ἰταλία θεᾶσαι ἰχθυοννύχου μῦθον τοῦ ἐπιτρόπου. Ad hæc adjicit rem non minus mirandam. Postea, inquit, idem ille puer delfino amœnus morbo affectus obiit suum diem. at ille amans; ubi sæpe ad litus solitum adnavit, & puer qui in primo vado adventum ejus opperiri consueverat, nusquam fuit; desiderio tabuit exanimatusque est; & in littore jacens, inventus ab his qui rem cognoverant, in sui pueri sepulchro humatus est.

Cap. IX.

Pepoſci & memordi, pepugi, & ſpepondi, & cecurri *pleroſque veterum dixiſſe, non uti poſtea receptum eſt dicere, per, o, aut per u, litteram in prima ſyllaba poſitam, ſed per, e, atque id Græcæ rationis exemplo dixiſſe: præterea notatum, quòd viri non indocti neque ignobiles, a verbo* deſcendo, *non* deſcendi, *ſed* deſcendidi *dixerunt.*

Poposci, *momordi, pupugi, cucurri*, probabiliter dici videntur: atque ita nunc omnes fermè doctiores hujuſcemodi verbis utuntur, ſed Q. Ennius in Satyris, *memorderit*, dixit, per, *e*, litteram, non *momorderit. Meum* inquit, *non eſt; at ſi me canis momorderit.* Item Laberius in Gallis: *De integro patrimonio meo centum milia nummûm memordi.* Item idem Laberius in Coloratore: *Itaque levi pruna percoctus ſimul ſub dentes mulieris veni, bis ter memordit.* item P. Nigidius de animalibus libro ſecundo: *Serpens ſi memordit, gallina deligitur & opponitur.* item Plautus in Aulularia: *admemordit hominem*, ſed idem Plautus in Trigeminis, non *præmordiſſe* neque *præmemordiſſe* dixit, ſed *præmorſiſſe.*

Ni ſugiſſem, inquit, *medium, credo, præmorſiſſet.* Item Atta in Conciliarise: *Ursum ſe momordiſſe aa-*

tumat.

tumat. Pepoſci quoque non *poposci* Valerius Antias libro Annalium quadrageſimo quinto ſcriptum reliquit. *Denique Licinius tribunus plebei perduellionis ei diem dixit. & comitiis diem a Q. Martio prætore pepoſcit. Pepugero* æquè Arta in Ædilitia dicit: *Sed ſi pepugero metuet.* Ælium quoque Tuberonem libro ad C. Oppium ſcripto *occecurrerit* dixiſſe Probus annotavit, & hæc ejus verba appoſuit. *Si generalis ſpecies occecurrit.* Idem Probus Valerium Antiatem libro hiſtoriarum duodecimo *ſpeponderant* ſcripſiſſe annotavit, verbaque ejus hæc poſuit: *Tib. Gracchus, qui quæſtor C. Mancino in Hiſpania fuerat, & ceteri qui pacem ſpeſponderant.* Ratio dictionum hæc eſſe videri poteſt: quoniam Græci in quadam ſpecie præteriti temporis, quod παρακείμενον appellant, ſecundam verbi litteram in, *e*, plerumque vertunt, γεγράφω γέγραφα, ποιῶ πεποίηκα, λακῶ λελάληκα, κεκτῶ κεκτήκα, λέω λέλεκα. Sic ergo *mordeo memordi, poſco popoſci, tendo tetendi, tango tetigi, pungo pepugi, ſpondeo ſpepondi, curro cecurri, tollo tetuli* facit. ſic & M. Tullius & C. Cæſar *mordeo memordi, pungo pepugi, ſpondeo ſpeſpondi*, dixerunt. Præterea inveni à verbo *ſcindo* ſimili ratione non *ſciderat* ſed *ſeſciderat* dictum eſſe. L. Attius in Sotadicorum libro primo *ſeſciderat* dixit. Verbo hæc ſunt: *Non ergo aquila ita, uti prædicant, ſeſciderat pectus.* Ennius quoque & Valerius Antias, in libro hiſtoriarum ſeptuageſimo quinto, verba hæc ſcripſit: *Deinde funere locato ad forum deſcendidit.* Laberius quoque in Catullario ita ſcripſit:

Ego mirabar quomodo mamma mihi deſcendiderant.

CAP.

CAP. X.

Ususcapio & copulate & recto vocabuli casu dicitur, ita pignoriscapio *conjuncte & eadem vocabuli forma dictum est.*

UT hæc *ususcapio* dicitur copulato vocabulo, *a*, littera in eo tractim pronunciata; ita *pignoriscapio* junctæ sunt partes, & producti dicebatur. verba Catonis sunt ex primo epistolicarum quæstionum: *Pignoriscapio ob æs militare, quod æs a tribuno ærario miles accipere debebat, vocabulum feor sum fit.* per quod satis dilucet hanc *capionem* posse dici, quasi hanc *captionem*: & in usu & in pignore.

CAP. XI.

Neque levitatem *neque* nequitiam *ea significatione esse, qua in vulgi sermonibus dicantur.*

LEvitatem plerumque nunc pro inconstantia & mutabilitate dici audio, & *nequitiam* pro solertia astutiaque sed veterum hominum qui proprie atque integre locuti sunt, *leves* dixerunt, quos vulgo nunc viles & nullo honore dignos dicimus; & *levitatem* appellaverunt proinde quasi *vilitatem*; & *nequam* hominem nulli rei neque frugis bonæ; quod genus Græci ferè ἄπρωτον ἢ ἀκόλαστον ἢ ἀχρεῖον ἢ ἄχρηστον ἢ πανάθεμιν ἢ μιαρὸν dicunt. Qui exempla horum verborum requirit, ne in libris nimis remotis quærat, inveniet ea in M. Tullii secunda Antoniana-rum. nam quum genus quoddam sordidissimum vitæ atque victus M. Antonii idem demonstraturus esset, quod in caupona delitesceret, quòd ad vesperum perpotaret, quòd ore involuto iter faceret ne cognosceretur; hæc & alia ejusmodi quum in eum dicturus esset, *Videte*, inquit, *hominis levitatem.* tamquam prorsus istâ dedecora hoc vitio in homine no-

notarentur. at posteà, quum in eumdem Antonium probra quædam alia ludibriosa & turpia ingessisset, ad extremum hoc addidit: *O hominem nequam? nihil enim magis propriè possum dicere.* Sed ex eo loco M. Tullii verba complusecula libuit ponere. *At videte levitatem hominis. quum hora diei decima ferè ad Saxa rubra venisset, delituit in quadam cauponula: atque ibi se occultens perpotavit ad vesperum: inde cistio celeriter ad urbem advectus domum venit ore involuto. janitor, Quis tu? A Marco tabellarius. confestim ad eum, cujus causa venerat, deducitur: eique epistolam tradit. quam illa quum legeret flens (erat enim scripta amatoriè: caput autem litterarum hoc erat: sibi cum illa mima posthac nihil futurum: omnem se amorem abjecisse illius, atque in hanc transfudisse) quum mulier fleret uberius: homo misericors ferre non potuit: caput aperuit: in collum invasit. O hominem nequam; nihil enim magis propriè possum dicere. ergo ut te catamitum, nec opinato quum ostendisses præter spem mulier aspiceret, idcirco urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbasti?* consimiliter Q. quoque Claudius in primo annalium, *nequitiam* appellavit luxum vitæ prodigum effusumque in hisce verbis: *Persuadenti cuidam adolescenti Lucano, qui apprimè summo genere gnatus est, sed luxuria & nequitia pecuniam magnam consumserat.* M. Varro in libris de lingua Latina. *Ut ex non & volo,* inquit, *nolo sit: sic ex ne & quicquam, media exarita syllaba, compositum est, nequam.* P. Africanus pro se contra Tib. Asellum de multa ad populum: *Omnia mala, probra, flagitia, quæ homines faciunt, in duabus rebus sunt? malitia atque nequitia. utrum defendis, malitiam, an nequitiam, an utrumque simul? si nequitiam defendere vis; licet, sed tu in uno scorto majorem pecuniam absumsisti quàm quanti omne instrumentum fundi Sabini in censum dedicavisti, ni hoc ita est: qui spondet mille nummûm? sed*

tu plus tertia parte pecuniæ paternæ perdidisti atque absumsisti in flagitiis. ni hoc ita est: qui spondet mille nummum? non vis nequitiam, age malitiam saltem defendas. sed tu verbis conceptis conjuravisti sciens sciente animo tuo: ni hoc ita est: qui spondet mille nummum

CAP. XII.

De tunicis chiridotis: quod earum usum P. Africanus Sulpicio Gallo objecit.

TUnicis uti virum prolixis ultra brachia & usque in primores manus ac propè in digitos, Romæ atque omni in Latio indecorum fuit. eas tunicas Græco vocabulo nostri chiridotas appellaverunt. feminisque solis vestem longè lateque diffusam decoram existimaverunt, ad ulnas cruraque adversus oculos protegenda. Viri autem Romani primò quidem sine tunicis toga sola amicti fuerunt: postea substrictas & breves tunicas citra humerum desinentes habebant, quod genus Græci dicunt ἐξωμίδας. Hac antiquitate inductus P. Africanus Pauli F. vir omnibus bonis artibus atque omni virtute præditus, P. Sulpicio Gallo, homini delicato, inter pleraque alia quæ objectabat id quoque probro dicit: quod tunicis uteretur manus totas operientibus. verba sunt hæc Scipionis: *Nam qui cotidie unguentatus adversum speculum ornetur, cujus supercilia radantur, qui barbam volsa feminibusque sub volsis ambulet, qui in conviviis adolescentulus cum amatore, cum chiridota tunica interior accubuerit, qui non modò vinosus sed virosus quoque sit: eumne quisquam dubitet quin idem fecerit quod cinædi facere solent?* Virgilius quoque tunicas hujusmodi, quasi femineas ac probrosas criminatur:

Et tunicæ, inquit, *manicas, & habent redimicula mitræ.*

Quin-

Quintus quoque Ennius Karthaginiensium tunicatam juventutem, non videtur sine probro dixisse.

CAP. XIII.

Quem classicum *dicat M. Cato*, *quem* infra classem.

Classici dicebantur non omnes qui in classibus erant, sed primæ tantùm classis homines, qui centum & viginti quinque milia æris amplius ve censi erant. *infra classem* autem appellabantur secundæ classis cæterarumque omnium classium, qui minore summa æris, quàm suprà dixi, censebantur. Hoc eo strictim notavi; quoniam in M. Catonis oratione, qua Voconiam legem suasit, quæri solet quid sit *classicus*, *quid infra classem*.

CAP. XIV.

De tribus dicendi generibus: ac de tribus philosophis qui ab Athenienſibus ad ſenatum Romanum legati miſſi ſunt.

ET in carmine & in soluta oratione genera dicendi probabilia sunt tria, quæ Græci χαρακτῆρας vocant, nominaque eis fecerunt apponi, ἀδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον. nos, quem primum posuimus, *uberem* vocamus, secundum *gracilem*, tertium *mediocrem*. *uberi* dignitas atque amplitudo est: *gracili* venustas & subtilitas: *medius* in confinio est utriusque modi particeps. His singulis orationis virtutibus vitia aguata sunt pari numero: quæ earum modum & habitum simulacris falsis ementiuntur. sic plerumque sufflati atq; tumidi fallunt pro uberibus, squallentes & jejuni dicti pro gracilibus, incerti & ambigui pro mediocribus. vera autem & propria hujuscemodi formarum exempla in Latina lingua M. Varro esse dicit ubertatis Pacuvium, gracilitatis Lucilium, mediocritatis Terentium, sed ea ipsa genera di-

dicendi jam antiquitus tradita ab Homero sunt tria in tribus; magnificum in Ulyxe & ubertum, subtile in Menelao & cohibitum, mixtum moderatumque in Nestore. animadversa eadem tripertita varietas est in tribus philosophis, quos Athenienses Romam ad senatum pop. Q. R. legaverant impetratum, uti multam remitterent, quam fecerant propter Oropi vastationem. ea multa fuerat talentum ferè quingentum. erant isti philosophi Carneades ex Academia, Diogenes Stoicus, Critolaus Peripateticus: & in senatum quidem introducti interprete usi sunt C. Acilio senatore: sed antè ipsi seorsum quoque quisque ostentandi gratia magno conventu hominum dissertaverunt. tum admirationi fuisse ajunt Rutilius & Polybius philosophorum trium sui cujusque generis facundiam. violenta, inquiunt, & rapida Carneades dicebat, scita & teretia Critolaus, modesta Diogenes & sobria. unumquodque autem genus, ut diximus, quum castè pudicéque ornatur, fit illustrius: quum fucatur atque præfinitur, fit præstigiosum.

Cap. XV.

Quam severè moribus majorum in fures vindicatum sit, & quid scripserit Mucius Scævola super eo quod servandum datum commodatumve esset.

Labeo, in libro de duodecim tabulis secundo, acria & severa judicia de furtis habita esse apud veteres scripsit: idque Brutum solitum dicere, furti damnatum esse, qui jumentum aliorsum duxerat quàm quo utendum acceperat; item qui longius produxerat, quàm quem in locum petierat. itaque Q. Scævola in librorum, quos de jure civili composuit, sextodecimo verba hæc posuit: *Quod cui servandum datum est, si id usus est: sive, quod utendum acceperit ad aliam rem atque acceperit, usus est: furti se obligavit.*

Cap.

CAP. XVI.

Locus exscriptus ex satyra M. Varronis, quæ περὶ ἐδεσμάτων inscripta est, de peregrinis ciborum generibus: & appositi versus Euripidi, quibus delicatorum hominum luxuriantem gulam confutavit.

VArro in Satyra, quam περὶ ἐδεσμάτων inscripsit, lepidè admodum & scitè factis versibus cœnarum ciborumque exquisitas delitias comprehendit. nam pleraque id genus, quæ helluones isti terra & mari conquirunt, expositi, inclusitque in numeros senarios. & ipsos quidem versus, cui otium erit, in libro, quo dixi, positos legat. genera autem nominaque edulium & domicilia ciborum omnibus aliis præstantia, quæ profunda ingluvies vestigavit, quæ Varro exprobrans exsecutus est, hæc sunt ferme, quantum nobis memoriæ est. Pavus è Samo, Phrygia attagena, grues Melicæ, hædus ex Ambracia, pelamis Chalcedonia, muræna Tarteſſia, aselli Pessinuntii, ostrea Tarentina, pectunculus Chius, elops Rhodius, scari Cilices, nuces Thasiæ, palma Ægyptia, glans Hiberica. hanc autem peragrantis gulæ & in succos insuetos inquirentis industriam atque has undique vorsum indagines cupediarum majore detestatione dignas censebimus, si versus Euripidi recordemur, quibus utebatur sæpissime Chrysippus philosophus, tamquam edendi irritationes quasdam repertas esse, non per usum vitæ necessarium, sed per luxum animi parata atque facilia fastidientis, per improbam satietatis lasciviam. versus Euripidi adscribendos putavi:

Ἐ'πει τὶ δ' ἄβροτοῖσι, πλὴν δυεῖν μόνοιν,
Δημητρὸς ἀκτῆς, πώματ' ὐδατηρύ;
Ἄπνα παρεστιᾷ πέφυχ' ὑμᾶς τρέφειν,
Ὧν ἐκ ἀπορεῖ πλησμονή, τεύφῃ δὲ τοι
Ἀλλων ἐδεστῶν μηχαναὶ ξυνωμέδαι.

Cap. XVII.

Sermo habitus cum grammatico insolentiarum & imperitiarum pleno de significatione vocabuli, quod est obnoxius ; *deque ejus vocis origine.*

Percunctabar Romæ quempiam grammaticum primæ in docendo celebritatis, non herclè experiundi vel tentandi gratia, sed discendi magis studio & cupidine, quid significaret *obnoxius*, quæque ejus vocabuli origo ac ratio esset. atque ille adspicit me illudens levitatem quæstionis parvitatemque : Obscuram, inquit, sanè rem quæris, multaque prorsus vigilia indagandam. quis adeò tam linguæ Latinæ ignarus est, qui nesciat eum dici *obnoxium*, cui quid ab eo, cui esse obnoxius dicitur, incommodari & nocere potest ei, qui habeat aliquem noxæ, id est, culpæ suæ conscium ? Quin potius, inquit, hæc mittis nugalia, & affers ea quæ digna quæri tractarique sint; tum verò ego permotus agendum jam obliquè, ut cum homine stulto, existimavi : Et cætera, inquam, vir doctissime, & graviora remotioraque si discere & scire debuero, quando mihi usus venerit, tum quæram ex te atque discam, sed enim quia dixi sæpe *obnoxius*, & quid dicerem nescivi ; didici ex te & scire nunc cœpi, quod non ego omnium solus, ut tibi sum visus, ignoravi ; sed, ut res est, Plautus homo linguæ atque elegantiæ in verbis Latinæ princeps, quid esset *obnoxius*, nescivit. versus enim est Sticho illius ita scriptus :

Nunc ego hercle periit planè, non obnoxiè.

quod minimè congruit cum ista, quam me docuisti, significatione. composuit enim Plautus tamquam duo inter se contraria *plane* & *obnoxie*; quod à tua significatione longè abest. at ille grammaticus satis ridiculè, quasi *obnoxius & obnoxiè.* non declinatione sola, sed re atque sententiâ differrent, Ego, inquit, dixi

dixi quid esset *obnoxius*, non quid *obnoxiè*. At tunc ego admirans insolentis hominis inscitiam, Mittamus, inquam, sicuti vis, quod Plautus *obnoxiè* dixit, si id esse nimis remotum putas: atque illud quoque prætermittamus, quod Sallustius in Catilina scribit, *Minari etiam ferro ni sibi obnoxia foret*: &, quod videtur notius, pervulgatiusque esse, id me doce. versus enim Virgilii sunt notissimi:

Nam neque tunc astris acies obtusa videri,
Nec fratris radiis obnoxia surgere luna,

quod tu ais, *culpæ suæ conscium*; alio quoque loco Virgilius verbo illo utitur, à tua sententia diversè his versibus:

—— juvat arva videre
Non rastris hominum, non ulli obnoxia curæ.

cura enim prodesse arvis solet, non nocere, quod tu de *obnoxio* dixisti. jam verò illud etiam Q. Ennii quo pacto congruere tecum potest, quod scribit in *Phœnice* in hisce versibus?

Sed virum vera virtute vivere animatum addecet,
Fortiterque innoxium vacare adversus adversarios,
Ea libertas est, qui pectus purum & firmum gestitat,
Aliæ res obnoxiæ nocte in obscura latent.

at ille oscitans & allucinanti similis, Nunc, inquit, mihi operæ non est. quum otium erit; revises ad me atque discès quid in verbo isto & Virgilius & Sallustius & Plautus & Ennius senserint & nebulo quidem ille, ubi hoc dixit, digressus est. Siquis autem volet non originem solam verbi istius, sed significationem quoque ejus varietatemque recensere; ut hoc etiam Plautinum spectet, adscripsi versus ex Afinaria:

Maximas opimitates gaudio effertissimas
Suis heris ille una mecum pariet gnatoque & patri;
Adeò ut ætatem ambo ambobus nobis sint obnoxii
Nostro devincti beneficio.

Qua verò ille grammaticus finitione usus est, ea vi-

detur in verbo tam multiplici unam tantummodò usurpationem ejus notasse : quæ quidem congruit cum significatu, quo Cæcilius usus est in Chrysio in his versibus :

— Quamquam ego mercede huc conductus tua
Advenio, ne tibi me esse ob eam rem obnoxium
Reare : audibis malè si malè dixis mihi.

CAP. XVIII.

De observata custoditaque apud Romanos jurisjurandi sanctimonia : atque inibi de decem captivis, quos Hannibal Romam dejurio ab iis accepto legavit.

JUsjurandum apud Romanos inviolatè sanctéque habitum servatumque id & moribus legibusque multis ostenditur ; & hoc, quod dicemus, rei non tenue argumentum esse potest. Prœlio Cannensi Hannibal Karthaginiensium imperator ex captivis nostris electos decem Romam misit, mandavitque eis pactusque est, ut, si populo Romano videretur, permutatio fieret captivorum ; & pro iis, quos alteri plures acciperent, dari argenti pondo libram S. Hos priusquam proficiscerentur, jusjurandum adegit, redituros esse in castra Pœnica si Romani captivos non permutarent. veniunt Romam decem captivi. mandatum Pœni imperatoris in senatu exponunt. permutatio senatui non placita. parentes, cognati, affinesque captivorum amplexi eos, postliminiò in patriam rediisse dicebant, statumque eorum integrum incolumemque esse : ac, ne ad hostes redire vellent, orabant. tum octo ex iis postliminium justum non esse sibi responderunt ; quoniam dejurio vincti forent ; statimque, uti jurati erant, ad Hannibalem profecti sunt. duo reliqui Romæ manserunt ; solutosque esse sese ac liberatos religione dicebant ; quoniam, quum egressi castra hostium fuissent, commenticio consilio regressi eodem die, tamquam si ob ali-

aliquam fortuitam causam issent, atque ita jure jurando satisfacto rursum injurati abissent. hæc eorum fraudulenta calliditas tam esse turpis existimata est, ut contenti vulgo dispretique essent, censoresque eos postea omnium notarum & damnis & ignominiis affecerint; quoniam, quod facturos dejuraverant, non feciissent. Cornelius autem Nepos, in libro exemplorum quinto, id quoque litteris mandavit, multis in senatu placuisse, ut ii, qui redire nollent, datis custodibus ad Hannibalem deducerentur, sed eam sententiam numero plurium, quibus id non videretur, superatam: eos tamen, qui ad Hannibalem non rediissent, usque adeò intestabiles invisosque fuisse, ut tædium vitæ ceperint, necemque sibi conscíverint.

CAP. XIX.

Historia ex annalibus sumta de Tib. Sempronio Graccho patre Gracchorum tribuno plebei: atque tribunorum plebis decreta cum ipsis verbis relata.

PUlchrum atque liberale atque magnanimum factum Tib. Sempronii Gracchi in exemplis repositum est. id exemplum hujusce modi est: L. Scipioni Asiatico P. Scipionis Africani superioris fratri C. Minucius Augurinus tribunus plebei multum irrogavit: eumque ob eam causam prædes poscebat. Scipio Africanus fratris nomine ad collegium tribunorum provocabat; petebatque ut virum consularem triumphalemque à collegæ vi defenderent. octo tribuni, cognita causa, decreverunt. ejus decreti verba quæ potui, ex annalium monumentis exscripta sunt. QUOD. P. SCIPIO. AFRICANUS. POSTULAVIT. PRO. L. SCIPIONE. ASIATICO. FRATRE. QUUM. CONTRA. LEGES. CONTRA. Q. MOREM. MAJORUM. TRIBUNUS. PLEBEI. HOMINIBUS. ACCITIS. PER. VIM. INAUSPICATO. SENTENTIAM. DE.

EO. TULERIT. MULTAM. Q. NULLO. EXEMPLO. IRROGARIT. PRÆDES. Q. OBEAM. REM. DARE. COGAT. AUT. SI. NON. DET. IN. VINCULA. DUCI. JUBEAT. UT. EUM. A. COLLEGÆ. VI. PROHIBEAMUS. ET. QUOD. CONTRA. COLLEGA. POSTULAVIT. NE. SIBI. INTERCEDAMUS. QUO. MINUS. SUAPTE. POTESTATE. UTI. LICEAT. D. E. R. NOSTRUM. SENTENTIA. OMNIUM. DATA. EST. SI. L. CORNELIUS. SCIPIO. ASIATICUS. COLLEGÆ. ARBITRATU. PRÆDES. DABIT. COLLEGÆ. NE. EUM. IN. VINCULA. DUCAT. INTERCEDEMUS. SI. EJUS. ARBITRATU. PRÆDES. NON. DABIT. QUO. MINUS. COLLEGA. SUA. POTESTATE. UTATUR. NON. INTERCEDEMUS. Post hoc decretum, quum Augurinus tribunus plebei L. Scipionem prædes non dantem prehendi & in carcerem duci jussisset; tum Tib. Sempronius Gracchus trib. pl. pater Tiberii atque Caii Gracchorum, quum P. Scipioni Africano inimicus gravis ob pleraſque in republica diſſenſiones eſſet, juravit palam in amicitiam inque gratiam ſe cum P. Africano non rediſſe; atque ita decretum ex tabula recitavit. ejus decreti verba hæc ſunt: CUM. L. CORNELIUS. SCIPIO. ASIATICUS. TRIUMPHANS. HOSTIUM. DUCES. IN. CARCEREM. CONJECTAVERIT. ALIENUM. VIDETUR. ESSE. DIGNITATE. REIPUBLICÆ. IN. EUM. LOCUM. IMPERATOREM. POPULI. ROMANI. DUCI. IN. QUEM. LOCUM. AB. EO. CONJECTI. SUNT. DUCES. HOSTIUM. ITA. Q. L. CORNELIUM. SCIPIONEM. ASIATICUM. A. COLLEGÆ. VI. PROHIBEO. Valerius autem Antias, contra hanc decretorum memoriam, contraque auctoritates veterum annalium, poſt Africani

ni mortem intercessionem istam pro Scipione Asiatico factam esse à Tib. Graccho dixit: neque multam irrogatam Scipioni; sed damnatum eum peculatus ob Antiochenam pecuniam, quia prædes non daret in carcerem duci cœptum, atque ita intercedente Graccho exemtum.

CAP. XX.

Quod Virgilius ob aquam à Nolanis sibi non permissum sustulit è versu suo, Nola, *& posuit,* Ora: *atque ibi quædam alia de consonantia litterarum jucunda.*

SCriptum in quodam commentario reperi versus istos à Virgilio ita primùm esse recitatos atque editos:

Talem dives arat Capua & vicina Vesevo
Nola jugo:

postea Virgilium petiisse à Nolanis aquam uti duceret in propinquum rus; Nolanos beneficium petitum non feciisse: poëtam offensum nomen urbis eorum, quasi ex hominum memoria, sic ex carmine suo derasisse, *oráque* pro *Nola* mutasse: atque ita reliquisse:

——— *& vicina Vesevo.*
Ora jugo.

ea res verane an falsa sit non laboro, quin tamen melius suaviusque ad auris sit, quàm *Nola*, *Ora*, dubium id non est. nam vocalis in priore versu extrema eademque in sequenti prima canoro simul atque jucundo hiatu tractim sonat. est adeò invenire apud nobiles poëtas hujuscemodi suavitatis multa, quæ apparet navata esse, non fortuita: sed præter cæteros omnis apud Homerum plurima. uno quippe in loco tales tamque hiantes sonitus in assiduis vocibus pluris facit.

Ἡ δ' ἑτέρη δέρει πορφύρεα εἰκυῖα χαλκέῃ
Ἢ χόνι ψυχῇ ἢ ἐξ ὑδάτῳ κρυστάλλῳ.

atque item alio loco:

Λάβαν ἄνω ἄδεσε ποτὶ λόφον.

Catullus quoque elegantissimus poëtarum in hisce versibus:

Minister vetuli puer falerni
Ingere mi calices amariores,
Ut lex Postumiæ jubet magistræ
Ebriosa acina ebriosioris;

quum, *ebrioso*, dicere posset, &, quod erat usitatius, *acinum* in neutro genere appellare: amans tamen hiatus illius Homerici suavitatem, *ebriosa*, dixit propter consequentis litteræ concentum. qui *ebrios* autem Catullum dixisse putant aut *ebriosos* (nam id quoque temere scriptum invenitur) in libros scilicet de corruptis exemplaribus factos inciderunt.

Cap. XXI.

Quoad vivet, &, quoad morietur, *cur id ipsum temporis significent, quam ex duobus sint facta contrariis.*

Quoad vivet quum dicitur, item *quoad morietur*, videntur quidem duæ res dici contrariæ: sed idem atque unum tempus utraque verba demonstrant. item quum dicitur *quoad senatus habebitur*, & *quoad senatus dimittetur*: tametsi *haberi* atque *dimitti* contraria sunt: unum atque id ipsum tamen utroque in verbo ostenditur. tempora enim duo quum inter se oppositi sunt atque ita cohærentia, ut alterius finis cum alterius initio misceatur: non refert utrum per extremitatem prioris, an per initium sequentis locus ipse confinis demonstretur.

Cap.

CAP. XXII.

Quòd censores equum adimere soliti sint equitibus corpulentis & præpinguibus; quæsitumque utrum ea res cum ignominia, an incolumi dignitate equitum facta sit.

NImis pingui homini & corpulento censores equum adimere solitos, scilicet minus idoneum ratos esse cum tanti corporis pondere ad faciendum equitis munus. non enim pœna id fuit, ut quidam existimant: sed munus sine ignominia remittebatur. tamen Cato in oratione, quam *de sacrificio commisso* scripsit, objicit hanc rem criminosius, uti magis videri possit cum ignominia fuisse. quod si ita accipias: id profectò existimandum est, non omnino inculpatum neque indefidem visum esse, cujus corpus in tam immodicum modum luxuriasset exuberassetque.

LIBER OCTAVUS.

Commentario octavo hæc insunt.

CAP. I.

Hesterna noctu, *rectène an cum vitio dicatur: & quænam super istis verbis grammatica traditio sit: item quòd decemviri in* XII *tabulis* nox *pro* noctu *dixerint.*

CAP. II.

Quæ mihi decem verba ediderit Favorinus, quæ usurpentur quidem à Græcis, sed sunt adulterina & barbara: quæ item a me totidem acceperit, quæ ex medio communique usu Latinè loquentium minimè Latina sint, neque in veterum libris reperiantur.

CAP. III.

Quem in modum & quàm severè increpuerit audientibus nobis Peregrinus philosophus adolescentem Romanum ex equestri familia stantem segnem apud se & assiduè oscitantem.

CAP. IV.

Quòd Herodotus scriptor historiæ memoratissimus parùm verè dixerit unam solamque pinum arborum omnium cæsam numquam denuo ex isdem radicibus pullulare, & quòd idem de aqua pluviali & nive rem non satis exploratam pro comperta posuerit.

CAP. V.

Quid illud sit quod Virgilius cœlum stare pulvere, *& quod Lucilius* pectus sentibus stare *dixit.*

CAP. VI.

Quum post offensiunculas in gratiam redeatur, expostulationes fieri mutuas minimè utile esse: superque ea re & sermo Tauri expositus, & verba ex Theophrasti libro sumta: & quid M. quoque Cicero de amore amicitiæ senserit cum ipsius verbis additum.

CAP. VII.

Ex Aristotelis libro, qui περὶ μνήμης inscriptus est, cognita acceptaque de natura & habitu memoriæ: atque inibi alia quædam de exuberantia aut interitu ejus lecta auditaque.

CAP. VIII.

Quid mihi usu venerit interpretari & quasi effingere volenti locos quosdam Platonicos Latina oratione.

CAP. IX.

Quòd Theophrastus philosophus omnium suæ ætatis facun-

facundissimus verba pauca ad populum Athenienſem facturus deturbatus verecundia obticuerit, quæque idem hoc Demoſtheni apud Philippum regem verba facienti evenerit.

CAP. X.

Qualis mihi fuerit in oppido Eleuſine diſceptatio cum grammatico quodam præſtigioſo temporæ verborum & meditamenta puerilia ignorante; remotarum autem quæſtionum nebulas & formidines capiendis imperitorum animis oſtentante.

CAP. XI.

Quam feſtive reſponderit Xantippæ uxori Socrates petenti ut per Dionyſia largiore ſumtu cœnitaret.

CAP. XII.

Quid ſignificet in veterum libris ſcriptum, plerique omnes; *& quòd ea verba accepta à Græcis videntur.*

CAP. XIII.

Quopſiones *quod homines Afri dicunt, non eſſe verbum Pœnicum, ſed Græcum.*

CAP. XIV.

Lepidiſſima altercatio Favorini philoſophi adverſus quemdam intempeſtivum de ambiguitate verborum diſſerentem, atque inibi verba quædam ex Nævio poëta & Cn. Gellio non uſitate collocata: atque ibidem a P. Nigidio origines vocabulorum exploratæ.

CAP. XV.

Quibus modis ignominiatus tractatuſque ſit a C. Cæſare Laberius poëta: atque inibi appoſiti verſus ſuper eadem re ejuſdem Laberii.

LIBER NONUS.

CAPUT I.

Quamobrem Q. Claudius Quadrigarius in duodevicesimo annali scripserit vectiores certioresque ictus fieri si sursum quid mittas, quam si deorsum.

. Claudius in undevicesimo annali, quum oppidum à Metello proconsule oppugnari, contra ab oppidanis desuper è muris propugnari describeret, ita scripsit; *Sagittarius cum funditore utrimque summo studio spargunt fortissimè. sed sagittam atque lapidem deorsum an sursum mittas hoc interest. nam neutrum potest deorsum verse recte mitti; sed sursum utrumque optime. quare milites Metelli sauciabantur multo minus, &, quod maxime opus erat, a pinnis hostis defendebant facillime.* Percunctabar ego Antonium Julianum rhetorem cur hoc ita usu veniret, quod Quadrigarius dixisset, ut contigui magis directioresque ictus fiant, si vel lapidem vel sagittam sursum versus jacias quàm deorsum: quum proclivior facilioreque jactus sit ex supernis in infima, quam ex infimis in superna. tum Julianus comprobato genere quæstionis. *Quod de sagitta*, inquit, *& lapide dixit, hoc de omni fere missili telo dici potest. facilior autem jactus est, sicuti dixisti, si desuper jactas, si quid jacere tantum velis non ferire. sed quum modus & impetus jactus impetrandus dirigendusque est: tum, si in prona jacias, moderatio atque ratio mittentis præcipitantia ipsa & pondere cadentis teli corrumpitur. at si in editiora mittas, &, ad percutiendum supernè aliquid, manum & oculos conlines: quo modus a te*

datus

datus tulerit, eo telum ibit, quod jeceris. Ad hanc fermè sententiam Julianus super istis Q. Claudii verbis nobiscum sermocinatus est. Quod autem ait idem Q. Claudius : *a pinnis hostis defendebant facillimè*; animadvertendum est, usum esse eum verbo *defendebant*, non ex vulgari consuetudine, sed admodum propriè & Latinè. nam *defendere*, & *offendere*, inter sese adversa sunt, quorum alterum significat. ἐμπρόσθεν ἔχειν, alterum, ἐν ποσὶν ποιεῖσθαι. quod hoc in loco in Q. Claudio dicitur.

CAP. II.

Quibus verbis notarit Herodes Atticus falso quempiam cultu amictuque nomen habitumque philosophi mentientem.

AD Herodem Atticum, consularem virum ingenioque amœno & Græca facundia celebrem, adiit, nobis præsentibus, palliatus quispiam & crinitus, barbaque propè ad pubem usque porrecta; ac petiit æs sibi dari εἰς ἄρτους. tum Herodes interrogat quis homo esset. atque ille, vultu sonituq; vocis objurgatorio, philosophum sese esse dicit; & mirari quoque addit cur quærendum putasset quod videret. Video, inquit Herodes, barbam & pallium; philosophum nondum video. quæso autem te, cum bona venia dicas mihi, quibus nos uti posse argumentis existimas, ut esse te philosophum noscitemus? interibi quum aliquot ex his, qui cum Herode erant, erraticum hominem esse dicerent & nulli rei, incolamque esse fordentium ganearum; ac, nisi accipiat quod petit, convicio turpi solitum incessere: ibi Herodes, *Demus*, inquit, *huic aliquid æris, cuicumodi est; tamquam homines, non tamquam homini.* & jussit dari precium panis triginta dierum. tum nos adspiciens qui eum sectabamur, *Musonius*, inquit, *arrusscanti cuipiam id genus, & philosophum sese ostentanti dari jussit mille nummum, &, quum plerique dicerent*

rent nebulonem esse hominem, malum & malicioſum, & nulla re bona dignum : tum Muſonium ſubridentem dixiſſe ajunt; ἀξιῶ ἓν' ὄζειν ἀρχυείᾳ. ſed hoc potius, inquit, *dolori mihi & ægritudini eſt, quòd iſtiuſmodi animalia ſpurca atque probra nomen uſurpant ſanctiſſimum, & philoſophi appellantur. majores autem mei Athenienſes nomina juvenum fortiſſimorum Harmodii & Ariſtogitonis, qui libertatis vecperandæ gratia Hippiam tyrannum interfecere adorſi erant, ne umquam ſervis indere liceret, decreto publico ſanxerunt. quoniam nefas ducerent nomina libertati patriæ devota ſervili contagio pollui. cur ergo nos patimur nomen philoſophiæ illuſtriſſimum in hominibus deterrimis exſordeſcere? ſimili autem,* inquit, *exemplo ex contraria ſpecie antiquos Romanorum audio prænominæ patriciorum quorumdam malè de republica meritorum, & ob eam cauſam capite damnatorum, cenſuiſſe ne cui ejuſdem gentis patricio inderentur: ut vocabula quoque eorum defamata atque demortua cum ipſis viderentur.*

CAP. III.

Epiſtola Philippi Regis ad Ariſtotelem philoſophum ſuper Alexandro recens nato.

PHilippus Amynthæ filius, terræ Macedoniæ rex, cujus virtute induſtriaque Macetæ locupletiſſimo imperio aucti gentium nationumque multarum potiri cœperant, & cujus vim atque arma toti Græciæ cavendæ metuendaque inclutæ illæ Demoſthenis orationes concioneſque vocificant. is Philippus, quum in omni fere tempore negotiis belli victoriiſque affectus exercituſque eſſet, à liberali tamen Muſa & à ſtudiis humanitatis nunquam abfuit, quin lepide comiterque pleraque & faceret & diceret. ferunturque adeò libri epiſtolarum ejus munditiæ & venuſtatis & prudentiæ plenarum. velut ſunt illæ litteræ,

teræ, quibus Aristoteli philosopho natum esse sibi Alexandrum nunciavit. ea epistola, quoniam curæ diligentiæque in liberorum disciplinas hortamentum est, exscribenda visa est ad commovendos parentum animos. exponenda igitur est ad hanc ferme sententiam. Philippus Aristoteli salutem dicit. Filium mihi genitum scito. quod equidem dis habeo gratiam: non proinde quia natus est, quàm pro eo quòd eum nasci contigit temporibus vitæ tuæ. spero enim fore ut eductus eruditusque abs te dignus exsistat & nobis & rerum istarum susceptione. ipsius autem Philippi verba hæc sunt: Φίλιππος Ἀριστοτέλει χαίρειν. Γέγονε μοι γενόμενος υἱόν. πολλὰν μὲν τοῖς θεοῖς χάριν ἔχω, οὐχ ὅτι ποτὲ τὴν γένεσιν αὐτοῦ ποιοῦμαι, ὡς ὅτι τοῦ καιροῦ τῶν σῶν ἡλικίαν αὐτὸν γεγονέναι. ἐλπίζω γὰρ, αὐτὸν ὑπὸ σοῦ τραφέντα καὶ παιδευθέντα, ἄξιον ἔσεσθαι καὶ ἡμῶν καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαδοχῆς.

CAP. IV.

De barbararum gentium prodigiosis miraculis, deque diris & exitiosis fascinationibus, atque imbi de seminis repente versis in mares.

QUum è Græcia in Italiam rediremus, & Brundusium iremus; egressique è navi in terram in portu illo incluto spatiaremur, quem Q. Ennius remotiore paulum, sed admodum scito vocabulo, *prætetem*, appellavit: fasces librorum venalium expositos vidimus. atque ego avidè statim pergo ad libros. erant autem isti omnes libri Græci miraculorum fabularumque pleni: res inauditæ, incredulæ; scriptores veteres non parvæ auctoritatis, Aristeas Proconnesius & Isigonus Nicæensis & Ctesias & Oneficritus & Polystephanus & Hegesias. ipsa autem volumina ex diutino situ squallebant, & habitu adspectuque tætro erant. accessi tamen, percunctatusque precium sum: & adductus mira atque insperata vilitate, libros

bros plurimos ære pauco emo ; eosque omnes duabus proximis noctibus cursim transeo : atque in legendo carpsi exinde quædam & notavi mirabilia & scriptoribus fere nostris intentata ; eaque his commentariis adsperſi : ut, qui eos lectitabit, is ne rudis omnino & ἀνήκοος in istiusmodi rerum auditiones reperiatur. erantigitur in illis libris scripta hujusce modi : Scythas illos penitissimos, qui sub ipsis septemtrionibus ætatem agunt, corporibus hominum vesci ejusque victus alimento vitam ducere & ἀνθρωποφάγους nominari : item esse homines sub eadem regione cœli unum oculum in frontis medio habentes, qui appellantur Arimaspi ; qua fuisse facie Cyclopas poëtæ ferunt : alios item esse homines, apud eamdem cœli plagam, singularis velocitatis ; vestigia pedum habentes retro porrecta, non, ut cæterorum hominum, prospectantia : præterea traditum esse memoratumque in ultima quadam terra, quæ Albania dicitur, gigni homines, qui in pueritia canescant, & plus cernant oculis per noctem, quàm inter diem : item esse compertum & creditum, Sauromatas, qui ultra Borysthenem fluvium longè colunt, cibum capere semper diebus tertiis, medio abstinere. id etiam in isdem libris scriptum offendimus, quod postea quoque in libro Plinii Secundi naturalis historiæ septimo legi ; esse quasdam in terra Africa hominum familias voce atque lingua effascinantium. qui si impensiùs forte laudaverint pulchras arbores, segetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes pastu atque cultu opimas; emoriantur repente hæc omnia nulli aliæ causæ obnoxia: oculis quoque exitialem fascinationem fieri in isdem libris scriptum est: traditurque esse homines in Illyriis, qui interimant videndo, quos diutius irati viderint ; eosque ipsos mares feminasque, qui visu tam nocenti sunt, pupulas in singulis oculis binas habere. item esse in montibus terræ Indiæ homines cani-

caninis capitibus & latrantibus; eosque vesci avium & ferarum venatibus: atque esse item alia apud ultimas orientis terras miracula homines, qui monocoli appellantur, singulis cruribus saltuatim currentes, vivacissimæ pernicitatis: quosdam etiam esse nullis cervicibus, oculos in humeris habentes. jam verò egreditur omnem modum admirationis, quòd idem illi scriptores gentem esse ajunt, apud extrema Indiæ, corporibus hirtis & avium ritu plumantibus, nullo cibatu vescentem, sed spiritu florum naribus hausto victitantem: Pygmæos quoque haud longè ab his nasci; quorum qui longissimi sint, non longiores esse quàm pedes duo & quadrantem. Hæc atque alia istiusmodi plura legimus. sed, quum ea scriberemus, tenuit nos non idoneæ scripturæ tædium nihil ad ornandum juvandumque usum vitæ pertinentis. libitum tamen est in loco hoc miraculorum notare id etiam, quod Plinius Secundus vir in temporibus ætatis suæ, ingenii dignitatisque gratia, auctoritare magna præditus, non audisse neque legisse, sed scire sese atque vidisse in libro naturalis historiæ septimo scripsit. Verba igitur, quæ infrà posui, ipsius sunt, ex eo libro sumta: quæ profectò faciunt ut neque respuenda, neque ridenda sit notissima illa veterum poëtarum de Cænide & Cæneo cantilena. *Ex feminis*, inquit, *mutari in mares non est fabulosum. in venimus in annalibus Q. Licinio Crassio Longino Consulibus, C. Asinii puerum factum ex virgine sub parentibus; jussuque haruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mucianus prodidit visum esse a se Argis Arescontem, cui nomen Arescusæ fuisset; nupsisse etiam; mox barbam & virilitatem provenisse uxoremque duxisse: ejusdem sortis & Smyrnæ puerum a se visum. ipse in Africa vidi mutatum in marem, die nuptiarum L. Cossicium civum Thysdritanum: vivebatque quum prodèrem hæc.* Idem Plinius eodem in libro verba hæc scripsit:

pſit: *Gignuntur homines utriuſque ſexus; quos hermaphroditos vocamus, olim androgynos vocatos & in prodigiis habitos, nunc verò in deliciis.*

CAP. V.

Diverſæ nobilium philoſophorum ſententiæ de genere ac natura voluptatis; verbaque Hieroclis philoſophi quibus decreta Epicuri inſectatus eſt.

DE voluptate veteres philoſophi diverſas ſententias dixerunt. Epicurus voluptatem ſummum bonum eſſe ponit; eam tamen ita definit: σωματὸς δὲ τὰ δὲς κατάστημα. Antiſthenes Socraticus ſummum malum dicit. ejus namque hoc verbum eſt: μανείλην μᾶλλον ἢ ἡδονὴν. Speuſippus vetuſque omnis academia voluptatem & dolorem duo mala dicunt eſſe oppoſita inter ſeſe; bonum autem eſſe quod utriuſque medium foret. Zeno cenſuit voluptatem eſſe indifferens, id eſt, neutrum, neque bonum neque malum; quod ipſe Græco vocabulo ἀδιάφορον appellavit. Critolaus Peripateticus & malum eſſe voluptatem ait, & multa alia mala parere ex ſeſe, injurias, deſidias, obliviones, ignavias. Plato ante hos omnis ita variè & multiformiter de voluptate diſſeruit; ut cunctæ iſtæ ſententiæ, quas ſuprà poſui, videantur ex ſermonum ejus fontibus profluxiſſe: nam proinde unaquaque utitur, ut & ipſius voluptatis natura fert, quæ eſt multiplex, & cauſarum, quas tractat, rerumque, quas efficere vult, ratio deſiderat. Taurus autem noſter, quotiens facta mentio Epicuri eſſet; in ore atque in lingua habebat verba hæc Hieroclis Stoici viri ſancti & gravis: ἡδονὴς τέλος πόρνης δόγμα ἐστὶν ὅτι πορνεία, ἀδιάφορος δόγμα.

CAP.

CAP. VI.

Verbum, quod est ab ago, *frequentativum, in prima syllaba quonam sit modulo pronunciandum.*

AB eo quod est, *ago*, &, *egi*, verba sunt quæ appellant grammatici frequentativa, *actito*, & *actitavi*. hæc quosdam non sanè indoctos viros audio ita pronunciare, ut primam in his litteram corripiant: rationemque dicunt, quoniam in verbo principali quod est, *ago*, prima littera breviter pronunciatur. cur igitur ab eo quod est *edo*, & *ungo*, in quibus verbis prima littera breviter dicitur, *esito*, & *unctito*, quæ sunt eorum frequentativa, prima littera longa promimus? & contrà, *dictito*, ab eo verbo quod est, *dico*, correptè dicimus? num ergo potius *actito & actitavi* producenda sunt? quoniam frequentativa fermè omnia eodem modo in prima syllaba dicuntur, quo participia præteriti temporis ex his verbis unde ea profecta sunt in eadem syllaba pronunciantur; sicut *lego*, *lectus*, *lectito*, facit; *ungo*, *unctus*, *unctito*; *scribo*, *scriptus*, *scriptito*; *moveo*, *motus*, *motito*: *pendeo*, *pensus*, *pensito*; *edo*, *esus*, *esito*: *dico* autem, *dictus*, *dictito* facit: *gero*, *gestus*, *gestito*: *veho*, *vectus*, *vectito*: *rapio*, *raptus*, *raptito*: *capio*, *captus*, *captito*: *facio*, *factus*, *factito*. sic igitur, *actito*, productè in prima syllaba pronunciandum: quoniam ex eo fit quod est, *ago*, & *actus*.

CAP. VII.

De conversione foliorum in arbore olea, brumali & solstitiali die; deque fidibus iis temporibus ictu alieno sonantibus.

VOlgo & scriptum & creditum est folia olearum arborum brumali & solstitiali die converti; & quæ

quæ pars eorum fuerat inferior atque occultior, eam supra fieri atque exponi ad oculos & ad solem. quod nobis quoque semel atque iterum experiri volentibus ita esse propemodum visum est. sed de fidibus rarius dictu & mirabilius est. quam rem & alii docti viri & Suetonius etiam Tranquillus in libro ludicræ historiæ primò satis compertam esse, satisque super ea constare affirmat; nervias in fidibus brumali die alias digitis pelli, alias sonare.

CAP. VIII.

Necessum esse, qui multa habeat, multis indigere, deque ea re Favorini philosophi cum brevitate elegantia sententiæ.

VErum est profectò, quod observato rerum usu sapientes viri dixerunt, multis egere; qui multa habeat; magnamque indigentiam nasci non ex inopia magna, sed ex magna copia. multa enim desiderari ad multa, quæ habeas, tuenda. quisquis igitur multa habens cavere atque prospicere velit ne quid egeat, neve quid desit, jactura opus esse non quæstu; & minus habendum esse ut minus desit. Hanc sententiam memini à Favorino inter ingentes omnium clamores detornatam inclusamque verbis his paucissimis: τὸν γὰρ μυρίων καὶ πενταπηχείων χλαμύδων δεόμενον ἐκ ἔστι μὴ πλειόνων δεῖσθαι. οἷς γὰρ ἔγω προσδεόμενος, ἀφελὼν οὐκ ἔχω ἀφεῖμαι οἷς ἔχω.

CAP. IX.

Quis modus sit verba virtendi in Græcas sententias; deque his Homeri versibus, quos Virgilius vertisse aut bene aptéque aut improspere existimatus est.

QUando ex poëmatis Græcis vertendæ, imitandæque sunt insignes sententiæ, non semper ajunt enitendum ut omnia omnino verba in eum, in quem

quem dicta sunt, modum vertamus. perdunt enim gratiam pleraque, si quasi invita & recusantia violentius transferantur. scitè ergo & considerate Virgilius, quum aut Homeri aut Hesiodi aut Apollonii aut Parthenii aut Callimachi aut Theocriti aut quorumdam aliorum locos effingeret, partim reliquit, alia expressit. Sicuti nuperrimè apud mensam quum legerentur utraque simul Bucolica Theocriti & Virgilii animadvertimus reliquisse Virgilium, quod Græcum quidem mirè quàm suave est, verti autem neque debuit neque potuit. sed enim quod substituit, pro eo quod omiserat, non abest, quin jucundius lepidiusque sit:

Βαλλ' ἁ γαλατεια μάλοισι τὸ ποιπόλον ἀ κλεαρίστα
Τὰς ἄιγας παρελῶντα, καὶ ἀδύ τι ποσπολεῦσ-
σᾷ.

Malo me Galatea petit, lasciva puella:
Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.

illud quoque alio in loco animadvertimus cautè omissum, quod est in Græco versu dulcissimum.

Τίτυρ' ἐμὶν τὰ καλὰ πεφιλαμένα, βόσκε τὰς αἶ-
γας,
καὶ ποτὶ τὰν κοίταν ἄγε Τίτυρε, καὶ τὸ ἐνόρχαν
Τὸν Λιβυκὸν κατάκωνα φυλάσσεο, μὴ τὺ κορύσ-
σῃ.

quo enim pacto diceret, τὰ καλὰ πεφιλαμένα, verba herclè non translaticia, sed cujusdam nativæ dulcedinis. hoc igitur reliquit, & cetera vertit non infestiviter: nisi quòd captum dixit, quem Theocritus ἐνόρχαν appellavit. auctore enim M. Varrone is demum Latinè caper dicitur qui excastratus est.

Tityre dum redeo, brevis est via, pasce capellas:
Et potum pastas age Tityre: & inter agendum,
Occursare capro (cornu ferit ille) caveto.

Et quoniam de transferendis sententiis loquor, memini audisse me ex Valerii Probi discipulis, docti hominis & in intelligendis pensitandisque veteribus scriptis bene callidi, solitum eum dicere, nihil quicquam tam improsperè Virgilium ex Homero vertisse, quàm versus hos amœnissimos, quos de Nausicaa Homerus fecit.

Οἵη δ' Ἄρτεμις εἶσι κατ' οὐρεα ἰοχέαιρα
Ἢ κατὰ Τηΰγετον περιμήκετον, ἠ Ἐρύμανθον,
Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι.
Τῇ δὲ τ' ἀμα νύμφαι, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο,
Ἀγρονόμοι παίζουσι. γάνυται δέ τε φρένα Λητώ
Πασάων δ' ὑπατος ἠγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα.
Ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

Qualis in Eurotæ ripis aut per juga Cynthi
Exercet Diana choros: quam mille secutæ
Hinc atq; hinc glomerantur Oreades. illa pharetram
Fert humero: gradiensque deas supereminet omnes.
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.

Primum omnium id visum esse dicebant Probo, quòd apud Homerum quidem virgo Nausicaa ludibunda inter familiares puellas in locis solis rectè atque commodè confertur cum Diana venante in jugis montium inter agrestes deas; nequaquam autem conveniens Virgilium feciſſe, quoniam Dido in urbe media ingrediens inter Tyrios Principes, cultu atque incessu serio, *instans operi*, sicut ipse ait, *regnisque futuris*, nihil ejus similitudinis capere posset, quæ lusibus atque venatibus Dianæ congruit: tum postea quod Homerus studia atque oblectamenta in venando Dianæ honestè apertéque dicit; Virgilius autem, quum de venatu deæ nihil dixisset, pharetram tantùm facit eam ferre in humero, tamquam onus & sarcinam: atque illud impense Probum esse demiratum in Virgilio dicebant, quod Homerica quidem Λητὼ gaudium gaudeat genuinum & ingenium, atque in ipso penetrali cordis & animæ vigens

gens (siquidem non aliud est γέμηθε δὲ τὸ φρένα λπῶ) ipse autem imitari hoc volens gaudia fecerit pigra & levia & cunctantia & quasi in summo pectore supernantia. nescire enim sese quid significaret aliud, *pertentant*. præter ista omnia, florem ipsius totius loci Virgilium videri omisisse; quòd hunc Homeri versum exiguè secutus sit.

Ρ'ῆια δ' ἀεξηνώτη πέλεται. κηλαὶ δὲ τε πᾶσιν.

quando nulla major cumulatiorque pulchritudinis laus dici potuerit, quàm quòd una inter omnis pulchras excelleret, una facile ex omnibus noscereturr.

CAP. X.

Quòd Annæus Cornutus versus Virgilii, quibus Veneris & Vulcani concubitum pudicè operteque dixit, reprehensione spurca & odiosa inquinavit.

ANnianus poëta & plerique cum eo ejusdem Musæ viri summis assiduisque laudibus hos Virgilii versus ferebant; quibus Volcanum & Venerem junctos mixtosque jure conjugii, rem lege naturæ operiendam, verecunda quadam tralatione verborum quum ostenderet demonstraretque, protexit. sic enim scripsit:

— *ea verba locutus*
Optatos dedit amplexus; placidumque petivit
Conjugis infusus gremio per membra soporem.

minus autem difficile esse arbitrabantur in istiusmodi re dicenda verbis uti uno atque altero brevi tenuique eam signo demonstrantibus, sicuti Homerus dixit:

παρ δ' Ἡφαίστῳ ξάνθην καὶ λέχεσσιν ἰαύειν, ἐν ἔργα φιλότητα.

τὸν μὲν ἄρ' ἐν τρήτοισι κεδυάσθην ἐν λεχέεσσιν.

tot verò & tam evidentibus ac tamen non prætextatis, sed puris honestisque verbis venerandum il-

lud concubii pudici secretum neminem quemquam alium dixisse. sed Annæus Cornutus, homo sanè pleraque alia non indoctus neque imprudens, in secundo tamen librorum, quos de figuris sententiarum composuit, egregiam totius istius verecundiæ laudem insulsa nimis & odiosa scrutatione violavit. nam quum genus hoc figuræ probasset, & satis circumspectè factos esse versus dixisset; *membra* tamen, inquit, paulo incautiùs nominavit.

CAP. XI.

De Valerio Corvino; & unde Corvinus.

DEM. Valerio, qui Corvinus appellatus est, ob auxilium propugnationemque corvi alitis, haud quisquam est nobilium scriptorum, qui secus dixerit. ea res prorsus admiranda sic profectò est in libris annalibus memorata. Adolescens tali genere editus, Furio & Appio consulibus fit tribunus militaris. atque in eo tempore copiæ Gallorum ingentes agrum Pomptinum insederant: instruebanturque acies à consulibus de vi ac multitudine hostium satis agentibus. dux interea Gallorum, vasta & ardua proceritate, armisque auro præfulgentibus, grandia ingrediens & manu telum reciprocans incedebat: perque contemtum & superbiam circumspiciens despicensque omnia venire jubet & congredi, si quis pugnare secum ex omni Romano exercitu auderet. tum Valerius tribunus, cæteris inter metum pudoremque ambiguis, impetrato prius à consulibus ut in Gallum tam immaniter arrogantem pugnare sese permitteret, progreditur intrepidè modestéque obviam: & congrediuntur, & consistunt, & conferebantur jam manus; atque ibi vis quædam divina fit. corvus repentè improvisus advolat, & super galeam tribuni insistit, atque inde in adversarii os atque oculos pugnare incipit. insilibat, obturbabat, unguibus

bus manum laniabat, & prospectum alis arcebat; atque, ubi satis sævierat, revolabat in galeam tribuni. sic tribunus, spectante utroque exercitu, & sua virtute nisus & opera alitis propugnatus, ducem hostium ferocissimum vicit interfecitque; atque ob hanc causam cognomen habuit *Corvinus*. id factum est anno quadringentesimo quinto post Romam conditam. Statuam Corvino isti divus Augustus in foro suo statuendam curavit, in ejus statuæ capite corvi simulachrum est rei pugnæque, quam diximus, monumentum.

CAP. XII.

De verbis quæ in utramque partem significatione reciproca & adversa dicuntur.

UT *formidolosus* dici potest & qui formidat & qui formidatur, ut *invidiosus*, & qui invidet & cui invidetur; ut *suspiciosus* & qui suspicatur & qui suspectus est; ut *ambitiosus* & qui ambit & qui ambitur; ut item *gratiosus* & qui adhibet gratias & qui admittit; ut *laboriosus* & qui laborat & qui labori est; ut pleraque alia hujuscemodi in utramque partem dicuntur: ita *infestus* ancipiti quoque significatione est. nam & is *infestus* appellatur, qui malum infert cuipiam; & contrà, cui aliunde impendet malum, is quoque *infestus* dicitur. sed quod prius posui profecto exemplis non indiget. sic adeò multi loquuntur, ut *infestum* dicant inimicum atque adversum. alterum autem illud ignorabilius obscuriusque est. quis enim è medio facile dixerit, *infestum* esse, cui alter infestus est? & veteres plerique ita dixerunt; & M. Tullius in oratione, quam pro Cn. Planco scripsit, vocabulo hoc sic usus est: *Dolebam*, inquit, *judices, & acerbè ferebam, si hujus salus ob eam ipsam causam esset infestior, quod is meam salutem atque vitam suæ benivolentiæ, præsidio custodiaq; texisset.* Nos igitur de origine & ratione verbi quærebamus atque

que ita in Nigidianis scriptum invenimus. *Infestum à festinando dictum. vum qui instat*, inquit, *alicui, eumque properans urget : opprimeréque eum studet festinatque : aut contrà de alicujus periculo & exitio festinatur : is uterque infestus dicitur, ab instantia atque imminentia fraudis, quam vel facturus cuipiam vel passurus est.* Ne quis autem de *suspicioso*, quod suprà posuimus, & de *formidoloso* in eam partem, quæ minus usitata est, exemplum requirat; inveniet de *suspicioso* apud M. Catonem de re Floria, ita scriptum : *Sed nisi qui palam corpore pecuniam quæreret, aut se lenoni locavisset, & si fabulosus & suspiciosus fuisset; vim in corpus liberum non æquum censuere asferri. suspiciosum* enim Cato hoc in loco suspectum significat, non suspicantem. *formidolosum* autem, qui formidatur, Sallustius in Catilina ita dicit. *Igitur talibus viris non labos insolitus, non locus ullus asper aut arduus erat, non armatus hostis formidolosus.* Item C. Calvus in poëmatis, *laboriosus*, dicit, non, ut vulgo dicitur, qui laborat, sed in quo laboratur :

Durum, inquit, *rus fugis & laboriosum.*

Eadem ratione Laberius quoque in Sororibus,

Æ castor, inquit, *multum somniculosum:* & Cinna in poëmatis;

Somniculosam ut Pœnus aspidem Psyllus.

Metus æquè & *injuria*, atque alia quædam id genus, sic utroqueversum dici possunt. nam *metus* hostium rectè dicitur, & quum timent hostes & quum timentur. itaque Sallustius in historia prima, *metum Pompeji* dixit, non quod Pompejus metueret (quod est usitatius, sed quòd metueretur. Verba hæc Sallustii sunt : *Id bellum excitabat metus Pompeji victoris Hierosolymam in regnum restituentis.* Item alio in loco: *Postquam remoto metu Punico simultates exercere vacuum fuit. Injurias* itidem dicimus tam illorum qui patiuntur, quàm qui faciunt. quarum dictionum exempla sunt facilia inventu. illud etiam dictum à

Virgi-

Virgilio eamdem habet formam communicatæ ultrò & citrò significationis:

——— *Et vulnere*, inquit, *tardus Ulyxi.*

quum diceret vulnus, non quod accepisset Ulyxes, sed quod dedisset. *Nescius* quoque dicitur tam is qui nescitur, quàm qui nescit. sed super eo *qui nescit* frequens hujus vocabuli usus est: infrequens autem de eo est, *quod nescitur*. *ignarus* æquè utroque vorsum dicitur, non tantùm qui ignorat, sed & qui ignoratur. Plautus in Rudente:

Quæ in locis nesciis nescia spe sumus. Sallustius:
More humanæ cupidinis ignara visundi. Virgilius:
-- *Ignarum Laurens habet ora Mimanta.*

CAP. XIII.

Verba ex historia Claudii Quadrigarii: quibus Manlii Torquati nobilis adolescentis & hostis Galli provocatoris pugnam depinxit.

T. Manlius summo loco natus adpriméque nobilis fuit, ei Manlio cognomentum factum est Torquato causam cognomenti fuisse accepimus torquis ex auro induvias, quam ex hoste, quem occiderat, detractam induit. sed quid hostis & quod genus & quàm formidandæ vastitatis, & quantum insolens provocator, & cuimodi fuerit pugna decertatum, Q. Claudius primo annalium puríssimè atque illustríssimè simplicique & incomta orationis antiquæ suavitate descripsit, quem locum ex eo libro Favorinus philosophus quum legeret, non minoribus quati, afficique animum suum motibus pulsibusque dicebat, quàm si ipse coram depugnantes eos spectaret. Verba Q. Claudii, quibus pugna ista depicta est, adscripsi. *Quum interim Gallus quidam nudus, præter scutum & gladios duos, torque atq; armillis decoratus processit: qui & viribus & magnitudine & adolescentia simulq; virtute cæteris antistabat.*

is maximè prælio commoto atque utrisque summo studio pugnantibus manu significare cœpit, utrinque quiescerent pugnæ. facta pausa est. extemplo silentio facto cum voce maxima conclamat, si qui secum depugnare vellet, uti prodiret. nemo audebat propter magnitudinem atque immanitatem faciei. deindè Gallus invidere atque linguam exertare. id subitò perdolitum est cuidam T. Manlio summo genere nato, tantum flagitium civitati accidere, ex tanto exercitu neminem prodire. is, ut dico, processit: neque passus est virtutem Romanam ab Gallo turpiter spoliari, scuto pedestri & gladio Hispanico cinctus contra Gallum conflitit. metu magno ea congressio in ipso ponte, utroque exercitu inspectante, facta est. ita, ut ante dixi, constiterunt: Gallus sua disciplina scuto projecto cantabunde: Manlius animo magis quam arte confisus, scutum scuto percussit, atque statum Galli conturbavit. dum se Gallus iterum eodem pacto constituere studet: Manlius iterum scutum scuto percutit: atque de loco hominem iterum dejecit: eo pacto ei sub Gallicum gladium successit, atque Hispanico pectus hausit: deinde continuo humerum dexterum eodem concessu incidit, neque recessit usquam; donec subvertit, ne Gallus impetum ictu haberet. ubi eum evertit, caput præcidit: torquem detraxit, eamque sanguinolentam sibi in collum imposuit, quo ex facto ipse posterique ejus Torquati sunt cognominati. Ab hoc T. Manlio, cujus hanc pugnam Quadrigarius descripsit, imperia & aspera & immitia Manliana dicta sunt: quoniam postea, bello adversum Latinos quum esset consul, filium suum securi percussit; qui speculatum ab eo missus, ne pugnaret interdicto, hostem, à quo provocatus fuerat, occiderat.

CAP.

CAP. XIV.

Quod idem Quadrigarius, hujus facies *patriò casu probè & Latinè dixit: & quædam alia opposita de similium vocabulorum declinationibus.*

QUod autem suprà scriptum est in Q. Claudii verbis, *propter magnitudinem atque immanitatem facies*: id nos aliquot veteribus libris inspectis exploravimus, atque ita esse, ut scriptum est, comperimus. sic enim pleraque ætas veterum declinavit, *hæc faties, hujus facies*, quod nunc propter rationem grammaticam *faciei* dicitur. corruptos autem quosdam libros reperi, in quibus, *facieі* scriptum est, illo, quod ante scriptum erat, oblitteraro. meminimus & in Tiburti bibliotheca invenire nos in eodem Claudii libro scriptum utrumque, *facies & facii*. sed, *facies*, in ordine scriptum fuit, & contrà per *ii* geminum, facii. neque id abesse à quadam consuetudine prisca existimavimus. nam & ab eo quod est *hic dies* tam *hujus dii*, & ab eo quod est *hæc fames* tam *hujus famii* dixerunt. Q. Ennius in sextodecimo annali *dies* scripsit pro *diei* in hoc versu:

Postremæ longinqua dies confecerit ætas.

Ciceronem quoque affirmat Cæsellius in oratione, quam pro P. Sestio fecit, *dies* scripsisse, pro *diei*. quod ego impensa opera conquisitis veteribus libris plusculis ita, ut Cæsellius ait, scriptum inveni. verba sunt hæc Marci Tullii, *Equites verò daturos illius dies pœnas*. quocirca factum hercle est, ut facile iis credam, qui scripserunt idiographum librum Virgilii sese inspexisse, in quo ita scriptum est:

Libra dies somnique pares ubi fecerit horas.

id est, *Libra diei somnique*. sed sicut hoc in loco dies à Virgilio scriptum videtur: ita in illo versu nihil dubium est, quin *dii* scripserit pro *diei*:

Munera lætitiamque dii —

quod imperitiores, *dei*, legunt ab insolentia scilicet vocis istius abhorrentes. sic autem *dies dii* à veteribus declinatum est; ut *fames fami, pernicies pernicii, progenies progenii, luxuries luxurii, acies acii.* Marcus enim Cato in oratione, quam de bello Karthaginiensi composuit, ita scripsit: *Pueri atque mulieres extrudebantur fami causa.* Lucilius in quintodecimo: *Rugosum atque fami plenum.* Sisenna in historiarum libro sexto. *Romanos inferendæ pernicii causa veniisse.* Pacuvius in Paullo:

Pater supreme nostræ progenii patris.

Cn. Matius in Iliadi XXI.

Altera pars acii vitassent fluminis undas,

idem Matius in tertio & vicesimo.

An maneat specii simulachrum in morte silentum.

C. Gracchus de legibus promulgatis: *Ea luxurii causa ajunt institui.* & ibidem infrà ita scriptum est: *Non est ea luxuries, quæ necessario parentur vitæ causa.* per quod apparet eum, ab eo quod est *luxuries, luxurii* patrio casu dixisse. Marcus quoque Tullius in oratione, qua Sex. Roscium defendit, *pernicii*, scriptum reliquit. verba hæc sunt. *Quorum nihil pernicii causa divino consilio, sed vi ipsa & magnitudine rerum factum putamus.* aut *facies* ergo in casu patrio, aut *facii* Quadrigarium scripsisse existimandum est. *facie* autem in nullo veteri libro scriptum reperi. In casu autem dandi, qui purissimè locuti sunt, non *faciei*, uti nunc dicitur, sed *facie* dixerunt. Lucilius in Satyris:

Primum, inquit, *facie quod honestatis accedit.*

Idem Lucilius in libro septimo:

Qui te diligat, ætatis facieque tuæ se
Fautorem ostendat, fore amicum polliceatur.

sunt tamen non pauci qui utrubique *facii* legant. sed C. Cæsar in libro de analogia secundo, *hujus die & hujus specie*, dicendum putat ego quoque in futurha

tha Salluſtii ſummæ fidei & reverendæ vetuſtatis libro, *die*, caſu patrio ſcriptum inveni. verba hæc ita erant: *Vix decima parte die reliqua.* non enim puto argutiolam iſtam recipiendam, ut, *die*, dictum quaſi, *ex die*, exiſtimemus.

CAP. XV.

De genere controverſiæ quod Græcè ἀπορος appellatur.

CUm Antonio Juliano rhetore, per feriarum tempus æſtivarum, decedere ex urbis æſtu volentes Neapolim conceſſeramus. atque ibi erat adoleſcens tunc quiſpiam ex ditioribus, cum utriuſque linguæ magiſtris meditans & exercens ad cauſas Romæ orandas, eloquentiæ Latinæ facultatem. atque is rogat Julianum uti ſeſe audiat declamantem. it auditum Julianus, imuſque nos cum eo. ſimul introit adoleſcens, & præfatur arrogantius & elatius quàm ætati ejus decebat; ac deinde jubet exponi controverſias. aderat ibi nobiſcum Juliani ſectator, juvenis promtus, & proficiens, & offendens jam in eo quòd ille apud Juliani aures in præcipiti ſtare & ſubitaria dictione periculum ſui facere audebat. exponit igitur tentamenti gratia controverſiam parum conſiſtentem, quod genus Græci ἀπορος vocant; Latinè autem id non nimis incommodè *inexplicabile* dici poteſt: ea controverſia fuit hujuſcemodi: *De reo ſeptem judices cognoſcant; eaque ſententia ſit rata, quam plures in eo numero dixerint. Quum ſeptem judices cognoviſſent; duo cenſuerunt reum exſilio multandum, duo alii pecuniâ, tres reliqui capite pœnitendum. petitur ad ſupplicium ex ſententia trium judicium: & contra dicit.* hac ille audita nec conſiderata, neque aliis, ut proponerentur, exſpectatis, incipit ſtatim mira celeritate in eamdem hanc controverſiam principia neſcio quæ dicere, & involucra ſenſuum verborumque volumina vocumque turbas fundere; cæ-

teris omnibus ex cohorte ejus, qui audire eum soliti erant, clamore magno exsultantibus; Juliano autem malè ac miserè rubente & sudante. sed ubi deblateratis versuum multis milibus finem aliquando fecit, egressique inde sumus: amici familiaresque ejus Julianum prosecuti quidnam existimaret percunctati sunt. atque ibi Julianus festivissimè, *Nolite quærere*, inquit, *quid sentiam: adolescens hic sine controversia disertus est.*

Cap. XVI.

Quòd Plinium Secundum hominem non indoctum fugerit, latueritque vitium argumenti, quod ἀνυπέυθυνον Græci dicunt.

PLinius Secundus existimatus est esse ætatis suæ doctissimus. is libros reliquit, quos *Studiosorum* inscripsit; haud medius fidius usquequaque aspernandos. in his libris multa variè ad oblectandas eruditorum hominum auris ponit. refert etiam plerasque sententias, quas, in declamandis controversiis, lepidè argutèque dictas putat. sicut hanc quoque sententiam ponit ex hujuscemodi controversia. *Vir fortis præmio, quod optaverit, donatur. Qui fortiter fecerat, petit alterius uxorem in matrimonium & accepit. is demde, cujus uxor fuerat; fortiter, fecit. repetit eamdem. contra dicitur.* Eleganter, inquit, & probabiliter ex parte posterioris viri fortis uxorem sibi reddi postulantis, hoc dictum est: *Si placet lex: redde: si non placet: redde.* Fugit autem Plinium sententiosam istam, quam putavit esse argutissimam, vitio non carere, quod Græcè ἀνυπέυθυνον dicitur. & est vitium insidiosum & sub falsa lemmatis specie latens, nihilo enim minus converti ex contrario ipsum adversus eumdem potest: atque ita à priore illo viro forte dici. *Si placet lex, non reddo: si non placet, non reddo.*

L. L.

LIBER DECIMUS.

CAP. I.

Tertiumne consul *an* tertio *dici*, *oporteat*: *& quonam modo Cn. Pompejus, quum in theatro, quod erat dedicaturus, honores suos inscriberet, quæstionem ancipitem istius verbi de consilio Ciceronis vitaverit.*

Amiliari meo cuipiam litteras Athenis Romam misi. in his scriptum fuit me illi jam *tertium* scripsisse. is ad me rescripsit, petivitque ut rationem redderem, cur *tertium*, ac non *tertio* scripsissem. Id etiam adscripsit, ut eâdem quid super illo quoque mihi videretur, facerem se certiorem; *tertiumne consul & quartum*, an *tertio & quarto* dicendum esset: quoniam Romæ doctum virum dicere audisset *tertio & quarto consul*, non *tertium quartumque*: idque in principio libri Cœlium scripsisse; & Q. Claudium in libro undevicesimo C. Marium, creatum septimò consulem, dixisse. Ad hæc ego rescripsi nihil amplius, quam verba M. Varronis hominis, opinor, quàm fuit Claudius cum Cælio, doctioris, quibus verbis utrumque de quo ad me scripserat, decideretur. nam & Varro satis apertè quid dici oporteret edocuit; & ego adversus eum, qui doctus esse dicebatur, litem meam facere absens nolui. Verba M. Varronis, ex libro disciplinarum IV. hæc sunt: *Aliud est quarto prætorem fieri & quartum: quod quarto locum adsignificat ac tres ante factos: quartum tempus adsignificat & ter ante factum. igitur Ennius recte: quod scripsit:*

Quintus pater quartum fit consul:

& Pompejus timidè: quod in theatro, ne adscriberet, consul tertium aut tertio, extremas litteras non scripsit. Quod de Pompejo Varro breviter & subobscu-

rè dixit Tiro Tullius Ciceronis libertus in epistola quadam enarratius scripsit ad hunc ferme modum: *Quum Pompejus*, inquit, *eodem Victoriæ dedicaturus foret, cujus gradus vicem theatri essent, nomenque ejus & honores inscriberentur: quæri cœptum est, utrum* consul tertio *inscribendum esset, an* tertium. *eam rem Pompejus exquisitissimè retulit ad doctissimos civitatis. quumque dissentiretur: & pars* tertio, *alii* tertium *scribendum contenderent: rogavit*, inquit, *Ciceronem Pompejus, ut, quod ei rectius videretur, scribi juberet: tum Ciceronem judicare de viris doctis veritù esse: ne, quorum opiniones improbasset, ipsos videretur improbasse. persuasit igitur Pompejo, ut neque* tertium *neque* tertio *scriberetur: sed ad secundum usque T. fierent litteræ: ut verbo non perscriptores quidem demonstraretur: sed dictio tamen ambigua verbi lateret.* Id autem quod & Varro & Tiro dixerunt; in eodem nunc theatro non est ita scriptum. nam quum multis annis postea scena, quæ prociderat, refecta esset; numerus tertii consulatus, non, uti initio, primoribus litteris, sed tribus tantùm lineolis incisis significatus est. In M. autem Catonis quarta Origine ita scriptum est, *Carthaginienses sextum de fœdere decessere.* id verbum significat quinquies antè eos feciſſe contra fœdus, & tum sextum. Græci quoque in significandis hujuscemodi rerum numeris, τρίτον καὶ τέταρτον dicunt: quod congruit cum eo quod Latinè dicitur, *tertium quartumque.*

Cap. II.

Quid Aristoteles de numero puerperij memoriæ mandaverit.

Aristoteles philosophus memoriæ tradidit mulierem in Ægypto uno partu quinque enixam pueros; eumque esse finem dixit multijugæ hominum partionis; neque plures unquam simul genitos com-

per-

pertum. hunc autem esse numerum ait rarissimum. sed &, divo Augusto imperante, qui temporum ejus historiam scripserunt, ancillam Cæsaris Augusti in agro Laurente peperisse quinque pueros dicunt; eosque pauculos dies vixisse: matrem quoque eorum, non multo post quàm peperit, mortuam; monumentumque ei factum, jussu Augusti, in via Laurentina; inque eo scriptum esse numerum puerperii ejus, de quo diximus.

CAP. III.

Locorum quorumdam illustrium collatio contentioque facta ex orationibus C. Gracchi & M. Ciceronis & M. Catonis.

FOrtis ac vehemens orator existimatur esse C. Gracchus. nemo id negat. sed quod nonnullis videtur severior, acrior, ampliorque esse M. Tullio; ferre id qui potest? Legebamus adeò nuper orationem Gracchi de legibus promulgatis, in qua M. Marium & quosdam ex municipiis Italicis honestos viros virgis per injuriam cæsos à magistratibus populi Romani, quanta maxima invidia potest, conqueritur. Verba hæc sunt, quæ super ea re fecit. *Nuper Teanum Sidicinum consul venit; uxor edixit se in balneis virilibus lavari velle. quæstori Sidicino à M. Mario datum est negotium, uti balneis exigerentur qui lavabantur. uxor renunciat viro parum citò sibi balneas traditas esse, & parum lautas fuisse; idcirco palus destitutus est in foro: eo que adductus suæ civitatis nobilissimus homo M. Marius. vestimenta detracta sunt, virgis cæsus est. Caleni, ubi id audierunt, edixerunt nequis in balneis lavisse vellet. quum magistratus Romanus ibi esset, Ferentini ob eamdem causam prator noster quæstores arripi jussit, alter se de muro dejecit: alter prehensus & virgis cæsus est.* in tam atroci re, ac tam misera atque mœsta injuriæ publicæ con-

conteſtatione, & quid eſt quod aut ampliter inſigniterque, aut lacrymosè atque miſeranter, aut multa copioſaque invidia, gravique & penetrabili querimonia dixerit? brevitas ſanè & venuſtas & mundities orationis eſt, qualis haberi fermè in comœdiarum feſtivitatibus ſolet. Item Gracchus alio in loco ita dicit; *Quanta libido quantaque intemperantia ſit hominum aduleſcentium, unum exemplum vobis oſtendam. his annis paucis ex Aſia miſſus eſt, qui per id tempus magiſtratum non ceperat, homo aduleſcens pro legato. is in lectica ſ crebatur. ei obviam bubulcus de plebe Venuſina advenit, & per jocum, quum ignoraret qui ferretur, rogavit, num mortuum ferrent. ubi id audivit; lecticam juſſit deponi: ſtruppis, quibus lectica deligata erat, uſque adeò verberari juſſit, dum animam efflavit.* Hæc quidem oratio ſuper tam violento atque crudeli facinore nihil profectò abeſt à cotidianis ſermonibus. At, quum in ſimili cauſa, apud M. Tullium cives Romani innocentes viri, contra jus contraque leges, virgis cæduntur aut ſupplicio extremo necantur, quæ ibi tunc miſeratio? quæ comploratio? quæ totius rei ſub oculos ſubjectio? quod & quale invidiæ atque acerbitatis fretum effervеſcit? animum herclè meum, quum illa M. Ciceronis lego, imago quædam & ſonus verborum & vocum & ejulationum circumplectitur. Velut ſunt iſta quæ de C. Verre dicit: quæ nos, ut in præſens potuimus, quantum memoria ſuppeditabat, adſcripſimus. *Ipſe inflammatus ſcelere & furore in forum venit. ardebant oculi, toto ex ore crudelitas eminebat, exſpectabant omnes, quò tandem progreſſurus aut quidnam acturus eſſet: quum repente hominem proripi atq; foro medio nudari ac deligari & virgas expediri jubet.* Iam hæc medius fidius ſola verba, *nudari ac deligari & virgas expediri jubet* tanti motus horroriſque ſunt, ut non narrari, quæ geſta ſunt, ſed rem geri prorſus videas. Gracchus autem non querentis neque implorantis, ſed nunciantis

vicem

vicem: *Palus*, inquit, *in foro deſtitutus eſt. veſtimenta detracta ſunt, virgis cæſus eſt.* ſed enim M. Cicero præclarè, cum diutina repræſentatione, non cæſus eſt; *ſed cædebatur*, inquit, *virgis in medio foro Meſſanæ civis Romanus: quum interea nullus gemitus, nulla vox illius miſeri inter dolorem crepitumque plagarum audiebatur, niſi hæc: Civis Romanus ſum. hac commemoratione civitatis omnia verbera depulſurum, cruciatumque a corpore dejecturum arbitrabatur.* complorationem deinde tam acerbæ rei, & odium in Verrem deteſtationemque apud civis Romanos incensè atque acriter atque inflammanter facit, quum hæc dicit: *ô nomen dulce libertatis! ô jus eximium noſtræ civitatis! ô lex Porcia legeſque Sempronia! ô graviter deſiderata & aliquando reddita plebi Romanæ tribunicia poteſtas! huccine tandem hæc omnia reciderunt, ut civis Romanus in provincia populi Romani, in oppido fœderatorum, ab eo, qui beneficio populi Romani faſces ac ſecuris haberet, deligatus in foro virgis cæderetur? quid quum ignes ardenteſque laminæ ceteri que cruciatus admovebantur? ſi te acerba illius imploratio & vox miſerabilis non leniebat: ne civium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu gemituque maximo commovebare?* hæc M. Tullius atrociter, graviter, copioseè atque miſeratus eſt. ſed ſi quis eſt tam agreſti aure ac tam hiſpida, quem lux iſta & amœnitas orationis, verborumq modificatio parum delectat; amat autem priora idcirco, quòd incompta & brevis & non operoſa, ſed nativa quadam ſuavitate ſunt, quodque in his umbra & color quaſi opacæ vetuſtatis eſt: is, ſi quid judicii habet, conſideret in cauſa pari M. Catonis, hominis antiquioris, orationem: ad cujus vim & copiam Gracchus nec adſpiravit. intelliget, opinor, Catonem contentum eloquentia ætatis ſuæ non fuiſſe; & id jam tum facere voluiſſe, quod Cicero poſtea perfecit. In eo namq, libro, qui de *falſis pugnis* inſcriptus eſt, ita de Q. Thermo conqueſtus eſt: *Dixit à decemviris*

cemviris parum sibi bene cibaria curata esse. jussit vestimenta detrahi, atque flagro cædi. decemviros Bruttiani verberavere. vidêre multi mortales. quis hanc contumeliam, quis hoc imperium, qui hanc servitutem ferre potest? nemo hoc rex ausus est facere; eane fieri bonis bono genere gnatis boni consulitis? ubi societas? ubi fides majorum? insignitas injurias, plagas, verbera, vibices, eos dolores atque carnificinas, per dedecus atque maximam contumeliam, inspectantibus popularibus suis atque multis mortalibus, te facere ausum esse? sed quantum luctum, quantum gemitum, quid lacrumarum, quantum fletum factum audivi? servi injurias nimis ægre ferunt. quid illos bono genere gnatos, magna virtute præditos, opinamini animi habuisse atque habituros dum viverent? Quod Cato dixit, *Bruttiani verberavere*: ne qui forte de *Bruttianis* requirat: id significat. Quum Hannibal Pœnus cum exercitu in Italia esset, & aliquot pugnas populus Romanus adversas pugnavisset; primi totius Italiæ Bruttii ad Hannibalem defciverunt. id Romani ægrè passi, postquam Hannibal Italia decessit superatque Pœni sunt, Bruttios ignominiæ causa non milites scribebant. nec pro sociis habebant, sed magistratibus in provincias euntibus parere & præministrare, servorum vicem, jusserunt. itaque hi sequebantur magistratus, tamquam in scenicis fabulis qui dicebantur lorarii; &, quos erant jussi, vinciebant aut verberabant. quod autem ex Bruttiis erant, appellati sunt *Bruttiani*.

CAP. IV.

Quod P. Nigidius argutissime docuit nomina non positiva esse, sed naturalia.

NOmina verbaque non positu fortuito, sed quadam vi ratione naturæ facta esse P. Nigidius in grammaticis commentariis docet; rem sane in philosophiæ

losophiæ dissertationibus celebrem. quæri enim solitum apud philosophos, φύσει τὰ ὀνόματα sint, ἢ θέσει. in eam rem multa argumenta dicit, cur videri possint verba esse naturalia magis quàm arbitraria. ex quibus hoc visum est lepidum & festivum. *Vos*, inquit, *quum dicimus: motu quodam oris conveniente cum ipsius verbi demonstratione utimur, & labias sensim primores emovimus, ac spiritum atque animam porrò versum & ad eos, quibuscum sermocinamur, intendimus. et contrà quum dicimus, nos; neque profuso intentoque flatu vocis, neque projectis labris pronunciamus: sed & spiritum & labias quasi intra nosmetipsos coërcemus. hoc sit idem & in eo quod dicimus, tu & ego, & tibi & mihi. nam sicuti, quum adnuimus & abnuimus, motus quidam ille vel capitis vel oculorum a natura rei, quam significat, non abhorret: ita in his vocibus quasi gestus quidam oris & spiritus naturalis est. eadem ratio est in Græcis quoque vocibus, quam esse in nostris animadvertimus.*

CAP. V.

Avarus *simplexne vocabulum sit, an compositum & duplex, sicut* P. Nigidio *videtur.*

AVarus non simplex vocabulum, sed junctum copulatumque esse Nigidius dicit in commentariorum undecimo. *Avarus enim*, inquit, *appellatur qui avidus aris est. sed in ea copula*, e, inquit, *littera detrita est. item locupletem dictum* ait *ex compositis vocibus, qui pleraque loca, hoc est, qui multas possessiones teneret*, sed probabilius id firmiusque est, quod de *locupleto* dixit. nam de *avaro* ambigitur. cur enim non videri possit ab uno solùm verbo inclinatum, quod est *aveo*: eademque fictura, qua est *amarus*? de quo nihil dici potest, quin duplex non sit.

CAP.

CAP. VI.

Multam dictam esse ab Ædilibus plebei Appii Cæci filiæ mulieri nobili, quòd locuta esset petulantius.

NOn in facta modò, sed in voces etiam petulantiores publicè Romæ vindicatum est. ita enim debere esse visa est Romanæ disciplinæ dignitas inviolabilis. Appii namque illius Cæci filia à ludis, quos spectaverat, exiens turba undique confluentis fluctuantisque populi jactata est: atque inde egressa quum se malè habitam diceret; *Quid me nunc factum esset*, inquit, *quantoque artius pressiusque conflictata essum, si P. Claudius frater meus navali prælio classem navium cum ingenti civium numero non perdidisset? certè quidam majore nunc copia populi oppressa interciderim. sed utinam*, inquit, *reviviscat frater, aliamque classem in Siciliam ducat: atque istam multitudinem perditum eat, quæ me malè nunc miseram convexavit.* Ob hæc mulieris verba tam improba ac tam incivilia, C. Fundanus & Tib. Sempronius Ædiles plebei multam dixerunt ei æris gravis viginti quinque milia, id factum esse dicit Capito Atejus in commentario de judiciis, publicis, bello Pœnico primo, Fabio Licino & Otacilio Crasso consulibus.

CAP. VII.

Fluminum, quæ ultra imperium Romanum fluunt prima magnitudine esse Nilum, secunda Histrum, proxima Rhodanum, sicuti M. Varronem meminisse scribere.

OMnium fluminum quæ in maria, qua imperium Romanum est, fluunt, quam Græci τῶν εἰς θαλασσαν appellant, maximum esse Nilum consentitur: proxima magnitudine esse Histrum scripsit Sallu-

lustius. Varro autem quum de parte orbis, quæ Europa dicitur, differeret, in tribus primis ejus terræ fluminibus Rhodanum esse ponit, per quod videtur eum facere Histro æmulum. Histrus enim quoque in Europa fluit.

CAP. VIII.

Inter ignominias militares, quibus milites coërcebantur, fuisse sanguinis dimissionem, & quænam esse videatur causa hujuscemodi castigationis.

FUit hæc quoque antiquitus militaris animadversio, jubere ignominiæ causa militi venam solvi & sanguinem dimitti, cujus rei ratio in litteris veteribus, quas equidem invenire potui, non extant. sed opinor factum hoc primitus in militibus stupentis animi atque à naturali habitu declinantis: ut non tam pœna quàm medicina videretur. posteà tamen ob pleraque alia delicta idem factitatum esse credo per consuetudinem; quasi minus sani viderentur omnes qui delinquerent.

CAP. IX.

Quibus modis quoque habitu acies Romana instrui solita sit, quæque earum instructionum sint vocabula.

VOcabula sunt militaria, quibus instructa certo modo acies appellari solet, *frons*, *subsidia*, *cuneus*, *orbis*, *globus*, *forfices*, *serra*, *alæ*, *turres*. hæc & quædam item alia invenire est in libris eorum qui de militari disciplina scripserunt. tralata autem sunt ab ipsis rebus, quæ ita propriè nominantur: earumque rerum in acie instruenda sui cujusque vocabuli imagines ostenduntur.

CAP.

Cap. X.

Quæ ejus rei causa sit quod & Græci veteres & Romani annulum in eo digito gestaverunt, qui est in manu sinistra minimo proximus.

Veteres Græcos annulum habuisse in digito accepimus sinistræ manus, qui minimo est proximus. Romanos quoque homines ajunt sic plerumque annulis usitatos. causam esse hujus rei Appion in libris Ægyptiacis hanc dicit: quòd insectis apertisque humanis corporibus, ut mos in Ægypto fuit, quas Græci ἀνατομὰς appellant, repertum est nervum quemdam tenuissimum ab eo uno digito, de quo diximus, ad cor hominis pergere ac pervenire: propterea non insicitum visum esse eum potissimum digitum tali honore decorandum, qui continens & quasi connexus esse cum principatu cordis videretur.

Cap. XI.

Verbum, maturè *quid significet*, *quæque vocis ejus ratio sit; & quòd eo verbo vulgus hominum impropriè utitur: atque inibi quòd* præcox *declinatum* præcocis *facit, non* præcoquis.

Maturè nunc significat *propere* & *cito*, contra ipsius verbi sententiam. aliud enim est *mature* quàm quod dicitur *propere*, propterea P. Nigidius homo in omnium bonarum artium disciplinis egregius, *Mature*, inquit, *est quod neque citius est neque serius: sed medium quiddam & temperatum est.* bene atque propriè Nigidius. nam & in frugibus & in pomis *matura* dicuntur quæ neque cruda & immitia sunt, neque caduca & decocta, sed tempore suo adulta maturaque. quoniam autem id, quod non segniter fiebat, *mature* fieri dicebatur, pro-

progressa plurimum verbi significatio est ; & non jam quod non segnius, sed quod festinatius fit id fieri *mature* dicitur ; quando ea, quæ præter sui temporis modum properata sunt, *immatura verius* dicantur. Illud verò Nigidianum rei atque verbi temperamentum divus Augustus duobus Græcis verbis elegantissimè exprimebat. namque & dicere in sermonibus & scribere in epistolis solitum esse ajunt, σπεῦδε βραδέως. per quod monebat, ut ad rem agendam simul adhiberetur & industriæ celeritas & diligentiæ tarditas. ex quibus duobus contrariis fit *maturitas*. Virgilius quoque, si quis animum attendat, duo ista verba *properare* & *maturare* tamquam planè contraria scitissimè separavit in hisce versibus :

Frigidus agricolam siquando continet imber,
Multa forent, quæ mox cœlo properanda sereno,
Maturare datur.

elegantissimè ista duo verba divisit. namque in præparatu rei rusticæ per tempestates, pluvias, quoniam otium est, maturari potest : per serenas, quoniam tempus instat, properari necessum est. Quum significandum autem est coactius quid factum & festinatius, tum rectius *præmature* factum id dicitur, quam *mature*. sicut Afranius dixit in togata, cui titulus nomen est :

Appetis dominatum demens : præmature præcocem.

in quo versu animadvertendum est, quod *præcocem* inquit, non *præcoquem*. est enim casus ejus rectus non *præcoquis*, sed *præcox*.

CAP. XII.

De portentis fabularum quæ Plinius Secundus indignissime in Democritum philosophum confert : ibidem de simulacro volucri columbæ.

LIbrum esse Democriti nobilissimi philosophorum de vi & natura chamæleontis, eumque se le-

legisse Plinius Secundus in naturalis historiæ vicesimo octavo refert? multaque vana atque intoleranda auribus deinde quasi a Democrito scripta tradit, ex quibus pauca hæc inviti meminimus, quia pertæsum est. Accipitrem avium rapidissimum à chamæleonte humi reptante, & si eum forte supervolet, detrahi & cadere vi quadam in terram; cæterisque avibus laniandum sponte sua objicere sese & dedere. item aliud ultra humanam fidem. caput & collum chamæleontis si uratur ligno, quod appellatur *robur*, imbres & tonitrus fieri derepente; idque ipsum usu venire si jecur ejusdem animalis in summis tegulis uratur. item aliud, quod herclè an ponerem dubitavi, ita est deridiculæ vanitatis: nisi idcirco plane posui, quòd oportuit nos dicere quid de istiusmodi admirationum fallaci illecebra sentiremus, quia pleraque capiuntur & ad perniciem elabuntur ingenia maximè sollertia; eaque potissimum quæ discendi cupidiora sunt. sed redeo ad Plinium. sinistrum pedem ait chamæleontis ferro ex igni calefacto torreri cum herba, quæ appellatur eodem nomine chamæleontis, & utrumque macerari unguento, colligique in modum pastilli, atque in vas mitti ligneum, & eum, qui id vas ferat, etiam si is in medio palam versetur, à nullo videri posse. His portentis atque præstigiis à Plinio Secundo scriptis non dignum esse cognomen Democriti puto. Vel illud quale est, quod idem Plinius in decimo libro Democritum scripsisse asseverat? aves quasdam esse certis vocabulis; & earum avium confuso sanguine gigni serpentem; eum si quis ederit, linguas avium & colloquia interpretaturum. Multa autem videntur ab hominibus istis malè sollertibus hujuscemodi commenta in Democriti nomen data nobilitatis auctoritatisque ejus perfugio utentibus. Sed id quod Archytam Pythagoricum commentum esse atque fecisse traditur, neque minus admirabile neque tamen

men vanum æquè videri debet. nam & plerique nobilium Græcorum & Favorinus philosophus memoriarum veterum exsequentissimus affirmatissimè scripserunt, simulachrum columbæ è ligno ab Archyta ratione quadam disciplinaque mechanica factum volasse. ita erat scilicet libramentis suspensum & aura spiritus inclusa atque occulta concitum. Libet herclè, super re tam abhorrenti à fide, ipsius Favorini verba ponere: Ἀρχύτας Ταραντῖνος, φιλόσοφός ἀνὴρ καὶ μηχανικὸς ὤν, ἐποίησε πέρδικα ξυλίνην, πετομένην. ἤτις εἴποτε καθίσειεν, ἐστὶ ἀνίστατο μόχθῳ τούτου.

CAP. XIII.

Cum partim hominum, *qua ratione veteres dixerint.*

PARTIM *hominum venerunt*, plerumque dicitur quod significat *pars hominum venit*, id est, *quidam homines*. nam *partim*, hoc in loco adverbium est: neque in casus inclinatur, sicuti *cum partim hominum*, dici potest: id est, *cum quibusdam hominibus*, & quasi cum quadam parte hominum. M. Cato in oratione de re Floria ita scripsit: *Ibi proscorto fuit, in cubiculum surrectitavit è convivio, cum partim illorum jam sæpe ad eundem modum erat.* Imperitiores autem *cum parti* legunt, tamquam declinatum sit, quasi vocabulum, non dictum quasi adverbium. sed Q. Claudius in vicesimo primo annali insolentius paulo hac figura est ita usus. *Enim cum partim copiis hominum adolescentem placentem sibi.* itemque Claudii in vicesimo tertio annali verba hæc sunt: *Sed idcirco me fecisse, quod utrum negligentia partim magistratuum, an avaritia, an calamitate populi Romani evenisse dicam nescio.*

CAP. XIV.

Injuria mihi factum itur, *quali verborum ordine Cato dixerit.*

AUdio, *illi injuriam factum iri*, audio *contumeliam dictum iri*, vulgo quoque ita dici, vulgo & istam esse verborum figuram jam in medio loquendi usu: idcircoque exemplis supersedeo. sed *contumelia illi*, vel *injuria factum itur*, paulo est remotius: exemplum igitur ponemus. M. Cato pro se contra C. Cassium. *Atque evenit ita, Quirites, uti in hac contumelia, quæ mihi per hujusce petulantiam factum itur, rei quoque publicæ medius fidius miserear, Quirites.* sicut autem, *contumeliam factum iri*, significat iri ad contumeliam faciendam, id est, operam dari quo fiat; ita *contumelia mihi factum itur*, casu tantum immutato idem dicit.

CAP. XV.

De flaminis Dialis deque flaminicæ cærimoniis: verbaque ex edicto prætoris apposita, quibus dicit non coacturum se adjurandum, neque virgines Vestæ neque Dialem.

CErimoniæ impositæ flamini Diali multæ, item castus multiplices, quos in libris, qui de sacerdotibus publicis compositi sunt, item in Fabii Pictoris librorum primo scriptos legimus. unde hæc fermè sunt, quæ commeminimus. *Equo Dialem flaminem vehi religio est: classem procinctam extra promœrium*, id est, *exercitum armatum, videre. idcirco raro enter flamen Dialis creatus consul est, quum bella consulibus mandabantur. item jurare Dialem fas nunquam est. item annulo uti nisi pervio cassoque fas non est. ignem è flaminia, id est, flaminis Dialis domo, nisi in sacrum efferri jus non est. vinctum, si ædes ejus introierit,*

solvi

solvi necessum est : & vincula per impluvium in tegulas subduci , atqui inde foras in viam dimitti. nodum in apice neque in cinctu neque alia in parte ullum habet. si quis ad verberandum ducatur , si ad pedes ejus supplex procubuerit , eo die verberari piaculum est. capillum Dialis , nisi qui liber homo est , non detonset. capram & carnem incoctam & edam & fabam neque tangere Diali mos est neque nominare. propagines è vitibus altius prætentos non succidet. pedes lecti, in quo cubat, luto tenui circumlitos esse oportet : & de eo lecto trinoctium continuum non decubat : neque in eo lecto cubare alium fas est , neque apud ejus lecti fulcrum capsulam esse cum struæ atque ferto oporet. unguium Dialis & capilli segmina subter arborem felicem terra operiuntur. Dialis cotidie festiatus est. sine apice sub divo esse licitum non est : sub tecto uti liceret, non pridem à pontificibus constitutum. Massurius Sabinus scripsit , & alia talia quædam remissa : gratiamque aliquot cærimoniarum factam dicit. *farinam fermento imbutam attingere ei fas non est. tunicam intimam , nisi in locis tectis, non exuit, ne sub cœlo, tamquam sub oculis Jovis , nudus sit. super flaminem Dialem in convivio , nisi rex sacrificulus , haud quisquam alius accumbit. uxorem si amisit , flaminio decedit. matrimonium flaminis nisi morte dirimi non est jus. locum , in quo bustum est , numquam ingreditur. mortuum numquam attingit. funus tamen exsequi non est religio. Eædem ferme cæremoniæ sunt, quas flaminicas Diales seorsum ajunt observitare. veluti est, quòd venenato operitur, & quòd inrica surculũ de arbore felici habet : & quòd scalas, nisi quæ Græcæ κλίμακας appellantur, eas ascendere ei plus tribus gradibus religiosum est. atque etiam quum it ad Argeos quòd nec quæ comit caput neque capillum depectit.* Verba prætoris ex edicto perpetuo de flamine Diali & de sacerdote Vestæ adscripsi. SACERDOTEM VESTALEM ET FLAMINEM DIALEM IN OMNIA

MEA. JURISDICTIONE. JURARE. NON. COGAM. Verba M. Varronis ex secundo rerum divinarum super flamine Diali hæc sunt. *Is solus album habet galerum; vel quòd maximus est, vel quòd Jovi immolata hostia alba fieri oporteat.*

CAP. XVI.

Quos errores Julius Higinus in sexto Virgilii animadverterit in historia Romana erratos.

REprehendit Higinus Virgilium, correcturumque eum fuisse existimat, quòd in libro sexto scriptum est. Palinurus est apud inferos petens ab Æneâ ut suum corpus requirendum & sepeliendum curet. is hoc dicit:

Eripe me his, invicte, malis: aut tu mihi terram
Injice, namque potes, portusque require Velinos.

quo, inquit, modo aut Palinurus noviſſe & nominare potuit portus Velinos, aut Æneas ex eo nomine locum invenire, quum Velia oppidum, à quo portum, qui in eo loco est, Velinum dixit, Servio Tullio Romæ regnante, post annum amplius sescentesimum, quàm Æneas in Italiam venit, conditum in agro Lucano & eo nomine appellatum est? nam qui ab Harpalo, inquit, regis Cyri præfecto ex terra Phocide fugati sunt, alii Veliam, partim Massiliam condiderunt. inscitissimè igitur petit ut Æneas portum Velinum requirat, quum id nomen eo tempore fuerit nusquam gentium. neque simile, inquit, illud videri debet, quod est in primo carmine;

Italiam fato profugus Lavinaque venit
Litora.

& æquè in sexto libro:

Chalcidicaque levis tandem superadstitit arce.

quoniam poetæ ipsi quædam ἱστορικὰ historiæ dicere ex sua persona concedi solet, quæ facta ipse postea scire potuit: sicut Virgilius scivit de Lavinio oppido & de colonia Chalcidicensi. sed Palinurus

qui

qui potuit, inquit, scire ea quæ post annos sexcentos facta sunt? nisi quis eum divinasse apud inferos putat, proinde ut animæ defunctorum solent. sed & si ita accipias, quamquam non ita dicitur, Æneas tamen, qui non divinabat, quo pacto potuit requirere portum Velinum, cui nomen tunc, sicuti diximus, nullum usquam fuit? item hoc quoque in eodem libro reprehendit, & correcturum esse Virgilium putat nisi mors occupasset. nam quum Theseæ, inquit, inter eos nominasset, qui ad inferos adissent ac redissent; dixissetque,

— Quid Theseæ, magnum
Quid memorem Alciden? & mi genus ab Jove summo est.

postea tamen infert;

— sedet, æternumque sedebit
Infelix Theseus.

qui autem, inquit, fieri potest, ut æternum apud inferos sedeat, quem supra cum iis commemorat, qui descenderint illuc, atque inde rursum euaserint; præsertim quum ita sit fabula de Theseo atque si Herculeseum evellerit de petra, & in lucem ad superos eduxerit. Item in his versibus errasse Virgilium dixit:

Eruet ille Argos Agamemnoniasque Mycenas,
Ipsumque Æaciden, genus armipotentis Achilli;
Vltus avos Trojæ, templa & temerata Minervæ.

confudit, inquit, & personas diversas & tempora. nam neque eodem tempore neq; per eosdem homines cum Achæis & cum Pyrrho bellatum est. Pyrrhus enim, quem dicit Æaciden, de Epiro in Italiam transgressus cum Romanis depugnavit adversus M. Curium in eo bello ducem: Argium autem bellum, id est, Achaicum, multis post annis à L. Mummio Imperatore gestum est. potest, inquit, igitur medius eximi versus, qui de Pyrrho importunè immissus est, quem Virgilius proculdubio exemturus, inquit, fuit.

Cap. XVII.

Quam ob causam & quali modo Democritus philosophus luminibus oculorum sese privaverit super ea re versus Laberii purè admodum & venustè facti.

Democritum philosophum in monumentis historiæ Græcæ scriptum est, virum præter alios venerandum, auctoritateque antiqua præditum, luminibus oculorum sua sponte se privasse; quia existimaret cogitationes commentationesque animi sui in contemplandis naturæ rationibus vegetiores & exactiores fore, si eas videndi illecebris & oculorum impedimentis liberasset: id factum ejus modumque ipsum, quo cæcitatem facile sollertia subtilissima conscivit, Laberius poëta in mimo, quem scripsit Restionem, versibus quidem satis mundè atque graphicè factis describit; sed causam voluntariæ cæcitatis finxit aliam: vertitque in eam rem quam tum agebat, non inconcinniter. est enim persona, quæ hæc apud Laberium dicit, divitis avari & parci sumtum plurimum asotiamque adolescente viri deplorantis. Versus Laberiani sunt:

Democritus Abderites physicus philosophus
Clypeum constituit contra exortum Hyperionis,
Oculos effodere ut posset splendore æreo.
Ita radiis solis aciem effodit luminis,
Malis bene esse ne videret civibus.
Sic ego fulgentis splendorem pecuniæ
Volo elucificare exitum ætati meæ;
Ne in re bona esse videam nequam filium.

CAP. XVIII.

Historia de Artimisia, déque eo certamine quod apud Mausoli sepulchrum a scriptoribus inclutis decertatum est.

ARtemisia Mausolum virum amasse fertur supra omnis amorum fabulas, ultraque affectionis humanæ fidem. Mausolus autem fuit, ut M. Tullius, ait, rex terræ Cariæ; ut quidam Græcarum historiarum scriptores, provinciæ Græciæ præfectus, satrapen Græci vocant. is Mausolus ubi fato perfunctus inter lamenta & manus uxoris funere magnifico sepultus est; Artemisia luctu atque desiderio mariti flagrans uxor ossa cineremque ejus mixta odoribus contusaque in faciem pulveris aquæ indidit, ebibitque: multaque alia violenti amoris indicia fecisse dicitur. molita quoque est ingenti impetu operis, conservandæ mariti memoriæ; sepulchrum illud memoratissimum, dignatumque numerari inter septem omnium terrarum spectacula. id monumentum Artemisia quum Dis Manibus Mausoli dicaret; ἀγῶνα, laudibus ejus dicundis, facit; ponitque præmia pecuniæ aliarumque rerum bonarum amplissima. ad eas laudes decertandas venisse dicuntur viri nobiles ingenio atque lingua præstabili Theopompus, Theodectes, Naucrites. sunt etiam qui Isocratem ipsum cum iis certavisse memoriæ mandaverint. sed eo certamine vicisse Theopompum judicatum est, is fuit Isocratis discipulus. exstat nunc quoque Theodecti tragœdia, quæ inscribitur, Mausolus: in qua eum magis quàm in prosa placuisse Higinus in exemplis refert.

CAP. XIX.

Non purgari neque lavari peccatum, dum prætenditur peccatorum, quæ alii quoque peccaverunt, similitudo.

INcessebat quempiam Taurus philosophus severa atque vehementi objurgatione adolescentem à rhetoribus & à facundiæ studio ad disciplinas philosophiæ transgressum. quod factum quidem esse ab eo diceret inhonestè & improbè. at ille non ibat inficias feciſſe, sed id solitum esse fieri defendebat; turpitudinemque delicti exemplorum usu & consuetudinis venia deprecabatur. atque ibi Taurus isto ipso defensionis genere irritatior, Homo, inquit, stulte & nihili, si te à malis exemplis auctoritates & rationes philosophiæ non adducunt; ne illius quidem Demosthenis vestri sententiæ tibi in mentem venit? quæ, quia lepidis & venustis vocum modis vincta est, quasi quædam cantilena rhetorica, facilius adhærere memoriæ tuæ potuit. nam si me, inquit, non fallit, quod quidem in primore pueritia legerim, verba hæc sunt Demosthenis, adversus eum, qui, ut tu nunc facis, peccatum suum peccatis aliis exemtum purgatumque ibat. σὺ δ' μὴ λέγε, ὡς γέγονεν εὖ πω πολλαχοῦ· ἀλλ' ὡς ἐφ' ὁσῳοῦν γέγονεν ἄτοπον. εἰ δ' ἔστι τι πού ποτε μὴ καλῶς εἰρημένον, ἀλλ' ὅμως ἐπιτρέχειν σοι, ἵνα τοῦτο ἐμὲ μιμήσῃ, ἵνα τοῦτο λοιπὸν ἀφορμὴν μὴ λάβῃς ἀναισχυντεῖν. ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἀλίσκου. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἐκείνων ἐφάπτοιτο. σὺ τάδ' ἂν εἶπας, οὕτως, ἀνόσιε καὶ ἀλιτήριε, ἔλεγες, καὶ ἐγράψω. Sic Taurus omni suasionum admonitionumque genere utens sectatores suos ad rationes bonæ inculpatæque indolis ducebat.

CAP.

CAP. XX.

Quid sit rogatio, *quid* lex, *quid* plebiscitum, *quid* privilegium, *& quantum ista omnia differant.*

QUæri audio, quid *lex* sit, quid *plebiscitum*, quid *rogatio*, quid *privilegium*. Atejus Capito publici privatique juris peritissimus, quid *lex* esset, hisce verbis definivit. *Lex*, inquit, *est generale jussum populi aut plebis rogante magistratu.* Ea definitio si probè facta est; neque de imperio Cn. Pompeji, neque de reditu M. Ciceronis, neque de cæde P. Clodii quæstio, neque alia id genus populi plebisve jussa, *leges* vocari possunt. non sunt enim generalia jussa; neque de universis civibus, sed de singulis concepta: quocirca privilegia potius vocari debent. quia veteres *priva* dixerunt, quæ nos *singula* dicimus. quo verbo Lucilius in primo satyrarum libro usus est.

——— *abdomina thynni*
Advenientibus priva dabo cephalæaque carne.

Plebem autem Capito in eadem definitione seorsum à populo divisit: quoniam in populo omnis pars civitatis omnesque ejus ordines contineantur. plebes verò ea dicitur, in qua gentes civium patriciæ non insunt. *plebiscitum* igitur est, secundùm eum Capitonem, lex quam plebes, non populus, accipit. sed totius hujus rei jurisque, sive quum populus, sive quum plebes rogatur, sive quod ad universos pertinet, caput ipsum & origo & quasi fons *rogatio* est. ista enim omnia vocabula censentur *rogationis* principali genere & nomine continenturque. nam, nisi populus aut plebes rogetur, nullum plebis aut populi jussum fieri potest: sed quamquam hæc ita sunt, in veteribus tamen scriptis non magnam vocabulorum istorum differentiam esse animadvertimus. nam & *plebiscita* & *privilegia* translato nomine *leges*

appellaverunt ; eademque omnia confuso & indistincto vocabulo *rogationes* dixerunt. Sallustius quoque proprietatum in verbis retinentissimus consuetudini concessit ; & *privilegium*, quod de Cn. Pompeji reditu ferebatur, *legem* appellavit. verba ex secunda ejus historia hæc sunt. *Nam Sullam consulem de reditu ejus legem ferentem ex composito T. R. P. L. C. Herennius prohibuerat.*

CAP. XXI.

Quam ob causam M. Cicero his omnino verbis novissimè, *&* novissimus, *observantissimè vitarit.*

NOn paucis verbis, quorum frequens usus est nunc & fuit, M. Ciceronem noluisse uti manifestum est, quòd ea non probaret. velut est & *novissimus* & *novissime*. nam quum & M. Cato & Sallustius & alii quoque ætatis ejusdem verbo isto promiscè usitati sunt ; multi etiam non indocti viri in libris id suis scripserint : abstinuisse eo tamen tamquam non Latino videtur. quoniam qui doctissimus eorum temporum fuerat L. Ælius Stilo ut novo & improbo verbo uti vitaverat. propterea quid M. quoque Varro de ista voce existimaverit verbis ipsius ex libro de lingua Latina ad Ciceronem sexta demonstrandum putavi : *Quod extremum*, inquit, *dicebatur, dici novissimum cœptum vulgo. quòd mea memoria ut Ælius, sic senes alii, quod nimium novum verbum esset, vitabant. cujus origo ut à vetere vetustius ac veterrimum : sic à novo declinatum novius & novissimum.*

CAP.

CAP. XXII.

Locus exemtus ex Platonis libro, qui inscribitur Gorgias; *de falsæ philosophiæ probris: quibus philosophos temerè incessunt, qui emolumenta veræ philosophiæ ignorant.*

PLato veritatis homo amicissimus, ejusque omnibus exhibendæ promtissimus, quæ omnino dici possint in desides istos ignavosque, qui obtento philosophiæ nomine inutile otium & linguæ vitæque tenebras sequuntur, ex persona quidem non gravi, neque idonea, verè tamen ingenueque dixit. nam & si Callicles, quem dicere hæc facit, veræ philosophiæ ignarus, inhonesta indignaque in philosophos confert: proinde tamen accipienda sunt quæ dicuntur, ut nos sensim moveri intelligamus, ne ipsi quoque culpationes hujuscemodi mereamur, neve inerti inanique desidia cultum & studium philosophiæ mentiamur. Verba ipsa super hac re Platonis ex libro, qui appellatur Gorgias scripsi: quoniam vertere ea consilium non fuit: quum ad proprietatis eorum nequaquam possit Latina oratio adspirare: ac multo minus etiam mea. φιλοσοφία γάρ τοι ἐστίν, ὦ Σώκρατες, χαρίεν, ἂν τις αὐτῇ μετρίως ἅπτηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ, καὶ ᾖ πεπαιδευμένος τὰ δέοντος· ἐν δὲ διατρίβῃ, διαφθορὰ τῷ ἀνθρώπων. ἐὰν γὰρ καὶ πάνυ εὖφυὴς ᾖ, καὶ πόρρω τῆς ἡλικίας φιλοσοφῇ, ἀναγκαῖον πάντων ἀπείρων γενόμενον ἐστὶν, ὧν χρὴ ἔμπειρον εἶναι τὸν μέλλοντα, καλὸν κἀγαθὸν καὶ δοκίμων ἔσεσθαι ἄνδρα. καὶ γὰρ τῶν νόμων ἄπειρος γίγνοντα τῶν κατὰ τὴν πόλιν, καὶ τῶν λόγων, οἷς δεῖ χρώμενον ὁμιλεῖν ἐν τοῖς συμβολαίοις τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ. καὶ τῶν ἡδονῶν τε καὶ ἐπιθυμιῶν τῶν ἀνθρωπείων. καὶ συλλήβδην, τῶν ἠθῶν παντάπασιν ἄπειρος γίγνοντα. ἐπειδὰν ἔν τινι λόγῳ εἰς τινα ἰδίαν ἢ πολιτικὴν ἀφορμὴν κατασταθῇ γίγνοντα. ἀπορεῖ, οἶμαι, οἷ πολιτικοὶ, ἐπειδὰν αὖ εἰς

τὰς ὑμετέρας διαλειβὰς ἔλθωσι καὶ τὸς λόγους, κατα-
γλαπτέτωσαν. συμβάλλῃ γὰρ τὸ τῦ Εὐριπίδε.

Δαμᾷ δὲ τὸν ἔχοντα κἀπὶ τῷ, καὶ τῦτ' ἐπεί-
χετην

Νέμων τὸ πλεῖον ἡμέρας τύτῳ μέρος.

Ἰ. Αὐτὸς αὐτὸ τυγχάνει βέλτιστος ὤν.

ὅπου δὴ ἀν φαῦλος ἢ, ἐντεῦθεν φεύγῃ, καὶ λοιδορεῖ τύτῳ. τὸ δὲ ἕτερον ἐπαινεῖ, δυνοία τῇ ἑαυτῦ, ἡγούμενος ἕνας αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπαινεῖ. ἀλλ' οἶμαι, τὸ ὀρθότατον ἐστὶν, ἀμφοτέρων μεταχεῖν. φιλοσοφίας μὲν ὅσον παιδείας χάριν, καλὸν μετέχειν, καὶ ἐκ μέτρου μετρίως ὄντι φιλοσοφεῖν. ἐπειδὰν δ' ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἀνθρωπος ἔτι φιλοσοφεῖ, καταγέλαστος, ὦ Σώκρατες, τὸ χρῆμα γίγνεται. καὶ ἔγωγε ὁμοιότατον πάσχω πρὸς τὰς φιλοσοφοῦντας, ὡς πρὸς τὰς ψελλιζομένας καὶ παίζοντας. ὅταν μὲν γὰρ παιδίον ἴδω ἔτι πρεπόντως διαλεγόμενον, ἥττω ψελλιζόμενον καὶ παῖζον. χαίρειν τε, καὶ φιλεῖν μοι φαίνεται. καὶ ἐλεύθερον καὶ πρέπον τῇ τε παιδὶ καὶ ἡλικίᾳ. ὅταν δ' σαφῶς διαλεγόμενον παιδαρίῳ ἀκούσω, πικρόν τι μοι δοκεῖ χρῆμα εἶναι. καὶ ἀνιᾷ με τὸ ὅτι καὶ μοι δοκεῖ δεδιοπρέπες τι εἶναι. ὅταν δ' ἀνδρὸς ἀκούσω τὰς ψελλιζομένας, καὶ παίζοντος ὁρᾷ, καταγέλαστον φαίνεται, καὶ ἀνανδρον, καὶ πληγῶν ἄξιον. τοιτον ἐγὼ πάσχω τὸ πάσχω καὶ πρὸς τὰς φιλοσοφοῦντας. παρὰ νέῳ μὲν γὰρ μειρακίῳ ὁρῶν φιλοσοφίαν, ἄγαμαι, καὶ πρέπειν μοι δοκεῖ, καὶ ἡδύμενον ἐλεύθερόν τινα εἶναι τοῦτον. ἐὰν δὲ ἀνθρωπον ἤδη μὴ φιλοσοφοῦντα, ἀνελεύθερον, καὶ ἀδέκοτε ἑαυτοῦ ἄξιόν τινα ἑαυτὸν, οὔτε χθυναῖε φοβούμενον. ὅταν δὲ δὴ πρεσβύτερον ἴδω ἔτι φιλοσοφοῦντα, καὶ μὴ ἀπαλλαπτόμενον, πληγῶν μοι δοκεῖ ἤδη δεῖσθαι. ὦ Σώκρατες, οὐτ' ὀ αὐτὸς ὁ γὰρ νῦν δὴ ἔλεγον, τὰ ἀρχὴ τοιτῳ τῷ ἀνθρώπῳ, καὶν πάνυ ὀφυὴς ἦ, ἀνανδρῳ γλυκῦναι, φεύγοντι τὰ μέσα τῆ πόλεως, καὶ τὰς ἀγορὰς, ἐν αἷς ἔφη ὁ ποιητὴς τὸς ἄνδρας ἀριστεύειν γίγνεσθαι. καὶ δειλὸν ἡ, τὸν λοιπὸν βίον βιῶναι μὴ μειρακίων, ἀγοραίοις πειῶν ἢ τεθηρευμένοις, ἐλεύθερον ἡ καὶ μέγα καὶ ἱκανὸν μηδέποτε φθέγξασθαι. ἐγὼ γὰρ, ὦ Σώκρα-

κρατες, περὶ σε ἐπεικῶς ἔχω καὶ φιλικῶς. καὶ δικαίως οὖν πεπονθέναι νομίζω, ὥσπερ ὁ Ζῆθος πρὸς τὸν Ἀμφίονα ἡδυεπὴς ὤν, οὕτω δὴ καὶ ἀμαθὴς ὤν. καὶ γὰρ ἐμοὶ ποιοῦτ' ἄττα ἐπιτρέπει περὶ σε λέγειν, ἡδέ που καὶ ἐκεῖνος περὶ τὸν ἀδελφὸν ὅτι ἀμελεῖ σῶν Σώκρατες, ὧν δεῖ σε ὅτι μελέσθαι, καὶ φύσιν ψυχῆς ὧδε γνῶναι μεγαλοπρεπῆ τινὰ διαφέρουσαν μορφωμένην, καὶ ἐπ' ἀνδρὸς βελτίστου περὶ δίκαιον ἂν ὁρθῶς λόγον, οὗτ' εἰκὸς καὶ πιθανὸν ἂν λάβοις. οὐδ' ὥσπερ ἄλλον γενναῖον βούλομαι βακεύσαι. καί τοι, ὦ φίλε Σώκρατες (καὶ μοὶ μηδὲν ἀχθεσθῇς, δυνοίᾳ γὰρ ἐρῶ τῇ σῇ) ἐκ μιᾶς δοκεῖ σοι εἶῃ οὐ πως ἔχειν, ὡς ἐγὼ σὲ οἶμαι ἔχειν, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς πόρρω ἀεὶ φιλοσοφίας ἐλαύνοντας; νεῦ γὰρ εἴ τις σοῦ κλοιὸν ὠρῶ, ἢ ἄλλο ὁτιοῦν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπαγούσας ποιῶν ἀδικεῖν, μηδὲν ἀδικοῦντα, οἷσθ' ὅ τι ἂν ἔχοις ὅ, τι χρήσαιο σεαυτῷ, ἀλλ' ἱλιγγιᾷς ἂν καὶ χαμαὶ ὁ ἂν ἔχων ὅ, τι εἰποις; καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἀναβάς, κατηγόρου τυχὼν πάνυ φαύλου καὶ μοχθηροῦ, ὑπὸ θανάτου ἄν, εἰ βούλοιτό σοι θανάτου τιμᾶσθαι. καί τοι πῶς σφόδρα τοῦτο δεινόν, ὦ Σώκρατες, εἴτις δυοῖν λαβοῦσι τέχνη φόβοιν, θάνατον χείρονα, μήτε αὐτὸν αὐτῷ δικαίως βουλεύσαι, μηδ' ἐκποδὼν ἐν τῷ μεγίστων κινδύνων, μήτε ἑαυτὸν, μήτε ἄλλον μηδένα, ὅτῳ ᾖ μέλον ἐχθροῖν ὧδε πλαδᾷ πᾶσιν τοῖς οὖσιν. ἀτεχνῶς ὃ ἀτιμίαν ζῆν ἐν τῇ πόλει. ἆ ὃ τοιοῦτον (εἴ τι καὶ ἀρρενικότερον εἰρῆσθαι ἔξεστιν) ὄπι κόρρης τύπτουλαν, μὴ δυνάμενον δίκαιον. ἀλλ' ὦ γαθὲ ἐμοὶ πείθου. παῦσαι δ' ἐλέγχων. περιγράμματα δ' ὀμοσίαν ἄσκει. καὶ ἄσκει ὁπόθεν δόξεις φρονεῖν, ἄλλος τὰ κομψὰ ταῦτ' ἀφεὶς, εἴτε λιπαρὰ μέλλα χεῖ φαίνα εἶ, εἴτε φλυαρίας.

Ἐξ ὧν κενοῖσιν ἐγκατοικήσῃς δόμοις.

ζηλῶν ἂν ἐλάχιστα ἀνδρὸς τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀλλ' οἷς ἔδει καὶ βίᾳ καὶ δόξῃ, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά. Hæc Plato sub persona quidem, sicuti dixit, non proba, sed cum sensu tamen intelligentiæque communis fide, & cum quadam indissimulabili veritate disseruit; non de illa scilicet philosophia, quæ virtutum omnium disciplina est, quæque in publicis simul & pri-

privatis officiis excellit, civitatesque & rempublicam, si nihil prohibeat, constanter & fortiter & peritè administrat; sed de ista futili atque puerili meditatione argutiarum, nihil ad vitam neque tuendam neque ordinandam promovente: in qua id genus homines consenescunt malè feriati; quos philosophos esse & vulgus putat, & is putabat, ex cujus persona hæc dicta sunt.

CAP. XXIII.

Verba ex oratione M. Catonis de mulierum veterum victu & moribus: atque inibi, quòd fuerit jus marito in adulterio uxorem deprehensam necare.

QUi de victu atque cultu populi Romani scripserunt, mulieres Romæ atque in Latio ætatem abstemias egisse, hoc est, vino semper, quod temetum prisca lingua appellatur, abstinuisse dicunt: institumque ut cognatis oscülum ferrent reprehendendi caussa, ut odor indicium faceret si bibissent. bibere autem solitas ferunt loream, passam, murinam, & quæ id genus sapiant, potu dulcia. atque hæc quidem, in his, quibus dixi, libris pervolgata sunt. sed M. Cato non solùm existimatas, sed multatas quoque à judice mulieres refert non minus, si vinum in se, quàm si probrum & adulterium admississent. verba M. Catonis adscripsi, ex oratione quæ inscribitur, DE DOTE. in qua id quoque scriptum est, in adulterio uxores deprehensas jus fuisse mariti necare. *Vir*, inquit, *quum divortium fecit: mulieri judex pro censore est. imperium, quod videtur, habet. si quid perversè tetrèque factum est à muliere, multatur: si vinum bibit, si cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur.* De jure autem occidendi ita scriptum. *In adulterio uxorem tuam si deprehendisses, sine judicio impune necares. illa te, si adulterares, digito non auderet contingere: neque jus est.*

CAP.

CAP. XXIV.

Die pristini, die crastini & die quarti, & die quinti, *qui elegantius locuti sunt, non ut ea vulgo dicuntur nunc.*

De quarto & die quinto, quod Græci εἰς τετάρτην καὶ εἰς πέμπτην dicunt, ab eruditis nunc quoque dici audio: & qui aliter dicit, pro rudi atque indocto despicitur: sed M. Tullii ætas ac supra eam non opinor, ita dixerunt. *die quinte* enim & *die quinti* pro adverbio copulatè dictum est, & secunda in eo syllaba correpta. Divus etiam Augustus linguæ Latinæ non nescius, munditiarum patris sui in sermonibus sectator, in epistolis pluriariam significatione ista dierum non aliter usus est. is autem erit, perpetuæ veterum consuetudinis demonstrandæ gratia verba sollemnia prætoris ponere: quibus more majorum ferias concipere solet, quæ appellantur compitalia. ea verba hæc sunt: DIE. NONI POPOLO. ROMANO. QUIRITIBUS. COMPITALIA. ERUNT. QUANDO. CONCEPTA. FUERINT. NEFAS. *die noni* prætor dicit, non *die nono*. Neque prætor solum, sed pleraque omnis vetustas sic locuta est. Venit ecce illius versus Pomponiani in mentem, qui est ex Atellana, quæ Mævia scribitur:

Dies hic sextus, quum nihil egi: die quarte moriar fame.

suppetit etiam Cælianum illud ex libro historiarum secundo: *Si vis mihi equitatum dare, & ipse cum cætero exercitu me sequi; die quinti Romæ in Capitolium curabo tibi cœna sit cocta.* & historiam autem & verbum hoc sumsit Cælius ex Origine M. Catonis: in quo ita scriptum est: *Igitur dictatorem Karthaginiensium magister equitum monuit: Mitte mecum Romam equitatum, die quinti in Capitolium tibi cœna cocta erit*

erit. Extremam istius vocis syllabam tum per *e*. tum per *i*, scriptam legi. nam sanè quàm consuetum iis veteribus fuerit litteris his plerumque uti indifferenter; sicuti *præsiscini* & *præsiscime*, *proclivi* & *proclive*. atque alia item multa hoc genus variè dixerunt: *die prislini* quoque eodem modo dicebatur: quod significabat *die prislino*, id est priore: quod vulgo *pridie* dicitur, converso compositionis ordine, quasi *prislino die*. atque item simili figura *die crastini* dicebatur. id erat, *crastino die*. sacerdotes quoque populi Romani quum condicunt in diem tertium, diem perendini dicunt, sed ut plerique *die pristini*. ita M. Cato in oratione contra Furium, *die proximi*, dixit. *quarto* autem Cn. Matius, homo impensè doctus, in mimiambis pro eo dicit, quod *nudiusquartus* nos dicimus; in his versibus:

Nuper die quarto ut recordor, & certè
Aquarium urceum unicum domi fregit.

Hoc igitur intererit, ut *die quarto* quidem de præterito dicamus: *die* autem *quarte* de futuro.

Cap. XXV.

Telorum & jaculorum gladiorumque atque inibi navium quoque vocabula, quæ scripta in veterum libris reperiuntur.

TElorum, jaculorum, gladiorumque vocabula, quæ in historiis veteribus scripta sunt, item navigiorum genera & nomina, libitum fortè nobis est sedentibus in rheda conquirere: iisque vicem aliarum ineptiarum vacantem stupentemque animum occupare: quæ tum igitur suppetierant, hæc sunt: *hasta*, *pilum*, *phalarica*, *semiphalarica*, *soliferrea*, *gesa*, *lancea*, *spari*, *rumices*, *trifaces*, *tragulæ*, *framæ*, *mesanculæ*, *cateiæ*, *rumpiæ*, *scorpii*, *sibynæ*, *sicilices*, *veruta*, *enses*, *sicæ*, *machæræ*, *spathæ*, *lingulæ*, *pugiones*, *clunaculæ*, de *lingula*, quoniam est minus fre-

frequens, admonendum existimo, lingulam veteres dixisse gladiolum oblongum in speciem linguæ factum, cujus meminit Nævius in tragœdia Hesiona. Versum Nævii apposui:

Sine mihi gerere morem videar, haud lingua, verum lingula.

item *rumpia* genus teli est Thracæ nationis: positumque hoc vocabulum in Q. Ennii annalium quartodecimo. Navium autem, quas reminisci tunc potuimus appellationes hæ sunt: *gauli, corbitæ, caudicæ, longæ, hippagines, cercuri, celoces*, vel, ut Græci dicunt, *celetes, lembi, oriæ, lenunculi, actuariæ*, quas Græci ὁλκάδας vocant vel ἱππαγὶδας, *prosumiæ*, vel *gesoretæ*, vel *horiolæ, stlatæ, pontones, atatiæ, hemidiæ, phaseli, parones, myoparones, lintres, caupuli, camaræ, placidæ, cydaræ, rataræ, catascopium.*

CAP. XXVI.

Inscitè ab Asinio Pollione reprehensum Sallustium quòd transfretationem transgressum *dixerit*, & transgressos *qui* transfretassent.

ASinio Pollioni in quadam epistola, quam ad Plancum scripsit, & quibusdam aliis C. Sallustii iniquis dignum nota visum est, quòd in primo historiarum maris transitum transmissumque navibus factum, *transgressum* appellavit; eosque, qui fretum transmiserant, quos *transfretasse* dici solitum est, *transgressos* dixit, verba ipsa Sallustii posuit: *Itaque Sertorius levi præsidio relicto in Mauritania nactus obscuram noctem, æstu secundo furtim aut celeritate vitare prælium in transgressu conatus est.* ac deinde infra ita scripsit: *Transgressos omnis recipit mons præceptus à Lusitanis.* hoc igitur & minus propriè & nullo gravi auctore dictum ajunt. nam *transgressus*, inquit, à transgrediendo dicitur, idque ipsum ab ingressu & à pedum gradu appellatum. idcirco verbum,

bum, *transgredi*, convenire non putavit neque volantibus neque serpentibus neque navigantibus: sed his solis qui gradiuntur & pedibus iter emetiuntur. propterea negant apud scriptorem idoneum aut navium *transgressum* reperiri posse, aut pro transfretatione *transgressum*. sed quæro ego cur non, sicuti *cursus* navium rectè dici solent, ita *transgressus* etiam navibus factus dici possit? præsertim quum brevitas tam angusti freti, qui terram Africam Hispaniamque interfluit, elegantissimè transgressionis vocabulo quasi paucorum graduum spatium definita sit. Qui auctoritatem autem requirunt, & negant dictum ingredi transgredive in navigantibus; volo uti respondeant, quantum existiment interesse, ingredi atque ambulare. Atqui Cato in libro de re rustica, *Fundus*, inquit, *eo in loco habendus est, ut & oppidum propè amplum sit, & mare aut amnis, qua naves ambulant.* Appetitas porro hujuscemodi translationes habitasque esse pro honestamentis orationis, Lucretius quoque testimonium in hac eadem voce dicit. in quarto enim libro clamorem per arterias & per fauces gradientem dicit, quod est nimio confidentius, quàm illud de navibus Sallustianum. versus Lucretii hi sunt:

Præterea raditvox fauces sæpe; facitque
Asperiora foras gradiens arteria clamor.

propterea, Sallustius in eodem libro non eos solùm, qui navibus veherentur, sed & scaphas quoque nantes progressas dicit. Verba ipsa de scaphis posui. *Earum aliæ paululum progressæ nimio simul & incerto onere, quum pavor corpora agitaverat, deprimebantur.*

CAP.

CAP. XXVII.

Historia de populo Romano deque populo Pœnico, quòd pari propemodum vigore fuerint amuli.

IN litteris veteribus memoria exstat, quòd par fuit quondam vigor & acritudo amplitudoque populi Romani atque Pœni, neque immerito æstimatum. nam cum aliis quidem populis de uniuscujusque reipublicæ, cum Pœnis autem de omnium terrarum imperio decertatum. ejus rei specimen est in illo utriusque populi verbo factum; quod Q. Fabius imperator Romanus dedit ad Karthaginienses epistolam, ubi scriptum fuit populum Romanum misisse ad eos hastam & caduceum signa duo belli aut pacis: ex quis utrum vellent eligerent; quod elegissent, id unum ut esse missum existimarent. Karthaginienses responderunt neutrum sese eligere: sed posse qui attulissent utrum mallent relinquere; quod reliquissent, id sibi pro lecto futurum. Marcus autem Varro non hastam ipsam neque ipsum caduceum missa dicit, sed duas tesserulas: in quarum altera caduceum, in altera hastæ simulachra fuerunt incisa.

CAP. XXVIII.

De ætatum finibus pueritiæ, juventæ, senectæ, *ex Tuberonis historia sumtum.*

C. Tubero historiarum primo scripsit Servium Tullium, regem populi Romani, quum illas quinque classes juniorum, census faciendi gratia, institueret, pueros esse existimasse, qui minores essent annis septemdecim: atque inde ab anno septimodecimo, quòd idoneos jam esse reipublicæ arbitraretur, milites scripsisse: eosque ad annum quadragesimum sextum juniores, supraque eum annum seniores appellasse.

pellasse. Eam rem propterea notavit, ut discrimina quæ fuerint judicio moribusque majorum puritiæ, juventæ senectæ, ex ista censione Servii Tullii prudentissimi regis noscerentur.

CAP. XXIX.

Quod particula, atque, non complexiva tantùm sit, sed vim habeat pluscula variamque.

ATque particula, à grammaticis quidem conjunctio esse dicitur connexiva: & plerumque sanè conjungit verba & connectit: sed interdum alias quasdam potestates habet non satis notas, nisi in veterum litterarum tractatione atque cura exercitis. nam & pro adverbio valet, quum dicimus; *aliter ego feci atque tu*: significat enim; *aliter quam tu*, & gemina si fiet, auget intenditque rem, de qua agitur: ut animadvertimus in Q. Ennii annalibus, nisi memoria, in hoc versu labor:

Atque atque accedit muros Romana juventus.

Cui significationi contrarium est, quod itidem à veteribus dictum est; *déque*. & præterea pro alio quoque adverbio dicitur, id est, *statim*. quod in his Virgilii versibus existimatur obscurè & infrequenter particula ista posita esse.

— — *sic omnia fatis*
In pejus ruere, ac retro sublapsa referri.
Non aliter quàm qui adverso vix flumine lembum
Remigiis subigit, si brachia forte remisit,
Atque illum in præceps prono rapit alveus amni.

LIBER UNDECIMUS.

CAPUT I.

De origine vocabuli terræ Italiæ, deque ea multa quæ suprema appellatur, deque ejus nominis ratione: ac de lege Ateria. & quibus verbis antiquitus multa minima dici solita sit.

IMÆUS in historiis, quas oratione Græca de rebus populi Romani composuit, & M. Varro in antiquitatibus rerum humanarum terram Italiam de Græco vocabulo appellatam scripserunt; quoniam boves Græca vetere lingua ἰτάλοὶ vocitati sunt, quorum in Italia magna copia fuerit: bucetaque in ea terra gigni pascique soliti sint complurima. conjectare autem possumus ob eandem causam, quòd Italia tunc esset armentosissima, multam, quæ appellatur *suprema*; institutam in singulos duarum ovium, boum triginta: pro copia scilicet boum, proque ovium penuria. sed quum ejusmodi multa pecoris armentique à magistratibus dicta erat: addicebantur boves oves que alias precii parvi alias majoris: eaque res faciebat in æqualem multæ pœnitionem. idcirco postea lege Ateria constituti sunt in oves singulas æris deni, in boves æris centeni. *Minima* autem multa est ovis unius. *Suprema* multa est ejus numeri: cujus diximus: ultra quem multam dicere in singulos jus non est; & propterea *suprema* appellatur, ideſt, summa & maxima. quando igitur nunc quoque à magistratibus populi Romani more majorum multa dicitur vel minima vel suprema; observari solet ut *oves* genere virili appel-

pellentur: atque ita M. Varro verba hæc legitima, quibus minima multa diceretur, concepit: *M. Terentius quando citatus neque respondit neque excusatus est, ego ei unum ovem multam dico.* ac nisi eo genere diceretur, negaverunt justam videri multam. Vocabulum autem ipsum *multæ* idem M. Varro in uno & vicesimo rerum humanarum non Latinum, sed Sabinum esse dicit; idque ad suam memoriam mansisse ait in lingua Samnitium, qui sunt à Sabinis orti. sed turba grammaticorum novitia κατ' ἀντίφρασιν, ut quædam alia, hoc quoque dici tradiderunt. Quum autem usus & mos sermonum is sit, ut ita & nunc loquamur, ut plerique veterum locuti sunt, *multam dixit*, & *multa dicta est*: non esse ab re putavi notare, quod M. Cato aliter dixit. nam in quarto Originum, verba hæc sunt: *Imperator noster, si quis extra ordinem depugnatum ivit, ei multam facit.* potest autem videri consulta elegantia mutasse verbum, quum in castris & in exercitu multa fieret; non in comitio nec ad populum diceretur.

Cap. II.

Quod eligantia *apud antiquiores non de amœnioye ingenio, sed de nitidiore cultu atque victu dicebatur, eaque in vitio ponebatur.*

Eligans homo non dicebatur cum laude: sed id ferè verbum ad ætatem M. Catonis vitii, non laudis, fuit. est namque hoc animadvertere, cùm in quibusdam aliis, tum in libro Catonis, qui inscriptus est, Carmen de moribus. Ex quo libro verba hæc sunt, *Avaritiam omnia vitia habere putabant; sumtuosus, cupidus, eligans, vitiosus, irritus qui habebatur, is laudabatur.* ex quibus verbis apparet *eligantem* dictum antiquitus, non ob ingenii eligantiam, sed qui nimis lecto amœnoque cultu victuque esset. postea *eligans* reprehendi quidem desiit: sed laude

nulla

nulla dignabantur, nisi cujus eligantia erat moderatissima. Sic M. Tullius L. Crassō & Q. Scævolæ non meram eligantiam, sed multam parsimonia mistam laudi dedit. *Crassus*, inquit, *erat parcissimus eligantium? Scævola parcorum elegantissimus.* præterea ex eodem libro Catonis hæc etiam sparsim & intercisè commeminimus. *Vestiri*, inquit, *in foro honestè mos erat: domi quod satis erat. equos carius quàm coquos emebant. poëticæ artis honos non erat. si qui in ea re studebat, aut sese ad convivia applicabat: grassator vocabatur.* Illa quoque ex eodem libro præclaræ veritatis sententia est: *Nam vita*, inquit, *humana propè uti ferrum est; si exerceas, conteritur: si non exerceas, tamen rubigo interficit. item homines exercendo videmus conteri. si nihil exerceas; inertia atque torpedo plus detrimenti facit, quam exercitio.*

CAP. III.

Qualis quantaque sit, pro, *particulæ varietas deque exemplis ejus varietatis.*

QUando abarbitriis negotiisque otium est, & motandi corporis gratia aut spatiamur aut vectamur: quærere nonnunquam apud memetipsum soleo res ejusmodi, parvas quidem minutasque & hominibus non bene eruditis aspernabiles; sed ad veterum scripta penitus noscenda & ad scientiam linguæ Latinæ cumprimis necessarias: velut est, quod fortè nuper in Prænestino recessu vespertina ambulatione solus ambulans considerabam; quantaque esset particularum quarumdam in oratione Latina varietas. quod genus est præpositio, *pro*. aliter enim dici videbam, *pontifices pro collegio decrevisse*; aliter, *quempiam testem introductum pro testimoniis dixisse*: aliter M. Catonem in Originum quarto, *prælium factum depugnatumque pro castris*, scripsisse: & item in quinto, *urbis, insulasque omnis pro agro Illyrio esse*: aliter

aliter etiam dici, *pro æde Castoris*: aliter, *pro rostris*: aliter, *pro tribunali*: aliter, *pro concione*: atque aliter, *tribunum plebis pro potestate intercessisse*. sed has omnis dictiones, qui aut omnino similes & pares, aut usquequaque diversas existimaret, errare arbitrabar. nam varietatem istam ejusdem quidem fontis & capitis, non ejusdem tamen esse finis putabam. Quod profectò facilè intelliget, si quis adhibeat ad meditationem suam intentionem, & habeat veteris orationis usum atque notitiam celebriorem.

CAP. IV.

Quem in modum Q. Ennius versus Euripidi æmulatus sit.

EUripidi versus sunt in Hecuba, verbis, sententia, brevitate insignes illustresque. Hecuba est ad Ulyxem dicens:

Τὸ δ' ἀξίωμα κἂν κακῶς λέγῃ τὸ σὸν,
Πείσει λόγοις δ' οὐ τ' ἀδοξούντων ἰὼν,
Κἀκ τ' ἀσκούντων, αὐτὸς ἐ πεύστου δενί.

Hos versus Q. Ennius, quum eam tragœdiam verteret, non sanè incommodè æmulatus est, versus totidem Enniani hi sunt:

Hæc tu etsi perversè dices, facile Achivos flexeris:
Nam quum opulenti loquuntur pariter atque ignobiles:
Eadem dicta, eademque oratio æqua non æque valet.

bene, sicuti dixi, Ennius: sed ignobiles tamen & opulenti, οὐ τὶ ἀδοξούντων & ἀσκούντων satisfacere sententiæ non videntur. nam neque omnes ignobiles ἀδοξοῦσι; neque omnes opulenti, οὐ δοξοῦσι.

CAP.

CAP. V.

De Pyrrhoniis philosophis quædam, déque Academicis strictim notata, déque inter eos differentia.

QUos Pyrrhonios philosophos vocamus, ii Græco cognomento σκεπτικοὶ appellantur. id ferme significat quasi quæsitores & consideratores: nihil enim decernunt, nihil constituunt, sed in quærendo semper considerandoque sunt, quidnam sit omnium rerum de quo decerni constituique possit, ac ne videre quoque planè quicquam neque audire sese putant; sed ita pati afficique quasi videant vel audiant. eaque ipsa, quæ affectiones istas in sese efficiant, qualia & cujusmodi sint, cunctantur atque insistunt, omniumque rerum fidem veritatemque mixtis confusisque signis veri atque falsi ita inprensibilem videri ajunt; ut quisquis homo est non præceps neque judicii sui prodigus, his uti verbis debeat, quibus auctorem Philosophiæ istius Pyrrhonem esse usum tradunt: ἐ μᾶλλον ὅπως ἔχει τόδε ἢ ἐκεῖνο: ἢ ἀδιάφορος judicia enim rei cujusque & sinceras proprietates negant posse nosci & percipi; idque ipsum docere atque ostendere multis modis conantur, super qua re Favorinus quoque subtilissimè argutissiméque decem libros composuit, quos πυῤῥωνείων τρόπων inscribit. Vetus autem quæstio & à multis scriptoribus Græcis tractata est, in quid & quantum Pyrrhonios & Academicos philosophos intersit. utrique enim σκεπτικοὶ, ἐφεκτικοὶ, ἀπορητικοὶ, dicuntur; quoniam utrique nihil affirmant, nihilque comprehendi putant. sed ex omnibus rebus proinde visa fieri dicunt, quas φαντασίας appellant: non ut rerum ipsarum natura est, sed affectio animi corporisve est eorum, ad quos ea visa perveniunt. Itaque omnes omnino res, quæ sensus omnium movent, τι πρός τι esse dicunt, id verbum significat, nihil esse quicquam quod

ex sese constet, nec quod habeat vim propriam & naturam, sed omnia prorsum ad aliquid referri; taliaque videri esse, qualis sit eorum species dum videntur, qualiaque apud sensus nostros, quò pervenerunt, creantur; non apud sese, unde profecta sunt. Quum hæc autem consimiliter tam Pyrrhonii dicant quàm Academici: differre tamen inter sese & propter alia quædam, & vel maximè propterea existimati sunt, quòd Academici quidem ipsum illud nihil posse comprehendi, quasi comprehendunt, & nihil posse decerni, quasi decernunt: Pyrrhonii ne id quidem ullo pacto videri verum dicunt, quod nihil esse verum videtur.

Cap. VI.

Quòd mulieres Romæ per Herculem non juraverunt, neque viri per Castorem.

In veteribus scriptis neque mulieres Romanæ per Herculem dejurant; neque viri per Castorem. sed cur illæ non juraverint Herculem, non obscurum est. nam Herculaneo sacrificio abstinent. cur autem viri Castorem jurantes non appellaverint, non facilè dictu est. Nusquam igitur scriptum invenire est apud idoneos quidem scriptores, aut *mehercle* feminam dicere, aut *mecastor* virum. *Ædepol* autem, quod jusjurandum per Pollucem est, & viro & feminæ commune est. Sed M. Varro asseverat antiquissimos viros neque per Castorem neque per Pollucem dejurare solitos; sed id jusjurandum fuisse tantùm feminarum ex initiis Eleusiniis acceptum: paulatim tamen, inscitia antiquitatis, viros dicere *ædepol* cœpisse; factumque esse ita dicendi morem: sed *mecastor* à viro dici, in nullo vetere scripto inveniri.

Cap.

CAP. VII.

Verbis antiquissimis relictisque jam & desitis minimè utendum.

VErbis uti aut nimis obsoletis exculcatisque, aut insolentibus novitatisque duræ & illepidæ, par esse delictum videtur: sed molestius equidem culpatiusque esse arbitror, verba nova, incognita, inaudita dicere, quàm invulgata & sordentia. Nova autem videri dico etiam ea, quæ sunt inusitata & desita, tametsi sunt vetusta. Est adeò id vitium plerumque feræ eruditionis, quam Græci ὀψιμαθίαν appellant; ut, quod numquam didiceris, diu ignoraveris, quum id scire aliquando cœperis; magnifacias quo in loco cumque & quacumque in re dicere: veluti Romæ, nobis præsentibus, vetus celebratusque homo in causis, sed repentina & quasi tumultuaria doctrina præditus, quum apud præfectum urbi verba faceret, & dicere vellet inopia quendam miseroque victu vivere & furfureum panem esitare, vinumque eructum & fœtidum potare. *Hic*, inquit, *eques Romanus apludam edit, & floces bibit.* Adspexerunt omnes qui aderant alius alium, primo tristiores turbato & requirente voltu, quidnam illud utriusque verbi foret; pòst inde, quasi nescio quid Tuscè aut Gallicè dixisset, universi riserunt. Legerat autem ille *apludam* veteres rusticos frumenti furfurem dixisse; idque à Plauto in comœdia, si ea Plauti est, quæ Astraba inscripta est, positum esse. Item *floces* audierat prisca voce significare vini fæcem è vinaceis expressam, sicuti fraces ex oleis: idque apud Cæcilium in Polumenis legerat, eaque sibi duo verba ad orationum ornamenta servaverat. Alter quoque à lectionibus id genus paucis apirocalus, quum adversarius caussam differri postularet, Rogo prætor, inquit, subveni, succurre: quonam usque nos *bovinator*

hic demoratur? Atque id voce magna ter quaterque inclamavit; *borinator est.* Commurmuratio fieri cœpta est à plerisque, qui aderant, quasi monstrum verbi admirantibus. At ille jactans & gestiens, Non enim Lucilium, inquit, legistis, qui tergiversatorem *borinatorem* dicit. Est autem in Lucilii undecimo versus hic:

Est tricosus, borinatorque ore improbus duro.

CAP. VIII.

Quid senserit dixeritque M. Cato de Albino, qui homo Romanus Græca oratione res Romanas, venia sibi ante ejus imperitiæ petita, composuit.

JUstè venustéque admodum reprehendisse dicitur A. Albinum M. Cato. Albinus, qui cum L. Lucullo consul fuit, res Romanas oratione Græca scriptitavit. In ejus historiæ principio scriptum est ad hanc sententiam: Neminem succensere sibi convenire, si quid in his libris parum composité aut minus eleganter scriptum foret. nam sum, inquit, homo Romanus, natus in Latio Græca oratio à nobis alieniſſima est. ideoque veniam gratiamque malæ existimationis, si quid esset erratum, postulavit. Eam quum legisset M. Cato; Næ tu, inquit, Aule, nimium nugator es, quum maluisti culpam deprecari, quàm culpa vacare. nam petere veniam solemus, aut quum imprudentes erravimus, aut quum compulsi peccavimus. Tibi, inquit, oro te, quis perpulit, ut id committeres, quod, priusquam faceres, peteres ut ignosceretur? Scriptum est hoc in libro Cornelii Nepotis de illustribus viris.

CAP.

CAP. IX.

Historia de legatis Mileti & Demosthene rhetore in libris Critolai reperta.

CRitolaus scripsit legatos Mileto publicæ rei causa venisse Athenas, fortasse an auxilii petendi gratia; tum qui pro sese verba facerent, quos visum erat, advocavisse; advocatos, uti erat mandatum, verba pro Milesiis; ad populum fecisse: Demosthenem Milesiorum postulatis acriter respondisse, neque Milesios auxilio dignos, neque ex republica id esse contendisse: rem in posterum diem prolatam; legatos ad Demosthenem venisse; magnoque opere orasse, uti contra ne diceret: eum pecuniam petivisse: & quantam petiverat abstulisse: postridie, quum res agi denuò cœpta esset, Demosthenem lana multa collum cervicesque circumvolutum ad populum prodisse, & dixisse se synanchen pati: eò contra Milesios loqui non quire: tum è populo unum exclamasse, non synanchen, quod Demosthenes pateretur, sed argyranchen esse. Ipse etiam Demosthenes, ut idem Critolaus refert, non id postea concelavit: quin gloriæ quoque hoc sibi assignavit. nam quum interrogasset Aristodemum actorem fabularum quantum mercedis, uti ageret, accepisset: & Aristodemus talentum respondisset: At ego plus, inquit, accepi ut tacerem.

CAP. X.

Quòd C. Gracchus in oratione sua historiam supra scriptam Demadi rhetori, non Demosthenì attribuit: verbaque ipsius C. Gracchi relata.

QUod in capite superiore à Critolao scriptum esse diximus super Demosthene: id C. Gracchus in oratione, qua legem Aufeiam dissuasit, in Demadem

madem contulit verbis hisce : *Nam, vos, Quirites, si velitis sapientia atque virtute uti, & si quæritis; neminem nostrûm invenietis sine præcio huc prodire. omnes nos qui verba facimus, aliquid petimus : neque ullius rei causa quisquam ad vos prodit, nisi ut aliquid asferat. ego ipse, qui apud vos verba facio, uti vectigalia vestra augeatis, quo faciliùs vestra commoda & remp. administrare possitis, non gratis prodeo : verùm peto à vobis non pecuniam, sed bonam existimationem atque honorem. qui prodesse dissuasuri, ne hanc legem accipiatis, petunt non honorem à vobis, verùm à Nicomede pecuniam. qui suadent ut accipiatis. hi quoque petunt non a vobis bonam existimationem, verùm a Mithridate rei familiaris suæ precium & præmium. qui autem ex eodem loco atque ordine placent, hi vel acerrimi sunt : nam ab omnibus precium accipiunt, & omnis fallunt. Vos, quum putatis eos ab his rebus remotos esse, impertitis bonam existimationem. Legationes autem a regibus, quum putant eos sua causa reticere, sumtus atque pecunias maximas præbent : uti in terra Græcia, quo in tempore tragœdus gloriæ sibi ducebat, talentum magnum ob unam fabulam datum esse : homo eloquentissimus civitatis suæ Demades ei respondisse dicitur : Mirum tibi videtur, si tu loquendo talentum acquisivisti? ego, ut tacerem, decem talenta a Rege accepi. Idem nunc isti precia maxima ob tacendum accipiunt.*

Cap. XI.

Verba P. Nigidii, quibus differre dicit mentiri & mendacium dicere.

VErba sunt hæc ipsa P. Nigidii, hominis in studiis bonarum artium præcellentis: quem M. Cicero ingenii doctrinarumque nomine summè reveritus est. *Inter mendacium dicere & mentiri distat. qui mentitur, ipse non fallitur, sed alterum fallere conatur:*

tur: qui mendacium dicit, ipse fallitur. Item hoc addidit: *Qui mentitur,* inquit, *fallit, quantum in se est:* item hoc quoque super eadem re dicit: *Vir bonus,* inquit, *præstare debet, ne mentiatur: prudens ne mendacium dicat: alterum incidit in hominem, alterum non.* Variè mehercle & lepidè Nigidius tot sententias in eamdem rem, quasi aliud atque aliud diceret, disparavit.

CAP. XII.

Quòd Chrysippus philosophus omne verbum ambiguum dubiumque esse dicit; Diodorus contra nullum verbum ambiguum esse putat.

CHrysippus ait omne verbum ambiguum natura esse, quoniam ex eodem duo vel plura accipi possunt. Diodorus autem, cui Crono cognomentum fuit. *Nullum,* inquit, *verbum est ambiguum: nec quisquam ambiguum dicit aut sentit; nec aliud dici videri debet, quam quod se dicere sentit is, qui dicit. at quum ego,* inquit, *aliter sensi, tu aliud accepisti: obscurè magis dictum quam ambiguè videri potest. ambigui enim verbi natura illa esse debuit, ut qui id diceret, duo vel plura diceret. nemo autem duo vel plura dicit, qui se sentit unum dicere.*

CAP. XIII.

Quid T. Castricius de verbis deque sententia quadam C. Gracchi existimaverit, quodque esse eam sine ullo sensus emolumento docuerit.

APud T. Castricium disciplinæ rhetoricæ doctorem, gravi atque firmo judicio virum, legebatur oratio C. Gracchi in P. Popilium, in ejus orationis principio collocata verba sunt accuratiùs modulatiusque, quàm veterum oratorum consuetudo fert. ea verba sicuti dixi composita hæc sunt: *Quæ vos*

cupidè per hosce annos appetistis atque voluistis, ea si temerè repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim cupidè appetisse, aut nunc temerè repudiasse dicamini. Cursus igitur hic & sonus rotundæ volubilisque sententiæ eximiè nos & unicè delectabat, tanto id magis, quòd jam tunc C. Graccho viro illustri & severo ejusmodi compositionem fuisse cordi videbamus. sed enim, quum eadem ipsa verba sæpius petentibus nobis lectitarentur, admoniti à Castricio sumus ut consideraremus, quæ vis quodve emolumentum ejus sententiæ foret; neque patieremur ut aures nostræ cadentis aptè orationis modis eblanditæ animum quoque nobis voluptate inani perfunderent. quumque nos admonitione ista attentiores fecisset; Inspicite, inquit, penitus, quid efficiant verba hæc; dicatque mihi quæso aliquis vestrûm, an sit ulla hujusce sententiæ aut gravitas aut gratia: *Quæ vos cupidè per hosce annos appetistis atque voluistis; ea temerè si repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim cupidè appetisse, aut nunc temerè repudiasse dicamini.* Cui enim omnium hominum in mentem non venit id profectò usu venire, ut quod cupidè appeteris, cupidè appetisse, &, quod temerè repudiaveris, temerè repudiasse dicaris? at si opinor, inquit, ita scriptum esset: *Quæ vos per hosce annos appetistis atque voluistis, ea nunc si repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim cupide appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini.* si, inquit, ita diceretur, gravior scilicet solidiorque fieret sententia; & acciperet aliquid justæ in audiendo exspectationis. nunc autem verba hæc, *cupide* & *temere*, in quibus verbis omne momentum rei est, non in concludenda sententia tantùm dicuntur; sed supra quoque nondum desiderata ponuntur: &, quæ nasci oririque ex ipsa rei conceptione debebant, ante omnino, quam res postulat, dicuntur. nam qui ita dicit: si hoc feceris, cupidè feciste diceris: rem dicit sensus

alicu-

alicujus ratione collectam & confectam, qui verò ita dicit: si cupidè feceris, cupidè feciſſe diceris: non longè ſecus dicit, atque ſi diceret, ſi cupidè feceris, cupidè feceris. Hæc ego, inquit, admonui, non ut C. Graccho vitio darem (dii enim mentem meliorem mihi: nam, ſi quicquam in tam fortis facundiæ viro vitii vel erroris eſſe dici poteſt, id omne & auctoritas ejus exhauſit, & vetuſtas conſumſit) ſed uti caveritis, ne vos facilè perſtringeret modulatus aliquis currentis facundiæ ſonitus: atque ut vim ipſam rerum virtutemque verborum prius penſitaretis: &, ſi quidem gravis atque integra & ſincera ſententia diceretur, tum, ſi ita videretur, greſſibus quoque ipſis orationis & geſtibus plauderetis: ſi verò frigidi & leves & futiles ſenſus in verba aptè numeroſéque poſita includerentur: non eſſe id ſecus crederetis, quàm cum homines inſigni deformitate ad facienda ridicula imitantur hiſtriones & geſtiunt.

CAP. XIV.

Sobria & pulcherrima Romuli regis reſponſio circa vini uſum.

SImpliciſſima ſuavitate & rei & orationis L. Piſo Frugi uſus eſt in primo annali, quum de Romuli regis vita atque victu ſcriberet: ea verba, quæ ſcripſit, hæc ſunt: *Eumdem Romulum dicunt ad cœnam vocatum, ibi non multum bibiſſe, quia poſtridie negotium haberet. ei dicunt: Romule, ſi iſtuc omnes homines faciant, vinum vilius ſit. is reſpondit: imo verò carum, ſi quantum quiſque volet, bibat: nam go bibi quantum volui.*

Cap. XV.

De ludibundo *&* errabundo, *atque id genus verborum productionibus : & quòd Laberius sic* amorabundam *dixit, ut dicitur* ludibunda *&* errabunda: *atque inibi, quòd Sisenna per hujuscemodi verbum nova figura usus est.*

Laberius in *lacu Averno* mulierem amantem verbo inusitatiùs facto, *amorabundam* dixit. id verbum Cæsellius Vindex in commentario lectionum antiquarum ex figura scriptum dixit, qua *ludibunda, ridibunda*, & *errabunda* dicitur, *ludens* & *ridens* & *errans*. Terentius autem Scaurus, divi Hadriani temporibus grammaticus vel nobilissimus, inter alia quæ de Cæsellii erroribus composuit, in hoc quoque verbo errasse eum scripsit; quòd idem esse putaverit, *ludens* & *ludibunda*, *ridens* & *ridibunda*, *errans* & *errabunda*. *nam ludibunda*, inquit, *& ridibunda, & errabunda ea dicitur, quæ ludentem vel ridentem vel errantem agit aut simulat*. Sed qua ratione Scaurus adductus sit, ut Cæsellium in eo reprehenderet, non hercle reperiebamus. non est enim dubium, quin hæc genere ipso dumtaxat idem significent, quod ea demonstrant, à quibus producuntur. quid esset autem ludentem agere vel imitari, non intelligere videri maluimus, quàm insimulare eum tamquam ipsum minus intelligentem. Quin magis Scaurum oportuit commentaria Cæsellii criminantem, & hoc ab eo præteritum requirere, quod non dixerit, an quid & quantulum differret à *ludibundo ludens*, & *ridibundo ridens*, & *errabundo errans*, cæteraque eorum similia; an à principalibus verbis paulum aliquid distarent, & quam omnino vim haberet particula hæc extrema ejusmodi vocabulis addita. hoc enim fuit potius requirendum in istiusmodi figuræ tractatu, sicuti requiri solet in *vinolento* & *lutulento*

lutulento & *turbulento* vacuâne & inanis sit ista hæc productio, cujusmodi sunt, quæ παραγωγὰς Græci dicunt; an extrema illa particula habeat aliquid suæ propriæ significationis. Quum reprehensionem autem illam Scauri notaremus, in memoriam nobis rediit, quòd Sisenna in quarto historiarum ejusdem figuræ verbo ita usus est: *Populabundus*, inquit, *agros ad oppidum pervenit.* quod scilicet significat, quum agros popularetur; non, ut Scaurus in consimilibus verbis ait, quum populantem ageret vel quum imitaretur. Sed inquirentibus nobis, quænam ratio & origo esset hujusce modi figuræ, *populabundus*, & *errabundus*, & *latabundus*, & *ludibundus*, multorumque aliorum id genus verborum, βεμβόλως herclè, Apollinaris noster sibi videri ait, particulam istam postremam, in quam verba talia exeunt, vim & copiam & quasi abundantiam rei, cujus id verbum esset, demonstrare; ut *latabundus* is dicatur qui abundè lætus sit, & *errabundus* qui longo atque abundanti errore sit: cæteraque omnia ex ea figura ita dici ostendit: ut productio hæc & extremitas largam & fluentem vim & copiam dêclararet.

CAP. XVI.

Quòd Græcorum quorundam verborum, difficillima est in Latinam linguam mutatio, velut quod Græcè dicitur πολυπραγμοσύνη.

ADjecimus sæpe animum ad vocabula rerum non pauciſſima, quæ neque singulis verbis, ut à Græcis, neque, si maximè pluribus eas res verbis dicamus, tam dilucidè tamque aptè demonstrari Latina oratione possunt, quàm Græci ea dicunt privis vocibus. Nuper etiam quum allatus esset ad nos Plutarchi liber, & ejus libri indicem legissemus, qui erat περὶ πολυπραγμοσύνης: percunctanti cuipiam, qui & litterarum & vocum Græcarum expers fuit,

cujusnam liber, & qua de re scriptus esset: nomen quidem scriptoris statim diximus: rem, de qua scriptum fuit, dicturi hæsimus. ac tum quidem primò, quia non satis commodè opinabar interpretaturum esse, si dicerem librum scriptum esse de negotiositate, aliud mihi institui apud me exquirere, quod, ut dicitur, verbum de verbo expressum esset. nihil erat prorsus, quod aut meminissem legere me: aut, si etiam vellem fingere, quod non insigniter asperum absurdumque esset, si ex multitudine & negotio verbum unum compingerem: sicuti *multijuga* dicimus & *multicolora* & *multiformia*. sed non minus illepidè ita diceretur, quàm si interpretari voce una velis πολυφιλίαν, aut πολυλεγπίαν, aut πολυεπρέιαν. quamobrem quum diutulè tacitus in cogitando fuissem: respondi tandem, non videri mihi significari eam rem posse uno nomine: & idcirco juncta oratione, quid vellet Græcum id verbum, pararam dicere. ad multas igitur res adgressio, earumque omnium rerum actio, πολυπραγμοσύνη, inquam Græcè dicitur: de qua hunc librum compositum esse inscriptio ista indicat. Tum ille opicus verbis meis inchoatis & inconditis adductus, virtutem esse πολυπραγμοσύνην, Hortatur, inquit, nos profectò nescio quis hic Plutarchus ad negotia capessenda & ad res obeundas plurimas cum industria & celeritate: nomenque ipsius virtutis, de qua loquuturus esset, libro ipsi, sicuti dicis, non incommodè præscripsit. minimè, inquam, vero. neque enim ista omnino virtus est, cujus Græco nomine argumentum hoc libri demonstratur: neque id, quod tu opinare, aut ego me dicere sentio aut Plutarchus facit. deterret enim nos hoc quidem in libro, quàm potest maximè, à varia promiscúaque & non necessaria rerum cujuscemodi plurimarum & cogitatione & petitione. sed hujus, inquam, tui erroris culpam esse intelligo in mea scilicet infacundia,

dia, qui ne pluribus quidem verbis potuerim non obscurissimè dicere, quod à Græcis perfectissimè uno verbo & planissimè dicitur.

CAP. XVII.

Quid significet in veteribus prætorum edictis quòd flumina retanda publicè redemta habent.

EDicta veterum prætorum, sedentibus forte nobis in bibliotheca templi Trajani, & aliud quid requirentibus, quum in manus incidissent, legere atque cognoscere libitum est. Tum in quodam edicto antiquiore ita scriptum invenimus; QUI. FLUMINA. RETANDA. PUBLICE. REDEMTA. HABENT. SI. QUIS. EORUM. AD. ME. EDUCTUS. FUERIT. QUI. DICATUR. QUOD. EUM. EX. LEGE. LOCATIONIS. FACERE. OPORTUERIT. NON. FECISSE. *Retanda* igitur quid esset quærebatur. dixit ibi quispiam nobiscum sedens amicus meus, in libro se Gavii de origine vocabulorum septimo legisse *retas* vocari arbores, quæ aut ex ripis fluminum eminerent, aut in alveis eorum exstarent, appellatasque esse à retibus, quòd prætereuntes naves impedirent & quasi irretirent: idcircoque sese arbitrari *retanda* flumina locari solita esse, id est, purganda: ne quid aut moræ aut periculi navibus in ea virgulta incidentibus fieret.

CAP. XVIII.

Quæ pœna Draco Atheniensis in legibus, quas populo Atheniensi scripsit, fures asseverit, & quæ postea Solon, & quæ item X. viri nostri, qui XII. tabulas scripserunt, atque inibi adscriptum, quod apud Ægyptios furta licita & permissa sunt, apud Lacedæmonios autem cum studio quoque affectata &

pro exercitio utili celebrata : ac præterea M. Catonis de pœniendis furtis digna memoria sententia.

Draco Athenienſis vir bonus multaque eſſe prudentia exiſtimatus eſt : juriſque divini & humani peritus fuit. is Draco leges, quibus Athenienſes uterentur, primus omnium tulit, in illis legibus furem, cujus modi cumque furti, ſupplicio capitis pœniendum eſſe, & alia pleraque nimis ſeverè cenſuit ſanxitque. Ejus igitur leges, quoniam videbantur impendio acerbiores, non decreto juſſoque, ſed tacito illiteratoque Athenienſium conſenſu oblitteratæ ſunt. Poſtea legibus aliis mitioribus à Solone compoſitis uſi ſunt. is Solo ex ſeptem illis inclutis ſapientibus fuit. is ſua lege in fures, non, ut Draco antea, mortis, ſed dupli pœna vindicandum exiſtimavit. Decemviri autem noſtri, qui poſt reges exactos leges, quibus populus Romanus uteretur, in duodecim tabulis ſcripſerunt, neque pari ſeveritate in pœniendis omnium generum furibus, neque remiſſa nimis lenitate uſi ſunt. Nam furem, qui manifeſto furto prenſus eſſet, tum demum occidi permiſerunt, ſi aut, quum faceret furtum, nox eſſet, aut interdiu telo ſe, quum prenderetur, defenderet. Ex cæteris autem manifeſtis furibus liberos verberari addicique juſſerunt ei, cui factum furtum eſſet, ſi modò id luci feciſſent, neque ſe telo defendiſſent : ſervos item furti manifeſti prenſos verberibus affici & è ſaxo præcipitari, ſed pueros impuberes prætoris arbitratu verberari voluerunt, noxamque ab his factam ſarciri ea quoque furta, quæ perlancem liciumque concepta eſſent, proinde ac ſi manifeſta forent, vindicaverunt. Sed nunc à lege illa decemvirali diſceſſum eſt. nam ſi qui ſuper manifeſto furto jure & ordine experiri velit : actio in quadruplum datur. *Manifeſtum* autem *furtum eſt*, aut ait Maſſurius, *quod deprehenditur dum fit. faciendi finis eſt quum perla-*

tum

tum est, quo ferri cœperat. furti concepti, item oblati, tripli pœna est. sed quod sit *oblatum*, quod *conceptum* & pleraque alia ad eam rem, ex egregiis veterum moribus accepta, neque inutilia cognitu neque injucunda qui legere volet, inveniet Sabini librum, cui titulus est, *de furtis*. in quo id quoque scriptum est, quod volgo inopinatum est, non hominum tantùm neque rerum moventium, quæ efferri occultè & surripi possunt, sed fundi quoque & ædium fieri furtum: condemnatum quoque furti colonum, qui, fundo, quem conduxerat, vendito, possessione ejus dominum inter vertisset atque id etiam, quod magis inopinabile est, Sabinus dicit furem esse hominis judicatum, qui, quum fugitivus præter oculos forte domini iret, obtentu togæ, tamquam se amiciens ne videretur à domino obstitisset. Aliis deinde furtis omnibus, quæ nec manifesta appellantur, pœnam imposuerunt dupli. Id etiam memini legere me in libro Aristonis jureconsulti, haud quaquam indocti viri: apud veteres Ægyptios, quod genus hominum constat & in artibus reperiendis sollertes exstitisse, & in cognitione rerum indaganda sagaces, furta omnia fuisse licita & impœnita. Apud Lacedæmonios quoque, sobrios illos & acres viros, cujus rei non adeò ut Ægyptiis fides longinqua est, non pauci neque ignobiles scriptores, qui de moribus legibusque eorum memorias condiderunt, jus atque usum fuisse furandi dicunt, idque à juventute eorum, non ob turpia lucra, neque ad fumtum libidini præbendum, comparandamve opulentiam, sed pro exercitio disciplinaque rei bellicæ factitatum: quòd & furandi sollertia & assuetudo acueret firmaretque animos adolescentium & ad insidiarum astus & ad vigilandi tolerantiam & obrependi celeritatem. Sed enim M. Cato in oratione, quam de præda militibus dividunda scripsit, vehementiùs & illustribus verbis de impunitate peculatus atque licentia.

centia conqueritur ea verba, quoniam nobis impensè placuerunt, adscripsimus. *Fures*, inquit, *privatorum furtorum in nervo atque in compedibus aetatem agunt: fures publici in auro atque in purpurâ.* Quàm castè autem ac religiosè à prudentissimis viris quid esset *furtum* definitum sit, prætereundum non puto: ne quis eum solum furem esse putet, qui occulte tollit, aut clàm surripit. Verba sunt Sabini ex libro juris civilis secundo: *Qui alienam rem attrectavit, quum id se invito domino facere judicare deberet, furti tenetur.* Item alio capite. *Qui alienum jacens lucri faciendi causa sustulit, furti obstringitur, sive scit cujus sit, sive nescit.* Hæc quidem sic in eo, quo nunc dixi, Sabinus scripsit de rebus furti faciendi causa attrectatis. Sed meminisse debemus, secundùm ea, quæ supra scripsi, furtum fine ulla quoque attrectatione fieri posse, sola mente atque animo, ut furtum fiat, annitente. quocirca ne id quidem Sabinus dubitare se ait, quin dominus furti sit condemnandus, qui servo suo, uti furtum faceret, imperavit.

LIBER DUODECIMUS.

Cap. I.

Dissertatio Favorini philosophi, qua suasit nobili feminæ, ut liberos, quos peperisset, non nutricum adhibitarum, sed suo sibi lacte aleret.

Nunciatum quondam est Favorino philosopho, nobis præsentibus, uxorem auditoris, sectatorisque sui paululum ante enixam: auctumque eum esse nato filio. Eamus, inquit, & puerperam visum & patri gratulatum. Is erat loci senatorii ex familia nobiliore. Imus

unà, qui tum aderamus: prosecutique eum sumus ad domum quò pergebat; & cum eo simul introgressi sumus. Tum in primis ædibus complexus hominem congratulatusque assedit; atque ubi percunctatus est, quàm diutinum puerperium & quàm laborioſi nixus fuissent: puellamque defessam labore ac vigilia somnum capere cognovit; fabulari instituit prolixiùs. Et nihil, inquit, dubito quin filium lacte suo nutritura sit. Sed quum mater puellæ parcendum esse ei diceret, adhibendasque puero nutrices, ne ad dolores, quos in eniteudo tulisset, minus quoque nutricationis grave ac difficile accederet: Oro te, inquit, mulier, sine eam totam integram esse matrem filii sui. quod est enim hoc contra naturam imperfectum atque dimidiatum matris genus, peperisse, ac statim ab sese abjecisse? aluisse in utero sanguine suo nescio quid, quod non videret: non alere nunc suo lacte quod videat, jam viventem, jam hominem, jam matris officia implorantem? an tu quoque, inquit, putas naturam seminis mammarum ubera quasi quosdam nævulos venustiores, non liberûm alendorum, sed ornandi pectoris causa dedisse? sic enim, quod à vobis scilicet abest, pleræque istæ prodigiosæ mulieres fontem illum sanctissimum corporis, generis humani educatorẽ, arefacere & exstinguere cum periculo quoque aversi corruptique lactis laborant; tamquam pulchritudinis sibi insignia devenustet. quod quidem faciunt eadem vecordia, qua quibusdam commenticiis fraudibus nituntur, ut fetus quoque ipsi in corpore suo concepti aboriantur; ne æquor illud ventris irrugetur, ac de gravitate oneris & labore partus fatiscat. quod quum sit publica detestatione communique odio dignum, in ipsis hominem primordiis, dum fingitur, dum animatur, inter ipsas artificis naturæ manus interfectum ire: quantulum hinc abest, jam perfectum, jam genitum, jam filium proprii atque consueti atque cogniti sangui-

guinis alimonia privare ? Sed nihil interest, (hoc enim dicitur,) dum alatur & vivat, cujus id lacte fiat. cur igitur esse, qui hoc dicit, si in capessendis naturæ sensibus tam obsurduit, non id quoque nihil interesse putat, cujus in corpore cujusque ex sanguine concretus homo & coalitus sit ? an quia spiritu multo & calore exalbuit, non idem sanguis est nunc in uberibus, qui in utero fuit ? nonne hac quoque in re sollertia naturæ evidens est; quod postquam sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus hominis finxit, adventante jam partus tempore, in supernas se partis profert, ad fovenda vitæ atque lucis rudimenta præstò est, & recens natis notum & familiarem victum offert ? Quamobrem non frustrà creditum est, sicuti valeat ad fingendas corporis atque animi similitudines vis & natura feminis, non secus ad eamdem rem lactis quoque ingenia & proprietates valere. neque in hominibus id solùm, sed in pecudibus quoque animadversum. nam si ovium lacte hœdi aut caprarum agni alantur: constat fermè in his lanam duriorem, in illis capillum gigni teneriorem. in arboribus etiam & frugibus major plerumque vis & potestas est, ad earum indolem vel detrectandam vel augendam, aquarum atque terrarum quæ alunt, quàm ipsius quod jacitur seminis. ac sæpè videas arborem lætam & nitentem in locum alium transpositam, deterioris terræ succo, deperisse. Quæ, malùm, igitur ratio est, nobilitatem istam nati modò hominis, corpusque & animum bene ingeniatis primordiis inchoatum insitivo degenerique alimento lactis alieni corrumpere? præsertim si ista, quam ad præbendum lactem adhibebitis, aut serva aut servilis est, & plerumque solet, externæ atque barbaræ nationis, si impudica, si informis, si impudica, si temulenta est. nam plerumque sine discrimine, quæcumque id temporis lactens est, adhiberi solet. Patimurne igitur infantem hunc

nostrum

noſtrum pernicioſo contagio infici ; & ſpiritum ducere in animum atque in corpus ſuum ex corpore & animo deterrimo ? id herclè ipſum eſt , quod ſæpenumerò miramur quoſdam pudicarum mulierum liberos parentum ſuorum neque corporibus neque animis ſimiles exſiſtere , ſcitè igitur & peritè noſter Maro , quod quum verſus illos Homeri conſectaretur.

——— ἐκ δέ σέ γε πατὴρ ἠϊθέοτα Πηλεὺς
Οὐδὲ θέτις μήτηρ γλαυκὴ ἔτ' ἔπιτε θάλασσα,
Πέτρα τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐκ ἐπιήνης.

non partionem ſolam, tamquam ille quem ſequebatur , ſed alituram quoque feram & ſævam criminatus eſt : addidit enim hos de ſuo :

Hyrcanæque admórunt ubera tigres.

quoniam videlicet in moribus inoleſcendis magnam ferè partem ingenium altricis & natura lactis tenet : quæ jam à principio imbuta paterni ſeminis concretione , ex matris etiam corpore & animo recentem indolem configurat. & præter hæc autem, quis illud etiam negligere aſpernarique poſſit , quòd quæ partus ſuos deſerunt ableganrque à ſeſe , & aliis nutriendos dedunt , vinculum illud coagulumque animi atque amoris , quo parentes cum filiis natura conſociat , interſcindunt, aut certè quidem diluunt, deteruntque. nam ubi infantis aliorſum dati facta ex oculis amolitio eſt ; vigor ille maternæ flagrantiæ ſenſim atque paulatim reſtinguitur : omniſque impatientiſſimæ ſollicitudinis ſtrepitus conſileſcit. neque multo minor amandati ad nutricem aliam filii , quàm morte amiſſi oblivio eſt. ipſius quoque infantis affectio animi , amoris , conſuetudinis, in ea ſola , unde alitur , occuparur , & proinde , ut in expoſitis uſu venit , matris quæ genuit neque ſenſum ullum neque deſiderium capit. ac propterea òblitteratis & abolitis nativæ pietatis elementis , quicquid ita educati liberi amare patrem atque matrem videntur,

videntur, magnam fere partem non naturalis ille amor est, sed civilis & opinabilis. Hæc Favorinum dicentem audivi Græca oratione: cujus sententias, communis utilitatis gratia, quantum meminisse potui, retuli. amœnitates verò & copias ubertatesque verborum Latina omnis facundia vix quidem indipisci poterit; mea tenuitas nequaquam.

Cap. II.

Quòd Annæus Seneca judicans de Q. Ennio, déque M. Tullio, levi futilique judicio fuit.

De Annæo Seneca partim existimant ut de scriptore minimè utili; cujus libros attingere nullum precium operæ sit: quòd oratio ejus vulgaris videatur & protrita; res atque sententiæ aut ut inepto inanique impetu sint, aut ut levi & quasi dicaci argutia; eruditio autem vernacula & plebeja, nihilque ex veterum scriptis habens neque gratiæ neque dignitatis, alii verò elegantiæ quidem in verbis parum esse non insicias eunt; sed & rerum, quas dicat, scientiam doctrinamque ei non deesse dicunt, & in vitiis morum objurgandi; severitatem gravitatemque non invenustam. Mihi de omni ejus ingenio deque omni scripto judicium censuramque facere non necessum est: sed quod de M. Cicerone, & Q. Ennio & P. Virgilio judicavit, ea res cuimodi sit, ad considerandum ponemus. in libro enim vicesimosecundo Epistolarum moralium, quas ad Lucilium composuit, deridiculos versus Q. Ennium de Cethego antiquo viro fecisse hos dicit:

——— *Dictus ollis popularibus olim*
Qui tum vivebant homines atque ævum agitabant,
Flos delibatus populi, & suada medulla.

ac deinde scribit de eisdem versibus verba hæc: *Admiror eloquentissimos viros & deditos Ennio pro optimis ridicula laudasse. Cicero certè inter bonos ejus versus*

sus & hoc refert. atque id etiam de Cicerone dicit: *Non miror*, inquit, *fuisse qui hos versus scriberet; quum fuerit qui laudaret: nisi forte Cicero summus orator agebat causam suam, & volebat hos versus videri bonos.* postea hoc etiam addidit insulsissimè: *Apud ipsum quoque*, inquit, *Ciceronem invenies etiam in prosa oratione quædam; ex quibus intelligas illum non perdidisse operam, quòd Ennium legit.* ponit deinde quæ apud Ciceronem reprehendat, quasi Enniana; quòd ita scripserit in libris de republica: *Ut Menelao Laconi quædam fuit suaviloquens jucunditas*, & quod alio in loco dixerit, *breviloquentiam in dicendo colat.* atque ibi homo nugator Ciceronis errores deprecatur: &, *Non fuit*, inquit, *Ciceronis hoc vitium, sed temporis. necesse erat hæc dici, quum illa legerentur.* dein de adscribit Ciceronem hæc ipsa interposuisse ad effugiendam infamiam nimis lasciuæ orationis & nitidæ. De Virgilio quoque eodem in loco verba hæc ponit: *Virgilius quoque noster non ex alia causa duros quosdam versus & enormes & aliquid supra mensuram trahentes interposuit, quam ut Ennianus populus agnosceret in novo carmine aliquid antiquitatis.* Sed jam verborum Senecæ piget, hæc tamen & inepti & insubidi hominis joca non prætereibo. *Quidam sunt*, inquit, *tam magni sensus Q. Ennii, ut, licet scripti sint inter hircosos, possint tamen inter unguentatos placere.* &, quum reprehendisset versus quos suprà de Cethego posuimus, *Qui hujuscemodi*, inquit, *versus amant, liqueat tibi eosdem admirari & Soterici lectos.* Dignus sanè Seneca videatur lectione ac studio adolescentium, qui honorem coloremque veteris orationis Soterici lectis comparavit, quasi minimæ scilicet gratiæ, & relictis jam contemtisque. audias tamen commemorari ac referri pauca quædam quæ idem ipse Seneca bene dixerit. quale est illud, quod in hominem avarum & avidum & pecuniæ sitientem dixit. *Quid enim refert quantum habeat?*

beas? multo illud plus est quod non habes. bene hoc sanè, bene. sed adolescentium indolem non tam juvant quæ bene dicta sunt, quàm inficiunt quæ pessimè; multoque magis, si & plura tanto quæ deteriora sunt, & quædam in his non pro enthymemate aliquo rei parvæ ac simplicis, sed in re ancipite pro consilio dicuntur.

Cap. III.

Lictoris *vocabulum qua ratione conceptum ortumque sit, & super eo diversæ sententiæ Valgii Rufi & Tullii Ciceronis.*

VAlgius Rufus in secundo librorum, quos inscripsit de rebus per epistolam quæsitis, lictorem dicit à ligando appellatum esse. quod, quum magistratus P. R. virgis quempiam verberari jussissent, crura ejus & manus ligari vincirique à viatore solita sint; isque, qui ex collegio viatorum officium ligandi haberet, lictor sit appellatus: utiturque ad eam rem testimonio M. Tullii, verbaque ejus refert ex oratione, quæ dicta est pro C. Rabirio. *Lictor*, inquit, *colliga manus.* Hæc ita Valgius. & nos sanè cum illo sentimus. sed Tiro Tullius M. Ciceronis libertus *lictorem* vel à *limo* vel à *licio* dictum scripsit. *licio enim transverso, quod limum appellatur, qui magistratibus*, inquit, *præministrabant cincti erant.* Si quis autem est, qui propterea putat probabilius esse, quod Tiro dixit, quoniam prima syllaba in lictore, sicuti in licio producta est, & in eo verbo, quod est ligo, correpta est: nihil ad rem istuc pertinet. nam sic ut à ligando lictor, & à legendo lector, & à vivendo victor, & tuendo tutor, & struendo structor, productis quæ corripiebantur vocalibus dicta sunt.

Cap.

CAP. IV.

Versus accepti ex Ennii septimo annalium, quibus depingitur finiturque ingenium, comitasque hominis minoris erga amicum superiorem.

DEscriptum definitumque est à Q. Ennio, in annali septimo, graphicè admodum scitèque, sub historia Gemini Servilii, viri nobilis, quo ingenio, qua comitate, qua modestia, qua fide, qua linguæ parsimonia, qua loquendi opportunitate, quanta rerum antiquarum morumque veterum ac novorum scientia, quantaque servandi tuendique secreti religione, qualibus denique ad mœniendas vitæ molestias fomentis, levamentis, solatiis, amicum esse conveniat hominis genere & fortuna superioris. Eos ego versus non minus frequenti assiduoque memoratu dignos puto, quàm philosophorum de officiis decreta. ad hoc color quidam vetustatis in his versibus tam reverendus est, suavitas tam impromisca tamque à fuco omni remota est, ut, mea quidem sententia, pro antiquis sacratisque amicitiæ legibus observandi, tenendi, colendique sint. quapropter adscribendos eos existimavi, si quis jam statim desideraret:

Hæcce loquutus vocat, qui cum bene sæpe libenter
Mensam sermonesque suos rerumque suarum
Comiter impertit: magnam quum lassus dicì
Partem fuisset, de summis rebus gerundis,
Consilio, indu foro lato, sanctoque senatu,
Cui res audacter magnas parvasque jocumque
Eloqueretur; cuncta malusque & qua bona dictu
Evomeret si qui vellet, tutoque locaret.
Quo cum multa volup, ac gaudia clamque palamque.
Ingenium cui nulla malum sententia suadet
Ut faceret facinus levis, haud malus, doctus, fidelis,

Sua-

Suavis homo, facundus, suo contentus, beatus,
Scitus, secunda loquens in tempore, commodus, verbum
Paucum, multa tenens antiqua sepulta, vetustas
Quæ facit, & mores veteresque novosque tenentem.
Multarum veterum legum Divumque hominumque
Prudentem; qui dicta loquive tacereve posset,
Hunc inter pugnas compellat Servilius sic.

L. Ælium Stilonem dicere solitum ferunt Q. Ennium de semetipso hæc scripsisse; picturamque istam morum & ingenii ipsius Ennii factam esse.

CAP. V.

Sermo Tauri philosophi de modo atque ratione tolerandi doloris secundum Stoicorum decreta.

QUum Delphos ad Pythia conventumque totius fermè Græciæ visendum philosophus Taurus iret; nosque ei comites essemus; inque eo itinere Lebadiam venissemus, quod est oppidum antiquum in terra Bœotia: affertur ibi ad Taurum, amicum ejus quempiã nobilem in Stoica disciplina philosophum ægra valetudine oppressum decumbere. tunc omisso itinere, quod alioquin maturandũ erat, & relictis vehiculis, pergit eum properè videre: nosque de more quem in locum cumque iret sequuti sumus. & ubi ad ædes in quis ille ægrotus erat, pervenimus; videmus hominem doloribus cruciatibusque alvi, quod Græci colon dicunt, & febri simul ad rapida afflictari; gemitusque ex eo compressos erumpere; spiritusque & anhelitus è pectore ejus evadere, non dolorem magis indicantes, quàm pugnam adversum dolorem. post deinde quum Taurus & medicos accersisset, colloquutusque de facienda medela esset; & eum ipsum ad retinendam patientiam testimonio tolerantiæ, quam videbat, perhibito stabilisset; egressique inde ad vehicula & ad comites rediremus:

Vi-

Vidistis, inquit Taurus, non sanè jucundum spectaculum, sed cognitu tamen utile, congredientes compugnantesque philosophum & dolorem faciebat vis illa & natura morbi, quod erat suum, distractionem cruciatumque membrorum; faciebat contrà ratio & natura animi, quod erat æquè suum: pertinebatur & cohibebat coërcebatque intra sese violentias effrenati doloris. nullos ejulatus, nullas complorationes, ne ullas quidem voces indecoras edebat: signa tamen quædam, sicut vidistis, exsistebant virtutis & corporis de possessione hominis pugnantium. Tum è sectatoribus Tauri juvenis in disciplinis philosophiæ non ignavus, Si tanta, inquit, doloris acerbitas est, ut contra voluntatem contraque judicium animi nitatur, invitumque hominem cogat ad gemendum confitendumque de malo morbi sævientis, cur dolor apud Stoïcos indifferens esse dicitur, non malum? cur deinde aut Stoïcus homo cogi aliquid potest, aut dolor cogere, quum & dolorem Stoici nihil cogere, & sapientem nihil cogi posse dicent? Ad ea Taurus vultu jam propemodum lætiore, (delectatus enim videbatur illecebra quæstionis:) Si jam amicus, inquit, hic noster melius valeret, gemitus ejusmodi necessarios à calumnia defendisset, & hanc, opinor, tibi quæstionem dissolvisset: me autem scis cum Stoïcis non bene convenire, vel cum Stoïca potius disciplina. est enim pleraque & sibi & nobis incongruens: sicut libro, quem super ea re composuimus, declaratur. sed, ut tibi à me mos geratur, dicam ego indoctius, ut ajunt, & apertius: quæ fuisse dicturum puto sinuosius atque sollertius si quis nunc adesset Stoïcorum (nosti enim, credo, verbum illud vetus, & pervulgatum, ἀμαθέστερόν πως εἰπὲ, καὶ σαφέστερον λέγε.) atque hinc exorsus de dolore atque de gemitu Stoici ægrotantis ita disseruit; Natura, inquit, omnium rerum, quæ nos genuit, induit nobis inolevitque in ipsis statum principiis,

eipiis, quibus nati sumus, amorem nostri & caritatem: ita prorsus ut nihil quicquam esset carius pensiusque nobis, quàm nosmet ipsi. atque hoc esse fundamentum rata est conservandæ hominum perpetuitatis, si unusquisque nostrum, simul atque editus in lucem foret, harum prius rerum sensum affectionemque caperet, quæ à veteribus philosophis τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν appellata sunt; ut omnibus scilicet corporis sui commodis gauderet, ab incommodis omnibus abhorreret. postea per incrementa ætatis exorta è seminibus suis ratio est & utendi consilii reputatio, & honestatis utilitatisque veræ contemplatio subtiliorque & exploratior commodorum delectus: atque ita præ cæteris omnibus enituit & præfulsit decori & honesti dignitas; ac, si ei retinendæ obtinendæve incommodum extrinsecus aliquod obstaret, contemtum est. neque aliud esse verè & simpliciter bonum nisi honestum, aliud quicquam malum nisi quod turpe esset, existimatum est. reliqua omnia, quæ in medio forent, ac neque honesta essent neque turpia, neque bona esse neque mala decretum est. productiones tamen & relationes suis quæque momentis distinctæ divisæque sunt, quæ προηγμένα καὶ ἀποπροηγμένα ipsi vocant, propterea voluptas quoque & dolor, quod ad finem ipsum bene beateque vivendi pertinet, & in mediis relicta, & neque in bonis neque in malis judicata sunt. Sed enim quoniam his primis sensibus doloris voluptatisque, ante consilii & rationis exortum, recens natus homo imbutus est; & voluptati quidem natura conciliatus, à dolore autem quasi ab gravi quodam inimico abjunctus alienatusque est: iccirco affectiones istas primitus penitusque inditas ratio post addita convellere ab stirpe atque exstinguere vix potest. pugnat autem cum his semper: exsultantis eas opprimit obteritque, & parte sibi atque obedire cogit. itaque vidistis philosophum ratione decreti sui

sui nixum cum petulantia morbi doloriſque exſultantia colluctantem, nihil cedentem, nihil conſtitentem, neque, ut pleriqué dolentes ſolent: hejulantem atque lamentantem, ac miſerum ſeſe & infelicem appellantem, ſed acres tantum anhelitus & robuſtos gemitus edentem, ſigna atque indicia non victi neque oppreſſi à dolore, ſed vincere eum atque opprimere enitentis. ſed haud ſcio, inquit, an dicat aliquis ipſum illud quòd pugnat, quòd gemit, ſi malum dolor non eſt, cur neceſſe eſt gemere & pugnare? quia enim omnia, quæ non ſunt mala, moleſtia quoque omni non carent? ſed ſunt pleraque noxa quidem magna & pernicie privata, quia non ſunt turpia; contra naturæ tamen manſuetudinem lenitatemque oppoſita ſunt, & infeſta, per obſcuram quandam & neceſſariam ipſius naturæ conſequentiam. hæc ergo vir ſapiens tolerare & cunctari poteſt; non admittere omnino in ſenſum ſui non poteſt. ἀνυλγησία enim atque ἀπάθεια non meo tantùm, inquit, ſed quorumdam etiam ex eadem porticu prudentiorum hominum, ſicuti Panætii gravis atque docti viri judicio improbata abjectaque eſt. Sed cur contra voluntatem ſuam gemitus facere cogitur philoſophus Stoicus, quem nihil cogi poſſe dicunt? nihil ſanè poteſt cogi vir ſapiens, quum eſt rationi obtinendæ locus. quum verò natura cogit, ratio quoque à natura data cogitur. quære etiam, ſi videtur, cur alicujus manu ob oculos ſuos repentè agitata invitus conniveat; cur fulgente cœlo à luminis jactu non ſua ſponte & caput & oculos declinet; cur tonitru vehementius facto ſenſim paveſcat; cur ſternumentis quatiatur; cur aut in ardoribus ſolis æſtuet, aut in pruinis immanibus obrigeſcat. Hæc etenim, & pleraque alia non voluntas nec conſilium nec ratio moderatur; ſed naturæ neceſſitatiſque decreta ſunt fortitudo autem non ea eſt, quæ contra naturam, monſtri vicem, nititur, ultraque modum

ejus egreditur, aut stupore animi aut immanitate aut quadam misera & necessaria in perpetiendis doloribus exercitatione: qualem fuisse accepimus ferum quemdam in ludo Cæsaris gladiatorem; qui, quum vulnera ejus à medicis exsicabantur, ridere solitus fuit: sed ea vera & proba fortitudo est, quam majores nostri scientiam esse dixerunt rerum tolerandarum & non tolerandarum. per quod apparet esse quædam intolerabilia, quibus fortes viri aut obeundis abhorreant, aut sustinendis. Quum hæc Taurus dixisset, videreturque in eamdem rem plura etiam dicturus, perventum est ad vehicula, & conscendimus.

Cap. VI.

De ænigmate.

Quæ Græci dicunt ænigmata, hoc genus quidam è nostris vereribus sirpos appellaverunt: quale est quod nuper invenimus per herclè antiquum, perque lepidum, tribus versibus senariis compositum ænigma: quod reliquimus inenarratum, ut legentium conjecturas in requirendo acueremus. Versus tres hi sunt:

Semel minusne, an bis minus, non sat scio:
An utrumque eorum, ut quondam audivi dicier,
Jovi ipsi regi noluit concedere.

Hoc qui nolet diutius apud sese quærere, inveniet quid sit in M. Varronis de sermone Latino ad Marcellum libro secundo.

Cap. VII.

Quam ob causam Cn. Dolabella proconsul ream mulierem veneficii confitentemque ad Areopagitas rejecerit.

Ad Cn. Dolabellam proconsulari imperio provinciam Asiam obtinentem deducta mulier Smyrnæa

næa est. eadem mulier virum & filium eodem tempore venenis clàm datis vita interfecerat : atque id feciſſe ſe confitebatur ; dicebatque habuiſſe ſe faciendi cauſàm , quoniam idem illi maritus & filius alterum filium mulieris ex viro priore genitum adoleſcentem optimum & innocentiſſimum exceptum inſidiis occidiſſent. idque ita eſſe factum controverſiâ non erat. Dolabella retulit ad conſilium. nemo quiſquam ex conſilio ſententiam ferre in cauſa tam ancipiti audebat; quòd confeſſum veneficium, quo maritus & filius necati forent , non admittendum impœnitum videbatur , & digna tamen pœna in homines ſceleratos vindicatum fuiſſet. Dolabella eam rem Athenas ad Areopagitas , ut ad judices graviores exercitatioreſque , rejecit. Areopagitæ cognita cauſa accuſatorem mulieris, & ipſam , quæ accuſabatur , centeſimo anno adeſſe juſſerunt. ſic neque abſolutum mulieris veneficium eſt , quod per leges non licuit ; neque nocens damnata pœnitaque , quæ digna venia fuit. Scripta hæc hiſtoria eſt in libro Valerii Maximi factorum & dictorum memorabilium octavo.

CAP. VIII.

Reditiones in gratiam nobilium virorum memoratu dignæ.

P. Africanus ſuperior & Tib. Gracchus, Tib. & C. Gracchorum pater , rerum geſtarum magnitudine , honorum atque vitæ dignitate illuſtres viri diſſenſerunt ſæpenumerò de republica : & ea , ſive qua alia re , non amici fuerunt. ea ſimultas quum diu manſiſſet , & ſolemni die Jovi libaretur , atque ob id ſacrificium ſenatus in Capitolio epularetur ; fors fuit , ut apud eamdem menſam duo illi junctim locarentur. tum , quaſi dis immortalibus arbitris in convivio Jovis optimi maximi dexteras

eorum conducentibus, repentè amiciſſimi facti: neque ſolùm amicitia incepta, ſed affinitas ſimul inſtituta. nam P. Scipio filiam virginem habens jam viro maturam, ibi tunc eodem in loco deſpondit eam Tib. Graccho; quem probaverat elegeratque exploratiſſimo judicii tempore, dum inimicus eſt. Æmilius quoque Lepidus & Fulvius Flaccus, nobili genere ampliſſimiſque honoribus & ſummo loco in civitate præditi; odio inter ſeſe gravi & ſimultate diutina conflictati ſunt. poſtea populus eos ſimul cenſores facit. atque illi, ubi voce præconis renunciati ſunt, ibidem in campo ſtatim, nondum dimiſſa concione, ultro utrique & pari voluntate conjuncti complexique ſunt: exque eo die & in ipſa cenſura & poſtea jugi concordia fidiſſimè ampliſſiméque vixerunt.

Cap. IX.

Quæ dicantur vocabula ancipitia, & quòd honoris *quoque vocabulum ancipiti ſententia fuerit.*

Est plurifariam videre atque animadvertere in veteribus ſcriptis pleraque vocabula, quæ nunc in ſermonibus volgi unam certamque rem demonſtrent, ita fuiſſe media & communia, ut ſignificare & capere poſſent duas inter ſe res contrarias: ex quibus quædam ſatis nota ſunt, ut *tempeſtas*, *valetudo*, *facinus*, *dolus*, *gratia*, *induſtria*. hæc enim ferè jam volgatum eſt ancipitia eſſe, & utroque verſus dici poſſe. *periculum* etiam, & *venenum*, & *contagium*, non, uti nunc dicuntur, pro malis tantùm dicta eſſe, multum exemplorum hujuſmodi reperias. ſed *honorem* quoque mediam vocem fuiſſe, & ita appellatum, ut etiam *malus honos* diceretur, & ſignificaret *injuriam*, id profecto rariſſimum eſt. Quintus autem Metellus Numidicus in oratione, quam de triumpho ſuo dixit, his verbis uſus eſt: *Quain re*

quanto

quanto universi me unum antistatis, tanto vobis quàm mihi majorem injuriam atque contumeliam facit, Quirites: & quanto probi injuriam facilius accipiunt, quàm alteri tradunt; tanto ille vobis quàm mihi pejorem honorem habuit: nam me injuriam ferre, vos facere vult, Quirites: ut hic conquestio, istic vituperatio relinquatur. honorem, inquit, *pejorem vobis habuit, quàm mihi.* cujus verbi sententia est, quam ipse quoque supra dicit: *majore vos affecit injuria & contumelia quàm me.* Præter hujus autem verbi notionem adscribendam esse hanc sententiam ex oratione Q. Metelli existimavi, ut definiremus. Socrati esse decretum, Κάλλιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν, ἢ τὸ ἀδικεῖσθαι.

CAP. X.

Quòd æditumus *verbum Latinum sit.*

ÆDitumus verbum Latinum est & vetus, ea formâ dictum, qua *finitimus* & *legitimus*. sed pro eo a plerisque nunc *æditus* dicitur nova & commentitia usurpatione; quasi à tuendis ædibus appellatus. Satis hoc esse potuit admonendi gratia dixisse, præter agrestes quosdam & indomitos certatores, qui nisi auctoritatibus adhibitis non comprimuntur, M. Varro, in libro secundo ad Marcellum de Latino sermone, *æditumum* dici oportere censet, magis quàm *æditum*; quòd alterum sit recenti novitate fictum, alterum antiquâ origine incorruptum. Lævius quoque, ut opinor, in Protesilaodamia *claustritumum* dixit, qui clausstris januæ præesset; eadem scilicet figura, qua *æditumum* dici videbat qui ædibus præest. In Verrem M. Tullii in exemplaribus fidelissimis ita inveni scriptum, *æditumi custodesque maturè sentiunt.* in libris autem hoc vulgariis, *æditui*, scriptum est. Pomponii fabula Atellana est, quæ ita inscripta est, *Æditumus*; in qua hic versus est:

Qui postquam tibi appareo atque aditumor in templo tuo.

Titus autem Lucretius in carmine suo, pro, *adituis*, *adituentes* appellat.

Cap. XI.

Errare istos, qui spe & fiducia latendi peccent; quum latebra peccati perpetua nulla sit: & super ea re Peregrini philosophi sermo ex Sophocli poëta sententia.

PHilosophum nomine Peregrinum, cui postea cognomentum Proteus factum est, vlrum gravem atque constantem vidimus, quum Athenis essemus, diversantem in quodom tugurio extra urbem, quumque ad eum frequenter ventitaremus, multa herclè dicere eum utiliter & honestè audivimus. in quibus id fuit, quod præcipuum auditum meminimus. Virum quidem sapientem non peccaturum esse dicebat, etiamsi peccasse eum dii atque homines ignoraturi forent. non enim pœnæ aut infamiæ metu non esse peccandum, sed justi honestique studio & officio. si qui tamen non essent tali ingenio vel disciplina præditi, uti se vi sua ac sponte facilè à peccando tenerent, eos omnis tunc peccare proclivius existimabat, quum latere posse id peccatum putarent; impunitatemque ex ea latebra sperarent. at si sciant, inquit, homines nihil omnium rerum diutiùs posse celari, repressiùs pudentiùsque peccabitur. propterea versus istos Sophocli prudentissimi poëtarum in ore esse habendos dicebat:

Πρὸς ταῦτα κρύπτε μηδὲν ὡς ὁ πάντ' ὁρῶν
Καὶ πάντ' ἀκούων, πάντα δ' ἐκπεπύσεται χρόνῳ.

Alius quidam veterum poëtarum, cujus nomen mihi nunc memoriæ non est, Veritatem Temporis filiam esse dixit.

Cap.

CAP. XII.

Faceta responsio M. Ciceronis amolientis à se crimen manifesti mendacii.

HÆc quoque disciplina rhetorica est, callidè & cum astu res criminosas citra periculum confiteri; ut si objectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsione joculari eludas, & rem facias risu magis dignam quàm crimine. sicut feciſſe Ciceronem scriptum est, quum id, quod inficiari non poterat, urbano facetoque dicto diluit. nam quum emere vellet in palatio domum, & pecuniam in præsens non haberet; à P. Sulla, qui tum reus erat, mutuum sestertium viciens tacitè accepit. ea res tamen, priusquam emeret, prodita est, & in vulgus exivit: objectumque ei est, quòd pecuniam, domus emendæ causa, à reo accepisset. tum Cicero, inopinata opprobatione permotus, accepisse se negavit, ac domum quoque se emturum negavit: atque adeò, inquit, verum sit accepisse me pecuniam, si domum emero. sed quum postea emisset, & hoc mendacium in senatu ei ab inimicis objiceretur, risit satis: atque inter ridendum, ἀπροσδόκητος, inquit, homines estis; quum ignoratis prudentis & cauti patrisfamilias esse, quod emere velit, emturum sese negare, propter comperitores emtionis.

CAP. XIII.

Intra kalendas *quum dicitur, quid significet, utrum* ante kalendas, *an* kalendis, *an utrumque: atque inibi quid sit in oratione M. Tullii*, intra Oceanum, *&* intra montem Taurum, *& in quadam epistola*, intramodum.

QUum Romæ à Consulibus judex extra ordinem datus pronunciare intra Kalendas jussus esſem;

sem; Apollinarem Sulpicium doctum hominem percunctatus sum an his verbis, *intra kalendas*, ipsæ quoque kalendæ tenerentur: dixique ei me videlicet datum, kalendasque mihi prodictas, ut intra eum diem pronunciarem. Cur, inquit, hoc me potius rogas, quàm ex istis aliquem peritis studiosisque juris, quos adhibere in consilium judicaturi soletis? tum illi ego ita respondi: Si aut de vetere, inquam, jure, aut recepto, aut controverso & ambiguo, aut novo & constituto discendum esset, issem planè scisciatum ab istos quos dicis. sed quum verborum Latinorum sententia usus, ratio exploranda sit; scævus profectò & cœcus animi forem, si quum haberem tui copiam, issem magis ad alium quàm ad te. Audi igitur, inquit, de ratione verbi quid existimem. sed eo tamen pacto, ut id facias, non quod ego de proprietate vocis disseruero, sed quod in ea re omnium pluriumve consensu observari cognoveris: non enim verborum tantum communium veræ atque propriæ significationes longiore usu mutantur; sed legum quoque ipsarum jussa consensu tacito oblitterantur. Tum deinde disseruit, me & plerisque aliis audientibus, in hunc ferme modum: Quum dies, inquit, ita præfinita est, ut judex intra kalendas pronunciet; occupavit jam hæc omnis opinio, non esse dubium, quin ante kalendas jure pronuncietur. & id tantùm ambigi video, quod tu quæris, an kalendis quoque jure pronuncietur. ipsum autem verbum sic proculdubio natum est, atque ita sese habet: ut, quum dicitur, *intra kalendas*, non alius accipi dies debeat quàm solæ kalendæ nam tres istæ voces, *intra, ultra, citra*, quibus certi locorum fines demonstrantur, singularibus apud veteres syllabis appellabantur, *in, cis, uls*, hæ deinde particulæ, quoniam parvo exiguoque soniru obscurius promebantur, addita est tribus omnibus eadem syllaba: & quod dicebatur, *cis Tiberim*, & *uls Tiberim*, dici cœptum est, *citra*

citra Tiberim, & *ultra Tiberim*: item quod erat *in*; accedente eadem syllaba, *intra* factum est. sunt ergo hæc omnia quasi contermina junctis inter se finibus cohærentia, *intra oppidum*, *ultra oppidum*, *citra oppidum*. ex quibus *intra*, sicuti dixi, *in* significat. nam qui dicit *intra oppidum*, *intra cubiculum*, *intra scrias*, non dicit aliud quàm *in oppido*, *in cubiculo*, *in scriis*. *intra kalendas* igitur non *ante kalendas* est, sed *in kalendis*: id est, eo ipso die quo kalendæ sunt. itaque, secundùm verbi ipsius rationem, qui jussus est *intra kalendas* pronunciare, nisi kalendis pronunciet, contra jussum vocis facit. nam, si ante id fiat, non *intra* pronunciat, sed *citra*. nescio quo autem pacto recepta volgò interpretatio est absurdissima. ut *intra kalendas* significare videatur etiam *citra kalendas* vel *ante kalendas*: nihil enim ferme interest. atque insuper dubitatur, an *ante kalendas* quoque pronunciari possit: quando neque ultra neque citra, sed, quod inter hæc medium est, *intra kalendas*, id est *kalendis* pronunciandum sit. sed nimirum consuetudo vicit: quæ quum omnium domina rerum, tum maximè verborum est. Ea omnia quum Apollinaris scitè perquam atque enucleatè disputavisset, tum ego hæc dixi: Cordi, inquam, mihi fuit, priusquam ad te irem, quærere, explorareque quonam modo veteres nostri particula ista, qua de agitur, usi sint. atque ita invenimus Tullium in tertia in Verrem scripsisse. *Est autem modò locus intra Oceanum jam nullus, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quo non per hæc tempora nostrorum hominum libido iniquitasque pervaserit. intra Oceanum* dicit, contra rationem tuam. non enim vult, opinor, dicere *in Oceano*. terras enim demonstrat omnis, quæ oceano ambiuntur, ad quas è nostris hominibus adiri potest, quæ sunt *citra Oceanum*, non, *in Oceano*. neque enim videri potest insulas significare nescio quas, quæ penitus esse intra

æquora ipsa oceani dicuntur. tunc Sulpicius Apollinaris renidens, Non mehercle inarguè inquit, nec incallidè oppositi hoc Tullianum. sed Cicero *intra oceanum*, non, ut tu interpretare, *citra oceanum* dixit. Quid enim potest dici *citra oceanum* esse, quum undique oceanus circumscribat omnis terras & ambiat? nam *citra* quod est, id *extra* est. qui autem potest *intra* esse dici quod *extra* est? sed si ex una tantùm parte orbis oceanus foret: *citra oceanum* esse dici potest, vel *ante oceanum*: quum verò omnis terras omnifariam & undique versùm circumfluat, nihil citra eum est: sed, undarum illius ambitu terris omnibus convallatis, in medio ejus sunt omnia, quæ intra oras ejus inclusa sunt; sicuti herclè sol non citra cœlum vertitur, sed in cœlo & intra cœlum. Hæc tunc Apollinaris scitè acutéque dicere visus est. sed postea in libro M. Tullii epistolarum ad Ser. Sulpicium sic dictum esse invenimus *intra modum*, ut *intra kalendas* dicunt, qui dicere *citra kalendas* volunt. verba hæc Ciceronis sunt, quæ apposui: *Sed tamen quoniam effugi ejus offensionem, qui fortasse arbitraretur me hanc rempublicam non putare, si perpetuò tacerem: modicè hoc faciam aut etiam intra modum, ut & illius voluntati & meis studiis serviam. modicè* dixerat, id est, cum modo æquo & pari, deinde, quasi hoc displiceret & corrigere id veller *aut etiam intra modum*. per quod ostendit minus sese id facturum esse, quàm quod fieri modicè videretur: id est, non ad ipsum modum, sed retro paululum & citra modum. In oratione etiam, quam pro P. Sestio scripsit, *intra montem Taurum*, sic dicit, ut non significet *in monte Tauro*, sed *usque ad montem Taurum cum ipso monte*. verba sunt hæc ipsius M. Tullii, ex ea, quam dixi, oratione. *Antiochum Magnum illum majores nostri magna belli contentione terra marique superatum intra montem Taurum regnare jusserunt: Asiam, qua illum multarunt, Attalo, ut is*

in

in ea regnarei, condonarunt. intra montem, inquit, *Taurum regnare jusserunt.* quod non proinde est, ut, *intra cubiculum*, dicimus: nisi videri potest id esse, *intra montem*, quod est *intra regiones* quæ Tauri montis objectu separantur. nam sicuti qui *intra cubiculum* est, is non in cubiculi parietibus, sed intra parietes est, quibus cubiculum includitur, qui tamen ipsi quoque parietes in cubiculo sunt: ita, qui regnat intra montem Taurum, non solùm in monte Tauro regnat, sed in his etiam regionibus quæ Tauro monte clauduntur. Num igitur secundùm istam verborum M. Tullii similitudinem, qui jubetur *intra kalendas* pronunciare, is & *ante kalendas*, & *ipsis kalendis* jure pronunciare potest? neque id fit quasi privilegio quodam insitæ consuetudinis, sed certa rationis observatione: quoniam omne tempus, quod kalendarum die includitur, intra kalendas esse rectè dicitur.

CAP. XIV.

Saltem *particula quam vim habeat & quam originem.*

Saltem particula quam haberet principem significationem, quæque vocis istius origo esset, quærebamus, ita enim primitùs factam esse apparet, ut non videatur, sicuti quædam supplementa orationis, temerè & inconditè assumta. atque erat qui diceret legisse se in grammaticis commentariis P. Nigidii, *saltem* ex eo dictum, quod esset, si aliter: idque ipsum dici solitum per defectionem: nam plenam esse sententiam, *si aliter non potest*. sed id nos in isdem commentariis Nigidii, quum eos non, opinor, incuriosè legissemus, nusquam invenimus. videntur autem verba ista, *si aliter non potest*, à significatione quidem voculæ hujus, de qua quærimus, non

aberrare: sed tot verba tamen in pauciſſimas litteras cludere improbæ cujuſdam ſubtilitatis eſt. Fuit etiam qui diceret homo in libris atque litteris aſſiduus, *ſaltem* ſibi dictum videri *u* littera media extrita. *ſalutem* enim ante dictum, quod nos *ſaltem* diceremus. nam quum alia quædam petita & non impetrata ſunt; tum ſolemus, inquit, quaſi extremum aliquid petituri, quod negari minimè debeat, dicere; *hoc ſaltem fieri aut dari oportere*: tamquam ſalutem poſtremò petentes, quam impetrari certè & obtineri ſit æquiſſimum. ſed hoc itidem non illepidè quidem fictum, nimis tamen eſſe videtur, commenticium; cenſuimus igitur amplius quærendum.

CAP. XV.

Quòd Siſenna in Libris hiſtoriarum adverbiis hujuſcemodi ſæpenumero uſus eſt, cælatim, vellicatim, ſaltuatim.

QUum lectitaremus hiſtoriam Siſennæ aſſiduè, hujuſcemodi figuræ adverbia in oratione ejus animadvertimus: cujusmodi ſunt hæc, *curſim*, *properatim*, *celatim*, *vellicatim*, *ſaltuatim*. ex quibus duo prima, quia ſunt notiora, exemplis non indigebant. reliqua in hiſtoriarum ſexto ſic ſcripta ſunt: *Quam maximè celatim poterat, in inſidiis ſuos diſponit*. item alio in loco: *Nos una æſtate in Aſia & Græcia litteris geſta idcirco literis continentia mandavimus, ne vellicatim aut ſaltuatim ſcribendo lectorum animos impediremus.*

LIBER TERTIUSDECIMUS.

CAPUT I.

Inquisitio verborum istorum M. Tullii curiosior, quæ fuit in primo Antonianarum libro: Multa autem impendere videntur præter naturam etiam, præterque fatum: *tractatumque an idem duo ista significent*, fatum, *atque* natura, *an diversum.*

. CICERO in primo Antonianarum ita scriptum reliquit: *Hunc igitur ut sequerer properavi, quem præsentes non sunt sequuti: non ut proficerem aliquid; neque enim sperabam id, nec præstare poteram; sed ut si quid mihi humanitus accidisset (multa autem impendere videntur præter naturam etiam præterque fatum) hujus dici vocem testem reipublicæ relinquerem meæ perpetuæ erga se voluntatis.* præter naturam, inquit, præterque *fatum.* an utrumque idem valere voluerit, *fatum* atque *naturam*, & duas res καθ' ἑνὸς ὀνόματος ἰδέαν posuerit, an verò diviserit separaritque, ut alios casus natura ferre videatur, alios fatum, considerandum equidem puto: atque id maximè requirendum, qua ratione dixerit accidere multa humanitus posse præter fatum: quando sic ratio & ordo & insuperabilis quædam necessitas fati constituitur; ut omnia intra fatum claudenda sint; nisi illud sanè Homeri sequutus est:

Μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον Ἄϊδος εἰσαφίκηαι.

Nihil autem dubium est, quin violentam & inopinatam mortem significaverit: quæ quidem potest recte videri accidere præter naturam, sed cur id quoque genus mortis extra fatum posuerit, neque operis

hujus

hujus est explorare, neque temporis illud tamen non prætermittendum est, quòd Virgilius quoq; idipsum quod Cicero de fato opinatus est, quum hoc in quarto libro dixit de Elisa, quæ mortem per vim potita est:

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat.

tamquam in faciendo fine vitæ quæ violenta sunt non videantur è fato venire. Demosthenis autem, viri prudentia pari atque facundia præditi, verba idem ferè significantia de natura atque fato M. Cicero sequutus videtur. ita enim scriptum est in oratione illa egregia, cui titulus est, ὑπὲρ στεφάνου. Ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι μόνον χρεωστούμενον νομίζων τὸ τε εἶναι καὶ τὸ αὐτόματον θάνατον προσδοκᾶν καὶ τῇ πατρίδι, ὥσπερ τὸ μὴ ταύτην ὕβριν ὑπομεῖναι δουλεύουσαν ἀποθνήσκειν ἐτέλεσε. Quod Cicero fatum atque naturam videtur dixisse, id multo ante Demosthenes τὸν προσφορώτατον καὶ αὐτόματον θάνατον appellavit. Αὐτόματος enim θάνατος, quasi naturalis & fatalis, nulla extrinsecus vi coactus venit.

CAP. II.

Super poëtarum Pacuvii & Accii colloquio familiari in oppido Tarentino.

QUibus otium & studium fuit vitas atque ætates doctorum hominum quærere ac memoriæ tradere, de M. Pacuvio & L. Accio tragicis poëtis historiam scripserunt hujusce modi. Quum Pacuvius, inquiunt, grandi jam ætate & morbo corporis diutino affectus, Tarentum ex urbe Roma concessisset, Accius tunc haud parvo junior proficiscens in Asiam, quum in oppidum venisset, devertit ad Pacuvium: comiterque invitatus, plusculisque ab eo diebus retentus, tragœdiam suam, cui *Atreus* nomen est, desideranti legit. tum Pacuvium dixisse ajunt, sonora quidem esse, quæ scripsisset, & grandia: sed videri ea tamen sibi duriora paulum & acerbiora. Ita est, inquit.

quit Accius, uti dicis. neque id sanè me pœnitet: meliora enim fore spero quæ deinceps scribam. nam quod in pomis est, itidem, inquit, esse ajunt in ingeniis: quæ dura & acerba nascuntur, pòst fiunt mitia & jucunda. sed quæ gignuntur statim vieta & mollia, atque in principio sunt uvida; non matura mox fiunt, sed putria. relinquendum igitur visum est in ingenio, quod dies atque ætas mitificet.

CAP. III.

An vocabula hæc, necessitudo *&* necessitas, *differenti significatione sint.*

RIsu prorsus atque ludo res digna est, quum plerique grammaticorum asseverant *necessitudinem* & *necessitatem* mutare longè, longéque differre: ideo quòd *necessitas* sit vis quæpiam premens & cogens: *necessitudo* autem dicatur jus quoddam & vinculum religiosæ conjunctionis; idque unum solitarium significet. ficut autem nihil quicquam interest *suavitudo* dicas an *suavitas*, *sanctitudo* an *sanctitas*, *acerbitudo* an *acerbitas*, *acritudo*, an, quòd Accius in Neoptolemo scripsit, *acritas*: ita nihil rationis dici poteft, qui *necessitudo* & *necessitas* separentur. itaque in libris veterum vulgo reperias *necessitudinem* dici, pro eo quod necessum est. sed *necessitas* sanè pro jure officioque observantiæ affinitatisque infrequens est: quamquam, qui ob hoc ipsum jus affinitatis familiaritatisve conjuncti sunt, necessarii dicuntur. repperi tamen in oratione C. Cæsaris, qua Plautiam rogationem suasit, *necessitatem* dictam pro *necessitudine*, id est, jure affinitatis. verba hæc sunt: *Equidem mihi videor pro nostra necessitate non labore, non opera, non industria defuisse.* Hoc ego scripsi de utriusque vocabuli indifferentia, admonitus fortè verbi istius, quum legerem Sempronii Asellionis veteris scriptoris quartum ex historia librum, in quo de P. Africano

no Pauli filio ita scriptum est; *Nam se patrem suum audisse dicere L. Æmilium Paulum, nimis bonum imperatorem sine nis collatis non decertare, nisi summa necessitudo aut summa ei occasio data esset.*

CAP. IV.

Olympiadis Alexandri matris comis ac prudens ad filium Alexandrum rescriptio.

IN plerisque monumentis rerum ab Alexandro gestarum, & paulo antè in libro M. Varronis, qui inscriptus est *Orestes vel de insania*, Olympiadem Philippi uxorem festiuissimè rescripsisse legimus Alexandro filio. nam quum is ad matrem ita scripsisset: REX. ALEXANDER. JOVIS. HAMMONIS. FILIUS. OLYMPIADI. MATRI. SALUTEM. DICIT. Olympias ei rescripsit ad hanc sententiam: *Amabo*, inquit, *mi fili, quiescas: neque deferas me neque crimineve adversum Junonem. malum mihi prorsum illa magnum dabit, quum tu me litteris tuis pellicem illi esse confiteris.* Ea mulieris sciæ atque prudentis erga ferocem filium comitas sensim & comiter admonuisse eum visa est: deponendam esse opinionem vanam, quam ille ingentibus victoriis & adulantium blandimentis & rebus supra fidem prosperis imbiberat, genitum esse sese de Jove.

CAP. V.

De Aristotele, Theophrasto, & Menedemo philosophis, deque eleganti verecundia Aristotelis successorem diatribæ suæ eligentis.

ARistoteles philosophus annos jam ferè natus duos & sexaginta, corpore ægro affectoque, ac spe vitæ tenui fuit. tunc omnis ejus sectatorum cohors ad eum accedit, orantes obsecrantesque, ut ipse deligeret loci sui & magisterii successorem; quo,

quo, post summum ejus diem, proinde ut ipso, uterentur ad studia doctrinarum complenda excolendaque, quibus ab eo imbuti fuissent. Erant tunc in ejus ludo boni multi, sed præcipui duo, Theophrastus & Menedemus. ingenio hi atque doctrinis cæteros præstabant alter ex insula Lesbo fuit, Menedemus autem Rhodo. Aristoteles respondit, facturum esse quod vellent, quum id sibi foret tempestivum. postea brevi tempore quum idem illi, qui de magistro destinando petierant, præsentes essent; vinum ait, quod tum biberet, non esse id ex valetudine sua, sed insalubre esse atque asperum; ac propterea quæri debere exoticum vel Rhodium aliquod vel Lesbium. id sibi utrumque ut curarent, petivit; usurumque eo dixit, quod sese magis juvisset. eunt, curant, inveniunt, adferunt. tum Aristoteles Rhodium petit, degustat. Firmum, inquit, hercle vinum & jucundum. petit mox Lesbium: quo item degustato, Utrumque, inquit, oppidò bonum, sed κρῆναν ὁ λέσβιος id ubi dixit, nemini fuit dubium, quin, lepidè simul & verecundè, successorem illa voce sibi, non vinum delegisset. is erat è Lesbo Theophrastus, suavitate homo insigni linguæ pariter atque vitæ. itaque non diu post, Aristotele vita defuncto, ad Theophrastum omnes concesserunt.

CAP. VI.

Quid veteres Latini dixerant quas Græci προσῳδίας appellant; & item quòd vocabulum barbarismi non usurpaverint neque Romani antiquiores, neque Attici.

QUas Græci προσῳδίας dicunt, eas veteres docti tum notas vocum, tum moderamenta, tum accentiunculas, tùm voculationes appellabant. quod nunc autem barbare quem loqui dicimus, id vitium sermonis non barbarum esse, sed rusticum, &

cum

cum eo vitio loquentes rusticè loqui dicitabant. P. Nigidius, in commentariis grammaticis, *Rusticus fit sermo*, inquit, *si adspires perperam*. itaque id vocabulum, quod dicitur vulgò barbarismus, qui ante divi Augusti ætatem purè atque integrè loquuti sunt an dixerint, nondum equidem inveni.

CAP. VII.

Diversum de natura leonum dixisse Homerum in carminibus, & Herodotum in historiis.

LEænas inter omnem vitam semel parere, eoque uno partu nunquam edere plures quàm unum, Herodotus in tertia historia scriptum reliquit. verba ex eo libro hæc sunt: ἡ δὲ δὴ λέαινα οἰκυῖα τὸν πρῶτον καὶ θρασύτατα τίκτει· ἐν τῷ βίῳ τίκτει ἅπαξ. τίκτουσα γὰρ συμπεκλᾷ τῇ τέκνῳ τὰς μήτρας. Homerus autem leones (sic enim fœminas quoque virili genere appellat, quod grammatici ὀμόκοινον vocant, pluris gignere atque educare catulos dicit. versus, quibus hoc apertè demonstrat, hi sunt:

Εἰσῆκε δ' ὦ τις τε λέων ὡδὶ ὄσπ τέκεσσιν,
Ὧρά τε νήπι' ἀγόντι συμεντήσοντες ἐν ὕλῃ
Ἀνδρες ἐπακτῆρες.

Item alio in loco idem significat:

Πυκνὰ μάλα στεναχοντο· ὡς τε λὶς ἠϋγένειος
Ὧ ῥά θ' ὑπὸ σκύμνοις ἐλαφηβόλῳ ἁρπάσαντε
Ὕλης ἐν πυκνῇσι.

Ea nos dissensio atque diversitas quum agitaret inclutissimi poëtarum & historicorum nobilissimi, placuit libros Aristotelis philosophi inspici, quos de animalibus exquisitissimè composuit. in quibus, quod super ista re scriptum invenimus, cum ipsius Aristotelis verbis, in his commentariis scribemus. verba Aristotelis hæc sunt ex libro de historia animalium sexto:

Λέων δ' ὅπ μὲν ὀχεύει ὅπως, καὶ ἔστιν ὁπισθουρητικὸν, εἴρηται

ἐρώτημα πρότερον. ὀχθεῖσα δὲ καὶ πικρὰ ἐπ' ἄμφω ὠργισμένη. καθ' ἕκαστον μέν τοι τῶν ἀνιώντων πικρὰ μὲν ἦν τὸ ἔπαθον· πικρὰ δ' ἂν ὡς ἔπος εἰπεῖν πολὺ δύσ. τὰ μὲν τοι πλείστα ἐξ πικρὰ δ' ἐνίοτε καὶ ἦν. ὁ δὲ λεχθεὶς μῦθος πρὸς τοὺς ἐπαλλήλους τοὺς ὑστέρους πικρότερα, ληρῳδήσ ἐστιν. συμβέβηκε δὲ ἐν τῷ τῶν μύθων συνθέσει τοῦτο λέγοντας. πρόσθεν μὲν τῶν ἐν τῷ τῶν μύθων συνθέσει πολλῷ γλυκύτερα τόπου. ἀλλὰ τῶν δυσφόρων ἀπάσης ἐν πολλῷ μείζους τὰς ἀχθηδόνας καὶ τῶν νέους πολεμεῖ. πικρὰ δὲ ὁ λέων πάνυ μικρός, ὥστε ὅσον ὀλίγα μόλις βαδίζειν. οἱ δὲν συβέβηκε λέοντες πικρότεροι πενιχρός. τὸ πρῶτον πέντε, εἶτα ἀεὶ ἐνὶ ἐλάττονα ποιοῦσι· δὲ ταῦτα ἐκ ἔτι ὀδὲν πικρότεροι, ἀλλ' ὄρνιθες διατελοῦσιν. ἐκ ἔχει δὲ ἡ λέαινα χάριν. ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς λέων, βαλὼν δὲ ὁ λέων τοῦ κυνόδοντος καλαμένης πεπαρμένος μόνης, δύο μὲν ἀνιῶσθεν, δύο δὲ καὶ πῶδεν, βαλὼν δὲ ἐξαμβλοῦσθαι ὧν τῶν πλευρῶν.

CAP. VIII.

Quòd Afranius poëta prudenter & lepidè sapientiam filiam esse Usus & Memoriæ dixit.

EXimiè hoc atque verissimè Afranius poëta de gignenda comparandaque sapientia opinatus est: quòd eam filiam esse Usus & Memoriæ dixit. eo namque argumento demonstrat, qui sapiens esse rerum humanarum velit, non libris solis neque disciplinis rhetoricis dialecticisque opus esse; sed oportere eum versari quoque exercerique in rebus cominus noscendis periclitandisque: eaque omnia acta & eventa firmiter meminisse: & proindè sapere ac consulere ex his, quæ pericula ipsa rerum docuerint, non quæ libri tantùm ac magistri per quasdam inanitates verborum & imaginum, tamquam in mimo aut in somnio, dictitaverint. Versus Afranii sunt in togata, cui Sellæ nomen est:

Usus me genuit, mater peperit Memoria.
Sophiam vocant me Graij, nos Sapientiam.

Item

item versus est in eamdem fermè sententiam Pacuvii, quem Macedo philosophus vir bonus, familiaris meus, scribi debere censebat pro foribus omnium templorum:

Ego odi homines ignava opera & philosopha sententia.

nihil enim fieri posse indignius neque intolerantius dicebat, quàm quod homines ignavi ac desides, operti barba & pallio, mores & emolumenta philosophiæ in linguæ verborumque artes converterent; & vitia facundissimè accusarent intercutibus ipsi vitiis madentes.

CAP. IX.

Quid Tullius Tiro in commentariis scripserit de Suculis & Hyadibus, quæ sunt stellarum vocabula.

TUllius Tiro M. Ciceronis alumnus & libertus, adjutorque in literis studiorum ejus fuit. is libros compluris de usu atque ratione linguæ Latinæ, item de variis atque promiscis quæstionibus composuit. in his esse præcipui videntur, quos Graeco titulo παιδέκτας inscripsit, tamquam omne rerum atque doctrinæ genus continentis ibi de his stellis, quæ appellantur suculæ, hoc scriptum est: *Adeò*, inquit, *veteres Romani litteras Græcas nescierunt, & rudes Græcæ linguæ fuerunt, ut stellas, quæ in capite Tauri sunt, propterea suculas appellarint, quod eas Græci ὑάδας vocant; tamquam id verbum Latinum Græci verbi interpretamentum sit. quia Græce ὗες, sues Latinè dicantur. sed ὑάδες*, inquit, *ἀπὸ τοῦ ὕειν, ita ut nostri opici pluaverunt, sed ab eo, quod est ὕειν, appellantur. nam & quum oriuntur & quum occidunt, tempestates pluvias largosque imbres cient. pluere autem & Græca lingua ὕειν dicitur.* Hæc quidem Tiro in Pandectis. sed enim veteres nostri non usq; eo rupices & agrestes fuerunt, ut stellas hyadas

hyadas idcirco suculas nominarent, quod ὗς Latinè sues dicantur: sed u quod Græci ὕειν, nos super dicimus, quod illi ὑπὲρ & nos supinus; quod ὑποβοῦς, nos subulcus; quod item illi ὕπατος, nos primo *sypnus*, deinde per y Græcæ Latinæque literæ cognationem *somnus*: sic quod ab illis ὑάδες, à nobis primo syades, deinde suculæ appellatæ. Stellæ autem istæ non in capite Tauri sunt, ut Tiro dicit (nullum enim videtur præter eas stellas Tauri caput) sed hæ ita circulo, qui Zodiacus dicitur, sitæ locatæque sunt; ut ex earum positu specie quædam & simulacrum esse videatur Tauri capitis: sicuti cæteræ partes & reliqua imago Tauri conformata & quasi depicta est locis regionibusque earum stellarum, quas Græci πλειάδας, non vergilias vocamus.

CAP. VI.

Quod sororis *etymon esse dixerit Labeo Antistius & quod* fratris *Nigidius.*

LAbeo Antistius juris quidem civilis disciplinam principali studio exercuit; & consulentibus de jure publicè responsitavit; cæterarum quoque bonarum artium non expers fuit: & in grammaticam sese atque dialecticam litterasque antiquiores altioresque penetraverat; Latinarumque vocum origines rationesque percalluerat: eaque præcipuè scientia ad enodandos plerosque juris laqueos utebatur. Sunt adeò libri post mortem ejus editi, qui *posteriores* inscribuntur; quorum librorum tres continui tricesimus octavus & tricesimus nonus & quadragesimus pleni sunt id genus rerum ad enarrandam & illustrandam linguam Latinam conducentium. Præterea in libris, quos ad Prætoris edictum scripsit, multa posuit partim lepidè atque argutè reperta; sicuti hoc est, quod in quarto ad edictum libro scriptum legimus, *Soror*, inquit, *appellata est, quod quasi* scor-

seorsum nascitur? separaturque ab ea domo in qua nata est, & in aliam familiam transgreditur. Fratris autem vocabulum P. Nigidius, homo impensè doctus, non minus arguto subtilique ἐτύμῳ interpretatur, *Frater*, inquit, *est dictus quasi ferè alter.*

CAP. XI.

Quem M. Varro aptum justumque esse numerum convivarum existimarit: ac de mensis secundis & bellariis.

LEpidissimus liber est M. Varronis ex satyris Menippæis, qui inscribitur, NESCIS. QUID. VESPER. SERUS. VEHAT. in quo differit de apto convivarum numero, deque ipsius conviyii habitu cultuque. dicit autem convivarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Musarum; id est, proficisci à tribus, & consistere in novem: ut, quum pauciissimi convivæ sunt, non pauciores sint quàm tres; quum plurimi, non plures quàm novem. *nam multos*, inquit, *esse non convenit, quòd turba plerumq; est turbulenta. & Romæ*, inquit, *constat, sed & Athenis, nusquam, aut cubat. Ipsum deinde convivium constat*, inquit, *ex rebus quatuor; & tum denique omnibus suis numeris absolutum est. si belli homunculi collecti sunt, si lectus locus, si tempus lectum, si apparatus non neglectus. nec loquaces autem*, inquit, *convivas, nec mutos legere oportet. quia eloquentia in foro & apud subsellia, silentium verò non in convivio, sed in cubiculo esse debet.* Sermones igitur id temporis habendos censet non super rebus anxiis aut tortuosis, sed jucundos atque invitabiles & cum quadam illecebra & voluptate utiles; ex quibus ingenium nostrum venustias fiat & amœnius. *Quod profectò*, inquit, *eventet, si de id genus rebus ad communem vitæ usum pertinentibus confabulemur, de quibus in foro atque in negotiis agendis loqui non est otium.*

otium. dominum autem, inquit, *convivii esse oportet non tam lautum, quam sine sordibus: & in convivio legi non omnia debent, sed ea potissimum quæ simul sint ὠφελῆ & delectent.* neque non de secundis quoque mentis cujusmodi esse eas oporteat præcipit. his enim verbis utitur: *Bellaria*, inquit, *ea maximè sunt mellita, quæ mellita non sunt. πέμματα enim cum πίτῃ societas infida.* Quod Varro hoc in loco dixit, *bellaria*, ne quis fortè in ista voce hæreat; significat id vocabulum omne mensæ secundæ genus. nam quæ πίμματα Græci aut τραγήματα dixerunt, ea veteres nostri bellaria appellaverunt. vina quoque dulciora est invenire in comœdiis antiquioribus hoc nomine appellata: dictaque esse ea Liberi.

CAP. XII.

Tribunos plebis prensionem *habere*, vocationem *non habere.*

IN quadam epistola Atei Capitionis scriptum legimus Labeonem Antistium legum atque morum populi Romani jurisque civilis doctum apprimè fuisse. *Sed agitabat*, inquit, *hominem libertas quædam nimia atque vecors; usque eo ut Divo Augusto jam principe & rempublicam obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod justum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset.* ac deinde narrat quid idem Labeo per viatorem à tribunis plebi vocatus responderit. *Quum à muliere*, inquit, *quædam tribuni plebis adversum eum aditi Gellianum ad eum misissent ut veniret & mulieri responderet, jussit eum, qui missus erat, redire, & tribunis dicere, jus eos non habere neque se neque alium quemquam vocandi; quoniam moribus majorum tribuni plebis prensionem haberent, vocationem non haberent, posse igitur eos venire & prendi se jubere: sed vocandi absentè jus non habere.* Quum hoc in ea Capitonis epistola legissemus:

idipsum postea in M. Varronis rerum humanarum uno & vicesimo libro enarratiùs scriptum invenimus: verbaque ipsa super ea re Varronis adscripsimus: *In magistratu*, inquit, *habent alii vocationem, alii prensionem, alii neutrum. vocationem: ut consules & cæteri qui habent imperium, prensionem: ut tribuni plebis & alii qui habent viatorem. neque vocationem, neque prensionem: ut quæstores & cæteri, qui neque lictorem habent neque viatorem. qui vocationem habent, idem prendere, tenere, abducere possunt. & hæc omnia sive adsunt quos vocant, sive acciri jusserunt. tribum plebis vocationem habent nullam. neque minus multi imperiti, proinde atque haberent, ea sunt usi. nam quidam non modò privatum, sed etiam consulem in rostra vocari jusserunt. ego triumvir vocatus à P. Porcio tribuno plebis non ivi auctoribus principibus: & vetus jus tenui. item tribunus quum essem, vocari neminem jussi, neque vocatum à collega parere invitum.* Hujus ego juris, quod M. Varro tradit, Labeonem arbitror vana tunc fiducia, quum privatus esset, vocatum à tribunis non isse. quæ, malùm, autem ratio fuit vocantibus nolle obsequi: quos confiteare jus habere prendendi? nam jure prendi qui potest, etiam in vincula duci potest. Sed quærentibus nobis quam ob causam tribuni, qui haberent summam coercendi potestatem, jus vocandi non habuerint: quòd tribuni plebis antiquitùs creati videntur non juri dicundo, nec causis quærelisque de absentibus noscendis, sed intercessionibus faciendis, quibus præsentes fuissent: ut injuria, quæ coràm fieret, arceretur: ac propterea jus abnoctandi ademtum: quoniam, ut vim fieri vetarent, assiduitate eorum & præsentium oculis opus erat.

CAP. XIII.

Quòd in libris Humanarum M. Varronis scriptum est, ædiles & quæstores populi Romani in jus à privato ad prætorem vocari posse.

QUum ex angulis secretisque librorum ac magistrorum in medium jam hominum & in lucem fori prodissem : quæsitum esse memini in plerisque Romæ stationibus jus publicè docentium aut respondentium, an quæstor populi Romani prætorem in jus vocari posset. id autem non ex otiosa quæstione agitabatur : sed usus fortè natæ rei ita erat, ut vocandus esset in jus quæstor. Non pauci igitur existimabant jus vocationis in eum prætori non esse : quoniam magistratus populi Romani procul dubio esset : & neque vocari, neque, si venire nollet, capi aut prendi, salva ipsius magistratus majestate, posset. Sed ego, qui tum assiduus in libris M. Varronis fui, quum hoc quæri dubitarique animadvertissem ; protuli unum & vicesimum rerum humanarum, in quo ita scriptum fuit : *Qui potestatem neque vocationis populi veritim habent, neque prensionis, eos magistratus a privato in jus quoque vocari est potestas.* M. *Lævinus ædilis curulis a privato ad prætorem in jus est eductus. nunc stipati servis publicis non modò prendi non possunt, sed etiam ultrò summovent populum.* Hoc Varro in ea libri parte de ædilibus : suprà autem in eodem libro quæstores neque vocationem habere neque prensionem dicit. utraque igitur libri parte recitata in Varronis omnes sententiam concesserunt ; quæstorque in jus ad prætorem vocatus est.

Cap. XIV.

Quid sit pomœrium.

Pomœrium quid esset, augures P. R. qui libròs de auspiciis scripserunt, istiusmodi sententia definierunt: *Pomœrium est locus intra agrum effatum per totius urbis circuitum ponè muros regionibus certis determinatus, qui facit finem urbani auspicii.* Antiquissimum autem pomœrium, quod à Romulo institutum est, Palatini montis radicibus terminabatur. sed id pomœrium pro incrementis reipublicæ aliquotiens prolatum est, & multos editosque collis circumplexum est. habebat autem jus proferendi pomœrii, qui populum R. agro de hostibus capto auxerat. Propterea quæsitum est, ac nunc etiam in quæstione est, quam ob causam ex septem urbis montibus, quum cæteri sex intra pomœrium sint, Aventinus solum, quæ pars non longinqua nec infrequens est, extra pomœrium sit: neque id Ser. Tullius rex, neque Sylla, qui proferendi pomœrii titulum quæsivit, neque postea Divus Julius, quum pomœrium proferret, intra effatos urbis fines inclusserint. hujus rei Messala aliquot causas videri scribit. sed præter eas omnes ipse unam probat, quòd in eo monte Remus urbis condendæ gratia auspicaverit, avesque irritas habuerit, superatusque in auspicio à Romulo sit. *Iccirco*, inquit, *omnes, qui pomœrium protulerunt, montem istum exclusserunt, quasi avibus obscœnis ominosum.* Sed de Aventino monte prætermittendum non putavi, quod non pridem ego in Elidis grammatici veteris commentario offendi: in quo scriptum erat, Aventinum antea sicuti diximus, extra pomœrium exclusum, pòst auctore D. Claudio receptum, & intra pomœrii fines observatum.

Cap.

CAP. XV.

Verba ex libro Messalæ auguris, quibus docet qui sint minores magistratus, *& consulem prætoremque collegas esse; & quædam alia de auspiciis. item verba ejusdem Messalæ disserentis, aliud esse* ad populum loqui, *aliud* cum populo *agere; & qui magistratus a quibus avocent comitiatum.*

IN edicto consulum, quo edicunt qui dies comitiis centuriatis futurus sit, scribitur ex vetere forma perpetua; NE. QUIS. MAGISTRATUS. MINOR. DE. CÆLO. SERVASSE. VELIT. quæri igitur solet, qui sint magistratus minores. super hac re meis verbis nihil opus fuit: quoniam liber Messalæ auguris de auspiciis primus, quum hoc scriberemus, forte adfuit. propterea ex eo libro, verba ipsius Messalæ subscripsimus. *Patriciorum auspicia in duas sunt divisa potestates. maxima sunt, consulum, prætorum, censorum, neque tamen eorum omnium inter se eadem, aut ejusdem potestatis: ideo quòd collegæ non sunt censores consulum aut prætorum; prætores consulum sunt. ideoque neque consules aut prætores censoribus, neque censores consulibus aut prætoribus turbant aut retinent auspicia. at censores inter se, rursus prætores consulesque inter se & vitiant & obtinent. prætor, etsi collega consulis est, neque prætorem, neque consulem jure rogare potest, ut quidem nos a superioribus accepimus, aut ante hac tempora servatum est: & ut in commentario tertiodecimo C. Tuditani patet, quia imperium minus prætor, majus habet consul: & a minore imperio majus aut major collega rogari jure non potest, prætores nos his temporibus prætore creante veterum auctoritatem sumus sequuti: neque iis comitiis in auspicio fuimus. Censores æquè non eodem rogantur auspicio atque consules & prætores. reliquorum magistratuum minora sunt auspicia:*

eia: ideo illi minores, hi majores magistratus appellantur. Minoribus creandis magistratibus tributis comitiis usa magistratus, sed justius curiata datur lege. majores centuriatis comitiis fiunt. Ex his omnibus verbis Messalæ manifestum fit & qui sint magistratus minores, & quamobrem minores appellentur. sed & collegam esse prætorem consuli docet, quòd eodem auspicio creantur. Majora autem dicuntur auspicia habere; quia eorum auspicia magis rata sunt quam aliorum. Idem Messala in eodem libro de minoribus magistratibus ita scribit: *Consul ab omnibus magistratibus & comitiatum & concionem avocare potest. prætor & comitiatum & concionem usquequaque avocare potest, nisi a consule. minores magistratus nusquam nec comitiatum nec concionem avocare possunt. ea re, qui eorum primus vocat ad comitiatum, is rectè agit: quia bifariam cum populo agi non potest. nec avocare alius alii posset, si concionem habere volunt, uti ne cum populo agant: quamvis multi magistratus simul concionem habere possunt.* Ex his verbis Messalæ manifestum est, aliud esse cum populo agere, aliud concionem habere. nam cum populo agere, est rogare quid populum quod suffragiis suis aut jubeat aut vetet; concionem autem habere, est verba facere ad populum sine ulla rogatione.

Cap. XVI.

Humanitatem *non id significare quod vulgus putat; sed eo vocabulo, qui sinceriter locuti sunt, magis propriè esse usos.*

Qui verba Latina fecerunt, quique his probè usi sunt, *humanitatem* non id esse voluerunt quod volgus existimat, quodque à Græcis φιλανθρωπία dicitur, & significat dexteritatem quamdam benevolentiamque erga omnis homines promiscam; sed *humanitatem* appellaverunt id propemodùm, quod

Græci

Græci παιδείαν vocant ; nos eruditionem institutionemque in bonas artis dicimus : quas qui sinceriter cupiunt apperuntque , hi sunt vel maximè humanissimi. hujus enim scientiæ cura & disciplina ex universis animantibus uni homini data est ; iccircóque humanitas appellata est. sic igitur eo verbo veteres esse usos , & comprimis M. Varronem Marcumque Tullium , omnes ferme libri declarant. quamobrem satis habui unum interim exemplum promere. itaque verba posui Varronis è libro rerum humanarum primo , cujus principium hoc est: *Praxiteles , qui propter artificium egregium nemini est paulum modò humaniori ignotus.* Humaniori , inquit, non ita, ut volgo dicitur , facili & tractabili & benivolo , tametsi rudis literarum sit , (hoc enim cum sententia nequaquam convenit ;) sed eruditiori doctioríque , qui Praxitelem , quid fuerit , & ex libris , & ex historia cognoverit.

CAP. XVII.

Quid apud M. Catonem significent verba hæc inter os & offam.

ORatio est M. Catonis Censorii , de ædilibus vitio creatis. ex ea oratione verba hæc sunt : *Nunc ita ajunt , in segetibus , in herbis , bona frumenta esse. nolite ibi nimiam spem habere. sæpe audivi , inter os atque offam multa inter venire posse , verum verò inter offam atque herbam , ibi verò longum intervallum est.* Erucius Clarus, qui præfectus urbi & bis Consul fuit, vir morum & literarum veterum studiosissimus , ad Sulpicium Apollinarem scripsit hominem memoriæ nostræ doctissimum, quærere sese & petere, ut sibi rescriberet, quænam esset eorum verborum sententia. tum Apollinaris , nobis præsentibus , (nam id temporis ego adolescens Romæ sectabar eum discendi gratia,) rescripsit Claro, ut viro erudito, brevissimè ;

vetus esse proverbium *inter os & offam*, idem significans quod Græcus ille παροιμιώδης versus:

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου.

CAP. XVIII.

Platonem tribuere Euripidi, Sophocli versum; & inventri versus verbis isdem, aut paucis syllabis immutatis, apud diversos poëtas temporibus variis natos.

VErsus est notæ venustatis senarius:

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσία.

eum versum Plato in Theæteto Euripidi esse dicit, quod quidem nos admodum miramur. nam scriptum eum legimus in tragœdia Sophocli, quæ inscripta est Αἴας ὁ Λοκρός. prior autem natus fuit Sophocles quàm Euripides. sed etiam ille versus non minus notus:

Γέρων γέροντα προσδοκῶν ἀπώσομαι,

& in tragœdia Sophocli scriptus est, cui titulus est φυλείδες, & in Bacchis Euripidi. id quoque animadvertimus apud Æschylum ἐν τῷ πρώτῳ τροφωθῆ; & apud Euripidem in tragœdia, quæ inscripta est εἰνώ, eumdem esse versum absque paucis syllabis. Æschylus sic:

Σιγῶν δ' ὅπως δεῖ καὶ λέγοντα καίρια.

Euripides autem sic:

Σιγᾶν δ' ὅπως δεῖ καὶ λέγειν ἴν' ἀσφαλές.

Fuit autem Æschylus non brevi antiquior.

CAP. XIX.

De genere atque nominibus familiæ Porciæ.

QUum in domus Tiberianæ bibliotheca sederemus ego & Apollinaris Sulpicius, & quidam alii mihi aut illi familiares; prolatus forte liber est ita inscriptus: M. CATONIS. NEPOTIS. tum quæri

cœptum

cœptum est, quisnam is fuisset *M. Cato Nepos*, atque ibi adolescens quispiam, quod ex eius sermonibus conjectare potui, non abhorrens à litteris; Hic, inquid, est M. Cato, non cognomento Nepos, sed M. Catonis Censorii ex filio nepos, qui pater fuit M. Catonis prætorii viri, qui bello civili Uticæ necem sibi gladio manu sua consciuit. de cujus vita liber est M. Ciceronis, qui inscribitur, *Laus Catonis*: quem in eodem libro idem Cicero pronepotem fuisse dicit M. Catonis Censorii. ejus igitur, quem Cicero laudavit, pater hic fuit M. Cato: cujus orationes feruntur inscriptæ, M. Catonis Nepotis. tum Apollinaris, ut mos ejus in reprehendendo fuit, placidè admodum lenitérque; Laudo, inquit, te, mi fili, quod in tantula ætate, etiam si hunc M. Catonem, de quo nunc quæritur, quis fuerit ignoras; auditiuncula tamen quadam de Catonis familia aspersus es. non unus autem, sed complures M. illius Catonis Censorii nepotes fuerunt, geniti non eodem patre. duos enim M. ille Cato, qui & orator & censor fuit, filios habuit & matribus diversos, & ætatibus longè dispares. nam jam adolescente altero, matre ejus amissa, ipse quoque jam multum senex, Salonii clientis sui filiam virginem duxit in matrimonium, ex qua natus est ei M. Cato Salonianus: hoc enim illi cognomentum fuit à Salonio patre matris datum. ex majore autem Catonis filio, qui prætor designatus patre vivo mortuus est, & egregios de juris disciplina libros reliquit, nascitur hic, de quo quæritur, M. Cato M. filius, M. nepos. is satis vehemens orator fuit; multasque orationes ad exemplum avi scriptas reliquit, & consul cum Q. Marcio Rege fuit: inque eo consulatu, in Africam profectus, in ea provincia mortem obiit. sed is non ita ut dixisti, M. Catonis prætorii viri, qui se Uticæ occidit, & quem Cicero laudavit, pater fuit: nec, quia hic nepos Catonis Censorii, ille autem pronepos fuit, propterea

necessum est patrem hunc fuisse. hic enim nepos, cujus hæc modò prolata oratio est, filium quidem majorem Catonem habuit: sed non eum qui Uticæ periit; sed qui, quum ædilis curulis & prætor fuisset; in Galliam Narbonensem profectus, ibi vita functus est ex altero autem viro Censorii filio longè natu minore, quem Salonianum esse appellatum dixi, duo nati sunt L. Cato & M. Cato. is M. Cato tribunus plebis fuit; & præturam perens mortem obiit: exque eo natus est M. Cato prætorius, qui se bello civili Uticæ interemit, de cujus vita laudibusque quum M. Tullius scriberet, pronepotem eum Catonis Censorii dixit fuisse. videtis igitur hanc partem familiæ, quæ ex minore Catonis filio progenita est, non solùm generis ipsius tramitibus, sed temporum quoque spatio differre. nam quia ille Salonianus in extrema patris ætate, sicuti dixi, natus fuit; prognati quoque ab eo aliquanto posteriores fuerunt, quàm qui à majore fratre ejus geniti erant. hanc temporum differentiam facilè animadvertetis ex hac ipsa oratione quum eam legetis. Hæc Sulpicius Apollinaris audientibus nobis dixit. quæ postea ita esse, uti dixerat, cognovimus; quum & laudationes funebres & librum commentarium de familia Porcia legeremus.

Cap. XX.

Quod a scriptoribus elegantissimis major ratio habita sit sonitus vocum atque verborum jucundioris, qua a Græcis εὐφωνία dicitur, quam regulæ disciplinæque, quæ a grammaticis reperta est.

Interrogatus est Probus Valerius (quod ex familiari ejus quondam comperi) *hanc urbis*, an *has urbes* &, *hanc turrem*, an *hanc turrim*, dici oporteret, *Si aut versum*, inquit, *pangis, aut orationem solutam struis: atque ea verba tibi dicenda sunt, non finitiones*

nitiones illas prævancidas neque fœtutinas grammatici cas spectaveris ; sed aurem tuam interroga, quo quid loco conveniat dicere. quod illa suaserit, id profecto erit rectissimum. Tum is, qui quæsierat, quonam modo, inquit, vis aurem meam interrogem ? & Probum ait respondisse, quo suam Virgilius percunctatus est, qui diversis in locis *urbes* & *urbis* dixit arbitrio consilioque usus auris. nam in primo Georgicôn, quem ego, inquit, librum manu ipsius correctum legi, *urbis* per *i* litteram scripsit, verba è versibus ejus hæc sunt:

— *urbis ne invisere Cæsar,*
Terrarumque velis curam.

verte enim, & muta, ut *urbes* dicas, insubidius nescio quid facies & pinguius. contrà in tertio Æneidos *urbes* dixit per *e* litteram.

Centum urbes habitant magnas.

Hic item muta, ut *urbis* dicas: nimis exilis vox erit & exsanguis. tanta quippe junctura differentia est in consonantia vocum proximarum. præterea idem Virgilius *turrim* dicit, non *turrem*, & *securim*, non *securem*,

Turrim in præcipiti stantem. &
Incertam excussit cervice securim.

quæ sunt, opinor, jucundioris gracilitatis, quàm si suo utrumque loco per *e* litteram dicas. At ille, qui interrogaverat, rudis profectò & aure agresti homo, Cur, inquit, aliud alio in loco potius recti usque esse, dicas non sanè intelligo. Tum Probus jam commotior, Noli, inquit, igitur laborare, utrum istorum debeas dicere, *urbis* an *urbes*. nam quum id genus sis, quod video, ut sine jactura tui pecces, nihil perdes, utrum dixeris. His tum verbis Probus & hac fini, hominem dimisit, ut mos ejus fuit erga indociles, propè inclementer. Nos autem aliud quoque postea consimiliter à Virgilio duplici modo scriptum invenimus. nam & *tres* & *tris* posuit, eodem in loco,

ea judicii subtilitate, ut si aliter dixeris mutaverisque, & aliquid tamen auris habeas, sentias suavitatem sonitus clandere. versus ex decimo hi sunt:

Tres quoque Threicios Borcæ de gente suprema,
Et tris quos Idas pater & patria Ismara mittit.

tres illic, *tris* hîc. pensicula utrumque & modulare: reperies suo quodque in loco sonare aptissimè, sed in illo quoque itidem Virgilii versu,

Hæc finis Priami fatorum,

simul ut & *hic finis* dicas, durum atque absonum erit, respuentque aures, quod mutaveris. sicut illud contrà ejusdem Virgilii insuavius facias si mutes:

Quem das finem, rex magne, laborum? nam si ita dicas, *Quam das finem*; injucundum nescio quo pacto & laxiorem vocis sonum feceris. Ennius item *rectos cupressos* dixit contrra receptum vocabuli genus, hoc versu:

Capitibus nutantis pinos rectosque cupressos.

firmior ei, credo, & viridior sonus esse vocis visus est *rectos* dicere *cupressos*, quàm *rectas*. contrà verò idem Ennius in annali duodevicesimo *aëre fulva* dixit, non *fulvo*; non ob id solùm quòd Homerus χέρα χαλκείην dicit; sed quod hic sonus, opinor, vocabilior est visus & amœnior. sicuti etiam M. Ciceroni mollius teretiusque visum, in quinta in Verrem, *freto*, scribere, quàm, *freto perangusto*, inquit, *fretu divisa*. erat enim crassius vastiusque, *perangusto freto*, dicere. itidem in secunda, simili usus modulamine, *manifesto peccatu*, inquit, non, *peccato*. hoc enim scriptum in uno atque in altero antiquissimæ fidei libro Tironiano reperi. verba sunt Ciceronis hæc: *Nemo ita vivebat, ut nulla ejus vitæ pars summæ turpitudinis esset expers: nemo ita in manifesto peccatu tenebatur, ut quum impudens fuisset in facto, tum impudentior videretur si negaret.* Hujus autem vocis quum elegantior hoc in loco sonus est, tum ratio certa & probata est. Hic enim *peccatus*, quasi *peccatio*,

catio, rectè Latinéque dicitur: sicut, *hic incestus*, non qui admisit, sed quod admissum est, & *tributus*, quod *tributum* nos dicimus, à plerisque veterum dicta sunt. hic quoque *allegatus* & hic *arbitratus* pro *allegatione* proque *arbitratione* dicuntur qua ratione servata, *arbitratu* & *allegatu meo* dicimus. Sic igitur, *in manifesto peccatu*, dixit, ut, *in manifesto incestu*, veteres dixerunt. non quin Latinum esset, *peccato*, dicere: sed quia in loco isto positum subtilius ad aurem molliusque est. Lucretius æquè auribus serviens *funem* feminino genere appellavit, in hisce versibus,

Haud, ut opinor, enim mortalia sæcla supernè
Aurea de cœlo demisit funis in arva.

quum dicere usitatius manente numero posset:

Aureus è cœlo demisit funis in arva.

Sacerdotes quoque feminas M. Cicero *antistitas*, dicit, non, secundùm grammaticam legem, *antistites*. nam quum insolentias verborum à veteribus dictorum plerumque respueret, hujus tamen verbi in ea parte sonitu delectatus, *Sacerdotes*, inquit, *Cereris atque illius fani antistitæ*. usque adeò in quibusdam neque rationem verbi neque consuetudinem, sed solam aurem sicuti sunt suis verba modulis pensitantem. *Quod qui non sentiunt*, inquit idem ipse M. Cicero, quum de numerosa & apta oratione differeret, *quas auris habeant aut quid in his hominis simile sit, nescio*. Illud verò cumprimis apud Homerum veteres grammatici annotaverunt; quòd, quum dixisset quodam in loco κολοιός τε ψηφᾶς τε alio in loco non ψηφῶντε, sed ψαφῶν dixit.

Τῶν δ' ὥς τε ψαφῶν νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν,

sequutus non communem, sed propriam in quoque vocis situ jucunditatem: nam si alterum in alterius loco ponas, utrumque feceris sonitu insuave.

CAP. XXI.

Verba T. Castricii rhetoris ad discipulos adolescentes de vestitu atque calceatu non decoro.

T. Castricius rhetoricæ disciplinæ doctor, qui habuit Romæ locum principem declamandi ac docendi, summa vir auctoritate gravitateque, & à divo Hadriano in mores atque litteras spectatus, quum me præsente (usus sum enim eo magistro) discipulos quosdam suos senatores vidisset die feriato tunicis & lacernis indutos & gallicis calceatos; *Equidem*, inquit, *maluissem vos togatos esse. pigitum est. cinctos saltem esse & penulatos. sed si hic vester hujusce modi vestitus de multo jam usu innoscibilis est: soleatos tamen vos populi Romani senatores per urbis vias ingredi nequaquam decoram est, non hercle vobis minus, quam illi tum fuit, cui hoc M. Tullius pro turpi crimine objectavit:* Hæc me audiente Castricius & quædam alia ad eam rem conducentia Romanè & severè dixit. plerique autem ex iis, qui audiverant, requirebant, cur soleatos dixisset, qui gallicas, non soleas, haberent. sed Castricius profectò scitè atque incorruptè loquutus est. omnia enim fermè id genus quibus plantarum calces tantùm infimæ teguntur, cætera prope nuda & teretibus habenis vincta sunt, soleas dixerunt: nonnumquam voce Græca crepidulas. *Gallicas* autem verbum esse opinor novum, non din ante ætatem M. Ciceronis usurpari cœptum. itaque ab eo ipso positum est in secunda Antonianarum. *Cum gallicis*, inquit, *& lacerna cucurristi.* neque in ea significatione id apud quemquam alium scriptum lego gravioris dumtaxat auctoritatis scriptorem: sed ut dixi, crepidas & crepidulas prima syllaba correpta id genus calceamentum appellaverunt, quod Græci κρηπῖδας vocant, ejusque calceamenti sutores crepidarios dixerunt. Sempronius

pronius Asellio in libro rerum gestarum quartodecimo, *Crepidarium*, inquit, *cultellum rogavit a crepidario sutore.*

CAP. XXII.

Comprecationes, quæ ritu Romano fiunt diis, expositæ sunt in libris sacerdotum; inter quas Marti Nerienem tribuunt; & quid Neriene *seu* Nerio *nomen importet.*

COmprecationes deûm immortalium, quæ ritu Romano fiunt, expositæ sunt in libris sacerdotum populi Romani & in plerisque antiquis orationibus. In iis scriptum est, *Luam Saturni, Salaciam Neptuni, Horam Quirini, Furites Quirini, Najam Volcani, Heriem Junonis, Molas Martis, Nerienemque Martis.* ex quibus id quod postremum posui, sic plerosque dicere audio, ut primam in eo syllabam producant, quo Græci modo dicunt ὑπερδάς: sed qui probe loquuti sunt, primam correptam dixerunt, tertiam produxerunt. est enim rectus casus vocabuli ejus, sicut in libris veterum scriptum est. *Nerio.* quamquam M. Varro in satyra Menippæa, quæ inscribitur σπιμμάχα, non *Nerio* sed *Nerienis* vocativè dicit in his versibus:

Ted Anna Perenna, Panda, te Lato, Pales,
Nerienes, Minerva, Fortuna, ac Ceres.

ex quo nominandi quoque casum eumdem fieri necessum est. sed *Nerio* à veteribus sic declinatur, quasi Anio. nam proinde ut *Anienem*, sic *Nerienem* dixerunt tertia syllaba producta. id autem sive *Nerio* sive *Nerienes* est, Sabinum verbum est, eoque significatur virtus & fortitudo. itaque ex Claudiis, quos à Sabinis oriundos accepimus, qui erat egregia atque præstanti fortitudine *Nero* appellatus est. sed id Sabini accepisse à Græcis videntur, qui vincula & firmamenta membrorum *Neura* dicunt. unde nos quoque Latinè *nervos* appellamus. *Nerio* igitur Martis

vis

vis & potentia & majestas quædam esse Martis demonstratur. Plautus autem in Truculento conjugem esse Nerienem Martis dicit; atque id sub persona militis in hoc versu:

Mars peregrè adveniens salutat Nerienem uxorem suam.

Super ea re audivi non incelebrem hominem dicere, nimis comicè Plautum imperito & incondito militi falsam novamque opinionem tribuisse. ut Nerienem conjugem esse Martis putaret. Sed id peritè magis quàm comicè dictum intelliget, qui leget Cn. Gellii annalem tertium, in quo scriptum est, Hersiliam, cum apud T. Tatium verba faceret pacemque oraret, ita precatam esse; *Neria Martis te obsecro, pacem dare, uti liceat nuptiis propriis & prosperis uti, quod de tui conjugis consilio contigit, uti nos itidem integras raperent, unde liberos sibi, suis posteris, patriæ pararent. De tui*, inquit, *conjugis consilio*, Martem scilicet significans, per quod apparet non esse id poëticè à Plauto dictum; sed eam quoque traditionem fuisse, ut Nerio à quibusdam uxor esse Martis diceretur. Inibi autem animadvertendum est, quòd Gellius *Neria* dicit per *a* litteram, non *Nerio*, neque *Nerienes*. præter Plautum etiam præterque Gellium Licinius Imbrex vetus comœdiarum scriptor in fabula, quæ Neæra inscripta est, ita scripsit:

Nolo ego Neæram te vocent, sed Nerienem;
Quum quidem Marti es in connubium data.

ita se numerus hujusce versus habet, ut tertia in eo nomine syllaba, contrà quàm supra dictum est, corripienda sit. cujus sonitus quanta apud veteres indifferentia sit, notius est, quàm ut plura in id verba sumenda sint: Ennius autem in primo annali in hoc versu;

Nerienem Mavortis & Herclem,

si, quod minimè solet, numerum servavit; primam syllabam intendit, tertiam corripuit. Ac ne hic quidem

dem prætermittendum puto, cuicuimodi est, quod in commentario quodam Servii Claudii scriptum invenimus, *Nerio* dictum quasi *Neirio*, hoc est, fine ira & cum placiditate: ut eo nomine mitem tranquillumque fieri Martem precemur. *ne* enim particula, ut apud Græcos, ita plerumque in Latina quoque lingua privativa est.

CAP. XXIII.

M. Catonis consularis & censorii pulcherrima exprobratio contra philosophantes nomine & non re.

M. Cato, consularis & censorius, publicis jam privatisque opulentus rebus, villas suas inexcultas & rudes, ne tectorio quidem prælitas fuisse dicit ad annum usque ætatis suæ septuagesimum. atque ibi postea his verbis utitur: *Neque mihi*, inquit, *ædificatio, neque vasum, neque vestimentum ullum est manu pretiosum, neque pretiosus servus neque ancilla est. si quid est*, inquit, *quod utar; utor. si non est, egeo. suum cuique per me uti atque frui licet.* tum deinde addit: *Vitio vertunt, quia multa egeo. at ego illis quia nequeunt egere.* Hæc mera veritas Tusculani hominis, egere se inultis rebus, & nihil tamen cupere dicentis, plus herclè promovet ad exhortandam parsimoniam, sustinendamque inopiam, quam Græcæ istorum præstigiæ philosophari sese dicentium, umbrasque verborum inanes fingentium; qui se nihil habere & nihil tamen egere ac nihil cupere dicunt, quum & habendo & egendo & cupiendo ardeant.

CAP. XXIV.

Quæsitum tractatumque quid sint manubiæ: *atque inibi dicta quædam de ratione utendi verbis pluribus idem significantibus.*

IN fastigiis fori Trajani simulacra sint sita circumundique inaurata equorum atque signorum militarium;

litarium : subscriptumque est, EX MANUBIEIS. Quærebat Favorinus, quum in area fori ambularet, & amicum suum consulem operiretur causas pro tribunali cognoscentem, nosque tunc eum sectaremur: quærebat, inquam, quid nobis videretur significare propriè *manubiarum* illa inscriptio. Tum quispiam, qui cum eo erat, homo in studiis doctrinæ multi atque celebrati nominis: *Ex manubiis*, inquit, significat *ex præda*, *manubiæ* enim dicuntur præda, quæ manu capta est. Etiamsi, inquit Favorinus, opera mihi princeps & prope omnis in litteris disciplinisque Græcis sumta est: non usque eo tamen infrequens sum vocum Latinarum, quas subsiciivo aut tumultuario studio colo, ut hanc ignorem interpretationem vulgariam, quòd esse dicantur manubiæ præda. sed quæro an M. Tullius, verborum homo diligentissimus, in oratione quam dixit de lege Agraria kalendis Januariis contra Rullum, inani & illepida geminatione junxerit *manubias* & *prædam*, si duo hæc verba idem significant, neque ulla re aliqua dissident. atque, ut erat Favorinus egregia vel divina quadam memoria verba ipsa M. Tullii statim dixit. eamus adscribimus hic, *Prædam, manubias, sectionem, castra denique Cn. Pompeji sedente imperatore decemviri vendent.* & infrà itidem duo hæc simul junctim posita dixit: *Ex præda, ex manubiis, ex auro coronario.* ac deinde ad eum convertit, qui manubias esse prædam dixerunt: &, Videturne tibi, inquit, utroque in loco M. Cicero duobus verbis idem, sicuti tu putas, significantibus ineptè & frigidè esse usus? ac tali loco dignus, quali apud Aristophanem facetissimum comicorum Euripides Æschylum insectatus est? quum ait,

Δὶς ταυτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς Αἰσχύλος.
Ηκω γὰρ εἰς γῆν φησὶ καὶ κατέρχομαι.
Ηκω δὲ ταυτόν ἐστι τῷ κατέρχομαι.

Νὴ τὸν Δί', ὥσπερ εἶπε εἴποι γείτων,
Χρῆσον σὺ μάκελλον, εἰ ὃ βέλει κάρδοπον.

Nequaquam vero, inquit ille, talia videntur, quale est μάκελλος & κάρδοπος; quæ a poëtis vel oratoribus Græcis noſtrisque celebrandæ & ornandæ rei gratia duobus eadem pluribuſve nominibus frequentantur. Quid igitur, inquit Favorinus, valet hæc repetitio inſtauratioque ejuſdem rei ſub alio nomine in *manubiis* & in *præda*? num ornat, ut alioqui ſolet, orationem? num eam modulatiorem aptioremque reddit? num onerandi vel exprobrandi criminis cauſſa exaggerationem aliquam ſpecioſam facit? ſicuti in libro ejuſdem M. Tullii, qui de conſtituendo accuſatore eſt, una eademque res pluribus verbis vehementer atque atrociter dicitur: *Sicilia tota, ſi una voce loqueretur, hoc diceret, quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, ſedibus, delubris fuit.* nam quum urbes totas ſemel dixiſſet; ſedes delubraque addidit, quæ ſunt ipſa quoque in urbibus. item in eodem libro ſimili modo. *Siciliam*, inquit, *provinciam C. Verres per triennium depopulatus eſſe, Siculorum civitates vaſtaſſe, domos exinaniſſe, fana ſpoliaſſe dicitur.* Hæc, quid videtur, quum Siciliam provinciam dixerit, atque etiam inſuper civitates addiderit, domos etiam & fana, quæ infrà poſuit, comprehendiſſet, verba hæc item multa atque varia, *depopulatus eſſe, vaſtaſſe, exinaniſſe, ſpoliaſſe*, nonne unam & eamdem vim in ſeſe habent? ſanè. ſed quia cum dignitate orationis & cum gravi verborum copia dicuntur, quamquam eadem ferè ſint & una ſententia cooriantur, plura tamen eſſe exiſtimantur: quoniam & aures & animum ſæpius feriunt. hoc ornatus genus, in crimine uno vocibus multis atque ſævis exſtruendo, ille jam tunc M. Cato antiquiſſimus in orationibus ſuis celebravit. ſicuti in illa, quæ inſcripta eſt: *De decem hominibus*: quum Thermum ac-

accusavit quod decem liberos homines eodem tempore interfecisset: hisce verbis eamdem omnibus rem significantibus usus est. quæ, quoniam sunt eloquentiæ Latinæ, tunc primùm exorientis lumina quædam sublustria, libitum est ea mihi ἀπομνημονεῦσαι. *Tuum nefarium facinus pejore facinore operire postulas. succidias humanas facis tantas trucidationes facis, decem funera facis. decem capita libera interficis. decem hominibus vitam eripis, indicta causa, injudicatis, indemnatis.* item M. Cato in orationis principio, quam dixit in senatu pro Rhodiensibus, quum vellet res nimis prosperas dicere, tribus vocabulis idem sentientibus dixit. verba ejus hæc sunt: *Scio solere plerisque hominibus in rebus secundis atque prolixis atque prosperis animum excellere, atque superbiam atque ferociam augescere.* Itidem Cato, ex Originum septimo, in oratione quam contra Servium Galbum dixit, compluribus vocabulis super eadem re usus est: *Multa me dehortata sunt huc prodire, anni, ætas, vox, vires, senectus, verum enimverò quum tantam rem publicam adiere adortrarer.* sed ante omnis apud Homerum ejusdem rei atque sententiæ luculenta exaggeratio est:

Ἔκτορα δ' ἐν ξεστῇσιν ὕπαγε Ζεὺς ἐκ τε κονίης
ἐκ τ' ἀνδροκτασίης ἠδ' αἵματος ἠδ' ὀνοτοῦσαι;

item in alio versu.

ὑσμίνας τε μάχας τε φόνου τ' ἀνδροκτασίας τε.

nam quum omnia ista utrubique multa & continua nomina nihil plus demonstrent quàm prœlium, hujus tamen rei varia facies dilectabiliter ac decorè multis variisque verbis depicta est. neque non illa quoque apud eumdem poëtam una in duobus verbis sententia cum egregia ratione repetita est. Idæus enim, quum inter Ajacem & Hectorem decertantes armis intercederet, his ad eos verbis usus est:

Μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε μηδὲ μάχεσθε.

in

in quo versu non oportet videri alterum verbum, idem quod superius significans, supplendi numeri causa extrinsecus additum & consarcinatum. est enim hoc inane admodum & futile, sed quum in juvenibus gloriæ studio flagrantibus pervicaciam ferociamque & cupidinem pugnæ leniter tamen ac blandè objurgaret: atrocitatem rei & culpam perseverandi bis idem dicendo alio atque alio verbo auxit, inculcavitque, duplexque eadem compellatio admonitionem facit instantiorem. ne illa quidem ejusdem significationis repetitio ignava & frigida videri debet:

Μυησῆρες δ' ἄρα Τηλεμάχῳ θανάτόν τε μόρον τε
ἤρτυον.

quod bis idem θάνατον καὶ μόρον dixerit. indignitas enim moliendæ tam acerbæ tamque injustæ necis miranda mortis iteratione defleta est. Cæterum quis tam obtuso ingenio est, quin intelligat,

Βάσκ' ἴθι δεῦρο Θύελλα, καὶ
Βάσκ' ἴθ' Ἰρι ταχεῖα,

verba duo idem significantia non frustrà posita esse ἐν παραλλήλῳ, ut quidam putant, sed hortamentum esse acre imperatæ celeritatis. Verba quoque illa Marci Ciceronis in L. Pisonem trigemina, etiam si duræ auris hominibus non placent, non venustatem modò numeris quæsiverunt, sed figuram simulationemque oris pluribus simul vocibus verberaverunt. *Vultus denique*, inquit, *totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in fraudem homines impulit; hic eos quibus erat ignotus decepit, fefellit, induxit.* quid igitur? simile est, inquit, apud eumdem *in præda* & *manubiis*? nihil profectò istiusmodi. nam neque ornatius fit additis manubiis; neque exaggeratius modulatiusve: sed aliud omnino *præda* est, ut in libris rerum verborumque veterum scriptum est, aliud *manubiæ*. nam *præda* dicitur corpora ipsa rerum, quæ capta sunt: *manubiæ* verò appellatæ sunt pe-

pecunia à quæstore ex venditione prædæ redacta, utrumque ergo dixit M. Tullius, cumulandæ invidiæ gratia, decemviros ablaturos, persequuturosque & prædam quæ nondum esset venundata, & pecuniam quæ ex venditione prædæ percepta esset. Itaque hæc inscriptio, quam videtis, EXMANUBIEIS, non res corporaque ipsa prædæ demonstrat (nihil enim captum est horum à Trajano ex hostibus;) sed facta esse hæc comparataque ex manubiis, id est, ex pecunia prædaticia declarat. *manubiæ* enim sunt, sicuti jam dixi, non præda, sed pecunia per quæstorem populi Romani ex præda vendita contracta. Quod per quæstorem autem dixi, intelligi nunc oportet præfectum ærario significari. nam cura ærarii à quæstoribus ad præfectos ærarii tralata est. Est tamen non nusquam invenire ita scripsisse quosdam non ignobiles scriptores, ut aut temerè aut incuriosè *prædam* pro *manubiis*, & *manubias* pro *præda* posuerint: aut tropica quadam figura mutationem vocabuli fecerint. quod facere concessum est scitè id perireque facientibus. sed enim, qui propriè atque signatè loquuti sunt, sicuti hoc in loco M. Tullius, *manubias* pecuniam dixerunt.

CAP. XXV.

Verba P. Nigidii, quibus dicit in nomine, Valeri, *in casu vocandi primam syllabam acuendam esse: & item alia ex ejusdem verbis ad rectam scripturam pertinentia.*

P Nigidii verba sunt ex commentariorum grammaticorum vicesimoquarto, hominis in disciplinis doctrinarum omnium præcellentis. *Deinde* inquit, *vocatio qui poterit servari, si non sciemus in nominibus, ut Valeri, utrum interrogandi an vocandi sint? nam interrogandi secunda syllaba supervore tono est quam prima: deinde novissima dejicitur, at in casu*

casu vocandi summo tono est prima; deinde gradatim descendunt. sic quidem P. Nigidius dici præcipit, sed si quis nunc Valerium appellans, in casu vocandi, secundùm id præceptum Nigidii acuerit primam, non aberit quin rideatur. Summum autem tonum προσῳδίαν acutam dicit: & quem *accentum* nos dicimus, *vocationem* appellat: & *casum interrogandi* eum dicit, quem nunc nos *genitivum* dicimus. id quoque in eodem libro Nigidiano animadvertimus. *Si hujus*, inquit, *amici vel hujus magni scribas; unum, i, facito extremam. sin verò hi magnei, hi amicei, casu multitudinis, recto tum a, te, i, scribendum erit, e, atque idipsum faciesin similibus. item si hujus terrai scribas: i littera sit extrema. si huic terræ, per, e, scribendum est. item qui scribit mei studiosus; per, e, &, i, scribat.* at *quum mi: tum per i unum scribendum est, non per e: quia dandi casus est.* Hæc nos auctoritate doctissimi hominis adducti, propter eos qui harum quoque rerum scientiam quærunt, non prætermittenda existimavimus.

CAP. XXVI.

De versibus, quos Virgilius sectatus videtur Homeri ac Parthenii.

PArthenii poëtæ versus est:

Γλαύκῳ καὶ Νηρεῖ καὶ Εἰναλίῳ Μελικέρτῃ.

eum versum Virgilius æmulatus est. Itaque fecit duobus vocabulis venustè immutatis parem:

Glauco & Panopeæ & Inoo Melicertæ.

sed illi Homerico non sanè re parem neque similem fecit. esse enim videtur Homeri simplicior & sincerior, Virgilii autem νεωτερικώτερον, & quodam quasi ferrumine immisso fucatior:

Ταῦρον δ' Αλφείῳ ταῦρον δὲ Ποσειδάωνι.

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

CAP.

Cap. XXVII.

De sententia Panætii philosophi, quam scripsit in libro de officiis secundo; qua hortatur ut homines ad cavendas injurias in omni loco intenti paratique sint.

Legebatur Panætii philosophi liber de officiis secundus, ex tribus illis inclutis libris, quos M. Tullius magno cum studio maximoque opere æmulatus est. ibi scriptum est, cùm multa alia ad bonam frugem ducentia, tum vel maximè, quòd esse hæreréque in animo debet. id autem est ad hanc fermè sententiam: Vita, inquit, hominum, qui ætatem in medio rerum agunt, ac sibi suisque esse usui volunt, negotia periculaque ex improviso assidua & prope quotidiana fert. ad ea cavenda atque declinanda proinde esse oportet animo semper promto atque intento, ut sunt athletarum, qui pancratiæ vocantur. nam sicuti illi ad certandum vocati projectis alte brachiis consistunt, caputque & os suum manibus oppositis quasi vallo præmœniunt; membraque eorum omnia, priusquam pugna mota est, aut ad vitandos ictus cauta sunt, aut ad faciendos parata: ita animus atque mens viri prudentis, adversus vim & petulantias injuriarum omni in loco atque in tempore prospiciens, debet esse erecta, ardua, sepia solidè, expedita, numquam connivens, nusquam aciem suam flectens, consilia cogitationesque contra fortunæ verbera, contraque insidias iniquorum quasi brachia & manus protendens; ne qua in re adversa & repentina incursio imparatis improtectisque nobis oboriatur.

Cap.

CAP. XXVIII.

Quod Quadrigarius, cum multis mortalibus *dixit: ad quid & quantum differret si dixisset*, cum multis hominibus.

VErba sunt Claudii Quadrigarii ex annalium ejus tertiodecimo: *Concione dimissa Metellus in Capitolium venit cum mortalibus multis, inde domum proficiscitur. tota civitas eum reduxit.* Quum is liber eaque verba M. Frontoni, nobis ei ac plerisque aliis assidentibus, legerentur; & cuidam haud sanè viro indocto videretur *multis mortalibus*, pro *hominibus multis*, ineptè frigidéque in historia, nimisque id poëticè dixisse: tum Fronto illi, cui hoc videbatur, Ain' tu, inquit, aliarum homo rerum judicii elegantissimi *mortalibus multis* ineptum tibi videri & frigidum? nihil autem arbitrare causæ fuisse, quòd vir modestus atque puri ac propè quotidiani sermonis *mortalibus* maluit, quàm *hominibus* dicere? eamdémque credis futuram fuisse multitudinis demonstrationem, si *cum multis hominibus*, ac non, *cum multis mortalibus* diceret. Ego quidem, inquit, sic existimo, nisi si me scriptoris istius omnisque antiquæ orationis amor atque veneratio cœco esse judicio facit, longè atque longè esse amplius, prolixius, fortius, in significanda totius propè civitatis multitudine *mortales* quàm *homines* dixisse. namque multorum hominum appellatio intra modicum quoque numerum cohiberi atque includi potest, *multi* autem *mortales* nescio quo pacto & quodam sensu inenarrabili omne fere genus, quod in civitate est, & ordinum & ætatium & sexus, comprehendunt. quod scilicet Quadrigarius, ita ut res erat, ingentem atque promiscam multitudinem volens ostendere, *cum multis mortalibus Metellum in Capitolium venisse* dixit, ἐμφατικώτερον, quàm si cum multis homini-

bus dixisset. Ea nos omnia, quæ Fronto dixit, quum ita, ut par erat, non approbantes tantùm, sed admirantes quoque audiremus, Videre tamen, inquit, ne existimetis semper atque in omni loco, *mortales multos*, pro, *multis hominibus*, esse dicendum, ne planè fiat Græcum illud de Varronis satyra proverbium; τὸ ὄνῳ τῇ φακῇ μόγον. Hoc judicium Frontonis, etiam de parvis minutisque vocabulis, non prætermittendum putavi: ne nos fortè fugeret latentèque subtilior hujusmodi verborum consideratio.

CAP. XXIX.

Non hactenus esse faciem, *qua vulgò dicitur.*

ANimadvertere est pleraque verborum Latinorum ex ea significatione, in qua nata sunt decessisse vel in aliam longè vel in proximam, eamque deæssionem factam esse consuetudine & inscitia temerè dicentium, quæ, cuimodi sint, non didicerint. sicuti quidam faciem esse hominis putant os tantùm & oculos & genas, quod Græci πρόσωπον dicunt: quando facies sit forma omnis & modus & factura quædam corporis totius, à faciendo dicta, ut ab aspectu species & à fingendo figura. itaque Pacuvius in tragœdia, quæ Niptra inscribitur, *faciem* dixit *hominis* pro corporis longitudine.

Ætate, inquit, *integra, feroci ingenio, facie procera virum.*

Non solùm autem in hominum corporibus, sed etiam in rerum cujusquemodi aliarum, facies dicitur. nam montis & cœli & maris facies, si tempestivè dicatur, probè dicitur. Sallustii verba sunt ex historia secunda: *Sardinia in Africo mari facie vestigii humani in Orientem quam in Occidentem latior prominet.* Ecce autem id quoque in mentem venit, quod etiam Plautus in Pœnulo *faciem*, pro totius corporis colorisque habitu dixit. verbi Plauti hæc sunt:

Sed

Sed earum nutrix qua sit facie, mihi expedi.
Statura haud magna, corpore aquilo 'st. ipsa ea 'st.
Specie venusta, ore parvo atque oculis pernigris.
Formam quidem hercle verbis depinxti probè.

Præterea memini Quadrigarium in undecimo *faciem* pro statura totiusque corporis figura dixisse.

CAP. XXX.

Quid sit in satyra M. Varronis, caninum prandium.

LAudabat venditabatque se nuper quispiam in libraria sedens, homo ineptè gloriosus, tamquam unus esset sub omni cœlo satyrarum M. Varronis enarrator; quas partim Cynicas, alii Menippæas appellant. & jaciebat inde quædam non admodum difficilia: ad quæ conjicienda adspirare posse neminem dicebat. Tum fortè eum ego librum, ex isdem satyris, ferebam, qui ὑδρεγκρύων inscriptus est. propius igitur accessi: & Nosti, inquam, magister verbum illud scilicet è Græcia vetus, Mulicam, quæ sit abscondita, eam esse nulli rei? oro te legas hos versus paucos, & proverbii istius, quod in his versibus est, sententiam dicas mihi. lege, inquit, tu mihi potius, quæ non intelligis; ut ea tibi ego enarrem. Quonam, inquam, pacto legere ego possum, quæ non assequor? indistincta namque fient & confusa quæ legero, & tuam quoque impedient intentionem. Tunc aliis etiam, qui ibi aderant, complurибus idem comprobantibus desiderantibusque, accepit à me librum veterem, fidei spectatæ, luculentè scriptum accepit autem inconstantissimo vultu & mœstissimo. sed quid deinde dicam? non audeo hercle postulare, ut id credatur mihi. pueri in ludo rudes, si eum librum accepissent, non ii magis in legendo diridiculi fuissent: ita & sententias intercidebat, & verba corruptè pronunciabat. reddit igitur mihi librum multis jam ridentibus; & Vides, inquit, oculos

meos ægros assiduisque lucubrationibus prope jam perditos ? vix ipsos litterarum apices potui comprendere : quum valebo ab oculis, revise ad me, & librum istum tibi totum legam. Rectè, inquam, sit oculis magister tuis. sed, in quo illis nihil opus est, id, rogo te dicas mihi. *caninum prandium* in hoc loco, quem legisti, quid significat ? atque ille egregius nebulo, quasi difficili quæstione perterritus, exsurgit statim : & abiens, Non, inquit, parvam rem quæris. talia ego gratis non doceo. Ejus autem loci, in quo id proverbium est, verba hæc sunt : *Non vides apud Mnestheum scribi tria genera esse vini, nigrum, album, medium, quod vocant κιρρὸν ; novum, vetus, medium : & efficere nigrum vinus, album urinam, medium πέψιν ? novum refrigerare, vetus calefacere, medium esse prandium caninum ?* quid significet, *prandium caninum*, rem leviculam diu & anxiè quæsivimus. prandium autem abstemium, in quo nihil vini potatur caninum dicitur. quoniam canis vino caret. quum igitur medium vinum appellasset, quod neque novum esset neque vetus, & plerumque homines ita loquantur, ut omne vinum aut novum esse dicant aut vetus : nullam vim habere significavit neque novi neque veteris quod medium esset; iccirco pro vino non habendum; quia neque refrigeraret, neque calefaceret. *refrigerare* id dicit, quod Græcè ἀναψύξει dicitur.

LIBER XIV.

CAPUT I.

Dissertatio Favorini philosophi adversus eos, qui Chaldæi appellantur, & ex cœtu motibusque siderum & stellarum fata se hominum dicturos pollicentur.

ADVERSUM istos, qui sese Chaldæos seu genethliacos appellant, ac de motu deque positu stellarum dicere posse quæ futura sunt profitentur, audivimus quondam Favorinum philosophum Romæ Græcè disserentem egregia atque illustri oratione. exercendine autem anne ostentandi gratia ingenii, an quòd ita serio judicatóque existimaret, non habeo dicere. capita autem locorum argumentorumque, quibus usus est, quod ejus meminisse potui, egressus ibi ex auditione propere annotavi. eaque fuerunt ad hanc fermè sententiam: Disciplinam istam Chaldæorum tantæ vetustatis non esse, quantæ videri volunt: neque eos principes ejus auctoresque esse, quos ipsi ferant: sed id præstigiarum atque offuciarum genus commentos esse homines æruscatores, & cibum quæstumque ex mendaciis captantes: atque quoniam viderent terrena quædam inter homines sita cœlestium rerum sensu atque ductu moveri; quale est quod oceanus quasi lunæ comes cum ea simul senescit adolescitque; hinc videlicet sibi argumentum ad persuadendum paravisse, ut crederemus omnia rerum humanarum & parva & maxima, tamquam stellis atque sideribus evincta, duci & regi. esse autem nimis quàm ineptum absurdumque; ut, quoniam æstus oceani cum lunæ curriculo congruit, negotium quoque alicujus, quod ei forte de aquæ ductu cum rivalibus, aut de communi pariete cum vicino

apud judicem est, ut existimemus id negotium quasi habena quadam de cœlo vinctum gubernari. quod & si vi & ratione quapiam divina fieri potest; nequaquam id tamen censebat in tam brevi exiguoque vitæ spatio quantovis hominis ingenio comprehendi posse & percipi; sed conjectari pauca quædam, verbo ipsius utar, παραμυθέσεσθαι nullo scientiæ fundo concepta, sed fusa & vaga & arbitraria qualis longinqua oculorum acies est per intervalla media caligantium. tollit enim, quod maximè inter deos atque homines differt, si homines quoque res omnis pòst futuras prænoscerent. ipsam deinde siderum stellarumque observationem, quam esse originem scientiæ suæ prædicarent, haudquaquam putabat liquidè consistere. nam si principes Chaldæi, qui in patentibus campis solebant, stellarum motus & vias & discessiones & cœtus intuentes, quid ex iis efficeretur observaverunt procedat, inquit, hæc sanè disciplina, sed sub ea modò inclinatione cœli, sub qua tunc Chaldæi fuerunt: non enim potest, inquit, ratio Chaldæorum observationis manere, si quis ea uti velit sub diversis cœli regionibus. nam quanta, inquit, partium circulorumque cœli ex devergentia & convexionibus mundi varietas sit, quis non videt? eædem igitur stellæ, per quas omnia divina humanaque ferri agi contendunt, sicuti non usquequaque pruinas aut calores cient, sed mutant & variant, tempestatesque eodem in tempore alibi placidas, alibi violentas movent: cur non eventa quoque rerum ac negotiorum alia efficiunt in Chaldæis, alia in Gætulis, alia apud Danubium, alia apud Nilum? Per autem, inquit, inconsequens, ipsum quidem corpus & habitum tam profundi aëris sub alio atque alio cœli curvamine non eumdem manere; in hominum autem negotiis stellas istas opinari idem semper ostendere, si eas ex quacumque terra conspexeris. præterea mirabatur id cuiquam pro per-

percepto liquere, ſtellas iſtas, quas à Chaldæis & Babyloniis ſive Ægyptiis obſervatas ferunt, (quas multi *erraticas*, Nigidius *errones* vocat) non eſſe plures quàm volgo diceretur. poſſe enim fieri exiſtimabat, ut & alii quidam planetes pari poteſtate eſſent, ſine quibus recta atque perpetua obſervatio perfici non quiret; neque tamen cernere homines poſſint, propter exſuperantiam vel ſplendoris vel altitudinis. Nam & quædam, inquit, ſidera è quibuſdam terris conſpiciuntur, earumque terrarum hominibus nota ſunt: ſed eadem ipſa ex alia omni terra non videntur, & ſunt aliis omnino ignotiſſima; atque, ut demus, inquit, & has tantummodò ſtellas, & ex una parte terræ obſervari debuiſſe: quæ tandem finis obſervationis iſtius fuit, & quæ tempora ſatis eſſe viſa ſunt ad percipiendum, quid præmonſtraret aut cœtus ſtellarum, aut circumitus, aut tranſitus? nam ſi iſto modo cœpta fieri obſervatio eſt, ut animadverteretur quo habitu, quaque forma, quaque poſitura ſtellarum aliquis naſceretur: tum deinceps ab ineunte vita, fortuna ejus, & mores, & ingenium, & circumſtantia rerum negotiorumque, & ad poſtremum finis etiam vitæ exſpectaretur: eaque omnia, ut uſu venerant, litteris mandarentur; ac poſtea longis temporibus, quam ipſæ illæ eodem in loco eodemque habitu forent, eadem cæteris quoque eventura exiſtimarentur, qui eodem illo tempore nati fuiſſent; ſi iſto, inquit, modo obſervari cœptum eſt, & ex ea obſervatione compoſita quædam diſciplina eſt; nullo id pacto poteſt procedere. dicant enim quot tandem annis, vel potius quot ſæculis orbis hic obſervationis perfici quiverit. conſtare quidem inter aſtrologos dicebat, ſtellas ipſas, quas *erraticas* dicerent, quæ eſſe omnium rerum fatales viderentur infinito prope & innumerabili numero annorum ad eumdem locum, quum eodem habitu ſimul omnes profectæ ſunt, re-

gredi; ut neque ullus observationis tenor, neque memoriæ ulla effigies litterarum tanto ævo potuerint edurare. atque illud etiam cuimodi esset considerandum putabat; quòd aliud stellarum agmen foret, quo primum tempore conciperetur homo in utero matris, aliud postea quum in decem mensibus proximis in lucem ederetur. quærebatque, qui conveniret diversam super eodem fieri demonstrationem: si, ut ipsi putarent, alius atq alius earumdem stellarum situs atque ductus alias atque alias fortunas daret. sed & nuptiarum tempore, ex quibus liberi quærerentur, atque ipso etiam illo maris atque feminæ coitu, jam declarari oportere dicebat, certo quodam & necessario stellarum ordine, quales qualiq; fortuna homines gignerentur: ac multo etiam antè, quàm pater ipse atque mater nascerentur, ex eorum genitura debuisse jam tunc prospici, quinam olim futuri essent, quos ii creaturi forent, & suprà longè atque longè per infinitum: ut, si disciplina ista fundamento aliquo veritatis nixa est, centesimo usque ab hinc sæculo, vel magis primo cœli atque mundi exordio, atque inde jam deinceps, continua significatione, quotiens generis auctores ejusdem homines nascerentur, stellæ istæ præmonstrare debuerint, qualis qualiq; fato futurus sit, quisquis hodie natus est. Quo autem, inquit, pacto credi potest, uniuscujusque stellarum formæ & positionis sortem atque fortunam uni omnino homini certam destinatamque esse: eamque formam, post longissima sæculorum spatia, restitui, si vitæ fortunarumque ejusdē hominis judicia, in tam brevibus intervallis, per singulos majorem ejus gradus, perque infinitum successionum ordinem, tam sæpe ac tam multipliciter eadem ipsa non eadem stellarum facie denotantur? quod si id fieri potest: eaque diversitas atque varietas admittitur per omnis antiquitatis gradus, ad significanda eorum hominum, qui post nascentur, exordia: imparilitas hæc turbat observationem,

nem, omnisque ratio disciplinæ confunditur. jam verò id minimè ferendum censebat, quod non modò casus eventaque quæ evenirent extrinsecus, sed consilia quoque hominum ipsa & arbitria, & varias voluntates appetitionesq; & declinationes, & fortuitos repentinosque in levissimis rebus animorum impetus recessusque, moveri agitarique desuper è cœlo putarent: tamquam quod forte ire in balneas volueris, ac deinde nolueris, atque id rursum volueris, non ex aliqua disparivariaq; animi agitatione, sed necessaria quadam errantium siderum reciprocatione contigerit: ut plane homines non, quod dicitur, λογικὰ ζῶα, sed ludicra & ridenda quædam neurospasta esse videantur, si nihil suo sponte, nihil arbitratu suo faciunt: sed ducentibus stellis & aurigantibus. ac si inquit, potuisset prædici affirmanter, Pyrrhusne rex, an M. Curius prælio victurus esset: cur tandem non de alea quoque, ac de calculis & alveolo audent dicere, quinam ibi ludentium vincat? an videlicet magna sciunt, parva nesciunt: & minora majoribus imperceptiora sunt? sed si magnitudines rerum sibi vindicant: magisque esse perspicuas, & facilius comprehendi posse dicunt: Volo, inquit, mihi respondeant, quid in hac totius mundi contemplatione, præstantis naturæ operibus, in tam parvis atque brevibus negotiis fortunisque hominum magnum putent? atque id velim etiam, inquit, ut respondeant: si tam parvum atque rapidum est momentum temporis, in quo homo nascens fatum accipit, ut in eodem illo puncto sub eodem circulo cœli plures simul ad eamdem competentiam nasci non queant: & si iccirco gemini quoque non eadem vitæ sorte sunt, quoniam non eodem temporis puncto editi sunt; peto, inquit, respondeant, cursum illum temporis transvolantis, qui vix cogitatione animi comprehendi potest, quonam pacto aut consultò assequi queant, aut ipsi perspicere & deprehendere; quum in tam præcipiti rerum no-

noctiumque vertigine minima momenta ingentes facere dicant mutationes. ad postremum autem, & quid esset, quod adversum hoc dici posset, requirebat; quod homines utriusque sexus omnium ætatium, diversis stellarum motibus in vitam editi, regionibus, sub quibus geniti sunt, longè distantibus, omnes tamen isti, aut hiantibus tertis, aut labentibus tectis, aut opidorum expugnationibus, aut eadem in navi fluctu obruti, eodem genere mortis, eodemque ictu temporis universi simul interirent. quod scilicet, inquit, numquam eveniret, si momenta nascendi singulis attributa suas unumquodque leges haberent. quod si quædam, inquit, in hominum morte atque vita etiam diversis temporibus editorum per stellarum pares quosdam postea conventus, paria nonnulla & consimilia posse dicunt obtingere: cur non aliquando possint omnia quoque paria usu venire; ut exsistant per hujuscemodi stellarum concursiones, & similitudines Socratæ simul & Antisthenæ, & Platones multi, genere, forma, ingenio, moribus, vita omni & morte pari? quod nequaquam, inquit, prorsus fieri potest. non igitur hac causa probè uti queunt, adversum hominum impares ortus interitus pares. Illud autem condonare se iis dicebat, quòd non id quoque requireret, si vitæ mortisque hominum rerumque humanarum omnium tempus & ratio & causa in cœlo & apud stellas foret, quid de muscis aut vermiculis aut echinis, multisque aliis minutissimis terra marique animantibus dicerent? an ista quoque isdem, quibus homines, legibus nascerentur, isdemque itidem exstinguerentur: ut aut ranunculis quoque & culicibus nascendi fata sint de cœlestium siderum motibus attributa; aut, si id non putarent, nulla ratio videretur, cur ea siderum vis in hominibus valeret, deficeret in cæteris. Hæc nos fœca & incondita & propemodum jejuna oratione at-

attigimus. at Favorinus, ut hominis ingenium fuit, aut, quæ est Græcæ facundiæ copia simul & venustas, latius ea & amœniùs & splendidiùs & profluentiùs exsequebatur atque identidem commonebat, ut caveremus, ne quà nobis isti sycophantæ ad faciendam fidem irreperent, quòd viderentur quædam interdum vera effutire aut spargere, non enim comprensa, inquit, neque definita neque percepta dicunt, sed lubrica atque ambagiosa conjectatione nitentes inter falsa atque vera pedetentim quasi per tenebras ingredientes eunt: & aut multa tentando incidunt repentè impudentes in veritatem: aut ipsorum, qui eos consulunt, multa credulitate ducente perveniunt callidè ad ea quæ vera sunt: & iccirco videntur in præteritis rebus quàm in futuris veritatem faciliùs imitari. ista tamen omnia, quæ aut temerè aut astutè vera dicant, præ cæteris, inquit, quæ mentiuntur, pars ea non est millesima. Præter hæc autem, quæ dicentem Favorinum audivimus, multa etiam memini poëtarum veterum testimonia; quibus hujuscemodi ambages fallaciæ confutantur ex quibus est Pacuvianum illud:

Nam siqui, quæ eventura sunt, prorideant;
Æquiparent fovi.

item Accianum illud;

Nihil, inquit, *credo auguribus, qui aures verbis divitant*
Alienas, suas ut auro locuplent domos.

Idem Favorinus, deterrere volens ac depellere adolescentes à genethliacis istis & quibusdam aliis id genus, qui prodigiosis artibus futura omnia dicturos se pollicentur, nullo pacto adeundos esse, consulendosque hujuscemodi argumentis concludebat. Aut adversa, inquit, eventura dicunt, aut prospera. si dicunt prospera, & fallunt, miser fies frustra exspectando. si adversa dicunt, & mentiuntur, miser fies frustra timendo. sin vera respondent, eaque

sunt non prospera : jam inde ex animo miser fies, antequam è fato fias. si felicia promittunt, eaque eventura sunt : tum planè duo erunt incommoda : & exspectatio te spe suspensum fatigabit : & futurum gaudii fructum spes tibi jam præfloraverit. nullo igitur pacto utendum est istiusmodi hominibus res futuras præsagientibus.

CAP. II.

Quem in modum disseruerit Favorinus consultus a me super officio judicis.

QUo primùm tempore à prætoribus lectus in judices sum, ut judicia, quæ appellantur privata, susciperem; libros utriusque linguæ de officio judicis scriptos conquisivi, ut homo adolescens à poëtarum fabulis & à rhetorum epilogis ad judicandas lites vocatus, rem judiciariam, quoniam vocis, ut dicitur, vivæ penuria erat, ex mutis, quod ajunt, magistris cognoscerem. atque in rerum quidem dissidionibus comperendinationibusque, & aliis quibusdam legitimis ritibus, ex ipsa lege Iulia & ex Sabini Massurii & quorumdam aliorum jurisperitorum commentariis commoniti & adminiculati sumus. in his autem, quæ exsistere solent, negotiorum ambagibus, & in ancipiti rationum diversarum circumstantia, nihil quicquam nos hujuscemodi libri juverunt: nam, & si consilia judicibus ex præsentium causarum statu capienda sunt, generalia tamen quædam prænonita & præcepta sunt, quibus ante causam præmœniri judex præpararique ad incertos casus futurarum difficultatum debeat, sicut illa mihi tunc accidit inexplicabilis reperiendæ scientiæ ambiguitas. Petebatur apud me pecunia, quæ dicebatur data nnmerataque. sed qui petebat neque tabulis neque testibus id factum docebat : & argumentis admodum exilibus nitebatur.

sed

sed eum constabat virum esse ferme bonum, notæq; & expertæ fidei, & vitæ inculpatissimæ: multaque & illustria exempla probitatis sinceritatisque ejus expromebantur. illum autem, unde petebatur, hominem esse non bonæ rei, vitaque turpi & sordida, convictumque vulgò in mendaciis, plenumque esse perfidiarum & fraudum ostendebatur. is tamen, cum suis multis patronis, clamitabat probari apud me debere pecuniam datam consuetis modis, *expensi latione, mensæ rationibus, chirographi exhibitione, tabularum obsignatione; testium intercessione.* ex quibus omnibus si nulla re probaretur, dimitti jam se oportere, & adversarium de calumnia damnari. quod de utriusque autem vita atque factis diceretur, frustra id fieri atque dici. rem enim de petenda pecunia apud judicem privatum agi, non apud censores de moribus. Tunc ibi amici mei, quos rogaveram in consilium, viri exercitati atque in patrociniis & in operis fori celebres, semperque se circumundique distrahentibus causis festinantes, non sedendum diutius, ac nihil esse dubium dicebant, quin absolvendus foret, quem accepisse pecuniam nulla probatione sollemni docebatur. sed enim ego homines quum considerabam, alterum fidei, alterum probri plenum, spurcissimæque vitæ ac deformatissimæ, nequaquam adduci potui ad absolvendum. jussi igitur diem differi, atque inde à subselliis pergo ire ad Favorinum philosophum, quem in eo tempore Romæ plurimum sectabar, atque ei de causa ac de omnibus quæ apud me dicta fuerant, ut res erat, narro omnia: ac peto ut & ipsum illud in quo hærebam, & cætera etiam quæ observanda mihi forent in officio judicis, faceret me ut earum rerum essem prudentior. tum Favorinus, religione illa cunctationis & solicitudinis nostræ comprobata, id quidem, inquit, super quo nunc deliberas, videri potest specie tenui parva-

que esse, sed si de omni quoque officio judicis præire tibi me vis: nequaquam est vel loci hujus vel temporis. est enim disceptatio ista multijugæ & sinuosæ quæstionis, multaque & anxia cura & circumspicientia indigens. namque, ut pauca tibi nunc quæstionum capita attingam; jam omnium primum hoc de judicis officio quæritur, si judex forte id sciat, super qua re apud eum litigatur, eaque res uni ei, prius quàm agi cœpta aut in judicium deducta sit, ex alio quodam negotio casuque alio quo cognita liquidò & comperta sit; neque id tamen in agenda causa probatur: oporteatne eum secundùm ea, quæ sciens venit, judicare, an secundum ea quæ aguntur. id etjam, inquit, quæri solet, an deceat atque conveniat judici causa jam cognita, si facultas esse videatur componendi negotii, officio paulisper judicis dilato communis amici & quasi pacificatoris partes recipere. atque illud amplius ambigi ac dubitari scio, debeatur judex inter cognoscendum ea, quæ dicto quæsitoque opus est, dicere & quærere, etiam si, cujus ea dici quærique intereſt, neque dicat neque postulet. patrocinari enim prorsus hoc esse ajunt, non judicare. præter hæc, super ea quoque re dissentitur, an ex usu exque officio sit judicis rem causamque, de qua cognoscit, interloquutionibus suis ita exprimere consignareque, ut ante sententiæ tempus ex his, quæ apud eum in præsens confusè varièque dicuntur, proinde, ut quoquo in loco ac tempore movetur, signa & judicia faciat motus atque sensus sui. nam qui judices, inquit, acres atque celebres videntur, non aliter existimant rem, qua de agitur, indagari comprehendique posse, nisi is, qui judicat, crebris interrogationibus necessariisque interloquutionibus & suos sensus aperiat, & litigantium deprehendat. contrà autem, qui sedatiores & graviores putantur, negant judicem debere ante sententiam, dum causa utrimque agitatur, quotiens aliqua re

re proposita motus est, totiens significare quid sentiat. eventurum enim ajunt, ut, quia pro varietate propositionum argumentorumque alius atque alius motus animi patiendus est, aliter atque aliter eadem in causa eodemque in tempore sentire & interloqui videatur. sed de his, inquit, & cæteris hujusce modi judicialis officii tractatibus, & nos posthac, quum erit otium, dicere quid sentiamus conabimur, & præcepta Ælii Tuberonis super officio judicis, quæ nuperrimè legi, recensebimus. quod autem ad pecuniam pertinet, quam apud judicem peti dixisti; suadeo hercle tibi, utare M. Catonis prudentissimi viri consilio: qui in oratione, quam pro L. Turio contra Cn. Gellium dixit, ita esse à majoribus memoriæ traditum observatumque ait, ut si, quod inter duos actum est neque tabulis neque testibus planum fieri possit: tum apud judicem, qui de ea re cognosceret, uter ex iis vir melior esset quæreretur: &, si pares essent, seu boni pariter seu mali, tum illi, unde petitur, crederetur, ac secundum eum judicaretur. in hac autem causa, de qua tu ambigis, optimus est qui petit, unde petitur deterrimus, & res est inter duos acta sine testibus: eas igitur & credas ei qui petit: condemnesque eum de quo petitur: quoniam, sicuti dicis, duo pares non sunt: & qui petit melior est. Hoc quidem mihi tum Favorinus, ut virum philosophum decuit, suasit. sed majus ego altiusque id esse existimavi, quàm quod meæ ætati & mediocritati conveniret, ut cognovisse & condemnasse de moribus, non de probationibus rei gestæ, viderer: ut absolverem tamen, inducere in animum non quivi; & propterea juravi mihi non liquere: atque ita judicatu illo solutus sum. Verba ex oratione M. Catonis, cujus commeminit Favorinus, hæc sunt: *Atque ego à majoribus memoria sic accepi: si quis quid alter ab altero peterent, si ambo pares essent, sive boni sive mali essent, quod duo res gessissent uti testes*

teſtes non intereſſent, illi unde petitur ei potius credendum eſſe. nunc ſi ſponſionem feciſſet Gellius cum Turio, NI. VIR. MELIOR. ESSET. GELLIUS. QUAM. TURIUS, nemo, opinor, tam inſanus eſſet, qui judicaret meliorem eſſe Gellium quam Turium. ſi non melior Gellius eſt Turio, potius oportet credi unde petitur.

CAP. III.

An æmuli offenſique inter ſeſe fuerint Xenophon & Plato.

QUi de Xenophontis Platoniſque vita & moribus pleraque omnia exquiſitiſſimè ſcripſere, non abfuiſſe ab eis motus quoſdam tacitos & occultos ſimultatis æmulationiſque mutuæ putaverunt: & ejus rei argumenta quædam conjectatoria ex eorum ſcriptis protulerunt. ea ſunt profectò hujuſcemodi: quòd neque à Platone in tot numero libris mentio uſquam facta ſit Xenophontis, neque item contrà ab eo in ſuis libris Platonis; quamquam uterque, ac maximè Plato, complurium Socratis ſectatorum in ſermonibus, quos ſcripſit, commeminerit. id etiam eſſe non ſinceræ neque amicæ voluntatis indicium crediderunt, quòd Xenophon incluto illi operi Platonis, quod de optimo ſtatu reipublicæ civitatiſque adminiſtrandæ ſcriptum eſt, lectis ex eo duobus ferè libris, qui primi in volgus exierant, oppoſuit contra ſcripſitque diverſum regiæ adminiſtrationis genus, quod περὶ δεέας Κύρε inſcriptum eſt. eo facto ſcriptoque ejus uſque adeò permotum eſſe Platonem ferunt. ut quodam in libro, mentione Cyri regis habita, retractandi levandique ejus operis gratia, virum quidem Cyrum gnavum & ſtrenuum fuiſſe dixerit. περὶ δεέας δ' ὃν ὀρθῶς ἥφθαι τὸ παραπαν. hæc enim verba ſunt de Cyro Platonis. præterea putant id quoque ad iſta, quæ dixi, accidere: quòd Xenophon

in

in libris, quos dictorum atque factorum Socratis commentarios composuit, negat Socratem de cœli atque naturæ causis rationibusque umquam disputavisse: ac ne disciplinas quidem cæteras, quæ μαθήματα Græci appellant, quæ ad bene beateque vivendum non pergerent, aut attigisse aut comprobasse: iccircoque turpiter eos mentiri dicit, qui dissertationes istiusmodi Socrati attribuerent. hoc autem, inquiunt, Xenophon quum scripsit, Platonem videlicet notavit: in cujus libris Socrates de physica & musica & geometria disserit. Sed enim de viris optimis & gravissimis si credendum hoc aut suspicandum fuit: causam equidem esse arbitror non obtrectationis, nec invidiæ, neque de gloria majore parienda certationis: hæc enim procul à moribus philosophiæ absunt, in quibus illi duo omnium judicio excelluerunt. quæ igitur est opinionis istius ratio? hæc profectò est, æquiperatio ipsa plerumque & paritas virtutum inter sese consimilium, etiam si contentionis studium & voluntas abest, speciem tamen æmulationis creat. nam quum ingenia quædam magna duorum pluriumve in ejusdem rei studio illustrium, aut pari sunt fama aut proxima: oritur apud diversos fautores eorum industriæ laudique æstimandæ contentio. tum postea ex alieno certamine ad eos quoque ipsos contagium certationis adspirat. cursusque eorum ad eamdem virtutis calcem pergentium, quando est compar vel ambiguus, in æmulandi suspiciones non suo, sed faventium studio delabitur. proinde igitur & Xenophon & Plato Socraticæ æmœnitatis duo lumina certare æmularique inter sese existimati sunt: quia de iis apud alios, uter esset exsuperantior, certabatur; & quia duæ eminentiæ, quum simul junctæ in arduum nituntur, simulacrum quoddam contentionis æmulæ pariunt.

CAP.

Cap. IV.

Quòd apte Chrysippus & grafice imaginem Justitiæ modulis coloribusque verborum depinxit.

Condignè meherclè & condecorè Chrysippus in librorum, qui inscribuntur περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς, primo, os, & oculos Justitiæ, vultumque ejus severis atque venerandis verborum coloribus depinxit. facit quippe imaginem Justitiæ, fierique solitam esse dicit à pictoribus rhetoribusque antiquioribus, ad hunc fermè modum: *forma atque filo virginali; affectu vehementi & formidabili; luminibus oculorum acribus: neque humilis neque atrocis, sed reverendæ cujusdam tristitiæ dignitate.* ex imaginis autem istius significatione intelligi voluit, judicem, qui justitiæ antistes est, oportere esse gravem, sanctum, severum, incorruptum, inadulabilem, contraque improbos nocentesque immisericordem atque inexorabilem, erectumque & arduum ac potentem, vi & majestate æquitatis veritatisque terrificum. verba ipsa Chrysippi de justitia scripta hæc sunt:

Παρθένῳ δὴ τὴν λέγεται, καὶ σύμβολον τῆς αὐτοδιδάκτου ἕξεως, καὶ μηδεμιᾶς ἐνδιδόναι τοῖς κακέργοις, μὴ δὲ προσιέσθαι, μήτε ὑβριστικοῖς λόγοις, μήτε παραίτησιν καὶ δέησιν μήτε κολακείαν, μήτε ἄλλο μηδὲν τοιούτων. οἷς ἀκολούθως καὶ συνθεσπιγκάφεται, καὶ συμφερηκὸς ἔχουσι τὸ πρόσωπον καὶ ἐνθυμούμενον, καὶ δεδορκὸς βλέπουσι, καὶ τε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμποιεῖν, τοῖς δὲ δικαίοις θάρσος. τοῖς μὲν ὡς πρὸς φίλους ὄντος τοῦ τοιούτου προσώπου, τοῖς δὲ ἑτέροις προσωτέου.

Hæc verba Chrysippi eo etiam magis ponenda existimavi, ut promta ad considerandum judicandumque sint: quoniam legentibus ea nobis delicatiores quidam disciplinarum philosophi Sævitiæ imaginem istam esse, non Justitiæ, dixerunt.

Cap.

CAP. V.

Lis atque contentio grammaticorum Romæ illustrium enarrata super casu vocativo vocabuli quod est, egregius.

DEfessus ego quondam diutina commentatione, laxandi levandique animi gratia, in Agrippæ campo deambulabam: atque ibi duos fortè grammaticos conspicatus non parvi in urbe Roma nominis, certationi eorum acerrimæ adfui; quum alter in casu vocativo, *vir egregi*, dicendum contenderet, alter *vir egregie*. ratio autem ejus qui *egregi* oportere dici censebat, hujuscemodi fuit: Quæcumque, inquit, nomina seu vocabula recto casu numero singulari, *us* syllaba finiuntur, in quibus ante ultimam syllabam posita est, *i*, litera: ea omnia casu vocativo, *i*, littera terminantur, ut *Cœlius Cœli*, *modius modi*, *tertius tertii*, *Accius Acci*, *Titius Titi*, & similia omnia. sic igitur *egregius*, quoniam, *us*, syllaba in casu nominandi finitur, eamque syllabam præcedit; litera, habere debebit in casu vocandi; literam extremam; & iccirco *egregi*, non *egregie* rectiùs dicetur. nam *divus* & *rivus* & *clivus*, & similia nomina, *us*, syllaba terminantur, sed ea quæ per duo *u* scribenda est, propter cujus syllabæ sonum declarandum reperta erat nova litera, quæ digamma appellabatur. hoc ubi ille alter audivit: *O*, inquit, egregie grammatice, vel, si id mavis, egregiissime, dico te, *inscius* & *impius* & *sobrius* & *ebrius* & *proprius* & *propitius* & *anxius* & *contrarius*, quæ *us* syllaba finiuntur, quibus ante ultimam syllabam, *i* litera est, quem casum vocandi habent? me enim pudor & verecundia tenet pronunciare ea secundùm tuam definitionem. sed quum ille paulisper oppositu horum vocabulorum commotus reticuisset, & mox tamen se collegisset; eamdemque illam, quam defi-

definierat, regulam retineret & propugnaret ; diceretque & *proprium* & *propitium* & *anxium* & *contrarium* itidem in casu vocativo dicendum. ut & *adversarius* & *extrarius* diceretur : *insscium* quoque & *impium* & *ebrium* & *sobrium* insolentius quidem paulo, sed rectius per *i* litteram, non per *e* in casu eodem pronunciandum ; eaque inter eos contentio longius duceretur: non arbitratus ego operæ precium esse eadem ista hæc diutius audire, clamantes compugnantesque illos reliqui.

Cap. VI.

Cuimodi sint quæ speciem doctrinarum habeant : sed neque delectent neque utilia sint; atque inibi de vocabulis singularum urbium regionumque immutatis.

Homo nobis familiaris, in litterarum cultu non ignobilis magnamque ætatis partem in libris versatus, Adjutum, inquit, ornatumque volo ire Noctes tuas. & simul dat mihi librum grandi volumine doctrinis omnigenis, ut ipse dicebat, præscatentem ; quem sibi elaboratum esse ait ex multis & variis & remotis lectionibus : ut ex eo sumerem quantum liberet rerum memoria dignarum. accipio cupidus & libens : tamquam si copiæcornum nactus essem : & recondo me penitus, ut sine arbitris legam. at quæ ibi scripta erant, prò Jupiter, mera miracula ! quo nomine fuerit qui primus grammaticus appellatus est ; & quot fuerint Pythagoræ nobiles, quot Hippocratæ & cuimodi Homerus fuisse dicat in Ulixis domo ἀδηφάγους, quam ob causam Telemachus cubans junctim sibi cubantem Pisistratum non manu attigerit, sed pedis ictu excitarit, & Eurycliæ Telemachum quo genere clausstri incluserit, & quapropter idem poëta rosam non norit, oleum ex rosa norit ; atque illud etiam scriptum fuit, quæ nomi-

nomina fuerint sociorum Ulixis qui à Scylla rapti laceratique sunt; utrum ἐν τῇ ἕσῳ θαλάσσῃ Ulixes erraverit κατ' Ἀρίσταρχον, an ἐν τῇ ἔξω κατὰ τὴν Κρήτην. id etiam istic scriptum fuit, qui sint apud Homerum versus isopsephœ, & quorum ibi nominum παρεγκλίσεις reperiatur, & quis adeò versus sit qui per singula vocabula singulis syllabis increscat; ac deinde qua ratione dixerit singulas pecudes in singulos annos terna parere, & ex quinque operimentis, quibus Achillis clypeus mœnitus est, quod factum ex auro est, summum sit an medium, & præterea quibus urbibus regionibusque vocabula jam mutata sint, quòd Bœotia ante appellata fuerit Aonia, quòd Ægyptus Aëria, quòd Creta eodem quoque nomine Aëria dicta est, quòd Attice Ἀκτὴ, quòd Corinthus Ephyre, quòd Macedonia Ἡμαθία, quòd Thessalia Αἰμονία, quòd Tyros Sarra, quòd Thracia antè Sithon dicta sit, quòd Sestos Ποσειδώνειον. Hæc atque item alia multa istiusmodi scripta in eo libro fuerunt. quem quum statim properans redderem, ὄναισό, inquam, doctissime virorum, τῶν τῆς πολυμαθίας; & librum hunc opulentissimum recipe nihil prorsus ad nostras paupertinas litteras congruentem. nam meæ Noctes, quas instructum ornatumque isti, de uno maximè illo versu Homeri quæruntquem Socrates præ omnibus semper rebus sibi esse cordi dicebat,

Οὐκ ἐπὶ τοι ὁ Μεγάρηται κακὸν ἀγαθὸν τέτυκται.

CAP. VII.

Quòd Marcus Varro Cn. Pompejo consuli primùm designato commentarium dedit, quem appellavit Isagogicum, de officio senatus habendi.

CN. Pompejus consul primum cum M. Crasso designatus est. eum magistratum Pompejus quum inturus foret, quoniam, per militiæ tempora, senatus habendi consulendique, rerum etiam expers urba-

urbanarum fuit, M. Varronem familiarem suum rogavit, uti commentarium faceret εἰσαγωγικὸν, (sic enim Varro ipse appellat,) ex quo disceret quid facere dicereque deberet, quum senatum consuleret. Eum librum commentarium, quem super ea re Pompejo fecerat, reperisse Varro ait in literis quas ad Oppianum dedit: quæ sunt in libro epistolicarum quæstionum quarto, in quibus literis, quoniam quæ ante scripserat non comparebant, docet rursum multa ad eam rem ducentia. primum ibi ponit qui fuerint, per quos more majorum senatus haberi soleret; eosque nominat, *dictatorem, consulem, prætores, tribunos plebi, interregem, præfectum urbi*: neque alii, præter hos, jus fuisse dixit facere senatusconsultum; quotiensque usu veniisset, ut omnes isti magistratus eodem tempore Romæ essent, tum quo supra ordine scripti essent, qui eorum prior aliis esset, ei potissimum senatus consulendi jus fuisse. addit deinde, extraordinario jure *tribunos* quoque *militares*, qui pro *consulibus* fuissent, item *decemviros*, quibus imperium consulare tum esset, item *triumviros reipublicæ constituendæ* causa creatos jus consulendi senatum habuisse. postea scripsit de intercessionibus: dixitque intercedendi, ne senatusconsultum fieret, jus fuisse iis solis, qui eadem potestate, qua ii, qui senatusconsultum facere vellent, majoreve essent. tum adscripsit de locis, in quibus senatusconsultum fieri jure posset; docuitque confirmavitque, nisi in loco per augures constituto, quòd templum appellaretur, senatusconsultum factum esset, justum id non fuisse. propterea & in curia Hostilia & in Pompeja & post in Julia, quum profana ea loca fuissent, templa esse per augures constituta; ut in iis senatusconsulta more majorum justa fieri possent. inter quæ id quoque scriptum reliquit: non omnis ædes sacras templa esse, ac ne ædem quidem Vestæ templum esse. hæc deinceps dicit, senatusconsultum ante exortum aut post occa-

sum

sum solem factum ratum non fuisse: opus etiam censorium feciſse existimatos, per quos eo tempore senatusconsultum factum esset. docet deinde inibi multa, quibus diebus habere senatum jus non sit: immolareque hostiam prius auspicarique debere, qui senatum habiturus esset: de rebusque divinis prius quàm humanis ad senatum referendum esse: tum porrò referri oportere aut infinitè de republica aut de singulis rebus finitè: senatusque consultum fieri duobus modis: aut per discessionem, si consentitur: aut, si res dubia esset, per singulorum sententias exquisitas: singulos autem debere consuli gradatim; incipique à consulari gradu. ex quo gradu semper quidem antea primum rogari solitum, qui princeps in senatum lectus esset: tum autem, quum hæc scriberet, novum morem institutum refert, per ambitionem gratiamque, ut is primus rogaretur, quem rogare vellet qui haberet senatum, dum is tamen ex gradu consulari esset. præter hæc de pignore quoque capiendo differit, deque multa dicenda senatori, qui, quum in senatum venire deberet, non adesset. Hæc & alia quædam id genus in libro, quo supra dixi, M. Varro epistola ad Oppianum scripta exsequutus est. Sed quòd ait senatusconsultum duobus modis fieri solere, aut conquisitis sententiis, aut per discessionem: parum convenire videtur cum eo quod Atejus Capito in conjectaneis scriptum reliquit. nam in libro ducentesimo quinquagesimonono Taberonem dicere ait, nullum senatusconsultum fieri posse non discessione facta. quia in omnibus senatusconsultis, etiam in iis quæ per relationem fierent, discessio esset necessaria: idque ipse Capito verum esse affirmat. sed de hac omni re alio in loco plenius accuratiusque nos memini scribere.

CAP.

CAP. VIII.

Quæsitum esse dissensumque, an præfectus Latinarum causa creatus jus senatus convocandi consulendique habeat.

PRæfectum ubi Latinarum causa relictum senatum habere posse Iunius negat, quoniam ne senator quidem sit; neque jus habeat sententiæ dicendæ quum ex ea ætate præfectus fiat quæ non sit senatoria. Marcus Varro in quarto epistolicarum quæstionum, & Atejus Capito in Conjectaneorum ducentesimo quinquagesimo nono, jus esse præfecto senatus habendi dicunt: deque ea re assensum esse Capitonem Tuberoni contra sententiam Iunii refert. *nam & tribunis*, inquit, *plebis senatus habendi jus erat, quamquam senatores non essent, ante Atinium plebiscitum.*

LIBER XV.

CAPUT I.

Quòd in Q. Claudii annalibus scriptum est, lignum alumine oblitum non ardere.

DECLAMAVERAT Antonius Iulianus rhetor præterquam semper alias, tum verò nimium quantum delectabiliter & feliciter. sunt enim fermè scholasticæ istæ declamationes ejusdem hominis ejusdemque facundiæ, non ejusdem tamen quotidie felicitatis. nos ergo familiares ejus circumfusi undique eum prosequebamur domum: quum deinde subeuntes montem Cispium conspicimus insulam quandam occupatam igni, multis arduisque tabulatis editam; & propinqua

qua jam omnia flagrare vasto incendio, tum quispiam ibi ex comitibus Juliani, Magni, inquit, redditus urbanorum prædiorum; sed pericula sunt longè maxima. si quid autem posset remedii fore, ut ne tam assiduè domus Romæ arderent, venum hercle dedissem res rusticas, & urbicas emissem. Atqui illi Julianus lætâ, ut mos ejus fuit, inter fabulandum venustate, Si annalem, inquit, undevicesimum Q. Claudii legisses optimi & sinceriſſimi scriptoris, docuisset te profectò Archelaus regis Mithridati præfectus, qua medela quaque sollertia ignem defenderes; ut ne ulla tua ædificatio è ligno correpta atque insinuata flammis arderet. Percontatus ego sum quid esset illud mirum Quadrigarii. Repetit: in eo igitur libro scriptum inveni; Quum oppugnaret L. Sulla in terra Attica Piræum; & contrà Archelaus regis Mithridati præfectus ex eo oppido propugnaret, turrim ligneam defendendi gratia structam, quum ex omni latere circumplexa igni foret, ardere non quisse, quòd alumine ab Archelao oblita fuisset. Verba Quadrigarii ex eo libro hæc sunt: *Tum Sulla conatus est & tempore magno eduxit copias ut Archelai turrim ut-nam, quam ille interposuit, ligneam incenderit. venit, accessit. ligna subdidit. submovit Græcos. ignem admovit. satis sunt diu conati. numquam quiverunt incendere: ita Archelaus omnem materiam obleverat alumine. quod Sulla atque milites mirabantur; &, postquam non succendit, reduxit copias.*

CAP. II.

Quòd Plato in libris, quos de legibus composuit, largiores latioresque in convivis invitatiunculas vini non inutiles esse existimaverit.

EX insula Creta quispiam ætatem Athenis agens Platonicum se esse philosophum dicebat & videtier gestibat. erat autem nihili homo & nugator, atque

atque in Græcæ facundiæ gloria jactabundus, & præterea vini libidine adusque ludibria ebriosus. is in conviviis juvenum, quæ agitare Athenis hebdomadibus lunæ sollemne nobis fuit, simulatque modus epulis factus, & utiles delectabilesque sermones cœperant; tum silentio ad audiendum petito loqui cœprabat: atque id genus vili & incondita verborum caterva hortabatur omnes ad bibendum, idque se facere ex decreto Platonico prædicabat; tamquam Plato in libris, quos de legibus composuit, laudes ebrietatis copiosissimè scripsisset, utilemque esse eam bonis ac fortibus viris censuisset. ac simul inter ejusmodi orationem crebris & ingentibus poculis omne ingenium ingurgitabat; fomitem esse quemdam dicens & incitabulum ingenii virtutisque, si mens & corpus hominis vino flagraret. Sed enim Plato, in primo & secundo de legibus, non, ut ille nebulo opinabatur, ebrietatem istam turpissimam, quæ labefacere & imminuere hominum mentes solet, laudavit; sed hanc largiorem paulò jucundioremque vini invitationem, quæ fieret sub quibusdam quasi arbitris & magistris conviviorum sobriis, non improbavit. nam & modicis honestisque inter bibendum remissionibus refici integrarique animos ad instauranda sobrietatis officia existimavit, reddique eos sensim lætiores atque ad intentiones rursum capiendas fieri habiliores: & simul, si qui penitus in iis affectionum cupiditatumque errores inessent, quos aliqui pudor reverens concelaret, ea omnia sine gravi periculo, libertate per vinum data, detegi, & ad corrigendum medendumque fieri opportuniora. atque hoc etiam Plato ibidem dicit, non defugiendas esse neq; respuendas hujusce modi exercitationes adversum propulsandam vini violentiam; neque ullum umquam continentem prorsum ac temperantem satis fideliter visum esse, cujus vita virtusque non inter ipsa errorum pericula & in mediis

diis voluptatum illecebris explorata sit. nam cui Libentiæ Gratiæque omnes conviviorum incognitæ sint, quique illarum omnino expers sit, si eum fortè ad participandas ejusmodi voluptates aut voluntas tulerit, aut casus induxerit, aut necessitas compulerit, deleniri plerumque & capi; neque mentem animumque ejus consistere, sed vi quadam nova ictum labascere. congrediendum igitur censuit & tamquam in acie quadam cum voluptariis rebus, cumque ista vini licentia comminus decernendum: ut adversum eas non fugamus tuti nec absentia; sed vigore animi & constanti præsentia moderatoque usu temperantiam continentiamque tueamur, & calefacto simul refotóque animo, si quid in eo vel frigidæ tristitiæ vel torpentis verecundiæ fuerit deluamus.

CAP. III.

Quid M. Cicero de particula ista senserit scripserit que quæ præposita est verbis aufugio *&* aufero. *& an in verbo* autumo *eadem ista hæc præpositio esse videri debeat.*

LEgimus librum Ciceronis, qui inscriptus est Orator. in eo libro Cicero, quum dixisset verba hæc, *aufugio*, & *aufero*, composita quidem esse ex præpositione *ab*, & ex verbis, *fugio*, & *fero*; sed eam præpositionem, quo fieret vox pronunciatu auditu que lenior, versam mutatamque esse in *au* syllabam; cœptumque esse dici *aufugio* & *aufero*, pro *abfugio* & *abfero*: quum hæc, inquam, ita dixisset; tum postea ibidem super eadem particula ita scripsit: *Hæc*, inquit, *præpositio, præter hæc duo verba, nullo alio in verbo reperitur.* Invenimus autem in commentario Nigidiano verbum, *autumo* compositum ex *ab* præpositione & verbo *æstumo*; dictumque intercisè, *autumo*, quasi *ab æstumo*, quod significaret

rotum æstumo, tamquam *abnumero*. Sed, quod sit cum honore multo dictum P. Nigidii hominis eruditissimi, audacius hoc arguiusque esse videtur, quàm verius. *autumo* enim non id solùm significat, sed & *dico* & *opinor* & *censeo*. cum quibus verbis præpositio ista neque cohærentia vocis, neque significatione sententiæ convenit. præterea vir acerrimæ in studio litterarum licentiæ M. Tullius non sola esse hæc duo verba dixisset, si reperiri posset ullum tertium. Sed illud magis inspici quærique dignum est, versane sit & mutata *ab*, præpositio in, *au*, syllabam propter lenitatem vocis, an potius *au*, particula sua sit propria origine, & proinde, ut pleræque aliæ præpositiones à Græcis, ita hæc quoque inde accepta sit: sicuti est in illo versu Homeri:

αὖ ἔρυσαν μὲν ὀϊστοὶ ἀπὸ νεύρηφιν ἔσσαν.

Cap. IV.

Historia de Ventidio Basso ignobili homine; quem primum de Parthis triumphasse memoriæ traditum est.

In sermonibus nuper fuit seniorum hominum & eruditorum, multos in vetere memoria altissimum dignitatis gradum ascendisse ignobilissimos prius homines & despicatissimos. Nihil adeò de quoquam tantæ admirationi fuit, quantæ fuerunt, quæ de Ventidio Basso scripta sunt. eum Picentem fuisse, genere & loco humili; & matrem ejus à Pompejo Strabone Pompeji magni patre bello sociali, quo Asculanos subegit, captam cum ipso esse; mox triumphante Pompejo Strabone, eum quoque puerum inter cæteros ante currum imperatoris sinu matris vectum esse; post, quum adolevisset, victum sibi ægrè quæsisse, eumque sordidè invenisse comparandis mulis & vehiculis quæ magistratibus, qui sortiti provincias forent, præbenda publicè conduxisse; in isto quæstu notum esse cæpisse C. Cæsari, & cum eo profectum esse

esse in Gallias : tum quia in ea provincia satis naviter versatus esset, deinceps civili bello mandata sibi pleraque impigrè & strenuè fecisset, non modò in amicitiam Cæsaris, sed ex ea in amplissimum quoque ordinem perveniisse : mox tribunum quoque plebi ac deinde prætorem creatum, atque in eo tempore judicatum esse à senatu hostem cum M. Antonio : pòst verò conjunctis partibus non pristinam tantùm dignitatem recuperasse, sed & pontificatum ac deinde consulatum quoque adeptum esse : eamque rem tam intoleranter tulisse populum Romanum, qui Ventidium Bassum meminerat curandis mulis victitasse, ut vulgò per vias urbis versiculi proscriberentur :

Concurrite omnes augures haruspices :
Portentum inusitatum conflatum est recens.
Nam mulos qui fricabat consul factus est.

Eumdem Bassum Suetonius Tranquillus præpositum esse à M. Antonio provinciis orientalibus, Parthosque in Syriam introrumpentis tribus ab eo præliis fusos scribit, eumque primum omnium de Parthis triumphasse, & morte obita publico funere sepultum esse.

CAP. V.

Verbum profligo *à plerisque dici impropriè insciètèque.*

SIcut alia verba pleraque, ignoratione & insciti improbè dicentium quæ non intelligant, deflexa ac depravata sunt à ratione recta & consuetudine, ita hujus quoque verbi, quod est, *profligo*, significatio versa & corrupta est. nam quum ab affligendo & ad perniciem interitumque deducendo inclinatum id tractumque sit, semperque eo verbo, qui diligenter loquuti sunt, ita usi sint, ut *profligare* dicerent *prodigere* & *deperdere*, *profligataque* res

quasi *profligatas* & *perditas* appellarint : nunc audio ædificia & templa & alia ferè multa, quæ propè absoluta affectaque sunt, *in profligato esse* dici ; ipsaque jam esse profligata. Quapropter urbanissimè respondisse prætorem non indoctum virum Barvasculo cuidam ex advocatorum turba Sulpicius Apollinaris in quadam epistola scriptum reliquit. nam quum ille, inquit, rabula audaculus ita postulasset, verbaque ita fecisset ; Omnia, vir clarissime, negotia, de quibus te cognituram esse hodie dixisti, diligentia & velocitate tua profligata sunt ; unum id solum relictum est, de quo, rogo, audias : tum prætor satis ridiculè, An illa, inquit, negotia de quibus jam cognovisse me dicis, profligata sint, equidem nescio. hoc autem negotium quod in te incidit, proculdubio, sive id audiam sive non audiam, profligatum est. Quod significare autem volunt, qui *profligatum* dicunt ; ii qui Latinè loquuti sunt non *profligatum*, sed *adfectum*, dixerunt. sicut M. Cicero in oratione, quam habuit de provinciis consularibus. ejus verba hæc sunt : *Bellum adfectum videmus, & vere ut dicam, pene confectum.* item infrà : *Nam ipse Cæsar quid est quòd in ea provincia commorari velit, nisi ut ea, quæ per eum adfecta sunt, perfecta reipublicæ tradat?* idem Cicero in OEconomico. *Quum verò adfecta jam prope æstate uvas à sole mitescere tempus est.*

CAP. VI.

In libro M. Ciceronis de gloria secundo, manifestum erratum in ea parte, in qua scriptum est super Hectore & Ajace.

IN libro M. Tullii, qui est secundus de gloria, manifestus error est non magnæ rei, quem errorem esse possit cognoscere non aliquis eruditorum, sed qui tantùm legerit Ομήρου τὰ ἔπη : quamobrem non tam id mirabamur errasse in ea re M. Tullium : quàm non

est

esse animadversum hoc postea correctumque, vel ab ipso, vel à Tirone liberto ejus, diligentissimo homine, & librorum patroni sui studiosissimo. ita enim scriptum in eo libro est : *Apud eumdem poëtam Ajax cum Hectore congrediens de pugnandi causa agit, ut sepeliatur, si sit fortè victus ; declaratque sevelle, ut suum tumulum multis etiam post secalis prætereuntes sic loquantur :*

Hic situs est vitæ jampridem lumina linquens,
Qui quondam Hectoreo perculsus concidit ense.
Fabitur hæc aliquis. mea semper gloria vivet.

Hujus autem sententiæ versus, quos Cicero in linguam Latinam vertit, non Ajax apud Homerum dicit, neque Ajax agit ut sepeliatur ; sed Hector dicit, & Hector de sepultura agit, priusquam sciat, an Ajax secum depugnandi causa congressurus sit.

CAP. VII.

Observatum esse in senibus, quòd annum ferè ætatis tertium & sexagesimum agant aut laboribus aut interitu, aut clade aliqua insignitum : atque inibi super eadem observatione exemplum appositum epistolæ divi Augusti ad Cajum filium.

OBservatum in multa hominum memoria, expertumque est in senioribus plerisque omnibus, sexagesimum tertium vitæ annum cum periculo & clade aliqua venire aut corporis morbique gravioris, aut vitæ interitus, aut animi ægritudinis. propterea, qui rerum verborumque istiusmodi studio tenentur, eum ætatis annum appellant κλιμακτηρικόν. Nocte quoque ista proxima superiore, quum librum epistolarum divi Augusti, quas ad Cajum nepotem suum scripsit, legeremus ; duceremurque eligantia orationis neque morosa neque anxia, sed facili hercle & simplici : idipsum in quadam epistola super eodem anno scriptum offendimus : ejusque epistolæ

exemplum hoc est: VIII. Kalend. Octobr. *Have mi Cai, meus ocellus jucundissimus: quem super medius fidius desidero quum à me abes; sed præcipuè diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum Cajum: quem, ubicumque hoc die fuisti, spero lætum & benevalentem celebrasse quartum & sexagesimum natalem meum. nam, ut vides, κλιμακτῆρα communem seniorum omnium tertium & sexagesimum annum evasimus. deos autem oro, ut, quantum mihi superest temporis, id salvis vobis traducere liceat in statu reipublicæ felicissimo ἀνδραγαθήσαντος ὑμῶν καὶ διαπρεποῦς τὴν stationem meam.*

CAP. VIII.

Locus ex oratione Favorini veteris oratoris de cœnarum atque luxuriæ obprobratione, quâ usus est quum legem Liciniam de sumtu minuendo suasit.

QUum legeremus orationem veterem Favorini non indiserti viri: quam orationem totam, ut meminisse possemus, odio esse hercle istiusmodi sumtus atque victus, perdidicimus. verba hæc, quæ apposuimus, Favorini sunt: *Præfecti popinæ atque luxuriæ negant cœnam lautam esse, nisi, quum libentissimè edis, tum auferatur, & alia esca melior atque amplior succenturietur. is nunc flos cœnæ habetur inter istos, quibus sumtus & fastidium pro facetiis procedit: qui negant ullam avem præter ficedulam totam comesse oportere; cæterarum avium atque altilium, nisi tantùm apponatur ut à clunibus inferiore parte saturi fiant, convivium putant inopia sordere: superiorem partem avium atque altilium qui edunt, eos palatum non habere. si pro portione luxuria pergit crescere; quid relinquetur, nisi ut delibari sibi cœnas jubeant, ne edendo defatigentur? quando stratus, auro, argento, purpura, amplior aliquot hominibus quam diis immortalibus adornatur.*

CAP.

CAP. IX.

Quòd Cæcilius poëta frontem *genere virili, non poëticè, sed cum probatione & cum analogia appellavit.*

VEre ac disertè Cæcilius hoc Subditivo scripsit:

Nam hi sunt inimici pessumi fronte hilaro,
Corde tristi: quos neque ut apprendas neque ut mittas scias.

hos ego versus, quam de quodam istiusmodi homine sermones essent, in circulo fortè juvenum eruditorum dixi. tum de grammaticorum volgo quispiam nobiscum ibi assistens non sanè ignobilis, Quanta, inquit, licentia audaciaque Cæcilius hic fuit, quum *fronte hilaro*, non *fronte hilara*, dixit, & tam immanem solœcismum nihil veritus est? immo, inquam, potius nos & quàm audaces & quàm licentes sumus, qui frontem improbè indoctéque non virili genere dicimus, quum & ratio proportionis, quæ analogia appellatur, & veterum auctoritas non *hanc*, sed *hunc frontem* debere dici suadeant. quippe M. Cato in quinto Originum ita scripsit: *Postridie signis collatis, æquo fronte, peditatu, equitibus atque alis cum hostium legionibus pugnavit. recto* quoque *fronte* idem Cato eodem in libro dicit. At ille semidoctus grammaticus; Missas, inquit, auctoritates facias: quas quidem ut habeas, posse fieri puto; sed rationem dic, quam non habes, atque ego his ejus verbis, ut tum ferebat ætas, irritatior, Audi, inquam, mi magister, rationem fallam quidem, sed quam redarguere falsam esse tu non queas. Omnia, inquam, vocabula tribus litteris finita, quibus *frons* finitur, generis masculini sunt, si in genitivo quoque casu eadem syllaba finitur: ut, *mons*, *fons*, *pons*, *frons*. at ille contrà renidens, Audi, inquit, discipule, plura alia consimilia, quæ non sint generis

masculini. petebant ibi omnes ut vel unum statim diceret, sed quum homo voltum intorqueret, & non hisceret, & colores mutaret: tum ego intercessi; &, Vade, inquam, nunc, & habeto ad requirendum triginta dies: postquam inveneris, repetes nos. atque ita hominem nulli rei ad indagandum vocabulum, quo rescinderet finitionem fictam, dimisimus.

CAP. X.

De voluntario & admirando interitu virginum Milesiarum.

PLutarchus in librorum, quos περὶ ψυχῆς inscripsit, primo, quum de morbis differeret in animos hominum incidentibus, virgines dixit Milesii nominis, fere quot tum in ea civitate erant, repentè, sine ulla evidenti causa, voluntatem cepisse obeundæ mortis; ac deinde plurimas vitam suspendio amisisse. id quum accideret in dies crebrius, neque animis earum mori perseverantium medicina adhiberi quiret; decrevisse Milesios, ut virgines, quæ corporibus suspensis demortuæ forent, eæ omnes nudæ cum eodem laqueo, qui essent prævinctæ efferrentur: post id decretum virgines voluntariam mortem non petisse, pudore solo deterritas tam inhonesti funeris.

CAP. XI.

Verba senatusconsulti, de exigendis urbe Roma philosophis: item verba edicti Censorum, quo improbati & coerciti sunt qui disciplinam rhetoricam instituere & exercere Romæ cœperant.

C. Fannio Strabone, M. Valerio Messala COSS. senatusconsultum de philosophis & de rhetoribus Latinis factum est. M. POMPONIUS PRÆTOR SENATUM CONSULUIT. QUOD VERBA

VERBA. FACTA. SUNT. DE. PHILOSOPHI. ET. DE. RHETORIBUS. DE. EA. RE. ITA. CENSUERUNT. UTI. M. POMPONIUS. PRÆTOR. ANIMADVERTERET. COERARET. Q. UTI. EI. E. REPUBLICA. FIDE. QUE. SUA. VIDERETUR. UTI. ROMÆ. NE. ESSENT. Aliquot deinde annis post id senatusconsultum. Cn. Domitius Ænobarbus & L. Licinius Crassus Censores de coërcendis rhetoribus Latinis ita edixerunt: RENUNCIATUM. EST. NOBIS. ESSE. HOMINES. QUI. NOVUM. GENUS. DISCIPLINÆ. INSTITUERUNT. AD. QUOS. JUVENTUS. IN LUDUM. CONVENIAT. EOS. SIBI. NOMEN. IMPOSUISSE. LATINOS. RHETORAS. IBI. HOMINES. ADULESCENTULOS. DIES. TOTOS. DESIDERE. MAIORES. NOSTRI. QUÆ. LIBEROS. SUOS. DISCERE. ET. QUOS. IN. LUDOS. ITARE. VELLENT. INSTITUERUNT. HÆC. NOVA. QUÆ. PRÆTER. CONSUETUDINEM. AC. MOREM. MAIORUM. FIUNT. NE. QUE. PLACENT. NE. QUE. RECTA. VIDENTUR. QUA. PROPTER. ET. HIS. QUI. EOS. LUDOS. HABENT. ET. HIS. QUI. EO. VENIRE. CONSUERUNT. VISUM. EST. FACIUNDUM. UT. OSTENDEREMUS. NOSTRAM. SENTENTIAM. NOBIS. NON. PLACERE. Neque illis solùm temporibus nimis rudibus nec dum Græca doctrina expolitis, philosophi ex urbe Roma pulsi sunt: verum etiam Domitiano imperante senatusconsulto ejecti, atque urbe & Italia interdicti sunt. qua tempestate Epictetus quoque philosophus propter id senatusconsultum Nicopolin Roma decessit.

CAP.

CAP. XII.

Locus ex oratione Gracchi de parsimonia ac de pudicitia sua memoratissimus.

C. Gracchus, quum ex Sardinia rediit, orationem ad populum in concione habuit. ea verba hæc sunt: *Versatus sum*, inquit, *in provincia quomodo ex usu vestro existimabam esse, non quomodo ambitioni meæ conducere arbitrabar. nulla apud me fuit popina: neque pueri eximia facie stabant: sed in convivio liberi vestri modestius erant, quàm apud principia.* post deinde hæc dicit: *Ita versatus sum in provincia, ut nemo possit verè dicere assem aut eo plus in muneribus me accepisse; aut mea opera quemquam sumtum fecisse. biennium enim fui in provincia: si ulla meretrix domum meam introivit, aut cujusquam servulus propter me solicitus est, omnium natorum postremissimum nequissimumque existimatote. quum à servis eorum tam castè me habuerim, inde poteritis considerare, quomodo me putetis cum liberis vixisse.* Atque ibi ex intervallo, *Itaque*, inquit, *Quirites, quum Romam profectus sum, zonas, quas plenas argenti extuli, eas ex provincia inanes retuli. alii vini amphoras quas plenas tulerunt, eas argento plenas domum reportaverunt.*

CAP. XIII.

De verbis inopinatis, quæ utroque versum dicuntur, & à grammaticis communia vocantur.

UTOR, & vereor, & hortor, & consolor, communia verba sunt, ac dici utroque versus possunt: *vereor te & vereor abs te*, id est, tu me vereris. *Utor te & utor abs te*, id est, tu me uteris. *hortor te & hortor abs te*, id est, tu me hortaris. *consolor te & consolor abs te*, id est, tu me consolaris. *testor* quoque & *interpre-*

terpretor significatione reciproca dicuntur. Sunt autem verba hæc omnia ex altera parte inusitata; & an dicta sint in eam quoque partem quæri solet. Afranius in Consobrinis:

Hem isto parentum est vita vilis liberis:
Ubi malunt metui quàm vereri se ab suis,

hîc *vereri* ex ea parte dictum est, quæ est non usitatior. Novius in Ligartaca verbum, quod est, *utitur*, ex contraria parte dicit. *Quia supellex multa, quæ non utitur, emitur tamen:* id est, quæ usui non est. M. Cato in quinta Origine, *Exercitum*, inquit, *suum pransum paratum cohortatum eduxit foras atque instruxit. Consolor* quoque in partem alteram, præterquam dici solitum est, scriptum invenimus in epistola Q. Metellii: quam quum in exsilio esset, ad Cn. & ad L. Domitios dedit. *At quum animum*, inquit, *vestrum erga me video: vehementer consolor: fides virtusque vestra mihi ante oculos versatur. Testata* itidem & *interpretata* eadem ratione: dixit M. Tullius in primo libro de divinatione: ut *testor interpretorque* verba communia videri debeant. Sallustius quoque eodem modo, *Dilargitis proscriptorum bonis*, dicit, tamquam verbum *largior* sit ex verbis communibus. *Veritum* autem, sicut *puditum* & *pigitum*, non personaliter per infinitum modum dictum esse non à vetustioribus tantùm videmus, sed à M. quoque Tullio in secundo de Finibus. *Primum*, inquit, *Aristippi Cyrenaicorumque omnium, quos non est veritum in ea voluptate, quæ maxima dulcedine sensum moveret, summum bonum ponere. Dignor* quoque & *veneror & confiteor* & *testor* habita sunt in verbis communibus. sic illa in Virgilio dicta sunt:

Conjugio Anchisæ Veneris dignate superbo, &:
Cursusque dabis venerata secundos.

Confessi autem æris, de quo facta confessio est, in XII tabulis scriptum est, his verbis AERIS CONFESSI DEBITI QUÆ JUDICATIS

TIS. TRIGINTA. DIES. JUSTI. SUNTO. item ex isdem tabulis quoque est: QUI. SE. SIERIT. TESTARIER. LIBRIPENS. VE. FUERIT. NI. TESTIMONIUM. FARIATUR. IMPROBUS. INTESTABILIS. QUE. ESTO.

CAP. XIV.

Quòd Metellus Numidicus figuram orationis novam ex orationibus Græcis mutuatus est.

APud Q. Metellum Numidicum, in libro accusationis in Valerium Messalam tertio, novè dictum esse annotavimus. verba ex oratione ejus hæc sunt: *Quum se sciret in tantum crimen venisse, atque socios ad senatum questum flentes venisse, sese pecunias maximas exactos esse. pecunias*, inquit, *maximas exactos*, pro eo quod est, *pecunias à se maximas exactas*. Id nobis videbatur Græca figura dictum. Græci enim dicunt, εἰσπεπράξατό με ἀργύριον: id significat, *exegit me pecuniam*. quod si id dici potest; etiam *exactus esse aliquis pecuniam* dici potest. Cæciliusque eadem figura in Hypobolimæo Æschino usus videtur;

Ego illud minus nihilo exigor portorium:
id est; *nihilominus exigitur de me portorium.*

CAP. XV.

Passis velis, & passis manibus *dixisse veteres non à verbo suo, quod est* patior; *sed ab alieno, quod est* pandor.

AB eo quod est, *pando*, *passum* veteres dixerunt, non *pansum*, & cum præpositione, *expassum*, non *expansum*, Cæcilius in Synaristosis:

Hexi verò prosexe eumce ex tegulis:
Hec nuncia esse, & flammeum expassum domi.

CA-

capillo quoque esse mulier *passo* dicitur, quasi porrecto & expanso & *passis* manibus & velis *passis* dicimus, quod significat diductis atque distentis. itaque Plautus in Milite glorioso, *a* littera in *e* mutata, per compositi vocabuli morem, *dispessis* dicit, pro eo quod est, *dispassis*:

Credo ego isthoc exemplo tibi esse eundum actutum extra portam.
Dispessis manibus patibulum quum habebis.

CAP. XVI.

De novo genere interitus Crotonienſis Milonis.

MIlo Crotonienſis athleta illuſtris, quem in chronicis ſcriptum eſt olympiade quinquageſima coronatum eſſe, exitum habuit vitæ miſerandum & mirandum. quum jam natu grandis artem athleticam deſiſſet, iterque faceret forte ſolus in locis Italiæ ſilveſtribus: quercum vidit proxime viam patulis in parte media rimis hiantem. tum, experiri, credo, etiam tunc volens an ullæ ſibi reliquæ vires adeſſent, immiſſis in cavernas arboris digitis diducere & reſcindere quercum conatus eſt, ac mediam quidem partem diſcidit divellitque. quercus autem in duas diducta partes, quumille, quaſi perfecto quod erat connixus, manus laxaſſet, ceſſante vi rediit in naturam; manibuſque ejus retentis incluſiſque ſtricta denuo & cohæſa, dilacerandum hominem feris præbuit.

CAP. XVII.

Quam ob cauſam nobiles pueri Athenienſium tibiis canere deſierint, quum patrium iſtum ritum canendi haberent.

ALcibiades Athenienſis quum apud avunculum Periclen puer artibus ac diſciplinis liberalibus eru-

erudiretur; & arcessi Pericles Antigenidam tibicinem jussisset, ut eum canere tibiis, quod honestissimum tum videbatur, doceret: traditas sibi tibias, quum ad os adhibuisset inflassetque pudefactus oris deformitate abjecit infregitque. ea res quum percrebuisset; omnium tum Athenienſium consensu disciplina tibiis canendi desita est. scriptum hoc est in commentario Pamphilæ nono & vicesimo.

Cap. XVIII.

Quod pugna belli civilis victoriaque C. Cæsaris, quam vicit in Pharsalicis campis, nunciata prædictaque est per cujusdam vaticinium eodem ipso die in Italia Patavij.

Quo C. Cæsar & Cn. Pompejus die per civile bellum signis collatis in Thessalia conflixerunt, res accidit Patavii in Transpadana Italia memorari digna. Cornelius quidam sacerdos, & loco nobilis, & sacerdotii religionibus venerandus, & castitate vitæ sanctus, repentè mota mente conspicere se procul dixit pugnam acerrimam pugnari, ac deinde cedere alios, alios urgere, cædem, fugam, tela volantia, instaurationem pugnæ, impressionem, gemitus, vulnera, proinde ut si ipse in prœlio versaretur, coram videre sese vociferatus est; ac postea subito exclamavit Cæsarem vicisse. Ea Cornelii sacerdotis hariolatio levis tum quidem visa est & vecors: magnæ mox admirationi fuit: quòd non modò pugnæ dies, quæ in Thessalia pugnata est, neque prœlii exitus, qui erat prædictus, idem fuit: sed omnes quoque pugnandi reciprocæ vices, & ipsa exercituum duorum conflictatio vaticinantis motu atque verbis repræsentata est.

Cap.

CAP. XIX.

Verba M. Varronis memoria digna, ex satyra quæ inscribitur, περὶ ἀδεσμοτέων.

NOn pauciſſimi ſunt, in quos poteſt convenire id quod M. Varro dicit, in ſatyra quæ inſcribitur περὶ ἀδεσμοτέων. verba hæc ſunt: *Si quantum operæ ſumpſiſti ut tuus piſtor bonum faceret panem, ejus duodecimam philoſophiæ dediſſes; ipſe bonus jampridem eſſes factus. nunc, illum qui norunt, volunt emere nilibus centum, te, qui novit, nemo centuſſis.*

CAP. XX.

Notata quædam de Euripidis poëtæ genere, vita, moribus, deque ejuſdem fine vitæ.

EUripidis poëtæ matrem Theopompus agreſtia olera vendentem victum quæſiſſe dicit. patri autem ejus nato illo reſponſum eſt à Chaldæis, eum puerum, quum adoleviſſet, victorem in certaminibus fore. id ei puero fatum eſſe. pater interpretatus athletam debere eſſe, roborato exercitatoq; filii ſui corpore, Olympiam certaturum eum inter athletas pueros deduxit. ac primo quidem in certamen per ambiguam ætatem receptus non eſt. poſt Eleuſinio & Theſæo certamine pugnavit, & coronatus eſt, mox, à corporis cura ad excolendi animi ſtudium tranſgreſſus, auditor fuit phyſici Anaxagoræ & Prodici rhetoris, in morali autem philoſophia Socratis, tragœdiam ſcribere natus annos duodeviginti adortus eſt. Philochorus refert in inſula Salamine ſpeluncam eſſe terram & horridam, quam nos vidimus; in qua Euripides tragœdias ſcriptitarit. mulieres ferè omnes in majorem modum exoſus fuiſſe dicitur. ſive quòd natura abhorruit à mulierum cœtu, ſive quòd duas ſimul uxores habuerat, quum id decreto ab Athe-

Athenienſibus facto jus eſſet ; quarum matrimonii pertædebat. Ejus odii in mulieres Ariſtophanes quoque meminit ἐν ταῖς θεσμοφοριαζούσαις, in his verſibus:

Νυῦ δ' ἐν ἁπάσαισι παραινῶ καὶ λέγω,
Τὸν κολάσαι τ' ἄνδρα πολλῶν ἕνεκα.
Ἀ'χεῖα γὰρ ἡμᾶς, ὦ γυναῖκες, δρᾶ κακά,
Ἀτ' ἐν ἀγελαίοισι λαχάνοις αὐτὸς τραφείς.

Alexander autem Ætolus hos de Euripide verſus compoſuit:

Ὃς ἦ Ἀναξάγορα τὸν σοφὸν ἀρχαίᾳ
Σπεύσας ῥᾳδίως ἐμοί γε ἔσεσθ' ἑτοίμως,
Καὶ μισογέλως, καὶ πάνδακρυν ἀδὲ παρ' οἶνον
Μισανθρωπότατον, τί καὶ μάλα, τοῦτ' ἄν
Μέλλοι καὶ σιρήνων ἐτέρου χρῄζειν.

is, quum in Macedonia apud Archelaum regem eſſet, utereturque eo rex familiariter : rediens nocte ab ejus cœna canibus à quodam æmulo immiſſis dilaceratus eſt : & ex his vulneribus mors ſecuta eſt. ſepulcrum autem ejus & memoriam Macedones eo dignati ſunt honore, ut in gloriæ quoque loco prædicarent; ὅτι τὸν μιαιφονώτατον Εὐριπίδην ἄκλαυτον τῶν, quod egregius poëta morte obita ſepultus in eorum terra foret. quamobrem quum legati ad eos ab Athenienſibus miſſi petiſſent ut oſſa Athenas in terram illius patriam permitterent transferri ; maximo conſenſu Macedones in ea re deneganda perſtiterunt.

Cap. XXI.

Quod à poëtis Jovis filii prudentiſſimi humaniſſimèque, Neptuni autem ferociſſimi & inhumaniſſimi traduntur.

PRæſtantiſſimos virtute, prudentia, viribus, Jovis filios poëtæ appellaverunt, ut Æacum & Minoa & Sarpedona ; ferociſſimos & immanes & alienos ab omni humanitate, tamquam è mari genitos, Ne-

Neptuni filios dixerunt, Cyclopa & Cercyona & Scyrona & Læstrigonas.

CAP. XXII.

Historia de Sertorio duce, deque æstu ejus commentitisque simulamentis, quibus ad barbaros milites continendos conciliandosque sibi utebatur.

SErtorius vir acer, egregiusque dux, & tuendi regendique exercitus peritus fuit. is, in temporibus difficillimis, & mentiebatur ad milites si mendacium prodesset, & literas compositas pro veris legebat, & somnium simulabat, & falsas religiones conferebat, si quid istæ res eum apud militum animos adjutabant. illud adeò Sertorii nobile est. cerva alba eximiæ pulchritudinis & vivacissimæ celeritatis à Lusitano ei quodam dono data est. hanc sibi oblatam divinitus & instinctam Dianæ numine colloqui secum monereque & docere, quæ utilia factu essent, persuadere omnibus instituit: ac, si quid durius videbatur quod imperandum militibus foret, à cerva sese monitum prædicabat. id quum dixerat: universi, tamquam si deo, libentes parebant. Ea cerva quodam die, quum incursio esset hostium nunciata, festinatione ac tumultu consternata in fugamse prorupit, atque in palude proxima delituit, & postea requisita periisse credita est. neque multis diebus post, inventam esse cervam Sertorio nunciatur. tum qui nunciaverat jussit tacere: ac, ne cui palam diceret, interminatus est: præcepitque ut eam postero die repentè in eum locum, in quo ipse cum amicis esset, immitteret: admissis deinde amicis postridie, visum sibi esse ait in quiete cervam, quæ perisset, ad se reverti, &, ut prius consuerat, quod opus esset facto, prædicare. tum Sertorio, quod imperaverat, significante cerva emissa in cubiculum Sertorii introrupit clamor factus, & orta admiratio est: eaque ho-

hominum barbarorum credulitas Sertorio in magnis rebus magno usui fuit. Memoriæ proditum est, ex iis nationibus, quæ cum Sertorio faciebant, quum multis prœliis superatus esset, neminem umquam ab eo defeciſſe: quamquam id genus hominum esset mobiliſſimum.

CAP. XXIII.

De ætatibus hiſtoricorum nobilium Hellanici, Herodoti, Thucydidis.

HEllanicus, Herodotus, Thucydides, hiſtoriæ ſcriptores in iſdem temporibus ferè laude ingenti floruerunt, & non nimis longè diſtantibus fuerunt ætatibus. nam Hellanicus initio belli Peloponneſiaci fuiſſe quinque & ſexaginta annos natus videtur: Herodotus tres & quinquaginta: Thucydides quadraginta. ſcriptum hoc in libro undecimo Pamphilæ.

CAP. XXIV.

Quid Vulcatius Sedigitus in libro, quem de poëtis ſcripſit, de comicis Latinis judicarit.

SEdigitus in libro, quem ſcripſit de poëtis, quid de iis ſentiat qui comœdias fecerunt, & quem ex omnibus præſtare cæteris putet, ac deinceps quo quemque in loco & honore ponat, his verſibus ſuis demonſtrat:

Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam poëtæ comico cui deferant.
Eum meo judicio errorem diſſolvam tibi:
Ut contra ſi quis ſentiat nihil ſentiat.
Cæcilio palmam Statio do comico.
Plautus ſecundus facilè exſuperat cæteros.
Dein Nævius, qui fervet, pretium tertium eſt:
Si erit, quod quarto; dabitur Licinio.

Poſt

Post insequi Licinium facio Attilium.
In sexto sequitur hoc loco Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octavum obtinet.
Nono loco esse facilè facio Luscium.
Decimum addo causa antiquitatis Ennium.

CAP. XXV.

De verbis quibusdam novis, quæ in Cn. Matij mimiambis offenderamus.

CN. Matius vir eruditus in mimiambis suis non absurdè neque absonè finxit, *recentatur*, pro eo quod Græci dicunt ἀναπνεῖται. Versus, in quibus hoc verbum, est, hi sunt:

Iamjam albicascit Phœbus & recentatur
Commune lumen hominibus voluptásque.

Idem Matius in isdem mimiambis *edulcare* dicit; quod est, dulcius reddere, in his versibus:

Quapropter edulcare convenit vitam;
Curasque acerbas sensibus gubernare.

CAP. XXVI.

Quibus verbis Aristoteles philosophus definierit syllogismum: ejusque definitionis interpretamentum verbis Latinis factum.

ARistoteles quid syllogismus esset his verbis definivit λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν ἕτερόν τι τῷ κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει διὰ τῶν κειμένων. ejus definitionis non videbatur habere incommodè interpretatio facta hoc modo: *Syllogismus est oratio, in quæ consensis quibusdam & concessis, aliud quid, quam quæ concessa sunt, per ea quæ concessa sunt, necessario conficitur.*

CAP.

Cap. XXVII.

Quid sint comitia calata, *quid* curiata, *quid* centuriata, *quid* tributa, *quid* concilium; *atque inibi quædam ejusmodi.*

IN libro Lælii Felicis ad Q. Mucium primo scriptum est, Labeonem scribere, *calata comitia* esse, quæ pro collegio pontificum habentur aut regis aut flaminum inaugurandorum causa. eorum autem alia esse curiata, alia centuriata. curiata per lictorem curiatim calari, id est, convocari: centuriata per cornicinem, isdem comitiis, quæ calata appellari diximus, & sacrorum detestatio & testamenta fieri solebant. tria enim genera testamentorum fuisse accepimus, unum, quod calatis comitiis in populi concione fieret: alterum in procinctu, quum viri ad prœlium faciendum in aciem vocabantur. tertium per familiæ emancipationem, cui æs & libra adhiberetur. In eodem Lælii Felicis libro, hæc scripta sunt: *Is qui non universum populum, sed partem aliquam adesse jubet, non comitia, sed concilium edicere debet. tribuni autem neque advocant patricios, neque ad eos referre ulla de re possunt: ita ne leges quidem proprie, sed plebiscita appellantur quæ tribunis plebis ferentibus accepta sunt: quibus rogationibus antè patricii non tenebantur, donec Q. Hortensius dictator eam legem tulit, ut eo jure, quod plebes statuisset, omnes Quirites tenerentur.* Item in eodem libro hoc scriptum est: *Quum ex generibus hominum suffragium feratur, curiata comitia esse: quum ex censu & ætate, centuriata: quum ex regionibus & locis, tributa. centuriata autem comitia intra pomœrium fieri fas esse; quia exercitum extra urbem imperari oporteat, intra urbem imperari jus non sit: propterea centuriata in campo Martio haberi, exercitumque imperari præsidii causa solitum: quoniam populus esset in suffragiis ferendis occupatus.*

Cap.

CAP. XXVIII.

Quòd erravit Cornelius Nepos quum scripsit Ciceronem tres & viginti annos natum causam pro Sex. Roscio dixisse.

CORnelius Nepos & rerum memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, ut qui maximè, amicus familiaris fuit. atque is tamen in primo librorum, quos de vita illius composuit, errasse videtur; quum eum scripsit tres & viginti annos natum primam causam judicii publici egisse, Sextumque Roscium parricidii reum defendisse. dinumeratis quippe annis à Q. Cæpione & Q. Serrano, quibus Consulibus ante diem III. nonas Januarias M. Cicero natus est, ad M. Tullium & Cn. Dolabellam, quibus consulibus causam privatam pro Quintio apud Aquilium Gallum judicem dixit, sex & viginti anni reperiuntur. neque dubium est quin post annum, quàm pro Quintio dixerat, Sex. Roscium reum parricidii defenderit, annos jam septem atque viginti natus, L. Sulla Felice Q. Metello Pio consulibus. in qua re etiam Fenestellam errasse Pedianus Asconius animadvertit, quòd eum scripserit sexto vicesimo ætatis anno pro Sex. Roscio dixisse. Longior autem Nepotis quàm Fenestellæ error est, nisi quis vult in animum inducere, studio amoris & amicitiæ adductum, amplificandæ admirationis gratia, quadriennium suppressisse: ut M. Cicero orationem florentem dixisse pro Roscio admodum adolescens videretur. illud adeò ab utriusque oratoris studiosis animadversum & scriptum est; quòd Demosthenes & Cicero pari ætate illustrissimas orationes in causis dixerint, alter κατ' ἀνδροτίωνος καὶ κατὰ Μιδοκράτους septem & viginti annos natus, alter anno minor pro P. Quintio, septimoque & vicesimo pro Sex. Roscio, vixerunt quoque non nimis numerum annorum diver-

versum, alter tres & sexaginta annos: Demosthenes sexaginta.

Cap. XXIX.

Quali figura orationis & quam nova L. Piso annalium scriptor usus sit.

Duæ istæ in loquendo figuræ notæ satis usitataeque sunt, *Mihi nomen est Iulio* & *mihi nomen est Iulii*. tertiam figuram novam hercle reperi apud Pisonem in secundo annalium. verba Pisonis hæc sunt. *L. Tarquinium collegam suum, quia Tarquinium nomen esset, metuere*: eumque *orat uti sua voluntate Romam contendat. quia Tarquinium*, inquit, *nomen esset*. hoc proinde est, tamquam si ego dicam, *mihi nomen est Iulium*.

Cap. XXX.

Vehiculum, quod petorritum *appellatur, cujatis linguæ vocabulum sit, Græcæ an Gallicæ.*

Qui ab alio genere vitæ detriti jam & retorridi ad litterarum disciplinas seriùs adeunt, si fortè idem sunt garruli natura & subargutuli, oppidò quàm fiunt in litterarum ostentatione inepti & frivoli. quod genus profectò ille homo est, qui de *petorritis* nuper argutissimas nugas dixit. nam quum quæreretur *petorritum* quali forma vehiculum cujatisque linguæ vocabulum esset: & faciem vehiculi ementitus est longè alienam falsamque, & vocabulum Græcum esse dixit; atque id significare volucres rotas interpretatus est: commutataque una litera *petorritum* esse dictum volebat, quasi *petororum*. scriptum etiam hoc esse à Valerio Probo contendit. Ego quum Probi multos admodum commentationum libros anquisierim, neque scriptum in his inveni, nec usquam alioqui Probum scripsisse credo.

pe-

petorritum enim est non ex Græca dimidiatum, sed totum transalpibus. nam est vox Gallica. id scriptum est in libro M. Varronis quartodecimo rerum divinarum. quo in loco Varro, quum de petorrito dixisset, esse id verbum Gallicum; *lanceam* quoque dixit, non Latinum, sed Hispanicum verbum esse.

CAP. XXXI.

Quæ verba legaverint Rhodii ad hostium ducem Demetrium, quum ab eo obsiderentur, super illa inclusa Ialysi imagine.

RHodum insulam celebritatis antiquissimæ, oppidumque in ea pulcherrimum ornatissimumque, obsidebat oppugnabatque Demetrius dux ætatis suæ inclutus: cui a peritia disciplinaque faciendi obsidii, machinarumque sollertia ad capienda oppida repertarum, cognomentum πολιορκητὴς fuit. tum ibi in obsidione illa ædes quasdam publicè factas, quæ extra urbis muros cum parvo præsidio erant, aggredi & vastare atque absumere igni parabat. in his ædibus erat memoratissima illa imago Ialysi, Protogenis manu facta illustris pictoris; cujus operis pulchritudinem præstantiamque ira percitus Rhodiis invidebat. mittunt Rhodii ad Demetrium legatos, cum his verbis: Quæ, malùm, inquiunt, ratio est, ut tu imaginem istam velis incendio ædium facto disperdere? nam si nos omnes superaveris, & oppidum hoc totum ceperis, imagine quoque illa integra & incolumi per victoriam potieris. sin verò nos vincere obsidendo nequiveris; petimus, consideres, ne turpe tibi sit, quia non potueris bello Rhodios vincere, bellum cum Protogene mortuo gessisse. hoc ubi ex legatis audivit, oppugnatione desita, & imagini & civitati pepercit.

LIBER. XVI.

CAP. I.

Verba Musonii philosophi Græca, digna atque utilia audiri observarique, ejusdemque utilitatis sententia à M. Catone multis ante annis Numantiæ ad equites dicta.

DOLESCENTULI quum etiam tum in scholis essemus, συμμιγάπον hoc Græcum, quod apposui, dictum esse à Musonio philosopho audiebamus, & quoniam verè atque luculentè dictum, verbisque est brevibus & rotundis vinctum, perquam libenter memineramus: ἂν τι σοφὸς ἔχῃς καλοῦ μὴ πόνει, ὁ μὴ πόνου οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει. ἂν τι ποιῇς αἰσχρὸν μὴ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. posteà istam ipsam sententiâ in Catonis oratione, quam dixit Numantiæ apud equites, positam legimus: quæ etsi laxioribus paulò longioribusque verbis comprehensa est præquam illud Græcum quod diximus, quoniam tamen priore tempore antiquiorque est, venerabilior videri debet. verba ex oratione hæc sunt: *Cogitate etiam animis vestris, si quid vos per laborem rectè feceritis: labor ille a vobis citò recedet, bene factum a vobis, dum vivitis, non abscedet. sed si qua per voluptatem nequiter feceritis: voluptas citò abibit, nequiter factum illud apud vos semper manebit.*

CAP. II.

Cuimodi sit lex apud dialecticos percontandi differendique, & quæ sit ejus legis reprehensio.

LEgem esse ajunt disciplinæ dialecticæ, si de quapiam re quæratur disputeturque, atque ibi quid

10-

rogere ut respondeas : tum ne amplius quid dicas quàm id solum quod es rogatus, aut ajas aut neges, eamque legem qui non servent, & aut plus aut aliter quàm sunt rogati respondeant, existimantur rudes indoctique esse, disputandique morem atque rationem non tenere. Hoc quidem, quod dicunt, in plerisque disputationibus procul dubio fieri oportet, indefinitus namque inexplicabilisque sermo fiet, nisi interrogationibus responsionibusque simplicibus fuerit determinatus. sed enim esse quædam videntur, in quibus si breviter & ad id, quod rogatus fueris, respondeas, capiare. nam si quis his verbis interroget : postulo uti respondeas, desierisne facere adulterium an non : utrumcumque dialectica lege responderis, sive ajas, sive neges, hærebis in captione, tamquam si te dicas adulterum. sed quod minus est in interrogatione, id est addendum. nam qui facere non definit, non id necessario etiam fecit, falsa igitur est species istius captionis : & nequaquam procedere ad id potest, ut colligi concludique possit eum facere adulterium, qui se negaverit facere desisse, quid autem legis istius propugnatores in illa captiuncula facient, in qua hærere eos necessum est, si nihil amplius quàm quod interrogati erunt responderint? nam, si ita ego istorum aliquem rogem; Quicquid non perdidisti, habeasne an non habeas, postulo ut ajas aut neges : utrumcumque breviter responderit, capietur. nam si non habere se negaverit, quod non perdidit : colligetur oculos eum non habere, quos non perdidit. sin verò habere se dixerit : colligetur eum habere cornua, quæ non perdidit; rectius igitur cautiusque ita respondebitur : quicquid habui, id habeo, si id non perdidi. sed hujuscemodi responsio non fit ex ea lege, quam diximus. plus enim quàm quod rogatus est respondet. & propterea id quoque ad eam legem addi solet, non esse captiosis interrogationibus respondendum.

Cap. III.

Quanam ratione effici dixerit Erasistratus medicus, si cibus forte deerit, ut tolerari aliquanti sper inedia possit & tolerari fames, verbaque ipsa Erasistratè super ea re scripta.

CUm Favorino Romæ dies plerumque totos eramus, tenebatque animos nostros homo fandi dulcissimus atque eum quoquo iret, quasi ex lingua prorsum ejus capti prosequebamur. ita sermonibus usquequaque amœnissimis demulcebat. tum ad quemdam ægrum quum isset visere: nosque cum eo una introissemus: multaque ad medicos, qui tum fortè isthic erant, valetudinis ejus gratia, oratione Græca dixisset: Ac ne hoc quidem, inquit, mirum videri debet, quod, quum antehac semper edundi fuerit appetens, nunc, post imperatam inediam triduo omnis ejus appetitio pristina elanguerit. nam quod Erasistratus scriptum, inquit, reliquit, propemodum verum est: esuritionem faciunt manes patentesque intestinorum fibræ, & cava intus ventris ac stomachi vacua & hiantia: quæ ubi aut cibo complentur, aut inanitate diutina contrahuntur & connivent; tunc loco, in quem cibus capitur, vel stipato vel adducto, voluntas capiendi ejus desiderandique restinguitur. Scythas quoque, aut eumdem Erasistratum dicere, quum fit usus ut famem longius tolerent, fasciis ventrem strictissimè circumdigare. ea ventris compressione esuritionem posse depelli creditum est. Hæc tum Favorinus, multaque istiusmodi alia affabilissimè dicebat. Nos autem postea, quum librum fortè Erasistrati legeremus διαιρέσεων primum, id ipsum in eo libro, quod Favorinum audiebamus dicere, scriptum offendimus. verba Erasistrati ad eam rem pertinentia hæc sunt: ἐλογιζόμην δὲ παρ' ἐμαυτῷ ἐγγὺς συμπίπτειν τὸ κοι-

κοιλίας εἶναι πλὴν σφόδρα ἀσιτίαν. καὶ γὰρ τοῖς ἐπιπλέον ἀσιτοῦσι καὶ προσαπορίαν ἐν τοῖς ἀφώτοις χρόνοις πᾶσα παρακολουθεῖ. ὕστερον δὲ καὶ ἑπ. deinde paulum infra, εἰ δὲ μεμέτοι δὲ εἰσι καὶ οἱ σκύτη ὅταν διὰ τινα καιρὸν ἀναγκάζονται ἄσιτοι εἶναι, ζώνας πλαδαρὰς τὴν κοιλίαν διατοιοῦσιν, ὡς τὴν ἀπὸ ταύτης ἀνοχλησίαν. χαίρουσι δὲ καὶ ὅταν πλήρης ἡ κοιλία ᾖ, διὰ τὸ κένωμα ἐν αὐτῇ μηδὲν εἶναι, διὰ τοῦτο καὶ ταινιοῦνται ὅταν δὲ σφόδρα συμπεπτωκυῖα ἡ κένωμα ἔχῃ. In eodem libro Erasistratus vim quamdam famis non tolerabilem, quam Græci βούλιμον appellant, in diebus frigidissimis multo facilius accidere ait, quàm quum serenum atque placidum est: atque ejus rei causas, cur is morbus in eo plerumque tempore oriatur, nondum sibi esse compertas dicit. Verba quibus id dicit hæc sunt: ἄπορον δὲ καὶ δεόμενον ἐπιμελείας, καὶ ὅτι τότε καὶ ὅτι σφόδρα τοῖς λοιποῖς βελτιώνονται, διατὶ ἐν τοῖς ψύχεσι μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τοῦτο γίνεται ἢ ἐν τοῖς θέρεσι.

CAP. IV.

Quo ritu, quibusque verbis fecialis populi Romani bellum indicere solitus sit his, quibus populus Romanus bellum fieri jusserat: & item in quæ verba conceptum fuerit jusjurandum de furtis militaribus sanciendis, & uti milites scripti intra præfictum diem in loco certo frequentarent, causis quibusdam exceptis, propter quas id jusjurandum remitti æquum esset.

CINCIUS, in libro tertio de re militari, fecialem populi Romani bellum indicentem hostibus, telumque in agrum eorum jacientem his verbis uti scripsit: QUOD. POPULUS. HERMUNDULUS. HOMINES. QUE POPULI. HERMUNDULI. ADVERSUS. POPULUM. ROMANUM. BELLUM. FECERE. DELIQUERUNT. QUE. QUOD. Q. POPULUS. ROMANUS. CUM. POPULO. HERMUNDULO. HOMIMI-

BUS. Q. HERMUNDULIS. BELLUM. JUSSIT. OB. EAM. REM. EGO. POPULUS. QUE. ROMANUS. POPULO. HERMUNDULO. HOMINIBVS. QVE. HERMVNDVLIS. BELLVM. INDICO. FACIO. QUE. Item, in libro ejusdem Cincii de re militari quinto, ita scriptum est. *Quum dilectus antiquitus fieret, & milites scriberentur: jus jurandum eos Tribunus militaris adigebat, in verba hæc:* IN. MAGISTRATV. C. LÆLII. C. FILII. CONSVLIS. L. CORNELII. P. FILII. CONSVLIS. IN. EXERCITV. DECEM. QVE. MILIA. PASSUUM. PROPE. FURTUM. NON. FACIES. DOLO. MALO. SOLUS. NEQUE. CUM. PLURIBUS. PLURIS. NUMMI. ARGENTEI. INDIES. SINGULOS. EXTRAQUE. HASTAM. HASTILE. LIGNA. NAPVM. PABVLVM. UTREM. FOLLEM. FACULAM. SI. QUID. IBI. INVENERIS. SVSTVLERIS. VE. QUOD. TVVM. NON. ERIT. QVOD. PLURIS. NVMMI. ARGENTEI. ERIT. UTI. TU. AD. C. LÆLIVM. C. FILIVM. CONSVLEM. L. VE. CORNELIVM. P. FILIVM, CONSVLEM. SIVE. QVEM. AD. VTRVM. EORUM. JUS. ERIT. PROFERES. AVT. PROFITEBERE. IN. TRIDVO. PROXIMO. QVICQUID. INVENERIS. SVSTVLERIS. VE. SINE. DOLO. MALO. AVT. DOMINO. SUO. CUIUM. ID. CENSEBIS. ESSE. REDDES. UTI. QUOD. RECTUM. FACTUM. ESSE. VOLES. Militibus autem scriptis dies præfiniebatur; quo die adessent: & ut citanti consuli responderent. deinde ita concipiebatur jusjurandum, ut adessent, nisi additis exceptionibus; nisi harumce quæ causa erit, *funus familiare, feriæve denicales, quæ non ejus rei causa in eum diem collatæ sint, quo is eo die minis ibi esset, morbus sonticus, suspicium ve quod sine piaculo præterire non liceat,* su-

sacrificiumve anniversarium quod recte fieri non posset, nisi ipsus eo die ibi sit; vis hostisve, status condictusve dies eum hostie: si cui eorum harumce quæ causa erit, tum se postridie quam per eas causas licebit eo die venturum, adjuturumque eum, qui eum pagum, vicum, oppidumve delegerit. Item in eodem libro verba hæc sunt: *Miles quum die qui prædictus est aberat, neque excusatus erat, infrequens dabatur.* Item in libro sexto hoc scriptum est: *Alæ dictæ exercitus equitum ordines; quòd circum legiones dextra sinistraque tamquam alæ in avium corporibus locabantur. in legione sunt centuriæ sexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.*

CAP. V.

Vestibulum quid significet; deque ejus vocabuli variationibus.

PLeraque sunt vocabula, quibus volgò utimur, neque tamen liquidò scimus quid ea proprie atque verè significent: sed incompertam & volgariam traditionem rei non exploratæ sequuti videmur magis dicere quod volumus, quàm dicimus, sicuti est *vestibulum*, verbum in sermonibus celebre atque obvium: non omnibus tamen, qui illo facilè utuntur, satis spectatum. animadverti enim quosdam haudquaquam indoctos viros ὀρθῶς opinari *vestibulum* esse partem domus primorem, quam vulgus atrium vocat. Cæcilius Gallus, in libro de significatione verborum quæ ad jus civile pertinent secundo, *vestibulum esse dicit, non in ipsis ædibus, neque partem ædium, sed locum ante januam domus vacuum; per quem a via aditus accessusque ad ædis est, quum dextra sinistraque januarum tecta sunt viæ juncta: atque ipsa janua proeul via est area vacanti interjecta.* Quæ porrò huic vocabulo ratio sit, quæri multum solet. sed quæ scripta legi, ea ferme omnia inconcinna atque absurda visa sunt. quod Sulpicium autem Apollinarem memini

mini dicere visum eleganti scientia ornatum, hujusce modi est. *ve* particula, sicuti quædam alia, tum intentionem significat, tum minutionem, nam *vetus*, *vehemens*, alterum ab ætatis magnitudine compositum elisumque est, alterum à mentis vi atque impetu dicitur. *vescum* autem, quod ex *ve* particula & *esca* copulatum est, utriusque diversæ significationis vim capit. aliter enim Lucretius *vescum salem* dicit ex edendi intentione: aliter Lucilius *vescum* appellat cum edendi fastidio. qui domos igitur amplas antiquitus faciebant, locum ante januam vacuum relinquebant, qui inter fores domus & viam medius esset. in eo loco, qui dominum ejus domus salutatum venerant, priusquam admitterentur, consistebant: & neque in via stabant, neque intra ædis erant. ab illa ergo grandis loci consistione, & quasi quadam stabulatione, vestibula appellata sunt; spatia, sicut diximus, grandia ante fores ædium relicta: in quibus starent, qui venissent, priusquam in domum intromitterentur. Meminisse autem debemus id vocabulum non semper à veteribus propriè, sed per quasdam translationes, esse dictum: quæ tamen ita sunt factæ, ut ad ista, de qua diximus, proprietate non longè desciverint: sicut illud in sexto Virgilii:

Vestibulum ante ipsum, primisque in faucibus orci,
Luctus & ultrices posuere cubilia curæ.

non enim vestibulum priorem partem domus infernæ esse dicit, quod obrepere potest tamquam si ita dicatur. sed loca duo demonstrat extra orci fores, vestibulum & fauces: ex quibus & vestibulum appellat ante ipsam quasi domum & ante ipsa orci penetralia: fauces autem vocat iter angustum, per quod ad vestibulum adiretur.

Cap.

CAP. VI.

Hostiæ, *quæ dicuntur* bidentes, *quid, & quam ob causam ita appellatæ sunt: Superque ea re P. Nigidii & Julii Higini sententia.*

REdeuntes Græcia Brundusium navem advertimus. ibi quispiam linguæ Latinæ litterator Româ à Brundusinis accersitus experiundum sese volgo dabat; imus ad eum nos quoque oblectamenti gratia. erat enim fessus atque languens animus de æstu maris. legebat barbarè insciteque Virgilii septimum: in quo libro hic versus est:

Centum lanigeras mactabat rite bidentes:

& jubebat rogare se, si quis quid omnium rerum vellet dicere. tum ego indocti hominis confidentiam demiratus, Docesne, inquam, nos, magister, cur *bidentes* dicantur? *bidentes*, inquit, oves appellatæ: iccircoque *lanigeras* dixit, ut oves planiùs demonstraret. posthac, inquam, videbimus an oves solæ, ut ais, bidentes dicantur: & an Pomponius Atellanarum poëta in Gallis Transalpinis erraverit, quum hoc scripsit:

Mars tibi voveo facturum, si umquam redierit, bidenti verre.

sed nunc ego à te rogavi, ecquam scias esse hujusce vocabuli rationem. atque ille nihil contatus, sed nimium quantum audacter, Oves, inquit, bidentes dictæ, quòd duos tantùm dentes habeant. Ubi terrarum, quæso te, inquam, duos solos per naturam dentes habere ovem vidisti? ostentum enim est, & piaculis factis procurandum. tum ille permotus, mihi & iratus: Quære, inquit, ea potiùs quæ ex Grammatico quærenda sunt. nam de ovium dentibus opiliones percontantur. facetias nebulonis hominis risi & reliqui Publius autem Nigidius, in libro quem de extis composuit, bidentes appellari ait,

non oves solas, sed omnes bimas hostias. neque tamen dixit apertius cur *bidentes*: sed, quod ultro existimabamus, id scriptum invenimus in commentariis quibusdam ad jus pontificium pertinentibus, *bidennes* primò dictas, *d* littera immissa, quasi *biennes*: tum longo usu loquendi corruptam vocem esse, & ex *bidennibus bidentes* factum: quoniam id videbatur esse dictu facilius leniusque. Higinus tamen Julius, qui jus pontificium non videtur ignorasse, in quarto librorum, quos de Virgilio fecit, appellari *bidentes* scripsit hostias, quæ per ætatem duos dentes altiores habeant. verba illius ipsa posui: *Quæ bidens est*, inquit, *hostia, oportet habeat dentes octo, sed ex his duos ceteris altiores, per quos appareat ex minore ætate in majorem transcendisse.* Hæc Higini opinio an vera sit, non argumentis, sed oculis judicari potest.

Cap. VII.

Quod Laberius verba plevaque licentius petulantiusque finxit: quòd multis item verbis utitur, de quibus an sint Latina quæri solet.

Laberius in mimis, quos scriptitavit, oppidò quàm verba finxit prælicenter. nam & *mendicimonium* dicit & *mœchimonium* & *adulterionem adulteritatemque* pro *adulterio*, & *depudicavit* pro *stupravit* & *abluvium* pro *diluvio*, &, quod in mimo ponit, quum *Cophinum* scripsit, *manuatus est*, pro *furatus est*, item in *Fullone*, *furem*, *manuarium* appellat:

Manuari, inquit, *pudorem perdidisti.*

multaque alia hujuscemodi novat; neque non obsoleta quoque & maculantia ex sordidiore vulgi usu ponit: quale est in Staminariis,

Tollet bona fide vos Orcus nudas in Catonium.

& *eluviare linteа* & *lavandria* dicit quæ ad lavandum

dum sint data, & *coicior*, inquit, *in fullonicam. Ecquid properas? ecquid præcurris Caldonia!* item in Restione, *calabarriunculos* dicit, quos vulgus *Calabarriones*: item in Compitalibus, *malas malaxavi*. Item in Cacomemmone.

Hic est, inquit, *ille gurdus, quem ego*
Me abhinc duos menses ex Africa
Venientem excepisse tibi narravi,

item in mimo, qui inscribitur *Natal*, *cippum* dicit. & *obbam*, & *camellam*, & *pictacium*, & *capitium*, *induis*, inquit, *capitium tunicæ pictacium*. præterea in Anna Perrenna *gubernium* pro *gubernatore*, & *planum* pro *sycophanta*, & *nanum* pro *pumilione* dicit. quamquam *planum* pro *sycophanta* M. quoque Cicero in oratione scriptum reliquit, quam pro Cluentio dixit. atque item in mimo, qui *Saturnalia* inscriptus est, *botulum* pro *farcimine* appellat, & *hominem levennam* pro *levi*. item in Necyomantia, *cocionem* pervulgatè dicit, quem veteres *arulatorem* dixerunt. verba Laberii hæc sunt: *Duas uxores; hoc herclè plus negotii est inquit Cocio; sed ædilis viderit.* sed enim in mimo, quem inscripsit *Alexandream*, eodem quidem modo quo vulgus, sed probè Latinéque usus est Græco vocabulo. emplastrum enim dixit ἑτέρως, non genere feminino, ut isti novicii semidocti. verba ex eo mimo apposui:

Quid est jusjurandum? emplastrum æris alieni.

CAP. VIII.

Quid significet, & quid a nostris appellatum sit, quod ἀξίωμα dialectici dicunt: & quædam alia, quæ prima in disciplina dialectica traduntur.

QUum in disciplinas dialecticas induci atque imbui vellemus, necessum fuit adire atque cognoscere quas vocant dialectici εἰσαγωγὰς, tum quia in primo περὶ ἀξιωμάτων discendum, quæ M. Varro

aliàs profata, aliàs proloquia appellat, commentarium de proloquiis L. Ælii docti hominis, qui magister Varronis fuit, studiosè quæsivimus: eumque in Pacis bibliotheca repertum legimus. sed in eo nihil edocenter, neque ad instituendum explanatè scriptum est: feciseque videtur eum librum Ælius sui magis admonendi, quàm aliorum docendi gratia. redimus igitur necessario ad Græcos libros: ex quibus accepimus ἀξίωμα definitum esse his verbis, λεκτὸν αὐτοτελὲς ὃποφαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. hoc ego superstedi vertere, quia novis & inconditis vocibus utendum fuit, quas pati aures per insolentiam vix possent. Sed M. Varro, in libro de lingua Latina ad Ciceronem quarto vicesimo, expeditissimè ita definit: *Proloquium est sententia, in qua nihil desideratur.* erit autem planius, quid istud sit, si exemplum ejus dixerimus. ἀξίωμα igitur, sive id proloquium dicere placet, hujusmodi est: *Hannibal Pœnus fuit: Scipio Numantiam delevit: Milo cædis damnatus est: neque bonum est voluptas neque malum.* & omnino quicquid ita dicitur plena atque perfecta verborum sententia, ut id necesse sit aut verum aut falsum esse, id à dialecticis ἀξίωμα appellatum est, à M. Varrone, sicuti dixi, *proloquium*, à M. autem Cicerone *pronunciatum*. quo ille tamen vocabulo tantisper uti se attestatus est, *quoad melius*, inquit, *invenero*. Sed quod Græci συνημμένον ἀξίωμα dicunt, id alii nostrorum *adjunctum*, alii *connexum* dixerunt. id connexum tale est: *si Plato ambulat, Plato movetur. si dies est, Sol super terras est.* Item quod illi συμπεπλεγμένον, nos vel *conjunctum* vel *copulatum* dicimus, quod est ejusmodi: *P. Scipio Pauli filius & bis consul fuit, & triumphavit, & censura functus est, & collega in censura L. Mummii fuit.* In omni autem conjuncto si unum est mendacium, etiam si cætera vera sunt, totum esse mendacium dicitur. nam si ad ea omnia, quæ de Scipione illo vera dixi, addidero, &

Han-

Hannibalem in Africa superavit, quod est falsum: universa quoque illa, quæ conjunctè dicta sunt propter hoc unum quod falsum accesserit, quia simul dicentur, vera non erunt. Est item aliud, quod Græci διεζευγμένον ἀξίωμα, nos *disjunctum* dicimus. id hujusce modi est: *Aut malum est voluptas, aut bonum: aut neque bonum, neque malum est.* Omnia autem, quæ disjunguntur, pugnantia esse inter sese oportet: eorumque opposita, (ἀντικείμενα Græci dicunt,) ea quoque ipsa inter sese adversa esse: ex omnibus quæ disjunguntur unum esse verum debet, falsa cætera. quòd si aut nihil omnium verum, aut omnia plurave quàm unum vera erunt, aut quæ disjuncta sunt, non pugnabunt, aut quæ opposita eorum sunt, contraria inter sese non erunt; tunc id disjunctum mendacium est; & appellatur παρεζευγμένον. sicuti hoc est, in quo quæ opposita, non sunt contraria. *Aut curris, aut ambulas, aut stas.* nam ipsa quidem inter sese adversa sunt: sed opposita eorum non pugnant. *non ambulare* enim & *non stare* & *non currere* contraria inter sese non sunt: quoniam contraria ea dicuntur, quæ simul vera esse non queunt. possis enim simul eodemque tempore neque ambulare, neque stare, neque currere. sed hoc breve ex dialectica libamentum dedisse nunc satis erit: atque id solùm addendum admonendumque est, quòd hujus disciplinæ studium atque cognitio in principiis quidem tetra & asperrabilis insuavisque esse & incivilis videri solet: sed, ubi aliquantum processeris, tum denique & emolumentum ejus in animo tuo dilucebit, & sequetur quædam discendi voluptas insatiabilis; cui sane nisi modum feceris, periculum non mediocre erit, ne, ut plerique alii, tu quoque in illis dialecticæ gyris atque mæandris tamquam apud Sirenios scopulos consenescas.

Cap. IX.

Quid significet verbum in libris veterum creberrime positum: susque deque.

Susque deque fero aut *susque deque habeo* (his enim omnibus modis dicitur) verbum est ex hominum doctorum sermonibus: in poëmatis quoque & in epistolis veterum scriptum est plurifariam, sed facilius reperias, qui id verbum ostentent, quàm qui intelligant. ita plerique nostrùm, quæ remotiora verba invenimus, dicere ea properamus, non discere. Significat autem *susque deque ferre*, animo æquo esse, & quod accidit non magni pendere, atque interdum negligere & contemnere: & propemodum id valet, quod dicitur Græcè ἀδιαφορεῖν. Laberius in Compitalibus:

Nunc tu lentus es: nunc tu susque deque fers.
Mater familias tua in lecto adverso sedet.
Servos sextantis verbis, nefariis utitur.

M. Varro in Sisenna vel de historia: *Quod si non horum omnium similia essent principia, ac postprincipia; susque deque esset.* Lucilius in tertio:

Verum hæc ludus ibi susque omnia deque fuerant:
Susque & deque fuere, inquam, omnia ludus jocusque:
Illud opus durum ut Setinum accessimus finem:
Αἰγίλιπποι montes, Ætnæ omnes, asperi Athones.

Cap. X.

Quid sint proletarii, *quid* capitecensi, *quid item sit in* XII *tabulis* assiduus, *& quæ ejus vocabuli ratio sit.*

Otium erat quodam die Romæ in foro à negotiis, & læta quædam celebritas feriarum: legebaturque in consessu fortè complurium Ennii liber ex annalibus, in eo libro versus hi fuerunt:

Pro-

Proletarius publicitus scutoque feróque
Ornatur ferro : muros urbemque forumque
Excubiis curant.

tum ibi quæri cœptum est quid esset *proletarius*. atque ego, adspiciens quempiam in eo circulo jus civile callentem familiarem meum, rogabam ut id verbum nobis enarraret. &, quum ille se juris, non rei grammaticæ, peritum esse respondisset : Eò maximè, inquam, te dicere hoc oportet, quando, ut prædicas, peritus juris es. nam Q. Ennius verbum hoc ex duodecim tabulis vestris accepit : in quibus, si rectè commemini, ita scriptum est : ASSIDUO. VINDEX. ASSIDUUS. ESTO. PROLETARIO. QUOI. QUIS. VOLET. VINDEX. ESTO. petimus igitur, ne annalem nunc Q. Ennii, sed duodecim tabulas legi arbitrere ; & quid sit in ea lege *proletarius*, si vis, interpretere. Ego verò, inquit ille, dicere atque interpretari hoc deberem, si jus Faunorum & Aboriginum didicissem. Sed enim quum *proletarii*, *& assidui*, *& sanates*, *& vades*, *& subvades*, *& viginti quinque asses*, *& taliones*, *furtorumque quæstio cum lance & licio* evanuerint ; omnisque illa duodecim tabularum antiquitas, nisi in legis actionibus centum viralium causarum, lege Ebutia lata, consopita sit : studium scientiamque ego præstare debeo juris & legum, vocumque earum, quibus utimur. Tum forte quadam Julium Paulum, poëtam memoriæ nostræ doctissimum, prætereuntem conspeximus. is à nobis salutatus rogatusque, uti de sententia deque ratione istius vocabuli nos doceret, Qui in plebe, inquit, Romana tenuissimi pauperrimique erant, neque amplius quàm mille quingentum æris in censum deferebant, *proletarii* appellati sunt. qui verò nullo aut perquam parvo ære censebantur, *capite censi* vocabantur. extremus autem census capite censorum æris fuit CCC LXXX. Sed quoniam res pecuniaque familiaris obsidis vicem pignorisque esse apud rempu-

rempublicam videbatur; amoriſque in patriam fides quædam in ea firmamentumque erat; neque proletarii neque capitecenſi milites, niſi in tumultu maximo, ſcribebantur; quia familia pecuniaque his aut tenuis aut nulla eſſet. proletariorum tamen ordo honeſtior aliquanto & re & nomine quàm capitecenſorum fuit: nam & aſperis reipublicæ temporibus, quum juventutis inopia eſſet, in militiam tumultuariam legebantur: armaque iis ſumtu publico præbebantur; & non capitis cenſione, ſed proſperiore vocabulo à munere officioque prolis edendæ appellati ſunt. quod, quum re familiari parva minus poſſent rempublicam juvare, ſobolis tamen gignendæ copia civitatem frequentarent. Capitecenſios autem primus C. Marius, ut quidam ferunt, bello Cimbrico difficillimis reipublicæ temporibus, vel potius, ut Salluſtius ait bello Jugurthino, milites ſcripſiſſe traditur, quum id factum antè in nulla memoria exſtaret. Assiduus, in duodecim tabulis, pro locuplete & facilè facienti dictus aut ab aſſibus, id eſt, ære dando, quum id tempora reipublicæ poſtularent: aut à muneris pro familiari copia faciendi aſſiduitate. verba autem Salluſtii in hiſtoria Jugurthina de C. Mario conſule & de capitecenſis hæc ſunt: *Ipſe interea milites ſcribere, non more majorum nec ex claſſibus: ſed ut libido cujuſque erat, capitecenſos pleroſque. id factum alii inopia bonorum, alii per ambitionem conſulis memorabant, quòd ab eo genere eelebratuſque auctuſque erat: & homini potentiam quærenti egentiſſimus quiſque oportuniſſimus.*

Cap. XI.

Hiſtoria ex Herodoti libris ſumta de Pſyllorum interitu, qui in Syrtibus Africanis colebant.

Gens in Italia Marſorum orta eſſe fertur à Circæ filio: propterea Marſis hominibus, quorum dum-

taxat

taxat familiæ cum externis cognationibus nondum etiam permixtæ corruptæque sunt, vi quadam genitali datum est, ut serpentium virulentorum domitores sint, & incentionibus herbarumque succis faciant medelarum miracula. Hac eadem vi præditos esse quosdam videmus, qui *Psylli* vocantur: quorum super nomine & genere quum in veteribus litteris quæsissem; in quarto denique Herodoti libro fabulam de Psyllis hanc invenimus. Psyllos quondam fuisse in terra Africa conterminos Nasamonibus: Austrumque in finibus eorum quodam in tempore perquam validum ac diutinum flavisse: eo flatu aquam omnem in locis, in quibus colebant, exaruisse: Psyllos re aquaria defectos eam injuriam graviter Austro succensuisse; decretumque fecisse, uti armis sumtis ad Austrum, proinde quasi ad hostem, jure belli; res repetitum proficiscerentur: atque ita profectis ventum Austrum magno spiritus agmine venisse obviam; eosque universos, cum omnibus copiis armisque cumulis montibusque harenarum supervectis, operuisse: eo facto Psyllos ad unum omnes interisse: itaque eorum fines à Nasamonibus occupatos.

CAP. XII.

De his vocabulis quæ Cloatius Verus aut satis commodè, aut nimis absurdè & illepidè ad origines linguæ Græcæ redigit.

CLoatius Verus in libris, quos inscripsit *Verborum a Græcis tractorum*, non pauca herclè dicit curiosè & sagaciter conquisita, neque non tamen quædam futilia & frivola. *Errare*, inquit, *dictum est, ἀπὸ τῆ ἐρρεῖν*; versumque infert Homeri, in quo id verbum est:

ἔρρ' ἐκ νήσε θᾶσσον ἀλήμενε ζωόντων.

Item *allucinari* factum scripsit, ex eo quod dicitur Græcè ἀλύειν; unde *elucum* quoque esse dictum putat,

tat, *a* littera in *e*, versa, tarditatem quamdam animi & stuporem, qui alucinantibus plerumque usu venit. Item *fascinum* appellat, quasi βάσκανον, & *fascinare* esse quasi βασκαίνειν. Commodè hæc sanè omnia & conducenter. Sed in libro quarto, *Fenerator*, inquit, *appellatus est, quasi φαινεράτωρ, ὅτι τὸ φαινερὸν ὅτι τὸ χρηστότερον, quoniam id genus hominum speciem ostentent humanitatis & commodi esse videantur inopibus nummos desiderantibus:* idque dixisse ait Hypsicratem quempiam grammaticum; cujus libri sanè nobiles sunt super his, quæ à Græcis accepta sunt, sive hoc autem ipse Cloatius sive nescio qui alius nebulo effutivit: nil potest dici insulsius. *fenerator* enim, uti M. Varro in libro tertio de sermone Latino scripsit, *à fenore est nominatus. fenus autem dictum à fetu & quasi a fetura quadam pecuniæ parientis atque increscentis.* iccirco & M. Catonem & ceteros ætatis ejus *feneratorem*, sine *a* littera pronunciasse tradit, sicuti *fetus* ipse & *fecunditas* appellata.

Cap. XIII.

Quid sit municipium, *& quid à* colonia *differat; & quid sint* municipes, *quæque sit ejus vocabuli ratio ac proprietas: atque inibi quid divus Hadrianus in senatu de jure atque vocabulo* municipium *verba fecit.*

Municipes & municipia, verba sunt dictu facilia & usu obvia: & neutiquam reperias, qui hæc dicit, quin scire se planè putet quid dicat: sed profecto aliud est, aliud dicitur. quotus enim ferè nostrum est qui quum ex colonia ex populo Romano sit, non & se *municipem* esse & populares suos *municipes* esse dicat? quod est à ratione & à veritate longè aversum. sic adeò & *municipia* quid & quo jure sint, quantumque à *colonia* differant, ignoramus: existimamusque meliore conditione esse *colonias*, quàm

munici-

municipia. de cujus opinionis tam promiscæ erroribus D. Hadrianus, in oratione quam de Italicensibus, unde ipse ortus fuit, in senatu habuit, peritissimè disseruit: mirarique se ostendit, quòd & ipsi Italicenses, & quædam item alia municipia antiqua, in quibus Uticenses nominat, quum suis moribus legibusque uti possent, in jus coloniarum mutare gestiverint. Prænestinos autem refert maximo opere à Tiberio imperatore petisse oratosque, ut ex colonia in municipii statum redigerentur: idque illis Tiberium pro referenda gratia tribuisse, quòd in eorum finibus, sub ipso opido, ex capitali morbo revaluisset. *Municipes* ergo sunt cives Romani ex municipiis, legibus suis & suo jure utentes, muneris tantùm cum populo Romano honorarii participes, à quo munere capessendo appellati videntur, nullis aliis necessitatibus neque ulla populi Romani lege adstricti, ni, inquam, populus eorum fundus factus est. primos autem municipes sine suffragii jure Cærites esse factos accepimus: concessumque illis, ut civitatis Romanæ honorem quidem caperent, sed negotiis tamen atque oneribus vacarent: pro sacris bello Gallico receptis custoditisque hinc tabulæ Cærites appellatæ, versa vice, in quas censores referri jubebant, quos notæ causa suffragiis privabant. Sed *Coloniarum* alia necessitudo est: non enim veniunt extrinsecus in civitatem, nec suis radicibus nituntur: sed ex civitate quasi propagatæ sunt: & jura institutaque omnia populi Romani non sui arbitrii habent. quæ tamen conditio quum sit magis obnoxia & minus libera: potior tamen & præstabilior existimatur, propter amplitudinem majestatemque populi Romani, cujus istæ coloniæ quasi effigies parvæ simulacraque esse quædam videntur: & simul quia obscura oblitteraque sunt municipiorum jura, quibus uti jam per innotitiam non queunt.

CAP.

Cap. XIV.

Quòd M. Cato differre dixit festinare *&* properare, *& quàm incommodè Verrius Flaccus vim verbi quod est*, festinat, *interpretatus sit.*

Festinare & *properare* idem significare atque in eamdem rem dici videntur. sed M. Cato id differre existimat: eaque hoc modo divisa. verba sunt ipsius ex oratione, quam de suis virtutibus habuit: *Aliud est properare, aliud festinare. qui unum quid maturè transigit, is properat: qui multa simul incipit, neque perficit, is festinat.* Verrius Flaccus rationem dicere volens differentiæ hujus, *Festinat*, inquit, *à fando dicitur: quoniam isti ignavires, qui nihil perficere possunt, plus verborum quam operæ habent:* sed id nimis coactum atque absurdum videtur. neque tanti momenti esse potest prima in utroque verbo littera, ut propter eam unam tam diversa verba *festinare* & *fari* eadem videri debeant. commodius autem propiusque visum est, *festinare*, esse quasi fessum esse. nam qui multis simul rebus properandis defessus est, is jam non properat, sed festinat.

Cap. XV.

Quòd Theophrastus mirum de perdicibus scriptum reliquit, & quid Theopompus de leporibus.

Theophrastus, philosophorum peritissimus, omnes in Paphlagonia perdices bina corda habere dicit; Theopompus in Bisaltia lepores bina jecora.

Cap.

CAP. XVI.

Agrippas *à partus ægri & improspert vitio appellatos ; deque his deabus , quæ vocantur* Prosa *&* Postverta.

QUorum in nascendo non caput, sed pedes primi exstiterant (qui partus difficillimus ægerrimusque habetur) Agrippæ appellati vocabulo ab ægritudine & pedibus confícto. esse autem pueros in utero Varro dicit capite infimo nixos , sursum pedibus elatis : non ut hominis natura est , sed ut arboris. nam pedes cruraque arboris appellat ramos ; caput stirpem atque caudicem. *quando igitur*, inquit, *contra naturam fortè conversi in pedes ; brachiis plerumque diductis retineri solent : ægriusque tunc mulieres emittuntur. hujus periculi deprecandi gratia aræ statutæ sunt Romæ duabus Carmentibus: quarum una* Postverta *nominata est ,* Prosa *altera ; à recti perversique partus & potestate & nomine.*

CAP. XVII.

Quæ ratio vocabuli sit agri Vaticani.

ET agrum Vaticanum, & ejusdem agri deum præsidem, appellatum acceperamus à vaticinus, quæ via atque instinctu ejus dei in eo agro fieri solita essent. sed præter hanc causam M. Varro, in libris divinarum , aliam esse tradit istius nominis rationem. *nam sicut Ajus*, inquit, *deus appellatus, araque ei statuta est, quæ est infima Nova via , quòd in eo loco divinitus vox edita erat: ita Vaticanus deus nominatus, penes quem esset vocis humanæ initia. quoniam pueri, simul atque parti sunt , eam primam vocem edunt , quæ prima in Vaticano syllaba est : idcircoque vagire dicitur exprimente verbo sonum vocis recentis.*

CAP.

CAP. XVIII.

Lepida quædam memoratu & cognitu de parte geometriæ, quæ ὀπτικὴ appellatur, & item alia quæ κανονικὴ, & tertia itidem quæ dicitur μελῳδικὴ.

PArs quædam geometriæ ὀπτικὴ appellatur, quæ ad oculos pertinet: pars altera, quæ ad auris, κανονικὴ vocatur, qua musici, ut fundamento artis suæ, utuntur. Utraque harum spatiis & intervallis linearum & ratione numerorum constat. ὀπτικὴ facit multa demiranda id genus, ut in speculo uno imagines unius rei plures appareant: item ut speculum in loco certo positum nihil imaginet, aliorsum translatum faciat imagines. Item, si rectus speculum spectes, imago fiat tua hujusmodi, ut caput deorsum videatur, pedes sursum. reddit etiam causas ea disciplina, cur istæ quoque visiones fallant; ut, quæ in aqua conspiciuntur, majora ad oculos fiant; quæ procul ab oculis sunt, minora. κανονικὴ autem longitudines & altitudines vocis emetitur. longior mensura vocis ῥυθμὸς dicitur, altior μέλος. Est & alia species geometriæ, quæ appellatur μελῳδικὴ: per quam syllabarum longarum & brevium & mediocrium junctura & modus congruens cum principiis geometriæ aurium mensura examinatur. *Sed hæc*, inquit M. Varro, *aut omnino non discimus: aut prius desistimus, quam intelligamus cur discenda sint. voluptas autem*, inquit, *vel utilitas talium disciplinarum in postprincipiis exsistit, quam perfectæ absolutæque sunt: in principiis verò ipsis ineptæ & insuaves videntur.*

CAP. XIX.

Sumta historia ex Herodoti libro super fidicine Arione.

CEleri admodum & cohibili oratione, vocumque filo tereti & candido fabulam scripsit Herodotus super fidicine illo Arione. Vetus, inquit, & nobilis

bilis Ario cantator fidibus fuit. is loco & opido Methymnæus, terra atque insula omni Lesbius fuit. Eum Arionem rex Corinthi Periander amicum amatumque habuit artis gratia. is inde à rege proficiscitur terras inclutas Siciliam atque Italiam visere. ubi eò venit, auriſque omnium mentiſque in utriusque terræ urbibus demulsit: in quæstibus istic & voluptatibus amoribusque hominum fuit. Is tum posteà, grandi pecunia & re bona multa copiosus, Corinthum instituit redire. navem igitur & navitas, ut noriores amicioresque sibi, Corinthios delegit. sed eo Corinthios homine accepto, navique in altum provecta, prædæ pecuniæque cupidos cepisse consilium de necando Arione. tum illum ibi, pernicie intellecta, pecuniam cæteraque sua ut haberent dedisse: vitam modò sibi ut parcerent oravisse. navitas precum ejus harum commiseritum esse illactenus, ut ei necem afferre per vim suis manibus temperarent; sed imperavisse, ut jam statim coram desiliret præceps in mare. Homo, inquit, ibi territus, spe omni vitæ perdita, id unum postea oravit; ut, prius quàm mortem oppeteret, induere permitterent sua sibi omnia indumenta, & fides capere, & canere carmen casus illius sui consolabile. feros & immanes navitas prolubium tamen audiendi subit. quod oraverat, impetrat. atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, stansque in summæ puppis foro, carmen, quod orthium dicitur, voce sublatissima cantavit. Ad postrema cantus, cum fidibus ornatuque omni, sicut stabat canebatque, jecit sese procul in profundum. navitæ, haudquaquam dubitantes quin perisset, cursum, quem facere cœperant, tenuerunt. sed novum & mirum & pium facinus contigit. Delphinum repentè inter undas adnavisse, fluitantique sese homini subdidisse, & dorso super fluctus edito vectavisse; incolumique eum corpore & ornatu Tænarum in terram Laconicam devexisse.

tum

tum Arionem prorsus ex eo loco Corinthum petivisse: talemque Periandro regi qualis Delphino vectus fuerat, inopinanti sese obtulisse: eique rem, sicuti acciderat, narravisse. regem isthæc parum credidisse: Arionem, quasi falleret, custodiri jussisse: navitas requisitos, abiegato Arione, dissimulanter interrogasse, ecquid audissent in iis locis, unde venissent, super Arione? eos dixisse hominem, quum inde irent, in terra Italia fuisse: eumque illic bene agitare, & studiis delectationibusque urbium florere atque in gratia pecuniaque magna opulentum fortunatumque esse. tum inter hæc eorum verba Arionem cum fidibus & indumentis, cum quibus se in salum ejaculaverat, exstitisse: navitas stupefactos convictosque ire inficias non quisse: eam fabulam dicere Lesbios & Corinthios: atque esse fabulæ argumentum, quòd simulacra duo ænea ad Tænarum viderentur, delphinus vehens & homo insidens.

LIBER XVII.

CAP. I.

Quòd Gallus Asinius, & Largius Licinius sententiam Ciceronis reprehenderunt ex oratione quam dixit pro M. Cælio: & quid adversus homines stolidissimos pro eadem sententia verè dignèque dici possit.

UT QUIDAM fuerunt monstra hominum, qui de diis immortalibus impias falsasque opiniones prodiderunt: ita nonnulli tam prodigiosi tamque vecordes exstiterunt (in quibus sunt Gallus Asinius & Largius Licinius, cujus liber etiam fertur infando titulo, Ciceromastix) ut scribere ausi sint M. Ciceronem parum

parum integrè atque impropriè atque inconsideratè loquutum. atque aliâ quidem, quæ reprehenderunt, neque dictu, neque auditu digna sunt. sed enim in hoc, in quo sibimet ipsi præter cætera esse visi sunt verborum pensitatores subtiliſſimi credò, quale id sit consideremus. M. Cicero pro M. Cælio ita scripsit: *Nam quod objectum est de pudicitia; quodque omnium accusatorum non criminibus, sed vocibus maledictisque celebratum est: id namquam tam acerbè ferret M. Cælius, ut eum pœniteat non deformem esse natum.* non existimant verbo proprio esse usum, quòd ait, *pœniteat*; atque id propè ineptum etiam esse dicunt. nam *pœnitere*, inquiunt, tum dicere solemus quum, quæ ipsi fecimus, aut quæ de nostra voluntate nostroque consilio facta sunt, ea nobis pòst incipiunt displicere; sententiamque in iis nostram demutamus. neminem autem rectè ita loqui, *pœnitere se quòd natus sit*, aut *pœnitere quòd mortalis sit*, aut *quòd ex offenso forte vulneratóque corpore dolorem sentiat:* quando istiusmodi rerum nec consilium sit nostrum nec arbitrium: sed ea ingratiis nostris vi ac necessitate naturæ nobis accidant. sic hercle, inquiunt, non voluntarium fuit M. Cælio, quali forma nascereretur; cujus eum dixit non pœnitere. tamquam in ea causa res esset, ut rationem caperet pœnitendi. Est hæc quidem, quam dicunt, verbi hujusce sententia; & *pœnitere* nisi in voluntariis rebus non probè dicitur; tametsi antiquiores verbo ipso alio quoque modo usitati sunt; & *pœnitet* ab eo quod est *pœnè* & à *pœnuria* dixerunt: sed id aliorsum pertinet atque alio in loco dicetur. Nunc autem sub hac eadem significatione, quæ volgò nota est, non modò ineptum hoc non est, quod M. Cicero dixit, sed festiviſſimum adeò & facetiſſimum est. nam quum adversarii & obtrectatores M. Cælii, quoniam erat pulcro corpore, formam ejus & faciem in suspiciones impudicitiæ accerserent: illudens Cicero tam absurdam

criminationem, quòd formam, quam natura fecerat, vitio darent; eodem ipso errore, quem illudebat, sciens usus est: & *non paniter*, inquit, *M. Cælium non deformem esse natum*: ut vel hac ipsa re, quod ita dicebat, opprobraret adversariis ac per facetias ostentaret: facere eos deridiculum, quòd proinde Cælio formam crimini darent, quasi arbitrium ejus fuisset quali forma nasceretur.

CAP. II.

Verba quædam ex Q. Claudii annalium primo cursim in legendo notata.

QUum librum veteris scriptoris legebamus; conabamur postea memoriæ vegetandæ gratia indipisci animo ac recensere, quæ in eo libro scripta essent in utrasque existimationes, laudis aut culpæ adnotamentis digna: eratque hoc sane quam utile exercitium ad conciliandas nobis, ubi veniisset usus, verborum sententiarumque elegantium recordationes. velut hæc verba, ex Q. Claudii primo annali, quæ meminisse potui, notavi, quem librum legimus biduo proximo superiore. *Arma*, inquit, *plerique abjiciunt: atque inermi illatebrant sese* Ibi *inlatebrant*, verbum poëticum visum est, sed non absurdum neque asperum. *Ea*, inquit, *dum fiunt, Latini subnixo animo. subnixo*, quasi sublimi & suprà nixo, verbum bene significans & non fortuitum: demonstratque animi altitudinem fiduciamque. quoniam, quibus innitimur, iis quasi erigimur attollimurque. *Domus*, inquit, *suas quemque ire jubet: & sua omnia fruniscí. fruniscí* rarius quidem fuit in ætate M. Tullii, ac deinceps infra rarissimum: dubitatumque est ab imperitis antiquitatis, an Latinum foret: non modò autem Latinum, sed jucundius amœniusque etiam verbum est *fruniscor*, quam *fruor*; & ut *satisco*r

à *fateor*: ita *fruiscor* factum est à *fruor*. Q. Metellus Numidicus, qui castè puréque lingua usus Latina videtur, in epistola quam exsul ad Domitios misit, ita scripsit: *Illi verò omni jure atque honestate interdicti: ego neque aqua neque igni careo: & summa gloria fruiscor.* Novius in Attellana, quæ Parcus inscripta est, hoc verbo ita utitur:

Quod magnopere quæsiverunt, id fruisci non queunt.

Qui non parsit, apud se frunitus est.

Et Romani, inquit, *multis armis & magno commeatu prædaque ingenti copiantur. copiari* verbum castrense est: nec facilè id reperias apud civilium causarum oratores: ex eademque figura est, qua *lignantur & pabulantur* & *aquantur. Sole*, inquit, *occaso. Sole occaso* non insuavi venustate est, si quis aurem habeat non sordidam nec proculcatam. in duodecim autem tabulis verbum hoc ita scriptum est: ANTE. MERIDIEM. CAUSAM. CONICIUNTO. QUOM. PERORANT. AMBO. PRÆSENTES. POST. MERIDIEM. PRÆSENTI. LITEM. ADDICITO. SOL. OCCASUS. SUPREMA. TEMPESTAS. ESTO. Nos inquit, *in medium relinquemus.* vulgus *in medio* dicit. nam vitium esse isthuc putant: &, si dicas in medium ponere, id esse solœcum putant. sed probabilius significantiusque sic dici videbitur, si quis ea verba non incuriosè introspiciat. Græcè quoque Θεῖναι εἰς μέσον, vitium id non est. *Postquam nunciatum est*, inquit, *ut pugnatum esset in Gallos: id civitas graviter tulit. in Gallos* mundius subtiliusque est, quàm *cum Gallis* aut *contra Gallos.* nam pinguiora hæc absolutioraque sunt. *Simul*, inquit, *forma, factis, eloquentia, dignitate, acrimonia, confidentia pariter præcellebat: ut facilè intelligeretur magnum viaticum ex se atque in se ad rempublicam evertendam habere. magnum viaticum* pro magna facultate & paratu ma-

gno novè positum est: videturque Græcos sequutus, qui ἐφόδιον, à sumtu viæ aliarum quoque rerum apparatus traducunt: ac sæpe ἐφοδιάσαν pro eo dicunt, quod est, *institue* & *instrue*. *Nam M.* inquit, *Manlius, quem Capitolium servasse à Gallis supra ostendi, cujusque operam cum M. Furio Dictatore apud Gallos cumprimè fortem atque exsuperabilem respublica sensit, is & genere, & vi, & virtute bellica neminì concedebat. apprimè* crebrius est: *cumprimè* rarius; traductumque ex eo est, quod *cumprimis* dicebant, pro eo quod est, *inprimis*. *Nihil sibi*, inquit, *divitiæ opus esse*. nos *divitiis* dicimus. sed vitium hoc orationis nullum est, ac ne id quidem est, quod figura dici solet. recta enim ista hæc oratio est: & veteres complusculè ita dixerunt. nec ratio dici potest, cur rectius sit *divitiis opus esse*, quàm, *divitias*: nisi si quì grammaticorum nova instituta, ut τεμένους ἱερᾶς observant. *Nam hæc*, inquit, *maximè versatur deorum iniquitas, quòd deteriores sunt incolumiores: neque optimum quemquam inter nos sinunt diurnare.* inusitatè dixit *diurnare*, pro, *diu vivere*. sed ex ea figuratione est, qua dicimus *perennare*. *Cum his*, inquit, *consermonabatur. sermonari* rusticius videtur, sed rectius; *sermocinari* crebrius est, sed corruptius. *Sese*, inquit, *ne id quoque, quod tum suaderet, facturum esse, ne id quoque*, dixit, pro, *ne id quidem*: infrequens nunc in loquendo, sed in libris veterum creberrimum. *Tanta*, inquit, *sanctitudo fani est, ut numquam quisquam violare sit ausus. Sanctitas* quoque & *sanctimonia* non minus Latinè dicuntur: sed nescio quid majoris dignitatis est verbum *sanctitudo*: ficuti M. Cato in L. Veturium *duritudinem*; quam *duriciam* dicere gravius putabat. *Qui illius*, inquit, *impudentiam norat & duritudinem. Quum tantus*, inquit, *arrabo penes Samnites populi Romani esset: arrabonem* dixit *sexcentos obsides*: & id malnit quàm pignus dicere: quoniam vis hujus vocabuli in ea sententia

sentia gravior acriorque est. sed nunc arrabo in sordidis verbis haberi cœptus: ac multo videtur sordidius *arra*, quamquam *arra* quoque veteres sæpe dixerint; & compluriens Laberius. *Miserrimas*, inquit, *vitas exegerunt: at hic nimiis in otiis*, inquit, *consumtus est*. eligantia, utrubique ex multitudine numeri quæsita est. *Cominius*, inquit, *quò escenderat descendit atque verba Gallis dedit*. Verba Cominium dedisse Gallis dicit, qui nihil quicquam cuiquam dixerat: neque eum Galli, qui Capitolium obsidebant, escendentem viderant. sed *verba dedit*, haud secus posuit, quàm si tu dicas, *latuit atque obrepsit*. *Convalles*, inquit, *& arboreta magna erant*. *arboreta*, ignobilius verbum est, *arbusta* celebratius. *Putabant*, inquit, *eos qui foris atque qui in arce erant inter se commutationes & consilia facere*. *commutationes*, id est, collationes communicationesque inusitatè dixit; sed non hercle insciè nec eleganter. Hæc ego non pauca interim super eo libro, quorum memoria post lectionem suppetierat mihi, notavi.

CAP. III.

Verba M. Varronis ex libro quinto & vicesimo humanarum, quibus contra opinionem vulgariam interpretatus est Homeri versum.

IN sermonibus fortè, quos de temporibus rerum ad usus hominum repertarum agitabamus, adolescens quispiam non indoctus *sparti* quoque usum in terra Græcia diu incognitum fuisse dixit: multisque post Ilium captum tempestatibus ex terra Hispania advectum. Riserunt hoc ad illudendum ex his, qui ibi aderant, unus atque alter, malè homines litterati; quod genus ἀγραμμάτους Græci appellant: atque eum, qui id dixerat, librum legisse Homeri ajebant, cui versus hic fortè deesset:

καὶ οἱ δῶκε σὺν πνεῦν καὶ σπάρτα λέλυντο.

Tum ille prorsum irritatus. Non, inquit, meo libro versus, sed vobis plane magister defuit, si creditis in eo versu *sparta* id significare, quod nos *spartum* dicimus. Majorem illi risum subjiciunt: neque id destiterunt, nisi liber ab eo prolatus esset M. Varronis vicesimus quintus humanarum. in quo de isto Homeri verbo à Varrone ita scriptum est: *Ego sparta apud Homerum non plus spartum significare puto, quam σπάρτους, qui dicuntur in agro Thebano nati in Græciâ sparti copia modò cœpit esse ex Hispania: neque ea ipsa facultate usi Liburni. sed hi pleraque naves loris suebant: Græci magis cannabo & stupa cæterisque sativis rebus, à quibus σπάρτα appellabant.* Quod quum ita Varro dicat; dubito hercle an posterior syllaba in eo verbo, quod apud Homerum est, acuenda sit: nisi quia voces hujusmodi, quum ex communi significatione in rei certæ proprietatem concedunt, diversitate accentuum separantur.

Cap. IV.

Quid Menander poëta Philemoni poëtæ dixerit, a quo sæpe indigne in certaminibus comœdiarum superatus est: & quod sæpissimè Euripides in tragœdia ab ignobilibus poëtis victus est.

Menander à Philemone nequaquam pari scriptore in certaminibus comœdiarum ambitu gratiaq; & factionibus sæpenumerò vincebatur. eum quum fortè habuisset obviam, Quæso, inquit, Philemo, bona venia, dic mihi: quum me vincis, non erubescis? Euripidem quoque M. Varro ait, quum quinque, & septuaginta tragœdias scripserit in quinque solis vicisse, quum eum sæpe vincerent aliqui poëtæ ignavissimi. Menandrum autem alii centum octo, partim centum novem comœdias reliquisse ferunt. Sed Apollodori scriptoris celebratissimi hos de Menandro versus legimus, in libro qui Chronica inscriptus est:

Κηφι-

Καφισιάδης ἀν ὁ ἐκ Διοπείθες παλεὺς
Πρὸς τοῖς ἑκατὸν πέντε γεγάμει δ' ἑξῆς
Ἔλιπε πενθήκοντα καὶ δυοῖν ἐτῶν.

Ex istis tamen centum & quinque omnibus, solis eum octo vicisse idem Apollodorus eodem in libro scripsit.

CAP. V.

Neque enim esse verum, quod minutis quibusdam rhetoricæ artificibus videatur M. Ciceronem in libro, quem de amicitia scripsit, vitioso argumento usum, ἀμφισβήτῳ λόγῳ τὸ ὁμολογούμενον posuisse, totumque id consideratius tractatum exploratumque.

M. Cicero in dialogo, cui titulus est Lælius vel de amicitia, docere volens, amicitiam non spe exspectationeque utilitatis, neque precii mercedisque causa colendam; sed, quo ipsa per sese plena virtutis honestatisque sit, expetendam diligendamque esse, etiamsi nihil opis nihilque emolumenti ex ea percipi queat: hac sententia atque his verbis usus est; eaque dicere facit C. Lælium sapientem virum, qui P. Africani fuerat amicissimus. *Quid enim Africanus indigens mei? nec ego quidem illius. Sed ego admiratione quadam virtutis ejus, ille vicissim opinione fortasse nonnulla, quâ de meis moribus habebat, me dilexit: auxit benivolentiam consuetudo. Sed quamquam utilitates multæ & magnæ consequutæ sunt; non sunt tamen ab earum spe causæ diligendi profectæ. ut enim benefici liberalesque sumus, non ut exigamus gratiam: (neque enim beneficium feneramur) sed natura propensi ad liberalitatem sumus: sic amicitiam non spe mercedis adducti, sed quòd omnis ejus fructus in ipso amore inest, expetendam putamus.* Hoc quum legeretur in cœtu forte hominum doctorum, rhetoricus quidam sophista utriusq; linguæ callens, haud sane ignobilis, ex istis acutulis & minutis doctoribus, qui τεχνικοὶ appel-

appellantur, atque in disserendo tamen non impiger, usum esse existimat argumento M. Tullium non probo neque apodictico, sed ejusdem quæstionis cujus esset ea ipsa res de qua quæreretur: verbisque id vitium Græcis appellabat, quòd accepisset ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου nam *beneficos*, inquit, & *liberales* sumsit ad confirmandum id quod de amicitia dicebat: quum ipsum illud & soleat quæri & debeat, quisquis liberaliter & benignè facit, qua mente, quove consilio benignus liberalisq; sit, utrum quia mutuam gratiam speret, & eum, in quem benignus sit, ad parem gratiam provocet, quod facere plerique omnes videntur; an quia natura sit benivolus, benignitasque eum per sese ipsa & liberalitas delectet sine ulla recipiendæ gratiæ procuratione: quod est omnium ferme rarissimum. argumenta autem censebat aut probabilia esse debere, aut perspicua & minimè controversa; idque apodixin vocari dicebat, quum ea quæ dubia aut obscura sunt, per ea quæ ambigua non sunt, illustrantur. atque, ut ostenderet beneficos liberalesque, ad id, quod de amicitia quæreretur, quasi argumentum exemplumve sumi non oportere, Eodem, inquit, simulacro, eademque rationis imagine, amicitia invicem pro argumento sumi potest; si quis affirmet homines beneficos liberalesque esse debere, non spe aliqua compendii, sed amore & studio honestatis. poterit enim consimiliter ita dicere. namque, ut amicitiam, non spe utilitatis amplectimur: Sic benefici liberalesque non gratiæ recipiendæ studio esse debemus. poterit sanè, inquit, ita dicere: sed neque amicitia liberalitati, neque liberalitas amicitiæ præbere argumentum potest, quum de utroque pariter quæratur. Hæc ille rhetoricus artifex dicere quibusdam videbatur perite & scienter. sed videlicet eum vocabula rerum vera ignoravisse. nam beneficum & liberalem Cicero appellat, ita ut philosophi appellandum esse censent, non eum qui, ut ipse ait,

ait, beneficia feneratur; sed qui benignè facit nulla tacita ratione ad utilitates suas redundante. non ergo obscuro neque ambiguo argumento usus est, sed certo atque perspicuo. siquidem qui verè beneficus liberalisque est, qua mente bene aut liberaliter faciat non quæritur. aliis enim longè nominibus appellandus est, si, quum talia faciat, sui potiùs quàm alterius juvandi causa facit. processisset autem argutatori isti fortasse an reprehensio, si Cicero ita dixisset: *Ut enim beneficè liberaliterque facimus, non ut exigamus gratiam.* videretur enim beneficè facere etiam in non beneficum cadere posse, si id per aliquam circumstantiam fieret, non per ipsam perpetuæ benignitatis constantiam. sed quum beneficos liberalesque dixerit, neque aliusmodi isti sunt quàm cujus esse eos suprà diximus, inlutis, quod ajunt, pedibus & verbis reprehendit doctissimi hominis orationem.

CAP. VI.

Falsum esse, quod Verrius Flaccus in secundo librorum, quos de obscuris M. Catonis composuit, de servo recepticio *scriptum reliquit.*

M. Cato Voconiam legem suadens verbis hisce usus est: *Principiò vobis mulier magnam dotem attulit. tum magnam pecuniam recipit, quam in viri potestatem non committit. eam pecuniam viro mutuam dat. postea, ubi iratæ facta est, servum recepticium sectari atque flagitare virum jubet* Quærebatur, *servus recepticius* quid esset. libri statim quæsiti allatique sunt Verrii Flacci de obscuris Catonis. In libro secundo scriptum inventum est, *recepticium servum*, dici nequam & nulli precii; qui, quum venum esset datus, redhibitus ob aliquod vitium, receptusque sit. propterea, inquit, servus ejusmodi sectari maritum & flagitare pecuniam jubebatur; ut eo ipso dolor major & contumelia gravior viro fieret, quòd eum ser-

servus nihili petendæ pecuniæ causa compellaret. Cum pace autem cumque venia, istorum, si qui sunt, qui Verrii Flacci auctoritate capiuntur, dictum hoc sit. *recepticius* enim *servus* in ea re, quam dicit Cato, aliud omnino est quàm Verrius scripsit. atque id cuivis facile intellectu est. Res enim proculdubio sic est: Quando mulier dotem marito dabat, tum quæ ex suis bonis retinebat, neque ad virum tramittebat, ea *recipere* dicebatur. sicuti nunc quoque in venditionibus, quæ excipiuntur neque veneunt. quo verbo Plautus quoque in Trinummo usus est, in hoc versu:

Postículum hoc recepit quum ædis vendidit.

id est; quum ædis vendidit, particulam quamdam, quæ post eas ædis erat, non vendidit, sed retinuit. Ipse etiam Cato mulierem demonstrare locupletem volens, *Mulier*, inquit, *& magnam dotem dat, & magnam pecuniam recipit:* hoc est, & magnam dotem dat, & magnam pecuniam retinet. ex ea igitur re familiari, quam sibi dote data retinuit, pecuniam viro mutuam dat. eam pecuniam quum viro forte irata repetere instituit; apponit flagitatorem *servum recepticium*, hoc est, proprium suum, quem cum pecunia reliqua receperat, neque dederat doti, sed retinuerat. non enim servo mariti imperare hoc mulierem fas erat; sed proprio suo. Plura dicere, quibus hoc nostrum tuear, supersedeo: ipsa enim sunt per se evidentia, & quod à Verrio dicitur, & à nobis. Quod utrum ergo videbitur cuique verius, eo utatur.

Cap. VII.

Verba hæc ex Atinia lege, QUOD. SUBREPTUM. ERIT. EIUS. REI. ÆTERNA. AUCTORITAS. ESTO. *P. Nigidio & Q. Scævolæ visa esse non minus de præterito, quàm de futuro cavisse.*

Legis veteris Atiniæ verba sunt: QUOD. SUBREPTUM. ERIT. EIUS REI. ÆTERNA. AUCTO-

AUCTORITAS. ESTO. Quis aliud putet in hisce verbis, quàm de tempore tantùm futuro legem loqui? sed Q. Scævola patrem suum & Brutum & Manilium viros apprimè doctos quæsisse ait dubitasseque, utrumne in postfacta modò furta lex valeret, an etiam in antefacta. quoniam SUBREPTUM ERIT. utrumque tempus videretur ostendere, tam præteritum quàm futurum. itaque P. Nigidius civitatis Romanæ doctissimus super dubitatione hac eorum scripsit in tertio vicesimo grammaticorum commentariorum: atque ipse quoque idem putat incertam esse temporis demonstrationem. sed angustè perquam & obscurè differit; ut signa rerum ponere videas, ad subsidium magis memoriæ suæ, quàm ad legentium disciplinam. Videbatur tamen hoc dicere; verbum *esse* & *erit*, quando per sese ponuntur, habent atque retinent tempus suum. quum verò præterito jugantur; vim temporis sui amittunt, & in præteritum contendunt, quum enim dico, *in campo est*, *in comitio est*: tempus instans significo. item quum dico, *in campo erit*: tempus futurum demonstro. at quum dico, *factum est*, *scriptum est*, *subreptum est*; quamquam *est*, verbum temporis sit præsentis: confunditur tamen cum præterito, & præsens esse definit. sic igitur, inquit, etiam istud, quod in lege est; si dividas separesque duo verba hæc, *subreptum*, & *erit*, ut sic audias *subreptum*, tamquam *certamen erit*, aut, *sacrificium erit*, tum videbitur lex in post futurum loqui. si verò copulatè permixtéque dictum intelligas, ut *subreptum erit*, non duo, sed unum verbum sit, idque unita patiendi declinatione sit: tum hoc verbo non minus præteritum tempus ostenditur quàm futurum.

CAP. VIII.

In sermonibus apud mensam Tauri philosophi quæri agitarique hujusmodi solita; cur oleum sæpe & facilè, vina rarius congelascant, acetum haud fere umquam, & quòd aquæ fluviorum fontiumque durentur, mare gelu non duretur.

PHilosophus Taurus accipiebat nos Athenis cœna plerumque ad id diei, ubi jam vesperaverat. id enim est tempus isthic cœnandi frequens. ejus cœnæ fundus & fundamentū omne erat in olla una lentis Ægyptiæ, & cucurbitæ inibi minutim cæsæ. Ea quodam die ubi paratis & exspectantibus nobis allata atque imposita mensæ est; puerum jubet Taurus oleum in ollam indere. erat is puer genere Atticus ad annos maxime natus octo, festivissimis ætatis & gentis argutiis scatens. guttum Samium oretenus imprudens inanem, tamquam si inesset oleum, affert, convertitque eum; &, ut solitum est, circumegit per omnem partem ollæ manum, nullum inde abat oleum. adspicit puer guttum atrocibus oculis flomachabundus, & concussum vehementiùs iterum in ollam vertit. idque quum omnes sensim atque sum missim rideremus, tum puer Græcè, & id quidem perquam Attice, μὴ γελᾶτε, inquit, ἵνα τ' ἔλαιον, ἀλλ' ὀὐδ' ὅστε οἷα φείδηται ὁ ὀρθρογόγγυλος πιμελῆς κεκρυσταλλωμένη. Verbero, inquit ridens Taurus, nonne is curriculo, atque oleum petis? sed quum puer foras emtum isset, nihil ipse ista mora offensior, olla, inquit, oleo indiget; &, ut video, intolerandum fervit. cohibeamus manus: atque interea, quoniam puer nunc admonuit solere oleum congelascere, consideremus cur oleum quidem sæpe & facile stet; vina rarenter congelascant. atq; adspicit me, & jubet quid sentiam dicere. Tum ego respondi, conjectare me, vinum ideirco minus citò coalescere, quòd semina quædam calido-

caldoris in sese haberet, esset que natura ignitius: ob eamque rem dictum esse ab Homero αἶθοπα οἶνον, non, ut alii putarent, propter colorem. Est quidem, inquit Taurus, ita ut dicis, nam ferme convenit, vinum, ubi potum est, calefacere corpora. sed non secus quoque oleum calorificum est: neque minorem vim in corporibus calefactandis habet. ad hoc, si ista hæc, quæ calidiora sunt, difficiliùs gelu coguntur; congruens est, ut, quæ frigidiora sunt, facile cogantur. acetum autem omnium maxime frigorificum est: atque id nunquam tamen concrescit. num igitur magis causa oleo coaguli celerioris in levitate est? faciliora enim ad coëundum videntur quæ levatiora levioraque sunt. præterea id quoque ait quæri dignum: cur fluviorum & fontium aquæ gelu durentur: mare omne incongelabile sit: tametsi Herodotus, inquit, historiæ scriptor contra omnium fermè, qui hæc quæsiverunt, opinionem, scribit, marè Bosphoricum, quod Cimmerium appellatur, earumque partium mare omne, quod Scythicum dicitur, gelu stringi & consistere. Dum hæc Taurus: interea puer venerat & olla deferbuerat: tempusque esse cœperat edendi & tacendi.

CAP. IX.

De notis litterarum, quæ in C. Cæsaris epistolis reperiuntur, deque aliis clamdestinis litteris ex veteri historia petitis: & quid Scytale *sit* Laconica.

LIbri sunt epistolarum C. Cæsaris ad C. Oppium & Balbum Cornelium, qui res ejus, absentis curabant. in his epistolis, quibusdam in locis inveniuntur litteræ singulariæ sine coagmentis syllabarum; quas tu putes positas incondite. nam verba ex his litteris confici nulla possunt. erat autem conventum iter eos clamdestinum de commutando situ litterarum, ut in scripto quidem alia aliæ locum

& nomen teneret, sed in legendo locus cuique suus & potestas restitueretur. quænam verò pro qua scriberetur, ante iis, sicuti dixi, complacebat, qui hanc scribendi latebram parabant. Est adeò Probi grammatici commentarius satis curiosè factus de occulto litterarum significatione epistolarum C. Cæsaris scriptarum. Lacedæmonii autem veteres, quum dissimulare & occultare litteras publicè ad imperatores suos missas volebant, ne, si ab hostibus exceptæ forent, consilia sua nosceren tur; epistolas id genus factas mittebant. furculi duo erant teretes, oblonguli, pari crassamento ejusdemque longitudinis, derasi atque ornati consimiliter, unus Imperatori in bellum proficiscenti dabatur: alterum domi magistratus cum jure atque cum signo habebant. quando usus venerat litterarum secretiorum; circum eum furculum lorum modicæ tenuitatis longum autem quantum rei satis erat, complicabant, volumine rotundo & simplici; ita ut oræ adjunctæ undique & cohærentes lori, quod plicabatur, coirent. litteras deinde in eo loro per transversas junctu rarum oras, versibus à summo ad imum proficiscentibus, inscribebant: id lorum litteris ita perscriptis revolutum ex furculo imperatori commenti illius conscio mittebant: resolutio autem lori litteras truncas atque mutilas reddebat; membraque earum & apices in partes diversissimas spargebat. propterea si id lorum in manus hostium incidera t, nihil quicquam conjectari ex eo scripto quibat. sed ubi ille, ad quem erat missum, acceperat, furculo compari, quem habebat, capite ad finem proinde ut debere fieri sciebat, circumplicabat: atque ita litteræ per ambitum eumdem furculi coalescentes rursum coibant; integramque & incorruptam epistolam & facilem legi præstabant. hoc genus epistolæ Lacedæmonii σκυτάλιν appellant. Legebamus id quoque in vetere historia rerum Pœnicarum, virum indidem quempiam illustrem

strem (sive ille Hasdrubal, sive quis alius est, non retineo) epistolam scriptam super rebus arcanis hoc modo abscondisse. pugillaria nova nondum etiam cera illita accepisse; litteras in lignum incidisse; postea tabulas, uti solitum est, cera conlevisse: easque tabulas tamquam non scriptas, cui futurum id prædixerat, misisse; eum deinde ceram derasisse, litterasque incolumes ligno incisas legisse. Est & alia in monumentis rerum Græcarum profunda quædam & inopinabilis latebra barbarico astu excogitata. Histiæus nomine fuit, loco natus in terra Asia non ignobili. Asiam tunc tenebat imperio rex Darius. is Histiæus, quum in Persis apud Darium esset, Aristagoræ cuipiamres quasdam occultas nunciare furtivo scripto volebat. comminiscitur opertum hoc litterarum admirandum. servo suo diu oculos ægros habenti capillum ex capite omni, tamquam medendi gratia, deradit, caputque ejus leve in litterarum formas compungit. his litteris, quæ volverat, perscripsit. hominem postea, quoad capillus adolesceret, domo continuit. ubi id factum est; ire ad Aristagoram jubet. & quum ad eum, inquit, veneris mandasse me dicito, ut caput tuum, sicut nuper egomet feci, deradat. servus, ut imperatum erat, ad Aristagoram venit, mandatumque domini affert. atque ille id non esse frustra ratus, quod erat mandatum, fecit, ita litteræ perlatæ sunt.

CAP. X.

Quid de versibus Virgilii Favorinus existimarit, quibus in describenda flagrantia montis Ætnæ Pindarum poëtam sequutus est: collataque ab eo super eadem re utriusque carmina & dijudicata.

FAvorinum philosophum, quum in hospitis sui Antiatem villam æstu anni concessisset; nosque

ad

ad eum videndum Roma veniſſemus, memini ſuper Pindaro poëta & Virgilio in hunc fere modum diſſerere. Amici, inquit, familiareſque P. Virgilii in his, quæ de ingenio moribuſque ejus memoriæ tradiderunt, dicere eum ſolitum ferunt; parere ſe verſus more atque ritu urſino. namque, ut illa beſtia fetum ederet ineffigiatum informemque, lambendoque id poſteà, quod ita edidiſſet, conformaret & fingeret; proinde ingenii quoque ſui partus recentes rudi eſſe facie & imperfecta: ſed deinceps tractando colendoque reddere iis ſe oris & vultus lineamenta. Hoc virum judicii ſubtiliſſimi ingenue atque verè dixiſſe res, inquit, judicium facit. nam, quæ reliquit perfecta expolitaque, quibuſque impoſuit cenſus atque dilectus ſui ſupremam manum, omni poëticæ venuſtatis laude florent: ſed quæ procraſtinata ſunt ab eo ut poſt recenſerentur, & abſolvi, quoniam mors præverterat, nequiverunt: nequaquam poëtarum elegantiſſimi nomine atque judicio digna ſunt. itaque quum morbo oppreſſus adventare mortem videret, petivit oravitque à ſuis amiciſſimis impenſe, ut Æneida, quam nondum ſatis elimaſſet, abolerent. in his autem, inquit, quæ videntur retractari & corrigi debuiſſe, is maximè locus eſt, qui de monte Ætna factus eſt. nam quum Pindari veteris poëtæ carmen, quod de natura atque flagrantia montis ejus compoſitum eſt, æmulari vellet: ejuſmodi ſententias & verba molitus eſt, ut Pindaro quoque ipſo, qui nimis optima pinguique eſſe facundia exiſtimatus eſt, inſolentior hoc quidem in loco tumidiorque ſit. atque uti voſmetipſos, inquit, ejus quod dico arbitros faciam, carmen Pindari, quod eſt ſuper monte Ætna, quantulum eſt mihi memoriæ, dicam.

Τὰς ἐρόβρονται περὶ ἄπλατον
πυρὸς αἱ γνόταται
Ἐκ μυχῶν πάγαι ποταμοὶ

Δ" ἀμέρσισι μὲν θερόεντι ῥόον καπνοῦ
Αἴθων", ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρεις
Φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθὲ-
ων φέρει πόντε πλάκας σὺν παταγῳ.
Κεῖνο δ' ἀφαύσιο κρυνοὺς ἕρπετὸν
Δεινοτέ τις ἀναπέμ-
πει. τέρας μὲν θαυμάσιον θεοσιδέ-
ται, θαῦμα ὃ καὶ παελόν-
των ἀκοῦσαι.

Audite nunc, inquit, Virgilii versus, quos inchoasse eum verius dixerim, quàm fecisse.

Portus ab accessu ventorum immotus, & ingens
Ipse; sed horrificis juxta tonat Ætna ruinis,
Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo & candente favilla,
Attollitque globos flammarum, & sidera lambit.
Interdum scopulos avulsaque viscera montis
Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exæstuat imo.

Iam principio, inquit, Pindarus veritati magis obsequutus, id dixit quod res erat, quodque istic usu veniebat, quodque oculis videbatur, interdiu fumare Ætnam, noctu flammigare. Virgilius autem, dum in strepitu sonituque verborum conquirendo laborat, utrumque tempus nulla discretione facta confundit. atque ille Græcus quidem, fontes imitatus ignis eructare & fluere amnis fumi, & flammarum fulva & tortuosa volumina in plagas maris ferre, quasi quosdam igneos angues, luculente dixit. at hic noster, atram nubem turbine piceo & favilla fumantem, ῥόον καπνοῦ αἴθωνα interpretari volens, crasse & immodice congessit: globos quoque flammarum, quod ille κρυνοὺς dixerat, duriter & ἀύρας transtulit, item quod ait, *sidera lambit*; vacanter hoc etiam, inquit, accumulavit & inaniter. neque non id quoque inenarrabile esse ait, & propemodum insensibile; quòd *nubem atram fumare* dixit *turbine piceo*

picco & favilla candente. non enim fumare, inquit, solent, neque atra esse, quæ sunt candentia: nisi si *caudente* dixit pervolgatè & impropriè pro ferventi favilla, non pro ignea & relucenti. nam *candens* scilicet est à candore dictum, non à calore. quod saxa autem & scopulos eructari & erigi, eosdemque ipsos statim liquefieri & gemere atque glomerari sub auras dixit; hoc, inquit, nec à Pindaro scriptum, nec umquam fando auditum; & omnium, quæ monstra dicuntur, monstruosissimum est.

Cap. XI.

Quod Plutarchus in libris symposiacis opinionem Platonis de habitu atque natura stomachi fistulæque ejus, quæ τραχεῖα dicitur, adversum Erasistratum medicum tutatus est auctoritate adhibita antiqui medici Hippocratis.

Et Plutarchus & alii quidam docti viri reprehensum esse ab Erasistrato nobili medico Platonem scripsere: quod potum dixit defluere ad pulmonem, eoque satis humectato demanare per eum, quia sit rimosior, & confluere inde in vesicam: erroriſque istius fuisse Alcæum ducem, qui in poëmatis suis scriberet:

Τέρσε πνεύμονας οἶνος· τὸ δ' ἔσχατον πέρνατι λέπει.

ipsum autem Erasistratum dicere duas esse quasi canaliculas quasdam vel fistulas, easque ab oris faucibus proficisci deorsum: per earumque alteram deduci delabique in stomachum esculenta omnia & poculenta; ex eoque ferri in ventriculum, qui Græcè appellatur ἡ κάτω κοιλία; atque ibi subigi digerique: ac deinde aridiora ex his recrementa in alvum convenire, quod Græcè κοιλὸν dicitur, humidiora per renes in vesicam. per alteram autem fistulam, quæ Græcè nominatur τραχεῖα ἀρτηρία, spiritum à summo ore in pulmonem, atque inde rursum in os & in na-

naris commeare; perque eamdem viam vocis quoque fieri meatum: ac, ne potus cibusque aridior, quem oporteret in stomachum ire, procideret ex ore, labereturque in eam fistulam, per quam spiritus reciprocatur, eaque offensione intercluderetur animæ via; interpositam esse arte quadam & opere naturæ inde apud duo ista foramina, quæ dicitur ἐπιγλωττὶς quasi claustra quædam mobilia, conviventia vicissim & resurgentia: eamque ἐπιγλωττίδα inter edendum bibendumque operiri atque protegere πρὸς τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ne quid ex esca potuve incideret in illud quasi æstuantis animæ iter; ac propterea nihil humoris influere in pulmonem ore ipso arteriæ commœnito. Hæc Erasistratus medicus adversus Platonem. Sed Plutarchus, in libro Symposiacorum, auctorem Platonis sententiæ Hippocratem dicit fuisse: idemque esse opinatos & Philistionem Locrum & Dioxippum Hippocraticum, veteres medicos & nobiles: atque illam, de qua Erasistratus dixerit, ἐπιγλωττίδα non iccirco in eo loco constitutam, ne quid ex potu influeret in arteriam (nam pulmoni quoque fovendo rigandoque utiles necessariosque humores videri) sed appositam quasi moderatricem quamdam arbitramque prohibendi admiscendive, quod ex salutis usu foret: uti edulia quidem omnia defenderet ab arteria, depelleretque in stomachi viam: potum autem partiretur inter stomachum & pulmonem, &, quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam deberet, non rapidum id neque universum, sed quadam quasi obice sustentatum ac repressum sensim paulatimque tramitteret: atque omnem reliquum in alteram stomachi fistulam derivaret.

CAP.

Cap. XII.

De materiis infamibus, quas Græci ἀδόξους θέσεις appellant, à Favorino exercendi gratia disputatis.

INfames materias, sive quis mavult dicere inopinabiles, quas Græci ἀδόξους θέσεις appellant, & veteres adorti sunt, non sophistæ solum, sed philosophi quoque: & noster Favorinus oppidò quàm libens in eas materias dicebat, vel ingenio expergificandò ratus idoneas, vel exercendis argutiis, vel edomandis usu difficultatibus. sicuti quum Thersitæ laudes quæsivit, & quum febrim quartis diebus recurrentem laudavit, lepida sane multa & non facilia inventu in utramque causam dixit. eaque scripta in libris reliquit. sed in febris laudibus testem etiam Platonem produxit: quem scripsisse ait, qui quartanam passus convaluerit, viresque integras reciperaverit, fidelius constantiusque postea valiturum: atque inibi in isdem laudibus, non hercle hac sententiola invenuste lusit. versus, inquit, est longo hominum ævo probatus:

Ἄλλοτε μητρὶ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.

eo versu significatur, non omni die bene esse posse, sed isto bene, atque alio male. quod quum ita sit, inquit; ut in rebus humanis bene aut male vice alterna sit: hæc biduo medio intervallata febris, quanto est fortunatior in qua est μία μητρὶ καὶ δύο μητέρες?

Cap. XIII.

Quin, particula quot qualesque varietates significationis habeat, & quam sæpe in veterum scriptis obscura sit.

QUin, particula, quam grammatici conjunctionem appellant, variis modis sententiisque connectere orationem videtur. aliter enim dici putatur,

ratur, quum quasi increpantes vel interrogantes vel exhortantes dicimus: *quin venis? quin legis? quin fugis?* aliter quum ita confirmamus: *Non dubium est, quin M. Tullius omnium sit eloquentissimus.* aliter autem, quum sic componimus: quod quasi priori videtur contrarium: *Non iccirco causas Isocrates non defendit, quin id utile esse & honestum existimarit.* à quo illa significatio non abhorret, quæ est in tertia Origine M. Catonis: *Haud eos*, inquit, *eo postremum scribo, quin populi & boni & strenui sient.* In secunda quoque Origine M. Cato non longe secus hac particula usus est. *Neque satis*, inquit, *habuit quòd eam in occulto vitiaverat, quin ejus famam prostitueret.* Præterea animadvertimus Quadrigarium in octavo annalium particula ista usum esse obscurissimè. ipsius verba posuimus. *Romam venit. vix superat quin triumphus decernatur.* item in sexto annali ejusdem verba hæc sunt: *Pæne factum est, quin castra relinquerent atque cederent hosti.* Non me autem præterit dicere aliquem posse de summo pectore, nihil esse in his verbis negotii. nam, *quin*, utrubique positum pro, *ut*: planissimumque esse si ita dicas: *Romam venit, vix superat ut triumphus decernatur.* item alio in loco: *Pæne factum est ut castra relinquerent atque cederent hosti.* sed utantur sane, qui tam expediti sunt, perfugiis commutationum in verbis quæ non intelliguntur: utantur tamen, ubi id facere poterunt verecundiùs, hanc verò particulam, de qua dicimus, nisi quis didicerit compositam copulatamque esse, neque vim tantùm conjungendi habere, sed certa quadam significatione factam: numquam profectò rationes ac varietates istius comprehensurus est. quod quia longioris dissertationis est, poterit, cui otium est, reperire hoc in P. Nigidii commentariis, quos Grammaticos inscripsit.

CAP.

Cap. XIV.

Sententiæ ex Publii mimis selectæ lepidiores.

Publius mimos scriptitavit: dignusque habitus est, qui suppar Laberio judicaretur. C. autem Cæsarem ita Laberii maledicentia & arrogantia offendebat, ut acceptiores & probatiores sibi esse Publii quam Laberii mimos prædicaret. hujus Publii sententiæ feruntur pleræque lepidæ, & ad communem sermonum usum commendatissimæ. ex quibus sunt istæ singulis versibus circumscriptæ: quas libitum hercle est adscribere:

Malum est consilium, quod mutari non potest.
Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
Feras non culpes quod vitari non potest.
Cui plus licet quam par est, plus vult quam licet.
Comes secundus in via pro vehiculo est.
Frugalitas inserta est rumoris boni.
Heredis fletus sub persona risus est.
Furor fit læsa sæpius patientia,
——— *improbe*
Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.
Ita amicum habeas, posse ut fieri hunc inimicum putes.
Veterem ferendo injuriam vites novam.
Numquam periclum sine periclo vincitur.
Nimium altercando veritas amittitur.
Pars beneficii est, quod petitur si belle neges.

Cap. XV.

Quòd Carneades academicus elleboro stomachum purgavit scripturus adversus Zenonis Stoici decreta: deque natura medelaque ellebori candidi & nigri.

Carneades Academicus, scripturus adversum Stoici Zenonis libros, superiora corporis ellebo-

boro candido purgavit; ne quid ex corruptis in stomacho humoribus ad domicilia usque animi redundaret, & instantiam vigoremque mentis labefaceret. tanta cura tantoque apparatu sui vir ingenio præstanti ad refellenda, quæ scripserat Zeno, aggressus. Id quum in historia Græca legissem, quod *ellebori candido* scriptum erat, quid esset quæsivi. tum comperi duas species ellebori esse discerniculo coloris insignes, candidi & nigri. eos autem colores non in semine ellebori, neque in virgulis, sed in radice dinosci. candido stomachum & ventrem superiorem vomitionibus purgari; nigro alvum, quæ inferior vocatur, dilui: utriusque hanc esse vim, ut humores noxios, in quibus causæ morborum sunt, extrahant. esse autem periculum, ne inter causas morborum, omni corporum via patefacta, ea quoque ipsa, in quibus causa vivendi est, exinaniantur: amissoque omni naturalis alimoniæ fundamento homo exhaustus intereat. Sed elleborum sumi posse tutissime in insula Anticyra Plinius Secundus, in libris naturalis historiæ, scripsit: propterea Livium Drusum, qui tribunus plebis fuit, quum morbum, qui comitialis dicitur, pateretur, Anticyram navigasse, & in ea insula elleborum bibisse ait; atque ita morbo liberatum. Præterea scriptum legimus, Gallos in venatibus tinguere elleboro sagittas: quod his ictæ exanimatæ feræ teneriores ad epulas fiant: sed propter ellebori contagium vulnera ex sagittis facta circumcidere latius dicuntur.

CAP. XVI.

Anates Ponticas vim habere venenis detergendis potentem: atque inibi de Mithridatis regis in id genus medicamentis sollertia.

ANates Ponticas dicitur edundis vulgò venenis vičitare, scriptum etiam à Lenæo Cn. Pompeji

peji liberto, Mithridatem illum Ponti regem medicinæ rei & remediorum id genus sollertem fuisse: solitumque earum sanguinem miscere medicamentis, quæ digerendis venenis valent: eumque sanguinem vel potentissimum esse in ea confectione: ipsum autem regem, assiduo talium medelarum usu, a clandestinis epularum insidiis cavisse: quin & scientem quoque ultro tentandi gratia venenum rabidum & velox sæpenumerò hausisse: atque id tamen sine noxa fuisse. quamobrem postea, quum prœlio victus in ultima regni refugisset, & mori decrevisset, venena violentissima festinandæ necis gratia frustrà expertus, suo se ipse gladio transegit. hujus regis antidotus celebratissima est, quæ Mithridatios vocatur.

Cap. XVII.

Mithridatem Ponti regem quinque & viginti gentium linguis loquutum, Quintumque Ennium tria corda habere sese dixisse, quod tres linguas percalluisset, Græcam, Oscam, Latinam.

Q. Ennius tria corda habere sese dicebat, quòd loqui Græcè & Oscè & Latinè sciret. Mithridates autem Ponti atque Bithyniæ rex inclutus, à Cn. Pompejo bello superatus est, quinque & viginti gentium, quas sub ditione habuit, linguas percalluit: earumque omnium gentium viris haud umquam per interpretem colloquutus est: sed ut quemque ab eo appellari usus fuit, proinde lingua & oratione ipsius, non minus scite quam si gentilis ejus esset, locutus est.

Cap. XVIII.

Quod M. Varro C. Sallustium historiæ scriptorem deprehensum ab Annio Milone in adulterio scribit, & loris cæsum pecuniaque data demissum.

M. Varro in litteris atque vita fide homo multa & gravis, in libro, quem scripsit *Pius aut de pace*,

pace, C. Sallustium scriptorem seriæ illius & severæ orationis, in cujus historia notiones censorias fieri atque exerceri videmus, in adulterio deprensum ab Annio Milone loris bene cæsum dicit, & quum dedisset pecuniam, dimissum.

CAP. XIX.

Quid Epictetus philosophus dicere solitus sit hominibus nequam & impuris disciplinas philosophiæ studiose tractantibus, & quæ duo verba observanda præceperit omnium rerum longè salubria.

FAvorinum ego audivi dicere Epictetum philosophum dixisse, plerosque istos, qui philosophari videntur, philosophos esse hujuscemodi ἕνεκά τοῦ ποιεῖν, μέχρι τοῦ λέγειν. id significat, factis procul, verbis tenus. jam illud est vehementius quod Arrianus solitum eum dictitare in libris, quos de dissertionibus ejus composuit, scriptum reliquit. Nam quum, inquit, animadverterat hominem pudore amisso, importuna industria, corruptis moribus audacem, confidentem lingua cæteraque omnia præterquam animum procurantem, istiusmodi, inquit, hominem quum viderat studia quoque & disciplinas philosophiæ contrectare & physica adire & meditari dialectica, multaque id genus theoremata suspicari scisciteque, inclamabat deum atque hominum fidem, ac plerumque inter clamandum his eum verbis increpabat: ἀνθρωπε, τί βάλλεις; σκέψαι εἰ καλὸν ἄρτιον τὸ ἀγγεῖον, ἐὰν γὰρ εἰς τοῦτο ἐμπεσὸν αὐτὸ βάλλῃς, ἀπολεῖται. ἢν σαπρὸν, ἢ ἔργον, ἢ ὄξος γένοιτο ἄν, ἢ τί τε τῶν χείρων. nihil profecto his verbis gravius, nihil vertius: quibus declarabat maximus philosophorum litteras atque doctrinas philosophiæ, quum in hominem falsum atque degenerum influxissent, verti, mutari, corrumpi, &, quod ipse κυνικώτερον, urinam fieri, aut si quid est urina spurcius.

Præterea idem ille Epictetus, quod ex eodem Favorino audivimus, solitus dicere est duo esse vitia multo omnium gravissima ac æterrima, intolerantiam & incontinentiam; quum aut injurias, quæ sunt ferendæ, non toleramus neque ferimus; aut à quibus rebus voluptatibusque nos tenere debemus, non tenemus. itaque, inquit, si quis hæc duo verba cordi habeat; eaque sibi imperando atque observando curet: is erit pleraque impeccabilis: vitamque vivet tranquillissimam. verba duo hæc dicebat ἀνέχε καὶ ἀπέχε.

CAP. XX.

Verba sumpta ex symposio Platonis numeris coagmentisque verborum scite, modulatè, aptéque exercendi gratia in Latinam orationem versa.

SYmposium Platonis apud philosophum Taurum legebatur. verba illa Pausaniæ inter convivas amorem vice sua laudantis: ea verba ita prorsum amavimus, ut meminisse etiam studuerimus. sunt adeò, quæ meminimus, verba hæc: πᾶσι γὰρ φαίνεται ὧδε ἔχειν. αὐτὴ ἐφ' ἑαυτῆς παραπομένη, ὅτε καλή, ὅτε αἰσχρὰ. εἶεν καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν ἢ πίνειν ἢ ἄδειν ἢ διαλέγεσθαι. ἦ γάρ τι καὶ αὐτὸ καθ' αὑτὸ καλὸν ἐστίν, ἀλλ' ἐν τῷ παραχρῆν, ὡς ἂν παραχθῇ τοιοῦτον ἀπέβη. καλῶς λέγεις γὰρ παραπόμενον καὶ ὀρθῶς, καλὸν γίγνεσθαι μὲν ὀρθῶς ᾗ, αἰσχρόν. ἔστω δὴ καὶ τὸ ἐρᾶν, καὶ ὁ ἔρως, ὃν πᾶς ἐρᾷ καλός, ἐστὶ δὲ ἀξιόλογος ἐγκωμιάζεσθαι, ἀλλ' ὁ καλὸς παροτρύνειν ἐρᾶν.

Hæc verba ubi lecta sunt; atque ibi Taurus mihi, Heus, inquit, tu rhetorisce. (sic enim me in principio recens in diatribam acceptum appellitabat, existimans eloquentiæ unius extundendæ gratia Athenas venisse) videsne, inquit, ἐνθύμημα crebrum & coruscum & convexum, brevibusque & rotundis numeris cum quadam æquabili circumactione devin

vinctum ? habesne nobis dicere in libris rhetorum vestrorum tam aptè tamque modulatè compositam orationem ; sed hos, inquit, tamen numeros censeo videas ὁδὸς περιττὴ. ad ipsa enim Platonis penetralia ipsarumque rerum pondera & dignitates pergendum est ; non ad vocularum ejus amœnitatem nec ad verborum venustates diversitandum. Hæc admonitio Tauri, de orationis Platonicæ modulis, non modò non repressit, sed instinxit etiam nos ad elegantiam Græcæ orationis verbis Latinis affectandam : atque uti quædam animalium parva & vilia ad imitandum sunt, quas res cumque audierint viderintve, petulantia ; proinde nos ea, quæ in Platonis oratione demiramur, non æmulari quidem ; sed lineas umbrasque facere quæsivimus & ausi sumus. velut ipsum hoc est, quod ex illis isdem verbis ejus effinximus : *Omne*, inquit, *omnino factum sic sese habet. neque turpe est quantum in eo est, neque honestum : velut est quas facimus nunc ipsi res, bibere, cantare, disserere ; nihil namque horum ipsum ex sese honestum est. quale quum fieret modo factum est, tale exstitit. si rectè honestéque factum est : tum honestum fit : sin parum rectè : turpe fit. sic amor non honestius omnis neque omnis laude dignus : sed qui facit nos ut honestè amemus.*

CAP. XXI.

Quibus temporibus post Romam conditam Græci Romanique illustres viri floruerunt ante secundum bellum Carthaginense.

UT conspectum quemdam ætatum antiquissimarum, item virorum illustrium, qui in his ætatibus nati fuissent, haberemus ; ne in sermonibus fortè in conspectum aliquid, super ætate atque vita clarorum hominum, temerè diceremus : sicuti sophista illa ἀπαιδεύτου, qui publicè nuper disserens Car-

neadem philosophum à rege Alexandro Philippi filio pecunia donatum & Panætium Stoïcum cum superiore Africano vixisse dixit: Ut ab istiusmodi, inquam, temporum ætatumque erroribus caveremus, excerpebamus ex libris, qui chronici appellantur, quibus temporibus floruissent Græcisimul atque Romani viri, qui vel ingenio vel imperio nobiles insigneſque post conditam Romam fuissent ante secundum bellum Carthaginiensium: easque nunc excerptiones nostras variis diversisque in locis factas cursim digessimus. neque enim id nobis negotium fuit, ut acri atque subtili cura excellentium in utraque gente hominum συγχρονισμὸς componeremus; sed ut Noctes istæ quadamtenus his quoque historiæ floſculis leviter injectis aspergerentur. satis autem visum est in hoc commentario de temporibus paucorum hominum dicere: ex quorum ætatibus de pluribus quoque, quos non nominaremus, haud difficilis conjectura fieri posset. incipiemus igitur à Solone claro: quoniam de Homero & Hesiodo inter omnes ferè scriptores constitut, ætatem eos egisse vel isdem ferè temporibus, vel Homerum aliquanto antiquiorem: utrumque tamen ante Romam conditam vixisse Silviis Albæ regnantibus annis post bellum Trojanum, ut Cassius in primo annalium de Homero atque Hesiodo scriptum reliquit, plus centum atque sexaginta, ante Romam autem conditam, ut Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter centum & sexaginta. Solonem ergo accepimus unum ex illo nobili numero sapientum leges scripsisse Athenienſium, Tarquinio Prisco Romæ regnante, anno regni ejus tricesimo tertio. Servio autem Tullo regnante Pisistratus Athenis tyrannus fuit, Solone antè in exilium voluntarium profecto: quoniam id ei prædicenti non creditum est. Postea Pythagoras Samius in Italiam venit. Tarquinii filio regnum obtinente; cui cognomentum

Su-

Superbus fuit. isdemque temporibus occisus est Athenis ab Harmodio & Aristogitione Hipparchus Pisistrati filius, Hippiæ tyranni frater. Archilochum autem Nepos Cornelius tradit, Tullo Hostilio Romæ regnante, jam tum fuisse poëmatis clarum & nobilem. Ducentesimo deinde & sexagesimo anno post Romam conditam aut non longè amplius, victos esse ab Athenienſibus Persas memoriæ traditum est, pugnam illam inclutam Marathoniam, Miltiade duce: qui post eam victoriam damnatus à populo Athenienſi in vinculis publicis mortem obiit. tum Æschylus Athenis tragœdiarum poëta celebris fuit. Romæ autem istis fermè temporibus tribunos & ædiles tum primum per seditionem sibi plebes creavit, ac non diu pòst Cn. Marcius Coriolanus, exagitatus vexatusque à tribunis plebi, ad Vulscos, qui tum hostes erant, à republica descivit; bellumque populo Romano fecit. pòst deinde paucis annis Xerxes rex ab Athenienſibus & pleraque Græcia, Themistocle duce, navali prœlio, quod ad Salamina factum est, victus fugatusque est. atque inde anno ferè quarto, Menenio Agrippa, M. Horatio Pulvillo consulibus, bello Veiente, apud fluvium Cremeram, ab his sex & trecenti patricii Fabii cum familiis suis, universi ab hostibus circumventi perierunt. juxta ea tempora Empedocles Agrigentinus in philosophiæ naturalis studio floruit. Romæ autem per eas tempestates Decemviros legibus scribundis creatos constitit; tabulasque ab his primo decem conscriptas, mox alias duas additas. Bellum deinde in terra Græcia maximum Peloponnesiacum, quod Thucydides memoriæ mandavit, cœptum est circa annum ferè, post conditam Romam, trecentesimum, vicesimum tertium. qua tempestate Olus Postumius Tubertus dictator Romæ fuit. qui filium suum, quod contra suum dictum in hostem pugnaverat, securi necavit. hostes tum populi Romani fuerant Fidena-

res. itaque inter hæc tempora nobiles celebresque erant Sophocles ac deinde Euripides tragici poëtæ, & Hippocrates medicus, & Democritus philosophus: quibus Socrates Athenienſis natu quidem posterior fuit; sed quibuſdam temporibus iſdem vixerunt, jam deinde, Tribunis militaribus conſulari imperio rempublicam Romæ regentibus, ad annum ferè conditæ urbis trecenteſimum quadrageſimum ſeptimum, triginta illi tyranni præpoſiti ſunt à Lacedæmoniis Athenienſibus; & in Sicilia Dionyſius ſuperior tyrannidem tenuit, pauciſque annis pòſt, Socrates Athenis capitis damnatus eſt, & in carcere veneno necatus. ea ferè tempeſtate Romæ M. Furius Camillus dictator fuit, & Vejos cepit. ac pòſt non longo tempore bellum Senonicum fuit. tum Galli Romam præter Capitolium ceperunt. neque multo poſtea Eudoxus aſtrologus in terra Græcia nobilitatus eſt: Lacedæmoniique ab Athenienſibus apud Corinthum ſuperati, duce Phormione: & M. Manlius Romæ, qui Gallos in obſidione Capitolii obrepentes per arduа depulerat, convictus eſt conſilium de regno occupando iniſſe; damnatuſque capitis ſaxo Tarpejo, ut M. Varro ait, præceps datus, ut Cornelius autem Nepos ſcriptum reliquit, verberando necatus eſt. eoque ipſo anno, qui erat pòſt reciperatam urbem ſeptimus. Ariſtotelem philoſophum natum eſſe memoriæ mandatum eſt. aliquot deinde annis pòſt bellum Senonicum, Thebani Lacedæmonios, duce Epaminonda, apud Leuctra ſuperaverunt: ac brevi pòſt tempore, in urbe Roma, lege Licinii Stolonis conſules creari etiam ex plebe cœpti, quum antea jus non eſſet niſi ex patriciis gentibus fieri conſules. Circa annum deinde urbis conditæ quadringenteſimum Philippus Amyntæ filius Alexandri pater regnum Macedoniæ adeptus eſt: inque eo tempore Alexander natus eſt: pauciſque inde annis pòſt Plato philoſophus ad Dionyſium Siciliæ tyran-

num

num posteriorem profectus est. post inde aliquanto tempore Philippus apud Chæroneam prælio magno Athenienses vincit. tum Demosthenes orator ex eo prælio salutem fuga quæsivit: quumque id ei, quòd fugerat, probrosè objiceretur; versu illo notissimo elusit:

Ἀνὴρ, inquit, ὃ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.

postea Philippus ex insidiis occiditur: & Alexander regnum adeptus ad subigendos Persas in Asiam atque in Orientem transgressus est. alter autem Alexander, cui cognomentum Molosso fuit, in Italiam venit bellum populo Romano facturus. jam enim fama virtusque felicitatis Romanæ apud exteras gentes enitescere incœptabat. sed prius, quàm bellum faceret; vita decessit. Eum Molossum, quum in Italiam transiret, dixisse accepimus, se quidem ad Romanos ire quasi in ἀνδρωνῖτιν; Macedonem esse ad Persas quasi in γυναικωνῖτιν. postea Macedo Alexander pleraque parte orientali subacta, quum annos undecim regnavisset, obiit mortis diem. neque ita longè pòst Aristoteles philosophus & pòst aliquanto Demosthenes vita functi sunt: isdemque fermè tempestatibus populus Romanus gravi ac diutino Samnitium bello conflictatus est: consulesque Tib. Veturius & Sp. Postumius in locis iniquis apud Caudium, a Samnitibus circumvallati ac sub jugum missi, turpi fœdere facto discesserunt; ob eamque causam populi jussu Samnitibus per feciales dediti recepti non sunt. Post annum deinde urbis conditæ quadringentesimum ferè & septuagesimū bellum cum rege Pyrrho sumtum est. Ea tempestate Epicurus Athenienses & Zeno Cittienses philosophi celebres erant: eodémq; tempore C. Fabricius Luscinus & Q. Æmilius Papus censores Romæ fuerunt; & P. Cornelium Rufinum, qui bis consul & dictator fuerat, senatu moverunt: causamque isti notæ subscripserunt, quod eum comperissent argenti facti cœnæ gratia decem pondo li-

bras habere. Anno deinde post Romam conditam quadringintesimo fermè nonagesimo, consulibus Appio Claudio, cui cognomentum Caudex fuit, Appii illius Cæci fratre, & M. Fulvio Flacco, bellum adversum Pœnos primum cœptum est. neque diu pòst Callimachus poëta Cyrenensis Alexandriæ apud Ptolemæum regem celebratus est. annis deinde postea paulo pluribus quàm viginti, pace cum Pœnis facta, consulibus Claudio Centone Appii Cæci filio & M. Sempronio Tuditano, primus omnium L. Livius poëta fabulas docere Romæ cœpit, post Sophoclis & Euripidis mortem annis plus ferè centum & sexaginta, post Menandri annis circiter quinquaginta duobus. Claudium & Tuditanum Consules sequuntur Q. Valerius & C. Manilius: quibus natum esse Q. Ennium poëtam M. Varro, in primo de poëtis libro, scripsit: eumque, quum septimum & sexagesimum annum ageret, duodecimum annalem scripsisse; idque ipsum Ennium in eodem libro dicere. Anno deinde post Romam conditam quingentesimo undevicesimo Sp. Carvilius Ruga primus Romæ de amicorum sententia divortium cum uxore fecit, quod sterilis esset, juravitque apud censores uxorem se liberûm quærendorum causa habere. eodemque anno C. Nævius poëta fabulas apud populum dedit; quem M. Varro, in libro de poëtis primo, stipendia fecisse ait bello Pœnico primo; idque ipsum Nævium dicere in eo carmine, quod de eodem bello scripsit. Porcius autem Licinius serius poëticam Romæ cœpisse dicit in his versibus:

Pœnico bello secundo Musa pinnato gradu
Intulit se bellicosam in Romuli gentem feram.

ac deinde annis ferè pòst quindecim bellum adversus Pœnos sumptum est: atque non nimium longè M. Cato orator in civitate, & Plautus poëta in scena floruerunt. isdemque temporibus Diogenes Stoicus & Carneades academicus & Critolaus Peripateticus

ab

ab Athenienſibus, ad ſenatum populi Romani, negotii publici gratia, legati ſunt. neque magno intervallo poſtea Q. Ennius, & juxta Cæcilius & Terentius, ac ſubinde & Pacuvius, & Pacuvio jam ſene Accius, clariorque tunc in poëmatis eorum obtrectandis Lucilius fuit. ſed progreſſi longiùs ſumus: quum finem propoſuerimus annotatiunculis iſtis bellum Pœnorum ſecundum.

LIBER XVIII.

CAP. I.

Diſputationes à Philoſopho Stoïco, & contrà à Peripatetico, arbitro Favorino, factæ: quæſitumque inter eos, quantum in perficienda vita beata virtus valeret; quantumque eſſet in iis quæ dicuntur extranea.

FAMILIARES Favorini erant duo quidam non incelebres in urbe Roma philoſophi. eorum fuit unus Peripateticæ diſciplinæ ſectator, alter Stoicæ. his quondam ego acriter atque contentè pro ſuis utrinque decretis propugnantibus, quum eſſemus una omnes Oſtiæ cum Favorino, interfui. ambulabamus autem in littore quum jam adveſperaſceret, ætate anni novi. atque ibi Stoïcus cenſebat & vitam beatam hominum virtute animi ſola, & miſeriam ſummam malitia ſola poſſe effici, etiam ſi cætera bona omnia, quæ corporalia & externa appellarentur, virtuti deeſſent, malitiæ adeſſent. Ille contrà Peripateticus, miſeram quidem viram vitiis animi & malitia ſola fieri concedebat: ſed ad complendos omnes vitæ beatæ numeros virtutem ſolam nequaquam ſatis eſſe exiſtimabat. quoniam & corporis integritas ſanitaſque, & honeſtus modus formæ,

& pecunia familiaris, & bona existimatio, cæteraque omnia corporis & fortunæ bona necessariò viderentur perficiendæ beatæ vitæ. Reclamabat hoc in loco Stoïcus, &, tamquam duas ille res diversas poneret, mirabatur: quòd, quum essent malitia & virtus duo contraria, vita misera & beata quoque æquè contraria: non servaret in utrisque vim & naturam contrarii: & ad miseriam quidem vitæ conficiendam satis valere malitiam solam putaret, ad præstandam verò vitam beatam non satis virtutem solam esse diceret. atque id maximè diffidere neque convenire dicebat, quòd, qui profiteretur vitam nullo pacto beatam effici posse, si virtus sola abesset; idem contrà negaret beatam fieri vitam quum sola virtus adesset: & quem daret haberetque virtuti absenti honorem, eumdem petenti atque præsenti adimeret. Tum Peripateticus perquam herclè festivè, Rogo te, inquit, cum bona venia respondeas, an existimes esse vini amphoram, quum abest ab ea unus congius? Hoc ubi accepit Stoicus: Minime, inquit, vini amphora dici potest, ex qua abest congius. hoc ubi accepit Peripateticus, Unus igitur, inquit, congius amphoram facere dici debebit: quoniam, quum deest ille unus, non fit vini amphora; & quum accessit, fit amphora. quòd si id dicere absurdum est, uno congio solo fieri amphoram: itidem absurdum est una sola virtute viram fieri beatam dicere: quoniam, quum virtus abest, beata esse vita numquam potest. Tum Favorinus adspiciens Peripateticum, Est quidem, inquit, argutiola hæc, qua de congio vini usus es, exposita in libris: sed, ut scis, captio magis lepida, quàm probum aut simile argumentum videri debet. congius enim, quum deest, efficiet quidem ne fit justæ mensuræ amphora: sed quum accedit & adjicitur, non ille unus facit amphoram, sed supplet. virtus autem, utisti dicunt, non accessio neque supplemen-

tum, sed sola ipsa vitæ beatæ instar est: & propterea vitam beatam ipsa sola una, quum adest, facit. Hæc atque alia quædam minuta magis & nodosa, tamquam apud arbitrum Favorinum, in suam uterque sententiam conferebant. sed quum jam prima fax noctis, & densiores esse tenebræ cœpissent, prosequuti Favorinum in domum, ad quam devertebat, discessimus.

CAP. II.

Cujusmodi quæstionum certationibus Saturnalicia Iudicra Athenis agitare soliti sumus; atque inibi insperſa quædam sophismata & ænigmata oblectatoria.

SAturnalia Athenis agitabamus hilare prorsum & modeste, non, ut dicitur, remittentes animum, (nam remittere, inquit Musonius, animum, quasi amittere est,) sed demulcentes eum paulum atque laxantes jucundis honestisque sermonum illectationibus. Conveniebamus autem ad eamdem cœnam complusculi, qui Romani in Græciam veneramus, quique easdem auditiones eosdemque doctores colebamus. tum qui cœnulam ordine suo curabat, præmium solvendæ quæstionis ponebat librum veteris scriptoris vel Græcum vel Latinum, & coronam e lauro plexam; totidemque res quærebat quot homines istic eramus, quumque eas omnis exposuerat, rem locumque dicendi sors dabat. quæstio igitur soluta corona & præmio donabatur; non soluta autem tramittebatur ad eum, qui sortitò succesſerat. idque in orbem vice pari servabatur. si nemo dissolvebat quæstionis ejus nodum, præmium ipsum & corona deo, cujus id festum erat, dicebatur. quærebantur autem res hujuscemodi, aut sententia poëtæ veteris lepide obscura non anxie, aut historiæ antiquioris requisitio, aut decreti cujuspiam ex philosophia perpe-

ram invulgati purgatio, aut captionis sophisticæ solutio, aut inopinati ratiorisque verbi indagatio, aut tempus item in verbo perspicuo obscurissimum. itaque nuper quæsita esse memini numero septem, quorum prima fuit enarratio horum versuum, qui sunt in satyris Q. Ennii, uno multifariam verbo concinniter implicati. quorum exemplum hoc est:

Nam qui lepidè postulat, alterum frustrari,
Quem frustratur, frustra eum dicit frustra esse.
Nam qui sese frustrari quem frustra sentit,
Qui frustratur, is frustra est: si non, ille est frustra.

Secunda quæstio fuit, quonam modo audiri atque accipi deberet, quod Plato in civitate quam in libris suis condidit, κοινὰς τὰς γυναῖκας esse censuit; & præmia viris fortibus summisque bellatoribus posuit saviationes puerorum & puellarum. Tertio in loco hoc quæsitum est, in quibus verbis captionum istarum fraus esset, & quo pacto distingui resolvique possent: *Quod non perdidisti habes: cornua non perdidisti: habes igitur cornua.* item altera captio: *Quod ego sum, id tu non es: homo igitur tu non es.* Quæsitum id quoque ibi est, quæ esset hujus quoque sophismatis resolutio. *Quum mentior & mentiri me dico, mentior an verum dico?* Postea quæstio ista hæc fuit: *Quam ob causam Patricii Megalensibus mutitare soliti sint plebes Cerealibus?* Secundum ea quæsitum hoc est; verbum *verant*, quod significat, *vera dicunt*, quisnam veterum poëtarum dixerit? Sexta quæstio fuit, asphodelum cujusmodi herba sit, quod Hesiodus in isto versu posuerit:

Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντός,

Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

& quid item Hesiodus se dicere sentiat, quum dimidium plus esse toto dicit. Postrema quæstionum omnium hæc fuit; *scripserim, venerim, legerim*, cujus temporis verba sint, præterita, an futuri, an utriusque. Hæc ubi ordine, quo dixi, proposita, atque,

que, singulis sorte ductis, disputata, explanataque sunt: libris coronisque omnes donati sumus; nisi ob unam quæstionem, quæ fuit de verbo *verant*. nemo enim tum commeminerat dictum esse à Q. Ennio id verbum in decimotertio annalium in isto versu:

Satin' vates verant ætate in agunda?

Corona igitur hujus quæstionis deo feriarum istarum Saturno data est.

CAP. III.

Quid Æschines Rhetor in oratione, qua Timarchum de impudicitia accusavit, Lacedæmonios statuisse dixerit super sententia probatissima, quam improbatissimus homo dixisset.

ÆSchines vel acerrimus prudentissimusque oratorum, qui apud conciones Athenienſium floruerunt, in oratione illa sæva criminosaque & virulenta, qua Timarchum de impudicitia graviter insigniterque accusavit, nobile & illustre consilium Lacedæmoniis dedisse dicit virum indidem civitatis ejusdem principem virtute atque ætate magna præditum. Populus, inquit, Lacedæmonius de summa republica sua, quidnam esset utile & honestum, deliberabat. tum exsurgit, sententiæ dicendæ gratia, homo quispiam turpitudine pristinæ vitæ defamatissimus; sed lingua tunc atque facundia nimium quantum præstabilis. consilium, quod dabat, quodque oportere fidei suadebat, acceptum ab universis & complacitum est: futurumque erat ex ejus sententia populi decretum. ibi unus ex illo principum ordine, quos Lacedemonii, ætatis dignitisque majestate tamquam arbitros & magistros disciplinæ publicæ verebantur, commoto irritatoque animo exilit: &, Quænam, inquit, Lacedæmonii ratio, aut quæ tandem spes erit, urbem hanc & hanc rempublicam salvam inexpugnabilemq; esse diutius posse, si hujusce-

modi anteactæ vitæ hominibus consiliariis utemur? quòd si proba ista hæc & honesta sententia est; quæso vos, non sinamus eamdem dehonestari turpissimi auctoris contagio. atque ubi hoc dixit, elegit virum fortitudine atque justitia præter alios præstantem, sed inopi lingua, & insacundum; jussitque eum, consensu petituque omnium, eamdem illam sententiam diserti viri cuicuimodi posset verbis dicere: ut nulla prioris mentione habita scirum atque decretum populi ex ejus unius nomine fieret, quod ipsum denuo dixerat. atque ita, ut suaserat prudentissimus senex, factum est. sic bona sententia mansit, turpis auctor mutatus est.

Cap. IV.

Quòd Sulpicius Apollinaris prædicantem quemdam a sese uno Sallustii historias intelligi illusit, quæstione proposita, quid verba ista apud Sallustium significarent: perincertum stolidior, an vanior.

QUum jam adolescentuli Romæ prætextam & puerilem togam mutassemus, magistrosque jam nobismetipsi exploratiores quæreremus: in Sandaliario forte apud librarios fuimus; quum ibi in multorum hominum cœtu Apollinaris Sulpicius, vir in memoria nostra præter alios doctus, jactatorem quempiam & venditatorem Sallustianæ lectionis irrisit illusitque genere illo facetissimæ dissimulationis, qua Socrates ad sophistas utebatur. nam quum ille se unum & unicum doctorem esse enarratoremque Sallustii diceret, neque primam tantùm cutem ac speciem sententiarum, sed sanguinem quoque ipsum ac medullam verborum ejus eruere atque introspicere penitus prædicaret: tum Apollinaris amplecti venerarique se doctrinas illius dicens, Per, inquit, magister optime, exoptatus mihi nunc venis cum sanguine & medulla Sallustii verborum. hesterno

enim

enim die quærebatur ex me, quidnā verba ejus hæc in quarto historiarum libro de Cn. Lentulo scripta significent: de quo incertum fuisse ait stolidiorne esset an vanior: eaque ipsa verba, uti sunt à Sallustio scripta, dixit: *At Cn. Lentulus patriciæ gentis, collegæ ejus cui cognomentum Clodiano fuit, per incertum stolidior an vanior, legem de pecunia, quam Sulla emtoribus bonorum remiserat, exigendæ promulgavit.* quæsitum ergo ex se Apollinaris, neque id se dissolvere potuisse asseverabat, quid esset *vanior* & quid *stolidior*: quoniam Sallustius sic ea separasse atque oppositisse inter se videretur, tamquam diversa ac dissimilia, nec ejusdem utraque vitii forent: ac propterea petebat, uti se doceret significationes utriusque vocis & origines. Tum ille rictu oris labearumque ductu contemni à se ostendens, & rem de qua quæreretur & hominum ipsum qui quæreret, Priscorum, inquit, & remotorū ego verborum medullas & sanguinem, sicuti dixi, perspicere & elicere soleo: non istorum quæ proculcata vulgo & protrita sunt. ipso illo quippe Cn. Lentulo stolidior est & vanior, qui ignoratæ ejusdem stultitiæ esse vanitatem & stoliditatem. sed ubi hoc dixit, media ipsa sermonum reliquit: & abire cæpit. nos deinde eum tenebamus, urgebamusque, & cumprimis Apollinaris, ut de vocabulorum istorum vel differentia, vel si ei ita videretur, similitudine pleniùs apertiusque dissereret: & ut ne sibi invideret discere volenti orabat. atque ita ille, se jam planè illudi ratus, negotium sibi esse causatur, & digreditur. nos autem posteà ex Apollinari didicimus *vanos* propriè dici. non, ut vulgus diceret, desipientes aut hebetes aut ineptos, sed, ut veterum doctissimi dixissent, mendaces & infidos & levia inaniaque pro gravibus & veris astutissime ponentes: stolidos autem vocari non tam stultos & excordes, quàm tætros & molestos & illepidos, quos Græci μοχθηρὲς καὶ φορτικὲς dicerent, etyma quoque harum vocum & origines scripta

ptas esse dicebat in libris Nigidianis. quos requisitos ego & repertos cum primarum significationum exemplis, ut commentariis harum Noctium inferrem, notavi, & intulisse jam me aliquo in loco commentationibus istis existimo.

Cap. V.

Quòd Q. Ennius in septimo annali quadrupes eques, *ac non*, quadrupes equus, *ut legunt multi, scriptum reliquit.*

CUm Antonio Juliano rhetore, viro hercle bono & facundiæ florentis, complures adolescentes familiares ejus Puteolis æstivarum ludum & jocum in litteris amœnioribus & in voluptatibus pudicis honestisque agitabamus. atque ibi tunc Juliano nunciatur ἀναγνώστην quemdam, non indoctum hominem, voce admodum scita & canora Ennii annales legere ad populum in theatro. Eamus, inquit, auditum nescio quem istum Ennianistam. hoc enim se ille nomine appellari volebat. Quem quum jam inter ingentes clamores legentem invenissemus (legebat autem librum ex annalibus Ennii septimum) hos eum primùm versus perperam pronunciantem audivimus:

Denique vi magna quadrupes equus atque elephanti
Projiciunt sese.

neque postea multis versibus additis, celebrantibus cum laudantibusque omnibus, discessit. Tum Juli anus egrediens è theatro Quid vobis, inquit, de hoc anagnosta & de quadrupede equo videtur? sic enim profectò legit:

Denique vi magna quadrupes equus atque elephanti
Projiciunt sese.

ecquid putatis, si magistrum prælectoremque habuisset alicujus æris, *quadrupes equus?* dicturum fuisse, ac non *quadrupes eques?* quod ab Ennio ita scri-

scriptum relictumque esse nemo unus litterarum veterum diligens dubitavit. quumque aliquot eorum, qui aderant, *quadrupes equus*, apud suum quisque grammaticum legisse se dicerent, & mirarentur quidnam esset, *quadrupes eques*. Vellem vos, inquit, optimi juvenes, tam accuratè Q. Ennium legisse, quàm P. Virgilius legerat: qui hunc ejus versum sequutus in Georgicis suis *equitem* pro *equo* posuit his in versibus:

Fræna Pelethronii Lapithæ gyrosque dedere
Impositi dorso, atque equitem docuére sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

in quo loco, *equitem*, si quis modò non insciтè ineptéque argutior sit, nihil potest accipi aliud nisi, *equum*. pleraque enim veterum ætas & hominem equo insidentem & equum qui insideretur *equitem* dixerunt. propterea equitare etiam, quod verbum è vocabulo equitis inclinatum est, & homo equo utens & equus sub homine gradiens dicebatur. Lucilius adeò vir adprimè linguæ Latinæ sciens *equum equitare* dicit his versibus:

Quis hinc currere equum nos atque equitare videmus,
His equitat curritque: oculis equitare videmus;
Ergo oculis equitat.

Sed enim contentus, inquit, ego his non fui: & ut non turbidæ fidei nec ambiguæ, sed ut puræ liquentisque esset *equus* ne an *eques* Ennius scriptum reliquisset: librum summæ atque reverendæ vetustatis, quem ferè constabat Lampadionis manu emendatum, studio precioque multo unius versus inspiciendi gratia conduxi: &, *eques*, non, *equus*, scriptum in eo versu inveni. Hæc tum nobis Julianus & multa alia eruditè simul & affabiliter dixit. sed eadem ipsa post etiam in pervolgatis commentariis scripta offendimus.

CAP.

CAP. VI.

Quòd Ælius Melissus, in libro cui titulum fecit, de loquendi proprietate, *quem quum ederet* cornum *esse* copiæ *dicebat, rem scripsit neque dictu neque auditu dignam: quum differre* matronam *& matremfamilias existimavit differentia longè ranissima.*

ÆLius Melissus in nostra memoria fuit Romæ summi quidem loci inter grammaticos & temporis: sed majore in litteris erat jactantia & σοφιστεία, quàm opera. is præter alia, quæ scripsit compluria, librum composuit, ut tum videbatur quum est editus, doctrinæ inclutæ. ei libro titulus est ingentis cujusdam illecebræ ad legendum scriptus quippe est, *de loquendi proprietate*. quis adeò exisitimet loqui se rectè atque propriè posse, nisi illas Melissi proprietates perdidicerit? ex eo libro hæc verba sunt: *Matrona est, quæ semel peperit: quæ sæpius, materfamilias: sicuti sus quæ semel peperit, porcetra; quæ sæpius, scrofa.* Utrum autem hoc de matrona ac de matrefamilias Melissus excogitaverit ipse & conjectaverit: an scriptum ab alio quo legerit, hariolis profecto est opus. nam de porcetra habet sane auctorem Pomponium in Atellana, quæ hoc eodem vocabulo inscripta est. sed matronam non esse appellatam, nisi quæ semel peperit, neque matremfamilias nisi quæ sæpius, nullis veterum scriptorum auctoritatibus confirmari potest. enimverò illud impendio probabilius est, quod idonei vocum antiquarum enarratores tradiderunt, matronam dictam esse proprie, quæ in matrimonium cum viro convenisset, quoad in eo matrimonio maneret, etiam si liberi nondum nati forent: dictamque esset ita à matris nomine non adepto jam, sed cum spe & omine mox apiscendi. unde ipsum quoque matrimonium dicitur, matrem autem familias

lias appellatam esse eam solam, quæ in mariti manu mancipioque, aut in ejus, in cujus maritus, manu mancipioque esset. quoniam non in matrimonium tantùm, sed in familiam quoque mariti & in sui heredis locum venisset.

CAP. VII.

Quem in modum Favorinus tractaverit intempestivum quemdam de verborum ambiguitatibus quærentem: atque ibi quot significationes capiat concio.

DOmitio homini docto celebrique in urbe Roma grammatico; cui cognomentum Insano factum est, quoniam erat natura intractabilior & morosior. ei Domitio Favorinus noster quum forte apud fanum Carmentis obviam venisset; atque ego cum Favorino essem: Quæso, inquit, te, magister, dicas mihi, num erravi; quòd, quum vellem δημηγορίας Latinè dicere, conciones dixi? dubito quippe & requiro, an veterum eorum, qui electiùs loquuti sunt: pro verbis & oratione dixerit quis concionem. tum Domitius voce atque vultu atrociore, Nulla, inquit, prorsus bonæ salutis spes reliqua est; quum vos quoque philosophorum illustrissimi nihil jam aliud quàm verba auctoritatesque verborum cordi habeatis. mittam autem librum tibi, in quo id reperias, quod quæris. ego enim grammaticus vitæ jam atque morum disciplinas quæro: vos philosophi mera estis, ut M. Cato ait, mortuaria glossaria. namque colligitis lexidia, res tætras & inanes & frivolas, tamquam mulierum voces præficarum. atque utinam, inquit, muti omnes homines essemus! minus improbitas instrumenti haberet. Quumque digressi essemus: Non tempestivè, inquit Favorinus, hunc hominem accessimus. videtur enim mihi ὀδημαλγεῖν. scitote, inquit, tamen intemperiem istam, quæ μελαγχολία

λαγχολία dicitur, non parvis nec abjectis ingeniis accidere; ἀλλὰ εἶναι χρεὼν τι τὸ πάθος τοῦτο ἡρωϊκὸν; & veritates plerumque fortiter dicere, sed reſpectum non habere μήτε κομψὰ μήτε μέτρια. vel ipſum quale hoc exiſtimatis, quod nunc de philoſophis dixit? nónne, ſi id Antiſthenes aut Diogenes dixiſſet, dignum memoria viſum eſſet? Miſit autem paulò poſt Favorino librum quem promiſerat: Verrii, opinor, Flacci erat. in quo ſcripta ad hoc genus quæſtionis pertinentia hæc fuerunt: *ſenatum* dici & pro loco & pro hominibus; *civitatem* & pro loco & pro opido & pro jure quoque omnium & pro hominum multitudine: *tribus* quoque & *decurias* dici & pro loco & pro jure & pro hominibus. *concionem* autem tria ſignificare, locum, & verba, ſuggeſtumque unde verba fierent. ſicut M. Tullius, in oratione quæ ſcripta eſt contra concionem Q. Metelli, *Eſcendi*, inquit, *in concionem: concurſus eſt populi factus.* ſicut idem M. Tullius in Oratore ait: *Conciones ſæpe exclamare vidi quum aptè verba cecidiſſent etenim exſpectant aures ut verbis colligetur ſententia.* item ſignificare cœtum populi aſſiſtentis, item orationem ipſam, quæ ad populum diceretur, exempla in eo libro ſcripta non erant: ſed nos poſtea Favorino deſideranti harum omnium ſignificationum monumenta & apud Ciceronem, ſicuti ſuprà ſcripſi, & apud elegantiſſimos veterum reperta exhibuimus. Id autem quod potiſſimum expetebat, *concionem* eſſe dictam pro verbis & oratione, docui titulo Tulliani libri, qui, à M. Cicerone inſcriptus eſt: *Contra concionem Q. Metelli.* quo nihil profecto ſignificatur aliud, quàm ipſa, quæ à Metello dicta eſt, oratio.

CAP.

CAP. VIII.

Ὁμοιοτέλευτα καὶ ὁμοιόπτωτα: atque alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur, inepta esse & puerilia Lucilii quoque versibus declarari.

Ὁμοιοτέλευτα καὶ ἰσοκατάληκτα καὶ πάρισα καὶ ὁμοιόπτωτα, cæteraque hujusmodi scitamenta, quæ isti ἀπειρόκαλοι, qui se Isocratios videri volunt, in collocandis verbis immodicè faciunt & rancidè quàm sint insubida & inertia & puerilia facetissimè hercle significat in quinto Satyrarum Lucilius. nam ubi est cum amico conquestus, quod ad se ægrotum non viseret: hæc ibidem addit festiviter:

Quo me habeam pacto: tametsi non quæris docebo:
Quando in eo numero manssi, quo in maxima nunc est
Pars hominum, ut periisse velis, quem nolueris quum
Visere debuerit. hoc, NOLUERIS, *&* DEBUERIS, *te*
Si minus delectat quod ἄτεχνον Isocratium est:
ὦ
Χλεῦδ' ἑσαὶ simul totum ac συμμειγνιῶδες;
Non operam perdo. Si tu hic.

CAP. IX.

Quid significet apud M. Catonem verbum, insecenda, *quodque* insecenda *potius legendum sit, quàm, quod plerique existimant,* insequenda.

IN libro vetere, in quo erat oratio M. Catonis de Ptolemæo contra Thermum, sic scriptum fuit: *Sed si omnia dolo fecit: omnia avaritiæ atque pecuniæ causa fecit, ejusmodi scelera, quæ neq; insecenda fanda neque legenda audivimus: supplicium pro factis dare oportet,* insecenda quid esset quæri cœptum. Tum,

Tum, ex his qui aderant, alter litterator fuit, alter litteras sciens. hi duo inter sese dissentiebant, & grammaticus quidem contendebat. *insequenda* enim scribi, inquit, debet, non, *insecenda*. quoniam *insequens* significat: dictumque est *insequе*, quasi, perge dicere & insequere. itaque ab Ennio scriptum in his versibus:

Insequе Musa, manu Romanorum induperator
Quod quisque in bello gessit in cum rege Philippo.

alter autem ille eruditior nihil mendosum, sed rectè atque integrè scriptum esse perseverabat: & Velio Longo non homini indocto fidem esse habendam: qui in commentario, quod fecisset de usu antiquæ loquutionis, scripserit non *insequе* legendum apud Ennium, sed *insece*: ideoque à veteribus, quas narrationes dicimus, *insectiones* esse appellatas. Varronem quoque versum hunc Plauti de Menæchmis,

Hæc nihilo mihi videntur esse sectius quam somnia,

sic enarrasse: nihilo magis narranda esse quàm si ea essent somnia. hæc illi inter se certabant. Ego arbitror & à M. Catone *insecenda* & à Q. Ennio *insece* scriptum, sine *u*, littera. offendi enim in bibliotheca Patrensi librum veræ vetustatis Livii Andronici, qui inscriptus est Ὀδύσεια, in quo erat versus primus, cum hoc verbo, sine *u*, littera.

Virum mihi Camœna insece versutum;

factus ex illo Homeri versu:

Ἄνδρα μοὶ ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον.

illi igitur ætatis & fidei magnæ libro credo. nam quod in versu Plautino est, *sectius quam somnia*; nihil in alteram partem plus argumenti habet. Etiamsi veteres autem non *insequе*, sed *insece* dixerunt, credo quia erat levius leviusque: tamen ejusdem sententiæ verbum videtur. nam & *sequo* & *sequor* & item *secta* & *sectio* consuetudine loquendi differunt: sed qui penitus inspexerit, origo & ratio utriusque una est. doctores quoque & interpretes vocum Græcarum,

Ἄνδρα

Ἀνδρομαχίνεπε Μέσσ. καὶ, ἑσπέλε νῶϊ μοι, Μέσσ; dictum putant, quod Latine *insequere* dicitur. namque in altero, *u*, geminum, in altero, *p*, esse tralatum dicunt. sed etiam ipsum illud ἕπ. quod significat verba aut versus, non aliunde esse dictum tradunt, quàm ἀπὸ τῶ ἑπεσθαι καὶ εἰρεῖν. eadem ergo ratione antiqui nostri narrationes sermonesque *insectiones* appellitaverunt.

CAP. X.

Errare istos, qui in exploranda febri pulsus venarum pertentari putant, non arteriarum.

IN Herodis v. c. villam, quæ est in agro Attico, loco qui appellatur Cephisiæ, aquis & lucis & nemoribus frequentem, æstu anni medio concesseram. ibi alvo mihi cita & accedente febri rapida decubueram. Eò Calvisius Taurus philosophus & alii quidam sectatores ejus, quum Athenis visendi mei gratia venissent: medicus, qui tum in his locis repertus assidebat mihi, narrare Tauro cœperat, quid incommodi paterer: & quibus modulis quibusque intervallis accederet febris decederetque. tum in eo sermone, quum jam me sinceriore corpusculo factum diceret, Potes, inquit Tauro, tu quoque idipsum comprehendere ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ φλεβός; quod nostris verbis profectò ita dicitur, si attigeris venam illius. Hanc loquendi imperitiam, quòd venam pro arteria dixisset, quum in eo docti homines, qui cum Tauro erant, tamquam in minime utili medico offendissent, atque id murmure & vultu ostenderent: tum ibi Taurus, ut mos ejus fuit, satis leniter. Certi, inquit, sumus, vir bone, non ignorare te, quid vena appelletur, & quid arteria; quod venæ quidem suapte vi immobiles sint, & sanguinis tantùm demittendi gratia explorentur; arteriæ autem motu atque pulsu suo habitum & modum febrium demonstrent: sed, ut video,

deo, pervolgatè magis quàm inscitè loquutus es. non enim te solùm, sed alios quoque itidem errantes audivi venam pro arteria dicere. fac igitur ut experiamur eligantiorem esse te in medendo, quàm in dicendo; & cum diis bene volentibus opera tua sistas Hoc ego postea quum in medico reprehensum esse: meminissem; existimavi non medico soli: sed omnibus quoque hominibus liberis liberaliterque institutis turpe esse, ne ea quidem cognoviſſe ad notitiam corporis nostri pertinentia, quæ non aliùs occultiusque remotâ sunt; & quæ natura nobis tuendæ valetudinis causa & in promtu esse & in propatulo voluerit; ac propterea, quantum temporis habui subsicivi, medicinæ quoque libros attigi, quos arbitrabar esse idoneos ad docendum, & ex his, cùm alia pleraque ab isto humanitatis usu non aliena, tum de venis quoque & arteriis didiciſſe videor ad hunc fermè modum: vena est conceptaculum sanguinis, quod αἱμάτειον medici vocant, mixti confusique cum spiritu naturali; in quo plus sanguinis est, minus spiritus. arteria est conceptaculum spiritus naturalis mixti confusique cum sanguine: in quo plus spiritus est, minus sanguinis. σφυγμὸς autem est intentio motus & remissio in corde & in arteria naturalis non arbitraria. à medicis autem veteribus oratione Græca ita definitus est: σφυγμός ἐστιν διαστολὴ καὶ συστολὴ ἀδιαιρέτου ἀρτηρίας καὶ καρδίας.

Cap. XI.

Verba ex carminibus Furii Antiatis inscitè à Cæsellio Vindice reprehensa, versusque ipsi, in quibus ea verba sunt, subscripti.

NOn hercle idem sentio cum Cæsellio Vindice grammatico, ut mea opinio est, haud quaquam inerudito; verùm hoc tamen petulanter inscitéque: quod

quòd Furium veterem poëtam dedecorasse linguam Latinam scripsit hujuscemodi vocum fictionibus, quæ mihi quidem neque abhorrere à poëtica facultate visa sunt, neque dictu profatuque ipso tætræ aut insuaves esse: sicuti sunt quædam alia ab illustribus poëtis ficta durè & rancidè. Quæ reprehendit autem Cæsellius Furiana, hæc sunt: quod terram in lutum versam *lutescere* dixerit; & tenebras in noctis modum factas *noctescere*; & pristinas reciperare vires *virescere*; & quod ventus mare cærùleum crispicans nitefacit, *purparat* dixerit: & opulentum fieri *opulescere*. Versus autem ipsos ex poëmatis Furianis, in quibus hæc verba sunt, subdidi:

Sanguine diluitur tellus. Cava terra lutescit.
Omnia noctescunt tenebris caliginis atræ.
Increscunt animi. virescunt vulnere vires.
Hic falica levis volitat super æquora classis:
Spiritus Eurorum viridis quum purparat undas;
Quo magis in patriis possint opulescere campis.

CAP. XII.

Morem istum veteribus nostris fuisse, verba patiendi *mutare ac vertere in* agendi *modum.*

ID quoque habitum est in oratione facienda elegantiæ genus, ut pro verbis habentibus patiendi figuram, agentia ponerent: ac deinde hæc vice inter se mutua verterent. Juventius in comœdia:

Pallium, inquit, *face ut splendeat.*

nonne hoc impendio venustius gratiusque est, quàm si diceret, *ne maculetur?* Plautus etiam non dissimiliter,

Quid est hoc? rugat pallium. amictus non sum commodè.

itidem Plautus, *pulveret*, dicit, quod non pulvere impleat, sed quod ipsum pulveris plenum sit:

——— *Exi tu Dave,*
Age, sparge: mundum esse hoc vestibulum volo;
Venus ventura est nostra. non hoc pulveret.

In Asinaria quoque *contemples* dicit, pro *contempleris.*

Mecum caput contemples, si quidem è re consultas tua.

Cn. Vellius in annalibus: *Postquam tempestas sedavit, Atherbal taurum immolavit.* M. Cato in Originibus, *Eodem convenæ complures ex agro necessitavere. eo res eorum auxit.* Varro in libris, quos ad Marcellum de lingua Latina fecit: *In priore verbo graves prosodiæ, quæ fuerunt, manent. reliquæ mutant. mutant,* inquit eleganti ssimè, pro, *mutantur.* Potest etiam id quoque ab eodem Varrone in VII. Divinarum similiter dictum videri: *Inter duas filias regum quid mutet, inter Antigonam & Tullam est animum advertere.* Verba autem patiendi pro agentibus, in omnibus fermè veterum scriptis, reperiuntur: ex quibus sunt pauca ista, quæ nunc meminimus. *Numeror te,* pro *numero:* & *significor,* pro *significo:* & *sacrificor,* pro *sacrificio:* & *assentior,* pro, *assentio:* & *fenero,* pro, *fenero:* & *pignoror,* pro, *pignero:* & alia istiusmodi pleraque, proinde ut in legendo fuerint obvia, notabuntur.

Cap XIII.

Quali talione Diogenes philosophus usus sit pertentatus a dialectico quodam sophistatio impudenti.

Saturnalibus Athenis alea quadam festiva & honesta lusitabamus hujusce modi. Vbi conveneramus compluscule ejusdem studii homines, ad lavandi tempus capriones, qui sophisinata appellantur, mente aspirabamus; easque quasi talos aut tesserulas in medium vice sua quisque jaciebamus, captionis solutæ aut parum intellectæ præminum pœnave

erat

erat nummus sestertius unus. hoc ære collecto, quasi manuatio, cœnula curabatur omnibus, qui eum lusum luseramus. erant autem captiones ad hoc ferè exemplum; tametsi Latina oratione non satis scitè ac pænè etiam illepidè exponuntur. *quod nix est, hoc grando non est, nix autem alba est. grando igitur alba non est.* Item aliud non dissimile: *quod homo est, hoc non est equus. homo autem animal est. equus igitur animal non est.* Dicere ergo debebat, qui ad sophisma diluendum ac refellendum ritu aleatorio vocatus erat, in qua parte quoque in verbo captio foret: quid dari concedique non oporteret. nisi dixerat: nummo singulo multabatur. ea multa cœnam juvabat. libet autem dicere, quàm facetè Diogenes sophisma id genus, quod suprà dixi, à quodam dialectico ex Platonis diatriba per contumeliam propositum remuneratus sit. nam quum ita rogasset dialecticus: *quod ego sum, id tu non es*, & Diogenes annuisset: atque ille addidisset; *homo autem ego sum*: quum id quoque assensus esset, & contrà dialecticus ita concluisset; *homo igitur tu non es*: hoc quidem, inquit Diogenes, falsum est, &, si verum id fieri vis, à me incipe.

CAP. XIV.

Quid sit numerus hemiolios, *quid* epitritos: *& quæ vocabula ista non facile nostri ausi sunt vertere su linguam Latinam.*

FIguræ quædam numerorum, quas Græci certis nominibus appellant, vocabula in lingua Latina non habent. sed qui de numeris Latinè scripserunt, Græca ipsa dixerunt. fingere autem nostra, quoniam id absurdè futurum erat, noluerunt. quale enim fieri nomen posset hemiolio numero aut epitrito? est autem *hemiolios*, qui numerum aliquem in sese habet, dimidiumque ejus: ut tres ad duo, quindecim ad

decem, triginta ad viginti. *epitritos* est, qui habet totum aliquem numerum & ejusdem partem tertiam: ut quatuor ad tres, duodecim ad novem, quadraginta ad triginta. hæc autem notare meminisse que non esse abs re visum est: quoniam, vocabula ista numerorum nisi intelliguntur, rationes quædam subtilissimæ in libris philosophorum scriptæ percipi non queunt.

Cap. XV.

Quod M. Varro in heroïs versibus observaverit venustis anxiæ & curiosæ observationis.

IN longis versibus, qui hexametri vocantur, item in senariis, animadverterunt metrici duos primos pedes, item extremos duos, habere posse singulos integras partes orationis, medios haud umquam posse: sed constare eos semper ex verbis aut divisis aut mixtis atque confusis. Marcus etiam Varro, in libris disciplinarum, scripsit observasse se in versu hexametro: quòd omni modo quintus semipes verbum finiret: & quòd priores quinque semipedes æque magnam vim haberent in efficiendo versu, atque alii posteriores septem: idque ipsum ratione quadam geometrica fieri disseruit.

LI.

LIBER XIX.

CAP. I.

Responsio cujusdam philosophi interrogati quam ob causam maris tempestate palluerat.

NAVIGABAMUS à Cassiopeia ad Brundisium, mare Ionium violentum & vastum & jactabundum nox deinde, quæ diem primum sequuta est, in ea ferè tota ventus à latere sæviens navem undis compleverat. tum postea complorantibus nostris omnibus atque in sentina satis agentibus dies quidem tandem illuxit: sed nihil de periculo, neque de sævitia amissum, quin turbines etiam crebiores, & cœlum atrum, & fumigantes globi, & figuræ quædam nubium metuendæ, quas πρηστῆρας vocabant, impendere immineréque ac depressuræ navem videbantur. In eadem fuit philosophus in disciplina Stoica celebratus, quem ego Athenis cognoveram, non parva virum auctoritate, satisque attentè discipulos juvenes continentem. Eum tunc in tantis periculis inque illo tumultu cœli marisque requirebam oculis; scire cupiens, quonam statu animi & an interritus intrepidusque esset. atque ibi hominem conspicimus impavidum & extrilidum ploratus quidem nullos, sicuti cæteri omnes, nec ullas ejusmodi voces cientem, sed coloris & vultus turbatione non multum à cæteris differentem. At ubi cœlum enituit, & deferbuit mare, & ardor ille periculi deflagravit, accedit ad Stoicum Græcus quispiam dives ex Asia, magno, ut videbamus, cultu paratuque rerum & familiæ, atque ipse erat multis corporis animique

deliciis diffluens. Is quasi illudens. Quid hoc est, inquit, ô philosophe, quod quum in periculis essemus, timuisti tu & palluisti? ego neque timui neque palui. & philosophus aliquantum cunctatus an respondere ei conveniret, Si quid ego, inquit, in tanta violentia tempestatum videor paulum pavefactus; non tu istius rei ratione audienda dignus es. sed tibi sanè Aristippus ille pro me responderit: qui, in simili tempore à simillimo tui homine interrogatus, quare philosophus timeret, quum ille contrà nihil metueret non eamdem esse causam sibi atque illi respondit, quoniam is quidem esset non magno opere sollicitus pro anima nequissimi nebulonis; ipsum autem pro Aristippi anima timere. his tunc verbis Stoicus divitem illum Asiaticum à sese amolitus est. sed postea quum Brundisium adventaremus, mollitique essent venti maris: percontatus eum sum, quænam illa ratio esset pavoris sui, quam dicere ei supersedisset, à quo fuerat non satis digne compellatus. atque ille mihi placide & comiter. Quoniam, inquit, audiendi cupidus es, audi quid super isto brevi quidem sed necessario & naturali pavore majores nostri conditores sectæ Stoïcæ senserint; vel potius, inquit, lege: & facilius credideris si legas, & memineris magis. atque ibi coram ex sarcinula sua librum protulit Epicteti philosophi quintum διαλέξεων, quas ab Arriano digestas congruere scriptis Zenonis & Chrysippi non dubium est. in eo libro Græca scilicet oratione scriptum ad hanc sententiam legimus: Visa animi, quas φαντασίας philosophi appellant, quibus mens hominis prima statim specie accidentis ad animum rei pellitur, non voluntatis sunt neque arbitraria; sed vi quadam sua inferunt sese hominibus. noscitandæ probationes autem, quas συγκαταθέσεις vocant, quibus eadem visa noscuntur ac dijudicantur; voluntariæ sunt, fiuntque hominum arbitratu. propterea quum sonus aliquis formidabilis aut coelo aut ex ruina aut repentinus

nus nescius periculi nuncius vel quid aliud ejusmodi factum; sapientis quoque animum paulisper moveri, & contrahi, & pallescere necessum est: non opinione alicujus mali præcepta, sed quibusdam motibus rupidis & inconsultis officium mentis atque rationis prævertentibus. mox tamen hic sapiens ibidem τὰς πιαύτας φαντασίας visa isthæc animi sui terrifica non approbat: hoc est, ἐ συγκαλατίθεται, ἐ δὲ προστιθοῖ. sed abjicit respuitque: nec ei metuendum esse in his quicquam videtur. Atque hoc inter insipientis sapientisque animum differre dicunt, quod insipiens, qualia esse primo animi sui pulsu visa sunt sæva & aspera, talia esse vero putat; & eadem incepta, quæ quasi jure metuenda sint, sua quoque assensione approbat· καὶ προστιθοῖ hoc enim verbo Stoici, quum super ista re differunt, utuntur. sapiens autem, quum breviter & strictim colore atque vultu motus est, ἐ συγκαλατίθεται, sed statum vigoremque sententiæ suæ retinet, quam de hujuscemodi visis semper habuit ut de minime metuendis, sed fronte falsa & formidine inani territantibus. Hæc Epictetum philosophum ex decretis Stoicorum sensisse atque dixisse in eo, quo dixi, libro legimus. annotandaque esse idcirco existimavimus, ut rebus forte id genus, quibus dixi, obortis, pavescere sensim & quasi albescere, non insipientis esse hominis neque ignavi putemus: & in eo tamen brevi motu naturali magis infirmitati cedamus, quam, quòd esse, ea qualia itsa sunt censeamus.

CAP. II.

Ex quinque corporis sensibus duos esse eum belluis maximè communes.

QUinque sunt hominum sensus, quos Græci αἰσθήσεις appellant, per quos voluptas animo aut corpori quæri videtur, gustus, tactus, odoratus, visus,

auditus. Ex his omnibus quæ immodicè voluptas cupitur, ea turpis atque improba existimatur. sed enim quæ nimia ex gustu atq; tactu est, ea voluptas, sicuti sapientes viri censuerunt, omnium rerum fædissima est; eosque maximè, qui duabus istis belluinis voluptatibus sese dediderunt, gravissimi vitii vocabulis Græci appellant, vel ἀκολάστους, vel ἀκρατεῖς. nos eos vel incontinentes dicimus, vel intemperantes. ἀκολάστους enim, si interpretari coactius velis, nimis ad verbum insolens erit. istæ autem voluptates duæ gustus atque tactus, id est, libidines in cibos atque in venerem prodigæ, solæ sunt hominibus communes cum bestiis, & iccirco in pecudum ferorumque animalium numero habetur, quisquis est his ferinis voluptatibus prævinctus. cæteræ ex tribus aliis sensibus proficiscentes hominum esse tantùm propriæ videntur. Verba super hac re Aristotelis philosophi adscripsi; ut vel auctoritas clari atque inclyti viri tam infamibus nos voluptatibus deterreret. διὰ τί οἱ κατὰ τὴν ἁφὴν ἡδονὴν γιγνόμενοι αἰσχρὰ ἁπλῶς εἶναι, ἀκρατεῖς λέγονται. οἵ τε γὰρ ἄθρεπτα τὰ ἀφροδίσια, ἀκόλαστοι, οἵ τε περὶ τὰς τροφὰς ἀσελγαίνοντες. τὸ δὲ κατὰ τὴν γεῦσιν ἡδονὴν γιγνόμενον αἰσχρὸν εἶναι, διὰ τὸν τρόπον, ἀπὸ συμβεβηκότος ὑπολαμβάνεται. ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἁφὴ ἀπὸ συμβεβηκότος ὑπάρχει. διὸ καὶ φιλόξενον γεγράφασι λάρυγγα βούλεται ἔχειν. οἱ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν ἐπὶ πᾶσι διὰ τὸ τοὺς ἀστοὺς τῶν γινομένας ἡδονὰς, κοινὰς ἔχειν ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζῴοις, οὔτε ἐν ἔσται κοινωνεῖν, οὐ τιμῶνται εἰσί. διὸ καὶ μάλιστα ἡ μόνη ἀποδείξιν, οὔτε τὸν τῶν ἠπιόμενον φρονίμως, καὶ ἀκρατῆ καὶ ἀκόλαστον λέγομεν, διὰ τὸ τὸν ἐπ' ἀκοαῖς ἢ ὄψεσιν, ἠπτεσθαι. ἀσῶν δὲ τὰ ἀθρέπτων πάντα, τὰ ἄλλα ζῷα ἀπὸ δύο μόνων τῶν προειρημένων ἥδεται. κατὰ δὲ τὰς ἄλλας ἡδονὰς ὁμοίως ἔχει ἥδεται, ἢ κατὰ συμβεβηκός τινα τοῦτο πάσχει, &c. Quis igitur habens aliquid humani pudoris, voluptatibus istis duabus coëundi atque comedendi, quæ sunt homini cum sue atque asino communes, gaudeat? Socrates quidem dicebat multos homines propterea velle vivere

ut

ut ederent & biberent, se bibere atque esse ut viveret. Hippocrates autem, divina vir scientia, de coitu venereo ita existimabat, partem esse quamdam morbi terrimi, quem nostri comitialem dixerunt. namque ipsius verba hæc traduntur. τὸν συνουσίαν εἶναι μικρὸν ἐπιληψίαν.

CAP. III.

Quòd turpius est frigidè laudari, quàm acerbius vituperari.

TUrpius esse dicebat Favorinus philosophus exiguè atque frigidè laudari, quàm infectanter & graviter vituperari. Quoniam, inquit, qui maledicit & vituperat, quanto id acerbius facit, tam maxime ille pro iniquo & inimico ducitur, & plerumque propterea fidem non capit. sed qui infecundè atque jejunè laudat, destitui à causa videtur: & amicus quidem creditur ei quem laudare vult, sed nihil posse reperire quod jure laudet.

CAP. IV.

Quamobrem venter repentino timore effluat, quare etiam ignis urinam lacessat.

ARistotelis libri sunt, qui problemata physica inscribuntur, lepidissimi & elegantiarum omne genus referti. in his quærit, quam ob causam eveniat, ut quibus invasit repentinus rei magnæ timor, plerumque alvo statim cita fiant. item quærit, cur accidat, ut eum, qui propter ignem diutius stetit, libido urinæ lacessat, at de alvo quidem inter timendum prona atq; præcipiti causam esse dicit, quòd timor omnis sit algificus, quem ille appellat ψυχροποιητικὸν, eaque vi frigoris sanguinem caldoremque omnem de summa corporis cute cogat penitus & depellat: faciatque simul uti, qui timent, sanguine ex ore dece-

decedente palleſcant: Is autem, inquit, ſanguis & caldor in intima coactus movet plerumque alvum & incitat. De urina crebra ex igni proximo facta, verba hæc poſuit: τὸ δ' πῦρ διαχολᾷ τὸ πεπηγος ὡς ὁ ἥλιος τὸν χίονα.

CAP. V.

Ex Ariſtotelis libris ſumtum, quòd nivis aqua potui peſſima ſit, & quòd ex nive cryſtallus concreatur.

IN Tiburte rus conceſſeramus hominis amici divitis, æſtate anni flagrantiſſima, ego & quidam alii æquales & familiares mei, eloquentiæ aut philoſophiæ ſectatores. erat nobiſcum vir bonus ex Peripatetica diſciplina, bene doctus, & Ariſtotelis unice ſtudioſiſſimus. is nos aquam multam ex diluta nive bibentes coërcebat, ſeveriuſque increpabat. adhibebat nobis auctoritates nobilium medicorum; & cumprimis Ariſtotelis philoſophi rei omnis humanæ peritiſſimi: qui aquam nivalem frugibus ſane & arboribus ſecundam diceret, ſed hominibus potu nimio inſalubrem eſſe; tabemque & morbos ſenſim atque in diem longam viſceribus inſeminare. hæc quidem ille ad nos prudenter & benivole & aſſidue dictitabat. Sed quum bibendæ nivis pauſa fieret nulla; promit e bibliotheca Tiburti, quæ tunc in Herculis templo ſatis commode inſtructa libris erat, Ariſtotelis librum, eumque ad nos adfert. &, hujus ſaltem, inquit, viri ſapientiſſimi verbis credite; ac definite valetudinem veſtram profligare. In eo libro ſcriptum fuit, deterrimam eſſe potu aquam e nive; itemque ſolidiùs latiùſque concretam eſſe eam, quam κρύσταλλον Græci appellant; cauſaque ibi adſcripta eſt hujuſcemodi: Quoniam, quum aqua frigore aëris duratur & coit, neceſſe eſt fieri vaporationem, & quamdam quaſi auram tenuiſſimam exprimi ex ea & emanare. id autem, inquit, in ea leviſſimum

mum est, quod evaporatur, manet autem quod est gravius & sordidius & insalubrius: atque id pulsu aëris verberatum in modum coloremque spumæ candidæ oritur. sed aliquantum, quod est salubrius, diffluri atque evaporari ex nive, indicium illud est, quòd minor fit illa, quæ ante fuerat quàm concresceret. Verba ipsa Aristotelis ex eo libro pauca sumsi & adscripsi: διὰ τί ἅπτον χιὼν καὶ κρυστάλλων ὕδατα φαῦλα ὄντα; ὅτι πανὸς ὕδατος πηγνυμένου τὸ λεπτότατον διαπνεῖται, καὶ καθότερον ἐξαλμίζει. σημεῖον δ' ὅτι ἔλαττον γίνεται ἡ πρότερον ὅταν ταπὴ παγῇ· ἀπελήλυθε γὰρ τὸ ὑγιεινότατον καὶ ἀναγκαιότατον τοῦ ἁλμυροῦ χεῖρον ἦν. Hoc ubi legimus, placuit honorem doctissimo viro haberi Aristoteli: atq; ita postea ego bellum & odium nivi indixi; alii inducias cum ea varie factitabant.

CAP. VI.

Quòd pudor sanguinem ab extra diffundit, timor verò contrahit.

IN problematis Aristotelis philosophi ita scriptum est: διὰ τί οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, οἱ δὲ φοβούμενοι ὠχριῶσιν, παραπλησίων τῶν παθῶν ὄντων ὅτι τὸ μὲν αἰσχυνόμενον διαχεῖται τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τὰ σωματικὰ, ὥστε ἀπιόντος τοῖς ἐροθριῶσι συμπέπηγε εἰς πολὺ καρδίαν, ὡς μηλεῖπειν ἐν τοῖς ἄλλοις μέρεσιν. hoc ego Athenis quum Tauro nostro legissem; percunctatusque essem quid de ratione ista reddita sentiret? Dixit quidem, inquit, probe & vere quid accideret diffuso sanguine aut contracto: sed cur ita fieret non dixit. adhuc enim quæri potest, quam ob causam pudor sanguinem diffundat, timor contrahat; quum sit pudor species timoris: atque ita definiatur, timor justæ reprehensionis. ita enim philosophi definiunt, αἰσχύνη ἐστὶν φόβος δικαίας ψόγου.

Cap. VII.

Quid sit obesum: *non nullaque alia prisca vocabula.*

In agro Vaticano Iulius Paulus, poëta, vir bonus, & rerum litterarumque veterum impense doctus, hereditolum tenue possidebat. eò sæpe nos ad sese vocabat, & oluscula pomisque satis comiter copioseque invitabat. atque ita molli quodam tempestatis autumnæ die ego & Julius Celsinus, quum ad eum cœnassemus & apud mensam ejus audissemus legi Levii Alcestin, rediremusque in urbem, sole jam ferè occiduo: figuras habitusque verborum novè aut insigniter dictorum in Leviano illo carmine ruminabamur: &, ut quæque vox indidem digna animadverti subvenerat, qua nos quoque possemus uti, memoriæ mandabamus. erant autem verba, quæ tunc suppetebant, hujuscemodi:

Corpore, inquit, *pectoreque undique obeso*,
Ac mente exsensa, tardigenulo senio oppressum.

obesum hic notavimus propriè magis, quàm usitatè dictum, pro exili atque gracilento. Vulgus enim ἀκύρως vel κατ' ἀντίφρασιν *obesum* pro pingui atque uberi dicit. item notavimus, quòd *oblitteram* gentem, pro *oblitterata* dixit. item quòd hostes qui fœdera frangerent, *fœdifragos*, non *fœderifragos* dixit. item quòd *rubentem auroram*, *pudoricolorem* appellavit, & *Memnonem nocticolorem*. item quod *forte* dubitanter, & ab eo quod est *sileo*, *silenta* loca dixit, & *pulverulenta*, & *pestilenta*, & *carendum tui est*, pro *te*, quodque *magno impete*, pro *impetu*, item quòd *fortescere* posuit, pro *fortem fieri*: quodque *dolentiam* pro *dolore*, & *avens* pro *libens*: item *curis intolerantibus*, pro *intolerandis*: quodque *manciolis*, inquit, *tenellis*, pro *manibus*, & *quis tam siliceo?* item, *fuere*, inquit, *impendio insit*, id est, *impense fieri in-*

incipit, quodque, *accipitret* posuit, pro *jaceret*. His nos inter viam verborum Levianorum annotatiunculis oblectabamus. cætera enim, quæ videbantur nimium poëtica, & prosæ orationis usu alieniora, prætermisimus: veluti fuit quod de Nestore ait, *trisæclisenex*, & *dulciloquus*: item quod de tumidis magnisque fluctibus inquit, *multigrumis*: & flumina gelu concreta *tegmine* esse *onychino* dixit: & quæ multiplicia ludens composuit: quale illud est quòd *vituperones* suos *subducti superculi carptores* appellavit.

CAP. VIII.

Quæstio an harena, cœlum, triticum, *pluralia inveniantur: atque inibi de* quadrigis, inimicitiis, *nonnullis præterea vocabulis: an singulari numero comperiantur.*

ADolescentulus Romæ, priusquam Athenas concederem, quando erat à magistris auditionibusque obeundis otium, ad Frontonem Cornelium visendi gratia pergebam; sermonibusque ejus purissimis bonarumque doctrinarum plenis fruebar. nec umquam factum est, quotiens eum vidimus loquentemque audivimus, quin rediremus fere cultiores doctioresque, veluti fuit illa quodam die sermocinatio illius, levi quidem de re, sed à Latinæ tamen linguæ studio non abhorrens. nam quum quispiam familiaris ejus bene eruditus homo, tum poëta illustris, liberatum esse se aquæ intercutis morbo diceret, quòd harenis calentibus esset usus: tum illudens Fronto, Morbo quidem, inquit, cares; sed verbi vitio non cares. Cajus enim Cæsar ille perpetuus dictator Cn. Pompeji socer, à quo familia & appellatio Cæsarum deinceps propagata est, vir ingenii præcellentis, sermonis præter alios suæ ætatis castissimi, in libris, quos ad M. Ciceronem de Analogia conscri-

psit, *harenas* vitiosè dici existimat; quòd *harena* numquam multitudinis numero appellanda sit, sicuti neque *æolum* neque *triticum*: contrà autem *quadrigas*, etiamsi currus unus equorum quatuor junctorum agmen unum sit, plurativo semper numero dicendas putat; sicut *arma* & *mœnia* & *comitia* & *inimicitias*: ne quid contra ea dicis poetarum pulcherrime, quo & te purges & non esse id vitium demonstres? De *cœlo*, inquit ille, & *tritico* non inficias eo, quin singulo semper numero dicenda sint, neque de *armis* & *mœniis* & *comitiis* quin figura multitudinis perpetua censeantur; videbimus autem post de *inimicitiis* & *quadrigis*. ac fortasseau de *quadrigis* veterum auctoritati concessero; *inimicitiam* tamen, sicut *inscientiam* & *impotentiam* & *injuriam*, quæ ratio est quamobrem C. Cæsar vel dictam esse à veteribus vel dicendam à nobis non putat? quando Plautus, linguæ Latinæ decus: *deliciam* quoque *singulari* dixerit, pro deliciis?

Mea, inquit, *voluptas, meâ delicia.*

inimicitiam autem Q. Ennius illo memoratissimo libro dixit:

Eo, inquit, *ingenio natus sum: amicitiam*
Atque inimicitiam in fronte promtam gero.

sed enim *harenas* parum Latine dici, quis, oro te, alius aut scripsit aut dixit? ac propterea peto, ut, si C. Cæsaris liber præ manibus est, promi jubeas: ut, quam confidenter hoc dicat, æstimari à te possit. tunc, prolato libro de analogia primo, verba hæc ex eo pauca memoriæ mandavi. nam quum prædixisset neque *cœlum triticumve* neque *harenam* multitudinis significationem pati: *Num tu*, inquit, *harum rerum natura accidere arbitraris, quòd unam terram & plures terras & urbem & urbes & imperium & imperia dicamus, neque quadrigas in unam ucminis figuram redigere neque harenam in multitudinis appellationem convertere possimus?* his deinde ver-

verbis lectis sibi Fronto ad illum poëtam. Videturne tibi, inquit, C. Cæsar de statu verbi contra te satisque aperte satisque constanter pronunciasse? Tum permotus auctoritate libri poëta, Si à Cæsare, inquit, jus provocandi foret, ego nunc ab hoc Cæsarls libro provocassem, sed quoniam ipse rationem sententiæ suæ reddere supersedit: nos te nunc rogamus, ut dicas quam esse causam vitii putes, & in *quadrigæ* dicenda & in *harenis*. Tum Fronto ita respondit: *Quadrigæ* semper, etsi multijugæ non sunt, multitudinis tamen numero tenentur: quoniam quatuor simul equi juncti *quadrigæ* quasi *quadrijugæ* vocantur. neque debet prorsus appellatio equorum plurium includi in singularis numeri unitatem. Eamdemque ibi rationem habendam, sed in specie dispari; nam quum *harena* singulari numero dicta multitudinem tamen & copiam significet minimarum, ex quibus constat, partium; indocte & insciteharenæ dici videntur: tamquam id vocabulum indigeat numeri amplitudine, quum ei singulariter dici ingenita sit naturalis sui multitudo. sed hæc ego, inquit, non ut hujus sententiæ legisque fundus subscriptorque fierem: sed ut ne Cæsaris viri docti opinionem ἀπαράμυθητον destituerem, nam quum *cælum* semper ἑνικῶς dicatur, *mare* & *terra* non semper, & *pulvis*, *ventus*, & *fumus*, non semper: cur *inducias* & *cæremonias* scriptores veteres nonnumquam singulari numero appellaverunt: *ferias* & *nundinas* & *inferias* & *exsequias* numquam, cur *mel* & *vinum* atque id genus cætera, numerum multitudinis capiunt: *lac* non capiat? quæri, inquam ista omnia & enucleari & excuti ab hominibus negotiosis in civitate tam occupata non queunt. Quin his quoque ipsis, quæ jam dixi, demoratos vos esse video, alicui, opinor, negotio destinatos. ite ergo nunc: &, quando forte erit otium, quærite an *quadrigam* & *harenas* dixerit e cohorte illa damnaxat antiquiore,

vel

vel oratorum aliquis vel poëtarum, id est, classicus assiduusque aliquis scriptor, non proletarius. Hæc quidem Fronto requirere nos jussit vocabula: non ea re, opinor, quod scripta esse in nullis veterum libris existimaret: sed ut nobis studium lectitandi in quærendis rarioribus verbis exerceret. Quod unum ergo rarissimum videbatur, invenimus *quadrigam* numero singulari dictam in libro satyrarum M. Varronis, qui inscriptus est, *Exdemetricus*. *harenas* autem πλησιστικῶς dictas minore studio quærimus: quia præter C. Cæsarem, quod equidem meminerim, nemo id doctorum hominum dedit.

CAP. IX.

Antonii Juliani in convivio ad quosdam Græcos lepidissima responsio.

ADolescens è terra Asia, de equestri loco, lætæ indolis, moribusque & fortuna bene ornatus, & ad rem musicam facili ingenio ac libenti, cœnam dabat amicis ac magistris, sub urbe in ruisculo, celebrandæ lucis annuæ, quam principem sibi vitæ habuerat. Venerat tum nobiscum ad eamdem cœnam Antonius Iulianus rhetor; docendis publicè juvenibus magister, Hispano ore, florentisque homo facundiæ, & rerum litterarumque veterum peritus. is, ubi eduliis finis & poculis mox, sermonibusque tempus fuit, desideravit exhiberi, quos habere eum adolescentem sciebat, sciritissimos utriusque sexus, qui canerent voce & qui psallerent. ac, posteaquam introducti pueri puellæque sunt, jucundum in modum Ἀνακρεόντεια pleraque, & Sapphica, & poëtarum quoque recentium ἐλεγεῖα quædam erotica dulcia & venusta accinerunt. Oblectati autem sumus, præter multa alia, versiculis lepidissimis Anacreontis senis: quos equidem scripsi: ut interea labor hic vigiliarum & inquies suavitate paulisper vocum atque modulorum acquiesceret.

Tum

Τὸν ἄργυρον τροῦσις
Ἡφαιστε μοι ποίησον,
Παν οπλίαν μὴν ἐχέ,
(Τί γὰρ μάχαιρα καὶ μοί;)
Ποτήριον ἢ κοῖλον
Οὗ σὺν δυὴν βαδυνον.
Ποιῆ δέ μοι κατ' αὐτὸ
Μήτ' ἄστρα μήθ' ἁμάξας,
Μὴ συγνὸν Ωρίωνα.
(Τί πλειάδες νυκτὸς μοί,
Τί δ' ἄστρα Βοώτεω;)
Ποίησον ἀμπέλους μοι
Καὶ βότρυας κατ' αὐτὸ
Καὶ χρυσέας παρ τοὺς τας
Οἶ μοῦ καλῶ Λυαίω
Ἐρῶτα καὶ βαθύλλον.

Tum Græci plusculi, qui in eo convivio erant, homines amœni & nostras quoque litteras haud incuriosè docti, Julianum rhetorem lacessere insectarique adorti sunt tanquam prorsus barbarum & agrestem: qui ortus terra Hispania foret, clamatorque tantùm & facundia rabida jurgiosaque esset: ejusque linguæ exercitationes doceret, quæ nullas voluptates nullamque mulcedinem Veneris atque Musæ haberet: sæpéque eum percontabantur, quid de Anacreonte cæterisque id genus poëtis sentiret, & ecquis nostrorum poëtarum tam fluentes carminum delicias fecisset, nisi Catullus, inquiunt, forte pauca, & Calvus itidem pauca. nam Levius implicata, & Hortensius invenusta, & Cinna illepida, & Memmius dura, ac deinceps omnes rudia fecerunt atque absona. Tum ille pro lingua patria, tanquam pro aris & focis, animo irritato indignabundus, Cedere equidem, inquit, vobis debui, ut in tali asotia atque nequitia artium vinceretis: & sicut in voluptatibus cultus atque victus, ita in cantilenarum quoque multis anteiretis. sed ne nos, id est, nomen Latinum, tamquam pro-

profectò vascos quosdam & insubidos ἀναισθησίας condemnetis: permittite mihi, quæso, operire pallio caput, quod in quadam parum pudica oratione Socratem feciſſe ajunt: & audite ac diſcite noſtros quoque antiquiores ante eos, quos nominaſtis, poëtas amaſios ac Venerios fuiſſe. tum reſupinus, capite convelato, voce admodum quàm ſuavi verſus cecinit Valerii Æditui veteris poëtæ, item Porcii Licinii, & Quinti Catulli: quibus mundius, venuſtius, limatius, preſſius, Græcum Latinumve nihil quicquam reperiri puto. verſus Æditui:

Dicere quum conor curam tibi Pamphila cordis:
Quid mi ab te queram? verba labris abeunt.
Per pectus miſerum manat ſubido mihi ſudor.
Sic tacitus, ſubitus: duplo ideo pereo.

atque item alios verſus ejuſdem addidit, non herclè minus dulces quam priores:

Quid ſaculam præfers Phileros, qua nil opus nobis?
Ibimus, hoc lucet pectore flamma ſatis.
Iſtam non potis eſt vis ſæva exſtinguere venti?
Aut imber cœlo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, niſi ſi Venus ipſa,
Nulla-ſt quæ poſſit vis alia opprimere.

item dixit verſus Porcii Licinii hoſce,

Cuſtodes ovium teneræque propaginis agnûm
Quæritis ignem? ite huc, quæritis? ignis homo-ſt.
Si digito attigero, incendam ſilvam ſimul omnem:
Omne pecus: flamma-ſt. omnia quæ video.

Q. Catulli verſus illi fuerunt:

Anfugit mihi amicus. credo, ut ſolet, ad Theotimum
Devenit. ſic eſt. perfugium illud habet.
Quid ſi non interdixem, ne illunc fugitivum
Mitteret ad ſe intro, ſed magis ejiceret?
Ibimus quæſitum. verum ne ipſi teneamur
Formido. quid ago? da Venus conſilium.

Cap.

CAP. X.

Verba hæc, præter propter, *in usu vulgi prodita etiam Ennii fuisse.*

MEmini me quondam & Celsinum Iulianum Numidam ad Frontonem Cornelium, pedes tunc graviter ægrum, ire & visere. atque ibi, qui introducti sumus, offendimus eum cubantem in scimpodio Græcienſi, circum undique sedentibus multis doctrina aut genere aut fortuna nobilibus viris. assistebant fabri ædium complures balneis novis moliendis adhibiti: ostendebantque depictas in membranulis varias species balnearum. ex quibus quum elegisset unam formam speciemque veris: interrogavit quantus esset pecuniæ conspectus, ad idratum opus absolvendum, quumque architectus dixisset necessaria videri esse sestertia ferme trecenta: unus ex amicis Frontonis & præter propter, inquit, alia quinquaginta. tum Fronto dilatis sermonibus, quos habere de balnearum sumtu instiiterat, adspiciens ad eum amicum, qui dixerat quinquaginta esse alia opus præter propter, quid hoc verbi esset, *præter propter*, interrogavit. atque ille amicus, Non meum, inquit, hoc verbum est, sed multorum hominum quos loquentes id audias. quid autem id verbum significet, non ex me, sed ex grammatico quærendum est. ac simul digito demonstrat grammaticum, haud incelebri nomine Romæ docentem, sedentem. tum grammaticus usitati pervulgatique verbi obscuritate motus, Quærimus, inquit, quod honore quæstionis minime dignum est. nam nescio quid hoc prænimis plebejum est, & in opificum sermonibus, quàm in hominum doctorum, notius. At enim Fronto, jam voce atque vultu intentiore, Itane, inquit, magister, dehonestum tibi deculpatumque hoc verbum videtur, quo & M. Cato & M. Varro & plerique

que ætas superior ut necessario & Latino usi sunt? atque ibi Iulius Celsinus admonuit in tragœdia quoque Ennii, quæ Iphigenia inscripta est, id ipsum de quo quærebatur scriptum esse, & à grammaticis contaminari magis solitum, quam enarrari. quocirca statim proferri Iphigeniam Q. Ennii iubes. in ejus tragœdiæ choro inscriptos esse hos versus legimus;

Otio qui nescit uti: plus negoti habet
Quàm quum est negotium in negotio.
Nam cui quod agat institutum est; nullo negotio
Id agit. studet tibi. mentem atque animum delectat suum.
Otioso in otio animus nescit quid velit.
Hoc idem est: neque domi nunc nos nec militiæ sumus,
Imus huc; hinc illac; quum illuc ventum est, ire illinc lubet,
Incertè errat animus. præter propter vitam vivitur.

Hoc ubi lectum est: tum deinde Frontò ad grammaticum jam labentem, Audistine, inquit, magister optimè, Ennium tuum dixisse, *præter propter*, & cum sententia quidem tali, quali severissimæ philosophorum esse objurgationes solent? petimus igitur dicas, quoniam de Enniano jam verbo quæritur, qui sit notus hujusce versus sensus:

Incerte errat animus. præter propter vitam vivitur.

Et grammaticus sudans multum ac rubens multum, quum id plerique prolixius riderent, exsurgit: & abïens, Tibi, inquit, Fronto posteà uni dicam, ne inscitiores audiant ac discant. atque ita omnes relicta ibi quæstione verbi consurreximus.

CAP. XI.

Ponit versus Platonis amatorios, quos admodum juvenis lusit, dum tragœdiis contendit.

CElebrantur duo isti Græci versiculi, multorumque doctorum hominum memoria dignantur, quod

quod sint lepidissimi & venustissimæ brevitatis, neque adeo pauci sunt veteres scriptores, qui eos Platonis esse philosophi affirmant; quibus ille adolescens luserit, quum tragœdiis quoque eodem tempore faciendis præluderet.

τῷ ψυχῷ, Ἀγάθωνα φιλῶν. ὀπὶ χείλεσιν ἔσχον.
ἦλθε γὸ ἡ τλήμων ὡς διαξησομένη.

Hoc distichon amicus meus ἐκ ἀμυστῶ adolescens in pluris versiculos licentiùs liberiùsque vertit, qui quoniam mihi quidem visi sunt, non esse memoratu indigni; subdidi.

Dum semihulco savio
Meum puellum savior;
Dulcemque florem spiritus
Duco ex aperto tramite:
Animula ægra & saucia
Cucurrit ad labias mihi,
Rictumque in oris pervium,
Et labra pueri mollia,
Rimata itineri transitus,
Ut transiliret nititur.
Tum si mora quid plusculæ
Fuisset in cœtis osculi:
Amoris igni percita
Transisset, & me linqueret:
Et mira prorsum res foret,
Ut ad me fierem mortuus:
Ad puerum ad intus viverem.

CAP. XII.

Dissertatio Herodis Attici super vi & natura doloris, suæque opinionis affirmatio per exemplum indoctæ rusticæ, qui cum rubis fructiferas arbores præcidit.

HErodem Atticum consularem virum Athenis differentem audivi Græca oratione: in qua fe-

rè

rè omnis memoriæ noſtræ univerſos gravitate atque copia & elegantia vocum longè præſtitit. diſſeruit autem contra ἀπαθείας Stoicorum, laceſſitus à quodam Stoico, tamquam minus ſapienter & parum viriliter dolorem ferret ex morte pueri, quem amaverat. In ea diſſertione, quantulum memini, hujuſcemodi ſenſus eſt: quod nullus uſquam homo, qui ſecundùm naturam ſentiret & ſaperet, affectionibus iſtis animi quas πάθη appellabat, ægritudinis, cupiditatis, timoris, iræ, voluptatis, carere & vacare totus poſſet; atque, ſi poſſet etiam obniti ut totis careret, non ex re id melius, quoniam langueret animus & torperet, affectionum quarumdam adminiculis, ut neceſſario plurimum imperio, privatus. dicebat enim ſenſus iſtos motuſque animi, qui quum immoderatiores ſunt vitra fiunt, innexos implicatoſque eſſe vigoribus quibuſdam mentium & alacritatibus. ac propterea, ſi omnino omnis eos imperitius convellamus, periculum eſſe ne eis adhærentes bonas quoque & utiles animi indoles amittamus. moderandos eſſe igitur & ſcitè conſideratéque purgandos ſenſebat, ut ea tantùm, quæ aliena ſunt, contraque naturam videntur, & cum pernicie agnata ſunt, detrahantur: ne profectò id accidat, quod cuipiam Thraco inſipienti & rudi in agro, quem emerat; procurando veniſſe uſu fabula eſt. Homo Thracus, inquit, ex ultima Barbaria, ruris colendi inſolens, quum in terras cultioris, humanioris vitæ cupidine, commigraſſet; fundum mercatus eſt, oleo atque vino conſtitutum. qui nihil admodum ſuper vite aut arbore colenda ſciret, videt forte vicinum rubos late atque alte obortas excidentem, fraxinos ad ſummum prope verticem deputantem, ſoboles vitium e radicibus caudicum ſuper terram fuſas revellentem, ſtolones in pomis aut in oleis proceros, atque decretos amputantem: acceditque prope, & cur tantam ligni atque frondium cædem faceret percun-

cunctatus est. & vicinus ita respondit; Ut ager, inquit, mundus purusque fiat, ejus arbor atque vitis fecundior. Discedit ille a vicino gratias agens, & lætus tamquam adeptus rei rusticæ disciplinam. tum falcem ibi ac securim capit, atque ibi homo miser imperitus vites suas sibi omnes & oleas detruncat; comasque arborum lætissimas uberrimosque vitium palmites decidit. & fructecta atque virgulta simul omnia, pomis frugibusque gignendis felicia, cum sentibus & rubis purificandi agri gratia convellit; malâ mercede doctus audaciam, fiduciamque peccandi imitatione falsâ eruditus. Sic, inquit, isti apathiæ sectatores, qui videri se esse tranquillos & intrepidos & immobiles volunt, dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil irascuntur, nihil gaudent, omnibus vehementioris animi officiis amputatis, in corpore ignavæ & quasi enervatæ vitæ consenescunt

CAP. XIII.

Quos pumiliones *dicimus, Græcè* νάνος *appellari.*

STabant forte unà in vestibulo palatii fabulantes Fronto Cornelius & Festus Postumius & Apollinaris Sulpicius. atque ego ibi assistens, cum quibusdam aliis, sermones eorum quos de literarum disciplinis habebant, curiosius captabam. tum Fronto Apollinari, Fac me, inquit, oro, magister, ut sim certus, an rectè superfederim *nanos* dicere parva nimis staturæ homines, maluerumque eos *pumiliones* appellare: quoniam hoc scriptum esse in libris veterum memineram: *nanos* autem sordidum esse verbum & barbarum credebam. Est quidem hoc, inquit Apollinaris, in consuetudine imperiti vulgi frequens, sed barbarum non est, censeturque linguæ Græcæ origine: νάνος enim Græci vocaverunt brevi atque humili corpore homines paulum supra terram exstantes. Idque ita dixerunt, adhibita quadam ratione

tione etymologiæ cum sententia vocabuli competente. &, si memoria, inquit, mihi non labat, scriptum hoc est in comœdia Aristophanis, cui nomen est, Ἀπλᾶς. Fuisset autem verbum hoc à te civitate donatum aut in Latinam coloniam deductum, si tu eo uti dignatus fores, esset que id impendio probabilius, quàm quæ à Laberio ignobilia nimis & fordentia in usum linguæ Latinæ intro missa sunt. Tum Festus Postumius grammatico cuipiam Latino, Frontonis familiari, Docuit, inquit, nos Apollinaris manos verbum Græcum esse. tu nos doce, in quo de mulis aut equuleis humilioribus vulgò dicitur, anne Latinum sit: & apud quem scriptum reperiatur. Atque ille grammaticus, homo sanè perquam in noscendis veteribus scriptis exercitus, si piaculum, inquit, non committitur præsente Apollinari quid de voce illa Græca Latinave sentiam dicere: audeo tibi, Feste, quærenti respondere: esse hoc verbum Latinum: scriptumque inveniri in poëmatis Helvii Cinnæ non ignobilis neque indocti poëtæ. versusque ejus ipsos dixit; quos, quoniam memoriæ mihi forte aderant, adscripsi:

At nunc me geniana per salicta
Binis rheda rapit citata manis.

CAP. XIV.

Contemporaneos fuisse Cæsari & Ciceroni M. Varronem & P. Nigidium ætatis suæ doctissimos Romanos, & quod Nigidii commentationes propter earum obscuritatem subtilitatemque in vulgus non exeunt.

ÆTas M. Ciceronis & C. Cæsaris præstanti facundia viros paucos habuit: doctrinarum autem multiformium variarumque artium, quibus humanitas erudita est, columina habuit M. Varronem & P. Nigidium. Sed Varronis quidem monumenta re-

rerum ac disciplinarum, quæ per litteras condidit, in propatulo frequentique usu feruntur. Nigidianæ autem commentationes non proinde in vulgus exeunt: & obscuritas subtilitasque earum tamquam parum utilis derelicta est. sicuti sunt quæ paulo ante legimus in commentariis ejus quos grammaticos inscripsit. ex quibus quædam ad demostrandum scripturæ genus exempli gratia sumsi. nam quum de natura atque ordine litterarum dissereret, quas grammatici vocales appellant: verba hæc scripsit, quæ reliquimus inenarrata ad exercendam legentium intentionem. *A & O semper principes sunt: I & U semper subditæ. E & subit & præit. in Euripo præit; subit in Æmilio. si quis putat præire V, in his verbis, Valerius, Vennonius, Volusius: aut I in his, jampridem, jecur, jocum, jucundum; errabit: quod hæ litteræ quum præeunt ne vocales quidem sunt.* Item ex eodem libro verba hæc sunt: *Inter litteram N & G est alia vis: ut in nomine anguis & angaria & ancoræ & increpat & incurrit & ingenuus. in omnibus enim his non verum N, sed adulterinum ponitur. Nam, N, non esse linguæ indicio est. nam si ea littera esset: linguæ palatum tangeret.* Alio deinde in loco ita scriptum: *Græcos non tantæ inscitiæ arcesso, qui Ou ex O & Y scripserunt, quantæ, qui, Ei, ex E & I. illud enim inopiæ fecerunt, hoc nulla re subacti.*

LIBER XX.

CAP. I.

Disceptatio Sex Cæcilii jureconsulti & Favorini philosophi de legibus duodecim tabularum.

SEXTUS Cæcilius, in disciplina juris atque legibus populi Romani noscendis interpretandisque, scientia, usu, auctoritateque illustri fuit. ad eum fortè in area Palatina, quum salutationem Cæsaris opperiremur, Philosophus Favorinus accessit: colloquutusque est, nobis multisque aliis præsentibus. In illis tunc eorum sermonibus orta mentio est legum decemviralium: quas decemviri ejus rei gratia à populo creati composuerunt, inque duodecim tabulas conscripserunt. Eas leges quum Sex. Cæcilius, inquisitis exploratisque multarum urbium legibus, eleganti atque absoluta brevitate verborum scriptas diceret: Sit hoc, inquit Favorinus, in pleraque earum legum parte, ita uti dicis. non enim minus cupidè tabulas istas XII legi, quam illos decem libros Platonis de legibus, sed quædam istic esse animadvertuntur aut obscurissima, aut dura, aut lenia contrà nimis & remissa; aut nequaquam ita, ut scriptum est, consistentia. Obscuritates inquit Sex. Cæcilius, non assignemus culpæ scribentium, sed inscientiæ non assequentium. quamquam hi quoque ipsi, qui quæ scripta sunt minus percipiunt, culpa vacant. nam longa ætas verba atque mores veteres oblitteravit, quibus verbis moribusque sententia legum comprehensa est. Trecentesimo quoque anno post Romam conditam tabulæ compositæ scriptæque sunt. à quo tempore, ad hunc diem, anni esse non longè minus septingenti videntur. Durè autem scriptum esse in istis legibus quid

quid existimari potest? nisi duram esse legem putas quæ judicem arbitrumve jure datum, qui ob rem dicendam pecuniam accepisse convictus est, capite pœnitur: aut quæ furem manifestum, ei cui furtum factum est, in servitutem tradit: nocturnum autem furem jus occidendi tribuit. dic enim, quæso, dic, vir sapientiæ studiosissime, an aut judicis illius perfidiam contra omnia jura divina atque humana jusjurandum suum pecunia vendentis, aut furis manifesti intolerandam audaciam, aut nocturni grassatoris insidiosam violentiam non dignam esse capitis pœna existimes; Noli, inquit Favorinus, ex me quærere, quid ego existimem. scis enim solitum esse me pro disciplina sectæ, quam colo, inquirere potius quàm decernere. sed non levis existimator, neque aspernabilis est populus Romanus; cui delicta quidem isthæc vindicanda, pœnæ tamen hujuscemodi nimis duræ esse visæ sunt. passus enim est leges istas detam immodico supplicio situ atque senio emori. sicut illud quoque, non humaniter scriptum, improbavit: quod si homo in jus vocatur morbo aut ætate æger ad ingrediendum invalidus est, arcera non sternitur: sed ipse aufertur & jumento imponitur, atque ex domo sua ad prætorem in comitium nova funeris facie effertur. quam enim ob causam morbo affectus, & ad respondendum pro sese non idoneus, jumento adhærens in jus adversario deportatur? Quod verò dixi videri quædam esse impendio molliora: nonnè tibi quoque videtur nimis esse dilutum, quod ita de injuria pœnienda scriptum est? SI. INIVRIAM. FAXIT. ALTERI. VICINTI. QUINQUE. ÆRIS. POENÆ. SUNTO. quis enim erit tam inops, quem ab injuriæ faciendæ lubidine vigintiquinque asses deterreant? itaque quum eam legem Q. Labeo quoque vestet in libris, quos ad duodecim tabulas conscripsit, non probaret, Quidam, inquit, Lucius Veratius fuit, egregiè homo im-

probus atque immani vecordia. is pro delectamento habebat, os hominis liberi manus suæ palma verberare. eum servus sequebatur crumenam plenam assium portitans: &, quemcumque depalmaverat, numerari statim secundum duodecim tabulas, viginti & quinque asses jubebat. propterea, inquit, prætores posteà hanc abolescere & relinqui censuerunt; injuriisque æstimandis recuperatores se daturos edixerunt. Nonnulla autem in istis legibus nec consistere quidem, sicuti dixi, visa sunt, velut illa lex talionis: cujus verba, nisi memoria me fallit, hæc sunt: SI. MEMBRUM. RUPIT. NI. CUM. EO. PACIT. TALIO. ESTO. præter enim ulciscendi acerbitatem; ne procedere quoque exsequutio justa talionis potest. nam cui membrum ab alio ruptum est: si ipsi itidem rumpere per talionem velit: quæro an efficere possit rumpendi pariter membri æquilibrium. in qua re primum ea difficultas est inexplicabilis. Quid si quis membrum, inquit, alteri imprudens ruperit? quod enim per imprudentiam factum est, retaliari per imprudentiam debet. ictus quippe fortuitus & consulsus non cadunt sub ejusdem talionis similitudinem. quonam igitur modo imprudentem poterit imitari, qui in exsequenda talione non licentiæ jus habet, sed imprudentiæ? sed & si prudens ruperit; nequaquam patietur aut altiùs se lædi, aut latiùs. quod cujusmodi libra atque mensura caveri possit, non reperio. quin etiam si quid plus erit aliterve commissum; res fiet ridiculæ atrocitatis: ut contraria actio mutuæ talionis oriatur, & adolescat infinita quædam reciprocatio talionum. nam de immanitate illa secandi partiendique humani corporis, si unus ob pecuniam debitam judicatus addictusque sit pluribus, non libet meminisse; & piget dicere: quid enim videri potest efferatius? quid ab hominis ingenio diversius, quàm quòd membra & artus inopis debitoris brevissimo laniatu dis-

distrahebantur, sicut nunc bona venum distrahuntur? Tum Sex. Cæcilius amplexus utraque manu Favorinum, Tu, es, inquit, unus profectò in nostra memoria non Grajæ modo, sed & Romanæ rei peritissimus, quis enim philosophorum disciplinæ suæ leges tam scitè atq; doctè callet, quàm leges tu nostras decemvirales percalluisti? Sed, quæso tecum tamen, degrediare paulisper è curriculis istis disputationum vestrarum Academicis, omissoque studio, quicquid lubitum est, arguendi tuendique, confideres gravius, cuimodi sint ea, quæ reprehendisti. nec ideo contemnas legum istarum antiquitates, quòd plerisq; ipsis jam populus Romanus uti desiverit. non enim profectò ignoras legum opportunitates & medelas, pro temporum moribus & pro rerum publicarum generibus ac pro utilitatum præsentium rationibus, proque vitiorum, quibus medendum est, fervoribus mutari atque flecti: neque uno statu consistere, quin, ut facies cœli & maris, ita rerum atque fortunæ tempestatibus varientur. quid salubrius visum est rogatione illa Stolonis jugerum de numero præfinito? quid utilius plebiscito Voconio, de coërcendis mulierum hæreditatibus? qutd tam neeessarium existimatum est propulsandæ civium luxuriæ, quàm lex Licinia & Fannia, aliæque item leges sumtuariæ? omnia tamen hæc oblitterata & operta sunt civitatis opulentia quasi quibusdam fluctibus exæstuantis. Sed cur tibi esse visa est inhumana lex omnium, mea quidem sententia, humanissima, quæ jumentum dari jubet ægro aut seni in jus vocato,? verba sunt hæc de lege: SI. IN. JUS. VOCAT. SI. MORBUS. ÆVITAS. VE. VITIUM. ESCIT. QUI. IN. JUS. VOCABIT. JUMENTUM. DATO. SI. NOLET. ARCERAM. NE. STERNITO. An tu fortè morbum appellari hic putas ægrotationem gravem cum febri rapida & quercera, jumentumque dici pecus aliquod unicum tergo vehens? ac propterea mi-

nus fuisse humanum existimas ægrotum domi fuæ cubantem jumento impositum in jus rapi? hoc, mi Favorine, nequaquam ita est. nam morbus in lege ista non febriculosus neque nimis gravis; sed vitium aliquod imbecillitatis atque invalentiæ demonstratur: non periculum vitæ ostenditur. cæteroqui morbum vehementiorem vim graviter nocendi habentem legum istarum scriptores alio in loco, non per se morbum, sed *morbum sonticum* appellant. *jumentum* quoque non id solum significat quod nunc dicitur; sed vectabulum etiam, quod adjunctis pecoribus trahebatur, veteres nostri jumentum à jungendo dixerunt. *Arcera* autem vocabatur plostrum tectum undique & mœnitum: quansi arca quædam magna vestimentis instrata, qua nimis ægri aut senes portari cubantes solebant. Quænam tibi igitur acerbitas esse visa est, quòd in jus vocato paupertino homini vel inopi, qui aut pedibus fortè ægris esset, aut quo alio casu ingredi non quiret, plostrum esse dandum censuerunt. neque insterni tamen delicatè arceram jusserunt? quoniam satis esset invalido cuicuimodi vectabulum. atque id fecerunt, ne causatio ista ægri corporis perpetuam vacationem daret fidem detrectantibus, jurisque actiones declinantibus. sed enim ipsum vide. injurias factas quinque & viginti assibus sanxerunt. non omnino omnes, mi Favorine, injurias ære isto pauco diluerunt: tametsi & hæc ipsa paucitas assium grave pondus æris fuit. nam librariis assibus in ea tempestate populus usus est. sed injurias atrociores, ut de osse fracto, non liberis modò, verumetiam servis factas impensiore damno vindicaverunt. quibusdam autem injuriis talionem quoque oppositurunt. quam quidem tu talionem, vir o[illegible]me, iniquius paulò inspectatus es; ac ne consistere quidem dixisti, lepida quadam sollertia verborum; quoniam talioni par non sit talio: neque rumpi membrum facile possit ad alterius rupturæ (ut

ais

ais tu) æquilibrium. verum est, mi Favorine, talionem rarissimum fieri difficillimè. sed decemviri minuere atque exstinguere volentes hujuscemodi violenttiam pulsandi atque lædendi, co quoque metu coërcendos esse homines putaverunt; neque ejus, qui membrum alteri rupisset & paciscitamen de talione redimenda nollet, tantam esse habendam rationem arbitrati sunt, ut, an prudens imprudensve rupisset, spectandum putarent: aut talionem in eo vel ad amussim æquipararent, vel in librili perpenderent: sed potius eumdem animum eumdemque impetum in eadem parte corporis rumpendi, non eumdem quoque casum exigi voluerunt, quoniam modus voluntatis præstari posset, casus nec non posset. quod si ita est, ut dico, ut & ipse æquitatis habitus demonstrat; taliones illæ tuæ reciprocæ arguriores profectò quàm veriores fuerunt. Sed quoniam acerbum quoque esse hoc genus pœnæ puras: quæ, obsecro te, ista acerbitas est, si idem fiat in te quod tute in alio feceris; præsertim quum habeas facultatem paciscendi: & non necesse sit pati talionem, nisi eam tu elegeris? quod edictum autem prætorium de æstimandis injuriis probabilius esse potest? nolo hoc ignores, hanc quoque ipsam rationem ad æstimationem judicis redigi necessatio solitam. nam si reus, qui depacisci noluerat, judici talionem imperanti non parebat, æstimata lite judex hominem pecuniæ damnabat. atque ita, si reo & pactio gravis & acerba talio visa fuerat, severitas legis ad pecuniæ multam redibat. Restat ut ei, quod de sectione partitioneque corporis immanissimum esse tibi visum est, respondeam. Omnibus quidem virtutum generibus exercendis colendisque populus Romanus è parva origine ad tantæ amplitudinis instar emicuit, sed omnium maximè atque præcipuè fidem coluit, sanctamque habuit tam privatim quàm publice. sic consules clarissimos viros hostibus confirmandæ fi-

dei publicæ causa dedit. sic clientem in fidem acceptum cariorem haberi, quàm propinquos, tuendumque esse contra cognatos censuit. neque pejus ullum facinus existimatum est, quam si cui probaretur clientem diriſui habuisse. Hanc autem fidem majores noſtri non modò in officiorum vicibus sed in negotiorum quoque contractibus sanxerunt; maximéque in pecuniæ mutuaticæ usu atque commercio. adimi enim putaverunt subsidium hoc inopiæ temperariæ, quo communis omnium vita indiget, si perfidia debitorum fine gravi pœna eluderet. confessi igitur æris ac debiti judicatis triginta dies sunt dati, conquirendæ pecuniæ causa, quam dissolverent: eosque dies decemviri *justos* appellaverunt, velut quoddam justitium, id est, juris inter eos quasi interstitionem quamdam & cessationem. quibus diebus nihil cum his agi jure posset. post deinde, nisi dissolverent, ad prætorem vocabantur: & ab eo, quibus erant judicati, addicebantur. nervo quoque aut compedibus vinciebantur. sic enim sunt, opinor, verba legis: ÆRIS. CONFESSI. DEBITI. Q. JURE. JUDICATIS. TRIGINTA. DIES. JUSTI. SUNTO. POST. DEINDE MANUS. INIECTIO. ESTO. IN. JUS. DUCITO. NI. JUDICATUM. FACIT. AUT QUI. ENDO. EM. JURE. VINDICIT. SECUM. DUCITO. VINCITO. AUT. NERVO. AUT. COMPEDIBUS. QUINDECIM. PONDO. NE. MINORE. AUT. SI. VOLET. MAJORE. VINCITO. SI. VOLET. SUO, VIVITO. NI. SUO. VIVIT. QUI. EM. VINCTUM. HABEBIT. LIBRAS. FARRIS. IN. DIES. DATO. SI. VOLET. PLUS. DATO. Erat autem jus interea paciſcendi; ac, nisi pacti forent, habebantur in vinculis dies sexaginta. inter eos dies, trinis nundinis continuis, ad prætorem in comitium producebantur, quantæque pecuniæ judicati

dicati essent prædicabatur. tertiis autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tiberim peregrè venum ibant. sed eam capitis pœnam sanciendæ, sicut dixi, fidei gratia, horrificam atrocitatis ostentu novisque terroribus metuendam reddiderunt. nam si plures forent, quibus reus esset judicatus, secare si vellent atque partiri corpus addicti sibi hominis permiserunt. & quidem verba ipsa legis dicam, ne existimes invidiam me istam forte formidare. TERTIIS, inquit, NUNDINIS. PARTIS. SECANTO. SI. PLUS. MINUS. VE. SECUERUNT. SE. FRAUDE. ESTO. Nihil profectò immitius, nihil immanius: nisi, ut reipsa apparet, eo consilio tanta immanitas pœnæ denunciata est, ne ad eam umquam perveniretur. addici namque nunc & vinciri multos videmus: quia vinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt. dissectum esse antiquitus neminem equidem neque legi neque audivi: quoniam sævitia ista pœnæ contemni non quita est. An putas Favorine, si non illa etiam ex duodecim tabulis de testimonis falsis pœna abolevisset: & si nunc quoque, ut antea qui falsum testimonium dixisse convictus esset, è saxo Tarpejo dejiceretur, mentituros fuisse pro testimonio tam multos quàm videmus? Acerbitas plerumque ulciscendi maleficii, bene atque cautè vivendi disciplina est. Historia de Metio Fufetio Albano nobis quoque, non admodum numero istiusmodi libros lectitantibus, ignota non est. qui quoniam pactum atque conditum cum rege populi Romani perfide ruperat binis quadrigis evinctus in diversa nitentibus laceratus est, novum atque asperum supplicium quis negat? sed, quid eligantissimus poeta dicat, vide:

At tu dictis, Albane, maneres.

Hæc taliaque alia ubi Sex. Cæcilius omnibus qui ad erant, ipso quoque Favorino approbante atque lau-

dante, disseruit, nunciatum est Cæsarem jam salutari: & separati sumus.

CAP. II.

Vocabulum siticinum, *in M. Catonis oratione quid significet.*

SIticines, scriptum est in oratione M. Catonis, quæ inscribitur, *Ne imperium sit veteri ubi novus venerit. Siticines*, inquit, *& liticines & tubicines:* Sed Cæsellius Vindex, in Commentariis lectionum antiquarum, scire quidem se ait *liticines* lituo cantare, & *tubicines* tuba: quid istuc autem sit, quo *siticines* cantent, homo ingenuæ veritatis scire sese negat. Nos autem in Capitonis Atei conjectaneis invenimus, *siticines* appellatos, qui apud sitos canere soliti essent, hoc est, vita functos & sepultos: eosque habuisse proprium genus tubæ, à cæterorum differens.

CAP. III.

Quam ob causam L. Accius poëta in pragmaticis ficinnistas nebuloso nomine *esse dixerit.*

QUos *ficinistas* vulgus dicit, qui rectiùs loquuti sunt *ficinnistas*, litteram *n* gemina dixerunt. *ficinnium* enim genus veteris saltationis fuit. saltabuudi autem canebant, quæ nunc stantes canunt. Posuit hoc verbum L. Accius poëta in Pragmaticis, appellarique *ficinnistas* ait *nebuloso nomine*: credo propterea *nebuloso*, quòd *ficinnium* cur diceretur ei obscurum esset.

CAP.

CAP. IV.

Artificum scenicorum studium amoremque, inhonestum probrosumque esse: & super ea re verba Aristotelis philosophi adscripta.

COmœdos quispiam & tragœdos & tibicines dives adolescens Tauri philosophi discipulus liberos homines in deliciis atque in delectamentis habebat. id genus autem artifices Græcè appellantur οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται. Eum adolescentem Taurus à sodalitatibus convictuque hominum scenicorum abducere volens, misit ei verba hæc ex Aristotelis libro exscripta, qui περοβλήματα ἐγκύκλια inscriptus est. jussitque ut ea quotidie lectitaret: διὰ τί οἱ Διονυσιακοὶ τεχνῖται ὡς ὅπι τὸ πολὺ πονηροί εἰσιν, ὅτι ἥκιστα λόγε καὶ φιλοσοφίας κοινωνοῦσι. Διὰ τὰ περὶ τὰς ἀναγκαίας τέχνας αὐτῶν τὸ πολὺ μέρος τῦ βίε ἔξι. καὶ ὅτι ἐν ἀκράσιαις τὸ πολὺ χρόνον εἰσιν, ὅτε ὁ ἐν ἱστορίαις. ἀμφότερα ὃ φαυλότητος παρασκευαστικά.

CAP. V.

Exempla epistolarum Alexandri regis & Aristotelis philosophi, ita uti sunt edita: eaque in linguam Latinam versa.

COmmentationum suarum artiumque, quas discipulis tradebat Aristoteles philosophus, regis Alexandri magister, duas species habuisse dicitur. alia erant, quæ nominabat ἐξωτερικὰ; alia, quæ appellabat ἀκροαματικά. Ἐξωτερικὰ dicebantur, quæ ad rhetoricas meditationes, facultatem argutiarum, civiliumq; rerum notitiam conducebant. Ἀκροαματικὰ autem vocabantur, in quibus philosophia remotior subtiliorque agitabatur; quæque ad naturæ contemplationes disceptationesve dialecticas per-

tinebant. huic disciplinæ, quam dixi ἀκροαματικὴν, tempus exercendæ dabat in Lycio matutinum: nec ad eam quemquam temerè mittebat; nisi quorum ante ingenium & eruditionis elementa atque in discendo studium laboremque exploraſſet. illas verò ἐξωτερικὰς auditiones exercitiumque dicendi eodem in loco veſperi faciebat; eaſque vulgò juvenibus ſine delectu præbebat; atque eum δειλινὸν περίπατον appellabat, illum alterum ſupra ἑωθινὸν. utroque enim tempore ambulans diſſerebat: libros-que ſuos, earum omnium rerum commentarios, ſeorſum diviſit; ut alii exoterici dicerentur, partim acroamatici. Acroamaticos quum in vulgus ab eo editos rex Alexander cognoviſſet: atque ea tempeſtate armis exercitam omnem prope Aſiam teneret: regemque ipſum Darium prœliis & victoriis urgeret: in illis tamen tantis negotiis litteras ad Ariſtotelem miſit, non eum rectè feciſſe, quod diſciplinas ἀκροαματικὰς, quibus ab eo ipſe eruditus foret, libris foras editis invulgaſſet. Nam qua, inquit, alia re præſtare cæteris poterimus, ſi ea, quæ ex te accepimus, omnium prorſus fient communia? quippe ego doctrina anteire malim, quam copiis atque opulentiis. Reſcripſit ei Ariſtoteles ad hanc ſententiam: Acroamaticos libros, quos editos quereris, & non proinde ut arcana abſconditos, neque editos ſcito eſſe, neque non editos. quoniam his ſolis, qui nos audiunt, cognobiles erunt. Exempla utrarumque litterarum, ſumta ex Andronici philoſophi libro ſubdidi. amavi autem prorſus in utriuſque epiſtola brevitatis elegantiſſimæ filum tenuiſſimum.

Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν.

Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας, ἐκδοὺς τοὺς ἀκροαματικοὺς καλουμένους λόγους. τίνι γὰρ ἔτι διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ καθ' οὓς ἐπαιδεύθημεν λόγους, ἅπαντα ἔσονται κοινοί; ἐγὼ βουλοίμην ἂν τοῖς ἄλλοις τὰ ἄριστα ἐμπειρίας, ἢ τοῖς δυνάμεσι διαφέρειν. ἔρρωσο.

Ἀρι-

Αριστόξενος βασιλεῖ Αλεξάνδρῳ
οὐ προσῆκεν.

Ἐγκαλεῖς μοι περὶ τῶν ἀπορουμένων λόγων, οἰόμενος δεῖν αὐτὸς φυλάττειν ἐν ὑπομνήσεσι. ἴσθι δὲ ἐν αὐτοῖς καὶ ἐνδεδομένους καὶ μὴ ἐνδεδομένους. ξενικοὶ γάρ εἰσι μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν. ἔρρωσο.

Hoc ego verbum, ξενικοὶ γάρ εἰσιν, quærens uno itidem verbo dicere, aliud non reperi, quàm quod est scriptum à M. Catone in VI origine. *Itaque ego*, inquit, *cognobiliorem cognitionem esse arbitror.*

CAP. VI.

Quæsitum atque tractatum, utrum sit rectius dicere, habeo curam vestri, *an* vestrum.

PErcontabar Apollinarem Sulpicium, quum eum Romæ adolescentulus sectarer, qua ratione diceretur, *habeo curam vestri*, aut *misereor vestri*: & iste casus, *vestri*, eo in loco quem videretur habere casum rectum. Is hîc mihi ita respondit: Quæris, inquit, ex me, quod mihi quoque est jamdiu in perpetua quæstione. videtur enim non *vestri* oportere dici, sed *vestrum*: sicut Græci loquuntur, ὀλιγωρῶ ὑμῶν, καὶ κήδομαι ὑμῶν. quo in loco ὑμῶν aptiùs *vestrum* dicitur, quàm *vestri*, & habet casum nominandi *vos*: quem tu rectum appellasti. Invenio tamen, inquit, non paucis in locis *nostri* atque *vestri* dictum, non *nostrum* aut *vestrum*. L. Sulla rerum gestarum libro secundo: *Quo si fieri potest, ut etiam nunc nostri vobis in mentem veniat: nosque magis dignos creditis, quibus civibus quàm hostibus utamini; quique pro vobis potius quàm contra vos pugnemus: neque nostro, neque majorum nostrorum merito nobis id contingat.* Terentius in Phormione:

Ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet pœnitet.

Afranius in Togata:

Nescio qui nostri miseritus tandem deus.

& Laberius in Necyomantia:

Dum diutius detinetur, nostri oblitus est.

Dubium porrò, inquit, non est, quin eodem hæc omnia casu dicantur; *nostri oblitus est, nostri miseritus est*, quo dicitur, *mei pœnitet, mei miseritus est, mei oblitus est. mei* autem casus interrogandi est, quem genitivum grammatici vocant; & ab eo declinatur, quod est, *ego*, hujus deinde plurativum est, *nos. tui* æquè declinatur ab eo, quod est, *tu.* hujus itidem plurativum est, *vos.* sic namque Plautus declinavit in Pseudolo in hisce versibus:

Si ex te tacente fieri possem certior, here,
Quæ miseria te tam miserè macerent:
Duorum labori ego hominum parsissem lubens,
Mei te rogandi & tui respondendi mihi.

mei enim Plautus, hoc in loco, non ab eo dixit, quod est, *meus*; sed ab eo quod est, *ego.* itaque si dicere velis, *patrem mei*, pro, *patrem meum*, quo Græci modo τὸν πατέρα μοῦ dicunt, inusitatè quidem, sed rectè profectò, eaque ratione dices, qua Plautus dixit, *labori mei*, pro *labori meo.* hæc autem ipsa ratio est in numero plurativo; qua Gracchus, *misereri vestrum*, & qua M. Cicero *contentio vestrum*, & *contentione nostrum* dixit; quaque item ratione Quadrigarius in annali undevicesimo verba hæc posuit: *C. Mari, ecquando te nostrum & resp. miserebitur?* cur igitur Terentius, *pœnitet nostri*, & non, *nostrum*, & Afranius, *nostri miseritus est*, non, *nostrum?* Nihil herclè, inquit, mihi de ista re in mentem venit; nisi auctoritas quædam vetustatis non nimis anxiè neque superstitiosè loquentis. nam sicuti multifariam scriptum est, *vestrorum*, pro, *vestrum*; ut in Plauti Mustellaria in hoc versu:

Verum illud esse maxima pars vestrorum intelligit:

quum vellet, *maxima pars* dicere *vestrum*: ita non

num-

numquam *vestri* quoque dictum est *vestrum*. sed proculdubio qui rectissimè loqui volet, *vestrum* potius dixerit, quàm *vestri*. & iccirco importunissimè, inquit, fecerunt qui in plerisque Sallustii exemplaribus scripturam istam sinceriſſimam corruperunt. nam quum ita in Catilina scriptum esset: *Sæpe majores vestrum miseriti plebis Romanæ: vestrum* obleverunt, & *vestri* superscripserunt. ex quo in plures libros mendæ istius indoles manavit. Hæc meminî mihi Apollinarem dicere: eaque tunc ipsa, ita ut dicta fuerant, notavi.

CAP. VII.

Quàm diversæ Græcorum sententiæ super numero Niobæ filiorum.

MIta & propè adeò ridicula diversitas fabulæ apud Græcos poëtas deprehenditur super numero Niobæ filiorum. nam Homerus pueros puellasque ejus bis senos dicit fuisse, Euripides & Pindarus bis septenos, Sappho bis novenos, Bacchylides & Pindarus bis denos. quidam alii scriptores tres fuisse solos dixerunt.

CAP. VIII.

De iis quæ habere συμπάθειαν videntur cum luna augescente ac senescente.

ANnianus poëta in fundo suo, quem in agro Faliſco possidebat, agitare erat solitus vindemiam hilarè atque amœniter, ad eos dies me & quosdam item alios familiaris vocavit. ibi tum cœnantibus nobis, magnus ostrearum numerus Roma missus est, quæ quum appositæ fuissent: & multæ quidem, sed inuberes macræque essent: Luna, inquit Annianus, nunc videlicet senescit: ea re ostrea quoque, sicuti quædam alia, tenuis exsuctaque est. quum quæreremus, quæ alia item senescente luna tabescerent;

rent: Nonne Lucilium, inquit, nostrum meministis dicere?

Luna alit ostrea & implet echinos, muribus fibras
Et pecui addit.

eadem autem ipsa, quæ crescente luna glisciunt, deficiente contrà luna desiunt. ælurorum quoque oculi ad easdem vices lunæ aut ampliores fiunt aut minores. id etiam, inquit, multo mirandum est magis, quod apud Plutarchum in IV. in Hesiodum commentario legi; Cæpe tum revirescit, & congerminat decedente luna, contrà autem inarescit adolescente. eam causam esse dicunt sacerdotes Ægyptii, cur Peluſiotæ cæpe non edunt: quia solum olerum omnium contra lunæ aucta atque damna vices minuendi & augendi habeat contrarias.

Cap. IX.

Qualibus verbis delectari solitus sit Antonius Julianus positis in mimiambis, quos Cn. Matius scripsit.

DElectari mulcerique aures suas dicebat Antonius Julianus figmentis verborum novis Cn. Matii, hominis eruditi: qualia hæc quoque essent, quæ scripta ab eo in mimiambis memorabat:

Sinuque amicam vesicere frigidam caldo:
Columbatimque labra conserens labris.

item id quoque jucundè lepidèque fictum dictitabat:

Jam tonsiles tapetes ebrii fuco,
Quos concha purpura imbuens venenavit.

item illud:

Dein coquenti vasa cuncta dejectat:
Nequámve scitamenta pipulo poscit.

Cap. X.

Quid vocabulum ex jure manum consertum, significet.

EX. JURE. MANUM. CONSERTUM. verba sunt ex antiquis actionibus, quæ, quum lege agitur

tur & vindictæ contenduntur, dici nunc quo que apud prætorem solent. Rogavi ego Romæ grammaticum celebri hominem fama & multo nomine, quid hæc verba essent. tum ille me despiciens, Aut erras, inquit, adolescens, aut ludis. rem enim doceo grammaticam, non jus respondeo. si quid igitur ex Virgilio, Plauto, Ennio quærere habes; quæras licet. Ex Ennio ergo, inquam, est magister quod quæro. Ennius enim verbis hisce usus est. quumque ille demiratus aliena hæc esse à poëtis, & haud usquam inveniri in carminibus Ennii diceret: tum ego hos versus ex octavo annali absentes dixi. nam fortè eos tamquam insigniter præter alios factos memineram:

Pellitur è medio sapientia. vigeritur res.
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.
Haud doctis dictis certantes, sed maledictis,
Miscent inter sese inimicitias agitantes.
Non ex jure manum consertum, sed mage ferro
Rem repetunt, regnumque petunt, vadunt solidâ vi.

Quum hos ego versus Ennianos dixissem: Credo, inquit grammaticus, jam tibi. sed tu velim credas mihi, Q. Ennium didicisse hoc non ex poëticæ litteris: sed ex juris aliquo perito. eas igitur tu quoque, inquit, & discas unde Ennius didicit. Usus consilio sum magistri, quod docere me ipse debuerat, à quo discerem præter monstrantis. itaque id, quod ex Jure consultis ex librisque eorum didici, inserendum his commentariis existimavi. quoniam in medio rerum & hominum vitam qui colunt, ignorare non oportet verba actionum civilium celebriora. *Manum conserere* est, de qua re disceptatur, in re præsenti, *sive agere sive quid aliud est*, cum adversario simul manu prendere, & in ea re omnibus verbis vindicare. vindicia, id est, correptio manus in re atque in loco præsenti, apud prætorem ex duodecim tabulis fiebat, in quibus ita scriptum est. SI. QUI. IN. JURE. MANUM. CONSERUNT. Sed postquam præto-

prætores propagatis Italiæ finibus, datis jurisdictionibus, negotiis occupati proficiſci vindiciarum dicendarum cauſa in longinquas res gravabantur: inſtitutum eſt, contra duodecim tabulas, tacito conſenſu, ut litigantes non in jure apud prætorem manum conſererent, ſed ex jure manum conſertum vocarent; id eſt, alter alterum ex jure ad conſerendam manum in rem, de qua ageretur, vocaret: atque profecti ſimul in agrum, de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo, uti unam glebam, in jus in urbem ad prætorem deferrent: & in ea gleba, tamquam in toto agro, vindicarent. idque Ennius ſignificare volens ait, non, ut ad prætorem ſolitum eſt, agi legitimis actionibus, neque ex jure manum conſertum, ſed bello ferroque & vera vi atque ſolida. quod videtur dixiſſe, conferens vim illam civilem & feſtucariam, quæ verbo diceretur, non quæ manu fieret, cum vi bellica & cruenta.

CAP. XI.

Quid ſit ſculna *verbum poſitum apud M. Varronem.*

P. Lavinii liber eſt non incuriosè factus. is inſcriptus eſt, *de verbis ſordidis*. in eo ſcripſit *ſculnam* vulgo dici, quaſi *ſeculnam: quem qui elegantius*, inquit, *loquuntur, ſequeſtrem appellant*. utrumque vocabulum à ſequendo factum eſt: quòd ejus, qui electus ſit, utraque pars fidem ſequatur. *ſculnam* autem ſcriptum eſſe in logiſtorico M. Varronis. qui inſcribitur *Catus*, idem P. Lavinius in eodem libro admonet. Sed quod apud *ſequeſtrem* depoſitum erat, *ſequeſtrò* poſitum per adverbium dicebant. Cato de Ptolemæo contra Thermum:

Per deos immortalis, nolite vos ſequeſtro ponere.

IN-

INDEX SCRIPTORUM

Ab

A. GELLIO LAUDATORUM:

Prior numerus librum, posterior capita libri designat.

Ælius Melissus libro de loquendi proprietate 18, 6
L. Ælius Stilo Præconinus 2, 21. 3, 3. 5, 21
idem commentario de proloquiis 16, 8
C. Ælius Tubero 14, 7. 8
idem in historiis 6, 3, 4
idem historiarum primo 10, 28
idem de officio judicis 14, 2
idem libro ad C. Oppium 7, 9
Æschylus ἐν τῷ πυρφόρῳ θρύλλῃ 13, 17
Æschines in oratione qua Timarchum de impudicitia accusavit 18, 3
Æsopus Phryx in Apologis 2, 29
L. Afranius togatarum scriptor in togata 20, 6
idem in Consobrinis 15, 13
idem in togata Sello 13, 8
in togata Titulus 10, 11
A. Albinus historiæ libro primo 11, 8
Alcæus in poëmatis 17, 11
Alexander Ætolus 13, 20
Alexander magnus epistola ad Aristotelem 20, 5
Alexis comicus 2, 23. 4, 11
idem in comœdia, quæ Pythagoræ vita, inscribitur 4, 11
Alfenus Varus libro Digestorum XXXIV. Conjectaneorum secundo 6, 5
Anacreon 19, 9
Andronicus philosophus 20, 5
Annæus Cornutus commentario in Virgilium 2, 6
idem de figuris sententiarum libro secundo 9, 10
L. Annæus Seneca ad Lucilium epistolarum libro XXII. 12, 2

Annia-

Annianus poëta 7,7.9,10
Q. Antistius Labeo 1,12. 15,27
idem commentariis ad XII tabulas 1,12.20,1
idem libro de duodecim tabulis secundo 7,15
idem libris ad edictum prætoris 13,10
idem libro ad edictum prætoris quarto ibid.
idem libris posterioribus ibid.
idem ad edictum ædilium curulium 4,2
Antisthenes Socraticus 9,5
Apollodorus 2,23
idem in Chronicis 17,4
Appion Plistonices 6,8
idem in Ægyptiacis 5,14.10,10
idem libro Ægyptiacorum quinto 5,1,4 7,8
Aristarchus Grammaticus 2,25
Aristeas Proconnesius 9,4
Aristides Samius 3,10
Aristo I. C. 2,18
Aristophanes 1,15.13,23. 20,11
idem in comœdia Ἀγχιλῆς 19,13
idem in τοῖς περὶ τὰς διαμορφειαζούσας 15,20
Arist. 2,12.22,3.11,16. 10,2.15,26.19,2,5.
idem libro de animalibus sexto 13,7
idem epistola ad Alexandrum magnum 20,5
idem libro περὶ τιμήνης 7,6.8,7
idem libris problematum 1,11.2,30
idem problematibus Acroaticis 20
idem Encyclis 20,4
idem Exotericis 20,5
idem problematibus Physicis 19,4.5,6
idem Problematum septimo 3,8
Aristoxenus in libro de Pythagora 4,11
Arrianus in dissertationibus Epicteti 17,19. 19,1
idem libro secundo 1,2
Q. Asconius Pedianus 15,28
M. Asinius Pollio epistola ad Ciceronem 1.22
idem epistola ad Plancum 10,26
C. Atejus Capito 12,2,24. 10,20
idem in conjectaneis 2,24 20,2
idem conjectaneorum libro nono, qui est de judiciis

diciis publicis 4, 14. 10, 6
idem conjectaneorum CCLIX. 14, 7, 8
idem in epistola quadam 13, 12
idem libro de jure pontificio quinto 4, 6
idem de officio Senatoris 4, 10
L. Attius 14, 1
idem Atreo 13, 2
idem Didascalico primo 3, 11
idem Neoptolemo 13, 3
idem Pelopidis 2, 6
idem Pragmaticis 20, 3
idem Sotadicorum primo 7, 9
M. Attius Pl. 4, 7. 18, 12. 19, 8
in comœdia 1, 7
idem Amphitryone 1, 7
idem Asinaria 1, 22. 7, 17. 18, 12. 18, 12
Astraba 11, 7
idem Aulularia 3, 14. 7, 9
idem Bacchidibus 3, 14
idem Bœotia 3, 3
idem Casina 1, 7
idem Cistellaria 3, 16
idem Clitellaria 7, 7
idem Epidico 4, 6, 17
idem Epitaphio suo 1, 21
idem Freto 3, 3
idem Menæchmis 3, 14. 18, 9
idem Milite glorioso 15, 15
idem Mostellaria 20, 6
idem Nervolaria 3, 3
idem Persa 5, 21
idem Pœnulo 13, 28
idem Pseudolo 20, 6
idem Rudente 9, 12
idem Sticho 7, 17
idem Trigeminis 7, 9
idem Trinummo 17, 6
idem Truculento 13, 21
D. Augustus epist. ad Cajam nepotem 15, 7
idem in epistolis 10, 24
P. Aurelius Opilius in libro primo Musarum 1, 25.

B.

Bacchilides 20, 7
Brutus 17, 7

C.

Cæcilius Gallus libro secundo de verborum significatione, quæ ad jus pertinent 16, 5
Cæcilius Statius 5, 6
idem Chrysio 7, 17
idem Hypobolymæo Æschino 15, 14
idem Plocio 2, 23. 3, 16
idem Polumenis 11, 7
idem

idem Subditivo 15,9
idem Synaristusis 15,15
idem triumpho 7,7
Cælius 10,1
idem historiarum libro secundo 10,24
Cælius Sabinus I. C. 7,4
idem libro de edicto ædilium curulium 4,2
Cæsellius Vindex 9,14 18,11
idem in commentariis Antiquarum lectionum 2,16.3,16.7,2. 11,15.20,2
Callimachus 4,11
C. Calvus 19,9
idem in poëmatis 9,12
Cares 5,2
Carneades 17,15
Q. Cassius primo Annalium 17,21
Chrysippus 11,12
idem libro περὶ κακίας καὶ ἡδονῆς 14,4
idem libro περὶ φρονήσεως quarto 6,1,2
L. Cincius Alimentus, de re militari libro tertio 16,4
idem libro quinto ibid.
idem libro sexto ibid.
Q. Claudius Quadrigarius 5,21
idem annali primo 1,25. 2,19.7,11.9,13.14, 17,2
idem Annali tertio 1,16. 3,7,8
idem quinto 5,17
idem sexto 2,2.17,13
idem octavo 17,13
idem undecimo 13,18
idem tertiodecimo 13,27
idem duodevicesimo 1,7
idem undevicesimo 9,1. 10,1.15,1.20,6
idem uno & vicesimo 10,13
idem vicesimo tertio 10, 13
idem centesimo & quinquagesimo 1,7
Clearchus 4,11
Cloatius Verus in libris verborum a Græcis tractorum 16,12
idem libro quarto ibid.
P. Cornelius Pauli F. Scipio Africanus in oratione, quam dixit in censura, quum ad majorum mores populum hortaretur 4,20.5,19
idem in oratione pro se contra Tib. Asellum de multa ad populum 7, 11
idem in oratione contra P. Sulpicium Gallum 7,12
idem in quinta oratione contra Claudium Asellum 2,20

L. Cornelius Sulla Rerum gestarum libro secundo 1, 12. 20, 6.
Cornelius Nepos 17, 21
idem in primo Chronicorum 17, 21
idem primo librorum de vita Ciceronis 15, 28
idem de viris illustribus 1, 18
idem libro exemplorum quinto 7, 18
Crates 2, 25
Crisolaus peripateticus 9, 5. 11, 9
Ctesias 9, 4

D.

Democritus 5, 15
idem de vi & natura chamæleontis 10, 12
idem περὶ λοιμῶν ἢ λοιμικῶν κακῶν 4, 13
Demosthenes 2, 27. 10, 19
idem in orationibus 9, 3
idem in oratione ὑπὲρ στεφάνου 13, 1
Dicæarchus 4, 11
Diodorus Crocus 11, 12
Dioxippus Socraticus 17, 11

E.

Elys grammaticus vetus in commentariis 13, 14
Empedocles in carmine 4, 11
Q. Ennius 7, 9. 7, 12. 9, 4. 10, 1. 12, 2. 13, 19. 17, 17. 18, 9. 19, 8
idem in Annalibus 2, 26. 3, 14. 6, 6. 10, 29. 16, 10
idem libro primo 6, 6. 9, 13, 14. 13, 21
idem libro tertio 1, 22
idem libro septimo 12, 4. 18, 5
idem libro octavo 20, 10
idem libro duodecimo 17, 21
idem libro tertiodecimo 7, 2. 18, 2
idem libro quartodecimo 2, 26. 10, 25
idem libro sextodecimo 9, 14
idem libro duodevicesimo 13, 19
idem in Achille 4, 17
idem in Alexandro 6, 5
idem in Cresphonte 6, 16
idem in Erechtheo 6, 16
idem in Hecuba 11, 4
idem Iphigenia 19, 1, 10
idem in Menalippa 5, 11
idem in Neoptolemo 5, 15, 16
idem in Phœnice 7, 17
idem in Scipione 4, 7
idem

idem in Satyris 2, 29. 7, 9, 12. 18, 2
Ephorus historicus 3, 11
Epicharmus 1, 15
Epicurus 2, 6, 8. 5, 15, 16. 9, 5
Epictetus 1, 21. 17, 19
idem libro quinto διαλέξεων 19, 1
Erasistratus 17, 11
idem libro primo διαιρέσεων 16, 3
Erucius Clarus epistola ad Sulpicium Apollinarem 13, 16
Euripides 1, 15. 7, 3. 13, 17. 17, 4. 23, 7
idem Bacchis 13, 17
idem in tragœdia εἰνὼ 13, 17
idem in Hecuba 11, 4
Eupolis 1, 15
Enclides 1, 20

F.

M. Fabius Pictor libro annalium primo 1, 12. 10. 15
idem libro quarto 5, 4
Favorinus 1, 1, 9. 8, 10, 12
idem in oratione quam legem Liciniam de sumtu minuendo suasit 15, 8
idem in περὶ Πυῤῥωνείων τρόπων 11, 5
Feneſtella 15, 28
Furius poëta 18, 11

G.

G Abius Baſſus in Commentariis 3, 9
idem libris de origine vocabulorum & verborum 3, 19. 5, 7
idem libro tertio de origine vocabulorum 2, 4
idem libro ſeptimo 11, 17
Gallus Aſinius 17, 1
Cn. Gellius 8, 14
idem in annalibus 18, 12
idem annali tertio 13, 21

H.

D. Hadrianus oratione quam in ſenatu de Italicenſibus habuit 16, 13
Hegeſias 9, 4
Helvius Cinna in poëmatis 9, 12. 19, 9, 13
Heraclitus Epheſius 20, 10
Hermippus 3, 33
Herodotus in hiſtoriis 1, 11. 5, 9. 8, 4. 16, 19. 17, 8. 18, 2
idem hiſtoriarum primo 3, 10
idem libro tertio 13, 7
idem libro quarto 16, 11
Heſiodus 1, 15. 4, 5
Hierocles Stoïcus 9, 5
Hippocrates 17, 11. 19, 2
idem libro περὶ τροφῆς 3, 16

Homerus 1, 11, 15. 2, 6, 21. 22, 26, 30. 3, 10, 16. 5, 9. 6, 2, 6. 7, 20. 9, 9, 10. 12, 1. 13, 1, 7, 19. 23, 25. 14, 6. 15, 3, 6. 16, 12. 17, 38. 18, 19. 20, 7
Q. Horatius Flaccus 2, 22
Q. Hortensius 19, 9
Hypsicrates grammaticus libris super his quæ à Græcis accepta sunt 16, 12. 19, 2

I.

C. Julius Cæsar. 7, 9
idem in libris Analogicis ad M. Ciceronem 19, 18
idem in Anticatone 4, 16
idem libro de Analogia primo 1, 10
idem libro de Analogia secundo 9, 14
idem in Dolabellam actionis tertio 4, 16
idem in epistolis ad C. Oppium & Cornelium Balbum 17, 9
idem in oratione pro Bithynis 5, 13
idem in suasione rogationis legis Plautiæ 13, 3
Julius Higinus 6, 6, 10, 16
idem commentariis in Virgilium 1, 21. 5, 8
idem in exemplis 10, 18
idem de vita & rebus Africani 7, 1
idem libro de vita rebusque illustrium virorum sexto 1, 14
idem de Virgilio libro quarto 16, 6
Julius Modestus secundo quæstionum confusarum 3, 9
Junius 14, 8
Isigonus Nicæensis 9, 4

L.

D. Laberius 8, 15. 17, 14
idem in Anna Perenna 16, 7
idem in Alexandrea 16, 7
idem in Cacomemnone ibid.
idem in Catulario 7, 9
idem in Coloratire ibid.
idem in Compitalibus 16, 7, 9
idem in Cophino 16, 7
idem in Fullonica ibid.
idem in Fullone ibid.
idem in Gemellis 1, 7
idem Gallis 7, 9
idem in Lacu Averno 11, 15

idem in mimis 16, 7
idem in mimo primo, qui est, Salinator 3, 12
idem in mimo, qui est, Scriptura 3, 18
idem in natali 16, 7
idem in Necyomantia 16, 7. 20, 9
idem in Restione 10, 17
16, 7
idem in Saturnalibus 16, 7
idem in Sororibus 9, 12
idem in Staminariis 16, 7
Lalius Felix ad Q. Mucium libro primo 15, 7
Laneus Pompei libertus 17, 16
Lævius 19, 9
idem in Alcesti 19
idem in Erotopægniis 2, 24
idem in Protesilaodamia 12, 10
Largius Licinius in libro qui Ciceromastix 17, 1
P. Lavinius libro de verbis sordidis 20, 11
C. Licinius Imbrex in fabula Neæra 13, 21
Licinius Mucianus 9, 4
L. Livius Andronicus in odyssea 7, 7. 3, 16
idem odyssea libro primo 18, 9
C. Lucilius 1, 3. 2, 24. 3, 14. 4, 16. 7, 3. 8, 5. 9, 14. 16, 5. 18, 5. 20, 8
idem primo satyrarum 10, 20
idem tertio 1, 16. 16, 9
idem quinto 18, 8
idem septimo 9, 14
idem nono 1, 16
idem undecimo 4, 17
12, 7
idem libro quintodecimo 1, 16. 4, 17. 9, 14
idem libro sexto decimo 4. 1
idem vicesimo 4, 1
T. Lucretius Carus 5, 15
7, 3. 12, 10. 13, 19. 16, 5
idem libro quarto 1, 21. 10, 26

M.

Manilius 17, 7
Massurius Sabinus 3, 16. 5, 6, 19. 10, 15, 11, 18. 14, 2
idem Memorialium primo 6, 7
idem libro septimo 4, 20
idem libro undecimo 5, 6
idem in commentariis de indigenis 4, 9
idem libris juris civilis
idem libro secundo 4, 1. 2, 12, 18
idem libro tertio 5, 13
idem libro de furtis 11, 18

Cn. Matius in mimiambis 10, 14. 15, 25. 20, 9
idem iliados septimo 6, 6
idem, iliados uno & vicesimo 9, 14
idem iliados tertio & vicesimo 9, 14
idem de auspiciis libro primo 13, 14
Memmius 19, 9
Menander 2, 23. 17, 4
idem Plocio 2, 23. 3, 16
Q. Metellus Numidicus in epistola quam quum in exilio esset scripsit ad Cn. & L. Domitios 15, 13. 17, 2
idem in libro accusationis in Valerium Messalam tertio 15, 14
idem in oratione adversus Manlium T R. P L. 6, 11
idem in oratione de triumpho suo 12, 9
idem in oratione, quam in censura dixit ad populum de ducendis uxoribus 1, 6
Q. Mucius Scævola 4. 1
idem de jure civili libro sextodecimo 7, 15
Q. Mucius Scævola filius 17, 7
Q. Mucius Scævola pater ibid
Musonius 16, 1, 18, 2

N.

Cn. Nævi. 1, 24. 6, 8. 8, 13
idem libris sive carmine belli Pœnici 5, 12. 17. 21
idem in Hesiona 10, 25
idem in Tryphallo 2, 19
Neratius libro de nuptiis 4, 4
P. Nigidius Figulus 2, 26. 3, 10. 4, 16. 5, 21. 8, 14. 10, 11, 11, 11. 13, 10, 18, 4. 14, 1
idem Augurii privati libro primo 6, 6
idem de animalibus libro secundo 7, 9
idem de extis 16, 6
idem de vento libro secundo 2, 22
idem de Virgilio libro quarto 16, 6
idē commentariis grammaticis 5, 2. 9, 12. 10, 4. 12, 14. 13, 6. 15, 3. 17, 13. 19, 14
idem libro undecimo commentariorum 4, 9
idem vicesimo tertio 17, 7
idem vicesimo quarto 13, 24
idem in undetricesimo 10, 5
Novius in Ligartaca 15, 13
idem in Attellana Farcus 17, 2

O.

O Nescivitus 9, 4
C. Oppius de vita & rebus Africani 7, 1

P.

M. Pacuvius 1, 24. 2, 26. 13, 8. 14, 1
idem Anchisa 4, 17
idem Atreo 13, 2
idem Niptra 13, 28
idem Paulo 9, 14
Pamphila commentario undecimo 15, 23
idem commentario vigesimo nono 15, 17
Panætius philosophus libro secundo de officiis 13, 26
Parthenius poëta 13, 25
Pericles Atheniensis 1, 3
Philemo 17, 4
Philippus Macedo epistola ad Aristotelem 9, 3
Philistion Locrus 17, 11
Philochorus 3, 11. 15, 20
Pindarus 17, 10. 20, 7
L. Piso Frugi Annalium primo 11, 14
idē annali secundo 15, 29
idem annali tertio 6, 9
Plato 6, 13. 5, 15, 16. 6, 18, 7. 9, 5. 17, 11, 12. 18, 2. 19, 11
idem de legibus 20, 1
idem libro primo 15, 2
idem libro secundo ibid.
idem de optimo statu reipublicæ 14, 3
idem Gorgia 6, 14. 10, 12
idem Parmenide 6, 13
idem in Protagora 5, 3
idem Symposio 17, 20
idem Theæteto 13, 17
C. Plinius Secundus in historia naturali 17, 15
idem libro septimo 3, 16. 9, 4
idem libro decimo 13, 12
idem libro vigesimo octavo 13, 12
idem libris Studiosorum 9, 16
Plutarchus 3, 5. 17, 11
idem commentario in Hesiodum quarto 20, 8
idem de Homero libro primo 4, 11
idem libro secundo 2, 8, 9
idem in Symposiacis 4, 11. 17, 11
idem libro octavo 3, 6
idem Ὁ' πόση φυχῶν κὴ σωμάτων ἀνθρώποις περὶ εὐφωνίαν καὶ ἀρετὴν διαφορὰ 1, 1
idem περὶ ἀργησίας 1, 26
idem περὶ πολυπραγμοσύνης 11, 16

idem

idem περὶ ψυχῆς *primo* 1, 3. 15, 10
Polybius 7, 14
Polystephanus 9, 4
L. Pomponius Atellanarum scriptor in Æditumis 12, 10
idem in Gallis Transalpinis 16, 6
idem in Mavia 10, 14
idem, Parcus 3, 17
idem in Porcetra 18, 6
M. Porcius Cato 2, 17. 4, 9, 12. 5, 21. 13, 22, 16, 12, 19, 10. 18, 7
idem in carmine de moribus 11, 2
idem libro de agricultura 3, 14
idem libro de falsis pugnis 10, 3
idem quæstionum epistolicarum libro primo 7, 10
idem libro de re rustica 10, 26
idem libro de re militari 7, 4
idem Originibus 3, 7. 10, 24. 18, 12
idem Originum primo libro 1, 16
idem secundo libro 17, 13
idem in tertio libro 2, 22. 17, 13
idem libro quarto 2, 19, 28. 5, 21. 10, 1, 11. 13, *idem quinto* 7, 3. 11, 3. 15, 9. 15, 13
idem sexto 20, 5
idem septimo 13, 23
idem in orationibus 13, 23
idem oratione de præda dividunda 11, 18
idem in oratione ad milites contra Galbam 1, 23
idem de Achais 2, 6
idem de ædilibus vitio creatis 13, 16
idem contra Turium 10, 24
idem contra Tiberium exsulem 2, 14
idem de bello Carthaginiensi 9, 14
idem de dote 10, 23
idem de decem hominibus 13, 23
idem de consulatu suo 4, 17
idem de Carthaginiensibus 3, 14
idem de Lusitanis contra Sex. Galbam 1, 12. 13, 23
idem de sacrilegio commisso 7, 22
idem de re Floria 9, 12. 10, 13
idem pro Ptolemæo contra Thermum 18, 9. 20, 11
idem de suis virtutibus 16, 14

idem in M. Fulvium apud Censores 5, 13.
idem in Lentulum apud Censores 5, 13
idem in L. Veturium 17, 2
idem in suasione legis Voconiæ 7, 13. 17, 6
idem ne veteri sit imperium ubi novus venerit 20, 2
idem in oratione quam dixit Numantiæ apud equites 16, 1
idem pro L. Turio contra Cn. Gellium 14, 2
idem pro Rhodiensibus in senatu 7, 3. 13, 23
idem pro se contra C. Cassium 10, 14
idem Si se Calius T. R. P. L. appellasset 1, 15
Porcius Licinius 17, 21. 19, 9
Posidius 2, 13
Pythagoras 6, 2

Q.

C. Quintius Atta in Ædilicia 7, 9
idem Conciliatrice. ibid.

R.

Rutilius 7, 14

S.

Sabinus interpres Hippocratis 3, 16
C. Sallustius Crispus 1, 15 2, 17. 4, 17. 9, 11. 10, 7, 21. 15, 13
idem Catilina 3, 1. 4, 15. 7, 17. 9, 11. 10, 6
idem in historiis 2, 27. 15, 13. 17, 18
idem in historia prima 9, 12. 10, 26
idem in historia secunda 10, 20. 13, 28
idem historia quarta 18, 4
Idem Jugurtha 1. 22. 9, 14, 16, 10
Sappho 20, 7
Sedigitus Vulcatius libro de poëtis 15, 24
C. Sempronius Asellio 1, 13
idem rerum gestarum libro primo 5, 18
idem libro quarto 13, 3
idem libro quinto 2, 13
idem libro tertiodecimo 4, 9
idem libro quartodecimo 13, 20
C. Sempronius Gracchus in oratione contra P. Popilium 11, 13
idem quum ex Sardinia rediit ad populum in concione 15, 12
idem de legibus promulgatis 9, 14. 10, 3
idem de Q. Popilio circum conciliabula 1, 7
idem

idem in dissuasione legis Aufeiæ 11, 10
Ser. Claudius commentario 13, 21
Ser. Sulpicius in reprehensis Scævolæ capitibus 4, 1
idem de sacris detestandis libro secundo 6, 12
idem epistola ad Varronem 2, 10
idem libro de dotibus 4, 3, 4
idem ad edictum ædilium Curulium 4, 2
Sinnius Capito epistola ad Pacuvium Labeonem, plura non pluria dici debere 5, 21
idem in litteris ad Clodium Tuscum 5, 20
L. Sisenna historiarum quarto 11, 15
idem historiarum sexto 9, 14. 12, 15
Socion in libro περὶ ἀμαθείας 1, 8
Socrates 12, 9
Sophocles 12, 11
idem in tragœdia Αἴας ὁ Λοκρός 13, 17
idem in tragœdia Φυλοκτίδες ibid.
C. Suetonius Tranquillus 15, 4
idem historiæ ludicræ libro primo 9, 7
Sulpitius Apollinaris 2, 16. 4, 17
idem in quadam epistola 15, 5
idem in epistola ad L. Clarum 13
P. Syrus mimographus 17, 14, 16

T.

Taurus philosophus in Gorgiam Platonis commentario primo 6, 14
P. Terentius Afer 4, 16. 7, 7. 18, 12
idem Heautontimorumeno 4, 9
idem Phormione 20. 6
Q. Terentius Scaurus de erroribus Cæsellii 11, 15
M. Terentius Varro 1, 20. 2, 18. 21, 28. 3, 14. 4, 16. 5, 21. 7, 14. 9, 9. 10. 7. 27, 11. 1, 6. 16, 8. 16, 18. 17. 4. 21, 18. 9. 19. 10
idem de comœdiis Plautinis libro primo 3, 3. 17, 21
in libris de lingua Latina 7, 11
idem libris ad Marcellum de lingua Latina 8, 12
idem de lingua Latina ad Ciceronem libro sexto 10, 21

idem libro octavo 2, 25
idem libro vigesimoquarto 16, 8
idem de poëtis primo 1, 24. 17, 21
idem libro de re rustica tertio 2, 20
idem de sermone Latino ad Marcellum libro secundo 12, 6, 10
idem libro tertio 16, 12
idem in libris disciplinarum 18, 15
idem libro quinto 10, 1
idem libris divinarum 16, 17
idem libro secundo 10, 15
idem libro septimo 18, 12
idem decimoquarto 3, 16. 15, 30
idem in libro Pius, aut de pace 17, 18
idem epistolicarum quæstionum libro quarto in litteris ad Oppianum 14, 7, 8
idem epistola ad Ser. Sulpicium 2, 10
idem Hebdomadum vel de imaginibus libro primo 3, 10, 11
idem libris sive antiquitatibus rerum humanarum 11, 1
idem libro primo 13, 15
idem decimo quarto 1, 18
idem octavodecimo 1, 16
idem uno & vicesimo 11, 1. 13, 12, 13
idem vicesimoquinto 17, 3
idem humanarum libro de bello & pace 1, 25
idem humanarum libro de diebus 3, 2
idem libro Isagogico 14, 7
idem in logistorico Catus sive de liberis educandis 4, 19. 20, 11
idem in Sisenna vel de historia 16, 9
idem Satyra Menippæa de officio mariti 1, 17
idem in Satyra, Nescis quid serus vesper vehat 1, 22. 13, 11
Satyra Oresles sive de insania 13, 4
idem in Satyra Testamentum 3, 16.
idem in libro Satyrarum qui est, Exdemetricus 19, 8
idem in Satyra Menippæa Ἱππακύων 3, 18
idem Satyra ὑδροκύων 13, 29
idem Satyra περὶ ἐδεσμάτων 7, 16. 15, 19
idem Satyra, δι' ἃς παῖδες οὐ γένονται 6, 5
idem Satyra γιγαμαχία 13, 21

Saty-

Satyra τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μυῖαν 13, 27
Theocritus Bucolicis 9, 9
Theodectes in Tragœdia Mausolus 10, 8
Theophrastus 4, 1. 8, 6. 16, 15
idem libro primo de amicitia 1, 3. 7, 8
Theopompus 15, 20. 16, 15
Thucydides 1, 11. 17, 21
Timæus in Historia Græca de rebus pop. R. 11, 1
Timon in Sillis 3, 17
Tiro Tullius Ciceronis libertus 12, 3. 4, 10
idem epistola quadam 10, 1
idem epistola ad Q. Axium 7, 3
idem in pandectis 13, 9
de variis atque promiscis quæstionibus ibid.
de usu atque oratione lingua Latinæ ibid.
C. Trebatius 4, 2
idem de religionibus libro secundo 6, 12
C. Tuditanus 6, 4
idem in commentario vertiodecimo 13, 14
M. Tullius Cicero 1, 11, 15. 2, 17. 7, 9. 8, 6. 10, 3, 18. 11, 2. 13, 15, 19. 20, 6
idem epistolarum ad Atticum libro octavo 4, 9.
idem epistolarum libro ad Ser. Sulpicium 12. 13
idem epistolarum libro ad Plancum 1, 22
idem de divinatione libro primo 4, 11. 15, 13
idem de fato 6, 2
idem de finibus libro secundo 15, 13
idem de gloria libro secundo 15, 6
idem de jure civili in artem redigendo 1, 22
idem in libro qui inscribitur laus Catonis 13, 18
idem Lælio sive de amicitia 1, 3. 17, 5.
idem in Oratore 18, 7. 15, 3
idem de Oratore libro primo 1, 15
idem libro secundo 4, 8
idem Oeconomico 15, 5
idem in libris de republica 12, 2
idem libro secundo 1, 22
idem sexto 6, 16
idem de accusatore constituendo 4, 9. 13, 23
idem Antoniana prima 13, 1.
idem secunda 1, 22. 7, 11. 13, 20
idem sexta 1, 16
idem contra concionem Q. Metelli 18, 7

idem contra Rullum de lege Agraria 13, 23
idem in dissuasione legis Agrariæ 6, 16
idem in Manilliana de imperio Cn. Pompeii 1, 7
idem Miloniana 1, 16
idem pro A. Licinio 6, 16
idem pro M. Cælio 17, 1
idem pro Cluentio 16, 7
idem pro Cn. Planco 1, 4. 9, 12
idem pro C. Rabirio 12, 3
idem pro Sex. Roscio 9, 14
idem pro P. Sestio 9, 16. 12, 13
idem pro P. Sulla 6, 16
idem de provinciis Consularibus 3, 16. 15, 5
idem in L. Pisonem 12, 23
idem in Verrem 12, 10
idem in Verrem actionis secundæ primo 6, 16
idem oratione secunda 13, 19
idem tertia 12, 13
idem quarta 2, 6
idem quinta 1, 7. 13, 19

V.

Q. Valerius Antias 3, 8. 5, 21. 6, 8. 7, 19
idem historiarum duodecimo 7, 19
idem quarto & vicesimo 1, 7
idem quadragesimoquinto 7, 9
idem septuagesimoquinto ibid.
Valerius Ædituus 19, 9
Q. Valerius Catullus 6, 16. 7, 20. 19, 9
Valerius Maximus factorum & dictorum memorabilium libro octavo 12, 7
M. Valerius Messala Augur 13, 14
Valerius Probus 1, 15. 7, 7. 9. 15, 30
idem commentario de occulta litterarum significatione C. Cæsaris 17, 9
idem epistola ad Marcellum 4, 7
C. Valgius Rufus de rebus per epistolam quæsitis libro secundo 12, 3
Velius Longus in commentario de usu antiquæ loquutionis 18, 9
P. Virgilius Maro 1, 22. 2, 3. 6, 22, 26. 3, 2. 4, 1, 16. 17, 5. 8, 12. 6, 6. 7, 12. 17, 20. 8, 5. 9, 9, 10, 11, 14. 10, 11, 29. 12, 1. 13, 19. 25. 15, 13. 17, 10, 20. 1
idem in Bucolicis 9, 9
idem in Georgicis 1, 21, 22,

22, 4, 16. 18, 5
idem libro primo 13, 19
idem Æneidos libro primo 10, 16
idem secundo 2, 3
idem tertio 13, 19
idem quarto 13, 1
idem sexto 2, 16. 4, 17 10, 16. 16, 5
idem septimo 16, 6
idem decimo 13, 19
M. Verrius Flaccus 16, 14. 18, 7.
idem de obscuris Catonis 17, 6
idem verum memoria dignarum libro primo 4, 5
idem de verborum significatione libro quarto 5, 17, 18

X.

Xenophanes 3, 11
Xenophon in Cyripædia 14, 3
idem in commentariis dictorum & factorum Socratis ibid.

Z.

Zeno 9, 5. 17, 35.

LEGUM ET ALIORUM MONUMENTORUM,

Itemque incertorum scriptorum

INDEX.

Annales antiqui 1, 19. 2, 11. 3, 15. 6, 7. 9, 11
Annales Maximi libro undevicesimo 4, 5
Libri veterum memoriarum 5, 5. 10, 27
Monumenta historiæ Græcæ 10, 17, 18. 7, 9. 17, 15
Historia rerum Pœnicarum 17, 9
Scriptores temporum Augusti 10, 12
Liber commentarius de familia Porcia 13, 18
Libri de vita P. Scipionis Africani 3, 4
Laudationes funebres 13, 18.
Leges duodecim tabularum 9, 7. 8, 1. 11, 18, 15, 13. 16, 10. 17, 12. 20, 1, 10

Lex Æmilia sumptuaria 2, 24
Lex Antia 2, 24
Lex Ateria 11, 1
Lex Atinia 17, 7
Lex Cornelia 2, 24
Lex Ebutia 16, 10
Lex Fannia 2, 24
Lex Horatia 6, 7
Lex Hortensia 15, 27
Lex Licinia 2, 24. 15, 8. 17, 21. 20, 1
Lex Iulia de Iudiciis 14, 2
Lex Iulia sumptuaria 2, 24
Lex Julia de donanda civitate universo Latio 4, 4
Legis Juliæ caput septimum 2, 15
Leges Numæ regis 4, 3
Lex Sempronia 10, 3
Leges Solonis 11, 18
Decretum D. Hadriani 3, 16
Decretum senatus de mutuatione 2, 24
Decreta Tribunicia 7, 19
Senatusconsultum de Philosophis & rhetoribus Latinis 15, 11
Senatusconsultum vetus, quòd hastæ Martiæ movissent 4, 6
Edictum Ædilium curulium de mancipiis 4, 2
Edictum perpetuum 10, 15
Edictum Consulum de comitiis centuriatis 13, 14
Edictum censorium de coërcendis rhetoribus Latinis 15, 11
Edicta veterum prætorum 11, 17
Edictum tralaticium consulum 3, 18
Libri sacerdotum P. R. 13, 21
Libri de Auspiciis Augurum P. R. 13, 14
Lex compitalium concipiendorum 10, 24
Lex Censoria 4, 20
Lex belli indicendi 16, 4
Lex jusjurandi militaris ibid.
Lex Arrogationis 5, 19
Lex Vestalis virginis capienda 1, 12

FINIS.

Memineris, lector, hoc in indice ita scriptores laudari & vetera monumenta, ut in uno unius libri capite idem scriptores sæpius reperiantur, item legum XII. tab. aliarumque plura capita, cujus te monitum velimus.

IN-

INDEX
RERUM & VERBORUM
In. A. Gellio memorabilium.

Prior numerus librum, posterior capita libri designat.

Abluvium apud Laberium 16, 7
Abnoctandi jus 13, 12
Absolutè posita quædam 1, 21
Academici ut à Pyrrhoniis differant 11, 5
Acca Larentia qualis fuerit, quæque illi sacra constituta 6, 7
Accentiunculæ 13, 6
Accipitret quid Levio 19, 7
Accius poëta quando floruerit 17, 21
Accii & Pacuvii poëtarum colloquium 13, 2
Acerbitas & acerbitudo; Acritas & acritudo 13, 3
Acetum cur haud fere umquam congelascat 17, 8
Achæi pugnam, taciti ineunt 1, 11
Acies Romanorum ut instrui solita 10, 9
Acit, secundo casu 9, 14
Acina, apud Catullū 7, 20
Actiones rei uxoriæ in urbe Roma ante Carvilianum divortium nullæ 4, 3
Actito, frequentativum ab ago, quemadmodum prima pronuncietur syllaba 9, 6
Actuariæ naves 10, 25
Ad, præverbium quando acuatur 17, 7
Addicti à prætore debitores creditoribus ut tractati & habiti 20, 1
Addictam suam Plautus in pistrino scripsit 3, 3
Adhæsè loqui 5, 9
Adjunctum dialecticum 16, 8
Admiratio magna non parit verba, sed silentium 5, 1
Admodum, adprobè, affabrè & similia ubi acuantur 7, 7
Adoptio quid, & ut ab arrogatione differat; qui possint adoptare & adoptari 5, 15

Adoptivus filius utrum adoptatori inter præmia patrum profit. *ib.*
Adprimus 7, 7
Adprobus quid significet *ibid.*
Adverbia in *im.* 12, 15
Advertere navem 16, 6
Adultera uxor deprehensa à marito impunè occiditur 10, 23
Adulterio, & adulteritas apud Laberium 17, 7
Æacus Jovis filius 15, 25
Æschines acerrimus prudentissimusque orator 18, 3
Æschylus Euripide antiquior 13, 7
Quo tempore Athenis poëta celebris fuerit 17, 21
Ædepol, muliebre juramentum 11, 6
Ædes sacræ non omnes templa sunt 14, 7
Val. Æditui venustissimi versus 19, 9
Æditumus, qua forma dictum 12, 10
Æditumus, Pomponii Atellana *ibid.*
Ædituus, novum verbum *ibid.*
Æditumentes, apud Lucretium *ibid.*
Ægles Samius athleta 5, 9
Ægyptia lens 17, 8
Ægyptiacorum librorum numerus & interitus 5, 9
Ægyptus antea Aëria dicta 14, 6
L. Ælius Stilo sui temporis doctissimus 10, 21. magister Varronis 1, 18, 16, 1. ejus sententia de numero Plautinarum comœdiarum 3, 3
Ælurorum oculi ad vices lunæ aut ampliores fiunt aut minores 20, 8
Q. Æmilius Papus censor 17, 21
Ænigma 12, 6
Cn. Domitius Ænobarbus censor 15, 11
Æquinoctium in septimo signo Zodiaci 3, 10
Ærarii 4, 20
Aër fulva, apud Ennium 13, 19
Æris confessi judicatu quot justi dies ex XII tabulis 20, 1
Æruscare 9, 2
Æruscatores 4, 7
Æs confessum, in XII tabulis 15, 13
Æsopi apologus 2, 29
Ætatium fines 10, 28
Ætnæ conflagratio 17, 10
Affatim, quem accentum habeat 7, 7

Affecta, quæ veteres dixerint 3,16
Affectuũ negotium 15,5
Africus ventus 2,22
Agendi verba in patiendi formam mutata 18,12
Agere cum populo, & concionem habere ut differant 13,15
Agnis caprino lacte alitis lana durior 12,1
Men. Agrippa consul 17,21
Agrippæ campus 14,5
Agrippa qui? 16,16
Ajus deus 16,17
Alæ exercitus cur ita dictæ 16,4
Alba linea, proverbium 20,11
Albania profert homines in pueritia canescentes; item plus cernentes per noctem quàm per diem 9,4
A. Albinus res Romanorum Græcè conscripsit, quidque de eo senserit M. Cato 11,8
Alce meretrix 4,11
Alcibiades tibias à se inflatas oris deformitate pudefact. abjecit 15,17
Alexander Magnus quãdo natus; quando regnum adeptus, & quot annis natus obierit 17,21
Alexander Molossus quãdo in Italiam veneri 17,21
Alexandri & Scipionis Africani superioris comparatio 6,8
Alexandri ad Aristotelem epistola Latinè versa 20,5
Allegatus pro *allegatio* 13,20
Alpheni I. C. in verbis aliquot veteribus explicandis errores 6,5
Alucinari 16,12
Alveolo ludere 14,1
Aluminis vis in igne depellendo 15,
Amata, prima virgo Vestalis 1,12
Ambitiosus 9,12
Amicitia ad quid expetenda 17,5
Amicei, numero plurali 13,24
Amici diffidentes ut reconciliandi 1,3
Amici utilitatis causa quatenus delinquendum 1,3
Amicus superioris quali ingenio esse debeat ex Ennii sententia 12,4
Amorabundus, Laberio 15,15
Amor nostri & caritas innata nobis à natura 12,5

Amoris atque odii affectiones intra quem modum coërcendæ 2, 3
Anacreontis senis versiculi lepidissimi 19, 9
Anaxagoræ auditor Euripides 15, 20
Ancipitia vocabula 29, 9
Androcli, servi viri consularis ad pugnã venationis dati & leonis mutua recognitio memorabilis 5, 14
Androgyni 9, 4
Andronicus philosophus 20, 5
Anna Perenna 13, 21
Annales quid, & ut differant ab historia 5, 18
Annianus 20, 8
Annianus poëta 7, 7. 9, 10
Annulum cur & Græci & Romani in eo digito gestaverint, qui est in manu sinistra minimo proximus 10, 10
Anticyra elleborum profert præstantissimum 17, 15
Antiochus Asiæ rex 7, 2
Antisthenes Socraticus quid voluptatem esse dicat 9, 5
Antistitæ Ciceroni 13, 20
Antonius Julianus rhetor 15, 1. 18, 5
ejus in oratione Ciceronis pro Cn. Plancio de verbo immutato tenuis sententia 1, 4
ejusdem jocus in adolescentem rhetorem 9, 15
quid illi responderit qui ei objiciebat quòd Hispanus esset 19, 9
Antigenides tibicẽ 15, 17
M. Antonius triumvir reipublicæ constituendæ 3, 9
Anuis, gigundi casu 4, 16
Apluda 11, 7
Apiaria 2, 20
Apoliodori de Menandro versus 17, 4
Appii Cæci filiæ cur multa dicta fuerit ab ædilibus plebei 10, 6
Appion Plistonices homo doctus, at venditator doctrinæ suæ 5, 14. 6, 8
Apirocalus 11, 7
Appius Claudius Caudex consul 17, 21
Apprime 17, 28
Aquilius Gallus judex 15, 28
Aquilo 2, 22
Arbitrium judicii humani liberum 6, 2
Arbor felix 10, 15
Arboreta 17, 2
Arcera, in XII tabul. 20, 1
Arce-

Arcesilaus philosophus quid molli & delicato diviti responderit 3, 5
Archelaus Mithridati præfectus 15, 1
Archelaus rex 15, 20
Archilochus quo tempore floruerit 17, 21
Archytas Pythagoricus simulachrum columbæ è ligno commentus, quod volasse dicitur 10, 12
Arduum, Sallustio quid 4, 15
Areopagitæ judices graviores 12, 7
Argentum purum putum 6, 5
Argumenta reciproca, quæ Græcis ἀντιστρέφοντα appellantur, quomodo fiant 5, 10
Argumenta qualia esse debeant 17, 5
Argyranche 11, 9
Arimaspi 9, 4
Arion fidicen delphino vectus 16, 19
Arisson ex femina mas factus, antea Aresusa 9, 4
Aristarchus analogiam defensitavit 2, 25
Aristippi dictum 19, 1
Aristo I. C. 11, 18
Aristodemus actor fabularum 11, 9
Aristogiton 9, 2
Aristophanes comicorum facetissimus 13, 23
Aristophanes loquacitatem quibus vocabulis denotaverit 1, 15
Aristoteles Alexandri regis magister, ejusque ad eum epistola Latine versa 20, 5
disciplinarum ejus quas tradebat discipulis partes *ibid.*
commentarii ejus acroamatici & exoterici *ib.*
quas disciplinas promiscè, quas paucos tantùm docuerit *ibid.*
ut successorem sibi elegerit 13, 5
quanti paucos Speusippi libros emerit 3, 17
rei omnis humanæ peritissimus 19, 5
quando mortuus, & quando natus 17, 21
Aristoxenus musicus 4, 11
Arma, multitudinis numero 19, 8
Arra 17, 2
Arrabo, quid Q. Claudio 17, 2
Arrogatio quomodo fiat: verba in ea sollemnia, qui arrogari possint 5, 19

Arteria quid, ejusque pulsus ad quid tangatur 18, 10
Artemisia ut virum amaverit, ejusque ossa imbiberit 10, 18
Arvales fratres 6, 7
Arulator 16, 7
Aselli Pessenuntii 8, 16
Assentior, pro *assentio* 18, 12
Asses librarii, in XII tabulis 20, 1
Assiduus, quid in XII tabulis 16, 10
Atabulus ventus 2, 22
Atejus Capito publici privatique juris peritissimus 10, 20
Athenienses quanto Megarensium odio flagraverint 6, 10
quos tres philosophos legatos ad Romanos miserint, & quo illi usi interprete 7, 14
quando Persas, quando Lacedæmonios vicerint 17, 21
quid *diem* dixerint 3, 2
Athenis tibiis canere quando desitum 15, 17
Athenis quantus librorum publicorum numerus ante clades Persicas 6, 17
Atiniæ legis verba ut accipienda 17, 7
Atque, particula quam vim habeat, & quot significationes 10, 29
Atrociores injuriæ 20, 1
Attica Ἀκτὴ 14, 6
Atticia dispirare amant 2, 3
Attilius Regulus serpentem oppugnat 6, 3
memorabilis de eo historia, quum à Karthaginiensibus captus esset 6, 4
quo genere mortis affectus sit *ibid.*
Atypus, vitiosus in edicto 4, 2
Avaritiam non animum modò virilem, sed corpus quoque ipsum effeminare quam ob causam Sallustius dixerit 1, 3
Avarus, unde 10, 5
Avens pro, *libens* apud Levium 19, 7
Aventinus ex septem urbis montibus cur solus extra pomœrium sit 13, 14
idem à D. Claudio intra fines pomœrii receptus *ibid.*
Averruncus deus 5, 12
Aves *prapetes* apud Virg. 6, 6

infra *ibid.*
Aufero & *aufugio* quomodo ex *ab* præpositione composita 15, 3
Augures quas aves potissimum spectaverint 6, 6
D. Augustus linguæ Latinæ non nescius 10, 24
Val. Corvino statuam in foro poni curavit 9, 11
ancilla ejus quinque liberos enixa ; ejusque monumentum 10, 2
maturè ut Græcè expresserit 10, 11
ejusdem ad Cajum filium epistola 15, 7
Aure agresti homo 13, 19
Aurum coronarium 5, 6
Aurum Tholosanum 3, 9
Auspicari magistratus quando soliti 3, 2
Auspicia patriciorũ maxima, & minora 13, 14
Auster 2, 22
Autumna tempestas 19, 7
Autumo quid & unde ; Nigidiique in eo error 15, 3
Axioma dialecticũ quod Græci dicunt, quomodo à Latinis dictum fuerit 16, 2
Q. Axius familiaris Ciceronis, ad quem Tiro Tullius scripsit 7, 3

B.

Babylonii quid *diem* dixerint 3, 2
Bagrada flumen 6, 3
Baculi 5, 3
Balbus, vitiosus in edicto 4, 2
Corn. Balbus 17, 9
Ballista 6, 3
Balneæ Sitiæ 3, 1
Barbam ante senectutem veteres radebant 3, 4
Barbarismus ante Augusti ætatem non erat in usu 13, 6
Barvasculus advocatus 15, 5
Beata vita sola virtute fit 18, 1
Bella consulibus mandata 10, 15.
Bellaria 13, 11
Bellum jubere 16, 4
Benefactum semper manet 16, 1
Beneficia quæ remuneranda 7, 3
Beneficus & liberalis quid M. Ciceroni 17, 5
Biantis de re uxoria syllogismum non videri ἀνυπόφορον 5, 11
Bibax & *biboſus*, qua ratione dicatur 3, 12
Bidentes hostiæ quid, & unde 16, 6

Bimæ hostiæ 16, 6
Bœotia antea Aonia dicta 14, 6
Bæotia comœdia Plauto adscripta Aquilii esse dicitur 3, 3
Bona sine malis non consistunt 6, 1
Bonum esse quod naturalis ratio dictat 12, 5
Borysthenes fluvius 9, 4
Bosphoricum mare congelascere 17, 8
Botulus, farcimen apud Laberium 16, 7
Bovinator 11, 7
Breviloquentia 12, 2
Bruma in septimo signo Zodiaci fit à solstitio 3, 10
Bruttiani decemviros flagro cædunt 10, 3
Magistratuum servi *ibid*
Bucephalus equus Alexandri quanti emptus superque eo historia memorabilis 5, 2
Bucephalon oppidum nomine equi ab Alexandro conditum 1, 2

C.

CAduceus & hasta duo signa belli & pacis 10, 27
Cæcias ventus 2, 22
Cæcilius poëta quo tempore floruerit 17, 21
loci ejus de Menandro expressi 2, 23
ejusdem à Menandri de mensibus genitalibus opinione discessio 3, 16
Sex. Cæcilus I. C. cum Favorino super XII tabularum legibus disserit 20, 1
Cæcilius senator interpres trium philosophorum ab Atheniensibus ad Romanos legatorum 7, 14
Q. Cædicii tribuni militum virtus, & præclarum facinus 3, 7
Cæli regiones quatuor 2, 22
Cælum an pluraliter dicatur 19, 8
de Cæneide & Ceneo cantilena 9, 4
Cæpe quam cum luna συμπαθειαν habeat 20, 8
Q. Cæpio consul 15, 28
Tholosam diripuit 3, 9
Cæremoniæ unde dictæ 4, 9
Cærites primi municipes 16, 13
Cærites tabulæ 16, 13
Cœruleus color 2, 26
C. Cæsar pontifex maximus 5, 13
gravis auctor linguæ Latinæ 1, 10

focer Pompeji 19, 8
quos in consulatu, quem cum M. Bibulo gessit, quatuor solos in senatu extra ordinem sententiam rogasse dicatur, & quem ex illis quatuor primum 4, 10
Pharsalica ejus pugna victoriaque prædicta Patavii à sacerdote Cornelio eo die quo fiebat 15, 18
Cæsellius Vindex non bene Furium poëtam reprehendit 18, 11
idem à Sulpicio Apollinare reprehensus in Virgiliani versus enarratione 2, 16
reprehensus iniquè, à M. Scauro 11, 15
pudendus ejus error 7, 2
Cæsius color 2, 26
Cajæ Tarratiæ qui honores tributi, & quòd una omnium feminarum *testabilis* dicatur 6, 7
Calabarriunculi, Laberio 16, 7
Calari 15. 27
Callimachus poëta Alexandriæ quando floruerit 17, 21
Callistratus orator Atheniensis 3, 13
Calorificus 17, 29
Camella apud Laberium 16, 7
Camillus dictator quando Vejos ceperit 17, 21
Canes in Capitolio
Canicula *sali* 4, 20
Canium prandium in satyra M. Varronis 13, 30
Cannabus 17, 3
Capi dicitur virgo Vestalis, flamen Dialis, & augures 1, 12
Capionem etiam dici posse 2, 10
Capitecensi qui, & quando primùm milites conscripti 16, 10
Capitium Laberius dixit 16, 7
Captiosis interrogationibus non respondendum 16, 2
Carendum tui 19, 7
Carmentis fanum 18, 7
Carneades Academicus cur adversus Zenonem scripturus elleboro stomachum purgaverit 17, 15
ab Athenienses ad Romanos legat. 7, 14
Carviliani divortii quæ causa 4, 3. 17, 21
Cascè loqui 1, 10
Cassii mores 3, 9

Cassita, aviculæ nomen 2,29
Castorem Romæ viri cur non juraverint 11,6
Castrensis corona 5,6
T. Castricius rhetor 11, 13. 13,20
Casus interrogandi Nigidio quis 13,25
Castus 10,15
Catascopium 10,25
Catamitus 7,2
Catejæ 10,25
L. Cato 13,18
M. Catonis Nepotis orationes *ibid.*
M. Cato Uticensus 13,19
M. Cato Salonianus *ibid.*
M. Cato tribunus plebis *ibidem.*
M. Cato ædilis curulis *ibidem.*
M. Cato qui de juris disciplina libros reliquit, orationes ad avi exemplum composuit & consul fuit *ibid.*
M. Catonis Censorii quot filii, quot nepotes *ibid.*
inimicus Scipioni Africano superiori 4,18
ejusdem ex probratio in pseudophilosophos 13,23
quando floruerit 17,21
ejusdem cum C. Gracho & M. Cicerone comparatio facta 10,3
à C. Cæsare consule sententiam rogatus verbosè nimis dicens in carcerem duci jussus 4,10
quàm frustra à Tirone Tullio reprehensus fuerit, in ea oratione, quam pro Rhodiensibus habuit 7,3
quid de A. Albino dixerit veniam deprecante si quid in ea historia, quam de Romanorum rebus Græcè conscripserat erratum esset 11,8
ejusdem loci vera lectio quæ 18,9
Catonium apud Laberium 16,7
Catulli verum elogium 7,20
ejusdem venustissimi versus 19,4
Caudicæ 10,25
Caupuli 10,25
Caurus ventus 2,22
Cecurri, non *cucurri* veteres dixere 2,9
Celatim 12,15
Celoces 10,25
Censor in ærarios quos notas refert, & causam quare notaverit subscribit 4,20

Censo-

Censores quum equiti præpingui auferant equum, utrum id cum ignominia fiat 7, 12
Censoriæ notæ 4, 12
Censoriæ severitatis exempla 4, 20
Censorium opus *ibid.*
Censores ærarium faciunt 4, 12
Cephisia Herodis Attici villa 1, 2
Cercuri 10, 25
Cercyon Neptuni filius 15, 2
Cerealibus plebs mutuitare solita 18, 2
Chaldæorum vanam esse disciplinam, neque tantæ vetustatis quam ipsi volunt 14, 1
Chamæleontis natura 10, 12
Chilonis Lacedæmonii dicta 1, 3
Chiridotæ tunicæ 7, 12
Chirographi exhibitio 14, 2
Chrysippus quid de providentia senserit 6, 1
quid de necessitate & vi fati 6, 2
Stoicorum princeps *ib.*
sententia ejus oppugnata 6, 2
omne illi verbum ambiguum 11, 12
quibus Euripidi versibus sæpe usus 7, 16
Cibus ut in stomachum descendat 7, 16
Ciborum delicatorum peregrinorumque genera 7, 16
M. Cicero quando natus 15, 28
in libro de amicitia quædam à Theophrasto mutuatus 1, 3
verbi ab eo immutati argutiam in oratione pro Cn. Plancio quam tenuiter Julianus rhetor explicaverit 1, 4
verba ejus in quinta Verrina & oratione de imperio Cn. Pompei lectio 1, 7
cum M. Catone & C. Graccho collatus 10, 3
eadem fere ætate qua Demosthenes primas causas egit 15, 28
bene eum in Lælio super amicitia argumentatum 17, 5
quàm ineptè & stolidè à Gallo Asinio & Largio Licinio fuerit reprehensus 17, 1
C. Cæsari coætaneus 19, 14
manifestus ejus error su-

super Hectore & Ajace 15, 6
vir acerrimæ in studio litterarum licentiæ 15, 3
quàm facetè crimen manifesti mendacii a se amolitus sit 12, 12
verborum diligentissimus 13, 23
frustra eum Seneca reprehendit 12, 2
ejus de reditu quæstio 10, 20
super verbis ejus in prima Antoniana inquisitio facta 13, 1
Cinna poëta illepida fecit carmina 19, 9
Cippus, apud Laberium 16, 7
Circius ventus 2, 22
Circuli septem in cœlo circa axis longitudinem 3, 10
Cispius mons 15, 1
Citra quid veteribus 15, 13
Civica corona 5, 6
Civitas, pro loco & pro hominibus 18, 7
Classici qui M. Catoni 3, 17
Classis procincta 10, 15
Claudere 1, 7. 3, 19
Claud. Cento Appii Cæci filius consul 17, 2
Clientes neque fallendi neque deserendi 5, 13
quàm cari esse debeant 20, 1
Climacteres 3, 10
Climacteric. annus 15, 7
Cloatius Verus quàm absurdà Latina multa ad originem Græcam redigere conatus sit 10, 12
P. Clodii de cæde quæstio 10, 20
Cocio apud Laberium 16, 7
Cœnandi tempus Athenis 17, 3
Coitum Venereum quid Hippocrates dixerit 19, 2
Color 12, 5
Colonia quid, & ut à municipio differat 16, 13
Colorum varia genera 2, 26
Columbæ simulachrum è ligno volans 10, 12
Comicorum Græcorum certamina 17, 4
Comitialis morbus 19, 2
Comitiatum & concionem qui magistratus avocare possit 13, 14
Comitiis centuriatis qui dies futurus sit edicunt consules 3, 14
Comitia plurali numero semper 19, 8

Comi-

Comitia calata 15, 27
curiata *ibid.*
centuriata *ibid.*
tributa *ibid.*
Comperēdinationes 14, 2
Compitalia quemadmodum à prætore concipi solita 10, 24
Compluria & *compluries* rectè & Latinè dici 5, 21
Comprecationes deorum immortalium 13, 21
Communia verba 15, 13
Commentationes apud Q. Claudium 17, 2
Con, præpositio quando productè, quando correptè pronunciandа 2, 17
Concilium quid 15, 27
Concio, quot significationum 18, 7
Concionem habere aliud est, quam *cum populo* agere 13, 14
Condictus dies cum hoste 16, 4
Confessum æs in XII. tabulis 15, 13
Confiteor, commune verbum 15, 13
Conjicere, *consistere causam* 5, 9
Conjunctum dialecticum 16, 8
Consiliosus 4, 9
Consistio 16, 4
Consolor, commune verbum 15, 13
Consuetudo rerum domina 12, 13
verborum domina 1, 7
Consules provocationem habent 13, 12
Contagium, anceps vocabulum 12, 9
Contemplo 18, 12
Contraria apud dialecticos 16, 8
Contrarium nullum sine contrario altero 6, 1
Convivæ quales legendi 13, 11
Convivarum numerus absolutus secundum M. Varronem 13, 11
Convivial sermones quales esse debeant *ibid.*
Convivium absolutum quibus rebus cōstet *ib.*
Copiari 17, 2
Copulatum dialecticum 16, 8
Cor Ennius masculino genere non dixit 7, 2
Corinthus Ephyre dicta 14, 6
Coriolanus quando & quare à Romanis desciverit 17, 21
Corn. Dolabella equum Sejanum quanti emerit 3, 9

ejus mores 3,9
Cornelius sacerdos Patavinus 15,18
Coronarium 4,14
Coronarium militarium nomina 5,6
Corpora hominum antiquorum vastiora 3,10
Corporis humani modus 3,10
Corpus quid 5,5
Cornutus Annæus Grammaticus 2,6
neq; icquam Virgilium reprehendit super versibus quibus Veneris & Volcani concubitus describitur 9,10
Val. Corvinus unde sic dictus 9,11
statua illi ab Augusto in foro posita *ibid.*
Corvitæ 10,25
M. Crassus cum Cn. Pompejo consul 14,7
ovalem coronam aspernatus 5,6
P. Crassus Mucianus quot bona in se habuerit, ejusque gesta in Asia 13,13
Crates Grammaticus anomaliâ defensitavit 2,25
Cremera flumen 17,21
Crepita & crepidulæ 13,20
Crepidarii *ibid.*
Creta antea Aëria dicta 14,6
Cretensesin acie cithara usi 1,11
Crimina quemadmodum sine periculo confitenda rhetoribus 12,12
Critolaus Peripateticus ab Athenienſibus ad Romanos legatus 7,14
quid voluptatea esse dicat 9,5
Crœsi filius infans loquutus: adolescens mutus factus quomodo loqui cœperit 5,9
Crystallus ex nive concreatus 19,5
Cuicuimodi 9, 2. 13,21
Cujuscemodi 11,16
Cuimodi 12,2
Cum populo agere 13,15
Cumprimè 27,2
Cupedæ ciborum 6,13
Curiata comitia 5,19. 15,27
Curiata lex 13,14
M. Curius 10, 16. 14,1
Curtius 12,15
Cursus navium 10,29
Cyclops Neptuni filius 15,21
Cydarum 10,25
Cylindrus lapis 6,2

D.

Darius rex 17, 30
Dei diversæ significationes 16, 16
Decemviri quando creati 17, 21
à Bruittianis flagro cæsi 10, 3
debitoris inopis membra distrahi jubebant 20, 1
decem mensibus gigni hominem non undecim scripserunt 3, 19
Decemvirales leges absoluta brevitate scriptæ, sed obscuræ 20, 1
Decere, cum dandi casu 2, 15
Decima una ex Parcis 3, 16
Decimi mensis partus 3, 10
Deculpatus 19, 10
Decuriæ, pro loco & pro hominibus 18, 7
Defectio, & dicta per defectionem 5, 8
Defendere 9, 1
Definitio omnis constat genere & differentia 4, 1
Defunctorum animæ divinant 10, 19
Dehonestus 19, 10
Diarium 7, 18
Delicia, singulariter apud Plautum 19, 8
Delphini Venerii & Amasii, & super eo historia singularis 7, 8
Demetrius πολιορκήτης 15, 13
Demosthenes apud Philippũ regem verba faciens obticuit 8, 8. 13, 9
nitidus cultus ei probro 1, 5
locus ejus à Cicerone expressus 13, 1
quid de Laïde meretrice poscente pecuniam dixerit 1, 8
ut relicto Platone Callistratum rhetorem sectatus sit 2, 13
ut Milesiorum legatos pecunia ab iis accepta eluserit, jocularesque ejus super ea re ad Aristodemum dictum 11, 9
ejus & Ciceronis ætatis collatio facta, qua primas uterque causas egit 15, 28
quid dixerit quum salutem fuga quæsisset; & ibi quando mortuus sit 17, 21
Democritus philosophus quando floruerit 17, 21
ut Protagoram philosophias docuerit 5, 3

cur se oculis privaverit 10, 17
ejus nomine non esse digna quæ eum Plin. scripsisse vult 10, 12
quid *vocem* appellet 9, 3
Demortua verba 9, 2
Dente aliquo carens venumdatus an redhiberi possit 4, 2
Dentes in homine quando gignantur 3, 10
Deos quosdam Romani ut prodessent celebrabant, quosdam ne obessent placabant 5, 12
Depalmare 20, 1
Depecisci 20, 1
Depectere capillum 10, 15
Deperditus 5, 2
Deprecor quo significatu à Catullo positum; quid proprie sit, quæque in eo ratio 9, 16
Depudicavit apud Laberium 16, 7
Descendidi, pro, *descendi* 7, 9
Detornata sententia 6, 8
Diagoras Rhodius in amplexu filiorum præ nimio gaudio mortuus 3, 15
Dialectica captio 19, 2
Dialecticæ studium jucundum, sed primo aspectu arduum 16, 8
Dialecticorum lex interrogandi & respondendi, quæque ejus vitia 16, 2
Dialis flaminis & flaminicæ cærimoniæ variæ & observationes 10, 15
Dianæ Ephesiæ templum qui incenderat haud poterat nominari 2, 6
Dicendi tria genera 7, 14
Dicere indoctius & apertius 12, 5
Dicturum inimicos, apud Ciceronem 1, 7
Die casu patrio 9, 14
Dies, secundo casu apud Ciceronem & Virgilium 9, 14
Die pristini & pristine & similia veteres dixere, non, ut nunc nos dicimus 10, 25
Die quarte & *die quarto* ut differant *ibid.*
Die quarto Laberio est *nudinusquartus ibid.*
Diem quid Athenienses dixerint; quid Babylonii; quid umbri; denique quid Romani 3, 2
Dies civiles *ibid.*
Dies primi post Kalendas, nonas, idus, cur atri habeantur, & cur dies

dies quartus Kalendas, nonas, idus, ut religiosus vitetur 5, 17
Diespiter 5, 12
Differentia in definitione 4, 1
Diffisio 14, 2
Diffisus dies *ibid.*
Dignor, commune verbum 15, 13
Dii, generandi casu apud Virgilium 9, 14
Dii qua re præcipue ab hominib. differant 14, 1
Dijovis 5, 12
Disjunctum dialecticum 5, 12
Diluculat 16, 8
Dimidia hora an recte dicatur 3, 14
Dimidium plus toto 18, 2
Dimidius, &, *dimidiatus* quomodo defferant; & ubi locum habeant 3, 14
Dio Syracusanus amicus Platonis 3, 17
Diodoro Crono nullum verbum ambiguum 11, 12
Diogenes Cynicus servus 2, 18
ut sophistam captiose argumentantem eluserit 18, 12
Diogenes Stoïcus ab Athenienses ad Romanos legatus 7, 14
Diomedis & Glauci permutatio 2, 33
Dionysius Siciliæ tyrannus quo tempore fuerit 17, 21
Dioxippus Hippocraticus 17, 12
Disciplinosus 4, 9
Dispessis manibus 15, 15
Dispretus 7, 18
Divinatio in oratione quid 2, 4
Diurnare 17, 2
Doctiusculè 6, 10
Corn. Dolabelle proconsul Asiæ cur ream veneficii mulierem ad Areopagitas rejecerit 12, 6
Dolentia, pro, *dolore* Lævio 19, 7
Dolentes quid facere soliti 12, 5
Dolor apud Stoïcos indifferens *ibid.*
Dolorem ut sapiens toleret *ibid.*
Dolori obstat ratio *ibid.*
Doloris vis & natura quæ contra Stoïc. 19, 12
Dolus anceps vocabulum 12, 9
Dominatu, dandi casu 4, 16
Domitiano imperante, philosophi & rhetores urbe

urbe Italiaque ejecti 15, 11
Domitius Insanus Grammaticus 18, 7
Domuis gignendi casu 4, 6
Draco Athenienſium primus, legiſlator ſeveriter leges tulit 11, 18
qua pœna fures affecerit *ibid.*
Dubioſus 5, 10
Dulcioreloquus Neſtor apud Levium 19, 7
Duo & viceſimo anno, ut dicatur 5, 4
Durities, duritudo 17, 2

E.

EBrietatis laus 15, 2
Edulcare 15, 25
Effatus ager 13, 14
Egere multis & nihil habere, veri philoſophi eſſe 13, 23
Ego & *tu* ut pronuncientur 10, 4
Egregiè an *egregi* vocandi caſu dicendum eſſet quorumdam Grammaticorum ridicula decertatio 14, 5
Elæenſes Aſiani ſocii & amici populi Romani 1, 13
Eleuſiniũ certamen 15, 20
Eligantia olim in vitio 11, 2
Ellebori genera duo, eorumque vis 17, 15
Ellops Rhodius 7, 16
Ellucificare 10, 17
Elucus 16, 12
Elutriare lintea, apud Saberium 16, 7
Empedocles Agrigentinus quando floruerit 17, 21
Empedocles teſticulos cur κυάμους vocet 4, 11
Emplaſtrum, ὑ διπτέρων apud Laberium 16, 7
Emptionis competitores 12, 12
Enniania 18, 5
Ennius quando natus 17, 21
cur tria corda ſeſe habere dixerit 17, 17
ut Euripidem æmulatus 11, 4
nequidquam à Seneca reprehenſus 12, 2
Vera ejus lectio 18, 5
Enſes 10, 25
Epagoge dialectica 7, 3
Epaminondas Thebanorum dux 17, 21
Ephorus hiſtoriæ ſcriptor 3, 11
Epicarides 10, 25
Epictetus ſervus 2, 18
ejus in philoſophum im-

impurum verba 17, 19
Domitiani tempore una cum cæteris philosophis urbe & Italia ejectus Nicopolim decessit 15, 11
ejus de veris Stoïcis sententia 1, 2
quæ duo vitia maxima dixerit 17, 16
lib. ejus Ἀρεσκείων cum Chrysippi & Zenonis libr. conveniunt 19, 1
Epicurus quando floruerit 17, 21
ut voluptatem definiverit 2, 6
iniquè à Plutarcho in syllogismo reprehensus 2, 8
ab eodem in frivolis verbis evidenti calumnia infectatus 2, 9
voluptatem summum bonum esse ponit 9, 5
quid *vocem* appellet 5, 15
quas dicat esse videndi rationes 5, 16
Epitritos, numerus quid 17, 14
Eques Romanus impolitiæ à censore notatus 4, 12
Eques, pro, *equo* 18, 5
Equinus color 3, 9
Equitare equo & homini commune 18, 5
Equiti præpingui quum censor equum aufert, an id cum ignominia fiat 7, 22
Equus mordax aut calcitro vitiosus 4, 2
Erasistratus medicus 16, 3
Errabundus, & id genus verba quo significatu dicantur 11, 15
Erraticas stellas Nigidius errones appellat 3, 10. 14, 5
Eructum vinum 11, 7
Erucius Clarus præfectus urbi 6, 6
idem bis consul 13, 16
Escendere 5, 6. 10, 15. 17, 2. 18, 7.
Escriptus 7, 16.
Est, *erat*, & *fuit* eleganter sæpe absunt 5, 8
Est, & *erit* quando tempus suum retineant, quando non 17, 7
Esuritionem quæ faciant 16, 3
Etesiæ 2, 22
Evathius Protagoræ discipulus quo pacto præceptorem suum frustratus sit 5, 10
Euclides Socraticus quo modo, quum tamen ei Athenensem urbem ingredi non liceret, cò iverit 6, 16

Eudoxus quando floruerit 17, 21
Εὐφωνίας quanta ratio à scriptoribus eligantibus habita 13, 20
Evibrati animi 1, 11
Eunuchus vitiosus est, & venumdatus redhibetur 4, 2
Euripides quando floruerit 17, 21
quot tragœdias scripserit, & quotiens vicerit 17, 4
quali joco Æschylum apud Aristophanum insectetur 13, 23
ejus versum quemdam ut Favorinus acceperit 1, 15
versus ejus expressi ab Ennio 11, 4
quid ei Lucillius vitio dederit 7, 3
versus ejus in gulam 7, 16
Sophoclis versum ei Plato attribuit, & quod sæpe integros versus à Sophocle mutuatus sit 13, 17
mater ejus qualis 15, 20
quid patri de eo Chaldæi prædixerint *ibid.*
Eleusinio & Thæseo certamine coronatus *ibid.*
Anaxagoræ Prodici, & Socratis auditor *ibid.*
muliebris odii quæ illi causa *ibid.*
mors ejus, & sepulchrum *ibid.*
Europa pars mundi 10, 7
Eurus ventus unde dictus, & quo alio nomine 2, 22
Exactus pecuniam quemadmodum Metellus Numidicus dixerit 15, 14
Exadversum, in qua syllaba accentum habeat 7, 7
Ex. Animi. tui. Sententia. in censoriis animadversionibus 4, 20
Exempla maxima pœna veteribus 6, 14
Ex. Jure. Manum. Conseritum. in antiquis actionibus quid? 20, 10
Expassus 15, 15.
Expavidus 1, 18
Expensilatio 14, 2
Expensa mente 19, 7
Exsuperantia 4, 18
Extra ordinem sententiam rogare 4, 10
Extrilidus 19, 1

F.

FAbæ inflant 4, 10
Q. Fabio Maximo graminea corona data 5, 8
Fabius Licinius consul 10, 6
Q. Fabius imperator quid ad Karthaginienses scripserit, quidque illi responderint 10, 27
Fabii quando, & ubi universi cum familiis suis, interempti 17, 21
C. Fabricius Luscinus censor 17, 21
quid admirãtibus quòd Cornelium Rufum inimicum & avaritiæ summæ hominem consulem designari curaviſſet, responderit 4, 8
eumdem postea censor senatu movit 4, 8
C. Fabricius & Æmylius coss. quid ad Pyrrhum scripserint, quum eum veneno interficere Nicias quidam petito ab iis præmio proposuisset 3, 8
quid Samnitibus sibi aurum offerentib. responderit 1, 4
Fabulum 4, 21
Faciem, non esse quod vulgo dicitur 13, 29
Facies & *Facii* patrio casu 9, 14
Facies hominis apud Pacuvium 13, 21
Facinus anceps vocabulum 12, 9
Factum itur contumelia, qua ratione dictum 10, 14
Facundiosus 4, 9
Facutinus 13, 29
Falces 10, 25
Fallaciosus 7, 3
Fames minus tolerabilis hiberno quàm æstivo tempore 16, 3
Fames ut diu tolerari possit si cibus absit *ib.*
Fami 9, 14
Famulosus 9, 12
C. Fannius Strabo consul 15, 11
Fasces 10, 3
Fascinari 16, 12
Fascinationes diræ 9, 4
Fati definitio, vis, necessitas 6, 2
Fati necessitas 3, 1
Fatiscor 17, 2
Fatum & natura num idem Ciceroni 13, 1
Fauces inferni apud Virgilium 16, 5
Faviſſæ Capitolinæ 2, 10
Favonius 2, 22

Favorinus philosophus 1, 3, 10. 1, 2. 12, 26. 3, 1, 3, 16, 19. 4, 1. 5, 11 10, 12. 12, 1. 16, 9
magna memoria vir 3, 23
Favorinus orator ut in luxum cœnarum invectus sit quum legem Liciniam suasit 15, 8
Fax noctis prima 18, 1
Febris habitum & motum pulsu suo demonstrat arteria 18, 10
Facilis populi Romani quibus verbis & quo ritu bellum indicere solitus 16, 14
Feminæ nullum comitiorum communionem habent 5, 19
Feminæ in mares 9, 4
Feminas solas longa vestis decet 7, 12
Fenerator 16, 12
Feneror, pro, *Fenero* 18, 12
Fenestellæ error ab Asconio notatus 15, 28
Fera animalia 19, 2
Feriæ conceptæ 10, 24
Feriæ Denicales 16, 4
Feriæ præcidaneæ 4, 6
Fertum 10, 15
Festinare quid, & ut à properare differat 16, 1
Festucaria vis 20, 8
Festus Postumius 19, 13
Ficedula avis 15, 8
Fidenates quando hostes populi Romani 17, 21
Fides alieno ictu sonare 9, 9
Fidus Optatus Grammaticus 2, 3
Filiorum erga parentes officium 2, 2
Finis genere feminino apud Lucretium 13, 19
Flagitium & vitium 1, 7
Flammigare 17, 10
Flaminia 17, 5
Cn. Flavii Annii ædilis curulis res gesta memorabilis 6, 9
Flavus color 2, 26
Flacces vini 11, 7
Florens vino animus 6, 13
Fluctuis, patrio casu 4, 18
Fluvii fontesque gelu durati 17, 8
Fœdifragus 19, 7
Forfices in acie 10, 9
Forma stata & uxoria 5, 11
Formidolosus 9, 12
Fors fuit 12, 8
Fortassean 11, 9
Fortescere 19, 7
Fortitudo vera 12, 5
Forus puppis 16, 19
Fraces olei 11, 7

Frameæ 10, 25
Frater unde, ex P. Nigidii sententia 13, 10
Frequentamentar 1, 11. 5, 1
Frequentativorum fere omnium prima syllaba quomodo pronuncietur 9, 6
Fretu apud Ciceronem 13, 20
Fretum plauti comœdiam quidam esse non putant 3, 3
Frons virili genere secundum analogiam Cæcilius posuit 15, 9
Frons in acie 10, 9
Corn. Fronto 19, 8
M. Fronto consularis 2, 26
Fruniscor 17, 2
Fuere impendio insit apud Levium 19, 7
Fulvius Flaccus & Æmylius coss. ut in mutuam gratiam redierint 12, 8
Fulvius Flaccus consul 17, 21
M. Fulvius Nobilior temeré milites suos coronis sæpe donavit 5, 6
Fulvus color 2, 26
C. Fundanius ædilis plebei 11, 6
Fundus cœnæ 17, 8
Fundus factus populus 16, 12
Funus familiare 16, 4
Furmanifestus & nocturnus quemadmodum è XII tabulis pœniantur 20, 1
Furax 4, 8
Furem quatenus occidere licitum 11, 18
Fures qua pœna Draco, qua Solon, qua decemviri adfecerint 11, 18
Fures publici *ibid.*
Furiosus, morbosus est 4, 2
Furis ἔτυμον non verum à Varrone positum 1, 18
Furius consul 9, 11
Furius poëta reprehensione Cæsellii defensus 18, 11
Furta quàm severiter olim pœnita 7, 15
Furtum quàm castè à veteribus & integre definitum 11, 18
Furtum per lancem & licium 11, 18. 16, 10
Furtum manifestum, oblatum, conceptum 11, 18
Furtum quarum rerum fiat *ibid.*
Furtum ut fiat *ibid.*

G.

GAlli quo consilio & quo bello Romam ceperint 17, 21

Galli elleboro sagittas tingunt 17, 15
Gabii Bassi super nomine partus traditio elusa 3, 19
Gallica 13, 21
Gallus Asinius sine ratione Ciceronem reprehendit 17, 1
Gauli 10, 25
Gaudium insperatum multis mortem attulisse 3, 15
A. Gellius Favorinum sectatus 14, 2. 16, 3
Sulpicium Apollinarem 6, 6. 13, 16. 20, 6
T. Castricium 13, 20
Romæ extra ord. judex à coss. datus 12, 13
à prætore adolescens in judices lectus 14, 2
quo consilio qua occasione & quo ordine hosce libros scripserit 20, 11
L. Gellius vir censorius Ciceronem civica corona donaricensuit 5, 6
Geminus Servilius 12, 4
Genera nominum tam anxiè inquirere frivolum 4, 1
Genethliaci Chaldæi, vanum hominum genus & fallaciosum 14, 2
Genitales menses 3, 16
Genus in definitione 4, 1
Geometria post, quam in principio, jucundior 16, 18
Gesæa 10, 25
Gesoretæ 10, 25
Gilvum 13, 29
Gladiator compositus ad pugnam quid sibi proponat 7, 1
Gladiorum vocabula 10, 21
Gladius Hispanicus 9, 13
Glans Hiberica 7, 16
Glauci & Diomedes arma 2, 33
Glob. in re militari 10, 9
Gracilis forma orationis 7, 14
C. Gracchus vehemens orator 11, 13
tibia ejus concionatoria 1, 11
ut quædam ejus sententia à Castricio reprehensa 11, 13
ejus de pudicitia & parsimonia quum è Sardinia rediit ad populum verba 15, 12
Tib. Gracchus Tiberii & Caji pater ut cum P. Africano superiore in gratiam redierit, & ut filiam ejus duxerit in uxorem 12, 8
Tib. Gracchus pro L. Scipione

pione Asiatico, quum Scipioni Africano inimicus esset, ne in carcerem duceretur jussu collegæ intercessit 7, 19
Græca ut vertenda Latinè 9, 9
Græci cannabo & stupa naves suebant 17, 3
Græcorum quorumdam verborum difficillima in linguam Latinam tralatio 11, 1
Gratia, anceps vocabulum 12, 9
Gratiosus 9, 12
Grassator 1, 2
Griphi dialectici *ibid.*
Gubernius apud Laberium 16, 7
Gulæ detestatio 7, 16
Gurdus apud Laberium 16, 7

H.

H. Spiritum qua ratione veteres verbis quibusdam inseruerint 2, 3
Habeo curam *vestri* an *vestrum*, utrum dicendum 20, 6
Habitus bene & male 3, 1. 14, 20
D. Hadrianus decrevit undecimo quoq; mense partum edi posse 3, 16
Halyattes Lydiæ rex bella Milesio fidicines fistulatores & tibicines habuit 1, 11
Halcyones quot anni diebus & ubi nidulentur 13, 10
Hannibal ut Antiochum cavillatus 5, 5
quot ex illis decem captivis, quos Romam dejurio ab iis accepto legavit; ad illum redierint, & quo loco apud Romanos illi fuerint qui non redierunt 7, 18
Harena an pluraliter dicatur 19, 5
Hariolum suam Nævius in carcere scripsit 3, 3
Harmodius 9, 2. 17, 21
Harpalus 10, 16
Haruspicum Etruscorum perfidia 4, 5
Hasta 10, 25
Hasta & caduceus signa belli aut pacis 10, 27
Hegesias historicus 9, 4.
Hellanicus quo tempore vixerit, & qua ætate fuerit 15, 23
Hemiolios numerus 18, 14
Heraclitus Ephesius, 20, 11
Herculani corporis proceritas 1, 1

Hercules Olympicum stadium pedibus suis metatus *ibid.*
ejus templum 16, 5
Herie Iunonis, in comprecationibus 13, 2
Hermaphroditi 4, 4
Herodes Atticus V. C. 1, 2. 9, 2. 18, 10. 19, 12
Herodotus quo tempore vixerit, & qua ætate mortuus 15, 23
fabulator 8, 10
ejus & Homeri super leonum partu dissensio 13, 7
Heroïcis in versibus quid M. Varro observaverit 18, 15
Hersilia ut apud T. Tatium, quum pacem oraret, precata sit 13, 21
Hesioduſne an Homerus antiquior opiniones variæ 17, 20
quàm frivolè Hesiodum Homero antiquiorem esse L. Accius probare conatus sit 3, 11
Hesterna nocte, prisce dictum 8, 1
Herodes Stoïcus 9, 5
Higinus Grammaticus 1, 2
Scipionis Africani superioris vitam scripsit 7, 7
Hippagines 10, 25
Hipparchus Pisistrati filius quo tempore ab Harmodio & Aristogitone occisus fuerit 17, 21
Hippias tyrannus 17, 21. 9, 2
Hippocrates divina memoria 19, 2
Hister fluviorum qui ultra imperium Romanum fluunt secunda magnitudine 10, 7
Histiæus 17, 9
Historia ut ab annalibus differat 5, 18
Historici viri munus *ib.*
Hædus ex Ambra 7, 16
Hædis ovium lacte alitis capillus tenerior 12, 1
Homerus quo tempore vixerit, in quibus tribus tria dicendi genera tradiderit 7, 14
ejus versus præter vulgi opinionem à Varrone explicati 17, 3
variæ de ejus patria sententiæ 5, 11
Hominis definitio 4, 1
Homines res posterituras prænoscere non posse 14, 1
Homo quoto mense, postquam mulieris uterus semen concepit, gignatur 3, 16

Honos anceps vocabulum 12, 9
Horæ Quirini uxor in comprecationibus 13, 21
Horatia lex super Caja Tarratia ad populum lata 6, 9
Horatii trigemini 1, 10
Horatius Cocles 4, 5
Hortensius orator ob munditias corporis gestumque in dicendo histrionicum Dionysiæ saltatriculæ cognomin. se compellanti quàm suaviter responderit 1, 5
Hortensius poëta invenustus 19, 9
Hortor, commune verbum 15, 13
Hospites quo loco apud Romanos 5, 13
Hostiæ præcidaneæ, item succidaneæ 4, 6
Hostilia curia inter templa ab auguribus constituta 14, 7
Hostilius Mancinus Mamiliæ meretrici diem quare dixerit 4, 14
Humanus, aliud significare quàm vulgò putatur 13, 16
Hypsicrates Grammaticus 16, 12

I.

Aculorum vocabula 10, 25
Jalysi imago apud Rhodios 15, 3
Januspater 5, 12
Japyx ventus 2, 22
Idæus præco 3, 23
Idem Accii quod Titii, prov. 3, 23
Idiographsius liber 9, 14
Ignarus 9, 12
Ignis cur urinam lacessat 19, 4
Ignominiatus 8, 14
Ignoscentia 7, 3
Ilignea corona 5, 6
Illaudatus 2, 6
Illini 7, 11
Illyrios homin. esse, qui interimant videndo 9, 4
Imbellia 5, 5
Imparilitas, Solæcismus à Sinnio Capitone vocatur 5, 20
Impend. 1, 2. 7, 1. 11, 18. 18, 6.
Imperceptus 14, 1
Impete magno, apud Leviun 19, 7
Impolitia, in equis censendis 4, 12
Imprecabilis 17, 19
Inops ætate invalid. ita ut ingredi non possit, quemadmodũ ad præ-

torem è sua domo ducatur, ex XII. Tabulis 20, 1
In potestatem, & similia 1, 7
Inamabilis 2, 6
Incestus 13, 19
Inclinamentum 4, 9
Incohibilis 5, 3
Incomprehensibilia omnia esse quo Pyrrhonii quo Academici sensu dixerint 11, 5
Incontinentia, vitium maximum 17, 1
Indefinitum verbũ quid 1, 7
Indeses 7, 22
Indiæ in montib. homines caninis esse capitibus, nullis cervicibus, & oculos in humeris habentes: item corporibus hirtis & avium ritu plumantibus 9, 4
Indipisci 12, 1. 17, 2
Indissimulabilis 10, 22
Indu 12, 4
Inducia, quid & unde Dictæ 1, 25
Industria, anceps vocabulum 12, 9
Infacundia 11, 16
Infans ut in utero matris formatur 3, 11
Infestans 9, 12
Infortunitas 6, 1
Infra classem, quid Catoni 7, 13
Infrunita verba 4, 9
Ingenium tempore mitificatur 13, 2
Ingratiis 17, 1
Injectio manus in XII Tabulis 20, 1
Injice, & similia ut efferenda 4, 17
Injicere, *conjicere*, & similia qua ratione primam productam habeant 4, 17
Inimicitiæ an singulari numero dicatur 19, 8
Injuria, anceps vocabulum 12, 7
Injuria factum itur apud Catonem 10, 14
Injuriæ 9, 12
Injuriæ atrociores 20, 1
Injuriæ ut pœniantur ex XII Tabulis *ibid.*
Injurias ulcisci populus Romanus sæpe neglexit 7, 2
Injuriæ ut cavendæ ex Panætii sententia 13, 26
Inlatebrare, apud Q. Claudium 17, 2
Inlutis pedibus 17, 5
Inominaliis dies 5, 17
Inora animalia 7, 6
Insece, apud Ennium & Livium 18, 9
Insecenda, non *insequenda*

da legendum apud Catonem *ibid.*
Infectiones *ibid.*
Infignite 6, 15
Infomnia, feminino genere 6, 4
Infubidus 6, 1. 12, 2. 13, 20. 18, 8.
Infuperhabere 1, 19. 4, 1
Intentio 7, 7
Inter os & offam, apud Catonem 13, 17
Intercedendi jus 7, 19
Internecinũ genus morbi 2, 1
Interpretor, commune verbum 15, 13
Interftitio 20, 1
Intolerantia vitium maximum 7, 11
Intolerantibus curis, apud Levium 19, 7
Intra veteribus antea *in*, & quomodo ea poftea ufi 12, 13
Intra cubitum *ibid.*
Intra kalendas *ibid.*
Intra modum *ibid.*
Intra montem *ibid.*
Intra Oceanum *ibid.*
Invalentia 20, 1
Invidiofus 9, 12
Jonium mare violentum & vaftum 19, 1
Jovem unde Latini veteres appellaverint 5, 12
Jovem lapidẽ jurare 1, 21
Jovis capitolini cella 7, 1
Jovis convivium in capitolio 12, 8
Jovis filii prudentiffimi & humaniffimi à poëtis habiti 15, 21
Jovi alba hoftia faciundum quare 10, 15
Ifchiacorum dolores modulis tibiæ minui 4, 13
Ifigonus Nicæenfis hiftoricus 9, 4
Ifocratem, ad Maufolæum agonem iviffe 10, 18
Ifocratii 18, 8
Ifopfephœ verfus, apud Homerum 14, 6
Italia armentofa 11, 1
Italicenfes municipes 16, 13
Italiæ terræ quæ origo 11, 1
Italiam qui primi incoluiffe dicantur 1, 10
Italœ, boves apud veteres Græcos 11, 1
Judex qualis effe debeat 14, 4
Judex ut ad incertos juris cafus præmœniri debeat 14, 2
Judex extra ordinem à coff. datus 12, 13
Judex qui ob rem dicendam pecuniam accepiffe convictus fuerit capite

capite è XII Tabulis pœnitur 20, 1
Judices cognoscunt 4, 4
Judicis veri officium 14, 2
D. Julius pomœrium protulit 13, 14
Jul. Celsinus 19, 7. 29, 10
Jumentum, in XII Tabulis 20, 1
Jupiter quasi *Jovispater* 5, 12
Jurare conceptis verbis 7, 11
Juris magistri 4, 1
Jurisjurandi apud Romanos observata sanctimonia 7, 18
Jurisjurandi genera aliquot 11, 6
Jusjurandum adigere 7, 18. 16, 4
Jurites Quirini, in comprecationibus 13, 21
Jus trium liberorum 3, 16
Jusjurandum militare quibus verbis conceptum 16, 4
Justitia 6, 1
Justitiæ imaginem quàm aptè Chrysippus depinxerit 14, 4
Juventæ finis 10, 28
Justi dies, apud Decemviros 20, 1

L.

LAbeo Antistius legum atque morum populi Romani apprimè doctus 13, 10, 12
libri ejus posteriorum post mortem editi 13, 10
Laberius à Cæsare ignominiatus 8, 14
multa verba prælicenter finxit 16, 7
quibus rebus C. Cæsarem offenderit 17, 14
ejus arrogantio *ibid.*
versus ejusdem semper privatione oculorum Democriti 10, 17
Labiæ 10, 4. 18, 4
Laborioſus 9, 12.
Lacedæmonii in acie tibia usi 1, 11
furta illis exercitio & disciplinæ 11, 18
quando triginta tyrannos Athenienſibus præposuerint 17, 21
quando ad Athenienſibus ad Corinthum victi *ibid.*
quid super sententia quam homo improbatissimus dixerat statuerint 18, 3
quomodo litter. quas ad suos imperatores mittebant, occultarint 17, 9
Lactis quo homo nutritur vis 12, 3

C. Lælius 17, 5
Læstrygones Jovis filii 15, 21
Lætabundus 11, 15
Lætitia quid 2, 27
Læva numina, apud Virgil. 5, 12
L. Lævinus ædilis curulis 13, 13
Lais meretrix 1, 8
Laminæ ardentes 10, 3
Lampadio Ennium emendavit 18, 5
Lancea 10, 25
Lancea, Hispanicum vocabulum 15, 30
Largii Licenii Ciceromastix quam ineptus 17, 1
Largior commune verbum 15, 13
Lavandria, Laberio 17, 7
Laudare prisca lingua quid 2, 6
Laudari frigidè turpius, quàm acerbius vituperari 19, 13
Laurentina 10, 2
Laus Catonis, Ciceronis liber 13, 2
Leænæ quotiens in vita sua pariant, & quot catulos uno partu 13, 7
Lebadia oppidum in Bœotia 12, 5
Lectica latus quidam ut à rustico venusino jocularit, derisus 10, 3
Lectica stupis deligata 10, 3
Leges consensu tacito obliterantur 12, 13
Leges ut mutentur pro ratione temporum & flectantur 20, 1
Leges duodecim tabularum quando scriptæ, quodque quibusdam severæ & quibusdam molles visæ 20, 1
Legio quot centurias, quot manipulos, quot cohortes habeat 16, 4
Lembi 10, 25
Lenæus Cn. Pompeji libertus 17, 18
Lenunculi 10, 25
Legumentum 4, 10
Leonidæ Lac. laus 3, 7
Leoninæ φιλανθρωπίας exemplum memorabile 7, 14
Leontem suam Nævius in carcere scripsit 3, 3
Æmylius Lepidus & Fulvius Flaccus censores una ut in gratiam mutuam redierint 12, 8
Leporaria 2, 20
Lepores in Bisaltia binis jecoribus 16, 13
Levenna: levis Laberio 16, 7
Levitas haud vulgari significatione

gnificatu : & quos *leves* veteres dixerint 7, 11
Levius poëta implicatus. 9, 9
Lex quid, & ut à privilegio & *plebiſcito* differat 10, 20
Libentiæ 15, 2
Liberalis, quis 17, 5
Liberos alendos proprio lacte 12, 1
Liberos etiam unum filium filiámve dixiſſe veteres 2, 13
Libertini ab ingenuis quatenus adoptentur 5, 19
Librorum inſcriptiones variæ 20, 11
Libros publicè quis primus legendos præbuerit 6, 17
Liburni naves loris ſuebant 17, 3
L. Licinius Craſſus cenſor 15, 11
Porcii Licinii venuſtiſſimi verſus 19, 9
Licinius Imbrex comicus 13, 21
Lictor unde dictus 12, 3
Lignum alumine oblitum non incendi 15, 1
Linguam exerrare 9, 13
Lingua recondenda ſecundum Heſiodum 1, 15
Lingula 10, 25
Lintres *ibid.*
Lis pecunia æſtimata 4, 4
Liticines 20, 2
Litterarum in epiſtola C. Cæſaris & aliorum occulta ſignificatio 7, 9
Litterarum quarundam jucunda conſonantia 7, 20
Lituus, quid 5, 8
Lituuſne auguralis à tuba, quæ *lituus* appellatur, antuba à lituo augurali *ibid.*
Livius Druſus tribunus plebei morbo comitiali laborans Anticyram navigat ut elleborum bibat 17, 15
L. Livius poëta fabulas docere quando Romæ cœperit 17, 21
Locuples unde 10, 5
Longæ naves 10, 25
Longævus apud Virgilium ſenem non ſignificat 2, 16
Loquacitas quam magnum vitium 1, 15
Lorarii 10, 3
Lorea, muliebris potus 10, 23
Lua Saturni, in comprecationibus 13, 21
Lucretius 5, 12

Luca 11, 18
Lucilius poëta quando floruerit 17, 21
quid Euripidi vitio dederit 7, 3
Ludibriosus 7, 11
Ludibundus 11, 15
Luere piaculis 4, 5
Luna augente vel crescente quam συμπαθειαν multa habeant 20, 8
Luna quot diebus orbem suum lustret 1, 20. 3, 10
Lunæ motuum causa incerta 2, 28
Luscitiosus servus venumdatus quatenus redhiberi possit 4, 2
Lutescere 18, 11
Luteus color 2, 26
Lutulentus 11, 15
Luxuria in cœnis 15, 8
Luxurii, secundo casu 9, 14
Lycurgi lege maximus honos majori ætati habitus 2, 15

M.

MAcedo philosoph. 13, 8
Macedonia ὑπαθρία dicta 14, 6
Machæræ 10, 25
Magniloquentia 1, 2
Magistratus qui prensionem habeant, qui vocationem, qui neutrum 13, 12
Maja Volcani, in comprecationibus 13, 2
Malum quid 12, 5
Malas malaxavi, apud Laberium 16, 7
Maledicendum non esse improbis 6, 11
Malum consilium consultori pessimum, proverb. 4, 5
Mamilia meretrix 4, 14
Manciolis tenellis, apud Levium 19, 7
Mancipia sub corona vendita 7, 4
Manliana imperia 1, 13. 9, 13
C. Manlius consul. 17, 21
Cn. Manlius tribunus plebei 6, 11
M. Manlii mors 17, 21
Manuatus est, & *Manuarius*, apud Laberium 16, 7
Manubiæ quid 13, 23
Manubias & prædam qua ratione Cicero conjunxerit 13, 23
Manum conferere quidnam in antiquis actionibus duodecim tabulis & apud Q. Ennium: utq; id fieri apud prætorem solitum 20, 10

Ma-

Marathonia pugna quando pugnata 17, 21
Marcius Rex consul. 13, 18
Mare, Austris spirantibus glaucū & cœruleum, aquilonibus obscurius atriusque 20, 30
Mare gelu non duratur 17, 8
Maris in tempestate qui fit ut homines timeant & palleant 19, 1
Marti officium erga uxorem 1, 17
M. Marius 10, 3
Marsi serpentum virulentorum domitor. 16, 11
Marspiter 5, 12
Marsus Circes filius 16, 11
Martiæ hastæ quum movissent qualibus piaculis id expiatum 4, 6
Mater familias & matrona 18, 6
Materiæ infames 17, 12
Matrimus 1, 12
Cn. Martius verbis novis usus 15, 25
figmenta ejus verborum venusta 20, 9
Meturè, maturare, quid & unde 10, 11
Mausolus rex Cariæ, aut ut alii volunt, Græciæ præfectus 10, 18
ejus sepulchrum *ibid.*
ad ejus certamen qui iverint, & quis vicerit *ibid.*
Mecastor, quale juramentum 11, 6
Media sive mediocris forma orationibus 7, 24
Medicinæ ut subcesivis horis operam dandum 18, 10
Medium vinum 13, 30.
Megalensibus patricii mutuitare soliti 2, 24 18, 3
Mei, patrio casu ab eo, quod est, *Ego* 20, 6
Mei, & *mi* 23, 24
Æl. Melissi Grammatici error 18, 6
Memmius durus poëta 19, 9
Memordi, non, *momordi* dixere veteres 7, 9
Memoria hominum morte deleri non debet 5, 13
Menander poëta quam Plautus antiquior 3, 16
quot comœdias scripserit, & quotiens vicerit 17, 14
quid Philemoni dixerit quum sæpe ab eo in comico certamine vinceretur 17, 4
ejus comœdiæ, à Cæcilio versæ 2, 23

Men-

Mendicimonium, mœchimonium, apud Laberium 16, 7
Menippus philosophus servus fuit 2, 18
Mensæ rationes 14, 2
Mensæ secundæ 13, 11
Mentiri & mendacium dicere ut differant 11, 1.
Meretricum vitia quibus verbis Plautus designaverit 3, 3
Merope 7, 3
Mesanculæ 10, 25
M. Val. Messala consul 15, 11
Q. Metellus Numidicus purè castéque Latina lingua usus 17, 2
ejus oratio ob quid reprehensa, & quem in modum defensa sit 1, 6
epistola ejus ad Domitios quum in exilio esset 15, 13. 17, 2
Q. Metellus Pius consul 15, 28
Metii Fufetii mors 20, 1
Metus, duobus modis accipitur 2, 12
Mihi & tibi ut pronuncientur 10, 4
Milesæ virgines ut à voluntario interitu deterritæ 15, 10
Milesiorum legati ut à Demosthene pecunia accepta eluſi 11, 9
Milites quid jurare soliti 16, 4
quo die adesse debuerint ut consuli citanti responderint; quæque illis concessæ exceptiones *ibid.*
Militi ignominiæ causa vena soluta 10, 8
Mille hominum occiditur, quemadmodum dicatur 1, 16
Milonis Crotonienſis athletæ miserandus interitus 15, 16
Miltades 17, 21
Minores magistratus & majores 13, 15
Minos Iovis filius 15, 21
Miracula varia 9, 4
Miseriam quid efficiat 18, 1
Mithridateios 17, 16
Mithridates Ponti rex remediorum adversus venena peritissimus, ejusque mors 17, 16
quinque & viginti diversarum gentium linguis loquutus 17, 17
Moderamenta 13, 6
Mœdiæ 10, 25
Mœnia, pluraliter semper 19, 8
Mœra 3, 16
Molæ Mertis, in compreca-

cationibus 13, 21
Monocoli 9, 4
Monstra hominum varia 9, 4
Morbi quando periculosiores 3, 10
Morbi vis 12, 5
Morbosne natura fecerit una cum hominibus 6, 1
Morbus, in duodecim tabulis 20, 1
Morbus sonticus 16, 4. 20, 1
Morbus ut à vitio differat in edicto ædilium curulium 4, 2
Mori constituentes inedia quoto die mortem oppetant 3, 10
Moriens quo temporis momento moriatur 6, 13
Morta, una ex Parcis 3, 19
Mortales multi, & *multi homines* quid differant 13, 28
Mortuaria glossar. 18, 7
Q. Mucius pontifex maximus 5, 14
Mulcedo 19, 9
Mulier, si vinum bibit, à marito multata 10, 23
Mulier sterilis venundata, quatenus redhiberi possit inter juris prudentes dissensum 4, 2
Muliri vir judex 10, 23
Mulieres Romæ per Herculem non jurabant 11, 6
Mulieres Romanæ absteniæ osculum cognatis ferebant, ut odor indicium faceret si bibissent 10, 23
Multa qui habet multis indiget 9, 8
Multa, Sabinum vocabulum 11, 1
Multa suprema, minima, quibus verbis dicta *ibid.*
Multam dicere, facere ibid.
Multi grumi fluctus, apud Levium 19, 7
Multijugus, multicolor, multiformis 18, 18
Mundum muliebre 4, 1
Mundus muliebris. *ibid.*
Muneror, pro *munero* 18, 12
Municipes, & *municipium*, quid, & ut à colonia differat 16, 13
Muræna Tarteſſia 7, 16
Muralis corona 5, 6
Murina, muliebris potus 10, 23
Musicam absconditam nulli rei esse 13, 29
Musonius philisophus 5, 1
quan-

quanti cuidam æruscatori Philosophum sese ostentanti dari jusserit 9, 2
ejus sententia quædam à M. Catone diu ante Latinè dicta 16, 1
Mutant, pro, *mutantur* apud Varronem 17, 13
Mutuitare 2, 24. 18, 2
Mutus morbosus est 4, 3
Myoparones 10, 25
Mys Epicuri servus 2, 8

N.

C. Nævius tribunus plebei Scipionem Africanum superiorem accusat 4, 18
Nævius poëta quando fabulas apud populum Romanum dederit 17, 21
fabulas duas in carcere conscripsit 3, 3
versus ejus in Scipionem Africanum superiorem 6, 8
ejusdem epigramma sepulchro suo inditum 1, 24
Nani, apud Cinnam 19, 10
Nanus, id est, *Pumilio* 16, 7
Nasci non potest ante mensem septimum neque mas neque femina 3, 10
Natis ante noctis horam sextam, uter dies natalis sit 3, 2
Natura 6, 1
Natura quid primum in homine creaverit 13, 5
Natura & *fatum* num eadem Ciceroni 13, 1
Naturæ vis 12, 5
Navalis corona 1, 6
Naucritus in Mausolæo certamine fuit 10, 18
Naves ut Liburni utque Græci contexuerint 17, 3
Navigantes *ingredi* & *transgredi* recte dictum 10, 26
Navium cursus 10, 25
Navium vocabula *ibid.*
Ne, particula privativa 13, 21
Ne id quoque 17, 2
Necessitas & *necessitudo* non differunt 13, 3
Nefasti dies vulgo perperam dicti 4, 9
Corn. Nepos erravit quòd Ciceronem annos tres & viginti natum causam pro Sex. Roscio dixisse scripsit 15, 28
Neptuni filii inhumaniſſimi & ferocissimi à poëtis habiti 15, 21

Neptuni nomina 2, 28
Neptunus qua ratione apud Homerum dicat puellæ à se compressæ, illam intra annum parituram 3, 16
Neptunus pater ibid.
Nequitia non vulgari significatu 7, 21
Nerta, Cn. Gellio 13, 22
Nerienem, tertia correpta ibid.
Nerienes Martis, in comprecationibus. ibid.
Nerienes vocandi casu apud Varronem. ibid.
Nerio quid Sabin. ibid.
Nervi unde 13, 13
Nervias in fidibus brumali die alias digitis pelli alias sonare 9, 7
Nervolaria Plauti, inter incertas 3, 3
Nescius 9, 12
Neurospasta 14, 1
Ni ibid.
P. Nigidius Figulus 4, 9. 10, 11. 13, 10. 7, 7
Ciceroni & Varroni coætaneus 19, 14
Cicero eum reveritus 11, 11. 13, 23
commentationes ejus propter obscuritatem non vulgatæ 19, 14
Jocus ejus difficilis super litteris ibid.
Nihil cum amaracino sui proverb. 20, 11
Nihil cum fidibus graculo proverb. ibid.
Nilus fluminum quæ ultra imperium Romanum fluunt prima magnitudine 10, 7
Nimium quantum 1, 8 15, 1. 16, 6. 18, 3
Niobe quot filios habuerit, variæ Græcorum sententiæ 20, 7
Nivis aqua potui pessima; frugibus & arboribus fecunda 19, 5
Noctescere 18, 11
Noctilucor Memnon, apud Levium 17, 9
Nomen Tarquinium apud L. Pisonem 16, 29
Nomina non positiva esse, sed naturalia, argutissimè à P. Nigidio disceptatum 10, 4
Nomina quædam singulari, quædam numero plurali tantum dici, & quæ ratio 19, 8
Nomina quorumdam patriciorum, qui malè de rebublica meritie essent, ne cui ejusdem gentis inderentur prohibitum est 9, 2
Nona una ex Parcis 5, 16

Nos & *Vos* ut pronuncientur 10, 4
Nostrum & *nostri* ubi locum habeant 20, 6
Novicium 6, 5
Novissimus & *novissimè* cur Cicero non dixerit 10, 21
Nox, pro *noctu* in XII Tabulis 8, 1
Nuces Thasiæ 7, 16
Nutrices infantum quales plerumque esse soleant 12, 1
Nutriendos liberos esse feminis, non nutricum, sed suo sibi lacte. *ibid.*

O.

O B, præpositionis natura 4, 17
Obba 16, 7
Obesum quid 19, 7
Objicere, cùr prima producta ponatur 4, 17
Obicibus cur primam productam habeat 1, 17
Obliquè agere 7, 17
Oblitteragens, apud Levium 19, 7
Obnoxiè, in Plauto 3, 17
Obnoxius quid significet, quæque ejus origo *ib.*
Obsidionalis corona 5, 6
Obstipidus 5, 1
Occidione occisus 5, 17
Oceanus cum luna simul seneſcit adoleſcitque 14, 1
Offendere 9, 1
Officiorum quis ordo Romæ obſervatus 5, 13
Oculorum quæ vis 5, 16
Oleaginea corona 5, 6
Olearum folia quando convertantur 9, 7
Oleum cur ſæpe congelaſcat 17, 8
Olus Poſtumius Tubertus dictator Romæ quando fuerit 17, 21
Olympias Philippi regis uxor, Alexandri mater 7, 1
ejus ad Alexandri litteras, in quibus ſeſe Jovis Ammonis filium dixerat, reſcriptio 13, 4
Olympicum ſtadium longius quàm cætera 1, 1
Omnimodis 2, 18. 4, 2
Oneſicritus hiſtoricus 9, 4
Opicus 11, 16. 13, 9
C. Oppius de vita P. Scipionis Africani ſuperioris ſcripſit 7, 1
C. Oppius res Cæſaris curabat 17, 9
Oppoſita 16, 8
Opus divitias ut dictum 7, 2
Orantes in ſenatu exſurgunt 7, 3
Oranti ſenatori in ſena-

tu alia conducunt principia, quàm patrono pro reo causam dicenti *ibid.*
Orationem in pectore non in ore nasci debere 1, 15
Orationis virtutes 7, 14
Orbis, in re militari 10, 9
Orcæ 10, 25
Orchinus thesaur. 1, 24
Oresti corpus non tam grande inventum fuisse quàm Herodotus vult 3, 10
Oriæ 10, 25
Oriēs æquinoctialis, brumalis, solstitialis 2, 22
Ornatu, dandi casu 4, 6
Ornithones 20, 20
Orthium carmen 16, 19
Oscedo 4, 20
Ostrea Tarentina 7, 16
Ostreæ cum luna quam συμπάθειαν habeant 20, 8
Osus 4, 8
Otacilius Crassus consul 10, 6
Ovalis corona 5, 6
Ovandi quæ causa 5, 6
Ovantes, utrum pedibus an equis vehentes civitatem ingrediantur 5, 6
Oves virili genere in multa dicendi 7, 8. 11, 1

P.

PAbulor 17, 2
Pacis bibliotheca 16, 8
Pacis templum 5, 21
Pactitia pugna 1, 25
Pacuvius poëta quando floruerit 17, 21
ejus epigramma sepulchro suo inditum 1, 24
ejusdem cum Accio poëta colloquium 18, 2
Pænitere unde, & quid propriè 17, 1
Palma Ægyptia 7, 16
Palmæ vis & natura, & cur ea signum victoriæ 2, 6
Panætio ἀναλγησία atque ἀπάθεια non probata 12, 5
Panætium M. Tullius æmulatus in libris de officiis 13, 6
Pancratiæ 13, 26
Panda 13, 21
Papia lex de capienda Vestali 1, 12
Papirius Prætextatus cur ita cognominatus 1, 23
Parcæ à partu: earum nomina 1, 16
Parcus, unde & super eo Gabii Bassi traditio elusa 3, 19
Parones 10, 25
Par-

Parthenii versus à virgilio expressus 13, 25
Partim hominum, qua ratione veteres dixerint 10, 13
Partu uno quot pueri simul gigni possint 10, 2
Partus postquam muliebris uterus semen genitale concepit quoto mense fiat, variæ tam medicorum quàm philosophorum & auctorum veterum opiniones; & quoto mense fiat secundùm Romanos 3, 16
Partus undecimo mense post mortem mariti à femina quadam editus qualis fuerit judicatus 3, 16
Passa, muliebris potus 10, 23
Passis velis, & *passis manibus*, *à pandor*, non à *patior*, veteres dixerunt 15, 15
Passo capillo *ibid.*
Patiendi verba in agendi à veteribus versa 18, 12
Patrẽsis bibliotheca 18, 9
Patri debita in omnibus rebus prærogativa quatenus conniveat filio magistratum gerente 2, 2
Patrima, matrima 1, 12
Patris jussis quatenus parendum 2, 7
Patronis, qui pro reis dicunt, quid in principio orationes faciendum 7, 3
Pavere etiam sapientis esse 19, 1
Jul. Paulus 1, 22. 5, 4. 19, 1
Pavus è Samo 7, 16
Peccata exemplis non purgari: superque eo Demosthenis dictum 10, 9
Peccatis pœniendis quot causæ 6, 14
Peccatis 13, 19
Peccatum nullum latere, sed tempore revelari 12, 11
Pectunculus Chius 7, 16
Pecunia quibus modis data probetur 14, 2
Pedaneus, non *pedarius* dicendum 3, 18
Pedarii equites 3, 18
Pellex quæ 4, 3
Pelamii Chalcidonia 7, 16
Peloponnesiacum bellum quo tempore fuerit 17, 21
Pelusiotæ cur cæpe non edant 21, 8
Penus varii generis, & quid sit 4, 1

Pepoſci non *popoſci* veteres dixerunt 7,9
Pupugi, non *pupugi*, veteribus dictum *ibid.*
Perdices bina corda habere ſcripſit Theophraſtus 16,15
Peregrinus, Proteus philoſophus quomodo non peccandum eſſe docuerit 12,11
Periander Corinthi rex 16,19
Pericles Alcibiadis avunculus 15,17
ejus dictum 1,3
Pernicii, progenii, patrio caſu 9,4
Perſæ quando ab Athenienſibus victi 17,21
Perſes Macedonum rex Philippi filius bellum contra Romanos geſſit, victuſque fuit 7,3
Perſeus Zenonis Stoici ſervus 2,18
Perſonæ ἔτυμον quàm lepidum Gab. Baſſus poſuerit 5,7
Pertentant gaudia pectus, apud Virgil. 9,9
Peſtilentia, *pulverulenta* loca apud Levium 19,7
Petorritum, cujus linguæ vocabulum 15,30
Phædon Socraticus ſervus 2,18
Phalarica 10,25
Phaſeli *ibid.*
Philemo comicus Menandrum vicit 17,4
Philippides poëta præ nimia lætitia mortuus 3,15
Philippus regnum Macedoniæ quando adeptus 17,21
quando apud Cheronæam Athenienſes vicerit *ibid.*
ex inſidiis occiſus. *ibid.*
ejuſdem ad Ariſtotelem epiſtola ſuper Alexandro recens nato 9,3
Philiſtio Locrus vetus medicus 17,11
Philolaus Pythagoricus 3,17
Philoſophia deguſtanda non ingurgitanda 15,16
Philoſophiæ gnaviter ſectanda 6,10
Philoſophi falſi & veri ex Epicteti ſententia qui? 1,2
Philoſophi aliquot qui ſervitutem ſervierunt 2,18
Philoſophi jactabundi exemplum 1,2
Philoſophi nomen cultu habituque mentientem quorundam quibus verbis

verbis Herodes Atticus notaverit 9, 2
Philosophi nomine, & non re, ut à Catone fuerint notati 13, 22
de Philosophis urbe exigendis senatusconsulti & edicti censorum verba 15, 11
Philosophus ut audiendus 5, 5
Phœniceus color 2, 26. 3, 9
Phormio, Athenienſium dux 17, 21
Phrygia attagena 7, 16
Pectacium, apud Laberium 16, 7
Pigitum 15, 13
Pigneror, pro *Pignero* 18, 12
Pignoriſcapio, copulatè 7, 10
Pilum 10, 20
Piſcinæ 2, 25
Pindarus pingui facundia. Verſus ejus ſuper deſcriptione Ætnæ non bene à Virgilio expreſſi 17, 10
Piſiſtratus tyrannus quo tempore vixerit 17, 21
idem primus libros Athenis legendos publicè dedit 6, 17
Placida, navium genus 10, 25
Planus, id eſt *ſycophanta*, apud Laberium 16, 7
Platò, veritatis amantiſſimus, quibus verbis philoſophos inceſſuerit, qui veræ philoſophiæ emolumenta ignorant 10, 22
quando ad Dionyſium Siciliæ tyrannum profectus ſit 17, 21
an Xenophonti male voluerit 14, 3
ejus & Lyſiæ oratio ut differat Favorini ſententia 2, 5
duas ſolum pœniendi cauſas ponit 6, 14
ejus elegans ſententia 2, 22. 13, 6
homo tenui pecunia 3, 17
Philolai Pythagorici libros quanti mercatus *ibid.*
ejus verſus amtorii liberius Latinè verſi 19, 11
quid voluptatem eſſe dicat 9, 5
quædam ejus exercitii gratia Latinè verſa 17, 20
Plautus comœdiarum ſcriptor, cujus comœdiæ quædam errore

nominis Plauto adscriptæ 3, 3
Plautus quando floruerit 17, 21
Latinæ linguæ decus 19, 8
comœdias in pistrino scripsit 3, 3
elogium ejus verum 7, 17
ejus sub nomine quot comœdiæ ferantur 3, 3
L. Ælii sententia quot sint *ibid.*
rectè Nerienem conjugem Martis dixit 13, 21
comœdiæ ejus ut dignoscendæ 3, 3
XXI Varronianæ dictæ *ibid.*
Epigramma ejus sepulchro inditum 1, 24
Plebes ut à *populo* differat 10, 20
Plebiscita 15, 27
Plebiscitum quid 10, 20
Plerique omnes 8, 11
Plinius Secundus 9, 4. 11, 16
ejus parum cauta scriptio 9, 16
Plurali numero carentia 9, 8
Pluria, rectè Latinè dici 5, 21
Plutarchus 4, 11
inique Epicurum in syllogismo reprehendit 2, 1
eumdem non rectè etiam in verbis frivolis reprehendit 2, 9
quid illi servus objecerit quem loro cædi jubebat 1, 26
opinionem Platonis de natura stomachi adversus Erasistratum tutatur 17, 11
libri ejus titulus περὶ πολυπραγμοσύνης quid sibi velit 11, 16
Pœni etiam de omnium rerum imperio decertarunt 10, 27
Pœnicum bellum primum 17, 21
Poëtarum Latinorum qui dulcedinem versuum Anacreonticorum æquiperaverint 19, 9
Pœtilius tribunus plebei à Scipione Africano superiore rationes prædæ Antiochenæ poscit 4, 18
Asin. Pollio frustra Sallustium reprehendere conatus est 10, 26
Polus histrio celebris, superque eo historia memoratu digna 7, 5

Po-

Polycrata nobilis femina, nimio gaudio mortua 3, 15
Polyphontes rex 7, 3
Polystephanus historicus 9, 4
Pomœrium auguribus quid, quisque ejus proferendi jus habeat 13, 14
Cn. Pomp. Strabo Pompeji Magni pater Æsculanos subegit 15, 4
Cn. Pompejus Magnus consul cum M. Crasso 14, 7
Varronem rogat ut librum faciat, ex quo discat quid facere debeat quum senatus ipsi consulendus *ibid.*
æde Victoriæ à se dedicata quomodo nomen honoris sui theatro inscribi jusserit 4, 10
filia C. Cæsaris ei desponsa 10, 20
ejus imperium *ibid.*
Pompolus Theophrasti servus 27, 18
Pomptinus ager 9, 11
Ponticæ anates vim habent venenis detergendis 17, 16
Pontifices pro collegio decernunt 11, 3
Pontificium 1, 13
Pontones 10, 25
P. Popilius 11, 13
Populabundus, apud Sisennam 11, 15
Popul. fundus factus 16, 13
Porca præcidanea Cereri sacra 4, 6
Porcetra quid, & ut à sue differat 18, 6
Porcia lex 10, 3
Porciæ familiæ nomina & genera 13, 19
Porcius tribunus plebis 13, 12
Postliminiò redire 7, 18
Postprincipia 16, 9 & 18
Postremissimus 15, 12
Postverta dea 6, 16
Postuma proles, apud Virgilium 2, 16
Postumiana imperia 1, 13
Sp. Postumius consul 17, 21
Præcipitantia 6, 2
Præcox, *præcocis*, facit, non, *præcoquis* 10, 11
Præda quid, & ut à *manubiis* differat. 13, 24
Præfectus Latinarum causa creatus an senatus consulendi jus habeat 14, 8
Præficarum voces 18, 7
Præsiscine & *præsiscini* 10, 24
Præmandare 4, 1
Præmaturè 10, 18

Præmodum 7, 7
Præmorsisse, apud Plautum, pro, *Præmordisse* 7, 9
Præneſtini ex colonis municipes à Tyberio facti 16, 13
Præpes portus, apud Q. Ennium 6, 6
Præperes loci, apud eumdem *ibid.*
Preperes pennæ apud Virgilium *ibid.*
Præpoſitiones verbis præpoſitæ quarenus producantur, quatenus corripiantur multis exemplis oſtenſũ 4, 17
Præpoſitionum quarumdam naturam ut Cicero obſervavit, non ſemper eamdem eſſe 12, 17
Præſentarius 16, 4
Præterpropter, apud Ennium 19, 10
Præſtabilis 1, 3
Prætextata verba 9, 10
Prætores conſulum collegæ, conſules tamen rogare non poſſunt, & minori ſunt quàm illi imperio 13, 14
Prætoris cujuſdam lepidum in advocatum dictum 1, 22
Præverbium 7, 7
Prenſionem tribunus plebei habet, non etiam vocationem 13, 12
Primitus 6, 2
Princeps 4, 10
Priva quæ veteres dixerint 10, 20
Privilegium quid? *ibid.*
Priuſquam Theognis naſceretur, proverb. 1, 3
Pro particulæ varietas 11, 3
Pro præpoſitio quando productè & quando correptè pronuncietur 2, 17
Pro caſtris pugnatũ 11, 3
Pro teſtimonio teſtis dicit *ibid.*
Probi ad Marcellum epiſtola 4, 7
Proclive & *proclivi* 10, 24
Procurare, in haruſpicina 4, 5
in piaculis 4, 6. 16, 6
Prodicus rhetor 15, 20
Prodromi 2, 22
Productæ kalendæ 18, 13
Profata, apud Vartonem 16, 8.
Profligo verbum impropriè vulgo uſurpari 15, 5
Proletarii, qui, 16, 10
Proletariis Romæ maximus honor habitus 2, 15
Proloquium 5, 11
Proloquium quid? 16, 8.

Prolubium 16, 19
Proludium 5, 18
Proluvium rei Veneriæ 4, 11
Promercalia 5, 1
Promiscè 6, 14. 7, 3. 10, 2. 13, 9
Promiscus 11, 16
Pronunciatum, Ciceroni 16, 8
Properatim 12, 15
Properare ut à *festinare* differat 16, 14
Properare aliud quàm *maturare* 10, 11
Propere *ibid.*
Prosa, dea 16, 16
Prosumia 10, 25
Provocatio ad tribunos plebei 4, 14
Protagoras cujus conditiones homo fuerit, & ut ad philosophiam adierit 5, 1
Protogenes pictor 5, 3
Prudentia indiserta magis eligenda, quam stulta loquacitas 1, 15
Publii mimographi sententiæ selectiores 17, 14
Publius suppar Laberio quàm gratus C. Cæsari fuerit 17, 14
Pudor sanguinem cur diffundat 19, 7
Pudoricolor aurora Levio *ibid.*
Pueritiæ finis 10, 23
Puerorum impubium victus ut moderandus 9, 19
Pugiones 10, 25
Pulveret, apud Plautum 18, 12
Horatius Pulvillus consul 17, 22
Pumiliones Græcè πύγμοι 19, 13
Pupillos defendere quam sanctum apud Romanos 5, 13
Purpurare 18, 11
Purum putum, unde 8, 5
Putare *ibid.*
Pygmæi 9, 4
Pyramides, apud geometras 1, 20
Pyrrhonii philosophi ut ab academicis differunt 11, 5
Pyrrhonis philosophi sententia *ibid.*
Pyrrhus rex 3, 7. 10, 19 quando bellum cum populo Romano gesserit 17, 21
Pythagoras quando in Italiam venerit 17, 21 quibus cibis abstinuerit secundum plutarchum 4, 21
neq; de animalibus cum neque de fabis comdisse fama opinio, *ibid.*

dictus Euphorbus, Pyrander, Callicleas, & deinde femina nomine Alce *ibid.*
ejus disciplinæ quis ordo 1, 9
Pythagoricis quantum temporis tacendi, quantumque dicendi imperatum 1, 9
Pythia 12, 5

Q.

Quadrantalia 1, 20
Quadriga, numero singulari apud Varronem 19, 8
Quadrigæ num singularem numerum habeant *ibid.*
Cl. Quadrigarii & Valerii Antiatis super historia de Pyrrho rege veneno necando dissensio 3, 8
Quadrupes eques, non, *equus*, Ennius scripsit 17, 5
Quæstor an in jus ad prætorem à privato vocari possit 13, 13
Quæstor prædam vendit 13, 23
Quartum, & *quarto* consul 10, 1
Quassare 2, 6
Querna corona 5, 6
Quernus cibus antiquissimus 5, 6
Quiesco, & similia utrum, *e*, producta an correpta efferantur 6, 15
Quin particulæ variæ significationes, ejusque in veterum scriptis obscuritas 17, 13
Quinquatrus unde 2, 21
P. Quintium qua ætate Cicero defenderit 15, 28
Quintus Catulus curator restituendi Capitolii 2, 10
Quod vivet, & *quod morietur* cur idem tempus significent, quum ex duobus sint facta contrariis 7, 21
QUOD. SUBREPTUM. ERIT. lege Atinia ut accipiendum 17, 7
Quoque pro, *quidem* 17, 2
Quotquot annis 6, 5
Quæsones, apud Afros 8, 12

R.

Radere barbam ante senectam ætatem Romani etiam moris fuit 3, 4
Rarenter 2, 25
Rataræ naves 10, 25

Ratio ut nata in homine 12, 5
Recentatur, apud Martium 15, 25
Receptitius servus, *quis* aqud Catonem, præter Verrii Flacci sententiam 17, 6
Recipere mulier dicitur ex dote 17, 6
Rectos cupressos, apud Ennium 13, 19
Recuperatores à prætoribus injuriis æstimandis dati 20, 1
Redhibitio in servis 4, 2
Referre gratiam 1, 4
Refrigerare, apud Varronem 13, 24
Religio est dicere, apud Terentium 4, 9
Religiosa delubra 4, 9
Religiosi dies *ibid.*
Religiosus quid, & quam πολυσήμον quoque significatu ad eumdem modum inclinata nomina dicantur. *ibid.*
Rem præsidio futurum, & similia, & qua ratione dicantur 1, 7
Remus à Romulo in monte Aventino auspicio superatus 13, 14
Reorum cultus 3, 4
Rescire quid 2, 19
Res profligata 15, 5
Res repetere, jus belli 16, 11
Restare 1, 23
Retæ 11, 17
Retanda flumina in prætorio edicto *ibid.*
Rex sacrificulus solus super flaminem Dialem accumbit 10, 15
Rhetor ut loqui debeat 1, 6
Rhetores Italia ut urbe ejecti, & super eo verba edicti censorii 15, 11
Rhodanus fluviorum, qui ultra Romanum imperium fluunt, tertia magnitudine 10, 7
Rhodienses amici & socii populi Romani ut se in bello Persico gesserint, quæ eorum consilia, & ut à Catone in senatu defensi, quum quidam è senatoribus bellum illis inferendum censerent 7, 3
Rhodii obsessi à Demetrio quæ verba ad illum super Ialysi imgine, quam incendere parabat, legaverint 15, 31
Rhodos insula. *ibid.*
Rica 6, 10
Ridibundus 15, 15
Robigus, deus 5, 12

Roboraria 2, 20
Robur 10, 12
Rogare prætorem vel consulem prætor non potest 13, 14
Rogatio quid 10, 20
Romani populi & Pœni colatio 10, 27
Romanus populus quibus rebus é minimo maximus factus 20, 1
omani veteres quam Græcæ linguæ imperiti 13, 9
Romuli regis egregia circa vinum responsio 11, 14
Sex. Roscium qua ætate Cicero defenderit, 15, 28
Rubidus color 2, 26
Corn. Rufinus à C. Fabricio senatu motus 4, 8. 17, 21
ab eodem consul designari curatus, quum tamen ei inimicus esset *ibid.*
Rufus color 2, 26
Rumices 10, 25
Rumpiæ *ibid.*
Rupices 13, 19
Rutilus color 2, 26

S.

Cæl. Sabinus I. C. 7, 4
Sabinus medicus Hippocratis enarrator 3, 16
Sacellum quid, & unde: in eoque Trebatii error 3, 16
Sacrorum detestatio 15, 27
Salacia Neptuni, in comprecationibus 13, 21
Sallustius proprietarum in verbis retinentissimus 10, 20
novator verborum 1, 15
in adulterio deprehensus ab Annio Milone, loriſque cæsus 17, 18
loci cujusdam ejus cum Demosthenico collatio facta 2, 20
multi ejus obtrectatores 4, 15
sententia ejus contra invidorum calumnias defensa *ibid.*
nequidquam ab Asinio Pollione reprehensus 10, 26
vera ejus lectio 20, 6
Salonius cliens M. Catonis 13, 18
Saltem particulæ quæ vis quæque origo 12, 14
Saltuatim 12, 15
Samnites ad Fabricium legatos mittunt 7, 14
Samniticum bellum 17, 21
Senatus, in XII tab. 16, 10.

Sanctitudo & sanctitas 17, 2
Sandaliarium Romæ 18, 4
Sanguinem cur pudor diffundat; timor verò contrahat 19, 6
Sanguinis dimissio inter ignominias militares 10, 8
Sapiens an irascatur 1, 26
Sapiens nil cogi potest 12, 5
Sapiens quemadmodum dolorem ferat *ibid.*
Sapientiam filiam Usus & Memoriæ eleganter Afranius dixit 13, 8
Sarpedon Iovis filius 15, 21
Satrapes. 10, 18
Saturionem suam Plautus in pistrino scripsit 3, 3
Saturnalia Athenis quemadmodum A. Gellius, aliique Latini qui studiorum causa eò venerant, quæstionum certationibus agitare soliti 18, 2
Sauromatæ diebus tertiis cibum capiunt 9, 4
Scævitas 6, 2. 20, 1
Q. Scævola non satis recte *pænum* definivit 4, 1
Scaphæ 10, 25
Scari Cilices 7, 16
Scaurus Grammaticus D. Hadriani temporibus 11, 15
ut Cæsellium Vindicem reprehenderit *ibid.*
Schemata geometrarum 1, 20
Scenicorum artificum studium & amor non honestus 20, 4
Scolica nugalia 4, 1
Scythæ ἀνθρωποφάγοι 9, 4
Scythæ quemadmodum famen diu tolerent 16, 3
Scimpodium Græciense 19, 10
L. Scipioni Asiatico multa irrogata à C. Munatio tribuno plebei 7, 19
P. Scipioni Africano à Claudio Asello tribuno plebis dies dictus 3, 4
idem eidem Asello in censura equum ademit *ibid.*
ejus oratio contra Asellum 7, 11
P. Scipio Africanus superior ut cum Tib. Graccho, Tib. & C. patre, in gratiam redierit, & affinitatem cum eo instituerit 12, 8
vitam ejus qui scripserint 7, 1
signa, quæ ejus nativi-

tatem præceſſere *ibid.*
Cum jove Capitolino loquutus *ibid.*
oppidum quoddam in Hiſpania ut expugnaverit. *ibid.*
quàm altus animo fuerit & magnificus, exemplis oſtenſum 4, 18
quid M. Nævio tribuno plebei illud apud populum, quòd pecuniam ab Antiocho accepiſſet, accuſanti reſponderit *ibid.*
quid fecerit Pœtilio tribuno plebei rationes à ſe pecuniæ Antiochenæ exigente *ibid.*
adoleſcens fama non ſincera, ita ut Nævius poëta in eum ſcriberet 6, 8
Scirpi 12, 6
Sciſcidi, pro, *ſcidi* 7, 9
Scitamenta 18, 8. 20, 9
Scorpii 10, 25
Scribendi occultè exempla varia 17, 9
Scriptum facere 6, 9
Scruta ſcrutarius 3, 14
Sculna, apud Varronem 20, 11
Scyron Iovis filius 15, 21
Scytale Laconica 17, 9
Secare, &, *ſectio* 20, 1
Sectius, apud Plautum 18, 9.
Secundis rebus & proſperis homines in poteſtate ſua non ſunt 7, 3
Secures 10, 3
Securim, non, *ſecurem* 13, 19
Sedavit tempeſtas 18, 12
Sejanus equus, proverb. 3, 9
Cn. Sejus à M. Antonio capitis damnatus 1, 9
Selencus rex Nicanor dictus libros, quos Xerxes aſportaverat, Athenas referendos curavit 6, 17
Sella curulis 3, 18
Sellarius quæſtus 3, 1
Semiphalarica 10, 25
Senatorem quis veſtitus, quis calceatus deceat, quis dedeceat 13, 20
Senatores non erant, etiamſi curulibus magiſtratibus functi, qui à cenſoribus in ſenatum lecti non erant 3, 18
Senatores, qui curulem magiſtratum geſſiſſent curru ſoliti in curiam vehi *ibid.*
Senatuis, & ſimila pariendi caſu à M. Varrone & P. Nigidio poſita 4, 16
Senatum habere quibus diebus jus ſit 14, 7

Se-

Senatum habiturus auspicari prius & hostiâ immolare debet 14,7
idem prius de rebus divinis quàm humanis ad senatum referre debet *ibid.*
Senatus consulendi quibus ordine jus fuerit, quibus extra ordinem 14,7,8
Senatus, pro loco & pro hominibus 18,7
Senatus in Capitolio epulatus 12,8
Senatus per quos more majorum haberi solitus sit 14,7
Senatusconsultum quot modis fiat; quique super eo primus in senatu rogari solitus 14,1
Senatusconsultum per discessionem factum 3,18
Senatusconsultum ubi fiat 14,4
ante exortum solis, aut post occasum factum ratum non est *ibid.*
Senecæ futile de Q. Ennio, P. Virgilio, & M. Cicerone judicium; varia item de eo judicia 12,2
quæ bene dixisse dicatur *ibid.*
Senectuti olim amplus honor habitus 2,15
Seniores à minorib. domum deducti 2,15
Seniores, qui 10,28
Senonicum bellum 17,21
Sensuum hominum quinque duos esse maximè belluis communes 19,2
Sensuum naturalis defectio, & quid de ea Aristoteles 7,6
Sententiâ in senatu quibus dicere licuerit 3,18
Sententiarum rogandarum in senatu quis olim ordo 4,10
Septemtrionarius ventus 2,22
Septemtrionum verum ἔτυμον 2,21
Septenarii numeri vis 3,10
Sequester 2,11
Sequestro positum, apud Catonem *ibid.*
Sermonari 17,2
Serpens inusitatæ magnitudinis 6,3
Serra, in re militari 10,9
Q. Serranus consul 15,28
Sertorius quo astu barbaros milites sibi conciliaverit, & in officio continuerit 15,22
Servi in furto manifesto

prensi

prensi ut pœniantur 11, 8
Servi pileati venumdati, quorum nomine venditor nihil præstat 7, 4
Servilianus V. Cl. 1, 2
Servius Sulpicius I. C. 2, 10. 6, 12
Servius Tullius Romanorum rex 13, 14
quot classes juniorum census faciendi instituerit, & quæ puritiæ, juventæ, senectæ posuerit discrimina 10, 28
Servus jure veteri in adoptionem etiam per prætorem dari poterat 5, 19
Sestion παιδιδώνειον dictum 14, 6
Sexagesimus tertius annus in senibus periculosus 15, 7
SI. DEO. SI. DEAE. in piaculis 2, 28. 15, 23
Sibones 10, 25
Sibyllini libri ut Romam venerint 1, 19
Sicæ 10, 25
Siccius Dentatus bellator magnus, Achilles Romanus dictus 2, 11
Siciles 10, 25
Sicinnistas nebuloso nomine cur Accius dixerit 11, 8
Sidera quædam à quibusdam terris videntur, à quibusdam non 19, 1
Sidicinus quæstor 10, 3
Silenta loca, apud Levium 19, 7
Silvius post Æneæ mortem natus 2, 16
Sinnius Capito 5, 21
Sinus toga 4, 18
Sisenna adverbiis in *im* plurimum usus 12, 15
Siticines, apud Catonem 20, 2
Siti *ibid.*
Socrates quando Athenis capitis damnatus & veneno necatus 17, 21
quid Alcibiadi quærenti cur uxorem suam tam acerbam domo non exigeret responderit 1, 17
eum umquam de rebus naturalibus disputavisse negat Xenophon 14, 3
ejus patientia & temperantia 2, 1
Sol in cœlo vertitur 12, 1
Sol occasus 17, 2
Soleæ 13, 20
Solidum, schema geometricum 1, 20
Soliferrea 10, 25
Solis defectus causa incerta 2, 28

Solœcismum quo modo Latini appellaverint 6, 20
Solon quando leges Athenienſium ſcripſerit 17, 21
ejus leges Athenis axibus ligneis inciſæ 2, 12
lex ejus penſitata, qua pœna eos afficit qui eſſe à civili ſeditione removiſſent. *ibid.*
qua multa fures affecerit 11, 18
Solſtitium & bruma 3, 10
Solſtitium in ſeptimo ſigno Zodiaci fit à bruma *ibid.*
Somnus nimius pueris nocet 4, 9
Sophiſmata 18, 13
Sophocles tragœdus quãdo floruerit 17, 21
ejus Electra 7, 5
ejus ſententia prudens 12, 11
antiquior Euripide 13, 17
verſus ejus Euripidi à Platone tributi. *ibid.*
Soror, unde dicta ex Labeonis ſententia 13. 10
Sortitio in ſacro certamine 5, 9
Soterici lecti 12, 2
Sotion Peripateticus 1, 8
Spadix 2, 26. 3, 9
Spari 10, 25
Sparti uſus quando in Græcia cœperit 17, 3
Spatæ 10. 25
Species, interrogandi caſus 9, 14
Speuſippus philoſophus 3, 17
voluptas & dolor duo illi mala oppoſita, medium eorum bonũ 9, 5
Spepondi, non, *ſtopondi*, dixere veteres 7, 9.
Sponſaliorum ſollemnia ex Servii Sulpicii ſententia 4, 4
Sponſus, ſponſa. *ibid.*
Sp. Carvilius Ruga primus divortium Romæ cum uxore fecit 4, 5
Squallere 2, 6
Squallor *ibid.*
Stadiorum in Græcia longitudo 1, 1
Stare pectus ſentibus, apud Lucilium 8, 4
Stata forma quæ Ennio, *uxoria* Favorino dicta 5, 11
Stationes Romæ jus docentium 13, 13
Stellarum ſiderumque obſervatio liquide non conſtitit 14, 1
Stellarum non eſſe eam vim quam Chaldæi dicunt 14, 5
Stitiſſes, non *ſtetiſſes* legen-

gendum apud Catonem 2, 14
Stata 10, 25
Stoïci & Peripatetici disputatio super vita beata 18, 1
Stoïcus verus ex Epicteti sententia 1, 2
Stolidi qui propriè 18, 4
Stomachi via, & quomodo cibi in eum descendant 17, 11
Stribligo 5, 20
Stupa 17, 3
Suadæ medulla 12, 2
Suavitudo & suavitas 13, 2
Sub corona venire 7, 4
Subcisivum studium & tumultuarium 13, 23
Subcisivum tempus 8, 10. 20, 11
Subducti supercilii carptores 19, 7
Subices 4, 17
Subnixoanimo, apud Q. Claudium 17, 6
Suboles 19, 12
Subsidio, in re militari 10, 9
Subsolanus ventus 2, 22
Succidaneæ hostæ 4, 6
Succenturiari 15, 8
Succianeum tergum, apud Plautum 4, 6
Succidiæ 13, 23
Suculæ stellæ ubi in cœlo 13, 9
Sufferctus 4, 17
L. Sulla Felix consul 15, 18
L. Sulla Piræum oppugnat 15, 1
P. Sulla reus M. Ciceroni mutuam dat pecuniam 12, 12
P. Sulla proferendi imperii titulum quæsivit 13, 14
P. Sulpicio Gallo quid P. Africanus pauli F. objecerit 7, 12
Sulpicius Apollinaris 4, 17. 12, 13, 16. 16, 5. 18, 4
Summovere populum 13, 13
Summus tonus 13, 24
Sumptuariæ leges 2, 24
Superesse 1, 22
Sursum curcertioresictus fiant si quid mittas, quàm deorsum 9, 1
Sus quid, & ut à *porcetra* differat 18, 6
Suspicionis 9, 12
Susque deque 16, 9
Syllogismi definitio ut ab Aristotele posita est Latinè conversa 15, 25
Symbolæ 6, 13
Sympotiacæ quæstiones 6, 13

T.

TAbularum obsignatio 14, 2
Tænarus insula 6, 19
Talabarriones, apud Laberium 16, 7
Talenta Attica tria quot HS 3, 17
Talentum magnum 11, 10
Talionis pœna ex XII cap. Tabulis 20. 1 ad æstimationem judicis redigi solita. *ibid.*
Tarquinius Superbus Romanorum rex 1, 19
Taurus philosophus quid A. Gellio responderit percunctanti an philosophus irascereturi 1, 26
A. Gellium convivio accipit 17, 8
Stoïcorum hostis 12, 5
Tâxare 2, 9
Tegmine onychino flumina, apud Levium 19, 7
Telorum vocabula 10, 11
Tempestas, anceps vocabulum 12, 9
Templum 14, 7
Tempore revelantur omnia 12, 11
Tentamenti gratia 9, 15
Ternio lunæ 1, 20
Terræmotus causa incerta 3, 28
feriæ ob terræmotum indictæ *ibid.*
Terræ, gignendi casu 13, 24
Terra movet 2, 28. 4, 6
Tertiumne consul an *tertiò* dici oporteat 10, 1
Testamenti genera tria 15, 27
Testimonium adversus clientẽ nemo dicit 5, 13
Testimonii falsi convicti, de saxo Tarpejo dejiciebantur, ex XII Tabulis 20, 1
Terentius quando floruerit 17, 21
Testium interceſſio 14, 2
Testor, communeverbum 15, 13
Thebani Lacedæmonios apud Leuctra quando superaverint 17, 21
Themistocles Atheniensium dux quando & ubi Xerxem devicerit 17, 21
Theodectes 10, 8
Theophrastus Peripateticus 1, 3. 8, 8. 16, 15
Theophrastus Aristotelis successor 13, 5
Theopompus in Mausolæo certamine victor 10, 18
Thesæum certamen 15, 20
Thra-

Thracia Sithon dicta *ibid.*
Thracus homo 17, 12
Thucydides quo tempore floruerit, & qua ætate mortuus 15, 23
Tiberianæ domus bibliotheca 13, 18
Tiberius Cæsar consultus de civica corona 5, 6
Tibiæ cantus multis doloribus hominum leniendis adhibet 4, 13
Tibiis uti quando Athenienses desierint 15, 17
Tiburtina bibliotheca in Herculis templo 19, 5
Timæus Græcè de rebus populi Romani scripsit 11, 1
Timarchus ab Æschine de impudicitia accusatus 18, 3
Timochares Pyrrhum veneno necare proponit: quod Niciam fecisse vult Quadrigarius 3, 8
Timon amarulentus in Platonē invectus 3, 17
Timor cur sanguinem contrahat 19, 6
Tiro Tullius M. Ciceronis libertus 4, 10. 7, 3. 13, 9. 15, 9 quæ in oratione M. Catonis, quam pro Rhodiensib. habuit, reprehenderit, & quomodo ad ea respondum 7, 3
Tis, generandi casu apud Plautum 20, 6
Titus Caltricius 1, 6
Toga virorum Romanorum primus amictus 7, 12
Tollere, pro *corrigere* 1, 17
Tonus summus 13, 25
Tholosanum aurum 2, 9
L. Torquatus 1, 5
Manlii Torquati pugna cum Gallo, quæ illi cognomen dedit 9, 13
Tragula 10, 25
Trajani templum 11, 17
Trajani forum 15, 25
Transalpibus 15, 30
Transgressum navium rectè dici apud Sallustium 10, 26
Tres & *tris* Virgilio 3, 19
Triangulæ metæ 1, 20
Tribuni militares quando consulari imperio Romæ 17, 21
Tribuni plebei & ædiles quando creati 17, 21
Tribuni plebei quod? 17, 19
ad quid creati? 13, 12
prensionem, non etiam vocationem habent. *ibid.*

neque advocant patricios, neque ad eos referre ulla de re possunt 15, 27
nullum eis diem Roma abesse licet 3, 2
Tribunicium decretum super L. Scipione Asiatico 7, 19
Tribus pro loco & pro hominibus 18, 7
Tributa comitia 17, 26
Tributus 13, 19
Trifaces 10, 25
Triquetra 1, 20
*Trisecli*ſ*enex Nes*ſ*or*, apud Levium 19, 7
Triticum an pluraliter dicatur 19, 8
Triumphalis corona 5, 6
Triumphus quo minus agatur quæ impediant 5, 6
Triumviri reipublicæ constituendæ 14, 7
Trusatiles molæ 3, 3
Tubicines 20, 2
C. Tuditani commentarii 13, 14
M. Tuditanus consul 17, 21
Tumultuarium studium 13, 23
Tunica muliebris 6, 10
Tunicæ virorum Romanorum 7, 12
Tunicis uti prolixis viro indecorum 7, 12
Turbulentus 11, 15
L. Turius 14, 2
Turres, in re militari 10, 9
Tutela pupillaris muliebri prælata 5, 13
Tutorum in pupillos potestas 5, 19
Tyros Sarra dicta 14, 6

V.

VAgire 16, 17
Valeri, in vocandi casu prima syllaba acuta 13, 25
Q. Valerius consul 17, 21
Valerius Probus Grammaticus 4, 7. 9, 9
quodam loco apud Sallustium pro, *eloquentia*, *loquentia*, legit 1, 15
Vallum dentium 1, 15
Vani, propriè qui 18, 4
M. Varro & P. Nigidius Ciceroni Cæsarique coætanei 19, 14
Menippum in satyris æmulatus 2, 18
qua ratione usus sit in Plauti Comœdiis dignoscendis 3, 3
Varronianæ XXI. Plauti comœdiæ appellatæ *ibid.*
libri ejus hebdomadum, quum

quum proscriptus esset, direpta ipsius bibliotheca non comparuerunt 3, 10
ejus epistolæ ad Oppium quædam capita 14, 7
Cn. Pompejo commentarium Isagogicum dedit 14, 7
in quibus tribus triumformarum Orationis dicat esse exempla *ibid.*
Varro triumvir 13, 12
tribunis plebei *ibid.*
Vasum 13, 22
Vaticanus deus unde 16, 17
Ubera feminis ad quid à natura data 12, 1
Uberes formæ dicendi 7, 14
Ve, particulæ vis 5, 12. 26, 15
Vecors qua vi particulæ *ve* dicatur 5, 12
Vehemens 16, 5
Vehicula præbenda publicè conducta 15, 4
Vejovis quis deus; quid ei immoletur, quod ejus simulacrum 5, 12
Velia oppidum 10, 16
Velitari 6, 10
Velitatim 12, 15
Velius Longus 18, 9
Velocitatis singulariæ homines 9, 4
Vellicatim 12, 15
Vena quid, & ad quid exploretur 18, 10
Venæ in hominibus septenario numero moventur 3, 10
Venam solvi militibus ignominiosum 10, 8
Venationis pugna in circo 5, 14
Venenum anceps vocabulum 12, 9
Venenum præsentarium 6, 4
Venevor, commune verbum 15, 13
Venia quando deprecanda 11, 8
Venter timore repentino cur effluat 19, 4
Ventidius Bassus humili loco natus tribunus plebei, prætor & consul, pontifexque maximus, qui à M. Antonio hostis judicatus primus de Parthis triumphavit 15, 4
Ventorum varia nomina, unde singuli veniant, variæque de eorum numero opiniones 2, 22
Verant, apud Ennium 18, 2
Verba communia 15, 13

Ver-

er. biblyg.

buit meminisse ad officium gravitatis dignatisque vitæ ducentia. 163
12 Quòd neque testamentum, sicuti Servius Sulpicius existimavit, neque sacellum, sicuti C. Trebatius, duplicia verba sunt, sed à testatione prodnctum alterum, alterum à sacro diminutum. ibid.
13 De quæstiunculis apud Taurum philosophum in convivio agitatis, quæ symposiacæ vocantur. 169
14 Pœniendis peccatis tres esse rationes à philosophis attributas, & quamobrem Plato tantum duarum ex his meminerit. 170
15 De verbo quiesco, an e littera corripi an produci debeat. 172
16 Notatum verbum deprecor à poëta Catullo inusitatè quidem, sed apiè positum & propriè: deque ratione ejus verbi exemplisque veterum scriptorum. 173
17 Quis omnium primus libros publicè præbuerit legendos, quantusque numerus fuerit Athenis ante cladem Persicas librorum in bibliothecis publicorum. 174

Commentario septimo hæc insunt.

1 Admiranda quædam de P. Africano superiore ex annalibus sumta. 175
2 De Cæsellii Vindicis pudendo errore, quem offendimus in libris ejus, quos inscripsit antiquarum lectionum. 176
3 Quid Tullius Tiro Ciceronis libertus reprehenderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodiensibus in senatu dixit; & quid ad ea quæ reprehenderat responderimus. 178
4 Cujusmodi servos, & quam ob causam Cælius Sabinus juris civilis auctor pileatos venundari solitos scripserit, & quæ mancipia sub corona more majorum venierint: atque idipsum sub corona, quid sit. 180

error bibliopegi.

5 *Historia de Polo histrione memoratu digna.* 187
6 *Quid de quorumdam sensuum naturali defectione Aristoteles scripserit.* ibid.
7 *An* affatim *quasi* admodum *prima acuta pronunciandum sit, & quædam itidem non incuriosè tractata super aliarum vocum accentibus.* 188
8 *Res ultra fidem tradita super amatore delfino & puero amato* 189
9 Pepoſci & memordi pepigi, ſpepondi & occecurri *pleroſque veterum dixiſſe, non, uti poſtea receptum eſt dicere, per o aut per u litteram in prima ſyllaba poſitam, ſed per e: atque id Græcæ rationis exemplo dixiſſe, præterea notatum quod viri non indocti neque ignobiles à verbis* deſcendo *non* deſcendi, *ſed* deſcendidi *dixerunt.* 190
10 Uſuſcapio *ut copulatè & recto vocabuli caſu dicitur, ita* pigneriſcopio *conjunctè & eadem vocabuli forma dictum eſt.* 191
11 *Neque* leviratem *neque* nequitiam *ea ſignificatione eſſe, qua in vulgi ſermociniis dicantur.* 192
12 *De tunicis chiridotis, quod earum uſum P. Africanus Sulpicio Gallo objecit.* 194
13 *Quem* claſſicum *dicat M. Cato, quem* infra claſſem. 195
14 *De tribus dicendi generibus, ac de tribus philoſophis qui ab Athenienſibus ad ſenatum Romanum legati ſunt.* ibid.
15 *Quam ſeverè moribus majorum in fures vindicatum ſit, & quid ſcripſerit Mucius Scævola ſuper eo quod ſervandam datum commendatumve eſſet.* 196
16 *Locus exſcriptus è ſatyra M. Varronis, quæ περὶ ἁδεσμάτων inſcripta eſt, de peregrinis ciborum generibus: & appoſiti verſus Euripidi, quibus delicatorum hominum luxuriantem gulam confutavit.* 197
17 *Sermo habitus cum grammatico inſolentiarum & im-*

& imperitiarum pleno de significatione vocabuli, quod est, obnoxius : deque ejus vocis origine. 198

18 De observata custoditáque apud Romanos juriurandi sanctimonia : atque inibi de decem captivis, quos Hannibal Romam dejurio ab iis accepto legavit. 200

19 Historia ex annalibus sumta de Tiberio Sempronio Gracchо, patre Gracchorum tribuno plebei : atque inibi tribunicia plebis decreta cum ipsis verbis relata. 201

20 Quod Virgilius ob aquam à Nolanis sibi non permissam sustulit è versus suo, Nola, & posuit, Ora : atque ibi quædam alia de consonantia litterarum jucunda. 203

21 Quoad vivet, &, quoad morietur, cur id ipsum temporis significent, quum ex duobus sint facta contrariis. 204

22 Quòd censores equum adimere soliti sint equitibus corpulentis & præpinguibus : quæsitumque utrum ea res cum ignominia an incolumi dignitate equitum facta sit. 205

Commentario octavo hæc insunt:

1 Hesterna noctu recténe an cum vitio dicatur : & quænam super istis verbis grammatica traditio sit : item quod X viri in XII tabulis nox pro noctu dixerunt. ibid.

2 Quæ mihi decem verba ediderit Favorinus, quæ usurpentur quidem à Græcis, sed sint adulterina & barbara, quæ item à me totidem acceperit, quæ ex medio communique usu Latinè loquentium minimè Latina sint, neque in veterum libris reperiantur. ibid.

3 Quem in modum & quàm severe increpuerit audientibus nobis Peregrinus philosophus adolescentem

Romanum, ex equestri familia, stantem segnem apud se & assidue oscitantem. 206

4 *Quòd Herodotus scriptor historiæ memoratissimus parum verè dixerit, unam solamque pinum arborum omnium cæsam numquam denuo ex iisdem radicibus pullulare, & quod item de aqua pluviali & nive rem non satis exploratam pro compertâ posuerit.* ibid.

5 *Quid illud sit quòd Virgilius* cœlum stare pulvere, *& quod Lucilius* pectus sentibus stare *dixit.* ibid.

6 *Quum post offensiunculas in gratiam redeatur, expostulationes fieri mutuas minimè utile esse: superque ea re & sermo Tauri expositus & verba ex Theophrasti libro sumta, & quid M. quoque Cicero de amore amicitiæ senserit, cum ipsius verbis additum.* ibid.

7 *Ex Aristotelis libro, qui* περὶ τ μνήμης *inscriptus est cognita acceptaque de natura & habitu memoriæ: atque inibi alia quædam de exuberantiâ aut interitu ejus lecta auditaque.* ibid.

8 *Quid mihi usu venerit interpretari & quasi effingere volenti locos quosdam Platonicos Latina oratione.* ibid.

9 *Quòd Theophrastus philosophus, omnium suæ ætatis facundissimus, verba pauca ad populum Atheniensem facturus, deturbatus verecundiâ obticuerit, quodque idem hoc Demostheni apud Philippum regem verba facienti evenerit.* 207

10 *Qualis mihi fuerit in oppido Eleusine disceptatio cum grammatico quodam præstigioso, tempora verborum & meditamenta puerilia ignorante, remotarum autem quæstionum nebulas & formidines capiendis imperitorum animis ostentante.* ibid.

11 *Quàm festivè responderit Xanthippæ uxori Socrates petenti, ut per Dionysia largiore sumtu cænitarent.* ibid.

12 *Quid*

CAPITUM.

12 *Quid significet in veterum libris scriptum*, plerique omnes: *& quod ea verba accepta a Græcis videntur.* ibid.

13 *Quipsones, quod homines Afri dicunt, non esse verbum Pœnicum sed Græcum.* ibid.

14 *Lepidissima altercatio Favorini philosophi adversus quemdam intempestivum de ambiguitate verborum differentem: atque inibi verba quædam ex Nævio pœta & Cn. Gellio non usitatè collocata, atque ibidem a P. Nigidio origines vocabulorum exploratæ.* ibid.

15 *Quibus modis ignominiatus tractatusque sit a C. Cæsare Laberius pœta: atque inibi appositi versus super eadem re ejusdem Laberij.* ibid.

Commentario nono hæc insunt.

1 *Quamobrem Q. Claudius Quadrigarius in duodevicesimo annali scripserit rectiores certioresque ictus fieri, si sursum quid mittas, quàm si deorsum.* 208

2 *Quibus verbis notarit Herodes Atticus falso quempiam cultu amictuque nimis habitumque philosophi mentientem.* 209

3 *Epistola Philippi regis ad Aristotelem philosophum super Alexandro recens nato.* 210

4 *De barbararum gentium prodigiosis miraculis, deque diris & exitiosis fascinationibus: atque inibi de feminis repentè versis in mares.* 211

5 *Diversa nobilium philosophorum sententia de genere ac natura voluptatis: verbaque Hieroclis philosophi, quibus decreta Epicuri insectatus est.* 214

6 *Verbum quod est ab ago frequentativum, prima syllaba quonam sit modulo pronunciandum.* 215

7 *De conversione solorum in arbore olea, brumali*

& solstitiali die; deque fidibus iis temporibus ictu alieno sonantibus. ibid.

8 *Necessum esse, qui multa habeat, multis indigere: deque ea re Favorini philosophi cum brevitate eleganti sententia.* 216

9 *Quis modus sit verba vertendi in Græcas sententias, deque iis Homeri versibus quos Virgilius vertisse aut benè aptèque aut improsperè existimatus est.* ibid.

10 *Quòd Annæus Cornutus versus Virgilii, quibus Veneris & Vulcani concubitum pudicè operteque dixit, reprehensione spurca & odiosa inquinavit.* 219

11 *De Valerio Corvino: & unde Corvinus.* 220

12 *De Verbis quæ in utramque partem significatione reciproca & adversa dicuntur.* 221

13 *Verba ex historia Claudij Quadrigarij quibus Manlij Torquati nobilis adolescentis & hostis Galli provocatoris pugnam depinxit.* 223

14 *Quod idem Quadrigarius*, hujus facies, *patrio casu probe & Latine dixit; & quædam alia apposita de similium vocabulorum declinationibus.* 225

15 *De genere controversiæ quod Græce ἀντεγκλημα appellatur.* 227

16 *Quod Plinium Secundum, hominem non indoctum fugerit latueritque vitium argumenti, quod ἀντίφραστον Græci dicunt.* 228

Commentario decimo hæc insunt.

1 Tertium ne consul *an* tertio *dici oporteat; & quonam modo Cn. Pompejus, quum in theatro, quod erat dedicaturus, honores suos inscriberet, quæstionem ancipitem istius verbi de consilio Ciceronis vitaverit.* 229

2 *Quid Aristoteles de numero puerperij memoriæ mandaverit.* 230

CAPITUM.

3 *Locorum quorumdam illustrium collatio contentioque facta ex orationibus C. Gracchi & M. Ciceronis & M. Catonis.* 231

4 *Quod P. Nigidius argutissimè docuit nomina non positiva esse, sed naturalia.* 234

5 Avarus *simplexne vocabulum sit an compositum & duplex, sicut P. Nigidio videtur.* 245

6 *Multam dictam esse ab ædilibus plebei Appii Cæci filiæ, mulieri nobili, quod loquuta esset petulantius.* 236

7 *Fluminum, quæ ultra imperium Romanum fluunt, prima magnitudine esse Nilum; secunda Histrum, proxima Rhodanum, sicuti M. Varronem memini scribere.* ibid.

8 *Inter ignominias militares, quibus milites coërcebantur, fuisse sanguinis dimissionem; & quænam esse videatur causa hujuscemodi castigationis.* 237

9 *Quibus modis quoque habitu acies Romana instrui solita sit, quæque earum institutionum sint vocabula.* ibid.

10 *Quæ ejus rei causa sit, quod & Græci veteres & Romani annulum in eo digito gestaverunt qui est in manu sinistra minimo proximus.* 238

11 *Verbum* maturè, *quid significet: quæque vocis ejus ratio sit: & quod eo verbo vulgus hominum improprie utitur: atque inibi, quod* præcox *declinatum* præcocis *facit, non* præcoquis. ibid.

12 *De portentis fabularum, quæ Plinius Secundus indignissime in Democritum Philosophum confert: ibidem de simulachro volucri columbæ.* 239

13 Cum partim hominum, *qua ratione veteres dixerint.* 241

14 Injuria mihi factum itur, *quali verborum ordine Cato dixerit.* 242

15 *De flaminiis Dialis, deque flaminicæ tæmoniis; verbaque ex edicto prætoris apposita, quibus dicit*

non coacturum se ad jurandum neque virgines Vestiæ neque Dialem. ibid.

16 *Quos errores Julius Higinius in sexto Virgilii animadverterit in historia Romana errantes.* 244

17 *Quam ob causam & quali modo Democritus philosophus luminibus oculorum sese privaverit: & super ea re versus Laberii purè admodum & venustè facti.* 246

18 *Historia de Artemisia, deque eo certamine quod apud Mausoli sepulchrum à scriptoribus inclutis decertatum est.* 247

19 *Non purgari neque lavari peccatum, dum prætenditur peccatorum, quæ alii quoque peccaverunt, similitudo: atque inibi verba ex oratione super ea re Demosthenis.* 248

20 *Quid sit* rogatio, *quid* lex, *quid* plebiscitum *quid* privilegium, *& quantum ista omnia differant.* 249

21 *Quam ob causam M. Cicero his omnino verbis* novissimè *&* novissimus *uti observantissimè vitarit.* 250

22 *Locus exemtus ex Platonis libro, qui inscribitur Gorgias, de falsæ philosophiæ probris, quibus philosophos temerè incessuit qui emolumenta veræ philosophiæ ignorant.* 251

23 *Verba ex oratione M. Catonis de mulierum veterum victu & moribus: atque inibi, quod fuerit jus marito in adulterio uxorè deprehensam necare.* 254

24 Die pristini, die crastini, & die quarti, & die quinti, *qui elegantius loquuti sunt dixisse, non ut ea vulgo dicuntur nunc.* 255

25 *Telorum & jaculorum gladiorumque, atque inibi navium quoque vocabula, quæ scripta in veterum libris reperiuntur.* 256

26 *Inscitè ab Asinio Pollione reprehensum Sallustium, quod* transfretationem transgressum *dixerit,* & transgressos qui transfretassent. 257

27 *Hi-*

CAPITUM.

27 *Historia de populo Romano deque populo Pœnico, quod pari propemodum vigore fuerint æmuli.* 259
28 *De ætatium finibus* puritiæ, juventæ, senectæ *ex Tuberonis historia sumtum.* ibid.
29 *Quod particula*, atque, *non complexiva tantum sit, sed vim habeat plusculam variamque.* 260

Commentario undecimo hæc insunt.

1 *De origine vocabuli terræ Italiæ, deque ea multa, quæ* suprema *appellatur, deque ejus nominis ratione: ac de lege Ateria, & quibus verbis antiquitus multa minime dici solita sit.* 261
2 *Quod* eligantia *apud antiquiores non de amœniore ingenio, sed de nitidiore cultu atque victu dicebatur, eaque in vitio ponebatur.* 262
3 *Qualis quantaque sit* pro *particulæ varietas; deque exemplis ejus varietatis.* 263
4 *Quem in modum Q. Ennius versus Euripidi æmulatus sit.* 264
5 *De Pyrrhoniis philosophis quadam, deque Academicis strictim notata, deque inter eos differentia.* 265
6 *Quod mulieres Romæ per Herculem non juraverunt, neque viri per Castorem.* 266
7 *Verbis antiquissimis relictisque jam & desitis minimè utendum.* 267
8 *Quid senserit dixeritque M. Cato de Albino, qui homo Romanus Græca oratione res Romanas, veniæ sibi ante ejus imperitiæ petita, composuit.* 268
9 *Historia de legatis Mileti & Demosthene rhetore in libris Critolai reperta.* 269
10 *Quod C. Gracchus in oratione sua historiam suprascriptam Demadi rhetori, non Demostheni, attribuit: verbaque ipsius C. Gracchi relata.* ibid.
11 *Verba P. Nigidii, quibus differre dicit* mentiri *&* mendacium dicere. 270

INDEX

12 *Quod Chrysippus philosophus omne verbum ambiguum dubiumque esse dicit, Diodorus contra nullum verbum ambiguum esse putat.* 271

13 *Quid T. Castricius de verbis deque sententia quadam C. Gracchi existimaverit; quodque esse eam sine ullo sensus emolumento docuerit.* ibid.

14 *Sobria & pulcherrima Romuli Regis responsio circa vini usum.* 273

15 De ludibundo & errabundo, *atque id genus verborum productionibus, & quod Laberius sic amorabundam dixit, ut dicitur* ludibunda & errabunda: *atque inibi quod Sisenna per hujusce modi verbum nova figura usus est.* 274

16 *Quod Græcorum quorumdam verborum difficillima est in Latinam linguam mutatio: velut quod Græcè dicitur, πολυτελγμοσύνη.* 275

17 *Quid significet in veteribus prætorum edictis*, qui flumina retunda publicè redenta habent. 277

18 *Qua pœna Draco Atheniensis in legibus, quas populo Athenienſi scripsit fures affecerit, & qua posteà Solon, & qua item X viri nostri, qui XII tabulas scripserunt: atque inibi adscriptum quod apud Ægyptios furta licita & permissa sunt, apud Lacedæmonios autem eum studio quoque affectata & pro exercitio utili celebrata, ac præterea M. Catonis de pœniendis furtis digna memoria sententia.* ibid.

Commentario duodecimo hæc insunt.

1 *Dissertatio Favorini philosophi, qua suasit nobili fœminæ uti liberos, quos peperisset, non nutricum adhibitarum, sed suo sibi lacte aleret.* 280

2 *Quod Annæus Seneca indicans de Q. Ennio deque M. Tullio, levi futilique judicio fuit.* 284

3 Lictoris *vocabulum qua ratione conceptum ortumque*

tumque sit ; & super eo diversæ sententiæ Valgij Rufi & Tullij Ciceronis. 286
4 *Versus accepti ex Q. Ennii septimo annalium, quibus depingitur finiturque ingenium comitasque hominis erga amicum superiorem.* 287
5 *Sermo Tauri philosophi de modo atque ratione tolerandi doloris secundum Stoicorum decreta.* 288
6 *De ænigmate.* 292
7 *Quam ob caussam Cn. Dolabella proconsul ream mulierem veneficii, confitentemque, ad Areopagitas rejecerit.* ibid.
8 *Reditiones in gratiam nobilium virorum memoratu dignæ.* 293
9 *Quæ dicantur vocabula ancipitia: & quod* honoris *quoque vocabulum ancipiti sententia fuerit.* 294
10 *Quod* ædilitumus *verbum Latinum sit.* 295
11 *Errare istos qui spe & fiducia latendi peccent; quum latebra peccati perpetua nulla sit: & super ea re Peregrini philosophi sermo ex Sophocli poëtæ sententia.* 296
12 *Facetа responsio M. Ciceronis amolientis à se crimen manifesti mendacij.* 297
13 Intra kalendas *quum dicitur, quid significet, utrum* ante kalendas, *an* kalendis, *an utrumque: atque in ibi quid sit in oratione M. Tullij,* intra Oceanum, *&* intra montem Taurum, *& in quadam epistola,* intra modum. ibid.
14 Saltem *particula quam vim habeat & quam originem.* 301
15 *Quod Sisenna in libris historiarum adverbiis hujuscemodi sæpenumero usus est,* celatim, vellicatim, saltuatim. 302

Commentario tertiodecimo hæc insunt.

1 *Inquisitio verborum istorum M. Tullij curiosior, quæ fuit in primo Antonianarum libri:* Multa

autem impendere videntur præter naturam etiam, præterque fatum: *tractatumque an idem duo ista significent, fatum atque natura, an diversum.* 303

2 *Super poëtarum Pacuvii & Accii colloquio familiari in oppido Tarentino.* 304

3 *An vocabula hæc*, necessitudo & necessitas *differenti significatione sint.* 305

4 *Olympiadis Alexandri matris comis ac prudens ad filium Alexandrum rescriptio.* 306

5 *De Aristotele, Theophrasto, & Menedemo, philosophis: deque eleganti verecundia Aristotelis successorem diatribæ suæ eligentis.* ibid.

6 *Quid veteres Latini dixerunt quas Græci* [illegible] *appellant & item quod vocabulum* barbarismi *non usurpaverint neque Romani antiquatores, neque Attici.* 307

7 *Diversum de natura leonum dixisse Homerum in carminibus, & Herodotum in historiis.* ibid.

8 *Quòd Afranius poëta prudenter & lepidè Sapientiam filiam esse Usus & Memoriæ dixit.* 309

9 *Quid Tullius Tiro in commentariis scripserit de* suculis *&* hyadibus, *quæ sunt stellarum vocabula.* 310

10 *Quod* sororis *etymon esse dixerit Labeo Antistius, & quod* fratris *Nigidius.* 311

11 *Quem M. Varro aptum justumque esse numerum convivarum existimarit: ac de mensis secundis & bellariis.* 312

12 *Tribunos plebis prensionem habere, vocationem non habere.* 313

13 *Quòd in libris Humanarum M. Varronis scriptum est*, ædiles & quæstores populi Romani in jus à privato ad prætorem vocari posse. 315

14 *Quid sit pomœrium.* 316

15 *Verba ex libro Messalæ auguris, quibus docet qui sunt* minores magistratus, *& consulem prætoremque*

remque collegas esse : & quædam alia de auspiciis : item verba ejusdem Messalæ disserentis, aliud esse ad populum loqui, aliud, cum populo agere : & qui magistratus a quibus avocent comitiatum. 317

16 Humanitatem non id significare quod vulgus putat; sed eo vocabulo, qui sinceriter loquuti sunt magis proprie esse usos. 318

17 Quid apud M. Catonem significent verba hæc, inter os atque offam. 319

18 Platonem tribuere Euripidi Sophocli versum; & inveniri versus verbis idem, aut paucis syllabis immutatis, apud diversos poëtas temporibus variis natos. 320

19 De genere atque nominibus familiæ Porciæ. ibid.

20 Quòd à majoribus elegantissimis major ratio habita sit sonitus vocum atque verborum jucundioris (quæ Græcis εὐφωνία dicitur) quàm regulæ disciplinæque quæ à Grammaticis reperta est. 322

21 Verba T. Castricii rhetoris ad discipulos adolescentes de vestitu atque calceatu non decoro. 326

22 Comprecationes quæ ritu Romano fiunt diis, expositæ in libris sacerdotum; inter quas Marti Nerienem tribuunt, & quid Neriene seu Nerio nomen importet. 327

23 M. Catonis consularis & censorii pulcherrima exprobratio contra philosophantes nomine & non re. 329

24 Quæsitum tractatumque quid sint manubiæ : atque inibi dicta quædam de ratione utendi verbis pluribus idem significantibus. ibid.

25 Verba P. Nigidii quibus dicit in nomine Valerii in casu vocandi primam Syllabam acuendam esse : & item alia ex ejusdem verbis ad rectam scripturam pertinentia. 334

26 De versibus, quos Virgilius sectatus videtur, Homeri ac Parthenii. 335

27 De sententia Panetij philosophi, quam scripsit in libro de officiis secundo; qua hortatur, ut homines ad cavendas injurias in omni loco intenti paratique sint. 336

28 Quod Quadrigarius cum multis mortalibus dixit, an quid & quantum differret si dixisset, cum multis hominibus. 337

29 Non hactenus esse faciem, qua vulgo dicitur. 338

30 Quid sit in satyra M. Varronis, caninum prandium. 339

Commentario XIV hæc insunt.

1 Dissertatio Favorini philosophi adversus eos, qui Chaldæi appellantur, & ex cœtu motibusque siderum & stellarum fata se hominum dicturos pollicentur. 341

2 Quem in modum disseruerit Favorinus consultus à me super officio judicis. 348

3 An æmuli offensique inter sese fuerint Xenophon & Plato. 352

4 Quod aptè Chrysippus & graphicè imaginem Justitiæ modulis coloribusque verborum depinxit. 354

5 Lis atque contentio grammaticorum Romæ illustrium enarrata super casu vocativo vocabuli, quod est, egregius. 355

6 Cuimodi sint, quæ speciem doctrinarum habeant; sed neque delectent neque utilia sint; atque inibi de vocabulis singularium urbium regionumque immutatis. 356

7 Quod M. Varro Cn. Pompejo consuli primum designato commentarium dedit, quem appellavit Isagogicum, de officio senatus habendi. 357

8 Quæsitum esse dissensumque, an præfectus Latinarum causa creatus jus senatus convocandi consulendique habeat. 360

Com-

CAPITUM.

Commentario XV hæc insunt.

1 *Quod in Q. Claudii annalibus, scriptum est, lignum alumine oblitum non ardere.* 360

2 *Quod Plato in libris, quos de legibus composuit, largiores lætioresque in conviviis invitatiunculas vini non inutiles esse existimaverit.* 361

3 *Quid M. Cicero de particula ista senserit scripseritque quæ præposita est verbis* aufugio *&* aufero, *& an in verbo* autumo *eadem ista hæc propositio esse videri debeat.* 363

4 *Historia de Ventidio Basso ignobili homine; quem primum de Parthis triumphasse memoriæ traditum est.* 364

5 *Verbum* profligo *à pleriisque dici impropriè inscitéque.* 365

6 *In libro M. Ciceronis de gloria secundo manifestum esse erratum, in ea parte in qua scriptum est super Hectore & Ajace.* 366

7 *Observatum esse in senibus, quod annum ferè ætatis tertium & sexagesimum agant aut laboribus aut interitu aut clade aliqua insignitum: atque inibi super eadem observatione exemplum appositum epistolæ divi Augusti ad Cajum filium.* 367

8 *Locus ex oratione Favorini veteris oratoris de cœnarum atque luxuriæ opprobratione, qua usus est, quum legē Liciniam de sumtu minuendo suasit.* 368

9 *Quod Cæcilius poëta* frontem *genere virili non poëticè, sed cum probatione & cum analogia appellavit.* 369

10 *De voluntario & admirando interitu virginum Milesiarum.* 370

11 *Verba S. C. de exigendis urbe Roma philosophis: item verba edicti censorum, quo improbati & coërciti sunt, qui disciplinam rhetoricam instituere & exercere Romæ cœperant.* ibid.

12 *Le-*

INDEX

12 *Locus ex oratione Gracchi de parsimonia ac de pudicitia sua memoratissimus.* 372
13 *De verbis inopinatis, quæ utroqueversum dicuntur, & à grammaticis* communia *vocantur.* ibid.
14 *Quod Metellus Numidicus figuram orationis novam ex orationibus Græcis mutuatus est.* 374
15 Passis velis & passis manibus *dixisse veteres, non à verbo suo, quod est,* patior, *sed ab alieno, quod est,* pandor.
16 *De novo genere interitus Crotoniensis Milonis.* 375
17 *Quam ob causam nobiles pueri Atheniensium tibijs canere desierint, quum patrium istum morem canendi haberent.* ibid.
18 *Quod pugna belli civilis victoriaque C. Cæsaris, quam vicit in Pharsalicis campis, nunciata prædictaque est per cujusdam remigis vaticinium eodem ipso die in Italia Patavij.* 376
19 *Verba M. Varronis memoria digna, ex satyra quæ inscribitur* περὶ ἑδεσμάτων. 377
20 *Notata quædam de Euripidi poëtæ genere, vita, moribus, deque ejusdem fine vitæ.* ibid.
21 *Quod à poëtis Jovis filii prudentissimi humanissimique, Neptuni autem ferocissimi & inhumanissimi traduntur.* 378
22 *Historia de Sertorio duce, deque astu ejus commentisque simulamentis, quibus ad barbaros milites continendos conciliandosque sibi utebatur.* 379
23 *De ætatibus historicorum nobilium, Hellanici, Herodoti, Thucydidis.* 383
24 *Quid Vulcatius Sedigitus, in libro quem de poëtis scripsit, de comicis Latinis judicarit.* ibid.
25 *De verbis quibusdam novis, quæ in Cn. Matij mimiambis offenderamus.* 381
26 *Quibus verbis Aristoteles philosophus desinierit.*

syl-

syllogismum; ejusque definitionis interpretamentum verbis Latinis factum. ibid.
27 *Quid sint* comitia celata, *quid* curiata, *quid* centuriata, *quid* censoria, *quid* tributa, *quid* concilium: *atque inibi quædam ejusmodi.* 382
28 *Quod erravit Cornelius Nepos, quum scripsit Ciceronem tres & viginti annos natum causam pro Sex. Roscio dixisse.* 383
29 *Quali figura orationis & quàm nova L. Piso annalium scriptor usus sit.* 384
30 *Vehiculum, quod* petorritum *appellatur, cujatis linguæ vocabulum sit, Græcæ an Gallicæ.* ibid.
31 *Quæ verba legaverint Rhodii ad hostium ducem Demetrium, quum ab eo obsiderentur, super illa inclata Ialysi imagine.* 385

Commentario XVI hæc insunt.

1 *Verba Musonii philosophi Græca, digna atque utilia audiri observarique, ejusdemque utilitatis sententia a M. Catone multis antè annis Numantiæ ad equites dicta.* 386
2 *Cuimodi sit lex apud dialecticos percunctandi disserendique, & quæ sit ejus legis reprehensio.* ibid.
3 *Quanam ratione effici dixerit Erasistratus medicus, si cibus forte deerit, ut tolerari aliquanti sper inedia possit, & tolerari fames: verbaque ipsa Erasistrati super ea re scripta.* 388
4 *Quo ritu quibusque verbis fecialis populi Romani bellum indicere solitus sit his quibus populus Romanus bellum fieri jusserat. Et item in quæ verba conceptum fuerit jusjurandum de furtis militaribus sanciendis, & uti milites scripti intra prædictum diem in loco certo frequentarent, causis quibusdam exceptis, propter quas id jusjurandum remitti æquum esset.* 389
5 Vestibulum, *quid significet; deque ejus vocabuli rationibus.* 391

6 *Hostiæ, quæ dicuntur* bidentes, *quid sunt, & quam ob causam ita appellatæ sunt: superque eâ re P. Nigidij & Julij Higinij sententia.* 393
7 *Quod Laberius verba pleraque licentius petulantiusque finxit: & quod multis item verbis utitur, de quibus, an sint Latina, quæri solet.* 394
8 *Quid significet & quid à nostris appellatum sit, quod ἀξίωμα dialectici dicunt, & quædam alia quæ prima in disciplina dialectica traduntur.* 395
9 *Quid significet verbum in libris veterum creberrimè positum,* susque deque. 398
10 *Quid sint* proletarii, *quid* capitecensi, *quid item sit in* XII *tabulis,* assiduus, & *quæ ejus vocabuli ratio sit.* ibid.
11 *Historia ex Herodoti libris sumta de Psyllorum interitu, qui in Syrtibus Africanis colebant.* 400
12 *De his vocabulis quæ Cloatius Verus aut satis commodè aut nimis absurdè & illepidè ad origines linguæ Græcæ redigit.* 401
13 *Quid sit* municipium, *& quid à* colonia *differat, & quid sint* municipes; *quæque sit ejus vocabuli ratio ac proprietas: atque inibi quod divus Hadrianus in senatu de jure atque vocabulo* municipum *verba fecit.* 402
14 *Quod M. Cato differre dixit* festinare *& properare & quam incommodè Verrius Flaccus vim verbi, quod est,* festinant, *interpretatus sit.* 404
15 *Quid Theophrastus mirum de perdicibus scriptum reliquerit, & quid Theopompus de leporibus.* ibid.
16 Agrippas *à partus ægri & improsperi vitio appellatos; deque his deabus, quæ vocantur* Prosa *&* Postverta. 405
17 *Quæ ratio vocabuli sit* agri Vaticani. ibid.
18 *Lepida quædam memoratu & cognitu de parte geometriæ, quæ* ὀπτικὴ *appellatur, & item alia* κατοπτρικὴ, *& tertia itidem quæ dicitur* μελοποιΐα. 406

19 *Sumta*

CAPITUM.

19 Sancta historia ex Herodoti libro super fidicine Arione. ibid.

Commentario XVII hæc insunt:

1 Quod Gallus Asinius & Largius Licinius sententiam L. Ciceronis reprehendunt ex oratione, quam dixit pro M. Cælio; & quid adversus homines stolidissimos pro eadem sententia vere dignéque dici possit. 408

2 Verba quædam ex Q. Claudij annalium primo cursim in legendo notata. 410

3 Verba M. Varronis ex libro quinto & vicesimo Humanarum, quibus contra opinionem vulgariam interpretatus est Homeri versum. 413

4 Quid Menander poëta Philemoni poëtæ dixerit, à quo sæpe indigne in certaminibus comœdiarum superatus est: & quod sapissime Euripides in tragœdia ab ignobilibus poëtis victus est. 414

5 Nequaquam esse verum quod minutis quibusdam rhetoricæ artificibus videatur, M. Ciceronem, in libro quem de amicitia scripsit, vitioso argumento usum, ἀμφισβητέμενον ἀντὶ ὁμολογεμένε posuisse: totumque id consideratius tractatim exploratumque. 415

6 Falsum esse, quod Verrius Flaccus in secundo librorum, quos de obscuris M. Catonis composuit, de servo recepticio scriptum reliquit. 417

7 Verba hæc ex Atinia lege, QUOD. SUBREPTUMERIT. EJUS. REI. ÆTERNA. AUCTORITAS. ESTO. P. Nigidio & Q. Scævolæ visa esse non minus de præterito furto, quam de futuro cavisse. 418

8 In sermonibus apud mensam Tauri philosophi quæri agitarique hujusmodi solita, cur oleum sæpè & facilè, vina varius congelascant, acetum haud fere umquam, & quod aquæ fluviorum sua-

fontiumque duruntur, mare gelu non duretur. 420
9 *De notis litterarum quæ in C. Cæsaris epistolis reperiuntur, deque alijs clamdestinis litteris ex vetere historia petitis : & quid* scytale *sit* Laconica. 421
10 *Quid de versibus Virgilii Favorinus existimarit, quibus in describenda flagrantia montis Ætnæ Pindarum poëtam sequutus est : collataque ab eo super eadem re utriusque carmina & dijudicata.* 423
11 *Quod Plutarchus in libris Sympositacis opinionem Platonis de habitu atque natura stomachi fistulæque ejus quæ τραχεῖα dicitur, adversum Erasistratum medicum tutatus est auctoritate adhibita antiqui medici Hippocratis.* 426
12 *De materiis infamibus, quas Græci ἀφροδισιαζομένας appellant, a Favorino exercendi gratia disputatis.* 428
13 Quin, *particula quot qualesque varietates significationis habeat, & quam sæpe in veterum scriptis obscura sit.* ibid.
14 *Sententiæ ex Publii mimis selectæ lepidiores.* 430
15 *Quod Carneades Academicus elleboro stomachum purgavit scripturus adversus Zenonis Stoici decreta : deque natura medelaque ellebori candidi & nigri.* ibid.
16 *Anates Ponticas vim habere venenis detergendis potentem: atque inibi de Mithridati regis in id genus medicamentis sollertia.* 431
17 *Mithridatem Ponti regem quinque & viginti gentium linguis loquutum, Quintumque Ennium tria corda habere se dixisse, quod tres linguas percalluisset, Græcam, Oscam, Latinam.* 432
18 *Quod M. Varro C. Sallustium historiæ scriptorem deprehensum ab Annio Milone in adulterio scribit, & loris cæsum, pecuniaque data dimissum.* ibid.
19 *Quid Epictetus philosophus dicere solitus sit homini-*

minibus nequam & impuris disciplinas philosophia studiosè tractantibus: & quæ duo verba observanda præceperit omnium rerum longè salubria. 433

20 Verba sumta ex Symposio Platonis numeris congmentisque verborum scitè, modulatè, apteque exercendi gratia in Latinam orationem versa. 434

21 Quibus temporibus post Romam conditam Græci Romanique illustres viri floruerint ante secundum bellum Karthaginiensium. 435

Commentario XVIII hæc insunt.

1 Disputationes à philosopho Stoico, & è contrà à Peripatetico, arbitro Favorino, factæ: quæsitumque inter eos, quantum in perficienda vita beata virtus valeret; quantumque esset in iis quæ dicuntur extranea. 441

2 Cujusmodi quæstionum certationibus Saturnalicia ludicra Athenis agitare soliti sumus: atque inibi inspersa quædam sophismata & ænigmata oblectatoria. 443

3 Quid Æschines rhetor in oratione, qua Timarchum de impudicitia accusavit, Lacedæmonios statuisse dixerit super sententia probatissima, quam improbatissimus homo dixisset. 445

4 Quod Sulpicius Apollinaris prædicantem quemdam à sese uno Sallustij historias intelligi illusit, quæstione proposita, quid verba ista apud Sallustium significarent; incertum stolidior an vanior. 446

5 Quod Q. Ennius in septimo annali quadrupes eques, ac non quadrupes equus, ut legunt multi, scriptum reliquit. 448

6 Quod Ælius Melissus, in libro cui titulum fecit, de loquendi proprietate, quem quum ederet cornum esse copiæ dicebat, rem scripsit neque dictu neque auditu dignam; quum differre matronam

nam & matrem familias *existimavit differentia longe vanissima.* 450
7 *Quem in modum Favorinus tractaverit intempestivum quemdam de verborum ambiguitatibus quærentem : atque ibi quot significationes capiat concio.* 451
8 *Ὁμοιοτέλευτα καὶ ὁμοιόπτωτα, atque alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur, inepta esse & puerilia Lucilij quoque versibus declarari.* 453
9 *Quid significet apud M. Cat. verbum,* insecenda; *quodque* insecenda *potius legendum sit, quam, quod plerique existimant,* insequenda. ibid.
10 *Errare istos, qui in exploranda febri pulsus venarum pertentari putant, non arteriarum.* 455
11 *Verba ex carminibus Furij Antiatis insecte à Cæsellio Vindice reprehensa, versusque ipsi, in quibus ea verba sunt subscripti.* 456
12 *Morem istum veteribus nostris fuisse, verba patiendi mutare ac vertere in* agendi *modum.* 457
13 *Quali talione Diogenes philosophus usus sit pertentatus a dialectico quodam sophismatio impudenti.* 458
14 *Quid sit numerus* hemiolios, *quid* epitritos *& quòd vocabula ista non facile nostri ausi sint vertere in linguam Latinam.* 459
15 *Quòd M. Varro in heroïs versibus observaverit rem nimis anxiæ & curiosæ observationis.* 460

Commentario XIX hæc insunt.

1 *Responsio cujusdam philosophi interrogati quam ob causam maris tempestate palluerat.* 461
2 *Ex quinque corporis sensibus duos esse cum belluis maxime communes.* 463
3 *Quòd turpius est frigide laudari, quam acerbius vituperari.* 465

4 *Quamobrem venter repentino timore effluat, quare etiam ignis urinam lacessat.* ibid.
5 *Ex Aristotelis libris sumtum, quod nivis aqua potui pessima sit, & quod ex nive crystallus concreatur.* 466
6 *Quod pudor sanguinem ab extra diffundit, timor vero contrahit.* 467
7 *Quid sit* obesum; *nonnullaque alia prisca vocabula.* 468
8 *Quæstio an* harena, cœlum, triticum, *pluralia inveniantur: atque inibe de* quadrigis, inimicitiis, *nonnullis præterea vocabulis: an singulari numero comperiantur.* 469
9 *Antonij Juliani in convivio ad quosdam Græcos lepidissima responsio.* 472
10 *Verba hæc,* præter propter, *in usu vulgi prodita, etiam Ennii fuisse.* 475
11 *Ponit versus Platonis amatorios, quos admodum juvenis lusit, dum tragœdiis contendit.* 476
12 *Dissertatio Herodis Attici super vi & natura doloris, suæque opinionis affirmatio per exemplum indocti rustici, qui cum rubis fructiferas arbores præcidit.* 477
13 *Quos* pumiliones *dicimus, Græcè νάνας appellari.* 479
14 *Contemporaneos fuisse Cæsari & Ciceroni M. Varronem & P. Nigidium ætatis suæ doctissimos Romanos: & quod Nigidii commentationes propter earum obscuritatem subtilitatémque in volgus non exeunt.* 480

Commentario XX hæc insunt.

1 *Disceptatio Sex. Cæcilii jureconsulti & Favorini philosophi de legibus duodecim tabularum.* 485
2 *Vocabulum* siticinum, *in M. Catonis oratione quid significet.* 490

3 *Quam*

3 *Quam ob causam L. Accius poëta in pragmaticis* sicinnistas nebuloso nomine *esse dixerit.* ibid.
4 *Artificum si scenicorum studium amoremque inhonestum probrosumque esse: & super ea re verba Aristotelis philosophi adscripta.* 491
5 *Exempla epistolarum Alexandri regis & Aristotelis philosophi ita uti sunt edita: eaque in linguam Latinam versa.* ibid.
6 *Quæsitum atque tractatum, utrum sit rectius dicere,* habeo curam vestri, *an* vestrum. 493
7 *Quam diversæ Græcorum sententiæ super numero Niobæ filiorum.* 495
8 *De iis quæ habere συμπάθειαν. videntur cum luna augescente.* ibid.
9 *Qualibus verbis delectari solitus sit Antonius Iulianus positis in mimiambis, quos Cn. Matius scripsit.* 496
10 *Quid vocabulum* ex jure manum consertum, *significet.* 497
11 *Quid sit* sculnæ *verbum positum apud M. Varronem.* 498

err. bibliopeg.

Verba dedit, apud Q. Claudium 17, 2
Verba nova etiam prisca dici 11, 17
Verba nova fugienda *ibid.*
Verba prisca & insolentia fugienda 1, 10. 11, 17
Verba quæ in utramque partem significatione reciproca dicuntur 9, 12
Verba vetera longa ætate oblitterantur 26, 1
Verbis pluribus idem significantibus quem in modum utendum & ad quid; eamque in rem testimonia auctorum plurima 13, 24
P. Virgilius multæ antiquitatis 5, 12
ritu ursino versus peperit 17, 11
Æneida nondum limatam comburi voluit, in qua multa corrigenda *ibid.*
non bene è Pindaro flagrantiam Ætnæ expressi 17, 10
quos versus Parthenii ac Homeri imitatus sit 13, 26
Lucretium etiam imitatus 1, 21
quibus verbis abjectè & ignaviter usus dicatur; & quid illis, qui hoc dicunt, respondendum 2, 6
quibus versibus civilem diem designaverit 3, 2
ut Græcos poëtas Latinè expresserit 9, 9
nequidquam ab Annæo Cornuto reprehensus 9, 10
contra Higinum ab errore defensus 5, 8. 6, 6
Nolam cur è versibus suis exemerit 7, 20
quos versus Homeri bene, quos malè vertisse existimatus sit 9, 9
frustra eum Seneca reprehendit 12, 2
duplex apud eum lectio 4, 1
quos ejus errores Higinus notaverit 10, 16
Veritas temporis filia 12, 11
Verrii Flacci error 16, 14. 17, 6
Verruca quid Catoni 3, 6
Versus per singula vocabula singulis syllabis increscens 14, 6
Vertenda Græca Latinè quomodo? 9, 9
Veruta 10, 25
L. Verutius 20, 1

Vescus 16, 5
Vestalis qualis esse debeat, quibus rebus à sacerdotio excusetur, quo jure sit simul atque capta est; ritusque capiendi, & cur capi dicatur: verba item sollemnia pontificis maximi eam capientis 1, 12
Vestalis prima à rege Numa capta *ibid.*
Vestalis virgo cur *Amata* vocetur à pontifice 1, 12
Vestibulum quid, & unde? 16, 5
Vestibulum inferni, apud Virgilium 16, 5
Vesticeps 5, 19
Vestrorum, pro, *vestrûm* apud Plautum 20, 6
Veteres propriè & integrè loquuti 7, 12
Vexare, grave verbum 2, 2
Via Laurentina 10, 3
Viaticum, pro facultate & paratu magno 17, 2
Viator in carcerem ducit 4, 10
Viatores magistratuum licio transverso cincti 12, 3
Vicem 10, 3
Victoria impulverea 4, 15
Victoria præpes 6, 6
Victoriæ ædes à Cn. Pompejo dedicata 10, 1
Victoriosus 4, 9
Victu, donandi casu 4, 16
Videndi rationes variæ secundùm varios philosophos 5, 6
Vieta poma 13, 3
Vindicia quid, & ut olim fieret 20, 10
Vini genera tria 13, 29
Vinum ut Sumendum, & ad quid, secundùm Platonem 15, 2
Vinum apud antiquos in convivio quare 17, 20
Vinum mulieribus Romanis ad quid interdictum? 10, 22
Vinum cur rarius congelascat 17, 8
Vinum eructum 11, 7
Vinum Lesbium; item Rhodium 13, 5
Vinolentus, & id genus nomina quo in significatu dicantur 11, 15
Viperarum morsibus tibiæ cantum mederi 4, 13
Vir mulieri judex 10, 23
Vir uxorem in adulterio deprehensam, impunè occidit; contrà uxor virum etiam deprehen-

hensum ne contingere quidem potest 10, 23
Virescere 8, 11
Virgis cædi viris honestis civibusque Romanis indignum 10, 3
Viri Romæ per Castorem jurarunt 11, 6
Viri illustres qui floruerint post Romam conditam ante secundum bellum Karthaginiensium 17, 21
Virtutum æquiparatio etiam speciem simulationis creat 14, 13
Vita humana ferro similis *ibid.*
Vitam beatam quid efficiat 11, 2
Vita quæ duo maxima Epicteto 17, 19
Vitium quid, & ut à morbo differat in edicto ædilium curulium 4, 2
Vivaria quo nomine veteres appellaver. 2, 20
Vltra, veteribus *uls* 12, 13
Ulysses apud Homerum non ex gutture, sed ex pectore vocem mittit 1, 15
Umbri quid *diem* appellaverint 3, 2
Undarum motus cur alio modo Aquilonibus, alio modo Austris flantibus fiant 2, 30
Undique vorsum 7, 16
Vocandi casus nomina, ut, *Valeri*, ubi acuenda 13, 24
Vocationem qui habeant 13, 2
Vocationem tribunus plebei non habet, sed prensionem 13, 12
Voces etiam petulantiores Romæ pœnitæ 10, 6
Voconium plebiscitum de coercendis mulierum hereditatibus 28, 1
Voculatio Nigidio quid 13, 2
Voculationes 13, 6
Vocum notæ *ibid.*
Vœtitiæ dictæ quædam naves 10, 2
Volcani area 4, 3
Voluntas an pœnienda 7, 3
Volup 12, 4
Voluptas quid sit, philosophorum variæ opiniones 4, 5, 12, 5.
Voluptatis definitio secundum Epicurum 2, 6
Voluptates fœdæ, quæque nobis cum belluis communes 19, 2

Pon, corpusne sit, an ἀσώματον, diversæ diversorum philosophorum sententiæ 5, 15
Urbanorum prædiorum magni reditus 14, 1
Urbes & *Urbis*, Virgilio 13, 19
Urinam cur ignis lacessat 19, 4
Usucapio copulatè dicta 7, 10
ut usurpetur mulier quamdiu ex XII Tabulis viro abesse debeat 3, 2
Utor, commune verbum 15, 13
Vulcatii Sedigiti de poëtis Latinis judicium 15, 24

X.

XEnephon an æmulus Platonis fuerit 4, 11
Xerxes quando Themistocle duce ab Athenienſibus fuerit victus 17, 21
Xerxes libros publicos Athenis asportat in Persas 6, 17

Z.

ZEno Citiensis & Epicurus Athenienſis, philosophi celebres erant quando bellum cum rege Pyrrho à Romanis sumptum est 17, 21
Zeno censuit voluptatem esse indifferens 9, 5
ad Zenonis scripta refellenda quanta cura quantoque apparatu aggressus sit Carneades 17, 15
Zephyrus ventus 2, 22
Zodiacus 3, 10
Zonæ plenæ argenti 15, 12

IN-

INTERPRETATIO GRÆCARUM

Dictionum, quæ à Gellio Græcè citatæ, nec ab eo Latinæ factæ sunt.

Quæ In Præfatione.

Πέπλον, Peplum.
Κέρας Ἀμαλθείας Cornucopiæ.
Κηρία, Favos.
Λειμῶνας, Prata.
Ἀνθηρῶν, Floridorum.
Εὑρημάτων, Inventorum.
Λύχνους, Lucernas, vel Faces.
Πανδέκτας, Pandectas.
Ἑλικῶνα, Heliconem.
Προβλήματα, Problemata.
Ἐγχειρίδια, Παραξιφίδας, Plagiones, gladiolos.
Πραγματικὰ, Negotialia.
Παρεργὰ, Parerga.
Διδασκαλικὰ, Didascalica, vel Doctrinas.
Παντοδαπῆς ἱστορίας. Omnimodæ historiæ.
Παγκάρπου, Pancarpum vel frugifera.
Τόπων, Locorum.
Πολυμαθῆ νόον &c. Varia eruditio mentem bonam non docet.
Εὐσημεῖν χρὴ &c. Tacere decet nostrisque choris decedere, quisquis harum imperitus est litterarum, & mente impura, aut nobilium orgia Musarum, neque didicit unquam neque celebravit.

Quæ in Libro Primo.

Cap. 2. Κυριεύοντας, ὑσυχάζοντας καὶ σωρείτας. Dominantes, Quiescentes & Acervos. Sunt sophismatum dialecticorum vocabula. Sic autem restituit hunc locum Janus Rutgersius, eo verius, quod

horum ipsorum cum derise meminit hoc libro capiteque eodem & præcedenti Arrianus.

ἀκώλυτος, ἀνεμπόδιστος. Solutus, inviolatus, minimè implicitus, liber, dives, felix.

Εἰπέ μοι περὶ, &c.

De bonis cedo & malis, audisne illud?

Ad Ciconas Troja referens me ventus adegit.

Τῶν ὄντων τὰ μὲν, &c. Rerum quædam bona, quædam mala, quædam indifferentia sunt. Bona sanè, virtutes: quæ vitii participant, mala. Indifferentia verò illa, quæ horum intermedia sunt, opes, sanitas, vita, mors, voluptas, labor: unde nosti? inquit. Sic Hellanicus in Ægyptiacis tradit. Quid enim refert, ita dicam, An Diogenes in moralibus, Chrysippusve aut Cleantes? Hoc itaque exquisivisti decretumque fecisti tuum. Expone quonam modo tempestatem in navi feras; numquid ejus distinctionis memineris, ubi instrepit ac stridet velum: & exclamantem te si quis male feriatus ita alloquatur, repete age tu ea, quæ modo ajebas, num sit vitium naufragium facere? num particeps vitii sit? an non isti fustem impingas? heus homo, quid mecum tibi? nos perimus, & ipse accedens ludis.

Si reus ad Cæsarem citeris, memento divisionis hujus. Si quis ingresso tibi ac pallenti dixerit: quid tremis homo? quæ tua res agitur? numquid intus Cæsar virtutem & vitium ingredientibus largitur? Quid & tu meis malis insultas? Tamen, philosophe, die mihi, quid tremis? nonne mortis aut carceris periculum est, aut doloris corporis, aut exilii, aut ignominiæ? Quid verò aliud? numquid in istis vitium est, aut aliqua vitii pars? Quid his de rebus ipse disseruisti? Quid mihi rei tecum est homo? Mala mihi mea sufficiunt. Rectè dicis. Sufficiunt enim tibi tua mala, degener animus, timiditas, arrogantia, quam in schola præ te fert. Quod alieno splendore gloriabaris? Cur te Stoïcum profitebaris? Id

vobis

vobis usurpate nomen, quod actiones vestræ demonstrant. Ita invenietis, cujus sectæ sitis. Invenietis autem plerosque vestrum Epicureos esse, paucos Peripateticos, eosque effœminatos.

CAP. 3. εἰ δεῖ βοηθεῖν, &c. Numquid oporteat contra justitiam amico subvenire? & qua fini, & in cujusmodi.

δεῖ με συμπροφέρειν, &c. Opus est me amicis opitulari, sed usque ad deos.

Οὐκ οἶδ' εἴ τις, &c. Haud satis novi si quid in hoc genere sit nobilius: & an quæcumque pars ad quantamcumque alterius partem comparata, eligenda magis sit. Verbi gratia, hoc modo, ut & nobilius ære aurum sit, & auri pars quælibet, portionis cujuslibet æris comparatione sit pluris: verum nonnihil discriminis cum numerus tum verò magnitudo efficiet.

ἡ καλουμένη, &c. Quæ gratia apud homines vocatur, hoc quidem est juris diligentioris loco & tempore imminutio.

περὶ ψυχῆς De anima.

Χείλων ὁ παλαιὸς, &c. Chilo senior, quum quempiam dicentem audisset, nullum se inimicum habere, an nullum etiàm amicum haberet, interrogavit: amicitias inimicitiasque invicem consequi conjungique necesse esse arbitratus.

CAP. 5. κόμψη χλανὶς, &c. Elegans vestis, & molles tuniculæ.

ἀμουσότ, &c. Inelegans, invenustus, illiberalis.

CAP. 7. ποιήσειν, ἐσεσθαι, λέξειν, facturum, futurum, dicturum.

εὐφωνία. Vocalitio.

ἐπιμελεία τῶν λέξεων. Vocabulorum delectui diligenti.

CAP. 8. ἐ παντὸς, &c. Non viri cujusque est Corinthum petere.

μυριάδες, &c. Decem dragmarum millia, vel talen-

ἐκ ἀνδμαν, &c. Non emo millibus x drachmarum pœnitentiam.

CAP. 9. ἐφυσιογνωμόνῃ. Per naturæ indicia penſiculabat.

ἀκροαταὶ. Auditores.

ἐχεμυθία. Taciturnitas.

μαθήματα. Diſciplinis vacantes.

μαθήματα. Diſciplinas.

φυσικοὶ. Naturales.

ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι. A contemplatione, à muſis, à geometria penitus alieni.

κοινόβιον. Contubernium.

Cæterùm hæc vox non eſt auctoris, qui ſcripſerat: *quod re atque verbo Romano appellabatur, herëo non cito:* ut ex regio codice docuit Salmaſius. Et ſic juſſeram edi, ſed non impetravi ab operis.

CAP. 11. καὶ μὴ τοῦτο, &c. Poſt hæc congreſſum eſt: Argivi quidem ſociique acriter ac cum impetu procedentes; Lacædemonii contra multis tibiis præcinentibus ad numerum, non religione aliqua, verum ut æquabili numero ſoque ſenſim ingreſſu convenientes, pugnam capeſſerent, nec ſuos ordines diſtrahi ſinerent: quòd ſemper ampliſſimas copias agere, ubi congrediendum eſt, decet.

οἱ δ' ἀῤῥῶσαν, &c. Aſt ibant taciti ſpirantes robur Achivi.

Inque vicem auxilium cupida ſibi mente ferebant.

διὰ τί ἐπισδὰν, &c. Quamobrem ubi commiſſuri prælium ſint, ad tibiæ modulos congrediantur? ut timidos minus decorè agentes dignoſcant.

CAP. 13. καθήκοντα. Officia.

CAP. 15. ἀλλ' ὅτε δὴ, &c.

Aſt ubi jam magnam fudit de pectore vocem, Dentis clauſtra tui vox qualis, nata, reliquit.

αὐτοφωνῶ ἀκριτόμυθον. Loquentem ſine judicio & modo.

ἄκοσμα. Incompta.

ἀμέλεγκτος ἐκόλα. Supra modum multiloquus conturbabat.

λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν. Blaterare optimus, dicere ineptissimus.

Γλώττης τοῦ θησαυρός, &c. Optimus est homini linguæ thesaurus, & ingens

Gratia, quæ parcis mensurat singula verbis.

ἐ λέγειν, &c. Non idoneus ad dicendum, sed ad tacendum impos.

ἀχαλίνων τομάων, &c. Effræniores & exlegis dementiæ extremum infelicitas occupat.

ἀνθρωπον ἀγριωπόν, &c. Hominem agresti ferocia, ore temerario, effrænato, prodigo, petulanti: loquacem, futilem, & fusum per verborum congeriem ac fastum.

CAP. 20. Ἄπλαστος. Longitudo sine latitudine.

CAP. 22. Βιωφελῆ. Vitæ utilia.

Ἀνωφελέρα. Minus proprio.

CAP. 25. ἐπιχειρίαν. A manibus temperationem.

ἐπιχειρίαν. Inducias.

τύπους. Formas.

ὑπογραφάς. Descriptiones.

ὁρισμούς. Definitiones.

CAP. 26. περὶ ἀοργησίας. De non irascendo, vel de inirascibilitate.

Ἀοργησίαν καὶ, &c. Inirascentiam, & indolentiam.

Ἀνάλγητον καὶ, &c. Hebetem ac stupentem.

Quæ in Libro secundo.

CAP. 1. πολλάκις. Sæpenumero.

ἐξ ἥλιε, &c. De sole ad solem erectior stipitibus arborum steterat.

CAP. 3. ἰχθὺν ἴεσν. Piscem pauperem.

CAP. 6. πολλάκις, &c. Sæpe & holitor vir valde opportunum dixit.

πῦθα μαντὶς ἀμῶμων. Fatus est inculpabilis arti-

τὼ δ' ἐκ ἀκοντε πεδέθλων. Illi haud inviti volarunt.

ἔνθ' ἐκ ἂν, &c Tunc neque cernere erat torpentem Agamemnona divum;

Nec pavidum, nec nolentem decernere ferro.

ὁρος τῦ, &c. Terminus magnitudinis voluptatum, omnis doloris detractio.

κατ. Secundum.

στέρησιν. Privationem.

CAP. 7. ἀδιάφορα. Indifferentia.

μέσα. Media.

ὑγιὲς, &c. Sanum, legitimum, disjunctum.

CAP. 8. ὁ θανατος, &c. Mors nihil ad nos; nam dissolutum non sentit: quod autem non sentit, nihil ad nos.

ὁ θάνατος, &c. Mors animæ & corporis dissolutio.

ὁ θάνατος ψυχῆς, &c. Mors animæ corporisque est dissolutio: dissolutum autem non sentit, quod verò non sentit, nihil ad nos.

CAP. 9. ὅρος τῦ, &c. Definitio magnitudinis voluptatum, omnis doloris sublatio.

πάντος τῦ ἀλγοῦντος. Omnis dolentis.

παντὸς τῦ ἀλγεινῦ. Omnis rei anxiæ & tristis.

λέξεις τηρεῖ. Voces aucupatur.

CAP. 17. συναιρέσει. Coagmentatione.

CAP. 18. δοῦλος, &c.

Servus Epictetus fueram, qui corpore mancus,

Pauperie pressus, charus eram superis.

CAP. 20. παραδείσους. Hortos.

μελισσῶνας. Apiaria, mellariaque.

ἀμπελῶνας. Vineas.

δαφνῶνας. Laureta.

CAP. 22. ἰσονύκτιος. Æquinoctialis.

ἰσημερινὸς. Æquidialis.

θερειναὶ τροπαὶ, καὶ χειμεριναὶ. Æstiva solstitia, & hiberna.

ἐτυ-

N. & l. O Brev. [illegible]

& l. O, 3. tb. Theriac. Venet. & 4. Patav.

ἐτυμολογικοί Orationem originis verbi interpretando indagantes.

ἕωθεν. Ab oriente sole fluens.

αἰθριηλυέπιον. Serenitatem facientem.

Ἀπὸ τῆς βοῆς. A boatu.

σὺν δ' ὄβριμος, &c. Quumque Euro incubuit Zephyrusque, Notusque furentes,

Sudificusque simul Boreas mala plurima volvens.

κακὰ ἐφ', &c. Mala ad se attrahens, ut Cæcias nubes.

ἀκρόασις ὑπόδεικτική. Auscultatio sese ostentans.

CAP. 23. ἐπ' ἀμφοτέρων, &c. In aurem utramque, quandoquidem dotata est, cubet. Re confecta magnifica, & negotio inclyto, Domo illam exturbet, cui malevoluit maximè:

Ut omnes in Creobulæ faciem oculos converterent.

Tum me cunctis nòtum ut faceret uxor hera,

Meoque demoraretur in vultu, asinus inter simias fierem.

Quod autem hoc dictum? tacere volo.

Noctem mali auctorem plurimi.

Me miserum, qui Creobulam duxi, & talenta decem,

Nanam mulierculam, cubitalem, cujus superbia

Adeò intolerabilis est. Jovem Olympium,

Et Minervam testor, non ancillulam potius officiosam, dicto citius.

Ptæstò hanc quispiam abigat quæso, at illam referat.

ἐγὼ δ' ὑπήκοον, &c.

Lamiam hæreditariam duxi, quod non dixeram tibi.

Tum verò domus, atque agrorum herama,

Universorumque illius loco, hei quàm miserum & grave!

Difficillimum imò. At omnibus molesta est, non soli mihi,

Filio multò magis, filiæque. provinciam

Inexpugnabilem dicis, certò scio.

ὅστις κακοδαίμων, &c.

Quàm extremè infelix quisquis in egestate uxorem ducit,

Et quærit liberos! hei quantum est insciens sui!

Quique neque necessarium studium rerum gerit,

Nisi quantum aliquid jugiter in vita deterat:

Neque (licet res cogat) tectum præbere quit sibi

Sed inops domo in ærumna vitam trahit,

Hyemem tolerans malè, miseriæ omnis socius

Bonorumque universorum insors ac carens.

Unum equidem quum opprobrans, cunctos mónitos volo.

CAP. 25. ἀναλογίαν. Proportionem.

ἀνωμαλίαν. Inæqualitatem.

ἀνωμαλία. Inæqualitas.

CAP. 26. ξανθὸν δ', &c. Flavus autem, & ruber & fulvus, & puniceus.

καὶ νίκαν, Et virtute tua facta est victoria nutans.

CAP. 27. ἑώρων δ', &c. Videbam etiam ipsum Philippum, quocum certamus pro imperio principatuque, oculo effossum, humero fractum, manu crureque oblæsum, omne denique corporis membrũ, quod fortuna auferre voluisset, id ultrò offerentem, ut de cætero vitam cum honore & gloria ageret.

Πᾶν ὅτι ἄν, &c. Omne denique corporis membrum quod fortuna auferre voluisset, ut ultrò offerentem.

CAP. 28. ἐννοσιγαῖον καὶ σεισίχθονα. Concussorem terræ & motorem terræ.

CAP. 30. ἔνθα νότος, &c. Auster ubi insanas urget sub saxa procellas.

καὶ βορέης, &c. Budificusque altos aquilo rotat impete fluctus,

Λαίαν

Λάαν ὠθεῖ. Lapidem propellit.
Λάαν ἄνω ὠθεῖ. Lapidem sursum propellit.

Quæ in Libro tertio.

CAP. 10. Πλειάδας. Pleiadas.
Πόλους. Polos.
Κεκώτη. Pertusa.
τὴν διὰ, &c. Per quatuor consonantiam.
Κριτικοὺς ἢ Κρισίμους. Decretorios.
CAP. 11. ἑπτὰ πόλεις, &c. Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri,
Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Ios, Argos, Athenæ.
CAP. 13. τὴν περὶ, &c. De Oropo causam dicentem.
CAP. 16. περὶ τροφῆς. De alimento.
πόσον ὁ, &c. Quantum sit hominis gestandi in utero tempus.
γυνὴ κατὰ δεκάμηνον. Mulier decimestris parit.
ἔστι δὲ καὶ, &c. Est autem, & non est octimestris partus.
ἔστι μὲν φαινόμενα, &c. Apparent quidem veluti animalia post abortum, sed nequaquam sunt, quippe quæ statim vita excedant. Itaque esse quidem tantisper fingimus, sed revera non sunt.
Ὀδυσσεία. Ulyssea.
ὄνοι λύρας. Asini ad lyram.
καθ' Ἀριστοτέλη. Secundùm Aristotelem.
χαῖρε νεῶ φιλότητι, &c.
Nunc gaude dilecta, ast quum se evolverit annus,
Illustres (neque enim sunt vana cubilia divûm)
Natos nixa dabis.
περιπλομένῳ ἐνιαυτῷ, Volvente anno.
γίνεται δὲ, &c. In hisce vero & plura fiunt, & ex toto, & per partes. Dicimus etiam plura pluribus, & pauciora paucioribus.

CAP. 17. Σίλλος, Sillus.
καὶσὺ Πλάτων, &c.
Tuque Plato, nam discipulum te dira cupido
Abstulit, exiguum redimis grandi ære libellum,
Scribere per quem orsus prædoctus abinde fuisti.
CAP. 18. ἱπποκώων. Equicatella.

Quæ in Libro quarto.

CAP. 2. περὶ νωδῶν. De edentulo.
CAP. 3. πάλλαξ. Concubina.
CAP. 5. ἡ δὲ νάκη, &c. Consultum malè consultori pessima res est.
CAP. 11. καὶ κυάμων, &c.
Admisisse fabas (nihil est insuavius illis)
Os sapidum Samio cum Lucumone veto.
Πυθαγόρας δὲ, &c. Pythagoras in leguminibus, fabam præcipuè approbavit: motum enim maximè excitat, & alvũ ciet, quamobrem ea maximè utitur.
φεῦλαί, &c. Ah miseri, à cyamo, miseri, subducite dextras.
εἰς τὸ κυεῖν, &c. Ad uterum implendum validi causæque uteri ferendi.
Ἀφροδίλης δὲ, &c. Aristoteles à vulva, corde, & marina urtica, atque id genus quibusdam aliis abstinere Pythagoricos dixit, cæterorum autem usum habuisse.
CAP. 13. περὶ λοιμῶν, ἢ λοιμικῶν κακῶν. De pestibus, aut pestilentibus malis.
CAP. 15. δυσχερὲς, χαλεπόν. Difficile & arduum.

Quæ in Libro quinto.

CAP. 3. Τὸν ἥπιον, &c. Causam inferiorem, superiorem efficere.
CAP. 9. ὦ ἄνθρωπε, &c. Heus homo ne occide Cœsum.
CAP. 10. ἀντιστρόφους. Reciproca.
CAP. 11. ἢ τοι καλὴν ἔχεις, &c. Aut pulchram

duces

duces, aut deformem. Si pulchram, habebis communem: sin turpem, habebis furiam: neutrum autem bonum: non est igitur ducenda uxor.

εἰ μὲν καλὴν ἕξω, &c. Si formosam ducam, non habebo furiam: sin deformem, non habebo communem: ducenda igitur uxor.

Ἀνθυπόφορον. Reciprocum.

προτασις. Propositio.

ἤτοι καλὴν ἕξεις, ἢ, &c. Aut pulchram duces, aut turpem.

Κοινή. Communis.

Ποινή. Furia.

CAP. 12. Στερητικὸν μόριον. Privantem particulam.

CAP. 15. Ἀσώματον. Incorporeum.

Τὸ ἀεώρυμον, &c. Aut efficiens aut patiens corpus est.

Τὸ τριχῇ διαστατόν. Triplici dimensione distans.

ἐχ ἁπλῶς, &c. Non simpliciter plaga aëris vox est, nam digitus qui circa quippiam ducitur aërem quoque percutit: non ita tamen vocem facit, sed quanta percussio, & vehemens; & tanta, ut audibilis fiat.

Ῥεῦμα λόγων. Flumen verborum.

CAP. 18. Ἐφημερὶς. Diarium.

CAP. 20. Βάρβαρον. Barbarum.

σόλοικον. Solœcum.

Quæ in Libro sexto.

CAP. 1. περὶ προνοίας. De providentia.

εἰ τὰ ἀνθρ. &c. An hominum morbi secundùm naturam proveniant.

κατὰ παρακολούθησιν. Per sequelam.

CAP. 2. εἱμαρμένην. Fatum.

φυσικὸν σύνταξιν, &c. Naturalem quendam ordinem omnium rerum, ex æterno aliis ad alia consequentibus, & incommutabili manente ejusmodi complicatione.

Διὸ ἔπω, &c.
Quamobrem à Pythagoreis sic dicitur,
Noſces homines ſponte naturas haurire calamitates.
Quaſi detrimenta ſingulis à ſeipſis fiant, & ſuo impetu delinquant, & in incommoda ruant ſua & ex ſua electione & intentione.
ὤ πόποι, &c.
Hei mihi, quid damnant mortales numina cœli?
Eſſe ajunt etenim per nos mala, quum tamen ipſis
Vecordi præter fatum ſint mente dolores.
CAP. 5. δὶς παῖδες οἱ γέροντες. Bis pueri ſenes.
CAP. 6. Τύνη δ' οἰωνοῖσι, &c.
Me tu præpetibus parere volucribus ipſum
Mandas, quas equidem temnoque, animoque recuſo.
CAP. 8. πολυΐςωρ. Multiſcius.
CAP. 13. τὴν ἐξαίφνης φύσιν. Repentinam naturam.
τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιοῦτον, &c. Repentè enim tale videtur quippiam ſignificare, quod in alterum tranſeat.
τραγήματα. Bellaria.
CAP. 14. νεθεσία. Commonitio.
κόλασις. Animadverſio ſcilicet & punitio.
παραίνεσις. Monitio.
τιμωρία. Pœnam.
παράδειγμα. Exemplum.
ωφελήσει ὄ, &c. Id eſt autem convenienter, ut qui plectitur ab alio rectè puniente, melior fiat, & utilitatem capiat, aut exemplo cæteris ſit, quo videntes alii malè affectum, præ metu reddantur meliores.
CAP. 16. παραιτοῦμαι. Deprecor, excuſo.

Quæ in Libro ſeptimo.

CAP. 2. ῥᾳδιμότερον ῥαφῆ. Deſidioſus junctura.
CAP. 3. ἀναγώγως. Quiter.

εἰ γάρ σε, &c. Nam si te occisurus erat (ut tu ais) maritus, te quoque occisurum esse oportuit, ut quando tempus interponeretur.

CAP. 6. αἰσθήσεις. Sensus. ὄψιν. Visum.
ἀκοήν. Auditum. γεῦσιν. Gustum.
ἁφήν. Tactum. ὄσφρησιν. Odoratum.
περὶ μνήμης. De memoria.
τὴν δ' ἁφὴν, &c. Tactum verò & gustum omnia habent præter animantium imperfecta.

CAP. 8. καὶ αὐτὸς, &c. Et quidem nos vidimus apud Puteolos Delphinum amantem mirè puerum, inclamatum à puero acciri. Quinetiam adnatans dorso puerum admittebat, ita ut pinnæ aculeos, velut vagina conderet, ne deditum sibi corpus lacerare, receptumque equitis modo insidentem per magnum æquor per ducenta stadia deferret. Roma igitur, omnisque Italia confluebat, ut piscem amoris causa vectorem pueri spectaret.

CAP. 11. ἄσωτον. Prodigum.
ἢ ἀκόλαστον. Vel libidinosum.
ἢ ἀχρεῖον. Vel inutilem.
ἢ ἄχρηστον. Vel inutilem.
ἢ πανοῦργον. Vel improbum.
ἢ μιαρὸν. Vel sceleſtum.

CAP. 12. χειροδωλοῖς. Manicatis.
χειροδωτὰς. Manicatas.

CAP. 14. χαρακτῆρας. Formas.
ὑψηλὸν, ἰσχνὸν, μέσον. Sublime, tenue, medium.

CAP. 16. περὶ ἐδεσμάτων. De eduliis.
ἐπεὶ τί δεῖ, &c. Nam quid mortalibus est necessarium, præter duo illa modò, Cereris munus, & aquæ poculum? quæ adsunt, ac nos queunt alere, quorum satias numquam est: luxus autem sunt cæterarum epularum indagines.

CAP. 20. ἢ σὶ ἑτέρη ἥβῃ, &c.
Grandinis ast similis, ruit, æstate altera, vel jam
Prægelidis nivibus, glacieive humore coactæ.

λάαν

λάαν ἄνα, &c. Saxum sursum impellebat ad tumulum.

Quæ in Libro octavo.

CAP. 7. περὶ τ̃ μνήμης. De memoria ac mente.

Quæ in Libro nono.

CAP. 1. ἐμποδὼν ἔχειν. Incurrere aliquid.
ἐκ τ̃ δὼν τρέπειν. Avertere atque depellere.
CAP. 2. εἰς ἄρτους. in panes.
ἄξιός ἐν ἐστὶν ἀργυρίου. Dignus igitur est argento.
CAP. 4. ἀνήκοος. Qui non audierit.
ἀνθρωποφάγους. Carne humana vescentes.
CAP. 5. σαρκὸς, &c. Corporis constantem habitum.
μᾶνείμι, &c. Insaniam potius, quàm oblecter.
ἡδονῆς, &c. Voluptatis finis meretricis decretum est, tolle Venerem, nullum meretricis erit decretum.
CAP. 8. τ̃ γὰρ μυρίων, &c. Enimvero qui decem millibus, & quinque millibus vestimentorum egeat, is quo minus pluribus indigeat, fieri non potest. Quum enim plus quàm habeam, egeo, detrahens ex iis quæ habeo, acquiesco.
CAP. 9. βάλλε καὶ, &c.

Me petit pomis caprarium Clearistæ filia,
Capras propellentem, suave quid canit, insusurrat.
Τίτυρ ἐμὶν τὸ καλὸν πέφυ ἀμένες, &c.
Pasce adamate mihi pulchre heus Tityre capras.
Et potum ad fonteis age Tityre, sed coleatum
Hunc Afrum, rufumque cave, ne cornua vibret.
ὄιν δ' ἄρτεμις εἶσι κατ' ὄρεσφ, &c.
Montibus it qualis studiosa Diana pharetræ,
Aut, per Taygeti spatiosa juga, aut Erymanthi,
Et nunc gestit apro, nunc cervo diva volucri.
Stant circum nymphæ agrestes Iove cœlite natæ,
Inque agris ludunt, Latonæ pectora gaudent.
Fronte Dea ante omneis cervice prominet alta,

Et

Et pulchras omnes inter clarissima fulget.
Talibus in famulis virgo intemerata decebat.
γάμῳ δὲ, &c. Latonæ pectora gaudent.
Ρεῖα δ' ἀμιγνύτη πέλεται, &c.
Pulchras omneis inter clarissima fulget.
CAP. 10. παρθενικὸν ζωνὸν, &c.
Virgineum solvit cæstum, legemque cubilis.
καὶ ἓ γα φιλότητα, Et munus amoris.
Τὸν μὲν ἐπ' ἐν πείροισι, &c.
Inque toris illi sculptis cepere soporem.
CAP. 15. ἄπορον. Dubium.

Quæ in libro decimo:

CAP. 1. τρίτον, &c. Tertium, & quartum.
CAP. 4. φύσι, &c. Nauráne nomina sint an positu.
CAP. 7. τὸν ἔσω θάλασσαν. Internum mare.
CAP. 10. ἀνατομάς. Dissectiones.
CAP. 11. σπόδε βραχέως. Festina tardè.
CAP. 12. Ἀρχύτας, &c. Archytas Tarentinus philosophus pariter & mechanicus vir, columbam ligneam fecit volantem, quæ si umquam subsedisset, præterea non exsurgebat. Hactenus enim.
CAP. 16. κατὰ προδιάληψιν Per anticipationem.
CAP. 19. σὺ δ' μὴ, &c. Verùm ne dicas, sic esse actum sæpenumero, sed hoc fieri sic dicere. Non enim si quid aliquando contra leges actum jam est, tuque id sequutus es, propterea jure queas evadere, quinimo eo magis idcirco in te debeat statui. Ut enim si prius in aliquem foret animadversum, tu minime hæc scriberes, ita si ipse in præsentia punieris, nequaquam deinceps alius scribet.
CAP. 22. φιλοσοφία γάρ τοι, &c. Nam philosophia quidem, ô Socrates, gratiosa res est & venusta: si quis illam moderatè in adolescentiaque attingat. Sin autem supra modum tempus in ea contriverit, hominum est corruptela. Quamlibet enim quis bono

ô natu-

à natura sit ingenio præditus, tamen si diutius per ætatem jam provectam philosophetur, necessario omnium rerum imperitus evadet: quarum omnino clarum, bonum, excellentem virum habere peritiam oportet. nam & legum civilium, & verborum quibus in consuetudine cœtuque hominum tam publicè quam privatim uti decet, voluptatum præterea cupiditatumque humanarum, &, ut breviter comprehendam, morum prorsus fiunt ignari. Quocirca quoties ad aliquam rem gerendam, vel publicam vel privatam sese conferant habentur ridiculi, quemadmodum & civiles viri, si in vestras exercitationes disputationesque descendant. Evenit enim illud Euripidis, qua in re clarus quisque est, ad eam properat: & dici partem illi plurimam impartit, ut ipse se superet. Ubi verò inferior sit, inde fugit, illudque vituperat: aliud vero laudat, quadam sui ipsius benevolentia existimans seipsum ita laudare. Verum præstare arbitror amborum participem fieri, philosophiæ quidem quatenus disciplinæ gratia deceat. nec turpe quidem est adolescenti philosophari, sed quum grandior natu philosophiæ adhuc incumbit, res est, Socrates, valde ridicula. Equidem similiter affectus sum erga illos qui philosophiæ dant operam, atque illos qui balbutiunt ac ludunt. Quoties enim aspicio puellum, cui decorum adhuc est loqui ita balbutientem ludentemque, delector: festivumque & liberale mihi videtur, puerilemque decere ætatem. Quoties vero puellum audio verba expeditius exprimentem, molestum quiddam mihi oboritur, aureisque offendit meas: atque servile quippiam præ se ferre videtur. Cæterum quum virum quis vel audit balbutientem, vel videt ludentem, ridiculum id quidem, à viroque alienum, ac dignum plagis apparet. Idem igitur erga philosophantes mihi evenit: In adolescente enim philosophiam dum cerno, valde delector, decensque ju-

judico, atque ingenuum esse hominem hunc existimo : eum verò qui non philosophetur , illiberalem, nec umquam præclarum aliquid ac generosum de seipso præstiturum. Sed quando grandiorem natu philosophantem animadverto , neque dum studia ejusmodi deserentem : verberibus jam hunc virum , Socrates , indigere censeo. Quippe quod , quemadmodum modò dicebam , huic accidat homini ut etiam si ingenuæ indolis sit, tamen servilis evadat. fugit enim mediam civitatem , forensesque consuetudines , in quibus poëta inquit viros fieri præstantissimos , absconditque seſe cum tribus vel quatuor pueris , & in angulis susurrando vitam ducit , nihil umquam liberale aut magnificum prolaturus. Itaque idem mihi erga te quod & Zetho erga Amphionem apud Euripidem , cujus modò mentionem feci , accidit. talia enim nunc mihi quædam adversus te dicere venit in mentem , qualia adversus fratrem ille dicit. Profectò ea Socrates negligis, quæ curæ esse tibi conveniebat , atqne adeò generosæ mentis præstantiam specie quadam puerili conformas , utpote qui nec in judiciis consultationibusque , si usus poscat , verba rectè facere , neque conveniens quicquam probabileque eligere , nec aliis promptè consulere possis. Quare , amice Socrates , ne mihi succenseas. Benevolentia enim erga te mea ad hæc proferenda nunc me adducit. Nonne turpe ducis sic comparatum te esse , quemadmodum arbitror , & te & alios omnes qui philosophiam diutius persequuntur? Nempe si te nunc quis, aut alium è cœtu vestro quempiam comprehendat ; inque carcerem trahat , atque te injuriam, quamvis nullam inferas , inferre tamen accuset : certè quid ageres , non haberes : sed vacillares oscitaresque , defensionis tuæ prorsus ignarus. proinde adductus in judicium , vel ab ignavo abjectoque accusatore ultimo supplicio , si modo illi placeret , afficereris.

ficereris. Iam verò quomodo id ad sapientiam spectat, ô Socrates: si qua ars ingenuæ mentis nacta virum, reddit deteriorem: adeò ut nec ipse sibi opem ferre valeat: nec ex gravissimis periculis se, aut alium quemquam servare, sed inimicorum raptorumque exponat injuriis inglorium in civitate degentem? jam verò ejusmodi virum, & si dicto sit agrestius, licet super genam impunè pulsare. Quamobrem, bone vir, me audi, ac jam in vanis versari argutiis desine: decora rerum gerendarum exerce officia, atque ea ex quibus sapere videaris: ista verò arguta, sive deliramenta appellari oportet, sive nugas, unde vacuæ habitandæ tibi domus sunt, aliis relinque denique imitare non eos qui hæc exigua captant. Sed eos quibus victus & gloria, & alia bona adsunt complurima.

CAP. 24. εἰς τετάρτην, &c.
In quartam & in quintam.

Quæ in Libro undecimo.

CAP. 1. ἰταλοί. Vituli.
καὶ ἀντίφρασιν. Per contrariam dictionem.
CAP. 4. τὸ δ' ἀξίωμα, &c.
Auctoritas verò, etsi malè dicas, tua
Persuadebit: nam ab inhonoratis proficiscens oratio.
Et ab honoratis, eadem haudquaquam tantumdem valet.
ἀντὶ ἀδοξούντων. Pro inhonoratis.
ἀντὶ δοκούντων. Pro honoratis.
ἀδοξοῦσι. Inhonorati sunt.
ἐνδοξοῦσι. Honorati sunt.
CAP. 5. σκεπτικοί. Commentantes.
ἢ μᾶλλον, &c. Haud magis sic se hoc quâm illo habet modo, aut quàm neutro.
Πυρρωνειάντειόντων. Pyrrhoniorum modorum.

σκεπτικὰ

σκεπτικοὶ, ἐφεκτικοὶ, ἀπορητικοὶ. Commentantes; hæsitantes, ambigentes.

Τῶν πρός τι. Eorum quæ ad aliquid.

CAP. 15. παραγωγάς Deductiones & derivationes.

δεξιῶς. Ingenioſe & apte.

CAP. 16. περὶ πολυπραγμοσύνης. De curioſitate.

πολυφιλίαν. Multorum amicitiam.

πολυτροπίαν. Multiplices ac varios mores.

πολυσαρκίαν. Corpulentiam.

πολυπραγμοσύνην Curioſitatem.

Quæ in libro duodecimo.

CAP. 1. οὐκ ἄρα σέ γε πατὴρ, &c.

Non eques ipſe pater fuerat tibi meherculePeleus.
Non Thetis eſt genitrix, glaucum te protulit æquor,
Aëris & rupes, ita mens tibi dura feroxque eſt.

CAP. 5. κωλόν. Laxum inteſtinum.

ἁμαδέστερον πῶς εἰπὲ, καὶ σαφέστερον λέγε. Indoctius rudiuſque quodammodo loquere, & apertius ac clarius fare.

τὰ πρῶτα κ' φύσιν. Quæ prima ſunt ſecundùm naturam.

ἀναγωσία. Indolentia.

ἀπαθεια. Animus nihil patiens.

CAP. 9. κάκιον ἐστὶ τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι. Pejus eſſe injuriam facere, quam pati.

CAP. 11. πρὸς ταῦτα κρύπτε, &c.

Nihil occulta, quando cuncta tuens,
Et cuncta audiens, omnia revelabit dies.

Quæ in libro decimotertio.

CAP. 1. ἀνθ' ἑνὸς, &c. Pro uno ſubjecto.

μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν, &c. Neve obſtante domum fato penetrabis averni.

περὶ στεφάνου. De corona.

ὁ μὲν

ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι, &c. Nam qui parentibus tantum se natum putat, fatalem, atque spontis suæ mortem exspectat. Qui verò etiam patriæ ob id, ne in servitutem redactam illam videat, occumbere præoptabit.

τὸν πατροφιλῆ καὶ τὸ αὐτόμαλον θάνατον.

Fatalem & spontis suæ mortem.

αὐτόμαλος θάνατος. Spontanea mors.

CAP. 5. ἡδίων ὁ λέσβιος. Suavius Lesbium.

CAP. 6. προσῳδίας. Accentus.

CAP. 7. ἡ δὲ μὴ λέαινα, &c. Quum autem animalium acerrimum sit leæna & audacissimum, semel omnino in vita & unum parit. Enitendo enim, cum fœtu pariter matricem projicit.

ὄπωπεν. Promiscuum.

ἐσπηκὼς ἦν &c.

Utque leo in sylva stabat, sua pignora circum;
Cui manus occurset catulos nemus inter agenti
Venatrix accincta virum.

πολλὰ μάλα, &c.

Crebra gemens nimium, tamquam leo viribus ingens
Faucibus, absenti venator si catulum audax
Abripuit, denso in saltu.

λέων δ' ὅτι μὲν, &c. Leonem aversum coire, urinamque retro reddere, dictum jam est. Coit, & parit, non omni tempore: singulis tamen annis vere parit, & magna ex parte geminos. Sed quum plurimos, sex catulos, nonnumquam etiam unum. Quod de leæna fertur, vulvam cum partu emittere, delira fabula est, facta ex ea causa, quod rarum genus hoc animalis est: nec rationem, cur ita esset, comperire auctor ille fabulæ poterat. Rarum hoc enim est, nec multis nascitur locis, sed Europæ totius ea parte solùm, quæ inter Acheloum amnem & Nessum est. Parit leæna quoque adeo parvos ut vix post secundum mensem incipiant ingredi. Leones terræ Syriæ quin-

quinque, post verò subinde pauciores, deinde steriles degunt. Caret leæna juba, maris hæc propria est. Dentes eos tantummodò mutat leo, qui canini vocantur, quatuor: duos superius, totidem inferius, idque sexto mense ætatis fit.

CAP. 9. παιδείας. Promiscua & omnimoda continentes.

ἀπὸ τῶν ὑῶν. Non à suibus.

ὕειν. Pluere.

CAP. 10. ἐτύμως. Veriloquio.

CAP. 11. βιωφελῆ. Vitæ utilitatibus conducentia.

πέμμασιν. Placentis.

πέψει. Concoctione.

τραγήματα. Panes secundæ mensæ.

CAP. 17. παροιμιώδης. Proverbio tritus.

πολλὰ μεταξὺ πέλει, &c.

Multa cadunt inter calicem supremaque labra.

CAP. 18. σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσία.

Sapientes tyranni sunt congressu sapientum.

Αἴας ὁ λοκρὸς. Ajax Locrensis.

γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ.

Senex senem ego te ipsum erudiero.

φιλοκτήτης. Philocteta.

ἐν τῷ πυρφόρῳ προμηθεῖ. In ignigero Prometheo.

σιγᾶν δ' ὅπου δεῖ, &c. Tacentem ubi opus est, & opportuna loquentem.

σιγᾶν δ' ὅπου, &c. Silere ubi opus est, & tuto loqui.

CAP. 20. εὐφωνία. Vocalitas.

ἀέρος βαθεῖαν. Caliginem, & nebulam profundam.

κολοιούς τε φηγούς τε. Graculosque, sturnosque.

ψηφῖνας τε. Sturnorum.

τῶν δ' ὡς τε νεφέων, &c. Horum, ut de sturnis nubes, graculisve.

CAP. 22. κρηπῖδας. Crepidulas.

νηρείδας. Nereïdas.

σκιαμαχία. Umbratilis pugna.

κριομαχία. Arietum pugna.

CAP. 24. δις τωυτὸν, &c.

Bis idem nobis dixit sapiens Æschylus.

Venio enim ad terram, inquit, & accedo postliminiò:

Ast venio idem est, quod accedo postliminiò.

Ita per Jovem, atque si quis vicino dixerit,

Accomoda tu mactram, vel si libet, arcam panariam.

μάκελλαν καὶ κάρδοπον. Mactra & arca panaria.

ὑπομνημονεύειν. Commemorare.

ἔκτορα δ' ἐκ βελέων, &c.

Hectora de jaculis, de pulvere Juppiter, & de Cæde virum abduxit, de sanguine, deque tumultu.

ὑσμίνας τε, μάχας τε, φόνοιό τ', &c.

Prælia, conflictus, cædes, hominumque necatus.

μήκετι παῖδε, &c.

Neu dulces pueri pugnare, aut cernite ferro.

μνηστῆρες δ' ἄρα, &c.

Telemachoque Proci lethum fatumq; parabant.

θάνατον καὶ μόρον. Lethum & farum.

βάσκ' ἴθι δῆλε ὄνειρε. καὶ βασκ' ἰὸν ἐς λαχαίαν. Vade somnium pernicioſum: & alibi, Vade, & perge Iri citata.

ἐκ παραλλήλου. Ex geminatione.

CAP. 25. προσῳδίαν. Vocalionem.

CAP. 26. γλαύκῳ καὶ, &c.

Glauco, Nereique, atque maris genio Melicertæ.

θεοῖς ἐρικυδέσσι. Audacior & juvenilior.

ταῦρον δ' Ἀλφειῷ, ταῦρον, &c.

Taurum autem Alpheo Neptuno tum quoque taurum.

CAP. 28. ἐμφατικώτερον. Expressius.

τὸν ὀπὶ τῇ φακῇ μύρον. In lente unguentum.

CAP. 29. πρόσωπον. Personam.

Quæ in libro decimoquarto.

CAP. 1. παχυμερέστερον. Crassius, & pinguiùs Minerva.

λογικαζῶα. Rationalia animalia.

νδυρόμαστα. Nervis moventia.

CAP. 3. παιδείας δ' ὧν, &c. Institutionem autem minimè rectè attigisse.

CAP. 4. περὶ καλοῦ, καὶ ἡδονῆς. De honesto, & voluptate.

Παρθένον δ' ἂν εἴη, &c. Dicitur virgo esse, indicio eam esse incorruptam, improbis numquam concedere, non orationem suavem, non precationem, non adulationem, non denique quicquam aliud pati. Quas ob res meritò tristis etiam ac contracta fronte pingitur, vultu gravi, aspectu contento & torvo, ut injustis terrorem incutiat, justis fiduciam præbeat: quando hujuscemodi facies justis grata, injustis molesta est.

CAP. 6. σειρῆνες. Sirenes.

εὐρύκλεια. Euryclia.

ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ. In interiore mari.

κατ' Ἀρίσταρχον. Juxta Aristarchum.

ἐν τῇ ἔξω καὶ Κράτητα. In exteriore juxta Cratetem.

ἰσόψηφοι. Pares.

παραστατικός. Continua series.

ἠμαθία. Emathia.

ἁρμονία. Hæmonia.

ποσειδώνειον. Posidonium.

ὄναιο σύ. Bene sit tibi.

Ταύτης τῆς πολυμαθίας. Hujus multivagæ disciplinæ gratia.

ὅτι τοι ἐν μεγάροισι, &c.

Udibus in nostris quæ recta aut prava geruntur.

Quæ in libro decimoquinto:

CAP. 3. αὖερυσαν εἰρ᾽ πεφῶτα, &c.
Prima supinarunt, necuere, & exuta dedere
Pellibus.

CAP. 7. ἀνδρεαγαθόντων, &c. Fortiter ac viriliter agentibus vobis, atque succedentibus, suscipientibusque stationem meam.

CAP. 10. περὶ ψυχῆς. De anima.

CAP. 14. εἰσπραξάτο με ἀργύριον. Exegit à me argentum.

CAP. 19. περὶ ἐδεσμάτων. De eduliis.

CAP. 20. ἡ παῖς πρωτέραις δεσμοφορειαζέσαις.
In prioribus thesmophoriazusis.

νῦν ἔν᾽ ἅπασαισι παραινῶ, &c.
Omnes igitur nunc admoneo, & dico
Virum hunccine ulcisci multis de causis.
Agrestia etenim quædam, matronæ, agit, ut quæ
In agrestibus enutritus oleribus fit.
ὁ δ᾽ Ἀναξαγόρας τερφιμ@ ἀρχαῖος, &c.
At Anaxagoræ alumnus veteris ille,
Durus quidem ad salutandum videtur,
Et ridendi osor, & jocari ne ad vinum quidem
Consuetus. verum quicquid scripserit, id
A melle & Sirenibus profluit.

ἔπρεπε σὸν μῆμα θυριπίδης ἄλετο πῶς.
Nulla ætate tua Euripides monumenta peribunt.

CAP. 25. ἀνανεᾶται. Renovatur.

CAP. 26. λόγ@ ἐν ᾧ, &c. Oratio, in qua positis quibusdam, aliud quid à positis necessariò consequitur per ea quæ posita sunt.

CAP. 28. κ᾽ ἀνδροτίων@, καὶ κ᾽ τιμοκράτες.
In Androtionem, & in Timocratem.

CAP. 31. πολιορκήτης. Urbium expugnator.

Quæ

Quæ in libro decimosexto.

CAP. 1. εὐθυμημάτιον. Commentatiunculam.

ἄν τι πραξῃς καλόν, &c. Si cum labore honesti quippiam egeris, labor abit, honestum manet. Si cum voluptate turpe feceris quippiam; quod suave est, abit, quod turpe est manet.

CAP. 3. διαιρέσεων. Divisionum.

ἐλογιζόμεθα ἄρα, &c. Cogitabamus itaque propter nimiam ventris compressionem summam esse inediam: nam & ii qui sponte abstinent cibo, primis temporibus fame afficiuntur, pòst autem minus.

εἰθισμένοι δὲ εἰσι, &c. Scythæ etiam consueverunt, si quando cujuspiam rei causa inediam ferre coguntur, latioribus fasciis ventrem cohibere, quasi ita fames minus eos infestet. Ventre autem sere pleno, quia nulla in eo sit inanitas, sit ne esuriant. Dum autem venter compressus admodum est, caret inanitate.

ἀπορον δ' καὶ, &c. Dubium est indigensque considerationis, tum in hoc, tum in cæteris famelicis, quare in frigoribus magis hujusmodi casus accidat, quàm serenis temporibus.

CAP. 7. οὐδετέρως. Neutro scilicet.

CAP. 8. εἰσαγωγάς. Introductiones.

περὶ ἀξιωμάτων. Pronunciatorum.

ἀξίωμα. Pronunciatum.

λεκτὸν αὐτοτελὲς, &c. Dictum per se perfectum declaratum quantum ex semetipso.

ἀξίωμα. Propositum.

συνημμένον ἀξίωμα. Connexum pronunciatum.

συμπεπλεγμένον. Copulatum.

παρασυνεζευγμένον. Vitiosè disjunctum.

CAP. 9. ἀδιαφορεῖν. Indifferens esse.

CAP. 12. ἀπὸ τοῦ ἐρᾶν. A pereundo.

ἔρρε κακὴ γλήνη. Pereas mala pupilla oculi.

ὦδε ἐμνήσθ' ἕκαστον ἐλέγχετε ζώντων.
Ocius Æolia viventum pessime cedas
βάσκανον. Invidum.
βασκαίνειν. Invidere.
Ἀπὸ τῦ φαίνεσθαι, &c. Ab apparendo ad id, quod melius ac benignius est.
CAP. 18. ὀπτικὴ. Perspectiva.
κανονικὴ. Regularis.
ῥυθμὸς. Modus, numerus.
μέλος. Modulatio, cantus.
κανονικῆς. Regularis.
μετρικὴ. Dimensiva.

Quæ in Libro decimoseptimo.

CAP. 2. σόλοικον. Solœcismi vitium.
θεῖναι εἰς μέσον. Ponere in medium.
ἐφόδιον. Viaticum.
τεμένων ἱερῶν. Templorum sacra.
CAP. 3. καὶ δὴ δοῦρα, &c. Atque adeò navium ligna putrefacta sunt, & rudentes fatiscunt.
σπαρτους. Ex agris satos.
CAP. 4. κηφισεὺς ἀν, &c.
Cephisieus genere ex Diopete patre,
Quinque & centum quum scripsisset fabulas,
Fato est defunctus, annos duos natus & quinquaginta.
τεχνικοὶ. Artificiales.
ἀμφισβητούμενον, &c. Dubium pro confesso & certo.
CAP. 8. μὴ γελᾶτε, &c. Ne ridete, inest oleum: verum vos nescitis qualis matutino diluculo hodie rigor fuerit, itaque gelu concretum est.
αὐσπερ οἶνον. Calidum vinum.
CAP. 9. σκυταλη. Lorum quo epistolæ involvuntur.
CAP. 10. τὰς ἐρεύγονται, &c. Cujus ex penetralibus eructantur inacceſſi ignis purissimi fontes, flu-

fluviique ignis interdiu effundunt vorticem fumi ardentem: sed noctu rutila flamma volutata, saxa in profundam defert maris planitiem cum vehementi strepitu. Illud autem Vulcani reptile gurgites valde horrendos ejectat, prodigium quidem admirabile aspectu, miranda verò res & iis qui audiunt ab illis qui transierunt.

ῥόον καπνὸς αἰθωπα. Fluxum fumi calidum.

ῥευτὸς. Fluenta.

ἀκύρως. Impropriè.

τραχεῖα. Dura.

CAP. 11. τεῖσε πνεύμονας οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄστρον τίκτεται.

Madefacito pulmonem vino, astrum enim exoritur.

ἡ κάτω κοιλία. Inferior venter, & alvus.

τραχεῖα ἀρτηρία. Aspera arteria.

ὄπιγλωττὶς. Apposita lingula.

τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν. Asperam arteriam.

CAP. 12. ἄλλη μητρυιή, &c.

Ipsa dies quandoque parens, quandoque noverca est.

μία μητρυιὰ, &c. Una noverca, duæ matres.

CAP. 19. ἄνευ τῆς προφάσεως, &c. Sine ulla actione ad dicendum parati.

ἀνάθρησον πῶς βάλλεις, &c. Homo ubi jam mittis, considera nunquid purgatum vas sit. Nam si ad inanem opinionem ea invergas, prorsum interierint. Sin computrescant, in urinam aut acetum vertuntur, aut si quid iis ipsis est deterius.

κυνικώτερον. Magis cynicum.

ἀνέχε καὶ ἀπέχε. Sustine, & abstine.

CAP. 20. πᾶσα γὰρ πρᾶξις, &c. Omnis enim actio sic se se habet. Nam ipsa quantum in semetipsa agitur, neque honesta, neque turpis est: quemadmodum sunt quæ nunc nos ipsi facimus, aut bibere, aut loqui, aut disputare. Non enim est horum honestum

festum per seipsum quicquam, sed in actione, ut quidem est actum, ejusmodi evenit. Nam honestè gestum, & rectè, honestum fit, contrà verò turpe. Eodem pacto & amare ipsum, & amor, non omnis quidem honestus est, neq; commendatione dignus: verum is, qui amare honeste nos adhortatur.

ἐνθύμημα. Commentum.

ὁδὸς ὑπαίθριος. Obiter, extra itineris propositum, quasi ex diverticulo.

CAP. 21. ἀπαίδευτος. Ineruditus.

συγχρονισμοὺς. Congruentia tempora.

ἀνὴρ δὲ φεύγων, &c. Vir fugiens & denuò pugnabit.

ἀνδρωνῖτιν, γυναικωνῖτιν. Habitationem virorum, habitationem mulierum.

Quæ in Libro decimo octavo.

CAP. 2. κοινὰς τὰς γυναῖκας. Communes mulieres.

νήπιοι οὐδ' ἴσασιν, &c.

Ignorant stolidi quàm toto sit medium plus.

Ac quanta utilitas in malva atque asphodelo sit.

CAP. 4. μοχθηροὺς καὶ φορτικούς. Improbos atque graves.

CAP. 5. ἀναγνώστην. Lectorem.

CAP. 6. σοφιστεία. Inani sapientia.

CAP. 7. ὑπομαίνεσθαι. Furere & insanire.

μελαγχολία. Atra bilis.

ἀλλὰ εἴη θεόθεν τι. &c. Et affectionem fere hanc heroïcam esse.

μήτε καιροῦ, &c. Neque temporis, neque modi.

CAP. 8. ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα. Similiter sinientia, & æqualiter definentia, & comparia, & similiter cadentia.

ἀπειρόκαλοι. Inepti.

CAP. 9. ἄνδρα μοι, &c. Dic mihi Musa virum.

ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι. Pandite nunc Musæ mihi.

ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι καὶ εἰπεῖν. Ab eo quod est sequi, & dicere.

CAP.

CAP. 10. ἐὰν ἅψῃ ἀυτῦ τῆς φλεβὸς. Si attrectaris venam ejus.

ἀγγεῖον. Vas, & conceptaculum.

σφυγμος. Pulsus.

σφυγμός, ὅς, &c. Pulsus, est disparatio & contractio indivisibilis arteriæ & cordis.

Quæ in libro decimenono:

CAP. 1. διαλέξεων. Disputationum.

συγκαταθέσεις. Assensiones.

τὰς τοιαύτας φαντασίας. Ejusmodi imaginationes.

οὐ συγκατατίθεται, &c. Non consentit, neque conscisit.

καὶ βεβαιοῖ τὴν δόξαν. Et confirmat sententia sua.

οὐ συγκατατίθεται. Non approbat.

CAP. 2. αἰσθήσεις. Sensus.

ἀκόλαστος. Libidinosos, & intemperantes.

ἀκρατεῖς. Incontinentes.

ἀκολάστους. Incastigatos.

διὰ τί οἱ κ', &c. Cur incontinentes eos appellare solemus, qui voluptate contrectandi aut gustandi exsuperantur? Nam qui immodicè re utuntur venerea, & qui luxu delectantur ciborum, incontinentes vocamus. Ciborum tamen non eadem ratio est, sed partim linguam, partim gulam, sua movent suavitate. Unde Philoxenus gruis collum à diis immortalibus sibi dari optabat. An verò qui in videndo audiendove modum excedunt, non eodem vocabulo significamus, an quoniam voluptates sensibus hisce accommodatas, communes cum cæteris animantibus habemus? Ergo ut communes spernimus & notamus, solasque omnium, aut maxime probro damus. Itaque hominem iis deditum reprehendimus, & incontinentem intemperantemque appellamus, quod victus à teterrimo voluptatum genere ducitur. Sed quum sentiendi ge-

nera quinque sint, cætera animalia duobus tantùm quæ modò dixi, voluptatem sibi acquirunt, cæteris vel nihil omnino delectantur, vel per accidens ita afficiuntur.

Τὴν συγκοίτην, &c. Coitum esse parvum morbum comitialem.

CAP. 4. Ψυχροποιητικὴν. Frigus facientem.

τὸ δὲ πῦρ, &c. Ignis autem concretum resolvit & gelu constrictum, ut nivem sol.

CAP. 5. διὰ τί τὰ, &c. Cur aquæ ex nive glacieve liquatæ sint vitiosæ? an quia quum aqua quævis gelu concrescit, pars tenuissima diffatur, & levissima evaporatur? Indicium illud est, quod deliquata sit minor quàm antea fuerit, quàm concresceret. Quum itaque quod salubrius est defuerit, deterius sit quod relinquitur necesse est.

CAP. 6. διὰ τί αἰ μὲν, &c. Quam ob causam erubescunt quos puduit, pallent qui metuunt, quum istæ affectiones similes inter se sint? An quoniam pudefactis sanguis de corde in omnes corporis artes diffunditur, ita ut superficiem occupet, metu verò perculsus contrahitur ad cor, ita ut cæteris partibus desiat?

Αἰσχύνη δέ ἐστι φόβος, &c. Pudor justæ vituperationis est timor.

CAP. 7. ἀνύβριστος, &c. Impropriè, vel per obloquutionem.

CAP. 8. ἐνικῶς. Singulariter.

ἀπαραμύθητον. Absque consolatione.

πληθυντικῶς. Plurative.

CAP. 9. ἀνακρεόντεια. Anacreontia, & Anacreontis versus.

ἐλεγεῖα. Elegos, hoc est, lugubria carmina.

ἐρωτικὰ. Amatoria, dulcia, & venusta.

Τὸν ἀργυρᾶν, &c. Argentum tornans,
Fabrica Vulcane mihi.
Non hominem armatum,

Quid

Quid enim cum bellis mihi?
Sed cavum poculum cude,
Quantum vales maximè.
Inque eo neque astra,
Neque plaustra facias.
Nam quid cum Pleiadibus,
Quid cum Boote mihi?
Vites fabrica quæso intus,
Et racemos pariter,
Aureosque pulchrè calcantis
Comites Lyæi,
Amoremque excude simul.

ἀναπροδησίας. Invenustatis.

CAP. 11. τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶν, &c. Suavia dans Agathoni animam ipsa in labra tenebam.

Ægra etenim properans tanquam abitura fuit.

ἀπ' ἀμούσου. Non inelegans.

CAP. 12. ἀοχλησίαν. Tranquillitatem.

πάθη. Passiones.

CAP. 13. ἀκλαῆς. Minimè plorans.

Quæ in Libro vicesimo.

οἱ πάλαι τ'. &c. Liberi patris artifices.

περιδλέψασθαι ἐγκύκλια. Quæstiones circulares.

διὰ τί οἱ Διονυσιακοὶ, &c. Cur genus id hominum, quod Dionysiaços technitas, id est, artifices bacchanales appellamus, improbis esse moribus magna ex parte consueverunt? An quia minimè sese studio sapientiæ dedunt? eo scilicet, quòd in artibus necessariis magnam partem ætatis suæ consumunt, vitam plurimum traducunt incontinenter, partim etiam tum inopia, quod quidem utrumque vitia & gignit & auget.

CAP. 5. ἐξωτερικὰ. Extraria vel extrinseca.

ἀκροαματικὰ. Auscultatoria.

ἀκροαματικὴν. Auscultatoriam.

ἐξωτερικὰς. Extrarias.
Δειλινὸν περίπατον. Pomeridianam ambulationem.
ἑωθινόν. Dilucularia.
ἐξωτερικοὶ. Extrarii.
ἀκροαματικοὶ. Auscultatorii.
ἀκροαματικὰς. Auscultatorias.
ἀκροαματικοὺς. Auscultatorios.
CAP. 5. Ἐπιμελοῦμαι. Habeo curam vestrûm, & consulo rebus vestris.
ὑμῶν. Vestri.
CAP. 8. συμπάθειαν Consensum.

FINIS.

IN-

INDEX GRÆCARUM VOCUM

Quæ his Gellii libris sunt insertæ.

*

Ἄγγειον 18, 10
ἀγρῶται homines 17, 3
ἀδιάφορα 2, 7
ἀδιαφορεῖν 16, 9
ἀδρὸν dicendi genus 7, 14
ἄδοξοι ὑποθέσεις 17, 12
Αἴγλης athleta quidam Samius 5, 9
αἴτιον οἶνον cur dixerit Homerus 17, 8
αἰθριγενέτης βορέης 2, 22
αἰχμὴ 19, 6
ἀκαλύφη 4, 11
ἀκόλαστος 7, 11
ἀκτικοὶ 1, 9
ἀκρατὴς 19, 2
ἀκρατικὸς & ἐξωτερικὸς 20, 5
ἀκροαλικὴ disciplinæ ib.
ἄμιξα 2, 21
ἀμετρόεπὴς 1, 15
ἀμπελῶνες 2, 20
ἀμφισβητούμενον ἀντιόμολογούμενον 17, 5
ἀναλγησία 12, 5
ἀναλογία 2, 25
ἀναπεύσασθαι 15, 25
ἀνάλυμα 10, 10
ἀναφύξα 13, 29
ἀνέχκλησις ἀπέχκλησις 17, 19
ἀνθυποφορὰ argumenta 5, 10, 9, 16
ἀνωμαλία 2, 26
ἀξίωμα 16, 8
ἀοργησία καὶ ἀναλγησία 1, 26
ἀπάθεια 19, 12. 12, 5
ἀπαρέμφατον 1, 7
ἀπαρκτίας 2, 22
ἀπηλιώτης ibid.
ἀποπροηγούμενα 12, 5
ἀπυρητικοὶ 11, 6
ἄπαρον 9, 15
ἀρχέγονος 2, 22
ἀρχὴ 2, 21
ἀσώματον 5, 15
ἄσωλος 7, 11
αὐτόματα & δι' αὐτῶν 1, 31
ἀφεῖς 7, 11

B

Βάρβαρον 6, 20
βατιάζοντες 5, 3
βούλιμος 16, 3
βοιώτης 2, 21

Γ

Γλαυκῶπις Lat. Cæsia 2, 26
γραμμὴ Euclidi, quid 1, 20

Α

Ἀκφυῶνες 2, 20
ἀετινὸς περίπαλ 20, 5
ἀημαγωγὸι 3, 13
ἀημμορίας 18, 7
ἢ διὰ τεσσάρων συμφωνία 3, 10
ἀπεζύγκλιδόν Λ ξίωμα 16, 8
αἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται 1, 18
ἀυχμηρές 4, 15

Ε

Ἑβδόμας 3, 10
εἰς τετάρτην 10, 24
εἰσαγωγαὶ 16, 8
ἐνεχειρία 1, 25
ἐνθυμήματα 6, 13
ἢ ἐξωφυὴς φύσις ibid.
ἐξωμίδες 7, 11
ἐξωτερικὰ & ἀνεσαπικὰ 20, 5
ἐξωτερικαὶ disciplinæ 20, 5
ἐπιγλωτὶς 17, 11
ἔφημεριδες 5, 18
ὑπομελέμεν ὑμῶν 20, 6
ὑπόκοινον 13, 7
ὑπόστασις 7, 7
ἐρυθρὸς 2, 26
Εὐρώπη 2, 22
ἐφεπτικοὶ 10, 5
ἐφόδιον 17, 2
ἐχεμυθία 1, 9
ἕωσπνὸς περίπαλ 20, 5

Ζ

Ζέφυρος 2, 22

Θ

Θάλασσα ἢ ἔσω 10, 7

Ι

Ἰάπυξ 2, 2
ἰσοκατάληκτα 18, 8
ἰσονύκτιος aut ἰσημερινὸς circulus 2, 22
ἰστόποδες 10, 25
ἰχνὸν dicendi genus 7, 14

Κ

Καθηκοντα 1, 13
κακοτεχνος 7, 11
κανονικὴ 16, 18
κλήρου ὑμῶν 20, 6
κλέπτης 1, 18
κλίμακες 10, 15
κλιμακτηρικὸς 15, 7
κιρρὸς οἶνος 13, 29
κοιλία ἢ κάτω 1, 18
κοινόβιον 1, 10
κόλασις 6, 14
κριτῖδες 13, 20
κρισιμοτὴσφαῖρα 3, 10
κρισιμοὶ vel κρίσιμοι dies medicis ibid.
κρύσταλλος 19, 4
κῦμα 4, 11
κῦβος 1, 20

Λ

Λαιψὺς 1, 18
λόλεγ 1, 15
λὶψ 2, 22

M

Μαθήματα 1, 9. 14, 3
μαθηματικοὶ 1, 9
μελαγχολία 18, 7
μελιασῶνες 2, 20
μέλ☞ 16, 18
μέσα, quæ & ἀδιάφορα 2, 7
μέσον dicendi genus 7, 14
μέλεκη 16, 18
μέλεότης 1, 26
μιαιφὸς 7, 11
μοῖρα πεπρωμένη καὶ εἱμαρμένη 6, 3
μοχθηροὶ 18, 4
μύρον τὸ ἀπὸ τῆ φακῆ 13, 27
μύωψ 4, 4

N

Νάν☞ 19, 13
νότος humor 2, 22
νότ☞ Lat. Auster. ibid.
νεθσία 6, 14
νωθὸς 4, 2

Ξ

Ξανθὸς color, item πυῤῥός & ἐρυθρὸς 2, 26

O

Ὁ δὲ πάρεργον 17, 20
ὁμοιοτέλευτα καὶ ὁμοιόπτωτα 18, 8
ἀντιὁμολογεῖσθαι τὸ ἀμφισβητούμενον 17, 5
ὁπλικὴ 16, 18
ὁρισμοὶ 1, 25
ὁ παντὸς ἀνθρὸς εἰς Κόρινθον ἔδαφος ὁ πλοῦς 1, 8
ὀμματία 11, 7

Π

Πάθη 1, 26. 19, 12
παιδεία 13, 15
παραγωγὴ 11, 15
παράδειγμα 6, 14
παράδοσοι 2, 20
παραδιεζευγμένον ἀξίωμα 16, 8
παρακείμ☞ 11, 9
παρωτῦμαι 6, 16
πρὸς παρακολούθησιν 6, 1
πάρεσις 8, 18
πέμματα quæ & τραγήματα 13, 11
περιένεμα 1, 22
περιπλ☞ δειλινὸς & ἑωθινὸς 20, 5
περιπλόγι☞ ἑαυτὸν 32 16

P

Ῥίθμὸς 16, 18

Σ

Σκηπτικοὶ 11, 5
σύλλογον 5, 20
σπάδιξ 3, 9
σπάρτος 17, 3
σπεῦδε βραδέως 10, 20
στέρησις 16, 26
στερητικὸν μόριον 5, 12
συγκαταθέσεις 12, 2
συμ-

συμπεπλεγμένον ἀξίωμα 16,8
συμφωνία ἡ διὰ τεσσάρων 3,10
συναγχή, synanche 11,9
συνημμένον ἀξίωμα 16,8
σφυγμὸς 18,10
σχῆμα, σχῆμα δὲ καὶ τετραγωνον 1,20

T

Ταινιοπτέρυγες 6,6
τεχνικοὶ 17,5
τεχνῖται οἱ περὶ τὸ Διόνυσον 20,4
τιμωρία 6,14
τραγήματα 6,13.13,11
τραχεῖα ἀρτηρία 17,11
τρεῖς 1,20
τρῶται θερειναὶ καὶ χειμερειναὶ 2,22
τόποι 1,25
τυφῶνες 19,1

Y

Υγιὲς νόμιμον διεξοδικὸν 2,7
ὑάδες 13,9
ὕπαρ ibid.
ὑπαγραφαὶ 2,25
ὕπαρ 13,9
ὑφορβὸς ibid.

Φ

Φαντασίας 11,5.19,1
φθισις, phthisis 4,2
φιλανθρωπία 13,15
φοινικὸς, vel potius φοινικᾶς 2,26
φοῖνιξ 3,9
φορβικοὶ 18,4
φρέαρ 1,18
φυσικοὶ 1,9
φῶρ 1,18

X

Χαλαστὸν 4,15
χαρακτῆρες 7,14
χειμερειναὶ τρῶται 2,22
χειριδωτὶ tunicæ, à Lat. dictæ Chiridotæ 7,12

FINIS.

DO-

DOCTORUM VIRORUM

In aliquot

A. GELLII

Locos conjecturæ.

*

PAg. 11. l. 8. κομψὴ illa χλανὶς καὶ μαλακὴ γνωλίσιος. Scribendum χλανὶς. manifestò alludit A. Gellius ad hæc Æschinis in oratione (ϝ) Τιμαρχε. Εἰ γάρ τίς σε (de Demosthene loquitur) τὰ κομψὰ ταῦτα χλανίσκια ἀφειλόμην, καὶ τοὺς μαλακοὺς χιτωνίσκους. Isaacus Casaubonus.

P. 68. l. 12. *Menandro ac Posidio.* Scrib. *Posidippo.* Lilius Gyraldus.

P. 69. l. 3. ἐπ' ἀμφότερον. Josephus Scaliger totum hunc Menandri locum à capite ad calcem suis numeris simul & pristinæ lectioni restituit ad hunc modum.

Ἐπ' Ἀμφότερον νῦν ἡ πίπλημι οὗς
μέλλ' ἀναθυδήσειν καλεργάσασθαι μέγα
καὶ θαυμάσιον ἔργον, ὃν τ' οἰκίας
Ἐξέβαλε τὴν λυποῦσαν, ἣν ἐβδέλετο,
ἵν' ἐκβλέπωσι πάντες εἰς τὸ Κρεωδύλης
προσωπον. ἡγ' ὀψὲ γωσ ἐλθέμε γινὴ
δέσποινα καὶ τὴν ὄψιν ὧν ἐκτήσατο
ὃν ἐν πιθήκοις. τί τὸ λεγόμενον ἐστὶ νῦν
τοῦτ'; ἀ σιωπᾶν ἐστιν εἰ καὶ βούλομαι,
οἷον τε μοι τὴν νύκλα τὴν πολλῶν κακῶν
ἀοχλητόν, οἴμοι, Κρεωδυλίη λαβεῖ ἐμὲ
καὶ δέκα τάλαντα γύναιον ἔσται πηχέως.
εἶτ' ἐστὶ τὸ φρύαγμά πως ἀνυπόστολον
ἁμὰ τ' ὀλύμπιον, καὶ Ἀθηνᾶν ἀδαμῶς.
παιδισκάριον, θεραπευτικὸν τε λόγε. τάχιον
ἀπαγχόνω δέ τις, ἢ γραῦν εἰσάγοι.

Pag. 70. lin. 13. Ἔγω δ' ὅπλ. Isaacus Casaubonus ita hunc locum restituit:

ἔγω δ' ὁπλήσιον Λαμία, ἵν' εἰρηκέ σοι
τὸν τ' Οὐχί. κυρίαν τ' οἰκίας καὶ τ' ἀγρῶν,
ὃ δ' ὃς πάντων ὅστις ἐν κείνης ἐρᾷ
μεγάλων τε καὶ πολλῶν χαλεπῶν χαλεπώτατον,
ἅπασιν ἐρᾶν ἐστιν ἐν ἐμοὶ μόνῳ,
Τί δῆτα δ' πολὺ μᾶλλον, καὶ δυνατέ γε.
Πρᾶγμα ἄμαχον λέγεις, εὖ οἶδα **

Pag. 71. lin. 10. εἰ μήτε ἀνατεύξεσθαι. Isaacus Casaubonus ita legit:

εἰ καί τι δ' ἀτυχήσει εἰς τὰ κοινὰ τῦ βίε.

hoc est, *Si acciderit alicui ut incidat in gravius quoddam peccatum.* Sic accipitur ἀτυχεῖν etiam apud oratores; & evincit hanc esse sententiam sequens carmen Cæcilii ex hoc expressum & sequenti,

Nam opulento famam facilè occultat factio.

Mox illud vocabulum fœdè depravatum est, ἀναπεπταικώπω. l. 12. fortasse scripserat ἀπαλύπω, *destitutæ & nudatæ opibus vitæ.*

Deinde scrib. l. 7.

——— ἀνιαρὸν δ' ἦγον
Τὸ μέρος ἐπαίνων τῶν ἀγαθῶν, ἐ δυσμενῶν.

Videntur autem deesse quædam ex iis quæ olim Gellius adscripserat. Sicut & capite XVI. infra eodem Menandri locus ferè totus desideratur.

Pag. 182. lin. 16. χρῆν καὶ σὲ μ. Lege cum Isaaco Casaubono. χρῆν καὶ σὲ μέλλειν ὡς χρὴν ὃν δῆτ' παρ'. Sensus est: *debuisti & tu differre ut fecerat frater tuus, & exspectare dum temporis tractu ira caderet.* Græcorum est proverbium, ὁ χρὼν ὑμᾶς θεός.

Pag. 190. lin. 3. ἰχθὺν νηχόμενον ζητῶ ἐφθόν. Malim νικώμενον. Is. Casaub.

Pag. 193. lin. 36. *quanti omne instrumentum fundi Sabini in censum dedicavisti.* Fortasse (inquit idem) *in censu indicavisti. Judicare* est τιμᾶν.

Pag. 184. lin. 29. *cum tunica chiridota inferior accu-*

cubuerit. Emendandum *interior*. Notum cur dictus sit Julius Cæsar sponda interior regiæ lecticæ Nicomedis. Isaacus Casaub.

Pag. 247. lin. 9. *provinciæ Græciæ præfectus*. Cod. Tor. *Græcæ* rectè: nam de Asiaticis Græcis accipiendum, non de iis qui in Græcia. Sub finem lege *Nautrates*. Suidas. Θεοδέκτης καὶ ὁ Ἐρυθραῖος Ναυκράτης, καὶ Σουκράτης ὁ ῥήτωρ ὁ Ἀπολλωνιάτης, καὶ Θεόπεμπος ὅτι τῇ ὀλυμπιάδι εἶπον ἐπιτάφιον ὅτι Μαυσώλου, Ἀρτεμισίας τὸ γυναικὸς αὐτὸς ἀποτελαμένης. Vide reliqua. Idem.

Pag. 252. lin. 4. λαμπρός τε ἐστ. Poëta scripserat,

— λαμπρός τε ζῷ
ἔνιοχος ἐφ' ὧν τοῦ δὲ καὶ πὶ τῶτ' ἐστ.

Pag. 255. lin. 14. *is autem erit*. Repete ex proximo duas litteras, & lege, *Satis autem erit*.

Pag. 256. lin. 7. *consuetum iis veteribus fuerit*. Josephus Scal. ex veteri lectione ita profert, *Nam sanè quàm consuetum veteribus fuerat litteris iis pluti. ind.* &c. ut est editum.

Pag. 287. lin. 24. *Hæc eloquutus*. Justus Lipsius totum locum sic restituit:

Hæcce loquutus vocat quicum bene sæpe libenter
Mensam, sermonesque suos, rerumque suarum
Comiter impertit, magna quum lassus diei,
Parti savisset de summis rebus gerendis
Consilio, endo fore lato, sanctoque Senatu.
Cui res audacter magnas parvasque jocumque
Eloqueretur: tincta malis & quæ bona dictu
Evomeret, siqua vellet tutoque locâret.
Quicum multa volutat gaudia clamque palamque:
Ingenuo cui nulla malum sententia suadet
Ut faceret facinus levis aut malus: doctius, fidelis,
Suavis homo, facundus, suo contentus, beatus,
Scitus, secunda loquens in tempore, commodus, verbum
Paucum, multa tenens antiqua, sepulta, vetusta:

Quæ

Quæ faciunt mores veteresque novosque tenentem,
Multarum veterum legum Divumque hominumque
Prudentem, qui dicta loquive tacerève possit.
Antiq. Lect. II. XXII.

Pag. 341. lin. 24. *cœlestium rerum sensu atque ductu.* Josephus Scaliger in Manilium legendum ait *censu.*

Pag. 334. lin. 33. *delicatiores quidam disciplinarum philosophi.* Lege cum Is. Cas. *delicatiorum.*

Pag. 356. lin. 29. *& cuimodi Homerus fuisse dicat in Ulixis domo ἀδμῆτες, qu.* Isaacus Casaubonus fœdè corruptum locum ita corrigit, *cuim. H. f. dicat in Ulixis domo ὀσσοδύρῃσι, & qu.* Primum hoc res ipsa postulat: Nam referendum est ad illum Homeri locum Ὀδυσ. χ.

Ὀρσοδύρη δέ τις ἔσκεν ἐὺς μήτρωι ἐνὶ τυίχωι

qui locus quàm variè sit expositus à veteribus criticis Ex Eustathio, Hesychio, aliisque patet. Confirmat hanc emendationem & vetus Codex Tor. in quo legitur per -υ minus malè. neque dubium & principium hujus vocis cum præcedenti *domo* fuisse confusum, & τις ad finem fuisse adjectum ex illo & quod ad sequentem quæstionem referebatur.

Pag. 414. lin. 30. *in quinque solis vicisse.* Is. Casaubonus legit *quindecim:* Nam Græci scriptores testantur Euripidem νίκας νικῆσαι πεντεκαίδεκα. Deinde versus Apollodori ita scribit idem,

Κηφισιεὺς ὢν ἐκτε Διοπείθους παῖδος,
Πρὸς τίσιν ἑκατὸν πέντε γράψας δράματα,
Ἐξέλιπε, πεντήκοντα καὶ δυοῖν ἐτῶν.

Pag. 436. lin. 26. *plus centum atque sexaginta.* Justus Lipsius in Notis ad Vellejum legit *plus ducentis atque sexaginta.*

FINIS.

Biblioteka Jagiellońska
stdr0029266